ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 1
SAMEDI
1er AVRIL
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.876 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.876

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 30 / 31)

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մամուլի Ակումբին ակումբը Մարտ 30-ի ասուլիսին ԱԺՄ նախագահ Վ. Մանուկեան անդրադարձած է Հայաստանի ներքին կացութեան, ըսելով որ կան մարդիկ որոնք իրենց իշխանութեան ու հարստութեան համար կը կործանեն Հայաստանն ու Ղարաբաղը: Ան ամէն բնականոն անձի համար Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը դատապարտելի նկատելով հանդերձ, անհասկնալի գտած է մինչեւ 200 հոգիի ձերբակալութեան լուրերը եւ անհաւանական համարած Ս. Բաբայեանի ուղղուած կասկածները:

Որպէսզի երկրին ընթացքը չփոխուի, Վ. Մանուկեանի կարծիքով պէտք է հրաժարին նախագահն ու կառավարութիւնը եւ Խորհրդարանը լուծուի: Վարչապետն ալ, իր համոզումով, երկիրը ներկայի վիճակէն հանելու անհրաժեշտ փորձառութիւնը եւ գիտելիքները չունի:

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը դատապարտող նամակներու հոսքը կը շարունակուի: Այսպէս, Հիւս. Ամերիկայի Արեւմտեան թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Լիբանանի հայ կաթողիկէ կաթողիկոս – պատրիարք Ներսէս – Պետրոս ԺԹ., Գանատայի Համայնքներու Պալատի անդամ Սարգիս Ասատրեան, ՀՀ Պետական Եկամուտներու նախարար Սմբատ Այվազեան, «Արցախ–Հայաստան» հանրային – քաղաքական կազմակերպութիւնը, «Ժողովրդական Արցախ Միութիւն»ը եւ բազմաթիւ ուրիշներ արարքը դատապարտող նամակներ ուղղելով մահափորձը որակած են ահաբեկչութիւն՝ ընդդէմ համայն հայութեան:

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Վարչապետ Ա. Սարգսեանի որոշումով, Ստեփան Մարգարեան, որ կը վարէր կառավարութեան առընթեր յատուկ ծրագիրներու վարչութեան պետի տեղակալի պաշտօնը, նշանակուած է վարչապետի խորհրդական:

Լ Ղ Հ

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ 10 ՕՐՈՎ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Արցախի «10րդ նահանգ» թերթին խմբագրութենէն յայտնած են թէ լրագրող Վահրամ Աղաջանեան որ տանը խուզարկութենէն ետք Ներքին գործերու նախարարութիւն կանչուած էր, տասը օրով բանտարկուած է: Տրուած բացատրութիւնը այն է որ բանտարկութեան պատճառը ԼՂՀ նախագահին մէկ հրամանագիրն է որ թոյլ կու տայ մինչեւ 15 օր բանտարկելու այն անձերը որոնք արգելք կ'ըլլան ռազմական դրութեան իրականացման: Խմբագրութիւնը չէ յաջողած պարզել թէ Վ. Աղաջանեան ինչով արգելք կ'ըլլար ռազմական դրութիւնը իրականացնելու:

Աղաջանեանի ծնողքը և քոյրը բաց նամակ մը յղած են ԼՂՀ վարչապետին, դատախազութեան եւ Ներքին գործերու նախարարութեան: Հոն լրագրողին հարազատները կը հերքեն այն պնդումները թէ Վ. Աղաջանեան շփում ունեցած է Ս. Բաբայեանի հրջապատի մարդոց հետ եւ թէ անոնց հետ գործակցած, ընդունելով սակայն որ ան համարում ունէր Ս. Բաբայեան հրամանատարին, ռազմական գործիչին եւ արցախեան բանակի կազմաւորման մէջ մեծ ներդրում ունեցած մարդուն հանդէպ: Դատապարտելէ ետք ահաբեկչական արարքը, անոնք պահանջած են լրագրողին ազատ արձակումը:

ԻՒՆԷՍՔՕ ԿԸ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԷ 1700-ԱՄԵԱԿԸ

1995-ին, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի 28-րդ գլխաւոր համագումարը ընդունած էր քրիստոնէութեան Հայաստանի մէջ պետական կրօնք հռչակման 1700ամեակի նշումը կազմակերպութեան ծրագիրներուն մէջ ներառնելու բանաձեւը: Ներկայիս ,30-րդ համագումարը որոշած է 2001 Յունիս 17-ը հռչակել 1700-ամեակի պաշտօնական տարեդարձի օր եւ հովանաւորել տօնակատարութիւնը:

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Բլէեանի դատավարութեան Մարտ 30-ի նիստին կրթահամալիրին հաշուապահը Ռիմա Պօղոսեան պատասխանելով դատաւորին հարցումներուն, խոստովանած է որ հաշուապահական որոշ ապօրինութիւններ ըրած է: Իսկ Ա. Բլէեան մերժած է իրեն եղած մեղադրանքը, ըսելով որ ինք տեղեակ եղած չէ հաշուապահական գործերուն: Նիստը կը շարունակուէր Մարտ 31-ին:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Վ. Սիրադեղեանի, Վահան Յարութիւնեանի եւ միւս տասը ամբաստանեալներուն Մարտ 30-ի դատը յետաձգուած է Վ. Սիրադեղեանի առողջական տկարութեան պատճառով: Մեղադրող Ա. Յովսէփեան ըսած է թէ եօթը ամսուան այս դատավարութիւնը պէտք է կինեսի մրցանիշներուն կարգին դասել, քանի որ այդ ընթացքին միայն մէկ ամբաստանեալ հարցաքննուած է, Նիստը յետաձգըւած է մինչեւ Ապրիլ 3:

ԱՐՑԱԽԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Ամերիկայի «Հայրենիք» Միութեան հրաւէրով Արցախի թեմի առաջնորդ՝ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան Միացեալ – Նահանգներ մեկնած է Մարտ 28-ին: Ապրիլ 1-ին նոյն միութեան կազմակերպած ձեռնարկին հասոյթը կը տրամադրուի Մարտակերտի շրջանի գիւղերուն եւ շրջանային կեդրոնի միջեւ հեռաձայնային ցանցի վերականգնման գործին:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (258) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Ակամայ պատասխան	ԳՐ. ԱՃԷՄԵԱՆ
Եաւլենսկի	ՇԱՀԱՐԱՋ
Վերջին ճերթուածը	ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
L'ongle et la plume	CH. MATOSSIAN

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻԼԻՓ ՍԵԿԷՆ, ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի նախկին նախագահը պաշտօնապէս յայտնեց թէ թեկնածու է Փարիզի քաղաքապետի աթոռին: Տիկին Միշէլ Ալիօ – Մարիի ուղղուած, նամակի մը մէջ, Սեկէն դիտել կու տայ թէ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ը «հարց մը ունի Փարիզի մէջ»: Հարցին անունը Թիպէրի է, անշուշտ, բայց Սեկէն չի ճշդեր այդ կէտը: Միւս կողմէ, Պալատիւր ութ առաջարկներ կը ներկայացնէ Փարիզի համար, որոնց կարգին ոստիկանապետի որոշ լիազօրութեանց փոխանցումը քաղաքապետին եւ տուրքերու տարեկան 2%-ի նուազում վեց տարուան համար: Անգամ մը եւս աջը ցոյց կու տայ պառակտուած եւ աթոռամարտի կառչած իր դիմագիծը, մինչ նոյն ատեն, ձախը փութեռացուց Պերթրան Տըլանոյէի թեկնածութիւնը:

ԳՈՒՊԱՅԻ ՎԵՑԱՄԵԱՅ տղեկին հարցը կը շարունակէ տակնուվրայ ընել Ամերիկան եւ hիսբերիի աննախընթաց տեսարաններ կը պարզուին Մայամի, ուր գուպացի աքսորեալները երեք ժամ ցոյց ըրած են, Մարտ 30-ին, երախան «փրկելու» համար: Միացեալ – Նահանգներու Արդարադատութեան նախարարին վճիռը յստակ է՝ «օրէնքը յստակ է: Էլիան պէտք է իր հօրը վերադարձուի»: Հազարաւոր գուպացի գաղթականներ չեն ընդունիր այս որոշումը, միստիք արտայայտութիւններ ալ չեն պակսիր: Կը յայտարարուի որ տղեկը քանիցս օրհնուած է Մարիամ Աստուածածնին երեւումներով եւ դեռ «Աստուած պիտի գիտնայ ճամբան ցոյց տալ Պիլ Գլինթընի, ամերիկացի նախագահը հարկ եղածէն շատ մեղք գործած է, պէտք է տղան պահէ» եւայլն, եւայլն:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հրաւիրած է Թուրքիան որ ազատ արձակէ մարդկային իրաւանց պաշտպանը՝ Աքըն Պիրտալ, որու արգելափակումը լուրջ «խոչընդոտ մըն է արտայայտութեան ազատութեան համար»: Բանտարկուած է քրտամէտ գիրքերուն պատճառաւ: Առողջական պատճառներով առժամեայ ազատութիւն մը վայելելէ ետք, կրկին բանտարկուած է:

ՉէՉէՆԻՈՅ մէջ, 33 ռուս զինուորներ անհետացած են, Մարտ 29-ին, ըստ Կրեմլինի խորհրդական՝ Սերգէյ Եասդրժեմբսկիի: Այդ զինուորները մաս կը կազմէին Ներքին նախարարութեան ընտրանի միաւորի մը որ 49 հոգիէ բաղկացած էր:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը՝ Շիւսէլ Զուիցերիա գնաց պաշտօնական այցելութեան, ինչ որ անընդունելի կը նկատուի եւրոպական կարգ մը երկիրներու կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը մերժած է սահմանադրական բարեփոխում մը, որ թոյլ պիտի տար Ս. Տէմիրէլի կրկին թեկնածու ըլլալ Նախագահական աթոռին: Տէմիրէլի, 75 տարեկան, պաշտօնի ժամանակաշրջանը վերջ կը գտնէ Մայիս 16-ին եւ ամիսներէ ի վեր, Պ. Էճէվիթ ջանք կը թափէր որպէսզի վերընտրուի, այն մտահոգութեամբ որ այդ վերընտրութիւնը կայունութեան փաստ մը կ'ըլլայ երկրին համար: Այդ մերժումին պատճառով ալ, Տէմիրէլ ջնջած է կարգ մը այցելութիւններ զորս պէտք է ընէր արտասահման: Այս պայմաններու մէջ, Էճէվիթ յայտարարած է որ պիտի վերաքննէ կացութիւնը, նաեւ իր կառավարութեան ճակատագրին վերաբերող:

«ԿՈՎԿԱՍԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ԳՕՏԻԻՆ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷ»

Կ'ըսէ ռուս դիւանագէտը

Կրեմլինի մէջ իշխանութեան փոփոխութենէն ետք ռուսեւթուրք յարաբերութիւններու յետագայ ընթացքին համար Մոսկուայէն թէ՛ գործակցութեան տրամադրութիւն, թէ՛ ազդարարութիւն ուղղուած է Անգարայի: Դումայի Պաշտպանութեան Կոմիտէին նախագահը Ա. Նիկոլայեւ պատասխանելով Թուրք մամուլին հարցումներուն ըսած է թէ «Ադրբեջան, Հայաստան, Վրաստան, ինչպէս բովանդակ Կովկասը, Կասպից եւ Սեւ ծովու շրջանը Ռուսաստանի ռազմավարական շահերու շրջանակին մէջ կը գտնուին» եւ թէ այս պարագան Անգարա «ամենայն յստակութեամբ» պէտք է ըմբռնէ: Յետոյ, աւելցուցած է թէ Մոսկուա այսուհանդերձ կ'ընդունի թէ Թուրքիա եւս Կովկասի մէջ ռազմավարական շահեր ունի, մանաւանդ որ վերջին 30 – 40 տարուան ընթացքին մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած եւ շրջանային ուժի մը վերածուած է: Այս մօտեցումով, Նիկոլայեւ աւելցուցած է թէ Ռուսաստան պատրաստ է խնդրոյ առարկայ գօտին այլ երկիրներու – ինչպէս Իրանի – եւս շահերը նկատի առնելու:

Ռուս դիւանագէտը ըսած է տակաւին թէ համաձայն չէ այն պնդումին որ ռուսեւադրբեջանական յարաբերութիւնները լարուած են ներկայիս: Ան Պուտինի վարելիք քաղաքականութեան մասին խօսելով յայտնած է թէ նորընտիր նախագահին փափաքն է Ռուսաստանը աշխարհի քաղաքական գլխաւոր կեդրոններէն մէկուն վերածել, սակայն, այս փափաքը պէտք չէ ճակատ ձեւացնելու նպատակ նկատել. Ռուսաստան Կովկասի իր շահերուն մասին մտածելով բնաւ տրամադիր չէ Թուրքիոյ հետ հակադրութիւն ստեղծելու, այլ կ'ուզէ փնտռել գործակցութեան կարելիութիւններ:

1700-ԱՄԵԱԿ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ ԻՐ ՊԱՇՏՕՆԷՆ

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ՆՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆ Է ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Մեսրոպ Արք. Աշճեան հրաժարած է 1700-ամեակի գործադիր մարմնի վարիչ քարտուղարի իր պաշտօնէն, առողջական պատճառներով: Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը ընդունած է հրաժարականը եւ Ապրիլ 1-էն իր տեղը նշանակած է Գանատայի թեմի առաջնորդը՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեան:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ, նոր փոս մը յայտնաբերուած է, ուրկէ 44 մանուկներու դիակներ հանուած են: Այս փոսն ալ գտնուած է «Աստուծոյ տասը պատուիրաններու վերահաստատման» աղանդին կալուածին մէջ: Մարտ 17-էն ի վեր, յայտնաբերուած դիակներու թիւը աւելի քան 800 է:

ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐ ԱԼ ԿԱՆ

Ցաճախ կը գրուի Հայաստանէն ու նաեւ ԼՂՀ-էն կատարուած արտագաղթին մասին: Երեւոյթը այնքան տարածուն բնոյթ առած է որ այլեւս տեղեկանալու, տեղեկացնելու համար անհրաժեշտ չէ երեւանեան աղբիւրներ ունենալ: Ամէն գաղութի իր փորձառութիւնը բաւարար է լայնօրէն: Նորեկներուն օգնելու գործին պատասխանատու մարմիններ, կազմակերպութիւններ շուարած մնացած են միջոցներու անբաւարարութեան եւ ամէն օր աւելցող պահանջներուն դիմաց: Վերջերս, օրինակ, Փարիզի մէջ Ազգախնամի պատասխանատուներ կ'ըսէին թէ անզօր են դիմումներուն բոլորին պատասխանելու եւ փակած են օգնութեան գրասենեակը, մինչեւ որ աշխատանքի աւելի յարմար ձեւ ու պայմաններ գտնուին: Կեցութեան արտօնաթուղթը նորոգելու համար պատկան իշխանութեան դիմող Հայաստանցիներու ալ ըսուած էր որ օրական 25 – 30 Հայաստանցիներ կը բռնուէին Փարիզի շրջանին մէջ, ամբողջովին ապօրինի վիճակով. առանց կեցութեան թուղթի, եւ այլն: Եղան նաեւ Երեւան վերադառնալու պարտադրուածներ:

Զարմացնող, յուսահատեցնող, շփոթեցնող այս կացութեան քով բարեբախտաբար կայ հակադիր ուղղութիւնն ալ: Ճիշդ է որ այս վերջինին մասին չի խօսուիր, չի լսուիր ու վերադարձողներու ուրախալի երեւոյթը կը մնայ աւելի կարեւոր նկատուած լուրերու շուքին, սակայն եւ այնպէս կա՛յ ան: Ճիշդ է նաեւ որ արտագաղթի հոսանքին քով շատ փխրուն կը մնայ վերադարձի շարժումը, բայց վառ կը պահէ յոյսը թէ կրնայ վաղը աւելի հզօրանալ:

Հետաքրքրական է տեսնել որ այդ շարժումը հասցէ կ'ունենայ Արցախը: Այսօր մարդիկ հոն կ'երթան հաստատուելու, փոխանակ Երեւանի, կամ Հայաստանեան սա, նա շրջանին: Այս ուղղութեամբ առաջին ուշադրութիւն գրաւողը Լաչինը եղած էր: «Երկրապահ» շաբաթաթերթին (Մարտ 17) Արցախի էջին մէջ տեղ գտած «Վերաբնակեցում» խորագրուած էջը այս նիւթով գրոյց մը կը ներկայացնէ. հաստատուելու, տուն – տեղ ունենալու, ապրելու համար Արցախ գացողներու մասին գրոյցը կատարած է Գէորգ Աբրահամեան, ԼՂՀ տարածքային համարկումի վարչութեան վերաբնակեցման բաժնի պետ Նելլի Ոսկանեանի հետ: Այս վերջինը որ 1993 – 1994 շրջանին ԼՂՀ Մշակոյթի նախարարութիւնը գլխաւորած էր, ներկայիս ամէնէն լաւատեղեակը կը թուի վերադարձի երեւոյթին, անոր կապուած խնդիրներու:

Ան նախ կարեւոր կը նկատէ որ այդ մարզին առնչութեամբ հիմնական ծրագիր մը մշակուի, որպէսզի յաջորդական պաշտօնէութիւններու փոփոխութեան հետ ամէն անգամուն կարգադրութիւնները վերսկսելու, փոփոխելու հարց չըլլայ: Ապա կը տեղեկացնէ թէ 1999-ի ընթացքին իրենց վարչութեան կողմէ մօտ 200 ընտանիք վերաբնակեցուած է, գլխաւորաբար Շահումեանի, Մարտակերտի, Հադրութի շրջանները: Առաջինը Ղարաբաղի հիւսիսի շրջանն է, երկրորդը՝ նոյնպէս, վերջինը՝ հարաւային: Այն ընտանիքները որոնք պատերազմի տարիներուն մեկնած ըլլալով ներկայիս կը վերադառնան, չեն օգտուիր բնակարանի, անասունի, վարկի, տուրքէ զերծ ըլլալու օժանդակութիւններէն: Այդ բաները կը վերապահուին ներգաղթողներու:

Զրոյցը պատճառ կ'ըլլայ որ Ն. Ոսկանեան անդրադառնայ Հայաստանէն արտագաղթի կարեւոր հոսքին: Կ'ըսէ թէ ան այլեւս ընդգրկած է բնակչութեան բոլոր շերտերը. մտաւորական, բանուոր, գիւղացի, եւ այլն: Կ'ըսէ նաեւ թէ կարելի չէ Ղարաբաղ զրկել Հայաստանի սահմանամերձ գիւղերու բնակիչները: Այլ խօսքով՝ «չի կարելի Արցախը վերաբնակեցնել Հայաստանը դատարկելու գնով»: Ներկայի կացութիւնը, երբ ինչպէս կ'ըսէ «մարդիկ ինչ – ինչ փաստաթուղթեր են սարքում որպէսզի մեկնեն արտասահման», կը հակադրուի պատերազմական տարիներուն. այդ օրերուն Ղարաբաղցիները կ'ապրէին նկուղներու մէջ առանց լոյսի ու հացի, բայց ուժեղ էին իրենց հաւատքով: «Այն ժամանակ չէինք ասում "հայաստանցի" ու "ղարաբաղցի", այլ վաղուայ օրուայ հաւատով ապրում մի ընտանիքի նման» կ'ըսէ Ն. Ոսկանեան:

Իր բառերէն կը տեղեկանանք որ պատերազմիկներ ալ որոնք պայքարած են, արիւն թափած այդ հողերուն համար, ընտանիքներով, խումբերով հոն հաստատուելու փափաք կը յայտնեն: Օրինակ 31 Վանաձորցիներէ բաղկացած խումբ մը ուզած է գիւղ մը հաստատել: Հասկնալի է որ Ղարաբաղը լայն միջոցներ չունի լքուած շրջաններու գիւղ մը բնակավայրի վերածելու համար: Պէտք է տուները շինել, ելեկտրական հոսանք ապահովել, դպրոց կառուցել, ճամբաները նորոգել, ենթակառոյցներ յօրինել, եւայլն:

Ո՞վքեր կ'ըլլան, ընդհանրապէս, Ղարաբաղի մէջ բնակութեան դիմողները. նախ Ղարաբաղի նախկին բնակիչներ, Ադրբեջանէն գաղթականներ որոնք այսքան ատեն չեն յարմարած Հայաստանին: Անկեղծօրէն, զարմանալի ալ չէ բռնածը, երբ մարդ յիշէ որ Հայաստան ապաստանած Ղարաբաղցիներու բազմութիւնները անտարբեր վերաբերումէն ուրիշ բան չգտան հոն: Արդէն Ն. Ոսկանեան ալ կ'ըսէ թէ անոնց մեծ մասը սեփականութիւն չունի, կ'ապրի հանրակացարաններու մէջ: Անշուշտ խօսքը կը վերաբերի այն ընտանիքներուն, կամ անհատներուն որոնք կրկնակի, եռակի պանդուխտի ցուպը իրենց ձեռքը չեն առած, Երեւանէն դիմելու համար Ռուսաստան, միջին ասիական երկիրներ, կամ արեւմուտք:

Այս նախկին Ղարաբաղցիներէն, Ադրբեջանէն փախուածներէն զատ, Ղարաբաղ հաստատուելու փափաք կը յայտնեն Գեղարքունիքի, Զարեցաւանի, Աբովեանի շրջաններու բնակիչներ. անոնց մեծ մասը գրգռուած է տնտեսական պայմաններէ. անոնք աշխատած են շրջանի գործատուներուն մէջ որոնք այսօր չեն գործեր այլեւս: Անոնց հետ ուշագրաւ է ուսուցիչներու բազմութիւնն ալ. Ն. Ոսկանեան կ'ըսէ թէ անոնք իրենց շահածով չեն կրնար իրենց գոյութիւնը պահել, իսկ Արցախի մէջ ուսուցիչներու աշխատավարձը աւելի բարձր է:

Նոյն էջին վրայ վերադարձի թեման ներկայ է այլ գրութեան մը մէջ ալ: Մարօ Սարգսեան կը գրէ Մաղաւուզ (Մարտակերտի շրջան) գիւղին մասին: Ան 1993 գարնան ազատագրուած է, Ադրբեջանցիներու կողմէ գրաւուելէ ու թալանուելէ ետք: Այսօր 80 աշակերտներով դպրոցը կը գործէ, կ'աշխատին բուժարանը, թղթատարը, հեռաձայնի կայքը եւ եկեղեցին: Բայց դժուարութիւնը միշտ կայ, քանի գիւղացին թոշակով մէկ պարկ ալիւր ալ գնել կարելի չէ, ջուրն ալ քիչ է հողը մշակելու համար եւ այլն:

Հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն – նիւթական, կազմակերպչական, եւայլն – ուրախալի է որ կայ վերադարձի, հողին հետ միերմութիւնը փնտռելու տրամադրութիւնը: Իսկապէս դիւրին չէ ո՛չ Հայաստանի, ոչ ալ մանաւանդ Ղարաբաղի պայմաններուն մէջ այդ տրամադրութիւնը մնայուն բնակիչի վիճակին վերածել: Սակայն, ինչ որ կենսական կարեւորութիւն ունի հարցին մէջ, արտագաղթին նկատմամբ բուրջ մտահոգութեան գոյութիւնն է, վերաբնակեցումին ուղղութեամբ գործնական քայլերու ծրագրումը, ջանքը: Բաներ որոնք ինչպէս յայտնի կ'ըլլայ Ն. Ոսկանեանի բացատրութիւններէն, տեղ ունին աւելի ԼՂՀ-ի մէջ, քան՝ Հայաստանի:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ ԳԻՐՔ

Այսօր անսովոր հիւր մը ունիմ խմբագրատան մէջ: Հայաստանէն ժամանած ազնիւ տիկին մը, որ քանի մը օր առաջ հեռաձայնեց ինծի ու ինձմէ ժամադրութիւն խնդրեց:

– Անպայման պէտք է խօսիմ ձեզի հետ, ըսած էր հեռաձայնէն: Կրնամ վստահեցնել թէ երկար պիտի չանհանգստացնեմ ձեզ: Միայն կէս ժամ: Ո՛չ աւելի:

Ես չէի հասկցած թէ ինչի մասին պիտի ուզէր խօսիլ ինծի հետ: Տպաւորիչ, քաղցրահնչիւն, ազնուականութիւն ցոլացնող եւ երաժշտական ձայն մը ունէր ան:

– Միայն կէս ժամ:

Յետոյ կ'աւելցնէր.

– Դրամական հարց չէ: Պարզապէս կ'ուզեմ խօսիլ ձեզի հետ:

– Սիրով, պատասխանած էի, հրամմեցէք: Երբ որ կը փափաքիք: Որքան երկար որ կը ցանկաք:

Եւ այսօր եկած էր ահաւասիկ:

Երբ գործընկերներս վարէն հաղորդեցին թէ հիւրը եկած է, հետաքրքրութեամբ սպասեցի: Սենեակէս ներս մտաւ տարեց, չափազանց նիհար, խորշոմած դէմքով, բայց արթուն աչքերով տիկին մը, որ սանդուխէն բարձրացած էր թեւը մտած պարոնի մը օգնութեամբ: Անօրինակ ուրախութեամբ սեղմեց ձեռքս, նաեւ մեր միւս ընկերուհիներուն ձեռքերը, նայեցաւ մեր աչքերուն մէջ, եւ ըսաւ.

– Ի՛նչ երջանկութիւն: Հայերէն կը լսեմ:

Նստաւ բազկաթոռի մէջ, դարձեալ նայեցաւ մեր աչքերուն մէջ եւ ինծի այնպէս թուեցաւ որ այս ազնիւ կինը իր նայուածքներով արդէն կը համբուրէր մեզ, կ'ողջագուրուէր մեզի հետ եւ հազար շնորհակալութիւն կը յայտնէր պարզապէս անոր համար որ ընդունած էինք զինքը: Յետոյ ինքզինք ներկայացուց: Եւ քանի մը վայրկեան վերջ արդէն մեր խմբագրատան մէջ սկսան զանել Հայոց պատկերազարդ պատմութեան տխուր էջերէն մէկ քանին:

– Դուք զիս կը ճանչնաք թերեւս, ըսաւ արդէն առաջին վայրկեանէն:

Գրողներու Միութեան անդամ, թատերական Միութեան վաստակաւոր արուեստագէտ, եւ դեռ չեմ գիտեր ինչ տիտղոսներ: Ցոյց կուտար անդամակցութեան եւ կոչումներու իր տետրակները, կարծելով որ թերեւս հաւատք պիտի չընծայէինք իր խօսքերուն: Խորհրդային Միութեան շրջանի կարկառուն արուեստագէտներէն էր: Իր ամուսինը երկար տարիներ եղած էր մշակութային բարձր պաշտօնի վրայ: Իրենց տունը թանգարան մըն էր, հազարաւոր արժէքաւոր փաստաթուղթերով, նամակներով, աշխատասիրութիւններով, լուսանկարներով: Երջանիկ կեանք մը ապրած էր: Յետոյ, այն պահուն երբ խորհրդային կարգերը փլած էին եւ հայ ժողովուրդը սկսած էր հաւատալ որ բացուած են երջանկութեան նոր դռներ, զինքը եւ իր ամուսինը նետած էին իրենց բնակարանէն: Չէր ուզեր չարագործներու անունները տալ, չէր ուզեր մեզի թախիծ պատճառել, մանաւանդ չարախօսել իր հայրենակիցներուն հասցէին: Միայն թէ ցաւ ունէր սրտին մէջ, որովհետեւ իր ամուսինը չէր կրցած հանդուրժել անիրաւութեանց եւ շուտով հիւանդացած, մեռած էր: Մնացած էր իր թէքնիքագէտ տղուն հետ: Եւ այդ տղան հիմա մեր քաղաքը հրաւիրուած էր թուրք գործատէրի մը կողմէ եւ պաշտօն մը ստանձնած էր հեռաւոր թաղի մը մէջ: Հայեր չկային այդ թաղին մէջ: Կը կարծէր որ այս քաղաքին մէջ չկար մէկը որ հայերէն խօսէր: Ուստի իր ականջներուն չէր հաւատար, երբ կը լսէր թէ մեր շէնքին մէջ ամէնուրեք հայերէնը կը հնչէր:

Իսկապէս կէս ժամ մնաց մեր մօտ, շատ համեղ գտաւ մեր սուրճը, կէս ժամուան մէջ երեք ծխիկներ ծխեց դողացող ձեռքով, հարիւր անգամ շնորհակալութիւն յայտնեց մեր ցուցաբերած հիւրասիրութեան համար եւ լռելեայն փաստեց թէ իսկապէս ազնուական կին մը կար մեր դիմացը: Թուեց Ֆրանսական գրականութենէ ընտրուած նշանաւոր գիրքերու անունները, զորս ինք հայերէնի թարգմանած էր: Խոստացաւ մէկմէկ օրինակ ղրկել անոնցմէ մեզի: Պատմեց թէ որք երջանիկ էին ինքը եւ իր ամուսինը, եր այնքան բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէին Շոսթաքովիչի, Խաչ տուրեանի, Վահրամ Փափազեանի եւ այ պիսի մեծանուն Հայերու հետ: Եւ ան չէ հասկնար թէ այսօր մարդիկ ինչո՞ այսքան ընչաքաղց դարձած էին, այ քան նիւթապաշտ: Եւ ի վերջոյ արտասա նեց նախադասութիւն մը որ պիտի քան դակուէր մտքիս մէջ: Ըսաւ.

– Երբ ես եւ ամուսինս ամուսնացան որքան երջանիկ էինք մեզի տրամադր ւած մէկ սենեականոց բնակարանով նէինք քսան հազար գիրք ու մէկ ճակալ: Եւ տակաւին կը բաւէր մեզի:

Ընդամէնը կէս ժամ: Ամբողջ պատմ թիւն մը: Ո՛չ մէկ խնդրանք, ո՛չ մէկ պ հանջք, ո՛չ մէկ անհանգստութիւն: Մի այն բարեկամութիւն: Եւ հայերէն լսե կարօտ: Եւ ամէնէն վերջ, բացառա մէկ խնդրանք.

– Եթէ Երեւան գալիք ըլլաք, անպայ ման մեր հիւրը պիտի ըլլաք: Անպայման

Յետոյ, մեկնեցաւ դարձեալ իրեն ըն կերացող պարոնին թեւը մտնելով: Եր կար նայեցայ ետեւէն: Եւ ականջներու մէջ կը հնչէր իր նախադասութիւնը.

«Քսան հազար գիրք եւ մէկ մահճ կալ»:

Եւ տակաւին բաւած էր:

Եւ ես կը հաւատայի որ իսկապէս բա ւած էր:

Ռ. Հ.

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կ'ուզեմ երկու խօսքով անդրադառնա մեր Հայ Ոսկերիչներու Միութեան պատ մական հիմնադրութեան եւ կազմակեր պութեան եւ այս քանի մը տարուան մէ գործակցութեան: Հոս պէտք է նշեմ ո այս համահայկական ոսկերչութեան միութեան գաղափարը յղացան նախկի Արդիւնաբերութեան նախարար Գառնի Նանագուլեանը, Գանատայէն Պր. Փի Ապըլեանը եւ Պելժիքայէն Պր. Վարդգ Գնաճեանը 1997-ի սկիզբը: Իրենք ին դիմեցին որ ստանձնեմ պատուոյ նախա գահութիւնը:

Գաղափարը Սփիւռք – Հայաստան գո ծակցութեան ոսկերչական միութեան մ հրապուրեց եւ ազգայնականօրէն ն պատուաւոր գտնելով, ընդունեցայ մեր առաջին համագումարը կազմակեր պեցինք Հոկտեմբեր 1997-ին Երեւան բարձր հովանաւորութեան տակ այն ա տենուան վարչապետին, Պր. Ռոպէր Քո չարեանի: Դարձեալ հոս կրնամ ըսել ո մեր Սփիւռք – Հայաստան գործակցու թեան ձեւը օրինակ դարձաւ անցեա տարուան Սեպտեմբերի համահայկակա ընդհանուր համաժողովին, եւ Պր. Նա խագահ Ռ. Քոչարեանը յիշեց մեր AJA Միութիւնը իր բացման խօսքին մէջ, իբ օրինակ Սփիւռք – Հայաստան գործա ցութեան:

Մեզի համար, շատ իմաստալից է Հոկտեմբերի մեր առաջին համագումա րը: Շատ քիչ հետաքրքրութիւն եւ ա ձայնանդ գտաւ Սփիւռքի մէջ, եւ մի մի այն 13 հոգիներ մասնակցեցան Սփիւռ քէն, բայց Հայաստանէն աւելի քան 10 հոգիներ:

Այսուհանդերձ, հիմնաքարը դրուած է եւ թերթերու եւ համացանցի միջոցա բոլոր ոսկերչական հայ աշխարհը խօսե ցաւ մեր համագումարին մասին: Որոշե տուինք երկրորդ համագումարը կազմա կերպել Պաղէլ, 1998 Ապրիլին ցուցահան դէսին ժամանակ ինչպէս այսօր: Եւ նանկ ալ եղաւ եւ մեծ յաջողութիւն ե խանդավառութիւն յառաջ եկաւ եւ 120- մօտ նոր անդամներ ունեցանք եւ օգտուե լով այդ սրայքէն, որոշեցինք տեղն տեղը ընտրութիւններով ամրապնդել հ ոսկերչական միութիւնը: Այսպէս ընտրուեցաւ գործադիր խորհուրդը անդամներէ, որոնցմէ ընտրուեցան երկ համանախագահներ, Պր. Գագիկ Աբր համեանը (Հայաստանէն) եւ ես (Սփիւռ քէն), եւ ընդհանուր քարտուղար Պր. Վարդգէս Գնաճեան որ շատ գործնակա եւ յաջող կերպով կը կատարէ իր դե ւար գործը: Գործադիր խորհուրդի առա ջին նիստէն, Պր. Նազարէթ Սապոնճեա

նը (Պէյրութէն), առաջարկեց որ Պր. Ծանիկ Օսկանեանը նշանակուի պատւոյ նախագահ եւ այդ ընդունեցաւ անխտիր ամէնուն կողմէ: Պաշէլի համախումբը ամրապնդեց մեր միութիւնը ընտրութիւններով եւ սկսանք մտածել օրինաւոր կանոնադրութիւնով զօրաւոր հիմերու վրայ դնել մեր միութիւնը եւ 1998-ի Երեւանի Հոկտեմբերի համագումարին, քուէարկութիւնով ընդունեցաւ կանոնադրութիւնը եւ այսպէսով ունեցանք այսօր ամէն ձեւով լաւ օժտուած միջազգային օրինակելի ժողովրդավար եւ ժողովրդական միութիւն մը, որ շատ կարեւոր կապ մըն է Հայաստանի եւ աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ հաստատուած հայ ոսկերիչներու եւ ադամանդագործներու միջեւ, առիթ ստեղծելով զանազան գործատեղիներ բանալ Հայրենիքին մէջ եւ գործ հայթայթել հայ գործաւորին եւ հարստութիւն բերել թէ կառավարութեան, թէ գործարարին, եւ թէ երկրին, եւ յառաջացնել այս ձեւով երկրին տնտեսութիւնը եւ օրինակ ըլլալ բոլոր ուրիշ գործարարներուն որ գործատեղիներ հաստատեն բոլոր մարզերուն մէջ, որով նոր գործեր ստեղծելով է որ պիտի կարենանք պահել մեր Հայրենիքի անկախութիւնը, մեր ազատութիւնը մեր կրօնքն ու մեր ինքնութիւնը:

1999 Յունուարին, Միլանոյի մէջ, մեր գործադիր մարմնի ժողովին որոշուեցաւ մասնաճիւղեր ստեղծել կարեւոր կեդրոններու մէջ եւ 1999-ին ստեղծուեցաւ աշխոյժ եւ գործօն կեդրոններ, Միացեալ - Նահանգներ, Ամերիկայի, - Ֆրանսայի, Լիբանանի, Միջին — Արեւելքի եւ Աւստրալիոյ մէջ: Նաեւ մեր միութեան նպատակներուն մէջ կայ, մեր անդամները հետաքրքրել որ բաժնետիրական ընկերութիւններ հիմնեն, բաղկացած Սփիւռքահայերէ եւ Հայաստանցիներէ, որ ներդրումներ ընեն հայրենիքէն ներս: Ա-Ժ-Ի-Ա-ի 12 անդամներ, այսօրուան մեր ժողովին, որոշեցինք այս ձեւի ընկերութիւն մը "Armenian Development and Investment Company" մը ստեղծել, եւ ոսկերչական տուն մը շինել Երեւանի մէջ, եւ յետագային ոսկերչական պանք մը: Ա-Ժ-Ի-Ա.-ի ուրիշ անդամներ, ոսկերչական շրջաններ արտադրելու գործը սկսան, ուրիշ անդամ մը, հանքային ջուրի գործին իր մասնակցութիւնը բերաւ, եւ կարեւոր ներդրումներ ըրաւ: Ուրեմն, մեր միութեան նպատակը այն է որ, օգնենք ամէն ձեւով մեր անդամներուն ձեռնարկներուն, Հայաստանի մէջ գործակցութեամբ եւ մասնակցութեամբ «Հայ զարգացման գործակալութեան» հետ, որով ես անձամբ ամէն օժանդակութիւն պիտի բերեմ որ հայ գործաւորը յաջողի, որով թէ հայ գործաւորը յաջողի, Հայաստանը կը յաջողի, հայութիւնը կը յաջողի եւ կ՚ապահովենք մեր անկախութիւնը, մեր ազատութիւնը, մեր կրօնքը ու մեր ինքնութիւնը: Ապառուած իմաստութիւն եւ քաջութիւն շնորհէ մեր քաղաքական պետերուն, եւ առաջնորդներուն, որ միասնութիւնը գտնեն, որովհետեւ մեր ազատումը եւ մեր յաղթանակը եւ մեր անկախութիւնը իմաստութեան մէջ է:

ՀԱՅԿ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշէլի մէջ, Մարտ 26-ին գումարուած տարեկան ընդհանուր ժողովին ընտրուած է 23 անդամներէ բաղկացած կեդրոնական վարչութիւնը, որ իր կարգին ընտրած է 7 անդամներ ընդգրկող գործադիր հետեւեալ մարմինը. - Հայկ Արսլանեան (Պելժիա) նախագահ, Սարգիս Քիցինեան (ԱՄՆ) փոխ - նախագահ, Վարդգէս Գնաճեան (Պելժիա) քարտուղար, Խաչօն Աւագեան (Զուիցերիա) գանձապահ: Գագիկ Աբրահամեան (Հայաստան), Նազարէթ Սարումեան (Լիբանան) եւ Փիէր Ազըլեան (Գանատա) կը մնան իրենց պաշտօնին գլուխը:

(*) Armenian Jewellers Association.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՏՏԻԿԷԻ (Յունաստան) մէջ իր մահկանացուն կնքած է յունահայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Յարութիւն Մէքթուպճեան: Ծնած էր 1913-ին Էտիրնէ, ապա ընտանիքին հետ գաղթած էր Պուլկարիա, ուրկէ անցած է Յունաստան: 20 տարեկանին մտած է Հ.Յ.Դ. շարքերը եւ Աթէնքի մէջ, գործօն մասնակցութիւն մը բերած է տեղւոյն ազգ. կեանքին: Աշխատած է Հ.Յ.Դ.ի եւ Հ. Կ. Խաչի մէջ, աշխատակցած է «Ազատ Օր»ի, դասախօսութիւններ տուած է, անդամակցած է կիրակնօրեայ վարժարաններու դաստիարակչական խորհուրդին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 6-ին: Դամբանական խօսած է, յանուն Հ.Յ. Դաշնակցութեան, Նուպար Աճէմեան:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Մարտ 22-ին ոգեկոչուած է բեմադիր եւ դերասան Արթօ Պէրպէրեանի յիշատակը «Պարիյոնի հարսանիքը» թատերգութեան ներկայացումով: Թատերախաղը կը բաղկանար երեք արարէ և զաւեշտական բովանդակութիւն մը ունի: Խաղին աւարտին, խօսք առած է դերասան Հերման Օզինեան: Հիւրասիրութիւն մը փակած է հաւաքոյթը:

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՕԳՈՍՏՈՍ 2000

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, գործակցութեամբ Պօ-Արաքս ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 3 - 24: Քննութիւնները՝ Օգոստոս 25-ին: Ժամանում՝ Օգոստոս 1 - 2, մեկնում՝ Օգոստոս 26-ին: Դասընթացքը ունի չորս մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջացեալներ: Դասերը տեղի կ՚ունենան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը չորս պահ՝ առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը պարտադիր է: Կ՚ընծայուի հնարաւորութիւնը համառօտ դասաշրջանի մը՝ Օգոստոս 1 - 15 ներառեալ: Մասնակցութեան համար պահանջուած նուազագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք է կատարել անձամբ եւ գրաւոր, նշելով միշտ հեռախօսի համարը, եթէ կան՝ նաեւ հեռապատճէնի (ֆաքս) թիւ մը եւ համացանցի (Ի-Մէյլ) հասցէ մը:

Կը նախատեսուին մշակութային ձեռնարկներ, յատկապէս՝ տօնախմբելու համար Վենետիկի համալսարանին մէջ սոյն դասընթացքներու 15-ամեակը, մասնակցութեամբ մշակութային հանրութեան եւ մասնաւոր հրաւիրեալներու՝ Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն: Կեցութեան եւ յարակից գիւղացումներու մասին մօտերս պիտի տեղեկագրուի մասնաւոր հաղորդագրութեամբ մը:

Արձանագրութեան սակն է 1.050.000 իտալական լիրէթ (=մօտաւորապէս 542 Եւրօ, 1 Եւրօ = 1936,27 իտալական լիրէթ) կամ համապատասխան տարադրամով՝ ըստ օրուան սակին: Համառօտ դասաշրջանի սակն է՝ 700.000 իտալական լիրէթ / 361 Եւրօ: Այս գումարին 500.000 լիրէթի բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ յետ ընդունման գրաւոր հաւաստումին՝ մինչեւ Մայիս 31: Այս թուականէն վերջ կանխավճարը կը բարձրանայ 600.000 լիրէթի: Արձանագրութեան մնացեալ մասը կը վճարուի անպայման մուտքի օրը՝ արեւմտեան գրլխաւոր արժոյթներէն որեւէ մէկով: Անոնց հաշիւը լրիւ փակած ըլլալու կարելի չէ բնակավայր մտնել: 10% զեղչ մը կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախապէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դասընթացքին, գոնէ երկու անգամ: Նոյն զեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք, քոյր, եղբայր, կողակից): Արձանագրութեան սակը ո՛չ մէկ պարագայի կը փոխուի եւ կատարուած վճարումը ո՛րեւէ պատճառով ետ չի դարձուիր:

Ամէն չէք պէտք է հասցէագրուի միայն՝ Associazione Padus-Araxes եւ ղրկուի՝
Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici —
San Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia):
Կը խնդրուի չդիմել դրամատնային փոխանցումի, միջնորդչէքի բարձր սակերուն պատճառով: Ամէն պարագայի մէջ դրամատնային բոլոր ծախքերը դիմողին կը պատկանին:

Կ՚ընձեռուի բնակութեան հնարաւորութիւն համալսարանական ուսանողատուն մը՝ պատմական Վենետիկի մէջ: Օգոստոս 1 - 25 ներառեալ, ամբողջ շրջանին համար, բնակութեան սակն է 1.175.000 իտալական լիրէթ առանձին սենեակի մէջ, 850.000 իտալական լիրէթ երկու - երեք հոգինոց սենեակի մէջ: Համառօտ դասաշրջանի սենեակի գիները են համապատասխանօրէն՝ 705.000 եւ 510.000 իտալական լիրէթ: Ձայն մը կամ ընթրիք մը համալսարանի սեղանատան մէջ պիտի արժէ շուրջ 7000 լիրէթ՝ վճարելի տեղւոյն վրայ:

Իհարկին հեռաձայնել Հ. Լեւոն Զէքիեանի հետեւեալ թիւով՝

+ 39 / 041 / 5207737

Իտալիոյ ժամով երեկոյեան 9-11 (21-23): Լաւ ստուգել երկիրներու միջեւ ժամերու տարբերութիւնը: Բացակայութեան պարագային կրկին փորձել եւ յստակ ու հասկնալի լուր մը թողուլ ընկալուչին՝ նշելով անուն եւ հեռախօսի համար: Երբեք չհեռաձայնել Վենետիկի համալսարանը: Տրուած հեռաձայնի թիւը կ՚ընդունի նաեւ հեռապատճէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Հարց Հայկական ռադիոյին.
- Ինչո՞ւ Հայաստանը ֆութպոլի, շախմատի, ըմբշամարտի հաւաքականներ ունի, իսկ պասքէթպոլի հաւաքական՝ ոչ:
Պատասխան.
- Իսկ դուք տեսե՞լ էք մի Հայի, որը երբեւէ ինչ-որ բան գցի ուրիշի զամբիւղի մէջ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բերրոն հանըմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կը ճանչնամ:
ԱՏՈՄ. – Այդ մարդը ամուսնացնելու համար միջնորդութիւն ես ըրեր եւ 75 ոսկի առեր ես:
Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այսինքն՝ ինքը նուէր տուաւ:
ԱՏՈՄ. – Բայց գործը չես կրցեր յաջողցնել:
Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մաղ մնաց պիտի յաջողէր:
ԱՏՈՄ. – Հիմա քեզի կարճ խօսք մը ըսե՞մ. այդ 75 ոսկին պիտի բերես ինծի յանձնես:
Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այդ մարդը իրաւունք չունի ինծմէ դրամը ետ ուզելու:
ԱՏՈՄ. – Եթէ չբերես, կրնայ ըլլալ, որ խնդիրը կրօնական ժողովին առջեւ ելլէ:
Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Եթէ կրօնական ժողովը այս խնդրին համար քննութիւն կատարելու ելլէ, գիտցած եղէք, որ ժողովին բոլոր անդամներուն դիմակները վար կ՚առնեմ...
ԱՏՈՄ. – Բարկանալու բան չկայ, Տէր Հայր, խօսք մըն էր ըրի: Քեզի կրօնական ժողովին կանչող եղա՞ւ:
Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այդ դրամը իմ արդար իրաւունքս է: Իմ տեղս բոլոր քահանաներն ալ նոյն բանը պիտի ընէին:
ԱՏՈՄ. – Լաւ, դուն հոգ մի ըներ, Տէր Հայր, ես գործը անոյշի կը կապեմ:
Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Ոտքի): Շնորհակալ եմ: Մնաք բարով:
ԱՏՈՄ. – Դիւանատունը սպասէ. թերեւս քեզի նորէն պէտք ունենամ: (Տէր Բարսեղ դուրս): Վա՜յ թշուառական, փառնդաւոր մարդ է եղեր: Ասոր հետ բնաւ խնալու չէ:

Ներս կը մտնէ Մարտիկ աղան

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ լուր, Հայր Սուրբ:
ԱՏՈՄ. – Կանչեցի ու խօսեցայ:
ՄԱՐՏԻԿ. – Լաւ մը յանդիմանեցի՞ք:
ԱՏՈՄ. – Յանդիմանեցի:
ՄԱՐՏԻԿ. – Կը յուսամ, որ դրամները ետ առիք:
ԱՏՈՄ. – Ամէն բան յուսացէք, բայց այդ բանը մի՛ յուսաք:
ՄԱՐՏԻԿ. – Ետ տալ չուզե՞ց:
ԱՏՈՄ. – Ինչ որ խօսեցայ օգուտ չըրաւ:
ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրեմն կրօնական ժողովը պիտի քննէ այս գործը:
ԱՏՈՄ. – Սակայն ամիսներ կը տեւէ:
ՄԱՐՏԻԿ. – Թող տեւէ:
ԱՏՈՄ. – Անկէ ետքն ալ ձեռքերնիդ նորէն դրամ չանցնիր, գիտցած եղէք:
ՄԱՐՏԻԿ. – Դրամ չանցնի ալ նէ՝ գոնէ ինքը խայտառակ կ՚ըլլայ եա:
ԱՏՈՄ. – Աս ալ յայտնի չէ: Թերեւս կրօնական ժողովը իրեն իրաւունք տայ:
ՄԱՐՏԻԿ. – Կարելի՞ բան է:
ԱՏՈՄ. – Ինչո՞ւ կարելի չըլլայ: Քահանաները իրար կը բռնեն: Կրօնական ժողովին կէսը քահանաներէ բաղկացած է: Եկէք դուք վազ անցէք այս գործէն:
ՄԱՐՏԻԿ. – Անկարելի է, ես այդ մարդուն հախէն պիտի գամ: Թող հասկնայ, որ ինծի հետ խաղալ չըլլար: Ես ուղղակի Պատրիարքին պիտի բողոքեմ:
ԱՏՈՄ. – Ձեզի արդէն ըսի, թէ Պատրիարքը առանկ գործերով չի զբաղիր:
ՄԱՐՏԻԿ. – Այն ատեն Թուրք դատարանին առջեւ իր դէմը դատ կը բանամ, իբրեւ տոլանտըրճի:
ԱՏՈՄ. – Չէք կրնար ապացուցանել...
ՄԱՐՏԻԿ. – Կը տեսնէք: Կրնա՞մ թէ չեմ կրնար: (Զայրացած դուրս: Ատոմ քթին տակէն կը խնդայ):

Լոյսի խաղով մէկ օր կ՚անցնի

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ներս մտնելով): Կարելի՞ է, Հայր Սուրբ:
ԱՏՈՄ. – Այո, հրամմեցէք: Որո՞ւ հետ պատիւ ունիմ:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Եդուարդ Փառնակեան:
ԱՏՈՄ. – Օ՜հ, բարի եկաք, միսիւ Եդուարդ: Նստեցէք:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Շնորհակալ եմ: (Կը նստի):
ԱՏՈՄ. – Ինչո՞վ կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Քահանայի մը դէմ բողոք ունիմ:
ԱՏՈՄ. – Ո՞ր մէկ քահանան է:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Բերայի քահանաներէն Տէր Բարսեղը:
ԱՏՈՄ. – Տէր Բարսեղը: Այո, կը ճանչնամ: Ի՞նչ է տեսնենք ձեր բողոքը:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Բայց նախ պիտի խնդրեմ, որ մեր խօսքերը գաղտնի մնան, որովհետեւ խնդիրը պատուաւոր օրիորդի մը շուրջը կը դառնայ:
ԱՏՈՄ. – Մենք մեր պաշտօնին բերումով, միշտ ստիպուած ենք արդէն գաղտնապահ ըլլալ:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Պատմեմ խորդութիւնը: Քանի մը օր առաջ նշանուեցայ Սահակ էֆէնտի Զիւմպիւլեանի աղջկան, օրիորդ Զարուհիին հետ:
ԱՏՈՄ. – Գիտեմ, թերթերու մէջ կարդացի ձեր նշանախօսութիւնը: Կը շնորհաւորեմ: Շատ լաւ ընտրութիւն ըրած էք:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Շնորհակալ եմ: Բայց նշանուելէս երկու օր առաջ քահանայ մը եկաւ քովս: Ըսաւ՝ թէ Գում-Գափուի Մայր Եկեղեցիի քահանաներէն է, Տէր Շմաւոն:
ԱՏՈՄ. – Մենք այդ անունով քահանայ չունինք Մայր Եկեղեցիին մէջ:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Յետոյ հասկցայ, որ կեղծ անուն մըն է տուածը եւ բուն անունը Տէր Բարսեղ է եղեր:
ԱՏՈՄ. – Զարմանալի բան:
ԵԴՈՒԱՐԴ. – Նախ ինծի խօսք բացաւ իր մէկ եղբօրորդիի մասին, որ իբր թէ Եգիպտոս կը գտնուի, յետոյ խօսքը բերաւ օրիորդ Զարուհիին վրայ, կարգ մը անպատշաճ ակնարկութիւններ ըրաւ ու ջանաց օրիորդը վարկաբեկել:
ԱՏՈՄ. – Տէր Բարսեղը արդեօք մասնաւոր թշնամութի՞ւն մը ունի Սահակ էֆէնտիին դէմ:

(Շար. 36)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Հրանոյշ Գապագեանէ 500 Ֆր. Օթէլ տիւ Սենայի յիշատակներու ոգեկոչման առթիւ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5

ԼԱ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12

ԼԸ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱՂԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8.30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին։

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց։ Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre

DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS

de
LYDIE BELMONTE

Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel

vous convie à la
PRESENTATION
ET SIGNATURE
DU LIVRE

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

— Entrée libre —

EREVAN / PARIS PARIS / EREVAN

horaires modifiés

La compagnie aérienne nationale **ARMENIAN AIRLINES** a le plaisir de vous informer que les horaires de ses vols pour la destination de Erevan sont modifiés, comme suit :

LUNDI :
Départ Erevan 10h25
Arrivée Paris 12h25
Départ Paris 15h00
Arrivée Erevan 22h30

JEUDI :
Départ Erevan 05h45
Arrivée Paris 07h45
Départ Paris 15h00
Arrivée Erevan 22h30

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par

ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une

CONFERENCE

par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier
le Vendredi 7 Avril à 20h30
sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives

• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը, եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10.000 Ֆր., Պր. Յ. Տէր – Գրիգորեան 100 Ֆր., Պր. Կարապետ Գարապօղոսեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժագ Քափթան Նշանի եւ Նուարդ Քափթանի յիշատակին 400 Ֆր., Պր. Լոսլօ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ադամեան 2000 Ֆր., Տիկին Ժագլին Խուպէսէրեան՝ Համեստուհի Քիւրքճեանի մահուան առթիւ՝ 200 Ֆր. Տիկին Արփինէ Սերոբեան՝ Վահան Կարապետեանի յիշատակին 200 Ֆր., Պր. Ժագ Պահրի 1200 Ֆր., Պր. Ռուբէն Սելիք – Մինասեանց 700 Ֆր., Պր. Բէժան Փարիզէ՝ Ռոզէթ Սալէրեանի յիշատակին 1000 Ֆր., Մուսայեան քոյրեր 500 ֆրանք, Պր. Ռոժէ Խոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 1000 ֆրանք, Սոսիէթէ Ժէնէրալ դրամատուն 10.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զաքարեան 2500 Ֆր., Լոս – Անճըլըս Պր. Տէմիրճեան 50 տոլար, Պր. Գաբրիէլ Խաչիկեան 300 Ֆր., Օրիորդ Ս. Բոյ Սարգիսեան 1000 Ֆր., Աննօ Համբարձումեանի մկրտութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արթօ Ճիւմպիւշեան 1000 Ֆր.։

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) **du 15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 2
DIMANCHE 2 AVRIL 2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 258

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.877 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.877

ԱԿՆԱՐԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Սիրելի Ստեփա՛ն.

Հեղինակը չէ քեզ դիմելու այս ձեւը, ոչ էլ գրական ոճաւորում: Մեր Հայրերը, ապրելով նոյն չքամուտքում, եղել են բաւական մօտ գոնէ որպէս հարեւաններ, եւ այդ մասին տպագրուած է անգամ հումորիստական մի մանրապատում: Ես չէի կարող այլ կերպ դիմել մի անձնաւորութեան, որը, որքան էլ այսօր հասուն այր՝ մեծացել է Գուրգէն Մահարու աչքերի առջեւ:

Վերջին տարիներին անտարբեր եմ դարձել պարբերական մամուլում Գ. Մահարուն վերաբերող յօդուածների եւ յիշատակումների նկատմամբ: Բարոյալքուած ու տոլարիզացուած հասարակութիւնում ո՞ւմ հոգն է, թէ ինչ կը գրի ինչ-որ Թօփչեան ինչ-որ Մահարու մասին: Ուրիշ բան, եթէ ժողովուրդը հրաշքով վերադառնի իր ճշմարիտ գրողներին, բայց այդ դէպքում նրանց դէմ ուղղուած իւրաքանչիւր խօսք կը դառնայ պումերանգ՝ հակադարձ թիրախով: Էլ ինչ կարիք կայ իրար խառնուելու:

Բայց այսօր ուզում եմ բանավիճել... հաստատելու համար քո միտքը, որ «Այրուող այգեստաններ»ի նոր տարբերակն աւելի հարստացած է ու խորացած, քան առաջին հրատարակութիւնը: Հաստատելո՞ւ... Ո՞րն է այդ դէպքում, վէճի առարկան:

Բանը նրանում է, որ նոր տարբերակի մասին խօսելիս դու նկատի ունես Գ. Մահարու երկերի չորրորդ հատորը, իսկ ես՝ նրա կողմից տպագրութեան պատրաստուած օրինակը: Տարբերութիւնը դրանց մէջ էական է եւ Պետհրատի գեղարուեստական բաժնի նախկին վարիչը պէտք է որ դա մոռացած չլինէր:

Թարմացնե՛նք մեր յիշողութիւնը:

Երեւի թէ ոչ մի գրողի Պետհրատը չէր հրատարակում այնպիսի ընդհատումներով, ինչպէս Գ. Մահարուն: Վիճակը յատկապէս վատացաւ գրողի մահից յետոյ: Հինգհատորեակի հրատարակումն իրականացուեց գրեթէ քառորդ դարում: Եւ քո պաշտօնավարութեան տարիներին էր, որ վերհրատարակուեց ժամանակին աղմուկ բարձրացրած վէպը՝ երկերի չորրորդ հատորը:

Բայց ինչպէ՞ս, ի՞նչ տեսքով:

Աշխատում էի խմբագիր Ա. Քիշոյեանի հետ: Դու գտնւում էիր քուլիսներում: Խմբագիրդ քեզ տեղեկացնում էր «խմբագրման» ընթացքի մասին եւ ստանում քո ցուցումներն ու համաձայնութիւնը:

Քեզ համար չէր կարող գաղտնիք լինել, որ խմբագիրդ կառչում էր տեքստի իւրաքանչիւր բառից, որն իրեն թւում էր ազգադաւ կամ ոչ հայրենասիրական: Նման բառերը, արտայայտութիւնները, անգամ երկխօսութիւններն առաջարկում էին հանել: Հոգ չէր, թէ դրանից գործը կը տուժէր, ձեռք կը բերէր արհեստական հակասութիւններ եւ կը ստացուէր այն տպաւորութիւնը, թէ հեղինակը փոխել է իր շեշտադրումները: Շարքային խմբագրից մինչեւ Պետհրատի տնօրէնը սարսափում էին կենտկոմի գաղափարախօսական բաժնից: Ցանկարծ մի բան դուրս չգա՛յ...

Ես յայտնուեցի երկընտրանքի առջեւ: Կամ «պլանից հանել» հատորի հրատարակութիւնն անորոշ հեռանկարով, կամ իրականացնել այն աղճատումներով: Վերջին դէպքում կատարւում էր եւս մէկ քայլ հինգհատորեակն ամբողջականացնելու համար, իսկ ընթերցողն ստանում էր մօտ 130 էջ արժէքաւոր յաւելումներ:

Ես գնացի երկրորդ ճանապարհով եւ հիմա չեմ ներում ինձ: Այն, ինչ դու, սիրելի Ստեփա՛ն, համարում ես «մեծ խնամքով, ուշադրութեամբ ու նուիրումով» կատարուած աշխատանք, իրականում յանցանք էր Գ. Մահարու եւ ընթերցողի առջեւ: Գրականութեան ճշմարիտ սիրողները երկրորդ հրատարակութիւնը համարեցին յետքայլ առաջինից, իսկ դու խմբագրական երկունքներից ծնուած այդ վայ-տարբերակը քո յօդուածում կոչում ես նախկինի վարկափրկում: Մէկ տաշտակի մէջ ես լցնում սերունդների առջեւ պատասխանատուութեան զգացումով գրուած հեղինակային յաւելումները խմբագրական աճպարարութիւնների հետ եւ եզրակացնում, որ վէպի առաջին հրատարակութիւնը մերժելի է, իսկ երկրորդը՝ ընդունելի: Հակառակը պնդողներին ես դեռ վերապահումներով կարող եմ հասկանալ, բայց քեզ՝ ո՛չ: Ենթադրում եմ, որ գրող Մահարին պարզապէս չի պատկանում քո նախասիրութիւնների շարքին: Ի՞նչ արած: Թերթելով հայկական հանրագիտարանը, կարելի է համոզուել, թէ որքա՛ն շատ են սովետահայ գրական այրերը: Բոլորին չես սիրի...

Դու մանրամասն թուարկում ես «փոփոխութիւնները, կրճատումները եւ մեղմացումները», որոնք, ըստ քեզ, վարկափրկել են վէպը: Թուարկումը թողնում է հանգամանալից ուսումնասիրութեան տպաւորութիւն: Բայց ահա իմ ձեռքի տակ է բնագրի հաւատարիմ պատճէնը, որից դու ժամանակին իրականացրել ես վերահրատարակութիւնը, որում անվիճելի է հեղինակի ձեռքի առկայութիւնը, ընդհուպ՝ էջակալումը: Պնդում եմ ամենայն պատասխանատուութեամբ՝ թուարկածդ փոփոխութիւններից մէկը պարզապէս սրբագրական է, մի երկուսը՝ երկրորդական («կեռ – կոտոշ» կամ «կեռ» բեղեր եւ այլն...), մնացածը՝ խմբագրական միջամտութիւններ են: Այստեղ են ասում՝ սելը չի ճռռում, սելւորն է ճռռում...

Ստիպուած եմ քեզ հիասթափեցնել: Վէպը վարկափրկուած չէ: Թուարկածդ փոփոխութիւնները, որոնք կոտրել են վէպի մէջքը, բարեբախտաբար, կատարուած չեն: Անփոփոխ է պահպանուել անգամ «դդեղի բունի» հետ կապուած պատմութիւնը: Հեղինակը պարզապէս աւելացրել է այստեղ նոր մի գլուխ, որով դարձրել է վէպն աւելի բազմաձայն, ինչպէս կեանքն է ու իրականութիւնը:

Այդպիսին է եղել «վերամշակման» սկզբունքը: Գրողն անգամ մտքով, էլ չասած գրչով, չի դիպել «դդեղի բունին», Արամ Մանուկեանի, ազատամիտ մուդուրի կամ վարժապետ Գէորգի կերպարներին, բայց յաւելումներում դրանք պատկերւում են նորովի՝ աւելի լիարիւն:

Այդպիսին է եղել խմբագրման սկզբունքը: Հանուել են նժարից կասկածելի թուացող էջեր, հատուածներ, արտայայտութիւններ, բառեր, որի հետեւանքով հեղինակի հաւասարակշռումները թողնում են ուժային «վարկափրկման» տպաւորութիւն: Իսկ հաւասարակշռման մասին խօսելն արդէն աւելորդ է՝ նժարի միւս կողմը դատա՛րկ է...

Ճշմարտութեան դէմ չմեղանչելու համար պէտք է ասել, որ վէպի առաջին հրատարակութիւնը նոյնպէս իրականացուել էր խմբագրական անհարկի միջամտութիւններով: Խմբագրներին վախեցրել էր «յեղափոխութիւն» եւ «յեղափոխական» բառերի բացասական իմաստով գործածումը, չնայած դրանք ամենեւին չէին վերաբերում կոմունիստական կուսակցութեանը: Խմբագիրներին վախեցրել էր առանձին դէպքերում բացասական իմաստով «թուրք» բառի գործածումը: Ինչպէ՞ս կարող էր ԽՍՀՄ-ի կազմում փոքրիկ Հայաստանն ունենալ այլ կարծիք հարեւանի նկատմամբ: Խմբագիրներին վախեցրել էր հայ ազգային կուսակցութիւնների մասին տրուած առանձին բնութագրումները: Եւ վերջապէս՝ Վանի թուրքական թաղի աւերումը եւ թալանը: Հայերը, եթէ պատերազմում են, ապա միայն՝ միջնադարեան ասպետների՛ նման...

(Փակագծերի մէջ ասենք, որ «Այրուող այգեստաններ»ի գիտական հրատարակութիւնն արդէն պատրաստ է: Դրա հիմքում ընկած է հեղինակի կողմից խնամքով պահպանուած ձեռագիրը: Ծանօթագրութիւնների երկու խմբում բերուած են առաջին եւ երկրորդ հրատարակութիւններում կատարուած խմբագրական միջամտութիւնները, իսկ երրորդում՝ հեղինակի լրամշակումները: Պատրաստ է, բայց... բարոյալքուած ու տոլարիզացուած հասարակութիւնում ո՞ւմ են հետաքրքրում նման մանրուքները):

Գրեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՃԷՄԵԱՆ

Շատերի նման ես էլ եմ համոզուած, որ եթէ գրողը թողնէր առաջին հրատարակութիւնն անփոփոխ, ապա ժամանակի ընթացքում այդ տեսքով էլ այն կը ճանաչուէր որպէս հայ արձակի բարձրագոյն նուաճում: Այդ կարծիքն արդէն ձեւաւորւում է: Չեմ կասկածում նաեւ, որ հեղինակի տեքստին հաւատարիմ մնալու դէպքում նոյն պատուին կ'արժանանար նաեւ երկրորդ հրատարակութիւնը: Պնդել եմ տարբեր առիթներով, որ ընթերցողի իսկական հանդիպումը «Այրուող այգեստաններ»ի նոր տարբերակի հետ, դեռ առջեւում է: Հեղինակը չի՛ վերամշակել, այլ լրամշակե՛լ է վէպը: Առա՛նց գաղափարական շեշտադրումների փոփոխութեան, առա՛նց «մեղմացումների»:

Վէպի առաջին հրատարակութիւնում կար կենդանի եւ մարդկային սիւժետային մի գիծ՝ գլխաւոր հերոսի կողմնակի սիրավէպը:

Այդ էջերը պատկանում են հայ արձակի փայլուն էջերին: Ցաւօք, փարիսեցի պահանջների ճնշման տակ հեղինակը փոխեց դրանք: Ես շատ կը ցանկանայի, սիրելի Ստեփա՛ն, որ դու չհամաձայնուէիր հեղինակի հետ ահա ա՛յս վերամշակման հարցում: Բայց դու անվարան միանում ես նրանց, ովքեր այդ էջերում տեսան միայն բարոյական նորմերի խախտում՝ «Վէպի գլխաւոր կերպարը՝ Օհանէս աղա Մուրադխանեանը կենակցում է իր զոհուած եղբօր՝ Գէորգի կնոջ հետ: Չի նշւում, թէ թուարկուած Պոլիս, Թիֆլիս, Փարիզ, Պոսթըն, Ժընեւ քաղաքներից եկած ո՞ր «օտարամուտ»ի ազդեցութեամբ էր նա ապականուել: Բայց անսալով ժողովրդի ձայնին, հեղինակը վերացրեց այս անպատուաբեր դիպուածը»: Այստեղ է ասուած՝ թող ամենակարողն ինձ պաշտպանի իմ բարեկամներից... Ի՞նչ կը մնայ «Կարամազով եղբայրներ»ից, «Աղմուկ եւ ցասում» կամ դարիս քիչ թէ շատ նշանակալից որեւէ ստեղծագործութիւնից, եթէ դրանցից հանուեն այդ անպատուաբեր կոչեցեալ «դիպուածները»:

Մէջբերումը դու աւարտում ես անորոշ մի բառաբարդոյթով՝ «փոփոխութիւններ եւ լրացումներ կան օրինակ՝...», եւ հետեւում է էջերի մերկ թուարկումների նոր մի խումբ, որն ուժեղացնում է զանգուածային վերամշակման տպաւորութիւնը, այնինչ դրանք բոլորը վերաբերում են դիպուածով գրչից եկած այդ նոյն... «դիպուածին»:

Կարդալով յօդուածդ, ես աշխատում էի կռահել՝ ի՞նչ առիթով է այն գրուել, որո՞նք են եղել գրդապատճառները: Հազիւ թէ այն բարեբարի պատուէրով, որին դու յիշատակում ես յօդուածիդ սկզբում եւ վերջում: Ոչ էլ Անտոնինա Մահարու «Իմ ողբականը» գրքի առիթով, որի հետ անտեղի վիճում ես յօդուածիդ մուտքում: Գրողի այրու մեծագոյն վաստակը նրանում է, որ փրկել է գրողի կեանքը Սիբիրում եւ վերադարձրել նրան հայ գրականութեանը:

Ուրեմն ի՞նչ առիթով:

Ցաւօք՝ ոչ գրական: Անսքօղ են յօդուածիդ քաղաքական նկատառումները, եւ այդ իսկ պատճառով՝ խոցելի: Այլ կերպ լինել չէր կարող: Դու առաջինը չես, որ փորձել ես կուսակցական պահանջներով մօտենալ գրականութեանը, եւ վերջինը չես, որ այդ ճանապարհով յանդելու ես փակուղու:

Դու բողոքում ես, որ հեղինակը Կովկասից եւ քաղաքակիրթ Եւրոպայից Արեւմտեան Հայաստան ներմուծուած ազգային կուսակցական գործիչներին համարում է երրորդ ուժ՝ օտարամուտ եկուորներ: Յօդուածդ տպագրուած է արտասահմանում, այստեղ այն երեւի թէ անյայտ է: Ստիպուած եմ կատարել փոքր-ինչ ընդարձակ մէջբերում՝ ընթերցողին հասցնելու համար հարցականներով հարուստ քո քաղաքացիական ընդվզումի պաթոսը (փակագծերում արուած միջամտութիւնների համար՝ ներո՛ղ կը լինես, բայց քերականութիւնդ թողել եմ անփոփոխ).

«Բոլոր ծագող հարցերի մէջ, կայ մէկը ամենահասարակը. այդ ինչպէ՞ս էին օտարամուտ, ներմուծուած համարում նոյն ժողովրդի զաւակները, այդ ի՞նչ "երրորդ ուժ" էին այդ "եկուորները", վանը Հայաստանի հետ կապ չունէ՞ր (շատ էլ ունէր, բայց այդ կապը հարցի հետ ի՞նչ կապ ունի...), ամէն շրջան ու գաւառ, ամէն քաղաք առանձին երկիր ու ժողովո՞ւրդ էր: Այդ դէպքում, ինչո՞ւ վանեցիները գաղթեցին արեւելեան Հայաստան, այնտեղ, որտեղից եկել էին "օտար" Արամ, Իշխան, Կոմս, Փարամազները, ապականելու, կործանելու վանը, և Հայաստանի, հայրենիքի գործին զոհաբերելով իրենց կեանքն անգամ, դարձեալ չէին մաքրել իրենց "յանցանքը": Վանից եւ արեւմտահայ այլ շրջաններից արեւելեան Հայաստան գաղթածները, հրից ու սրից փրկուածները եւս "եկուորնե՞ր" էին, օտարամուտ, ներմուծուած, անորոշ ազգութեան ներկայացուցիչնե՞ր: Գոնէ այս անհեթեթութեան դէմ չէինք ընդվզի, եթէ տեսակէտը միայն "Այրուող այգեստաններ"ի առաջին հրատարակութիւնում արտայայտուած լինէր (այդ "անհեթեթութիւնը", այո՛, լայն տարածում գտած տեսակէտ է):

Վերջապէս(°), վերամշակելով վէպը, գրողը հրաժարուեց այդ տեսակէտից եւ սրանով իսկ գործը փակուած կարելի էր համարել: Սակայն դեռ վերջնականօրէն չի թաղուել (յիշեցի Ն. Զարեանի 30-ական թուականների յօդուածները...) հայութեանը ըստ ծննդավայրի սովորութիւնը: Դեռեւս շարունակւում ու բորբոքւում է ազգային կուսակցութիւնների պատմութեան աղաւաղումն ու նենգափոխումը, դեռեւս օրէնքից դուրս, հակազգային է յորջորջւում (ե՞ւս մի "դիպուած"...) Դաշնակցութիւնը, դեռեւս առհասարակ աւելորդ ու վնասակար են համարւում կուսակցութիւնները բացի մէկից՝ իշխող կուսակցութիւնից. հին բոլշեւիկներ, նոր բոլշեւիկներ: Ահա միակն ու ընդունելին. մնացեալը վնասակար "երրորդ ուժ" են: Եւ դժբախտութիւնն այն է, որ այս ամէնը կատարւում է խելակորոյս, ծագումով հայ, որոշ խաւերի քաջալերող աղմուկի տակ...»:

Շարունակե՞նք այս թմբկահարութիւ-

նը, թէ՞ տեսնենք «վերջապէս» ի՞նչ ես ուզում ասել:

«Ամենահասարակ» հարցն իրականում ժողովուրդների հոգեբանութեան մէջ ամուր նստած խրթին հարցերից մէկն է: Ձեռքդ դի՛ր խղճիդ, սիրելի Ստեփա՛ն, եւ խոստովանի՛ր, որ ճիշդ չես: Ժողովուրդը, երբ զգում է, որ վտանգուած է իր գոյութիւնը, գաղթում է ոչ թէ օտար կամ հարազատ, այլ համեմատաբար աւելի ապահով երկիր: Արեւելեան Հայաստան գաղթած վանեցիներից շատերը յետագայում յայտնուեցին Վրաստանում, Ռուսաստանում եւ աշխարհի այլ երկրներում: Եթէ համաձայնուենք քեզ հետ, ապա կը յանգենք իսկապէս այն անհեթեթութեանը, որ Միացեալ-Նահանգները, Գերմանիան, Լեհաստանը, անգամ Աւստրալիան ու Իսրայէլն աւելի հարազատ են այսօրուայ հայութեանը, քան Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Գոնէ դո՛ւ չպէտք է բողոքէիր «եկուորներ» հասկացութեան դէմ: Որովհետեւ դու էլ գաղթականի զաւակ ես եւ, որքան էլ անհամ լինէին ապրածդ տարիները, պէտք է որ մոռացած չլինէիր, թէ որքան ամուր էր ժողովրդի յիշողութեան մէջ նստած «գաղթական» բառը: Մոռացե՞լ ես: Հարցրո՛ւ «ախպարներին»...

Իսկ այն իրողութիւնը, որ Վանում յայտնուած յեղափոխական բոլոր գործիչները եկուորներ էին, մի՞թէ բաւական չէր, որ վանեցիների մէջ ձեւաւորուէր այդ հասկացութիւնը հէնց այն իմաստով, որն առկայ է «Այրուող այգեստաններ»ում եւ ոչ միայն դրանում: Մի՞թէ Մահարին պէտք է դադարէր վանեցի լինելուց՝ ի սէր հայրենասիրական էժանագին կաղապարների: «Եթէ դա հայրենասիրութիւն է, ապա ես հայրենասէր չեմ»- գրել է նա Շահան Շահնուրին:

Անդրանիկն անգամ վանեցիների աչքում եկուոր էր: Նա Վանում եղել է ընդամէնը մէկ գիշեր եւ, յարգելով տեղացիների խնդրանքը, առաւօտեան թողել է քաղաքը:

Այնքան մեծ է քո կուսակցական նուիրումը, որ դու դադարում ես մտքիդ եւ գրչիդ հետեւելուց: Որքան ճանաչում եմ քեզ, դու չէիր կարող, իրաւունք չունէիր գրելու՝ «...կործանարար է, երբ մարդիկ ու խմբերը ամէնից առաջ եւ ամէնից վեր չեն զգում, չեն գիտակցում, իրենց անկապտելի բնական իրաւունքն ու վիճակը՝ չեն ընդունում մի, ամբողջական ժողովրդի անբաժանելի մաս լինելը»: Եղա՞ւ: Իրաւունքն ամենեւին պարտականութիւն չէ եւ անիմաստ է բազմերանգ իրականութիւնը պատկերել «Հայ ե՛ս - Հայ չե՛ս» մաթեմաթիկական երկանիշ համակարգի միջոցով: Պատմութեան ընթացքում միլիոնների է հասել իրենց ամբողջական ժողովրդի մաս չհամարողների թիւը, բայց դրանից վրայ չի հասել ո՛չ աշխարհի, ո՛չ հայութեան եւ ո՛չ էլ առանձին Հայերի վերջը: Գուցէ վերջիններս պարզապէս դադարե՞լ են Հայ լինելուց, բայց դէպի այդ «կործանումը» նրանք գնացել են գիտակցաբար՝ իրականացնելով իրենց «անկապտելի բնական իրաւունքը» («եւ վիճակը...» նորից "գլխուածով" եկել է գրչիդ):

Ահաւասիկ եւս մի մէջբերում, որի ընթերցումը յոգի չնչառութիւն կը պահանջէր՝ «Այս ամէնից յետոյ, ո՞րը, ո՞ւմ հայրենիքն է: Ո՞ւմ է պատկանում Հայաստանի Հանրապետութիւնը (հարցերի այս նոր տարափում՝ անսպասելի հետաքրքիր հարց՝ պատասխանն ինձ էլ է հետաքրքրում...), ո՞ւմ իրաւունքն է Հայ Դատը, ի՞նչ բան է այսօր Արցախը, վաղը՝ Կարսը, միւս օրը... դատարկ բան, անհեռանկար ու անիմաստ, այնքան ժամանակ, մինչեւ աշխարհի որեւէ անկիւնում ծուարած վերջին Հայը անկախ իր գաղափարներից, տեսակէտներից, սովորոյթներից, մտաւոր, հոգեւոր, նիւթական կարողութիւնների մակարդակից, անվերադարձ, անբեկանելի, անմնացորդ չի զգայ հայ ժողովրդի լիիրաւ ներկայացուցիչ եւ ոչ թէ "եկուորներից" տուժած վանեցի կամ նման մի այլ բան»:

Յոգի չնչառութեամբ ընթերցող դեռ կարելի է գտնել, բայց այստեղ վտանգուած են Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Հայ Դատը, Արցախը, Կարսը, որոնք հրամայականօրէն պայմանաւորուած են աշխարհի անկիւններից մէկում ծուարած վերջին խեղճուկրակ Հայով, որին ներկայացւում են գերմարդկային պահանջներ:

Որքան ինձ յայտնի է, ներկայումս դու ծուարում ես Լոս-Անճըլըսում: Ինչո՞ւ ես դժուարացրել գործդ: Աւելի հեշտ չէ՞ր օրինակ ծառայել եւ հայրենիքո՛ւմ զգալ քեզ... Նայի՛ր կրակոտ եւ յոյթդ...

Վերջին մէջբերումից յետոյ թեթեւ առաջով վերադառնում ես այգեստաններ՝ մէկ անգամ եւս այնտեղի հրդեհի կրակով տաքանալու համար՝ «Այն վանեցիները, ովքեր իրենց հարազատ Երեւանում այրում էին "Այրուող այգեստանները", դրանով առաջին հերթին բողոքում էին ընդդէմ հատուածայնութեան, ազգային տարանջատման»: Յիշեցնեմ, որ «Սիրուն Երեւան» երգող քո վանեցիները 30-ական թուականներին հարազատ Երեւանում մահուան ու աքսորի էին դատապարտւում հէնց միայն Վանում ծնուած լինելու համար, իսկ նրանց զաւակները 90-ականներին այլեցիների եւ քո հետ միասին սկսեցին եւ դեռ շարունակում են զանգուածաբար լքել երի՛ցս հարազատ Երեւանը:

Կեանքը քաղաքական ճառերին չի ենթարկւում: Կարդա՛ խնդրեմ, սիրելի Ստեփա՛ն, «Գարուն»ի այս տարուայ 5-րդ համարում Մարկ. Նշանեանի դատողութիւնները՝ հայ ժողովրդի հատուածայնութեան՝ արեւելահայութեան եւ արեւմտահայութեան փոխադարձ հոգեւոր օտարութեան մասին: Որքան էլ ցաւալի է Մարկ. Նշանեանի, իմ կամ քո համար՝ այդ իրողութիւնը պատմական ճշմարտութիւն է:

Չի կարելի, սիրելի Ստեփա՛ն, այդպէս ի մէջի այլոց եւ անհիմն գրողին ներկայացնել այնպիսի լուրջ մեղադրանք, ինչպիսին է պատմական իրադարձութիւնների ոչ հաւաստիութիւնը՝ «Պատմութեան ծանօթ ընթերցողը անմիջապէս(՞) կը նկատի վիպական որոշ փաստերին անհամապատասխանութիւնը պատմական իրողութեանը··· Օրինակ յայտնի չէ, թէ ինչ զինանոց է պայթեցրել Գէորգ Մուրադխանեանը (իսկ Հալլարարի ո՞ր փողոցի վրայ էր ծառայում Գիքորը, գիտե՞ս...), Արաքսն փոխուել է 30 տարեկան, 1893-ին (անձամբ ես ճանաչում եմ տասնեակ տեփաններ...): Կարելի է շարունակել անհամապատասխանութիւնները»: Ցողունծիդ ոճը կասկած չի յարուցում, որ դու հաճոյքով կը շարունակէիր դրանք, եթէ գտնէիր այդպիսիք: Իրականում Գ. Մահարին նիւթին տիրապետում էր կատարելապէս: Սփիւռքահայ գրականագէտ Անդրանիկ Ծահինեանին նա գրել է՝ «Գրքի հեղինակը սնունդ է ստացել ոչ միայն իր տեսածներից ու լսածներից, այլեւ մարքսիզմի հետ ոչ մի կապ չունեցող Լէոյի, Քաջազնունու, նոյն Արամ Մանուկեանի, Եկարեանի, Արտակ Դարբինեանի, Կոմիտասի գրածներից (տես՝ նրա նամակները Զօպանեանին՝ "Դաշնակցութեան փուչ ուժի" եւ նրա "կրկնակի խնամակալութեան" մասին)»:

Թող քար չպրտի նա, ով մեղաւոր չէ: Դու մեղադրում ես գրողին, որ նա պատկառելի տարիքում դարձաւ կոմկուսի անդամ: Կը լինէիր իրաւացի, եթէ նա այդ շարքերն ընդունուէր նուիրումով (ինչպէս այսօր դու՝ Դաշնակցութեան շարքերը) կամ վարչական աթոռ զբաղեցնելու համար (ինչպէս նրա ժամանակակից մի շարք գրողներ): Գ. Մահարու միակ նպատակն էր յաղթահարել գրող-վարչարարների վերապահ վերաբերմունքն իր նկատմամբ եւ լսելի լինել ժողովրդին: Իսկ՛ թէ իւրաքանչիւր կուսակցական գրող գրէր այնպիսի կուսակցական գործ, ինչպիսին եղաւ «Ծաղկած փշալարերը»՝ սովետահայ գրականութեան միա՛կ գգլոցային գործը···

Ակնարկելով նախկին հասարակարգը, դու կտրւում ես մեզ, առաւել եւս քեզ շրջապատող իրականութիւնից, եւ բացագանչում՝ «Դրա երջանիկ ապագան լիովին վայելեցինք եւ դեռ կը վայելենք»: Ի սրտէ ցանկանում եմ, որ դու վաղն ունենաս բարոյական այդ իրաւունքը՝ նախկին հասարակարգը բարձրից մերժելու, բայց այսօր դա դեռ չունես: Հնարաւոր է, որ մօտեցել ես երջանիկ ապագային, բայց··· մերն ուրի՛շ է:

«Այրուող այգեստաններ»ն իրօք արժանացան բազմաթիւ քննարկումների, սակայն մամուլում այդ օրերին չտպագրուեց եւ ո՛չ մի յօդուած: Դա պատահական չէր: Քննարկումներում կարելի էր ուզածիդ չափ զբաղուել օդի ցնցումներով՝ ծաղրուած վանեցիների, նրանց վիրաւորուած առաքինութիւնների եւ յարակից խնդիրների մասին: Բայց անգամ նրանք, ովքեր ընկել էին քննադատ Մահարու գրչի տակ եւ գտել յարմար պահը հաշիւներ մաքրելու, ողջամտութիւն ունեցան չստորագրելու որեւէ նիւթ, որը կարող էր մնալ գրականութեան պատմութեան մէջ: Բացառութիւն էր Հայաստանի Գրողների միութեան քարտուղարութեան··· որոշումը: Խոստովանենք, գրական ստեղծագործութեան մասին··· որոշում··· Հա՛, յիշեցի՝ Կենտկոմի պլենումի որոշումը Ախմատովայի եւ Զոշչենկոյի մասին···

«Այրուող այգեստաններ»ը շարունակում են մնալ հասարակական կեանքի կիզակէտում: Այդ մասին է վկայում նաեւ բոլոր առումներով քո յօդուածին հակադրուող Ա. Ափինեանի՝ Հայաստանի անկախութեան առաջին տարիներին գրած յօդուածը: Այն ունէր կարծեցեալ մահարիամէտութիւն, բայց մերժելի էր հաւասարապէս, որովհետեւ ուղեկցւում էր նոյն քաղաքական ֆլիրտով՝ մէկ ա՛յլ կուսակցութեան հետ: Նման յօդուածներից գրականութիւնը ոչինչ չի շահում, կուսակցութիւնները ոչինչ չեն ստանում, իսկ վէպի մասին ծանրակշիռ խօսքը շարունակւում է մնալ ապագային: «Գիրքը չի գրւում մի սերունդի համար, - գրել է Գ. Մահարին: - Կը գան նոր սերունդներ եւ նոր աչքով կը կարդան այն գրքերը, որոնք դիմանում են ժամանակի անողոք քննութեանը»:

Որքան մօտենում եմ աւարտին, սիրելի Ստեփան, այնքան անհնար է դառնում այսօրուայ բնակութեան քո երկրի լեզուով՝ հեփի էնտը: Գրիչը պէտք է յառաջացնի պատասխանատուութեան նոյնպիսի զգացում, ինչպէս վիրաբուժի ձեռքում՝ նշտարը: Հապշտապ, վայրիվերոյ, "գլխուածներով", ոչ հաւաստի կռուաններով եւ յիշողութեան ամնեզիայով յօդուած թխել չի կարելի: Քեզ միշտ ես համարել եմ գրական աշխարհի մարդ: Չեմ կարծում, թէ սխալուել եմ: Բայց այս յօդուածդ՝ վրիպում է բոլոր առումներով:

Վերջի՛նը լինի:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՃԷՄԵԱՆ

Յ.Գ. - Յօդուածդ վերջերս ինձ էլ հասցրել արտասահմանեան իմ բարեկամներից մէկը: Պատասխանս պատրաստ էր արդէն, երբ վերջապէս ճշդեցի տպագրուած աւետիսի ծննդեան թուականը եւ պարբերականը: Այն բաւական անսպասելի էր··· 1995 թուականի Դեկտեմբեր «Ասպարէզ»: Շատ ջրեր են հոսել այդ օրերից, մի պահ անգամ վարանեցի տպագրութեան հարցում: Բայց յետոյ մտածեցի, որ ոչ մի ջրով դեռ յանգցուած այգեստանների արհեստական հրդեհը Ի՛ն - չե՛ - ւի՛ - ցէ՛:

ՆՈՅՆ

2 նկար

«Վանքի հարստութիւնը ժողովրդին է պատկանում եւ եթէ ժողովրդական գործի յաղթանակի համար անհրաժեշտ է այդ հարստութիւնը, վանահայրը չունի իրաւունք դէմ կանգնելու նրա կամքին... նախագահութիւնում հարցականի տեղ շեշտ է դրուել փոխելով ամբողջ իմաստը. "վանահայրը չունի՛ իրաւունք դէմ կանգնելու..."»:

Ստ. Թօփչեանի "վարկաբեկումներից" մէկը:

Ե. Չարենցի անուան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում պահպանւող ձեռագիր տեքստից ակնյայտ է, որ առաջին հրատարակութիւնում տեղի ունեցել սրբագրական վրիպում, որն անցել է երկրորդ հրատարակութիւն...

ԸՆԴԱՌԱՋՈՒՄ

ՎԵՐՋԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Բանտի ընկերները կը պատմեն, որ Չանղըրըի տարագրութեան օրերուն Վարուժան կը շարունակէր գրել, կարծեմ նոյնիսկ վեցերորդ տետրակ մը սկսեր էր լեցնել, մշակականի ոճով, կ'ըսեն:

Արհաւիրքի մթնոլորտին մէջ նման տենդագին աշխատանք զարմացուցած է պատմողները: Ասոնք բոլորն ալ թերեւս իրենց գրիչն ու միտքը շատոնց հեռացուցած էին գիրէն ու էջէն, ինչպէս կը պատահի յաճախ. երբ պատերազմը կը սկսի՝ մուսաները կը լռեն:

Վարուժանի այդ տետրակները կորսուած են անշուշտ:

Ըստ երեւոյթին՝ արդիւնք տենդագին աշխատանքի մը՝ անոնք բանաստեղծի հոգեկան վիճակին չէին վերաբերեր, ընդհակառակն կը մնային այդ արհաւիրքէն վեր: Մշակականի ոճով: Կրնանք երեւակայել որ քերթուածին շնորհիւ ան կը յաջողէր փարատել սարսափը, կը խլէր ինքզինք շրջապատի ամլացնող անզօրութենէն ու դահիճի անբանացնող բռնակալութենէն, այն որ կը ստիպէր մարդիկը որ մտածէին միայն հացին, ջուրին ու քունին մասին, երազելով անկարելի տունդարձ մը. քերթուածով թերեւս բանաստեղծը կը հերքէր այդ տարագրութիւնը, այդ դրսութիւնը ինքն իրմէ ու քերթուածէն, եւ կը յանձնէր ինքզինք հողին ու արտին, հովին ու երկինքին, սկզբնական մերկութեան մը, ոչնչացման ճամբուն սկիզբը զանոնք հաստատելով իբրեւ ինչ որ հարկ էր երգել:

Վերջին պատկեր՝ նախքան ոճիրը, քանի մը օր, քանի մը շաբաթ ետք, ձորակի մը մէջ, Թիւնէի ճամբուն վրայ:

Խռովիչը այս դրուագին մէջ այն չէ որ բանաստեղծը քերթուածով կը փորձէր զանցել պատմութիւնը, օրուան անստուգութիւնը, քայքայումը, եւ իր անձէն անդին՝ հաւաքական բնաջնջումը: Խռովիչը նոյնպէս այն չէ որ տետրակները կը թուագրէր, զանոնք ի վերջոյ, տեղ մը, օր մը, հասցնելու համար հաւանական ընթերցողի մը: Նման լաւատեսութիւն երկդիմութիւն մը կը թարգմանէ. կա՛մ անգիտակից է գրողը, այն չափով որ անգիտակ կը թուի կացութեան լրջութեան, կամ ալ մարգարէ մըն է, որ կը գուշակէ բնաջնջման ծրագրին ձախողութիւնը: Նման լաւատեսութիւն չի կրնար մեզ խռովել, կրնայ զարմացնել: Խռովիչը կ'ենթադրէ խախուտութիւն մը, անկայունութիւն մը, անդոհանք մը:

Խռովիչը ուրեմն՝ սարսափին, արհաւիրքին, աղէտին իսկ մէջէն ընթացող գրիչն է, որ կարծես կ'արհամարհէ շուրջը տարածուող մութը, ինչպէս որ կ'անտեսէ շրջապատի զարմանքն ու գուցէ թերահաւատութիւնը՝ գիրին ու խօսքին հանդէպ:

Վստահ չեմ սակայն, որ բանաստեղծ կը հաւատար այդ գիրին ու խօսքին: Նոյնպէս վստահ չեմ, որ կը փնտռէր փրկութիւն մը այնտեղ, ոչ իսկ կ'ուզէր վկայել, բան մը վկայել, անկէ՛ մանաւանդ որուն հիմա մենք այնքան վարժ ենք:

Դրուագը առեղծուածային կողմ մըն ունի, թերեւս ալ զայն մեզի հաղորդողները ճիշդ այդ առեղծուածն է որ կը փոխանցեն մեր մտքին, առանց բան մը հասկցած ըլլալու անկէ, պարզ իբր զուտ հում նիւթ, տեսակ մը այդ կորսուած քերթուածներէն մնացող ոչ թէ տող, ոչ թէ քառեակ, այլ անոնց գրուած ըլլալը, իրենք որ եթէ ուզէին կրնային գոյ[...] նել, ինչպէս Ն. Մանտըլշթամ ըրած է ամուսնին քերթուածներուն ու արձակին համար, Սիպերիոյ կեդրոնացման ճամբարներուն մէջ: Գիտեմ տարբերութիւնը, գիտեմ, որ Սիպերիոյ ձիւներուն մէջ տեղ մը, կը մնար իմաստի նմանող բան մը, բրտութիւնը կը պահպանէր լեզուն զայն միայն ճկելու, զգետնելու համար, այլ ոչ բնաջնջելու: Դրուագը հաղորդողները մեզի փոխանցած են, ուրիշ պիտի ըսէին՝ կտակած են՝ առեղծուածին քերթուածին, որ կը քալէր աղէտին մէջ: Ընծայած են մեր մտքին՝ մտածելի եւ զմայլելի դէպք մը:

Քիչ բան չէ: Ի՛նչ կ'ըսեմ, դժուար հաւասարելի արարք մըն է, որուն տարողութեան իսկական անդրադարձի մը կարող չեմ դաւանիր տակաւին ես գիս:

Քերթուած մը ոչինչ է, ոչ թէ միայն ամէնօրեայ մահուան առջեւ, այլեւ հաւաքական, ծրագրուած, կազմակերպուած եւ իրագործուող սպանդին, որ կը կոչուի աղէտ: Ո՞վ չի գիտեր, գիրը ծանր չի կըշռեր երբեք հազարաւոր մեռնողներու դիմաց, մանաւանդ երբ անոնք գիրը, այդ քերթուածը ընդունող լեզուն եւ հաւաքականութիւնը կը կազմեն: Թերեւս ատոր համար իրենց աքսորավայրե-

րուն մէջ սանկ նանկ մահէն ճողոպրողները չեն խորհիր գրելու մասին։ Կը խորհին միայն վերապրելու մասին, զայն կարելի դարձնող հնարքներուն։ Ինչ որ ոչինչ մը դառնալու եղանակներէն մէկն է գուցէ։ Եւ ճիշդ ատո՛ր համար բանաստեղծին արարքը կը թուի այնքա՜ն տարօրինակ, այնքա՜ն այլուրային, պիտի ըսէի, որ զայն, դիւրին հաւասարումով մը, կոչեցի առեղծուած, անյայտ մը փոխանակեցի անյայտով մը, գիտնալով հանդերձ որ տեղ մը այդ արարքը կ'առընչուի իմաստի աշխարհին, աշխարհին իբրեւ իմաստի հորիզոնի։

Բանաստեղծը քերթուած կը գրէ, եւ ասիկա, միա՛յն ասիկա կը թուի կարեւոր, այսինքն՝ հիմնովին անմատչելի ու խորապէս զմայլելի։ Կարեւոր չէ թէ մըշակական ոճով գրած ըլլայ, ո՞վ գիտէ, կիսատ մնացած ե՞րկ մը, հովուերգութի՞ւն մը։ Հին բանաստեղծութեան աւանդին յիշողութեամբը եւ գանգումովը, այսինքն՝ արուեստին էական գիտակցութեամբը։ Որով կը պահպանուի մարդկայինը, ոչ թէ մարդկային ստեղծագործութիւնը, այլ մարդկայինը իբրեւ ըստեղծում։

Բայց ի՞նչ է նշանակութիւնը գրելուն, քերթուած գրելուն, երբ մարդիկ լարած էին բնաջնջումի մեքենան եւ միտքը դարձուցած արգիլուած կալուած մը, ո՛ւր մընաց քերթուածը։ Ճի՞գ մը բանականացնելու աղէտը, փո՞րձ մը հաստատելու թէ գրելով տակաւին բանաստեղծը կը մնայ, կը շարունակէ մնալ բանական արարած մը եւ ոչ դարշելի կենդանի դիակ մը կամ, աւելի գէշ, անասուն մը միայն իր մարմնի փրկութեամբ մտահոգ։ Վարկածներ՝ որոնք հաւանաբար ճշմարտութեան մը կրնան առաջնորդել, եթէ խորհինք որ ճշմարտութիւնը կարելի է, աղէտէն ետք։ (Ատոր համար՝ որքա՜ն ալ հաստատենք աղէտը այնքան կը մնայ հերքումի ենթակայ)։

Բանաստեղծը աղէտին մէջ կ'ընէ ինչ որ կրնայ ընել միայն. քերթել, մրմռել, գըրել։ Ասիկա թերեւս գայթակղութիւն մըն է ինքնին։ Ինչպէս վկայողները կը զարմանային, մենք ալ կրնանք ըմբոստանալ, անկարելի չէ։ Սակայն՝ այդ քերթուած գրելը, հիմա որ զրկուած ենք ընդմիշտ կտակին բովանդակութենէն, բան մը կը թելադրէ, որ կը խօսի աղէտի առընչումէն։ Քերթուած գրելը ո՛չ միայն անյարիր չի թուիր աղէտին, այլե՛ւ կը քալէ անոր մէջէն։ Եւ այդ քալուածքը, այդ տարագրութեան երկայնքին մինչեւ բնաջնջում ընթացքը կը թուի քերթողականին վերաբերող երեւոյթ մը։

Ի՞նչ իսկապէս։

Աղէտը քերթողականին, քերթուածին կ'առընչուի այն չափով որ քերթուածը մտածելու արարք մըն է կամ կրնայ ըլլալ զօրութենապէս։ Մտածելու, պատկերելու, կշռելու գործողութիւն մը՝ որ դէմ յանդիման կը գտնուի իր իսկ հերքումին, իր իսկ ջնջումին։ Եւ այստեղ կը գտնուի անմտածելին, ինչ որ առեղծուածին մէջ կը տարածուի եւ չի գտներ տարազ ու բանաձեւ։ Քերթուած գրելը իր ծայրագոյն սահմանին իր իսկ անկարելիութիւնն է որ կը փորձէ մտածել։ Քերթուածն է որ կը տարագրուի քերթուածէն, մինչեւ հոն ուր անկարելի կը դառնայ, մշակականը կ'իյնայ մշակոյթին հետ։ Հոս է անշուշտ իր ձախողութեան կեդրոնը, քանի որ երբե՛ք չի կրնար իր անկարելիութիւնը իրողապէս մտածել այլապէս քան իբր լռութիւն կամ իբր համրութիւն։ Բանաստեղծը չընտրեր լռութիւնը, եթէ որեւէ բան կարող է ընտրելու։ Զի համրանար կամ թոթովեր, եթէ յանկարծ չի դադրիր լսելէ ինչ որ կը խօսի իր մէջ եւ որուն ինք կը պատասխանէ։ Եթէ կը հաւատարի այդ իրեն ուղղուած լուռ կոչին, իր իսկ անունին, բանաստեղծը արդէն կը մնայ կենդանի՝ մտածումին համար, անոր մէջ։ Կը հսկէ անոր մէջ։

Իբրեւ մտածում մը առանց մարմնի։

Բայց նման մտածում բովանդակութիւն չունի, ինչպէս գաղափարները, ինչպէս յղացքները, որոնք անպայման բովանդակութիւն ունին։ Նման մտածում կը պահպանէ քերթուածը իբրեւ ինչ որ կայ լեզուին մէջ, բայց այնպէս մը որ զայն լքած է արդէն, ինչպէս շերամը կը լքէ բոժոժը որ զինք կազմաւորեց։

Մտածումը անմտածելիին՝ տեղ մը, որ կը կոչուի լեզու, այսինքն՝ տեղ մը որ կար մարդոց համար որ ա՛լ չկան։

Մտածում մը պարապ, պարապի մտածում մը, պարապի մը համար։ Այսինքն՝ ի վերջոյ դէպի բացակայ դուռ մը, բացակայ դէմք մը, կամ դէպի դէմքի բացակայութիւն մը, որուն կը մնայ կապուած քերթուածը, լեզուի կապերով։ Այսինքն՝ դէպի հաւանական ես մը, կամ մեզ բոլորս ժողովող հաւաքական մենք մը։

«Քերթուածը կը հաստատէ ինչ որ կը մնայ»։

Եւ ինչ որ կը մնայ ուրուային, բանդագուշանային ստուեր մըն է գուցէ, խօսքին ու ատոր լռութեան գոյացութիւն տըւող։

Բարոյական մը եթէ փնտռելու ըլլանք գրուածքին՝ թերեւս պարտինք ըսել որ բանաստեղծին արարքը կրնանք միայն կրկնել ամէն անգամ, ինչպէս հիմա, ինչպէս մեր օրերուն, երբ քայքայումը կը սպառնայ եւ կեանքին բոլոր հիմերը կը խորտակուին։

Երբեք չձգել որ գրելը դադրի ըլլալէ ինքզինք, քալելէ աղէտի, խորտակումի կամ քայքայումի երկայնքին, ոչ թէ վերջին վկայի մտադրութեամբ, քանի որ ոչինչ կայ վկայելիք, բացի ոչինչէն, որ տառացիօրէն ինչ մը չէ, որ կրնայի տրամադրելի ձեւի, այլ առաջին խօսողի, լեզուն յայտնաբերողի եւ անոր ընդհանրականութիւնը, այսինքն՝ հաւատարմականութիւնը, անոր մահն ու աւարտը եւս հաստատողի ուժով կամ տկարութեամբ։

Մշակականի ոճով։

Ի վերջոյ, ոճով մը որ կը հաստատէ, կոպիտին ու վայրենիին, վայրագին ու ամէհիին մէջ, մշակելին, ոչ թէ իբր ատաղձ, այլ ատոնք տարբերողը, ատոնց մէջէն տարբերը հանողը։

Այն որ միշտ կ'ապրեցնէ։

Գրելը ոչինչ կը կշռէ, կը կշռէ ոչինչը, երբ մութը կը դառնայ թանձր ու ամենագրաւ մեր շուրջ, բայց մանաւանդ մեր մէջ։ ■

ՅԱՒԼԵՆՍՔԻ.
ԴԷՄՔԷՆ ԴԷՊԻ ԱՆՀՈՒՆ

Գրեց՝
ՇԱՀԱՐԱՋ

1917։ Ալեքսէյ ֆոն Եաւլենսքի այս թըւականին կը վերածնի, երբ յիսունեւերեք տարեկան է, որովհետեւ նոր նկարիչ մը կը դառնայ, եղանի։ Ասիկա տեղի կ'ունենայ Զուիցերիոյ մէջ, ուր Գերմանիայէն անցած էր, Ա. Մեծ Պատերազմին բռնկումով։

«Ռուսական ոգեկանութիւն»ի դիմաւոր ներկայացուցիչներէն, Եաւլենսքի նկարչական ասպարէզ կը մտնէ զինուորականէն անցնելէ ետք։ Կ'աշակերտի ռուս անուանի իրապաշտ եւ բնապաշտ Իլյա Ռեփինի եւ դաշնկերուհի կ'ունենայ Մարիան Վերեֆքինը, որուն հետ շրջան մը կը կազմէ արուեստի այն զոյգերէն մէկը, որոնք իրենց կնիքը կը դնեն դարասկզբեան գեղարուեստական յառաջապաշտ շարժումներէն ոմանց վրայ։ Դասական արուեստի սահմաններէն դուրս գալու եւ արտայայտչական նկարչութեան մը իր ձգտումին մէջ, Եաւլենսքի իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ ծնունդ առած նոր նկարչութեան վրայ, տպաւորապաշտութենէն սկսեալ։ 1896ին Միւնիխ կը հաստատուի ուր կը ծանօթանայ Վասիլի Քանտինսքիի, որ գեղարուեստական նոյն մտահոգութիւններով քայլ առ քայլ կ'առաջնորդուի դէպի արդիականութիւն, դէպի կէտ մը՝ ուր ոգեկանը, արտայայտչականն ու իմացականը կազմեն ամբողջութիւն մը, որպէս անդրադարձ մը՝ իրականութենէն մեկնելով, հասնելու համար բացարձակ բիւրեղացման մը։

Այս ընթացքին մէջ, արտայայտապաշտութիւնն ու վայրենապաշտութիւնը աննախընթաց հորիզոններ կը բանան երբ գոյնը, ձեւը եւ արտայայտութիւնը կը գլեն ամէն դասական սահման եւ գեղագիտական աւանդական ըմբռնում (Վերածնունդէն տեւող, լուսանկարչական բընոյթ ունեցող՝ որպէս իրականին եւ տեսանելիին հարազատ հայելին)։ Ամենախոր գոյնութիւնները արծարծելու համար, անոնց անմիջական ժայթքումը արձակելու։ Այսպէս, Եաւլենսքի կ'որդեգրէ ոչ-պայմանական եւ ուժգին գոյներու, մութ ու լայն գիծերու եւ շրջագիծերու դրոյթը, որով պաստառը կը դառնայ հակադրութիւններու դաշտ մը, որոնք նոր ներդաշնակութիւն մը կը ստեղծեն, նախնական անմիջականութեան մը արտայայտութեան [illegible] պիւք, իր ամբողջ էութիւնը յուզող, իր իմացական եւ զգայական ներուժը գործի լծող։

Սակայն Եաւլենսքի, ինչպէս այլ մեծ նկարիչներ, մակընթացային յարաճուն վիճակ կ'ապրի, բացարձակին իր ձգտումին մէջ, ոգեկան թէ իմացական։ Քանտինսքիի շնորհիւ դէպի վերացականութիւն կ'ուղղուի, որպէս այդ ձգտումին ուղի, սակայն առանց իրականը լրիւ զոհելու։ Ասիկա տեղի կ'ունենայ 1914ին, երբ արտայայտապաշտութիւնն ու վայրենապաշտութիւնը շատոնց ըսած են իրենց խօսքը։ Եաւլենսքի այժմ Զուիցերիա բնակութիւն հաստատած է, վայրի մը մէջ ուր իր պատուհանը կը բացուի տեսարանի մը վրայ, պարզ, «ճանի մը ծառ, ճամբայ մը եւ երկինք»ը ընդգըրկող, ինչպէս ինք կը նշէ։ 1914էն 1918 իրագործուած նկարներ, որպէս վերացականացած բնանկարներ, ցոյց կու տան որ նկարիչը իր ետին թողած է արտայայտապաշտութիւնն ու վայրենապաշտութիւնը, անոնց վառ գոյներն ու կրքոտ մթնոլորտը եւ որդեգրած է ներքնայումի ընթացք մը, Քանտինսքիի երանգային բիծերու նկարչութեան օրինակին հետեւելով։ Եաւլենսքիի այս գործերը ըսկիզբը կը հանդիսանան իր մօտ շարքերու յղացքին, որոնք իր աշխատանքին կորիզը կը կազմեն մինչեւ իր կեանքի վերջը։ Ասոնցմով է թերեւս որ այսօր Եաւլենսքի մեզ աւելի կը հետաքրքրէ, այն իմաստով որ ինք կը կանխէ նուազապաշտութիւնը եւ անվերջ տարբերակումներու յղացքը՝ անհունի գաղափարը արտայայտող։

Երբ Եաւլենսքի շարքերու ձեւով կը սկսի գործել, Գլօտ Մոնէ տակաւին ողջ է եւ «Նունուֆարներ շարք»ին վրայ կ'աշխատի։ Մոնէ եւ Փօլ Սէզան, 1880ական թըւականներուն կամ անոնցմէ առաջ ծնունդ առած եւ շարունակուող իրենց շարքերով (ճափոն վարպետներ Հոքուզայի եւ Հիրոշիկէի օրինակներուն հետեւելով), ցոյց տուած էին թէ ի՞նչ ձեւով միակ ենթանիւթ մը կրնայ անհատնում տարբերակումներու առիթ հանդիսանալ ու, անոնցմէ մեկնելով, նկարչական յաջորդական եղափոխումներու յանգիլ։ Ի. դարու նկարչութեան մէջ, Եաւլենսքի առաջիններէն կ'ըլլայ այդ ընթացքը որդեգրող։

Այսպէս, 1917էն սկսեալ, երեք շարքեր իրարու կը հետեւին. «Միսթիք գըլուխներ», «Ձեւաչափական դէմքեր» եւ «Խոկումներ»։ Սկիզբէն իսկ պէտք է շեշտել ատոնց սրբանկարային բնոյթը որ է՝ դէմք մը, դէմ առ դէմ, պաստառներուն բովանդակ տարածութիւնը ծածկող, ինչ որ աւելի կը ցցէ անոնց սրբանկարային յատկութիւնը։ Եաւլենսքի ծայրագոյն զտման կ'ենթարկէ դէմքին գիծերը. շըրջագիծ մը՝ գլխագիր «Ս» տառին նման, վերեւը հորիզոնական երկու գիծեր՝ աչքերն ու յօնքերը յատկանշող եւ, անոնցմէ վեր քանի մը կոր գիծեր՝ մազերը։ Վարը, հորիզոնական այլ զոյգ գիծեր, քիթին վարի ծայրամասն ու բերանը կը ներկայացնեն, իսկ ուղղահայեացօրէն՝ ուրիշ գիծ մը կրկին քիթը, մինչ օճապըտոյտ զոյգ գիծեր՝ վար կախուած ծամերը։

Սկիզբը, «Միսթիք գլուխներ»ու մեկնակէտին, Եաւլենսքի կը կիրարկէ բծային նկարչութեան նկարելակերպը եւ հետըզհետէ կ'ուղղուի դէպի հարթ եւ տարածուն մակերեսներու դրոյթը։ Այսպէս մարմին կ'առնէ նաեւ երկիմաստութիւն մը որ կը պայմանաւորէ Եաւլենսքիի յղացքը, քանի որ վերացականութիւնն ու իրականութիւնը կը մէկտեղուին. մինչեւ իսկ նոյն դէմքը սեռ կը փոխէ եւ իմաստ, երբ տեղ մը ան կը խորագրուի «Փրկիչին դէմքը, թիւ 10. վերջին հայեացք» (1919), «Յիսուս» (1920), իսկ այլ նկարի մը մէջ, այս անգամ բաց աչքերով նոյն դէմքը կը դառնայ «Մեդուսա. Ստուեր եւ լոյս» (1923), թէ՛ կրօնականութիւն եւ թէ՛ հեթանոսականութիւն արծարծելով։ Նոյնն է պարագան նոյնինքն դէմքին, որ թէ՛ դիմակ է եւ թէ՛ սրբանկար։

Դիմանկարներու շարքերուն վրայ իր կեդրոնանալուն գծով Եաւլենսքի կը գրէ. «Պահանջքը կը զգայի դէմքին համար ձեւ մը գտնելու, որովհետեւ հասկցած էի որ մեծ նկարչութիւնը կարելի էր միայն կրօնական զգայնութիւն մը ունենալով։ Եւ ասիկա ես կրնայի տալ միայն մարդկային դէմքին ընդմէջէն։ Հասկցած էի որ նկարիչը ձեւին եւ գոյնին ընդմէջէն պէտք է տայ ինչ որ իր մէջ սրբութիւն է։ Այս պատճառով է որ արուեստի գործ մը տեսանելի Աստուածն է եւ թէ արուեստը Աստուծոյ կարօտն է»։ Ասիկա կը նշանակէր անհունին վրայ բացուիլ, որով դէմքը կը դառնայ թափանցիկ, որուն ընդմէջէն տիեզերքն է որ կը տեսնենք, բնութիւնը, իր յարատեւ փոփոխումով եւ եղափոխումով։ Այսպէս, անդրադարձ մը տեղի կ'ունենայ երբ նիւթը կը կորսնցնէ իր խտութիւնը ու դէմքը կը դառնայ աննիւթեղէն, երբ միտք եւ հոգի կը ձգտին դէպի Աստուած, դէպի անհունութիւն, երբ բնութիւն, տիեզերք եւ դէմք կը նոյնանան, հաղորդումի ընդհանրական վիճակի մը մէջ։ Տեղ մը, դէմքը կ'ըլլայ «Ամրան վերջը» (1928), «Սառցապատում» (1929), «Ձմեռը ինքզինք կ'աւետէ» (1938) մինչ աւելի առաջ եղած էր «Սէր» (1925)։ Այս վերջինին մէջ, վերացականութիւն եւ խորհրդապաշտութիւն իրենց միաձուլումը կ'արտայայտեն աչքին գտնուող ըսպիտակ լապտեր-լուսինով, որ կը փոխարինէ բիծը որ կ'երեւի աւելի կանուխ նըկարուած գործերուն մէջ։ Իսկ «Ամրան վերջը»ին ու «Սառցապատում»ին մէջ մահիկաձեւ Լուսինն է որ կը տեսնուի, եղանակային տարբեր զգայութիւններ յառաջացնող։ Ասոնցմով, դիմանկարը կը դառնայ նաեւ բնանկար, ինչ որ աւելի բացայայտ բնոյթ կը ստանայ կանաչով տիրապետուած «Թրթռացում. թիւ 16Ա»ի (1932) մէջ, իբրեւ թէ լրիւ յետնամասը դաշտագետին մը ըլլայ, հոս հոն ճերմակ, դեղին եւ կարմիր ծաղիկներով։

Այս տարբերակումները դիտելով, կարելի կ'ըլլայ պատկերացնել Եաւլենսքիի վերացման աստիճանաչափը, երբ կը յղանայ «Խոկումներ»ու շարքը։ Ասոր մէջ, նախորդ երկու շարքերու դէմքէն միայն կեդրոնական մասի գիծերը կը մնան, որպէս սեւ լայն երիզներ, գունային տարածուն յետնամասերու վրայ տեղադըրուած։ Նախորդող շարքի հարթ մակերեսներուն փոխարէն, կանոնաւոր վրձնահարուածներով նկարուած, այժմ տեղ կը գտնեն լայնաշունչ ուղղահայեաց վրձնահարուածներ, թերեւս պայմանաւորուած՝ նկարիչին յօդացաւէն, երբ վրձինը երկու ձեռքերով կը բռնէ նկարելու համար։ Ասոնք, բաղդատած նախկին շարքերուն, ապակենկարներու կը նմանին եւ, սեւ լայն գիծերուն ուժգնութեամբ, խորհըրդաւորութիւն մը կը զգենուն ու նաեւ անսովոր ուժականութիւն մը, արդիականութիւն մը, որովհետեւ անոնք մտածել կու տան շուրջ երկու տասնամեակ ետք նկարուած Փիէր Սուլաժի պաստառներուն։ Ասոնցմէ «Խոկում III., թիւ 27»ն (1937), իր գոց սրճագոյնի միաերանգութեամբ, մեղմ լոյսով, ակօսային յետնամասին եւ մութ երիզ-գիծերու հակադրումով, այդ ուղղութեամբ ամէնէն աւելի յատկանշականը կը թուի ըլլալ։ Այս գործերը շատ փոքր են իրենց չափերով, բայց շատ մեծ՝ իրենց նկարչական պատգամով։

Շրջանի մը ընթացքին երբ ոգեկանութիւնը մեծ տագնապ կ'ապրի, թէ՛ իր ծայրայեղութիւններով եւ թէ՛ իր կծկումով, անորոշութեամբ, Եաւլենսքիի ոգեկան արուեստը յաւելեալ տարածք կը ստանայ։ «Իմ վերջին գործերուս մէջ», ան կը գրէ, «ես գոյներուն կախարդանքը ջնջեցի ոգեկան խորութիւնը աւելի անմիջականօրէն արտայայտելու համար»։ Եաւլենսքի կը յուշէ որ ոգեկանութիւնը տակաւին իր վերջին խօսքը չէ ըսած։ Եւ երբե՞ք պիտի ըսէ։ ■

Այս յօդուածը գրուած է հետեւեալ ցուցահանդէսին առիթով. –
JAWLENSKY
Musée-Galerie de la Seita
12, rue Surcouf, 75007 Paris

L'ongle et la plume

Dans son petit livre révolutionnaire et brûlant contre la tyrannie, Etienne de La Boétie, le seul vrai ami de Montaigne, a su montrer la relation que le pouvoir tyrannique entretient avec l'image et particulièrement celle du corps, corps des sujets et corps du tyran. Le pouvoir de la tyrannie ne se base pas sur la force et la violence mais bien davantage sur l'endormissement des sujets. La tyrannie fascine, elle hypnotise et consiste à endormir les individus jusqu'à ce qu'ils aiment leur servitude, jusqu'à ce qu'ils aient perdu tout **désir** de liberté. D'où l'oxymore que La Boétie choisit pour titre de son ourvage : "La servitude volontaire". Invoquant l'exemple des animaux qui tous, du plus féroce au plus doux, montrent, par leurs réactions, leur résistance à la captivité ("résistance d'ongles, de cornes, de bec et de pied"), la stricte équivalence entre la vie et la liberté, La Boétie rapproche l'écriture de l'instinct et fait des intellectuels une sorte de meute à laquelle il incombe de garder dans la plume et l'encre la force de la griffe(1). L'écrit défend comme le corps et mieux, il est le corps défendant, la force de l'instinct dans l'institution.

Qu'en est-il de la relation entre la création et le corps de l'artiste ou de l'auteur, entre le corps et le corpus, pour reprendre une notion nietzschéenne ? L'examen de cette question, pour être rigoureux et se dégager de tout ce qui l'ancrerait dans l'analyse d'un rapport éventuel et plus ou moins réussi de ressemblance, de correspondance ou de conformité entre la production et son créateur, doit, croyons-nous, se situer dans le champ de la métonymie, creuser ce qu'il en est de la contiguïté. Là se joue le maintien du fondement vital de l'œuvre, le nœud qui rattache le faire artistique ou intellectuel à la liberté et le révèle comme question de vie. Ce maintien exige que la communication relève de la contagion, que l'œuvre se transmette au spectateur et au lecteur sur un mode corporel, contaminant. Comment contaminer la vie? Comment maintenir, ailleurs, le désir de créer?

Ces questions, Montaigne, dédiant les **Essais** au livre piraté de La Boétie, les aborde dans le célèbre chapitre sur l'Amitié qui s'ouvre sur une définition ou une délimitation de son livre apparenté à un cadre et engendré sur le mode de l'imitation. Le thème du livre-cadre étant très chargé et risquant de nous mener hors du propos initialement fixé, nous nous attacherons davantage à ce qu'il en est du processus d'imitation sur lequel Montaigne entame la description de son travail d'écriture : "Considérant la conduite de la besogne d'un peintre que j'ai, il m'a pris envie de l'ensuivre" (2).

Dans quelle mesure le peintre peut-il devenir le modèle de l'écrivain? Il ne saurait s'agir ici d'une imitation de l'œuvre sur le mode de la ressemblance mais bien d'une imitation sur le mode de la contamination, ainsi qu'en témoigne le terme «envie», révélant la mise en marche d'un moteur, le déclenchement d'un désir qu'aucun objet ne viendrait combler, un flux. Ce n'est pas l'œuvre peinte que Montaigne se propose d'imiter, ni même le cadre, mais le geste créateur, le mouvement de l'œuvre en train de se faire, la "conduite de la besogne" qui a déclenché l'envie au moment même où il la considérait. Le geste créateur produit instantanément, il contamine le spectateur, il est le dépassement du tableau, ce qui persiste entre le mur et le tableau, entre le mur et le spectateur, entre le livre et le lecteur. L'efficace de l'œuvre résiderait par conséquent dans sa capacité à maintenir, dans son achèvement, une temporalité de l'inachèvement. C'est à la condition de transmettre l'élan créateur que l'œuvre demeure vivante. Comment faire pour maintenir le vivant à travers des objets inertes, à travers des signes graphiques ou picturaux, si ce n'est en donnant à voir, à lire, leur fondement, la puissance dont ils résultent, la nécessité de créer, enfouie dans le corps et les humeurs ? En parlant d'envie plutôt que de désir, Montaigne indique l'assujettissement du créateur à l'acte de créer. Trop positif, n'échappant guère à une connotation de plaisir, le 'désir' aurait encore laissé une certaine maîtrise au créateur qui trouverait une sorte de satisfaction dans l'objet créé. Par le terme 'envie', Montaigne souligne l'inquiétante étrangeté de cette puissance qui force l'artiste ou l'écrivain à créer, à être dominé par une œuvre qui est lui et ne l'est pas. Le lien entre l'œuvre et le corps de son auteur réside dans cet arrachement que l'œuvre exécute sur le corps de l'auteur. Dire que l'œuvre dépasse l'auteur ne suffit pas. C'est la relation de corps à corps qui importe, cette production du corps qui produit une excroissance qui revient pour l'anéantir. L'œuvre n'est pas le corps de l'auteur mais une excroissance qui le dévitalise, qui déplace le flux vital, l'accapare et le transmet. Le lecteur, le spectateur, en lisant et regardant serait alors, toujours déjà, à ce titre, en danger de vie et de mort. L'envie de créer est à la fois mortelle et vitale.

Montaigne ne valorise l'imitation qu'en tant qu'elle ressortit à la contagion, au mouvement de transmission qu'il incombe à celui qui l'a reçu de relancer. Toute 'mimesis' relevant de la copie n'est que la tentative de leurrer le spectateur ou le lecteur en le fixant dans les rapports de ressemblance qui sont des rapports identitaires, l'imposition d'une visagéité(3), une sorte de mort fade qui n'a rien à voir avec la puissance mortelle et vitale de l' "envie" de créer. Regardant les portraits qu'un peintre a fait de lui, Montaigne ne peut que constater l'échec nécessaire et inhérent à la copie : "combien de fois ce n'est plus moi". L'écriture relève dès lors de la démangeaison, elle renoue avec les réflexes: je vois le peintre et j'ai envie d'écrire, tout de suite, comme je tousse en entendant tousser (c'est ce qu'affirme Montaigne, dans un autre chapitre consacré à l'imagination), comme je bâille en voyant bâiller, comme je me gratte lorsque quelqu'un se gratte. La vie de la main semble indissociable du geste machinal, de la démangeaison, d'un mouvement répétitif entre douleur et volupté. Ce geste renvoie le corps à son être machine, à une perte de soi dans le vertige et la répétition qui constitue aussi une avancée dans le démoniaque, un premier pas dans le processus de la création.La main du dessinateur, comme celle de l'écrivain, satisfait les drmangeaisons irréristibles, elle transpose dans l'œuvre le grattement et le chatouillement, provoquant par là-même une réaction mimétique chez le spectateur et le lecteur, des démangeaisons empreintes de plaisir et de douleur.

En transcrivant nerveusement sur le support le jaillissement d'une idée, en creusant (on creuse une idée) cette dernière dans le travail du dessin et de l'écriture, l'artiste et l'écrivain retrouvent le geste naturel où se mêlent plus qu'ailleurs volupté et souffrance. Réflexe automatique et aussi plaisir du corps dont nous fait part Montaigne, en soulignant au préalable qu'il n'est pas galeux mais seulement prisonnier d'une allergie saisonnière **(Essais, III, xiii)**.

Le grattement et le chatouillement se rapportent à l'érotisme, ils enclenchent en quelque sorte la vie, correspondent au geste même du désir : "Car je vous donne à penser, s'il y a une seule des parties de notre corps qui ne refuse à notre volonté souvent son opération et qui souvent ne l'exerce contre notre volonté... Cette même cause qui anime ce membre, anime aussi sans notre su le cœur, le poumon et le pouls ; le vue d'un objet agréable répandant imperceptiblement en nous la flamme d'une émotion fiévreuse... Nous ne commandons pas à nos cheveux de se hérisser, et à notre peau de frémir de désir ou de crainte. La main se porte souvent où nous ne l'envoyons pas". **(Essais, I, xxi)**.

Marqué par Montaigne dont il reprend l'avertissement au lecteur, le médecin philosophe La Mettrie se penchera sur le passage du geste naturel (grattement, chatouillement) à la production culturelle (écrire). Le grattement apparaît pour lui comme une version plus forte, creusée, du chatouillement. Il y a une volupté à se gratter qui produit un plaisir si intense qu'il se mêle à la douleur, une volupté qui relève du démoniaque et laisse transparaître la mélancolie. Dans un paragraphe des **Institutions de médecine d'Herman Boerhaave**, La Mettrie écrit : "le prurit est ordinairement fort agréable ; c'est un des plaisirs du corps : il excède la titillation de quelques degrés de tension... Un prurit agréable, à force d'augmenter, se change en douleur ; le nerf est trop tendu, trop tiraillé... On peut dire que la douleur et le plaisir sont cousins germains, tant ils se touchent de près". Cette frontière floue entre plaisir et douleur (entre Eros et Thanatos, du point de vue freudien) éclaire peut-être le lien entre le plaisir du grattement et la mélancolie (narcissique). Ainsi Furetière note-t-il à l'article 'gratter' : "ceux qui se grattent la teste témoignent qu'ils ont quelque chagrin" et Sénèque compare-t-il le plaisir du mélancolique dans la rumination de ses tourments à celui du galeux qui ne cesse de rouvrir ses plaies : "Il y a des ulcères sur lesquels on porte irrésistiblement la main, au risque d'aggraver le mal, et que l'on gratte avec volupté; le galeux prend plaisir à tout ce qui exaspère son mal hideux ; de

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

même, dirais-je, pour les âmes en qui les passions ont fait éruption comme des ulcères pernicieux, la peine et les tourments qu'ils s'infligent leur deviennent un plaisir. Il est des choses auxquelles notre corps se plaît, même si elles sont douloureuses..." (De la tranquilité de l'âme). Plaisir donc de la démangeaison, que nous avons pu repérer dans le personnage de Madame Stoehr décrit par Thomas Mann ainsi que chez Aristophane dans le Banquet de Platon(4).

L'aspect démoniaque que ce plaisir revêt chez Sénèque ou Thomas Mann ne s'oppose qu'à première vue au plaisir d'Aristophane, à sa gaîté. Ces exemples nous montrent l'ambivalence caractéristique de la démangeaison, l'entrelacement de la douleur et du plaisir qui renvoie à ce que Freud appelait la tendance démoniaque à la répétition, c'est-à-dire à la problématique des instincts du moi, instincts de vie et de mort, indissociablement mêlés dans la libido narcissique.

Le grattement et le chatouillement signalent la vie et, en ce sens, l'irritabilité propre à la matière relèverait du même phénomène, elle serait une démangeaison inaugurale. Très marqué par Montaigne, La Mettrie veut chatouiller le lecteur dans la mesure même où l'écriture procède du grattement. L'écriture devient une activité contagieuse, en lisant, le lecteur sera chatouillé ou sera pris de démangeaisons, comme l'auteur l'aura été, poussé par une volupté du grattement, à écrire. Le chatouillement du lecteur n'est que la conséquence d'un grattement fondamental, celui de l'auteur qui ne fait rien d'autre que le contaminer, provoquer la réaction automatique et mimétique.

L'auteur interfère dans le corps même du lecteur et occasionne un réflexe chez ce dernier, récupérant par-là un geste primitif de la main, le geste inaugural de l'art, la patience manuelle dont font preuve les singes dans les démarches de socialisation. Plaisir partagé qui peut mener à l'assujettissement par la flatterie. Furetière, au XVIIe siècle, souligne, dans son célèbre dictionnaire, qu'il n'est pas permis de heurter à la porte de la chambre du Roy, on y gratte seulement et, parmi les phrases proverbiales, il note : "on dit aussi qu'on gratte quelqu'un où il lui démange, quand on flatte sa passion dominante". Ce qu'on retrouve en Anglais dans l'ex-pression "Scratch my back and I will scratch yours".

Sous l'emprise de la démangeaison, l'écrivain transfère le grattement de la peau sur la feuille de papier et communique du même coup une démangeaison chez le lecteur qui, piqué par les idées et les images qu'engendre le texte, réagit par une sensation automatique de chatouillement ou se défend par un mouvement réflexe de grattement. Cette préservation de l'unité par le grattement a été soulignée parFerenczi dans ses réflexions sur l'autoplastie. Insérant le grattage dans la catégorie des tics considérés comme des symptômes narcissiques, il le rapproche d'un mode de réaction au monde extérieur propre aux animaux inférieurs, à savoir l'aptitude à l' "autotomie" : "Quand certaines parties de leur corps sont le siège d'une excitation douloureuse, ils laissent littéralement 'tomber' la partie en question en la détachant du reste de leur corps à l'aide de contractions musculaires spécifiques... On retrouve la même tendance à se séparer des parties du corps devenues sources de déplaisir dans le réflexe normal de grattage où se manifeste clairement le désir d'éliminer en la grattant, la partie de l'épiderme soumise à l'excitation"(5).

Par l'utilisation des pointes de métal, des plumes d'oiseaux (oie, cygne, corbeau), des mines et des pinceaux, d'un support qui relève toujours de la peau (peau animale, qui cèdera le pas à la pellicule végétale), tout tracé, toute graphie ressortit à la démangeaison. À l'article "gratter", Furetière passe de la peau au parchmin. Si le terme "gratter" signifie d'abord, "faire une friction forte sur la peau avec quelque chose d'aigu ou de raboteux, comme un ongle, une étrille, un peigne. On oste la démangeaison des chairs en se grattant", le terme se dit par ailleurs, "du papier et du parchemin, du cuivre et des autres métaux qu'on grave, qu'on polit... On dit aussi qu'un homme gratte le parchemin, lorsqu'il est clerc ou copiste, qu'il écrit continuellement sur le parchemin". La graphie exhibe le support papier comme déplacement de la peau, le grattement de la plume comme celui de l'ongle. Au demeurant, c'est bien ce que montrerait (outre le terme péjoratif de "gratte papier") l'étymologie : "L'écriture, j'aimerais en fausser la valeur du préfixe e- pour y entendre quelque chose comme un 'grattage', c'est le vieux sens de la racine scr hors de tout support...", écrit Jean-François Lyotard(6), indiquant ainsi la sonorité du grattage "scr" dans l'écrit. Lien que l'on retrouve dans l'anglais "scratch", donnant lieu à des expressions telles que "scratch of the pen" signifiant une signature ou un ordre écrit facilement donné ou encore "start from the scratch", pour dire que l'on commence par le tout début, sans avantage ou préparation, avec la peau pour seul support. Et si le russe "skrebu" signifie je gratte, il reste qu'en Arménien, une homophonie apparaît entre écrire, "krél" [գրել], et gratter "kèrèl (քերել).

(1) "...ceux qui viennent après ne sont jamais si paresseux que le nom de ces mangepeuples ne soit noirci de l'encre de mille plumes et leur réputation déchirée dans mille livres, et les os même par manière de dire traînés par la postérité, punissant encore après leur mort de leur méchante vie". E. de La Boétie, *Le Discours de la servitude volontaire*, Paris, Payot, 1978.

(2) Montaigne, *Essais*, I, xxviii, Paris (folio), Gallimard, 1965, p. 264.

(3) Au sens où Deleuze et Guattari la définissent dans *Mille Plateaux*, Paris, Minuit.

(4) Nous nous permettons de renvoyer au travail présenté dans "Du grattage ou les démangeaisons de l'artiste (La Mettrie, David)", in *La part de l'Oeil*, n° (Le dessin), Bruxelles, 1990 et dans *Fil d'Arachné*, Bruxelles, La Part de l'Oeil, 1998.

(5) Sandor Ferenczi, *Oeuvres complètes*, t. III, Paris, Payot, p. 101.

(6) J.-F. Lyotard, *L'inhumain*, Paris, Galilée, 1988, p. 170.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 4
MARDI
4 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.878 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.878

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 1 / 3)

ԹԱՏՄԱԳԷՐԻ ՄԸ ԲԱՔՈՒԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Կարմիր Խաչի նախաձեռնութեամբ Մարտ 31-ին հինգ ամսուան գերութենէն ետք Բաքուէն Երեւան վերադարձած է ռազմագերի Ղարիբ Մելիքեան որ գերի ինկած է 1999 Նոյեմբերին Մարտունիի շրջանին մէջ զինուորական ծառայութեան ընթացքին : Ըսած է թէ տեղեկացած է այլ հայ ռազմագերիի մը Բաքու ներկայութեան, բայց չէ կրցած շփում ունենալ անոր հետ : Իրեն փոխարէն Հայաստան եւս պիտի վերադարձնէ ազրպէյճանցի գերի մը : Տարեսկիզբին ալ Թելլաջարի լեռներուն վրայ զոհուած հայ զինուորականի մը դիակը յանձնուած է հայկական կողմին : Կը կարծուի որ Ազրպէյճանի մէջ կան տակաւին այլ հայ ռազմագերիներ :

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԵՂՐԻ ԱՅՑԵԼԱԾ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան եւ նախարարներ Ապրիլ 1-ին այցելած են Նիւվադի Ալուանք, Շուանիձոր գիւղերը եւ մասնակցած ռազմամ վերանորոգուած համալսարանին բացումին : Վարչապետը հանդիպում ունենալով սահմանամերձ Նիւվադի գիւղին բնակիչներուն հետ, խոստացած է 5 միլիոն դրամի յատկացում ընել տեղական հարցերու կարգադրման համար : Ալուանքի մէջ ալ որ 121 բնտանիք ունի, 8 գաղթականի Հայաստանի անձնագիր յանձնած է : Ագարակի մէջ վարչապետը խոստացած է չուտով աշխատցնել պղինձ – մոլիպտէնի հանքը : Նոյնը այցելած է Մեղրիի մաքսատունը, Քաջարանի պղինձ – մոլիպտենի գործատունը :

Հ. ԱԼԻԵՒ – ՇՈՅԳՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

Ռուսաստանի փոխ – վարչապետ Ս. Շոյգուի հետ Բաքուի հանդիպումին նախագահ Հ. Ալիեւ ըսած է թէ իրենք կողմնակից են ռուսական ուժերու կովկասեան գործողութիւններուն եւ թէ Ռուսաստանի դերը կարեւոր կը նկատեն ՀԱՊ-ի երկիրներու արդիւնաւոր գործակցութեան մէջ : Իր երկրին հիմնական խնդիրներէն մէկը ան նկատած է հայեւազրպէյճանական հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումը : Այդ ուղղութեամբ ազդեցիկ գործօն համարած է Ռուսաստանի, Հայաստանի, Ազրպէյճանի ու Վրաստանի գործակցութիւնը :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին Լիլ 4 – 1 յաղթեց Վալանսի որ 19-րդ դիրքի վրայ կը մնայ 25 կէտով : Գլուխն է Լիլ 71 կէտով որ այլեւս ապահով է Ա. դասակարգ անցնելու :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան
Ա.էՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի) – էրմոն 1 – 2
Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան
Ա.էՍ.Սէ. Գալանտալ էքս – Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ 0 – 1

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ հակազդած է Շուէտի Խորհրդարանին Մարտ 30-ի որոշումին որով կը վաւերացուէր Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին առաջարկը : Անգարայի յատկապէս զայրոյթ պատճառած է որոշումին այն բաժինը ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ պէտք է պաշտօնապէս ճանչնայ նոյն ցեղասպանութիւնը : Այս ուղղութեամբ թէ՛ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը Շուէտի Անգարայի դեսպանին դժգոհութիւն յայտնած է, թէ՛ Ստոքհոլմի Թուրք դեսպանը պատկան իշխանութիւններու փոխանցած է Անգարայի վրդովումը : Թուրք մամուլը արձագանգելով կատարուածին ու Թուրքիոյ դժգոհութեան, կ'աւելցնէ թէ «կը սպասուի որ Շուէտի կառավարութիւնը ներողութիւն խնդրէ Թուրքիայէն» : Նոյն բուրին հետ Ապրիլ 1-ի «Հիւրրիյէթ»ը կը տեղեկացնէ թէ Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած այլ բանաձեւ մըն ալ Ապրիլ 3-ին Իտալիոյ Խորհրդարանին օրակարգի կէտերուն մաս պիտի կազմէ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ դրամատուն մը՝ Սէ-Սէ-էՖ (Գրետի Գոմերսիալ տը Ֆրանս) գնուեցաւ անգլիական ԱՇ-էՍ-Պէ-Սէ (Հոնքքոնկ եւ Շանկայ Պանքինկ) դրամատան կողմէ որ աշխարհի երրորդ դրամատունն է : Անգլիացիք 72 միլիառ ֆրանք վճարեցին : Ապահովութիւն տրուեցաւ որ գործազրկութիւններ պիտի չըլլան, ընդհակառակն :

ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց յատուկ բանագնացը՝ Մարի Ռոպինսըն կրցաւ Գրոզնի երթալ, բայց, Ռուսերը թոյլ չտուին որ այցելէ բանտերը, հազիւ 1-2 ընտրուած խուցեր ցոյց տուին : Մ. Ռոպինսըն կ'ուզէր անձամբ հաստատել չարչարանքներու պարագան եւ այդ ուղղութեամբ ալ քննութիւն բանալ : Ապրիլ 4-ին Մ. Ռոպինսըն տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ Ժընեւ եւ կը թուի որ բաւական խիստ պիտի ըլլայ :

ԱՊՐԻԼ ՄԷԿԷՆ Թէ-Վէ-Ա-ի 20,6%-ի սակը կը նուազի եւ կը դառնայ 19,6% :

ԹՂԹԱՏԱՐԻ գործադուլի գանազան շարժումներ կան Ֆրանսայի մէջ եւ օրէ օր կը ծաւալին : Շարժումը սկսաւ Նիս եւ Թուլուզ, ուր 25 օր է արդէն որ բաշխում չկայ : Փարիզի զանազան թաղամասերու մէջ ալ սկսած է եւ պատճառը կը վերաբերի 35 ժամերու կիրարկումին եւ Շաբաթ օրուան աշխատանքին :

ՄԻԹՐՈՎԻՉԱՅԻ (Քոսովօ) մէջ, Մարտ 31-ին, բազմազգեան ուժի (ՔՖՈՐ) ֆրանսացի զինուոր մը սպաննած է ֆրանսացի սպայ մը : ՔՖՈՐ-ի համաձայն զինուորական հիւանդանոցի մը յիմարաբոյժներու ճիւղը փոխադրուած է : Ապրիլ 2-ին իտալացի զինուոր մը մեռած է «արկածով» գնդակ մը ստանալէ ետք գանկին մէջ :

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ հաւաքական ջարդի զոհերու թիւը հազարն ալ անցաւ լատ յայտնաբերուած վերջին փոսերուն : Կը հաստատուի որ «Տասը պատուիրաններու վերահաստատման» աղանդի ղեկավարները համոզած են հետեւորդները որ աշխարհի վերջն է, հարկ է որ ամէն բան ծախեն եւ փոխարժէքը իրենց յանձնեն, ինչ որ ըրած են : Այդ ղեկավարները դրամները առած ու փախած են : Ուկանտասուցի օր հռչակած էր Ապրիլ 3-ին :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, բանալէն ծագած է չարչարանքի հետեւողական կիրարկման նիւթին շուրջ : «Ոստիկանութիւնը չարչարանքի կը դիմէ՞ Թուրքիոյ մէջ : Պատասխանը մեծ ԱՅՈ մըն է», կը գրէ Հաքան Ասլանէլի «Թըրքիշ Տէյլի Նիւզ» օրաթերթի կիրակնօրեայ յաւելուածին մէջ : Լրագրողը կը համարձակի մանրամասնօրէն խօսիլ նաեւ Պոլսոյ ոստիկանի մը մասին, զոր «Հրամանատարը» կ'անուանէ : Այս մէկը այնքան վարպետութեամբ գործածէ որ գինք գործին գլուխը պահած են հանդստեան կոչուելու տարիքէն ալ անդին : «Հրամանատարը» վիրաբոյժի ձեռնոցներով կ'աշխատէր : Զոհերէն մէկուն վկայութեան հետեւանքով է որ թերթը որոշած է լայնօրէն արձագանգել :

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը՝ Ք. Օպուչի հիւանդանոց փոխադրուած է ուղեղի արիւնախոռնումի հետեւանքով : 62 տարեկան է եւ ազգու խնամքներու բաժինը կը գտնուի :

ԼԷԹԻՍԻԱ ԳԱՍԹԱ, կորսիքացի գեղեցկուհին, որ ընտրուեցաւ մարմնաւորելու համար Ֆրանսայի Հանրապետութեան խորհրդանիշը՝ Մարիանը, քաղաքապետարաններու մէջ, որոշած է Անգլիա հաստատուիլ խուսափելու համար Ֆրանսայի ծանր տուրքերէն : Այս լուրը հաղորդած է Լոնտոնի «Թայմզ»ը եւ չարաթավերջին նիւթ եղաւ նաեւ ֆրանսական մեծամասնութեան, որոնք վրդովում ցուցաբերեցին : Պրիժիթ Պարտօ իրաւունք տուաւ Լէթիսիային, աւելցնելով որ ինք ալ նոյնը կ'ընէր եթէ երիտասարդ ըլլար : Գաղտնիք չէ որ շատեր Ֆրանսայէն կ'արտագաղթեն նոյն պատճառներով, մանաւանդ ձեռնարկութիւններու եւ աշխատանքի մարզին մէջ, քանի որ Անգլիա շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններ ունի նաեւ ընկերային տուրքերու մարզին մէջ :

Հ.Մ.Մ.-Ի ԽԱՂԱՑՈՂ ԺԱԳ ԵՂԻԱՅԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ՊԱՏԱՆԻԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ

Ուրբաթ, Մարտ 31, իրիկուան ժամը 18-ի շուրջ, Նաթալի եւ Ժագ Եղիայեան Նանթէն կ'երթան իրենց 7-ամեայ աղջնակը առնելու համար մեծ – մայրիկին բնակարանէն : Ժ. Եղիայեան վարսայարդարի խանութ մը կը վարէ Անժէն Կաւքէն իջած առեն, զոյգը կը գտնէ նաեւ Ժագին եղբայրը՝ Լեւոն, երբեք կը հանդիպին տասնեակ մը պատանիներու 15 – 16 տարեկան : Առանց պատճառի կռիւ մը ծայր կուտայ, Ժագ կը թելադրէ որ հեռանան, անոնցմէ մէկը կը սպառնայ՝ «կեցի՛ր, կը տեսնես» : Եւ երկու տղաք կը յարձակին Ժագի վրայ, կը հարուածեն, մէկը դանակն ալ կը հանէ եւ ուղղակի սրտին կը դաշունահարէ Ժ. Եղիայեան, 32 տարեկան, ՀՄՄ-ի ֆութպոլի խումբէն տեղն ու տեղը կը մեռնի, եղբայրը՝ Լեւոն թեթեւօրէն կը վիրաւորուի, Նաթալիի հայրը կը ջանայ օգնութեան հասնիլ, ինք ալ դանակի հարուած մը կը ստանայ լեարդէն :

Ժագ Եղիայեան Լիբանանէն եկած էր 10 տարի առաջ եւ սերտ կապ ունէր հայ համայնքին հետ : Շատ սիրուած, աշխատասէր անձ մըն էր : Կիրակնօրեայ «Փաբիզիէն»ը նկարն ալ հրատարակած է :

Դաշունահարող պատանին յանձնուած է, երկու ընկերներն ալ քննութեան տակ առնուած են «կամաւոր մարդասպանութեան» մեղադրանքով :

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊՈՒՏԻՆ ՀՐԱՇՔ ՉԻ ԳՈՐԾԵՐ

Մոսկուայի ծանօթ օրաթերթը «Իզվեստիա» անդրադարձած է Պուտինի ընտրութեան ու անոր կապուած յոյսերու : Նախ ուշադրութեան կը յանձնուի ընտրապայքարին շատ խաղաղ, գրեթէ անգոյն ընոյթը : Ընելով հանդերձ թէ կայսրութեան փլուզումէն, նախկին իտէալներու խորտակումէն ետք, ծանր հետեւանքներով պատերազմի մը ներկայութեան ուսու ժողովուրդը իրաւունք ունի հանդարտ շրջան մը ապրելու, հարց կուտայ թէ այդ հանդարտութիւնը անտարբերութեան արտայայտութիւն չէ՞ :

Ռուսերուն մէկ մասին համար Պուտին կը խորհրդանշէ անցեալին ձեւով կարգ – կանոնի մը հաստատումը, ուրիշներու համար նոր կարգերու յոյսը կը մարմնաւորէ : Յստակ է որ նոր սերունդ մը հասած է իշխանութեան. վերջ գտած է ժողովրդավարներու ռոմանթիկութիւնը : Ժամանակը գործնապաշտութեան շրջանն է : Սակայն, հարցը հոն է որ շատ է թիւը չգիտցողներուն թէ ի՛նչ պէտք է ընել : Երազները փշրուած են երկար ատենէ ի վեր ու պարզապէս պէտք է ապրիլ ու աշխատիլ : Այդքանը արդէն հսկայական գործ է : Յուսախաբ ըլլալու դատապարտուած են անոնք որոնք կը յուսան որ «մենատէր» Պուտին պիտի արգիլէ Մաք Տոնալտները, պիտի ջնջէ սեփականութիւնը, ժողովրդավարութիւնը պիտի փոխարինէ ստալինական ոճով եւ Ռուսաստանը կրկին պիտի վերածէ պաշարուած բերդի մը վիճակին :

Պուտինի ընտրութիւնը պատմական անկիւնադարձ մը չնչեց. անոր մարտավարութիւնը բնականաբար պիտի հետեւի Ելցինի հետքերուն, բայց նոր նախագահը անոր կախարդի ուսպաբը չունի : Նոր ընտրուած շրջանին զանգուածը հրաշքներու կը սպասէր Ելցինէն. կը սպասէր նաեւ որ առանց խոչընդոտի բարեփոխումներ ըլլան, երկիրը մաս կազմէ յառաջադէմ աշխարհին : Այսօր ոչ ոք հրաշքի կը սպասէ :

Պուտին պէտք է նախ հրաժարի Ելցինի շրջանին ստեղծուած սակաւապետական կարգերու վարչաձեւէն. սակայն տակէ հրաժարումը պիտի չնշանակէ անպայման արեւմտեան տիպի ազատականութեան մը անցնիլ, քանի որ ատոր յարմար ընկերային գետինը տակաւին չկայ երկրին մէջ : Պետական դրամատիրութիւն մը պիտի ըլլայ նոր վարչակարգը ուր պաշտօնատարները առաջին դերակատարները պիտի ըլլան : Նախագահը նաեւ պէտք է կարգ – կանոն դնէ շրջաններուն մէջ, ի հարկին Սահմանադրութեան սրբագրութեամբ եւ Արեւմուտքի հետ համաձայնութեան եզրեր փնտռէ, հասնելու համար համաշխարհային շուկաներու : Պէտք է օտար եւ սեփական դրամագլուխներուն համար ալ աւելի յարմար գետին մը ստեղծէ :

Ամէն պարագայի չի կրնար ետ բերել ամբողջատիրական կարգերը : Մանաւանդ երբ ոչ ոք կրնայ պնդել թէ ժողովրդական խոր համակրանքի առարկայ է, առաջին ընտրաշրջանէն ընտրուած ըլլալով հանդերձ : Հաւանական չի նկատուիր որ իր ղեկավարութեան օրով յաջողի միջին Ռուսը ձերբազատել նպաստընկալի հոգեբանութենէն եւ ժողովուրդին մտայնութեան մէջ գետեղէ աշխատանքի նոր ըմբռնում մը :

Գուցէ ան ալ մեծ բան յուսալու չէ Պուտինի նախագահութենէն. գետնախնձոր ցանելու եւ հնձելու առօրեան պիտի չփոխարինուի համացանցի աշխատանքով : Մեծագոյն ձեռքբերումը պիտի ըլլայ գիտակցիլ թէ Պուտին չի կրնար մէկ ոստումով հսկայ երկիրը հասցնել ԽԱ. դարուն եւ թէ հրաշքները անգոյ բաներ են :

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ը. ԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

«Մխիթարեանները իրենց գործը կատարած են ո՛չ միայն իրենց հրատարակած գիրքերով այլ – աւելի ընդարձակ ու կենսունակ ձեւի մը մէջ – իրենց հասցուցած աշակերտներով: ··· Անոնք հիմնած են հայ թատրոնը, անոնք գրած են ամէնէն յղկուած ու նրբացած, ամէնէն արուեստագէտ ձեւով բանաստեղծութիւնները՝ զոր հայերէն լեզուն ունեցած ըլլար մինչեւ այն օրը, զարգացուցած են վէպն ու լրագրական քրոնիկը, ռոմանթիք գրականութիւնը հասցուցած են Հայոց՝ գեղեցիկ թարգմանութիւններով: Մխիթարեան աշակերտներու դերը անհուն է թրքահայ հասարակութեան բարքերու եւրոպացման մէջ···: Արուեստագէտ ու եւրոպացի. ահա՛ ինչ որ եղած են Մխիթարեանները եւ իրենց աշակերտները» (27):

Արդէն Մխիթարի կենդանութեան, Մխիթարեան առաջին վարժարանը իր դռները կը բանայ Թրանսիլվանիոյ Պաշպալով հայկական գաղութին մէջ՝ 1746–ին:

Դպրոցներ ունենալ այդ դարուն, անհրաժեշտութիւն մըն էր Մխիթարի ընդհանուր վերածնունդի ծրագիրը իրագործելու: Գիրքերու հրատարակութիւններով, ինքնագիր եւ թարգմանածոյ գործերով՝ կարելի պիտի ըլլար չափահասներուն լուսաւորել, իսկ դպրատուներու համբով՝ պատրաստել ապագայ սերունդը:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ ո՛րքան մանրամասնութեամբ եւ խնամքով պատրաստուած են, առաջին մէկ օրէն, ներքին կանոններ, ուսումնական ծրագիրներ, նոյնիսկ արտաքին պայմաններ՝ որպէսզի դպրոց մը բարերար արդիւնք կարենայ տալ:

Հ. Միքայէլ Զամչեան, Պաշպալովի վարժարանի Տեսչութեան խնդրանքով, 1790–ական թուականներուն, կը յօրինէ ծրագիրը գիշերօթիկ մայր վարժարանի մը, որ ինք Ակադեմիա կը կոչէ, որուն առաջին անհրաժեշտ պայման կը դնէ. «պարտի լինել բաւական տեղի անդորր ի բնակութիւն մանկանց եւ ուսուցչաց ··· պարտի լինել ի դպրատան եւ որոշեալ տեղի վասն հիւանդաց ··· պարտին լինել ի դպրատան երկու կամ երեք վարդապետք, մին իբր Մեծաւոր եւ այլքն իբր կառավար եւ ուսուցիչ եւ հոգեւոր դաստիարակ եւ այլն» (28):

Մտաւորապէս այս սկզբունքներու հիման վրայ եւ այս ներքին կանոններով կը սկսին գործել հետզհետէ բացուող վարժարանները՝ Արեւմուտքի եւ Միջին – Արեւելքի հայաշատ կեդրոններու մէջ: Անոնց երկարակեցութիւնը պայմանաւորուած է գաղութներու չարժականութեան եւ քաղաքական անցուդարձներու ելեւէջներով: Անոնցմէ ոմանք հազիւ քանի մը տարի կեանք կ'ունենան, իսկ ուրիշները՝ դարը կը գերազանցեն:

Զօպանեանի վերոյիշեալ վկայութեան մէջ, հիմնականօրէն խտացուած է Մխիթարեան կրթական առաքելութեան բովանդակ իմաստը: Ես պիտի աւելցնէի՝ ո՛չ միայն գրական – գեղարուեստական ներդրումը նկատի առնելով, այդ աշակերտներուն, որոնց կարգին պէտք է անտարակոյս աւելցնել բանակը անոնց որ գիտարուեստական ճիւղերուն մէջ մասնագիտակցած՝ (բժիշկ, իրաւագէտ, ճարտարագէտ, ճարտարապետ, պետական բարձր պաշտօնեաներ եւ այլն) ժամանակի ընթացքին, որակի ոստում կատարել տուին հայ գաղութային կեանքէն ներս, այլ նաեւ բազմութիւնը անոնց, որ ընտանեկան օրինակելի բոյներ կազմելով, յատուկ նկարագիր մը ստեղծեցին, Մխիթարեան աշակերտի տիպարը, որ մինչեւ այսօր կը յատկանշէ գիրենք, երկրագունդի տարածքին:

Պաշպալովէն ետք, Մխիթարեան վարժարաններու ցանցը կը տարածուի քիչ մը ամէն կողմ, ուր պատմութիւնը եւ քաղաքական դէպքերը կը ցրուեն, կ'աքսորեն հայ զանգուածները: Անոնց կեանքը, երկարակեցութիւնը, ընդհանրապէս կը պայմանաւորուի նոյն գաղութի կեանքէն եւ պայմաններէն:

Ստորեւ կուտամ ընդհանուր ցանկը այդ վարժարաններուն, ուր յաճախ թուականներու ուշադիր քննութիւնը, կը ցոլացնէ երկրին եւ քաղաքին եւ գաղութին ապրած վերիվայրումները:

Պաշպալով (*Թրանսիլվանիա*) 1746 – 1820:
Վարատին (*Հունգարիա*) 1749 – 1820:
Ֆրումոասա (*Թրանսիլվանիա*) 1797 – 1915:
Պոլիս 1803:
Բերա (*Պոլիս*) 1808 – 1870:
Ղալաթիա (*Պոլիս*) 1808 – 1915:
Տրապիզոն 1815 – 1921:
Խարասու Բազար (*Ղրիմ*) 1821 – 1918:
Քեափթարլու (*Փանիկ – Հայաստան*) 1830 – 1884:
Ախալցխա (*Վրաստան*) 1831 – 1844:
Փատովա (*Իտալիա*) 1834 – 1846:
Վենետիկ 1836 – 1998:
Փարիզ 1846 – 1870
Սիմֆերոպոլ (*Ղրիմ*) 1850 – 1918:
Մուշ 1852 – 1913:
Քաղկեդոն (*Պոլիս*) 1870 – 1915:
Պարտիզակ 1883 – 1915:
Սաւրա (*Պարսկաստան – Ուրմիա*) 1885 – 1891:
Նիկոմիդիա 1887 – 1915:
Կուտինա (*Քէօթահիա*) 1912 – 1915:
Խարբերդ 1912 – 1915:
Մալաթիա 1912 – 1915:
Մերտին 1912 – 1918:
Միլանօ (*Իտալիա*) 1918 – 1933:
Սեւրը (*Փարիզ*) 1928 – 1980:
Երուսաղէմ 1913 – 1934:
Հալէպ 1936:
Աղեքսանդրիա (*Եգիպտոս*) 1936 – 1964:
Պէյրութ (*Լիբանան*) 1948:
Պուէնոս – Այրէս 1956:

Այս վարժարաններուն տուած հունձքը իր ՀԱՅ նկարագիրով, հիմնական դեր ունեցած է եւ կը շարունակէ ունենալ մեր ազգային եւ քաղաքական պատմութեան մէջ:

Հոս կ'ուզեմ միայն անոնց դլխաւորներուն անունները յիշել, որոնք ԺԸ. եւ մանաւանդ ԺԹ. դարէն սկսեալ, բոլոր մարզերու մէջ, արդարացուցին իրենց վրայ դրուած յոյսերը եւ աջակցութիւն բերին հայ կեանքի վերելքին:

Գրագէտ Դէմքեր

Սերովբէ Պատկանեան, Ծերենց, Սրապիոն Հէքիմեան, Յովհաննէս Հիսարլըեան, Յակոբ Ոսկան, Տիգրան Երկաթ, Մինաս Մինասեան, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Մատթէոս Մամուրեան, Թովմաս Թէրզեան, Մարկոս Աղաբէկեան, Դանիէլ Վարուժան, Ահարոն Տատուրեան, Սրապիոն Թղլեան, Արփիար Արփիարեան, Գուրգէն Մխիթարեան, Բարսեղ Շահպազ, Մկրտիչ Աճէմեան, Վահրամ Սվաճեան, Արիս Իսրայէլեան, Մինաս Թէօլէլեան, Արամայիս Սրապեան, Հրաչ Քաջարենց, Արա Պալիոզեան, Յակոբ Ճէլալեան եւ այլն:

Այս համառօտ ցանկին մէջ չեն մտած Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերուն վարժարաններուն հունձքը, որ նոյնքան առատ է եւ առատ:

Մշակութային Դէմքեր

Նկարիչ – արձանագործ: *Գէորգ Ապտուլլահ, Յակոբ Տամատ, Ոսկան Երւանդ, Յակոբ Փափազեան, Մելքոն Տիրացուեան, Պետրոս Մարիմեան, Արսէն Շապանեան, Էտկար Շահին, Շարլ Ադամեան, Սիմոն Նալպանտեան, Մովսէս Գրիգորեան, Արիէլ Աճէմեան, Արա Սարգսեան, Լեւոն Մինասեան, Զարեհ Մութաֆեան, Արտաշէս Ղարիպեան, Երուանդ Տէր – Մովսէսեան, Սեդրակ Նազարեան, Յակոբ Արսլանեան, Զիկ Տամատեան եւ այլն:*

Երաժիշտ: *Դաւիթ Դաւիթեան, Էտկար Մանաս, Պետրոս Հէքիմեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Եդուարդ Եփրեմեան եւ ուրիշներ:*

Քաղաքական Դէմքեր:

Յովհաննէս Սագըզ Փաշա, Մելքոն Խան, Եագուպ Արթին Փաշա, Կարապետ Գարագաշ, Գրիգոր Պըլըքեան, Միքայէլ Փորթուգալ Փաշա, Զօրավար Կարապետ Պագըրկեանեան, Արամ Երամ, Գրիգոր Նոպելեան, Յովհաննէս Փաշա Գուլոյճեան, Զօրավար Հրանդ Պէյ Մալոյեան եւ ուրիշներ:

Կ'ուզեմ այս գլուխը փակել խստապահանջ Լէօի մէկ նախադասութեամբ. «Մի անօրինակ բեղմնաւոր գրական գործունէութեամբ՝ Սուրբ Ղազարի վանքը դարձաւ մի երեւոյթ, որի նմանը չէ տեսել մեր ամբողջ պատմութիւնը» (29):

(Շար. 10)

(27) ԶՕՊԱՆԵԱՆ ԱՐ., *նշ. աշխ.*, էջ 51:
(28) ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ Հ. ԲԱՐՍԵՂ, 200-ամեայ գրական գործունէութիւն Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, *Վենետիկ*, 1936, *էջ* 15:
(29) Հայկական Տպագրութիւն, *Բ.*, *Թիֆլիս*, 1902, *էջ* 42:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ «ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ» ՉԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գրած էինք (Մարտ 22) թէ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Միշէլ Լըկլրա «Ննարք» լրատու գործակալութեան տուած հարցազրոյցին ընթացքին հայութիւնը վարկաբեկող արտայայտութիւններով հակազդեցութիւններու թիրախ եղած էր հայ յատտանեան շրջանակներէ: Հարցազրոյցին մէջ («Յառաջ», *Մարտ* 23) *ան յատկապէս ցեղասպանութեան ճանաչումին առընչուած հարցումներու իր պատասխաններով պատճառ եղած էր բողոքի, դատապարտումի հակազդեցութիւններու որոնք պաշտօնական բնոյթ ստացած էին չորս կազմակերպութիւններու Մարտ 20–ի յայտարարութեամբ: Այդ կազմակերպութիւնները կը պահանջէին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութենէն որ Մ. Լըկլրա «անբաղձալի անձ» հռչակուի ու վտարուի Հայաստանէն: Հարցազրոյցին ընթերցումէն ետք, հետաքրքրութիւն յայտնեցաւ հոս ալ, տեսնելու թէ ի՛նչ կեցուածք պիտի ունենար Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը, իրեն եղած դիմումին դէմ:*

Այս մասին կը տեղեկացնէ «Հայկական ժամանակ»*ը (Մարտ 21 եւ 22). առաջին թիւով ըսուածը այն է որ վերոնշեալ նախարարութիւնը կեցուածք չէ ունեցած. բանբերը Արա Պապեան այս մասին նոյն թերթին հարցումին պատասխանելով ըսած է թէ* «Արտաքին գործերու նախարարութիւնը լուրջ չի վերաբերում յայտարարութեանը եւ այն նախարարութիւնում չի քննարկուի»: *Հասկնալի է անշուշտ որ «յայտարարութիւն» բառով կ'ակնարկուի ո՛չ թէ Մ. Լըկլրայի խօսքերուն, այլ՝ անոնցմէ վիրաւորուած կազմակերպութիւններուն: Այլ խօսքով՝ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը հակազդելու արժանի բան չի գտներ այն կեցուածքին մէջ որ մինչեւ իսկ կը փորձէ հայութիւնը յանցաւոր ցոյց տալ, ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջելու իր յամառութեան պատճառով որ կը հակասէ եղեր «մարդկային տարրական իրաւունքներու»···: Երկրին ներքին գործերուն միջամտութիւն ալ չի նկատուիր հայեւուս յարաբերութիւններու մասին Պր. դեսպանին հեգնախառն դատաւորութիւնը: Մեծի ու փոքրի, կամ հզօրի ու տկարի դիրքերու գիտակցութեան կատարեալ օրինակ է պարզուածը. գիտակցութիւն որ կատարելապէս կը պատկանի թէ՛ խօսող կողմին, թէ՛ լռողին: Այլապէս, փոխանակ Հայաստանի, օրինակ՝ Ռուսաստանի, Գերմանիոյ, կամ Թուրքիոյ դեսպան Մ. Լըկլրա մը նոյնքան ազատօրէն ընթացք պիտի տա՞ր իր լեզուին. ու Ռուսաստան, Գերմանիա, Թուրքիա նոյն ձեւի լռութիւն պիտի պահէի՞ն նման յայտարարութեան պահանջքը լուրջ չնկատելով:*

«Հայկական ժամանակ»*ի յաջորդ թիւին առաջին էջին վրայ, ծաղրանկարով մըն ալ, նիւթը կրկին տեղ գտած է: Արմինէ Անտոնեան «Դիւանագիտական լռութիւն» խորագրուած սիւնակներու մէջ «Պատասխանե՞լ, թէ չպատասխանել» խորագիրով նախ կ'ամփոփէ Մ. Լըկլրայի ընթացքին կապուած վերջին ու նախորդ միջադէպերը, յիշեցնելով որ նախապէս ալ* «Առաւօտ» *թերթին տրուած հարցազրոյցով ան քննադատած էր Հայաստանի իշխանութիւնները, ըսելով թէ դէչ կ'աշխատին: Ապա յաւելեալ տեղեկութիւն կու տայ Արտաքին գործերու նախարարութեան ընթացքին մասին: Ըսելէ ետք թէ նախարարութիւնը ազգայնական չորս կազմակերպութիւններու յայտարարութիւնը մեկնաբանելու հարկ չէ գտած «անլուրջ» համարելով, կ'աւելցնէ թէ ըսուած է նաեւ որ մէկը «անբաղձալի անձնաւորութիւն» հռչակելու իրաւունք ունի միայն երկրին նախագահը: Իսկ նախագահի մամուլի խօսնակը նոյնպէս լուռ մնացած է այս մասին ուղղուած հարցումներուն դէմ,* «քանի որ նախագահից չէր ճշդել վերջինիս դիրքորոշումը հարցի առընչութեամբ»: *Ֆրանսայի դեսպանատունէն յայտնած են թէ դեսպանը ոչինչ ունի աւելցնելիք, ի՛նչ Հայաստան ազատ երկիր ըլլալով, անոր քաղաքացիները կարծիք արտայայտելու իրաւունք ունին:*

Ուշագրաւ է որ թերթին նոյն թիւին առաջին էջէն յայտարարուած նիւթի առընչութեամբ կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի դեսպանին յայտարարութիւնները «բուռն արձագանգ գտան իշխանութիւնների, քաղաքական շրջանակների եւ հանրութեան շրջանում»: *Եթէ ճիշդ է ըսուածը, բոլորովին անհասկնալի կը դառնայ Արտաքին նախարարութեան կրաւորական կեցուածքը: Ա. Անտոնեան ալ իր յօդուածին վերջին տողերով կ'ըսէ թէ հակառակ դեսպանին լռութեամբ պատասխանելու պաշտօնական դիրքին, Մ. Լըկլրայէն դժգոհները կը շարունակեն կարծել որ Հայաստան լուրջ քայլերու պիտի ձեռնարկէ:*

Անոնցմէ «Ազգայնական ակումբ»ի նախագահ Մուշեղ Լալայեան կ'ըսէ.– «Եթէ Լըկրան վիրաւորէր անձամբ պաշտօնեաներին, նրանք անպայման կը պատասխանէին: Բայց երբ վիրաւորում է ամբողջ ժողովրդին, նրանք չեն պատասխանում»: *Յետոյ ակնարկելով նախարարութեան կողմէ իրենց յայտարարութեան «անլուրջ» նկատուելուն, կ'աւելցնէ.* «Առհասարակ, այդ հիմնարկը զբաղուած է անլուրջ գործերով»: *Վերջնական եզրակացութիւնը այն է որ դեսպանին յայտարարութեան դէմ լուռ մնալը պայմանաւորուած է պաշտօնեաներու ստրկամտութեամբ. այսինքն, այն տրամաբանութեամբ որ կ'ըսէ.* «որքան հնազանդ ու ստրուկ լինես, այնքան տէրը լաւ կը նայի»:

Կարդալով այս բոլորը դժուար չէ նաեւ եզրակացնել որ Ֆրանսայի դեսպանին արժեւորումները, վերագրումները երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական լարում չեն ստեղծած, կատարելապէս յաջողած են ներքաղաքական յաւելեալ հակադրութեան պատճառ ըլլալ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ – ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ, ԶՈՐՍ ՄԻՇՏ ՊԷՏՔ Է ՍՊԱՌԵԼ

ԿԱՐՄԻՐ ՄԻՍԸ

Կարմիր միսը պէտք է սպառել շաբաթը երեք անգամ: Միսը հարուստ է երկաթով, իսկ այս վերջինին պակասը մարմինին դիմադրականութիւնը կը տկարացնէ եւ ֆիզիքական ու մտային յոգնութիւն կը պատճառէ:

Շուէտացի բժիշկ Լէյֆ Հոլպըրկի 40 տարուան վրայ կատարած ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, թէ միսին պարունակած երկաթը լաւագոյնս կ'իւրացուի մեր մարմինին կողմէ:

Երբ միսին հետ Սէ կենսանիւթով հարուստ բանջարեղէն մը սպառուի, երկաթին իւրացումը երեքով կը բազմապատկուի:

ԿԱՂԱՄԲԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Կարմիր կամ կանաչ կաղամբ, ծաղկակաղամբ, պրոքոլի, Պրիւսէլի կամ չինական կաղամբ ... ցանկը տակաւին երկա՛ր է: Ասոնցմէ կերէք շաբաթը 2–էն 3 անգամ:

Տասնեակ մը ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, թէ հետեւողական կերպով կաղամբ սպառողները նուազ ենթակայ են քաղցկեղի որոշ տեսակներու, ինչպէս՝ ստամոքսի, յամրաղիի, թոքի, մորթի ... Պայմանով որ շաբաթը առնուազն երեք անգամ սպառուի վերը յիշուածներէն ոմանք:

ԿԱԹԸ

Կաթ խմելէ երբե՛ք պէտք չէ դադրիլ, քանի որ անիկա կիրի լաւագոյն աղբիւրն է:

Օրական խոշոր գաւաթ մը կաթ պէտք է խմել: Գաւաթ մը կաթը 300 միլիկրամ կիր կը պարունակէ, ինչ որ մեր օրական պահանջին մէկ երրորդը կը ներկայացնէ:

Գաւաթ մը կաթի համազօր կիր ստանալու համար պէտք է ուտել երկու գաւաթ մածուն կամ ... խոշոր կաղամբ մը:

Կաթին կիրը լաւագոյնս կ'իւրացուի մեր մարմինին կողմէ, քանի որ կաթին իւղերը նաեւ Տէ կենսանիւթ կը պարունակեն եւ այս վերջինս կ'օգնէ որ կիրը լաւ մը հաստատուի մեր ոսկորներուն վրայ:

ԸՆԿՈՅԶ – ԿԱՂԻՆ – ՆՈՒՇ

Կիրով, Փէ Փէ կենսանիւթով, Էօ կենսանիւթով հարուստ այս ուտելիքները ծերութիւնը ուշացնելու եւ պէշ քոլեսթերոլը նուազեցնելու յատկութիւնը ունին:

Այսուհանդերձ, անոնց չափազանցութիւնը կը գիրցնէ, հետեւաբար պէտք է բաւարարուիլ օրական 5–էն 6 նուշով ընկոյզով ակմ կաղինով:

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՑՈՐԵՆԸ

Ցորենը իւրաքանչիւր ճաշի ժամի ներկայ պէտք է ըլլայ սեղանին վրայ:

Ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, թէ կարգ մը «քրոնիք» հիւանդութիւններու նուազումը կապուած է հացահատիկներու կանոնաւոր սպառումին հետ:

Միւս կողմէ, այն կիները, որոնք աւելի հացահատիկ կը սպառեն, քան ուրիշներ, նուազ ենթակայ են ստինքի քաղցկեղի, տրուած ըլլալով որ ցորենը, յատկապէս ամբողջականը, կը կանոնաւորէ մեր հորմոնները:

ՏՈՒՐՄԸ

Յաճախ կը խօսուի տուրմին հակա-«աքրէս» եւ հանդարտեցնող յատկութիւններուն մասին:

Նոր ուսումնասիրութիւններու համաձայն, տուրմը նաեւ հակաքաղցկեղային յատկութիւն ունի եւ կը պաշտպանէ սրտանօթային հիւանդութիւններէն:

Գաւաթ մը տաք տուրմը նոյն օգտակարութիւնը ունի՝ որքան գաւաթ մը թէյը կամ բաժակ մը գինին:

Իսկ ընտրութիւն մը կատարելու պարագային սեւ տուրմն է որ աւելի օգտակար է՝ քանի կաթովը:

Շաբաթը 100 կրամ տուրմը բաւարար է անոր բարիքներէն օգտուելու համար:

ՁՈՒԿԸ

Ձուկ պէտք է սպառել շաբաթը 3–էն 6 անգամ: Ձուկին բնապնոը նոյնքան լաւ է՝ որքան միսինը, բայց իւղոտ ձուկերուն իւղերը կը պարունակեն «Օմեկա 3» կոչուած ճարպաթթուներ, որոնք կը նուազեցնեն արեան ճնշումը, քոլեսթերոլին տոկոսը եւ սրտանօթային հիւանդութիւններուն հաւանակութիւնը:

ԸՆԴԵՂԷՆՆԵՐԸ

Դանդաղ շաքարով հարուստ ընդեղէնները կը կայունացնեն արեան մէջի շաքարի տոկոսը, ահա թէ ինչու վերջերս, շաքարախտաւորներուն կը յանձնարարուի տաս կամ չոր լուբիա ուտել:

Ընդեղէնները նաեւ հարուստ են երկաթով, բնապնոով եւ փոթասիոմով:

ՄԱԾՈՒՆԸ

Մածունը թելադրելի է փորհարութենէ պաքենածներուն, նաեւ երկար ժամանակի վրայ «անթիպոքրիֆ» գործածողներուն:

Օրական պնակ մը մածուն ուտելով կ'ապահովենք կիրի մեր պահանջին մէկ երրորդը:

Միւս կողմէ, մածունը մանրէազանի յատկութիւն ունի եւ կը զօրացնէ մարմնին դիմադրողականութիւնը:

Բորբոքային բնոյթ ունեցող հիւանդութիւններու պարագային խիստ թելադրելի է մածուն ուտել, առաջին իսկ օրէն:

ԼՈԼԻԿԸ

Իտալացիներուն եւ Յոյներուն նման, օրական լոլիկ մը կերէք:

Լոլիկին կարգ մը բաղադրութիւնները մեզ կը պաշտպանեն կարգ մը քաղցկեղներէ (փրոսթաթի եւ այլն...) եւ սրտանօթային հիւանդութիւններէ:

ԴՈՂԱՑՈՒԹԻՒ ԴՈՂԱՑՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի Մուկար շէնքի սրահին մէջ, փետրուար 29–ին տեղի ունեցած է «Հայկազեան հայագիտական հանդէս»ի ԺԹ. հատորի լոյս ընծայման ընդունելութիւն – հիւրասիրութիւն: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Անդրանիկ Տագէսեան, որ նշած է թէ հակառակ առօրեայ կեանքի մէջ տակաւ չեչտուող յարաբերականութեան, որ իր կարգին լուրջ անկայունութիւն կը ստեղծէ, «Հայկազեան հայագիտական հանդէս»ի խմբագրութիւնը եւ համալսարանի պատկան մարմինները կը շարունակեն հանդէսին հրատարակութիւնը տարեկան պարբերականութեամբ 1990–էն ի վեր: Ապա, խօսք առած է համալսարանի նախագահը՝ տոքթոր Ժան Խանճեան: Ան հանդէսին պատմականը ըրած է 1970–էն ի վեր, երբ յաջորդած է հանդէսի պատասխանատու խմբագիր՝ Հ. Անդրանիկ Կռանեան: Հրաւիրուած էր, ի տարբերութիւն նախորդ տարիներու, մտաւորական մը որ հատորի լոյս ընծայման առթիւ հայագիտական խորհրդածութիւն մը ունենայ: Այս առիթով հրաւիրուած էր Հասկի խմբագիր եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի տեսուչ՝ Հ. Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեան: Ան, իր խօսքին մէջ, հայագիտութիւնը նկատած է ինքնաճանաչման առաջնորդող գործնական եւ գոյութենական գիտութիւն, իսկ Հայ հայագէտը՝ ազգային մտահոգութիւններէ մեկնած հայագիտութեան մօտեցող անձ մը: 460 էջ հաշւող «Հայկազեան հայագիտական հանդէս»ի ԺԹ. հատորը կ'ընդգրկէ 14 յօդուած – ուսումնասիրութիւն:

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ

Կազմակերպուած «ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ» Համայնքին կողմէ

բարեհիլ մասնակցութեամբ
ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ
եւ
ՓԵՇՏԱ ՔԱՂԱՔԻ

Յունիս 9 – 13, 2000
Փեշտա – Հունգարիա,
«Hôtel Mercure»ի մէջ

Որպէս բնաբան ունենալով
«ԱՐԵՒԵԼՔ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ,
ՀԱՅԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Այս խորհրդաժողովին հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ կամուրջ մը նետել Արեւելեան եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայ Գաղութներու միջեւ, համագործակցութեան դաշտ մը ստեղծելու համար ՆՈՐ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ շեմին, պաշտօնական բացումով եկեղեցական եւ քաղաքական իշխանութիւններու ներկայութեամբ: Նոյնպէս նախատեսուած է շարք մը ընկերական հանդիպումներ, ինչպէս ընթրիք եւ պտոյտ նաւով Դանուբի վրայ եւ այլն, առիթ ստեղծելով սերտացնելու մասնակիցներու բարեկամական կապերը:

Համագումարը սահմանուած է Համայնքներու եւ Միութիւններու ներկայացուցիչներու, սակայն իւրաքանչիւր Հայ, անհատ թէ ընտանիք, կրնայ իր մասնակցութիւնը բերել նիստերուն իբրեւ դիտող:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար կը խնդրենք դիմել հետեւեալ հասցէին. –

Office of F.A.A.E.
Rte de Lausanne 341, 1293 Bellevue — GENEVA, SWITZERLAND
Tel + Fax : 0041-7741175
E-mail : faae@users.ch
Website : http://www.users.ch/faae

Կը խնդրուի կապ հաստատել մեզի հետ «Hôtel Mercure» մնալու մասնաւոր կարգադրութեան համար, խորհրդաժողովի մասնակցողներուն եւ ունկնդիրներուն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բերբոն հանըմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ինքը գործիք եղած է ուրիշներուն ձեռքը: Այդ անամօթ դերը կատարած է պարզապէս դրամի համար:

ԱՏՈՄ. – Ատոնք ենթադրութիւններ են:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ենթադրութիւններ չեն, քանի որ ինքը անձամբ եկաւ ինծի, կեղծ անունով մը եւ անպատկառ զրպարտութիւններ բրաւ:

ԱՏՈՄ. – Ըսել կ'ուզեմ՝ դրամի փոխարէն բրած ըլլալը ենթադրութիւն է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ես կը խնդրեմ Ձեզմէ, որ Տէր Բարսեղին հետ դէմ – առ դէմ դրըւիմ հոս, Ձեր ներկայութեան, որ ամէն ինչ պարզուի:

ԱՏՈՄ. – Բայց, Եդուարդ էֆէնտի քանի որ այդ զրպարտութիւնները որեւէ վնաս չեն պատճառած, եւ դուք ալ չէք հաւատացած ըսածներուն...

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ոչ միայն չհաւատացի, այլեւ Տէր Բարսեղը սենեակէս դուրս վռնտեցի:

ԱՏՈՄ. – Այդ դասը բաւական չէ՞:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ոչ, որովհետեւ իմացայ որ միեւնոյն առեն նեմզար անուն կին մըն ալ կ'երթայ Սահակ էֆէնտիենց ու կը փորձէ անձս արատաւորել ամենաաղտոտ ձեւով: Բայց անոնք ալ կինը կը վռնտեն եւ իրեն կ'արգիլեն ուրիշ անգամ իրենց տունը ոտք կոխել:

ԱՏՈՄ. – Ուրեմն:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Բայց երբ քահանան ու պառաւ կինը կը ձախողին, ուրիշ միջոցի մը կը դիմեն: Մէյ մէկ անստորագիր նամակ կը գրկեն, մէկը՝ ինծի, միւսը՝ Սահակ էֆէնտիին: Այդ նամակներուն մէջ ցեխի մէջ կը կոխեն ու կը սեւցնեն թէ՛ ինծի, թէ օրիորդը:

ԱՏՈՄ. – Վստահ եմ, որ այդ նամակներուն ալ կարեւորութիւն չտուիք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ի հարկէ ոչ: Հաւկնալով զրպարտութիւն ըլլալը, նամակները պատռեցինք: Բայց ես չեմ ուզեր, որ այս ենթրիկները չարունակուին:

ԱՏՈՄ. – Ուրեմն անպատճառ կը պահանջէք, որ Տէր Բարսեղ քահանային հետ երկու – երեսի տեսնուիք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Այո, կը պահանջեմ:

ԱՏՈՄ. – Լաւ, դուք հինգ վայրկեան քովի սրահը մտէք: Եթէ քահանան գայ, դանդակին կոճակը կը կոխեմ, ներս կը մտնէք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ոտքի): Շնորհակալ եմ: (Քովի դռնէն դուրս):

ԱՏՈՄ. – (Գլխաւոր դռնէն դուրս): Սողոմոն, սա Տէր Բարսեղը ինծի ղրկէ: (Կը վերադառնայ իր սեղանին ետեւը):

Քիչ վերջ ներս կը մտնէ Տէր Բարսեղը

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ կայ Հայր Սուրբ, նորէ՞ն բան մը կայ:

ԱՏՈՄ. – Այո՛:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Նո՞ր ամբաստանութիւն մը:

ԱՏՈՄ. – Ատոր պէս բան մը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այս անգամ որո՞ւն դրամը կոկորդս անցուցեր եմ:

ԱՏՈՄ. – Դրամի խնդիր չկայ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Փառք քեզ Աստուած:

ԱՏՈՄ. – Բայց աւելի ծանրակշիռ է հարցը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինծմէ դրամ թող չպահանջեն, ինչ կ'ուզէ ըլլայ: Ինչ է եղեր նայինք խնդիրը:

ԱՏՈՄ. – Սահակ էֆէնտիենց հետ ի՞նչպէս է քու յարաբերութիւնդ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Իրենց տանտէրցին եմ, հետեւաբար մեր յարաբերութիւնները շատ բարեկամական են:

ԱՏՈՄ. – Կարծիքդ ի՞նչ է Սահակ էֆէնտիի աղջկան՝ Զարուհիի մասին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շատ շնորհալի, ուսեալ, կրթուած ու զարգացած օրիորդ մըն է: Բոլորին ալ կարծիքը աս է: Արդեօք Սահակ էֆէնտի՞ն է բողոքողը:

ԱՏՈՄ. – Ոչ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շատ պիտի զարմանայի եթէ ինքը ըլլար բողոքողը, որովհետեւ Մարտիկ աղան 75 ոսկի տուաւ, բայց ինքը տասը փարա իսկ չտուաւ: Ո՞վ է եղեր ուրեմն բողոքողը:

Ատոմ Վրդ.
դանդակին կոճակին կը կոխէ
Ներս կը մտնէ Եդուարդ:
Տէր Բարսեղ կը շփոթի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ժպտուն): Բարեւ ձեզ, Տէր Շմաւոն քահանայ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ողջո՛յն, էֆէնտի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ի՞նչպէս էք, Տէր Շմաւոն Հայր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շնորհակալ եմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Եգիպտոսի ձեր եղբօրորդիէն լուր առի՞ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ո՛չ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ատոմ Վրդ.ին): Հայր Սուրբ, Մայր Եկեղեցւոյ Տէր Շմաւոն քահանան իմ հօր ծանօթ է եղեր:

ԱՏՈՄ. – Բայց ներեցէք, Եդուարդ էֆէնտի, կարծեմ կը սխալիք, մեր Տէր Պապան Մայր Եկեղեցիի քահանաներէն չէ, եւ Շմաւոն անունով քահանայ չունինք: (Տէր Բարսեղին): Այդպէս չէ՞, Տէր Հայր...

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Գործին մէջ սխալմունք մը կայ... Ձեզ տեսած եմ, բայց չեմ յիշեր ո՞ւր եւ ե՞րբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ի՞նչպէս չէք յիշեր: Քանի մը օր առաջ օթէլ չեկա՞ք ինծի այցելելու:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այնինչ ... այո, եկայ...

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Չըսի՞ք, թէ Մայր Եկեղեցիի քահանաներէն էք եւ Տէր Շմաւոն կը կոչուիք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մկրտութեանս անունը Շմաւոն է, իսկ քահանայութեան անունս Բարսեղ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ուրեմն յիշեցիք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այո... ը... յիշեցի...

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Այդ օրը ինչե՞ր ըսիք ինծի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Եգիպտոս գտնուող եղբօրորդիիս մասին տեղեկութիւն ուզեցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ուրի՞շ:

(Շար. 37)

Տիկին Վարդուհի Կիւզէլպօտուր,
Օր. Դալար Կիւզէլպօտուր եւ խօսեցեալը՝ Լիւք Սէնվիլ,
Պ. Ալէն Կիւզէլպօտուր,
Ինչպէս նաեւ Ներսէսեան, Գալումէնոս, Ճզիկեան, Տաւքա, Տէմիրճեան, Թոսուն, Ներկիզեան, Նալլար, Խօրէր, Սէնվիլ, Աֆար ընտանիքները
խոր կսկիծով կը գուժեն իրենց ամուսնին, հօր, զարմիկին, կնքահօր, քեռայրին, ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԻՒԶԷԼՊՕՏՈՒՐ-ի

յանկարծական եւ կանխահաս մահը որ պատահեցաւ Մարտ 31-ին, 58 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ մայր եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 7
Լ.Գ. օր Մեծի Պահոց
Աւետումն Ս. Աստուածածնի
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի Խորանը բացուած:
«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը կը փակուի:
ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8
Լ.Դ. օր Մեծի Պահոց
Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ ստկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի Խորանը բացուած:
«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը կը փակուի:

[illegible]

Եւա Արսի գործերը կը ցուցադրուին Ապրիլ 3-էն 15 Լիոնի 3-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանը, 215 rue Duguesclin (խաղաներկ եւ արձանագործութիւն):

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐՈՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն
Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21-ին:

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոլոլեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալստեան» Կիրակիին

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապն:
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց: Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à

LOURDES

à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV

Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires.
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train + hôtel) :
1. 650 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre

DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS
de
LYDIE BELMONTE
Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel

vous convie à la
PRESENTATION
ET SIGNATURE
DU LIVRE
le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE
— Entrée libre —

DU NOUVEAU A LA TELE ARMENIENNE

Suivez tous les jeudis à 19:50 heure française (22:50 heure d'Erevan) les émissions du **Fonds Arménien «Hayastan»** diffusées par la télévision arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (chaîne No 281).

Pour tous renseignements, contacter le Fonds Arménien de France :
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14. Tél.: 01 43 68 29 29; Fax: 01 43 68 15 91.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas de Carême

La Section «Sossé Mayrig» de Marseille-Ville organise un repas de carême (Mitchink), **le Dimanche 9 AVRIL à 13h** à la M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile — Tél.: 04.91.5015.09 13001 Marseille
Participation repas : 100 F
Réservation au 04.91.70.39.93
ou 04.91.77.87.31
BILLET en vente le mercredi à M.A.J.C.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :
- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une

CONFERENCE
par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier
le Vendredi 7 Avril à 20h30

sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives
• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 5
MERCREDI
5 AVRIL
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամենօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.879
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.879

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 3 / 4)

ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌ ԱՐՁԱԿԱԾ Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԷՄ

Ապրիլ 3-ին, Երեւանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի դատարանը Վ. Սիրադեղեանի դէմ բանտարկութեան վճիռ արձակած է: Այդ կ'իրագործուի եթէ Ազգային Ժողովը ընդունի ջնջել ամբաստանեալին անձեռնմխելիութիւնը, գլխաւոր դատախազին միջնորդութենէն ետք: Վ. Սիրադեղեան ներկայ չէ եղած դատավարութեան այս նիստին. իր փաստաբանն ալ չէր գիտեր թէ ուր կը գտնուէր իր պաշտպանեալը ու բողոքած է թէ առանց անոր ներկայութեան դատաւորը վարած է նիստը: Փաստաբանը՝ Վանիա Սուքիասեան դիտել տալէ ետք թէ դատարանը իրեն ներկայացուած երեք միջնորդութիւններու քննարկումը մերժելէ ետք այսօր կ'արձակէ այս վճիռը, կատարուածը որակած է դատաւորին վրայ գործադրուած ճնշումի հետեւանք եւ առանց նախագահին արտօնութեան թողած է դատարանի դահլիճը:

Իսկ օրուան ընթացքին Վ. Սիրադեղեանի արդէն ձերբակալուած ըլլալու մասին չըստուգ լուրեր հերքուած են:

⁂

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Լրագրող Վահրամ Աղաջանեան որ Մարտ 28-ին ձերբակալուած էր, զրպարտութեան մեղադրութեամբ կրնայ 1 – 3 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Ստեփանակերտի դատարանը ամէնէն ուշ 20 օրէն պէտք է կամ դատավարութեան սկսի, կամ թղթածրարը լրացումներու համար վերադարձնէ նախաքննութեան մարմնին:

Հայաստանի Լրագրողներու Միութիւնը եւ Երեւանի մամուլի ակումբը Ապրիլ 3-ի իրենց յայտարարութեամբ դժգոհած են նախաքննութեան հրապարակայնութենէ զուրկ նկարագրէն ու խօսքի ազատութեան ոտնահարում նկատած են Վ. Աղաջանեանի դէմ ձեռնարկուած հետապնդումը. մանաւանդ որ անոր ձերբակալութեան մասին տրամաբանական որեւէ բացատրութիւն չէ տրուած:

Երկու կազմակերպութիւնները միանալով այլ լրագրողներու կոչին, պահանջած են ազատ արձակել իրենց պաշտօնակիցը եւ իր գործը վարել առաւելագոյն հրապարակայնութեամբ:

⁂

«ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ»Ը ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՋՕՐԱՎԻԳ

«Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութիւնը Ապրիլ 3-ին մամուլի ասուլիսով մը նիւթ ըրած է ԼՂՀ վերջին իրադարձութիւնները: Խմբակցութեան անդամ Հայկ Բաբուխանեան մամուլի եւ խօսքի ազատութեան տեսանկիւնէն մտահոգութիւն յայտնած է «Իրաւունք» թերթի Արցախի աշխատակից Վ. Աղաջանեանի ձերբակալութեան, աւելցնելով որ այդ մասին պաշտօնական տեղեկութիւն ունենալու իրենց ջանքերը արդիւնք չեն տուած: Երեսփոխան Հ. Յարութիւնեան պատմած է ԼՂՀ կատարած իրենց այցին մասին որ կացութեան ծանօթանալու նպատակ ունեցած է եւ սակայն սխալ մեկնաբանուած: ԼՂՀ Ազգային Ժողովին հետ իրենց հանդիպումէն ետք բազմաթիւ ցուցարարներ հաւաքուած են իրենց դէմ եւ իրենք պարտադրուած է հեռանալ ԼՂՀ-էն:

Աղաջանեանի պաշտպանութեան համար յայտարարութիւններ ըրած են նաեւ «10րդ Նահանգ» եւ «Իրաւունք» թերթերը: «10րդ Նահանգ» թերթի խմբագրական կազմը այն համոզումն ունի որ քանի իրենց հարցումներուն իրաւապահ մարմինները հակասական բացատրութիւններ կու տան, ուրեմն լրագրողը ամբաստանելու բաւարար օրինական հիմք չկայ: Հոն ըսուած է նաեւ որ թերթին երկու այլ աշխատակիցներուն (Գարեգին Ղազարեան եւ Վարդան Թաշճեան) ալ իրաւապահ մարմիններու կողմէ հսկողութեան տակ առնուելու երեւոյթը «ԼՂՀ-ում միակ անկախ թերթի նկատմամբ ուժի կիրառման դրսեւորում» կը մատնէ: Կը դատապարտուի խօսքի ազատութեան կաշկանդումը ու կը պահանջուի երեք լրագրողներուն ազատ արձակումը, ակնկալելով նաեւ Արցախի, Հայաստանի եւ արտասահմանի լրագրողներու աջակցութիւնը:

«Իրաւունք» եւս, խմբագրական խորհուրդի նախագահ, երեսփոխան Հայկ Բաբուխանեանի եւ խմբագրական կազմին ստորագրութեամբ նոյնիմաստ յայտարարութիւն մը հրատարակած է դատապարտելով «ԼՂՀ իշխանութիւնների ոտնձգութիւններն ընդդէմ խօսքի եւ մամուլի ազատութեան»: Թերթը տեղեկացուցած է նաեւ որ Վ. Աղաջանեանի պաշտպան կոմիտէ մը ստեղծուած է:

⁂

ԼՂՀ
ԱԿԱՆԱՊԱՏ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐ

ԼՂՀ-ի մէջ տակաւին 15 հազար հեկտար ականապատ տարածք կայ, ինչպէս յայտնած է բրիտանական կազմակերպութիւն մը որ կը զբաղի ականազերծման գործով: Նոյն կազմակերպութիւնը արդէն 1995 – 1996 թուականներուն աշխատած է ԼՂՀ-ի մէջ ու վնասազերծած 18 թոն չպայթած նիւթ եւ 1500 ական:

⁂

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆԸ

Հայաստանէն ութամեայ մենակատար Սոնա Քոչարեան (աշտարակցի) Ս. Պետերբուրգի «Փոքրիկ աստղեր» միջազգային փառատօնին առաջին մրցանակին արժանացած է, շահելով նաեւ Եգիպտոսի Մշակոյթի նախարարութեան ոսկէ մետալը: Փառատօնին մասնակցած են շուրջ 25 երկիրներու պատանիներ:

⁂

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ ՍԻՒՆԻՔԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 2-ին Կապանի Մշակոյթի կեդրոնին մէջ կառավարութեան նիստ գումարուած է Սիւնիքի մարզպետարանին ստորաբաժանումներու ղեկավարներուն մասնակցութեամբ: Մարզպետ Ռ. Նաւասարդեանի տարեկան հաշուետուութեամբ պարզուած է որ մարզը երկրին ամէնէն սակաւամարդ եւ տնտեսապէս տկար շրջաններէն է: Որպէս դարմանի քայլ, մարզպետը հարկաւոր նկատած է Մեղրիի շրջանին մէջ սահմանամերձ առեւտուր կազմակերպել եւ Սիւնիքի մաքսատունը Սիսիանէն Կապան փոխադրել: Կառավարութեան նիստէն ետք մասնակիցները պատասխանած են ներկաներու հարցումներուն:

ՊՈԼԻՍ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ ՊԻՏԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԻ

«Մարմարա»յի Ապրիլ 3-ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ Թուրքիոյ Կրթական նախարարութիւնը որոշած է հրաժարիլ այն հրահանգէն, զոր անցեալները տուած էր հայկական դպրոցներէ ներս բնագիտութեան դասը թրքերէնով դասաւանդելու ուղղութեամբ: Հաղորդած էինք արդէն թէ, Շիշլիի փոխ – քաղաքապետ Վազգէն Պարըն գլխաւորութեամբ հայկական վարժարաններու տնօրէններէն բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը Անգարայի մէջ դանդատած էր այս հրահանգէն եւ խնդրած էր որ բնագիտութեան դասընթացքը, առաջուան նման, շարունակուի հայերէնով:

Հակառակ անոր որ տակաւին գրաւոր պատճէնը չէ հասած, յայտնի դարձած է որ Կրթական նախարարութիւնը, պատահելով նախարարաց Խորհուրդի հաւանութիւնը, որոշած է որ յառաջիկայ 2000 – 2001 տարեշրջանէն սկսեալ, բնագիտութեան դասը դասաւանդուի նախկին կանոնագրին համաձայն:

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

Պուլկարիոյ Տնտեսութեան նախարարութեան տեղակալ նշանակուած է Լեւոն Համբարձումեան որ ծնած է 1953-ին Սոֆիա, ճարտարագէտ է: Ապրած է Գանատա. 1997-ին Գանատայի պատուակալ հիւպատոս նշանակուած է Սոֆիա, վարելով պուլկար – գանատական խորհրդատու մարմնին նախագահութիւնը: Պուլկարիոյ Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարարին տեղակալն ալ Հայ մըն է Արփիկ Կարապետեան որ տնօրէնն է նաեւ երկրին քաղաքացիական օդային գիծերուն:

ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ղարաբաղի ընդհանուր դատախազը՝ Մուրիկ Ղուկասեան հարցազրոյց մը տուած է «Ազատ Արցախ» թերթին ուր ըսած է թէ Սամուէլ Բաբայեան հաւանաբար մեղադրուի Արկադի Ղուկասեանի դէմ գործուած ահաբեկչական արարքին կապակցութեամբ: Ըստ իրեն, կը մեղադրուի նաեւ եղբայրը՝ Կարէն Բաբայեան որ ձերբակալուած է եւ Ստեփանակերտի քաղաքապետի իր պաշտօնն ալ աւկախուած: Ընդհանուր դատախազը հերքած է մամուլի տեղեկութիւնները որոնք բիրտ վերաբերմունքի կ'ակնարկէին Սամուէլ Բաբայեանի եւ միւս կասկածելիներուն դէմ: Անկարելի չի նկատեր որ ձերբակալուած կասկածելիներէն ոմանք ազատ արձակուին, եթէ իրենց յանցանքը չհաստատուի: Ներկայիս 15 կասկածելիներ ձերբակալուած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՔՐՈՍՈՖԹ դատապարտուեցաւ Նիւ-Եորքի դատարանին կողմէ, դեռ չեն ճշդուած սակայն պատժամիջոցները: Դատաւոր Փէնֆիլտի վճիռը բաւական ծանր է եւ Պիլ Կէյթսի «կայսրութեան» դէմ եղած չորս ամբաստանութիւններէն երեքը նկատի առնուած են: Միքրոսոֆթ կը դատապարտուի հակաթրըսթ Շերման Աքթ օրէնքի հիման վրայ: Միքրոսոֆթ պահպանած է իր մենաշնորհը ապօրինի միջոցներով եւ փորձած է տարածել իր մենաշնորհը նաւարկութեան լոժիսիէլներու շուկային վրայ: Ամբաստանողներն էին կառավարութիւնը եւ 19 նահանգներ: Պիլ Կէյթս վերաքննութեան կը դիմէ, բայց, արդէն իսկ արժեթուղթերը 14,5% նուազում կրած են Նիւ – Եորքի սակարանը:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, Ապրիլ 3-ին տեղի ունեցաւ վեհաժողով մը որ կը համախմբէր Եւրոպական Միութեան 15 եւ 52 ափրիկեան պետութիւններու ղեկավարները: 20 տարուան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցէր նաեւ Քատաֆի, որ օրուան «վըտէթ»ը եղած է: Շիրաք առաջարկեց որ, նման Ֆրանսայի, 100% ջնջուին ափրիկեան ամէնէն աղքատ երկիրներու պարտքերը:

ՀԱՅԻԹԻԻ ամէնէն համբաւաւոր լրագրողը սպաննուած է Ապրիլ 3-ին Փոր-օ-Փրէնս ձայնասփիւռի այն կայանին առջեւ ուր տէրն էր: Ժան Տոմինիք, 60 տարեկան, սպաննուած է լաւ պատրաստուած զոմանտոյի մը կողմէ: Պաշտօնեայ մըն ալ սպաննուած է: Ժան Տոմինիք ծանօթ է որպէս բուռն պաշտպան ժողովրդավարութեան: Տիվալիէի օրով ձայնասփիւռի իր կայանը փակուած էր, աքսորուած էր եւ վերադարձած էր 1986-ին, բայց, կրկին աքսորի ճամբան բռնած էր, 1991-ին, պետական յեղաշրջման հարուածին առթիւ նախագահ Արիսթիտի դէմ: Անոր վերադարձին, 1994-ին, ինք ալ վերադարձած էր եւ անկէ ի վեր բուռն կերպով կը քննադատէր «ժողովրդավարութեան թշնամիները»:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մասին 55 էջնոց շատ խիստ տեղեկագիր մը ներկայացուած է Ապրիլ 3-ին Փարիզ: Ան պատրաստուած է Մարդկային Իրաւանց միջազգային կազմակերպութեան եւ Համապատասխան ռուս՝ Մեմորիալ կազմակերպութեան կողմէ, քննութենէ մը ետք կատարուած Յունուար 5-էն 13: Տեղեկագրին առաջին մասը կը վերաբերի Ինգուշիա գտնուող 200 հազար չէչէն գաղթականներուն, որոնք «մարդկային աղէտի սեմին են»: Ապա, կը նկարագրուին հիւանդանոցներու եւ տեղահան բազմութիւններու ռմբակոծութիւնները: Մարդկային Իրաւանց Միջազգային Կազմակերպութիւնը ուրիշ նամակ մըն ալ հրապարակած է ուր հսկայ տառերով գրուած է. – «Ոճրագործ նախագահ մը ընտրուեցաւ: Ե՞րբ պիտի դատուի»: Պէտք է դատուին երկու պատասխանատուները՝ Ելցին եւ Պուտին: Միւս կողմէ Մարի Ռոպինսըն շատ բարկացած է Ապրիլ 3-ին, որովհետեւ Չէչէնիայէն վերադարձին ուզած էր Պուտինի հետ տեսնուիլ եւ այս վերջինը մերժած է:

ԻՆԸ ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐ գնդակահարուած են չէչէն ապստամբներուն կողմէ Ապրիլ 2-ին: Ասոնք գերի ինկած էին

(Շար. ը Դ. էջ)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Թ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մխիթար Աբբահօր ստեղծած Վերածնունդի Մեծ շարժումին մէջ, չէր կրնար անտեսուած ըլլալ գեղարուեստի ճամբով, Հայ ժողովուրդին ի՛ր իսկ Մշակոյթը, պատմութիւնն ու անցեալը ներկայացնելու ծրագիրը, որուն համար ան, առաջին հրատարակութիւններէն սկսած (տե՛ս Աստուածաշունչ, Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի եւ այլն) կը ջանայ պատկերազարդել գիրքերը, պատուէրներ տալով ժամանակակից մեծ նկարիչ – փորագրիչներու, (Տոնիօ, Փիէթրօ Նովէլլի, Տուքքի եւ այլն) ստեղծել հայ գլխաւոր սուրբերուն հաստատուն տիպարներ – Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ, Ս. Գրիգոր Նարեկացի, Ս. Ներսէս Շնորհալի _ եւ այլն, օգտուելով ալպատրութեան ընձեռած առաւելութիւններէն, թափանցելու համար ամէն հայ օճախի մէջ, արթնցնելու նպատակով մոխիրի տակ թաքուն մնացած պապերուն հաւատքը:

Մխիթարեան երկու դարը անցած ալպարանի այս յատուկ գործունէութիւնը, առանձին փառքի էջ մը կրնայ կազմել եւ ընդարձակ հատորի մը նիւթ հայթայթել, սակայն այս պահուս, ես կ՚ուզեմ միայն խօսիլ ԺԸ. դարու Մխիթարեան Հայրերու կատարած Քարտիսագրութեան մասին, որուն կարեւոր աշխատանք մը նուիրած է Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան (Քարտիսագրութեան Դպրոց մը Ս. Ղազարու մէջ ԺԸ. դարուն, Վենետիկ, 1981), որ պիտի ըլլայ նաեւ իմ գլխաւոր աղբիւրս:

Հայերէն լեզուով առաջին քարտէսը պատրաստուած է 1695–ին Ամսթերտամի մէջ, Թովմաս Վանանդեցիի խնամքով, պղինձի վրայ փորագրուած Ադրիանոս եւ Պետրոս Սքոնբեկ եղբայրներու կողմէ, մեծութիւն 120 × 150 հրդմ.:

Ութ կտոր պղինձներէ կազմուած այս քարտէսին փորագրութիւնը Հ. Զաքարիա Ալեքսանեան 1751–ին կը գտնէ Պոլսոյ մէջ, Պօղոս Աղայի մը տիկնոջ մօտ, եւ երկար դժուարին սակարկութիւններէ ետք, կը յաջողի գնել եւ Սուրբ Ղազար ուղարկել 1753 Ապրիլ ամսուն, որպէսզի օրինակներ հանուին եւ տարածուին ժողովուրդին մէջ: Մինչեւ 1782 թուականը, կը յիշուի տակաւին այս քարտէսը, դիմումներ չեն պակսիր գնորդներու, Պոլիսէն, Մատրասէն (Հնդկաստան), Վարատինէն (Հունգարիա) եւ այլն:

Աւելի ուշ, երբ Ս. Ղազարի տպարանէն աւելի չքեղ եւ մասնագիտական քարտէսներ լոյս կը տեսնեն, Համատարած Աշխարհացոյցին հետքը կը կորսնցնենք:

Ներկայիս Սուրբ Ղազարի դիւանին մէջ պահուած կան երեք մաքուր օրինակ միայն:

Մխիթար Վրդ. 1733 - 1736 տարիներուն, Աստուածաշունչի հրատարակութեան համար 156 պղնձատիպ պատկեր պատրաստել տուած է, որոնց համար ծախսուած է հսկայական գումար: Նկատի առնելով վանքի տնտեսական անցուկ վիճակը, երկու միաբաններ, Հ. Իգնատիոս եւ Հ. Հ. Զաքարիա, կը մասնագիտանան փորագրութեան արուեստին մէջ եւ այնուհետեւ իրենք է որ կը սկսին փորագրել պղինձի վրայ զանազան ծաղիկներ եւ «Ապա ձեռնարկին փորագրութեան այլ եւ այլ աշխարհացուցի» (էջ 13):

Հայ արուեստի պատմութեան մէջ նոր էջ մը կը բացուէր Սուրբ Ղազարի մէջ. Պղնձափորագրութեան Արուեստը:

1751-ին լոյս պիտի տեսնէ «Պատկեր բովանդակ աշխարհին Հայաստանեայց», որ զետեղուած է Մխիթարի Հայկազեան բառգիրքին մէջ, թիւով չորս հատ:

Ա) Երկիր Ատեանց: 1746:
Բ) Համատարած Աշխարհացոյց: 1744 - 1749:
Գ եւ Դ) Զոյգ Քարտէսներ: Առաջինը կը ներկայացնէ մոլորակներու ընթացքը, երկրորդը Աստղալից Երկինք վերտառութիւնը կը կրէ: Այս զոյգ քարտէսները գործն են Հ. Զաքարիա Ալեքսանեանի, ինչպէս կը վկայէ Մայր ժամանակագրութեան հեղինակը, 1745-ին:

1751-ին լոյս կը տեսնէ, Վենետիկի մէջ Աշխարհացոյց Հայաստանեայց ըստ Հին եւ Նոր Աշխարհագրաց: Սա գործն է Հ. Իգնատիոս Վրդ. Խաչատուրեանի, ինչպէս կը վկայէ միեւնոյն ժամանակագրութեան հեղինակը:

Հայաստանի հայերէն լեզուով առաջին քարտէսը, Մխիթար Վրդ. ուզած էր իր Հայկազեան Բառգիրքի Բ. հատորին համար. փափաքը կը կատարուի:

Աշխարհացոյց Հայաստանեայց (Վենետիկ 1778):

Շքեղ եւ մեծղի, կրնայ պարծանքը համարուիլ ԺԸ. դարու բոլոր հայկական քարտէսներուն: Քարտէսին ստորին կեդրոնը կը գտնուի զարդանկար անուանացոյցը, ճոխացած զանազան դրօշակներով, զէնքերով, ուր կը տեսնուին Հայկ՝ իր աղեղով, Արամ՝ ձեռքին մէջ Հայաստանի քարտէսը բռնած, Մեծն Տիգրան՝ արքունի մականունով եւ Տրդատ Թագաւոր:

Քարտէսին մեկենասը եղած է ոմն Աղա Շամիր Սուլթանեան, Հնդկաստանի (Մատրաս) երեւելի հայերէն մին, որ Վենետիկաբնակ Պր. Առաքելի մը միջոցով տպել կուտայ այս քարտէսը, եւ այդպէս ալ ճանչցուած է պատմութեան մէջ որպէս «Պր. Առաքելի Աշխարհացոյցն» (տե՛ս Հ. Սահակ Ճ., էջ 21):

Սկզբնական շրջանին, Հ. Զաքարիա Ալեքսանեանն է միշտ ուժը եւ մեծ վարպետը փորագրութեան արուեստին, որուն փորձառութենէն կ՚օգտուին մեծապէս Հ. Յակոբոս Զամչեան եւ Հ. Ստեփանոս Ագոնց, երկուքն ալ սիրահար աշխարհագրական պրպտումներու:

1784-ին Սուրբ Ղազարի մէջ կը յայտնուի բացառիկ տաղանդով օժտուած միաբան մը՝ Հ. Եղիա Էնտազեան, որուն համար Հ. Մկրտիչ Աւգերեան կը գրէ. «Մեծ անուն եհան իրաւամբք եւ ճարտար եւ աշխատալի փորագրութիւն մեծ եւ փոքր աշխարհացուցից Էնտազեան Հ. Եղիային մերոյ» (Նոյն, էջ 28):

1785-ին Հ. Եղիային փորագրած զոյգ աշխարհացոյց պատկերները երբ Պոլիս կը հասնին, ամէնքը կը հիանան, նոյնիսկ Միաբանութեան մեծագոյն եւ առաջին վարպետը՝ Հ. Զաքարիան «Ցնծացեալ բերկրեցաւ յոգի իւր» (էջ 29):

Հաւանաբար այս Հ. Եղիա Էնտազեանին կը պարտին բազմաթիւ փորագրութիւնները, որոնք նոյն տարիներուն լոյս կը տեսնէին Մխիթարեան գիրքերուն մէջ:

Նոյն վարդապետին գործն է նաեւ Զամչեանի առաջին հատորին վերջաւորութեան զետեղուած քարտէսը «Գաւառք Հայաստան աշխարհի ըստ հին պատմութեանց»:

Հ. Եղիա հեղինակն է նաեւ Համառօտ Պատմութիւն Օդապարիկ Գնտոց գիրքին (1785) եւ չորս աշխարհամասերու նուիրուած առանձին - առանձին փորագրուած քարտէսներու (Եւրոպա - Ափրիկէ - Ամերիկա - Ասիա): Յաջորդ տարին կը սկսի պատրաստութիւնը Լայնածաւալ Տէրութիւն Օսմանցոցն քարտէսին, զոր կ՚աւարտէ 1787-ին:

34-ամեայ Հ. Եղիայի մահով (1789), հայ փորագրութիւնը մեծ վարպետ մը կը կորսնցնէ, հայ քարտիսագրութեան մէջ, նոր դարագլուխ բացող վարպետ մը:

1791-ին Մխիթարեան հրատարակչատունէն լոյս կը տեսնեն զոյգ փորագրութիւններ՝ Աշխարհացոյց Տախտակ Սեաւ Ծովու եւ Շրջակայիցն եւ Աշխարհացոյց Տախտակ Նեղուցին Կոստանդնուպօլսոյ:

Ասոնք կ՚ըլլան ԺԸ. դարուն լոյս տեսած վերջին երկու քարտէսները, որ յաջորդ դարուն նոր հանդերձանքով մը պիտի վերսկսէին:

(Շար. 11)

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 70–ԱՄԵԱԿ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Երեւանի Բժշկական Հիմնարկը այս տարի կը բոլորէ իր 70–ամեակը: Աշխարհի չորս կողմերը սփռուած հիմնարկին շրջանաւարտները կը պատրաստուին արժանավայել շուքով նշելու իրենց ալմա մաթերի տարեդարձը եւ իրենց կարելին ի գործ դնելու Հիմնարկին առաւել բարգաւաճման եւ ժամանակին հետ քայլ պահելու կարելիութիւններ ստեղծելու համար:

Արդարեւ, Երեւանի Բժշկական Հիմնարկը հիմնուած է 1930–ին, Երեւանի Պետական Համալսարանի բժշկական լսարանի (հիմնուած 1922ին) հիման վրայ: Ունի բժշկական, ատամնաբուժական, դեղագործական բաժիններ: 1936–էն սկսած է շնորհել գիտութիւններու թեկնածուի եւ դոկտորի գիտական աստիճաններ: 1958–ին կազմակերպուած է բժիշկներու կատարելագործման լսարան մը, որ 1962–ին վերակառուցուած է եւ դարձած բժիշկներու կատարելագործման Երեւանի Հիմնարկ:

Երեւանի Բժշկական Հիմնարկի 60 ամպիոններուն, կեդրոնական եւ 26 գիտահետազօտական տարրալուծարաններուն մէջ աշխատած են բազմաթիւ ակադեմականներ, դոկտորներ եւ գիտութեան թեկնածուներ: Գիտնականներու աշխատանքները նուիրուած են սիրտ–անօթային համակարգի, հայկական, գերզգայական (ալէրժի) հիւանդութիւններու ախտածնութեան, ախտորոշման եւ բուժման:

Իր գոյութեան 70 տարիներու ընթացքին Երեւանի Բժշկական Հիմնարկը տուած է 15 հազար շրջանաւարտներ՝ բժիշկ, ատամնաբոյժ եւ դեղագործ: Շրջանաւարտներու կարգին գտնուած են նաեւ արտասահմանէն եւ յատկապէս Սփիւռքահայ ուսանողներ, որոնք յետ շրջանաւարտութեան սփռուած են աշխարհի չորս ծագերուն:

Հայաստանի անկախացումով, տասնամեակէ մը ի վեր տիրող տնտեսական դժուար պայմաններու հետեւանքով, Երեւանի Բժշկական Հիմնարկը անհրաժեշտ կարիքը ունի ընդհանրապէս իր շրջանաւարտներուն, յատկապէս այն Հայերուն, որոնք Սփիւռքի զանազան գաղութներէն Հայաստան մեկնելով իրենց ուսումը առած են անվճար Երեւանի Բժշկական Հիմնարկէն եւ իրենց վկայականը ստացած՝ այսօր բարօր կեանք մը ապահոված են իրենց պաշտօնավարած երկիրներուն մէջ: Աւստրալիայէն Ասիա, Եւրոպայէն Ամերիկա, իբրեւ բժիշկ, ատամնաբոյժ կամ դեղագործ:

Ներկայիս, այլազան փոփոխութիւններու կարգին, փոխուած են նաեւ Երեւանի Բժշկական Հիմնարկին մէջ ուսանելու պայմանները: Հիմնարկը ունի շուրջ 1500 հոգինոց աշխատակազմ մը՝ դասախօս եւ պաշտօնէութիւն, երեք հազար ուսանողներ, որոնց 700–ը՝ արտասահմանէն, այդ կարգին՝ 160 Հայեր, Սփիւռքի զանազան շրջաններէն: Ուսումը վճարովի է: Հայաստանցի ուսանողը տարեկան կը վճարէ հազար տոլար, սփիւռքահայ ուսանողը՝ հազար հինգ հարիւր տոլար, իսկ օտար ուսանողը՝ երկու հազար տոլար:

1987–էն ի վեր Երեւանի Պետական Բժշկական Համալսարանի վերատեսուչի պաշտօնը կը վարէ ակադեմական բժիշկ Վիլէն Յակոբեան: Ծնած՝ 1938–ին, Թալինի շրջանի Գառնահովիտ գիւղը, Վիլէն Յակոբեան 1960–ին աւարտած է Երեւանի Բժշկական Հիմնարկի բուժական լսարանը եւ երկու տարի պաշտօնավարած Արթիկի շրջանը: 1962–ին փոխադրուած է Երեւանի Բժշկական Հիմնարկի դեղագործութեան ամպիոնը:1967–ին Երեւանի մէջ պաշտպանած է թեկնածուի, իսկ 1978–ին Կազանի մէջ դոկտորայի թեզերը:

Ակադ. Վիլէն Յակոբեան ունեցած է գիտամանկավարժական եւ հանրային բեղուն գործունէութիւն մը: 1972–1979 եղած է արտասահմանցի ուսանողներու վարիչ, 1979–1983 բուժական լսարանի վարիչ, 1987–էն ի վեր Երեւանի Պետական Բժշկական Համալսարանի վերատեսուչ, իսկ 1994–էն ի վեր՝ նաեւ դեղագործութեան ամպիոնի վարիչ: Բազմիցս մասնակցած է միջազգային գիտաժողովներու: Իր հետեւողական աշխատանքներուն շնորհիւ է որ Երեւանի Բժշկական Հիմնարկը վերածուած է Պետական Բժշկական Համալսարանի, 1995 թուականին: Վիլէն Յակոբեան անդամ է Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգ. Ակադեմիայի, Նիւ–Եորքի անօթաբաններու միջազգային քոլէճի գիտական խորհուրդի, Մոսկուայի Բարձրագոյն դպրոցի միջազգային ակադեմիայի եւ Լեհաստանի Բժշկական ազգ. ակադեմիայի:

Ակադ. Վիլէն Յակոբեանի գիտամանկավարժական գործունէութիւնը կ՚ընդգրկէ աւելի քան 200 գիտական աշխատանքներ, վեց մենագրութիւններ, որոնցմէ երկուքը հրատարակուած են Մոսկուայի մէջ, բժշկական բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեան ուսանողներու համար երեք դասագիրքեր, որոնցմէ երկուքը հայերէն: Իբրեւ վերատեսուչ Երեւանի Պետական Բժշկական Համալսարանի իր պաշտօնը ստանձնելէն ետք, [illegible] տարիներու ընթացքին տարուած հետեւողական աշխատանքներու շնորհիւ [illegible] ցած է Համալսարանի միջազգային [illegible] նաչումը եւ հաստատութիւնը պատ[illegible] իր տեղը կը գրաւէ առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութեան [illegible] ցանկին մէջ եւ որուն վկայականը կ՚ըն[illegible] դունուի Եւրոպայի, Ամերիկայի, Մի[illegible] ձաւոր Արեւելքի եւ Ասիոյ բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Համագործակցութեան պայմանագրեր կնքուած են Ռուսաստանի, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու, Հնդկաստանի, Ֆրանսայի, Պելժիքայի, Յունաստանի, Սուրիոյ եւ այլ երկիրներու հետ, մշակելով գիտական եւ գիտամանկավարժական կարեւոր ծրագիրներ:

Ահա այսպիսի միջազգային ճանաչում ունեցող եւ առողջապահութեան եւ գիտական աշխարհի մէջ իր ուրոյն տեղը գրաւած հաստատութեան 70–ամեակն [illegible] որ ծրագրուած է նշել Երեւանի մէջ Հոկտեմբեր 2 – 8: Այս առիթով որոշուած է, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, աշխարհով մէկ սփռուած շրջանաւարտ բժիշկները, ատամնաբոյժները եւ դեղագործները համախմբել Երեւան, մասնակցելու իրենց ալմա մաթերի 70–ամեակի տօնախմբութեանց: Ասիկա [illegible] կէ առիթ մը պիտի ընծայէ նաեւ շրջանաւարտներուն, տարիներ ետք ո՛չ [illegible] այն վերար գտնելու եւ վերակենդանեցնելու իրենց ուսանողական օրերու քաղցր յիշատակները, այլեւ ականատես ըլլալ Համալսարանի արձանագրած նուաճումներուն: Տօնախմբութեանց օրերուն ծրագրուած է գումարել բժշկական արդի զանազան հարցերու նուիրուած համագումար մը, ուր հանդէս կուգան [illegible] նաղէտ դասախօսներ, բժիշկներ, գիտնականներ: Ծրագիրը կ՚ընդգրկէ նաեւ այցելութիւններ Հայաստանի տեսարժան եւ պատմական վայրերը:

Գալիֆորնիա հաստատուած՝ Երեւանի Բժշկական Համալսարանէն շրջանաւարտ հայ բժիշկներ, ատամնաբոյժներ եւ դեղագործներ, ամիսներէ ի վեր անդադրում աշխատանքի լծուած են լաւագոյն պատրաստուելու համար Համալսարանի 70–ամեակի տօնախմբութեանց: Անոնք կազմած են յանձնախումբ մը, որ ծրագրած է զանազան ձեռնարկներու միջոցով դրամահաւաք կատարել եւ 70–ամեակի առիթով, իբրեւ երախտագիտութեան տուրք, Համալսարանին մէջ հաստատել արդիական ամէն յարմարութեամբ եւ սարքաւորումներով օժտուած գրադարան մը՝ բժշկագիտական նորագոյն հրատարակութիւններով, համակարգիչներով, լսա–տեսողական սարքերով, [illegible] սապատկերներով, այլազան թերթերով եւ պարբերականներով եւլն.: Ծրագիրը կ՚ենթադրէ 200 հազար տոլարի ծախս մը:

Գալիֆորնիոյ մէջ կը գործեն Երեւանի շրջանաւարտ շուրջ 200 հայ բժիշկներ, ատամնաբոյժներ եւ դեղագործներ: Դրամահաւաքի անդրանիկ ձեռնարկին, տեղի ունեցաւ Փետր. 25–ին [illegible] մէջ, Համալսարանի վերատեսուչ ակադ. Վիլէն Յակոբեանի ներկայութեամբ, [illegible] 50 բժիշկներու նուիրատուութեամբ [illegible] յացաւ 80 հազար տոլար, ի նպաստ [illegible] եալ գրադարանի ֆոնտին: Վստահօրէն միւս շրջանաւարտները եւս կը միանան դրամահաւաքին, այդպէսով իրենց երախտագիտութիւնը գործօն ձեւով արտայայտելու համար իրենց ուսում եւ կեանքի բարօրութիւն պարգեւած հաստատութեան:

ԴԷՊԻ ՅԵՏՍԻՈՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻ՞ՒՆ

Իսրայէլեան Գերագոյն Ատեանը վերջերս արտօնած է որ Հրեայ չեղողներ ալ իրաւունք ունենան Հանրապետական հողեր գնելու: Աննախընթաց ու պատմական որակուած այս որոշումը յետսիոնական նոր շրջան մը կը նախատեսէ Իսրայէլի պետութեան համար: Այլ խօսքով՝ ան կը վերածուի պետութեան մը որ կը դադրի բնակչութեան զանգուածներ ծառայեցնելէ քաղաքական եւ ապահովական նպատակներու: Այդ որոշումով հողը կրկին կը վերածուի կալուածային պարզ արժէքի որ կրնայ հաւասար գինով տրուիլ որեւէ փափաքողի: Ուրիշ ամէն տեսակի մօտեցում ցեղապաշտութիւն պիտի նկատուի:

Այս վճիռը արդիւնքն է Իսրայէլի հիւսիսային շրջանի մէկ գիւղին մէջ արձանագրուած միջադէպի մը: Գիւղը կը կոչուի Քացիր, կը գտնուի Այսրյորդանանը Իսրայէլէն բաժնող հաշտութեան կանաչ գիծին մօտը: Նախկին Պաշտպանութեան նախարարը Ա. Շարոն գաղափարը ունէր Իսրայէլի եւ Այսրյորդանանի Արաբներուն միջեւ հրէական «պատուար» մը զետեղելու:

Գերագոյն ատեանին վերոյիշեալ որոշումը անմիջական կերպով արդիւնք չի տար բնականաբար: Հրէական գործակալութեան նախագահին կարծիքով Հրեաներէ բաղկացած բնակութեան շրջաններով պատուարներու չգոյութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ Պաղեստինցիները իրենց ազդեցութիւնը մեծցնեն մինչեւ Գալիլիա: Շրջան ուր պիտի չհասնի Իսրայէլի պետութեան ձեռքը:

Թերթը պատմութեան պարտադրած բարոյականը կը նկատէ Արաբներու ասիմանական վերադարձը: Անոնք արդէն կ'ուզեն խոյս տալ տարապայմանօրէն խիտ բնակչութեամբ իրենց շրջաններէն, խոյս տալ քաղաքական կաշառակերութենէն, ոճիրներէն, խտրականութենէն: Կ'ուզեն ճանչնալ թէ ինչ բան է «կեանքի որակը»: Գերագոյն Ատեանին որոշումով հաստատ կը թուի թէ պիտի հասնին իրենց փափաքին:

տասութեան նկատմամբ: Եթէ ասոնց վրայ աւելցնենք նաեւ Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան ափին մէջ գործող Երեւանի Բժշկական Հիմնարկէն շրջանաւարտները, այժմէն կրնանք վստահ ըլլալ որ յառաջիկայ Հոկտեմբերին պաշտօնական բացումը կը կատարուի Երեւանի Բժշկական Համալսարանին մէջ ըսփիւռքհայ շրջանաւարտներու միջոցով հաստատուած արդիական գրադարանին:

"ՍԻԱՄԱՆԹՕ" ԴՊՐՈՑԻՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

Փարիզեան շրջանի ամենահին դպրոցներէն է Պանեէօ–Գաշանի միօրեան: Հիմնուած 1930-ին, ան կը բոլորէ այս տարի իր գոյութեան 70-ամեակը: Այս տարեդարձն է որ դպրոցին պատասխանատուները ուզեցին նշել շաբաթ, Մարտ 25-ի երեկոյեան, իրենց սարքած ճաշ - պարահանդէսով՝ Պանեէօյի Լէօ – Ֆեռէ սրահին մէջ:

Ձեռնարկը սկսաւ, բաւական ուշ, Տիկին Լիւսի Տօստիկեանի ներածական խօսքով. ան, Ծնողաց Միութեան անունով շեշտեց հայ մանուկները հայկականութեամբ շրջապատելու անհրաժեշտութիւնը «ամրապնդելու համար կապը իրենց արմատներուն հետ»: Յիշեցուց նաեւ որ Սիամանթօ դպրոցը (որ չուրջ տասը տարի է կը կրէ նահատակ բանաստեղծին անունը), կ'օժանդակէ նաեւ Պանեէօյի զուգորդ քաղաք՝ Վանաձորի թիւ 3 կրթարանին: Ան, իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները յայտնեց քաղաքապետութեան եւ մասնաւորաբար երեսփոխան - քաղաքապետ՝ Տիկին Ժանին Ժամպիւի, որ, ամէն ձեւով եւ կարելիութիւններով իր զօրակցութիւնը միշտ կը ցուցաբերէ հայկական դպրոցին:

Ապա արտայայտուեցաւ Տիկին Ժամպիւն, որ իր ներկայութեամբ ուզած էր պատուել ձեռնարկը: Երեսփոխան - քաղաքապետը յիշեցուց որ այս դպրոցը կը ցոլացնէ Ֆրանսահայութեան եւ ի մասնաւորի գաղութին պատմութիւնը, իր առաջին դժուարին տարիներէն մինչեւ այսօրուան բարւոք շրջանը: Այնուհետեւ, յիշեց 1998-ի Մայիս 29-ի Ազգային Ժողովի ծանօթ քուէն ծանրանալու համար այսօրուան որոշ ծերակուտականներու կեղծաւորութեան վրայ, զանոնք որակելով «անարժան Ֆրանսայի նման երկրի մը ընտրեալները ըլլալու»: Տիկին Ժամպիւ մօտ 300 ներկաներուն կոչ ըրաւ միասնական պայքարի ու վստահեցուց որ երեսփոխանական իր խմբակը (Համայնավար) Հայերը երբեք պիտի չլքէ: Ան իր խօսքը աւարտեց ըսելով որ հայկական դպրոցը կը մասնակցի քաղաքին մշակութային բազմազանութեան եւ այդ ձեւով նաեւ, անոր հարստացման:

Վերջին արտայայտուողը կ'ըլլար Աւետիս Քահանայ Պալըքեան որ փոխանցեց Գիւտ Արք. Նագգաշեանի շնորհաւորական եւ օրհնութեան գիրը՝ ղրկուած դըպրոցին 70-ամեակին առթիւ:

Այս պաշտօնական բաժինին յաջորդեց ճաշ - պարահանդէսը որ տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր՝ «Սպիտակ» նուագախումբի հնչիւններուն ներքոյ: Թոմպոլա մը, որուն առաջին մրցանակը Հայաստան ճամբորդութիւն մըն էր, որոշ հասոյթ մը ապահովեց դպրոցին, անոր մատակարարման եւ հայաստանեան ծրագրներուն:

Պանեէօ – Գաշանի դպրոցի երախտաւորներէն յիշենք անուններ առաջին ուսուցչուհի՝ Տիկին Սիրվարդին եւ նորագ. հանգուցեալ Տիկին՝ Հռիփսիմէ Պալըքեանի որ 39 տարիներ անընդհատ ծառայեց այդ կրթարանին: Այսօր, Տիկին Զեփիւռ Մեհրապի կը վարէ Սիամանթօ միօրեային ուսուցչութեան դժուարին պարտականութիւնը, 30 աշակերտներու ջամբելով մայրենիի տարրական գիտելիքները:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ – ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՕԳՏԱԿԱՐ ՍՆՈՒՆԴ

ՆԱՐԻՆՋ – ԿՐԻԹՈՆ – ՄԱՆՏԱՐԻՆ

Այս պտուղները չափազանց հարուստ են Սէ կենսանիւթով, բայց նաեւ՝ Պէ 9 կենսանիւթով, որ անհրաժեշտ է մեր բջիջներուն: Ցղի կիներուն մօտ այս վերջինին պակասը կրնայ կազմուող մանուկին ջղային դրութեան վրայ գէշ անդրադարձ ունենալ:

Զարմանալի պիտի թուի, սակայն հաստատուած է, որ վերոյիշեալ պտուղներուն օրական սպառումը կ'օգնէ գէշ քոլեսթերոլի նուազումին:

ՍԽՏՈՐԸ

Սխտորը կը նպաստէ մեր երակներուն ընդլայնումին, սխտորը նաեւ կը նուազեցնէ երակներու խցման վտանգը:

Ուսումնասիրութիւններ հաստատած են, որ սխտորը կը պակսեցնէ արեան ճնշումը եւ բարձր քոլեսթերոլը:

Սխտորը նաեւ կը պայքարի բորբոքային բնոյթ ունեցող հիւանդութիւններուն, կրիփին եւ հարբուխին դէմ:

Այս հրաշք ուտելիքը ունի նաեւ մանրէասպանի յատկութիւն: Ան կը պաշտպանէ եւ կը զօրացնէ մեր ոսկորները, ակռաները, մորթը, մազերն ու եղունգները:

Եզրակացութիւն՝ օրական 1 - 2 պճեղ սխտոր կ'արժէ ուտել...

ԿԱՐԱԳԸ

Կարագը հարուստ է Ա կենսանիւթով, որ կը պաշտպանէ մեր մորթը եւ կը գեղեցկացնէ զայն: Ա կենսանիւթը նաեւ կը պաշտպանէ այն քաղցկեղներէն, որոնք կապուած են ծխախոտի սպառումին եւ կենսոլորտի ապականումին մէջ:

Օրական 10 - 20 կրամ կարագը որոշ պաշտպանութիւն մը կուտայ մեզի:

Երախաներն ալ պէտք չէ զրկել կարագէն, քանի որ անոր պարունակած ճարպաթթուները կարեւոր դեր կը խաղան անոնց ուղեղի բջիջներու աճման մէջ:

ՍՏԵՊՂԻՆԸ

Ստեպղինը հարուստ է պեթաքարոթէնով: Օրական մէկ ստեպղին ուտելով (հետեւողական եւ մնայուն կերպով) 50 տոկոսով կը պաշտպանուինք միզամանի, յամրաղիի, փրոսթաթի եւ այլ քաղցկեղներէ, իսկ 20 տոկոսով՝ ստինքի քաղցկեղէ:

Ստեպղինին պարունակած թթուները կը նուազեցնեն քոլեսթերոլը եւ կը պայքարին որոշ մանրէներու դէմ, յատկապէս փորհարութեան պարագային:

ՀԱՄԵՄՆԵՐԸ

Հոտաւէտ խոտերն ու համեմները համեղ կը դարձնեն մեր ուտելիքները եւ որոշ սննդական արժէք մը կը ներկայացնեն:

Ազատքեղը, օրինակ, կիրով, ֆոլիք թթուով, երկաթով եւ Սէ կենսանիւթով հարուստ է:

«Ժէնժամպր»ը կ'արգիլէ սիրտ խառնուքը եւ կը մեղմացնէ յօդացաւերը:

Հոտաւէտ խոտերն ու համեմները չափաւոր գործածել իւրաքանչիւր ճաշի ժամի հետ:

ԽՆՁՈՐԸ

Օրական խնձոր մը՝ բժիշկները հեռու կը պահէ մեզմէ:

Խնձորը հարուստ է աւելի քան 11 կենսանիւթերով, որոնք ի միջի այլոց կը զօրացնեն մեր մարմնին դիմադրողականութիւնը եւ զայն կը պաշտպանեն շատ մը հիւանդութիւններէ:

Անոր պարունակած թթուները կը պաշտպանեն սնդութենէ եւ փորհարութենէ հաւասարապէս:

«Քոմփոթ»ի ձեւին տակ խնձորը կը կանոնաւորէ աղիքներուն գործունէութիւնը:

«Փէքթին» կոչուած նիւթը կը պաշտպանէ մեր սիրտը եւ կը նուազեցնէ գէշ քոլեսթերոլը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՒ...
ՌՈՒԲԷՆ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

«Արտագերս» հրատարակչական, 1999, Երեւան

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Թիւ 1 – 2, Յունուար – Փետրուար 2000
ԱՆԹԻԼԻԱՍ, Լիբանան

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեկրոն հանըմի տունը: Շքեղ կահաւորում

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սըկէ նըկէ խօսեցանք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Սահակ էֆէնտիին վրայ խօսք չըրացի՞ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բացի: Սահակ էֆէնտին պատուական մարդ է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Օրիորդ Զարուհիի մասին ալ խօսեցաք, կը յիշէք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շատ ազնիւ ու զարգացած աղջիկ մըն է: Կը շնորհաւորեմ ձեր նշանախօսութիւնը, ատկէ աւելի լաւ ընտրութիւն չէիք կրնար ընել:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Շնորհակալ եմ: Միայն թէ ինծի եկած օրերնիդ այդ կարծիքը չունէիք: Ընդհակառակն խորհուրդ տըւիք, որ այդ նշանտուքը չընեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Չեմ կարծեր, որ այդ տեսակ բան մը ըսած ըլլամ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Օրիորդ Զարուհիի մասին ձեր ըսածները չէ՞ք յիշեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Միտքս չէ: Արդէն առիկա միջանկեալ խօսակցութիւն մըն էր:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Դուք ըսիք, թէ Մարտիկ աղան նշանը ետ ըրեր է, որովհետեւ իմացեր է, թէ Զարուհին իտալացի կամ ֆրանսացի սպայի մը հետ յարաբերութիւն ունի եղեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Թերեւս Մարտիկ աղան նշանը ետ ըլլալէն զայրանալով, ատանկ զրպարտութիւններ ըրած է: Ես ինչ յանցանք ունիմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Դուք ալ ձեր կողմէն աւելցուցիք թէ ձեր լսածին համաձայն սպան անգլիացի է եղեր եւ եզրակացուցիք, բառ առ բառ. «Կ'երեւայ հօրը նիւթական անձկութենէն յուսահատ, այդ ճամբան բռնած է...»: Այսպէս չըսի՞ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ձեզ սուտ հանել չեմ ուզեր, բայց ըսածներս խեղաթիւրուած են: Անկարելի է որ ատանկ բան մը ըսած ըլլամ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ձեր այդ անպատկառ խօսքերուն վրայ չէ՞ր, որ ձեզ դուրս վռնտեցի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Այդ օրը քիչ մը գրգռուած էիք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Դուք այդ օրը քովս եկած էիք մէկ նպատակով. - վարկաբեկել Զարուհին եւ արգիլել մեր նշանտուքը: Ասիկա չէք կրնար ուրանալ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ճանըմ, ես ի՞նչ շահ ունիմ այդ նշանտուքը արգիլելուն մէջ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Դուք շահ չունիք, բայց ուրիշներ շահ ունին: Եւ դուք անոնց ձեռքը գործիք եղած էք: Այդ զրպարտութիւնները ընելու համար, անոնք ձեզի դրամ տուած են:

ԱՏՈՄ. - Աս ի՞նչ բաներ կը լսեմ կոր, Տէր Հայր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Թիւրիմացութիւն է, Հայր Սուրբ, թիւրիմացութիւն է:

ԱՏՈՄ. - Բայց Պարոն Եդուարդին ըսածը շատ յստակ է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Տէր Բարսեղին): Հիմա ես ձեզմէ մէկ բան կը պահանջեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ի՞նչ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ըսէք, թէ որո՞ւ դրդումով ըրիք այդ զրպարտութիւնները:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Բայց զրպարտութիւն չկայ մէջտեղը:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - (Զայրացած): Ի՞նչ ուրեմն ձեր ըսածները կը հաստատէ՞ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Բայց, խնդրեմ, սխալ չհասկնաք միտքս... Հայր Սուրբին հարցուցէք, թէ Օրիորդ Զարուհիի մասին ինչպէս արտայայտուեցայ քիչ առաջ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ես ձեր ինծի ըսածները միայն գիտեմ: Ըսէ՛ք, ո՞վ է ձեզ դրդողը:

ԱՏՈՄ. - Տէր Հայր, եթէ կայ մէկը, որ քեզ ղրկած է Եդուարդ էֆէնտիին քով, բացէ ի բաց ըսէ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Դրդող չկայ, Հայր Սուրբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ձեզի հետ կ'ուզեմ վայրկեան մը առանձին տեսնուիլ, Տէր Պապա:

ԱՏՈՄ. - Ես ձեզ առանձին կը ձգեմ: (Քովի սենեակը կ'անցնի):

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Թերեւս վարդապետին քով չուզեցիք խօսիլ, բայց հիմա առանձին ենք: Կրնաք ազատօրէն ըսել ձեզ դրդողին անունը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Կը խնդրեմ, որ այլեւս այդ մասին չպնդէք:

(Շար. 38)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «Ս. ԳԷՈՐԳ» ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Այս միութիւնները արձանագրուած են Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան կողմէ 1995 Մայիս 5-ին, որպէս համրային եւ բարեգործական կազմակերպութիւններ: Գլխաւոր նպատակներն են պաշտպանել կիներու իրաւունքները, բարեսիրական գործունէութիւն ցուցաբերել, օգնել ծնողազուրկ մանուկներու, անուղղ հայթայթել ծերանոցներու, յատուկ դպրոցներու, սատանձնել հիւանդ մանուկներու արմատահման բուժուելու ծախքերը, եւ այլն, եւ այլն:

Հայաստանի հասցէն է.-

Գիւլիքեխեան փողոց 36, Բ. 28, Երեւան 375076, Նորքի 4-րդ զանգուած: Նախագահուհին՝ Տիկին Սիլվա Եղիազարեան, որ ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս՝ «Հայոց աշխարհի մայր Թերեզա» ինչպէս նշուած է իր այցետոմսին ալ վրայ, Փարիզ է քանի մը օրուան համար եւ կը փափաքի տեղեկութիւններ տալ կազմակերպութեան մասին անոնց որոնք կը հետաքրքրուին (հեռ. - 01 43 75 74 29)

Տէր եւ Տիկին Արման Մանուկեան,
Տէր եւ Տիկին Պերնար Մանուկեան,
Օր. Գարոլ Մանուկեան եւ նշանածը՝ Ժիլ,
Օր. Մարիա Մանուկեան,
Ինչպէս նաեւ Յովհանեան, Մանուկեան, Մենդիլճեան, Տոպալի, Գըլըճեան, Վէրնէր, Թէրզեան եւ Խաչատուրեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Յովհանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 2–ին, Գրեթէյլ, 93 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 10·30–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին
4, rue Komitas
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

167, rue P. Vaillant-Couturier
94140 Alfortville

(Շար. Ա. էջէն)

առջի օր, երբ իրենց 43 ընկերներն ալ կը սպաննուէին եւ պէտք է փոխանակուէին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ խորհրդարանական յանձնախումբին նախագահներէն Տ. Գոն – Պէնտիթ Անգարայի այն բանտին մէջ ուր արգելափակուած է քիւրտ երեսփոխանուհի Լ. Զանա շուրջ ժամուան մը տեսակցութենէն ետք յայտարարած է թէ առողջական պատճառներով ազատ արձակումի պահանջ չներկայացնելու խրատմունք ունի ան, քանի որ բուն հարցը առողջական վիճակը չէ, այլ անհարեկչութեան դէմ պայքարի Թրքական օրէնքը: Այդ օրէնքը Գոն – Պէնտիթ վերջին ծայր անհեթեթ որակած է, ըսելով որ անոր զոհն են Մարդկային Իրաւանց Թրքական Միութեան նախագահը Աքըն Պիրտալ որ նոյնպէս արգելափակուած է եւ Ն. Էրպաքան որ նախագահն է կրօնամէտ Առաքինութիւն կուսակցութեան եւ որուն դէմ հետապնդումի ձեռնարկուած է ունեցած արտայայտութիւններու պատճառով:

ԺԱԳ ԵՂԻԱՅԵԱՆԻ սպանութեան անդրադարձած էր «Ֆիկարօ» Ապրիլ 4–ին, աւելի երկարօրէն քան նախորդ օրուան քանի մը տողնոց արձագանգը: Կը նկարագրէ պատահարը, երբ Ժ. Եղիայեան պարզապէս «ուրիշ տեղ նայեցէք» ըսած է խումբ մը տղոց, որոնք զիրենք կը դիտէին մօտէն եւ հետեւանքը եղերական եղած է: Նոյն իրիկունը ոստիկանութիւնը ճշդած է երկու յարձակողներու ինքնութիւնը՝ Եուսէֆ եւ Խալէտ, 16 եւ 17 տարեկան: Յաջորդ օրը, ոստիկանութեան յանձնուած է այդ երկու եղբայրներուն բարեկամը՝ Ժան – Ռոմէն, 17 տարեկան որ դաշունահարողն էր: Ոստիկանութիւնն ալ կը գանգատի որ զմեյլի եւ դանակի առատութիւն կայ պատանիներու մօտ:

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ
Հ.Բ.Ը.Մ.–ի 94–ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Տոքթ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆի
Նախագահ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ֆրանսայի Յանձնաժողովին

Մասնակցութեամբ՝
- Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Փարիզի պատանիներու պարի խումբին,
- Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Փարիզի Երիտասարդներու թատերախումբին,
- Յատկապէս Հալէպէն հրաւիրուած, ծանօթ արտասանող Օր. Սալբի Տարագճեանի:

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8, ԺԱՄԸ 20·30–ին
Վալանսի Երաժշտանոցի հանդիսասրահին մէջ (Փոլիկոն)
Նոյն գիշերը հանդիսութենէն ետք՝

ԽՐԱԽՃԱՆՔ
Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Վալանսի Սրահին մէջ:

Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 9, ժամը 10–ին
ՊԱՍՔԷԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ
Փարիզի եւ Վալանսի աղջկանց միջեւ
Կիրակի կէսօրին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի սրահին մէջ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ
ի պատիւ մասնակցող 70 հոգինոց պատուիրակութեան:
Յետ միջօրէին, ՓԱԿՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ Պատուիրակութեան:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի յանձնախումբը կ'ողբայ
իր պատուոյ անդամուհի՝ Նիսի յանձնաժողովի նախկին նախագահուհի եւ բարերար՝

ՏԻԿԻՆ ՌԵԺԻՆ-ԹԱԳՈՒՀԻ ՃԵՎԻՋԵԱՆ-Ի
մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 7, ժամը 9–ին Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, Պուլվար տը լա Մատըլէն:

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre

DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS
de
LYDIE BELMONTE
Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel

vous convie à la
PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE
— Entrée libre —

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Տիկին Վարդուհի Կիւզէլպօտուր,
Օր. Դալար Կիւզէլպօտուր եւ խօսեցեալը՝ Լիւք Սէնվիլ,
Պ. Ալէն Կիւզէլպօտուր,
Ինչպէս նաեւ Ներսեսեան, Գալուստենոս, Ճզիկեան, Տաքա, Տէմիրճեան, Թոսուն, Նեբկեանք, Նալլար, Խօրէր, Սէնվիլ, Աֆար ընտանիքները
խոր կսկիծով կը գուժեն իրենց ամուսնին, հօր, զարմիկին, կնքահօր, քեռայրին, ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԻՒԶԷԼՊՕՏՈՒՐ-Ի
յանկարծական եւ կանխահաս մահը որ պատահեցաւ Մարտ 31–ին, 58 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 11–ին, Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ մայր եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ–Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալստեան» Կիրակին

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մտանե ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց: Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :
- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 7
ԼԳ. օր Մեծի Պահոց
Աւետումն Ս. Աստուածածնի
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի խորանը բացուած:
«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ խորանը կը փակուի:

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8
ԼԴ. օր Մեծի Պահոց
Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ ստանալի չարչարանացն եւ ի վիրապն:
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի խորանը բացուած:
«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ խորանը կը փակուի:

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une

CONFERENCE
par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier
le Vendredi 7 Avril à 20h30
sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives
• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas de Carême
La Section «Sossé Mayrig» de Marseille-Ville organise un repas de carême (Mitchink), le **Dimanche 9 AVRIL** à la M.A.J.C. : 12-14, rue St.Bazile
Tél.: 04.91.5015.09 13001 Marseille
Participation repas : 100 F
Réservation au 04.91.70.39.93
ou 04.91.77.87.31
BILLET en vente le mercredi à M.A.J.C.

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱՂԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20 ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն
Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին:

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 6
JEUDI
6 AVRIL
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·880 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.880

Գ. ԳՈՔՍԻ «ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ»Ը ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

«Բաց նամակ հայ ժողովուրդին» խորագրով, Մարտ 30 թուակիր նամակ մը համացանցով ցրուած է հայկական լրատուիրներու· ան ստորագրուած է հայ ժողովուրդին –յատկապէս Հայաստանի ու Արցախի հաւատածինքալ ծանօթ դէմք՝ պատոնուհի Գ. Գոքսի կողմէ, ահազանգ հնչեցնելու համար ամենամօտալ հեռանկարներու առջեւ որոնք կը սպառնան Հայաստանի ու Արցախի :

Ահազանգը կու գայ, ըստ նամակագրին, Կովկասի խաղաղական ուժերէն որոնք վճռակամ են ուժի միջոցով լուծելու Հայաստանի ու Ղարաբաղի խնդիրները : Այս վճռակամութեան դէմ անհրաժեշտ է որ հայկական Սփիւռքը անյապաղ գործի լծուի, օժանդակելու համար իր հայրենիքին եթէ չի փափաքիր որ միջոց մը ետք պատմէ նոր ցեղասպանութիւն մը ունենայ :

Գ. Գոքս գրելէ ետք իր խոր համակրանքը հայ ժողովուրդին նկատմամբ ու յիշեցնելէ ետք թէ 46 այց կատարած է Հայաստան ու Արցախ, կը դրուատէ հայութեան դժուար ըմբռնելի քաջութիւնն ու արժանաւորութիւնը որոնցմով անկարելին կարելի դարձուց Ազրպէջանի դէմ մղուած պատերազմին : Սակայն, այսօր, նոյն ժողովուրդը թէ խաղաղութիւնը, թէ անկախութիւնը կորսնցնելու վտանգին առջեւ է : Եթէ անյապաղ գործի չանցնի, պիտի կորսնցնէ ոչ միայն Արցախի նուիրական հողը, այլեւ Հայաստանը ու նոր ցեղասպանութիւն մը պիտի ունենայ ոպեկոչելի :

Սպառնալիքներու առաջինը ան «ներքին»ը եւ «անձնապատական»ը կը նկատէ : Հոս գրութիւնը կ'առընչուի Մեղրիի շրջանէն Ազրպէջանին դէպի Նախիջեւան անցք մը տալու նիւթին որ Հայաստանը Իրանէն կ'անջատէ : Նոյնպէս, անընդունելի կը նկատուի Արցախի համար խախուտ ու խոցելի օրինավիճակ մը ընդունելու արարքը :

Երկրորդ սպառնալիքը արտաքին է, նախատեսելի ու ստոյգ : Ազրպէջան յարձակողական պատերազմի կը պատրաստուի, իր կողքին ունենալով Զէչէնիոյ խաղամական մարտիկները : Կայ նաեւ Թուրքիոյ օժանդակութիւնը : Այդ մարտիկները արդէն բացայայտօրէն ըսած են թէ իրենց նպատակն է միանալ Ազրպէջանի ու նուաճել բովանդակ Կովկասը : Նպատակ որուն ճամբուն վրայ Ղարաբաղը առաջին թիրախներէն է : Այս մասին վկայ է Բաքուի չէչէն «դեսպան»ին արտայայտութիւնը որ իրենք պիտի չգոհանան միայն իրենց երկրին ազատագրութեամբ, այլ կը ձգտին շրջանային լուծումի մը որ զիրենք կը մղէ անյապաղ գրաւելու Ղարաբաղով որ «Ազրպէջանի անժխտելի մասն է» :

Գ. Գոքս երրորդ անգամ մէջբերելէ ետք նոր ցեղասպանութեան մը վտանգը, նաեւ վերջին տարիներու 1,5 միլիոն Հայուն արտագաղթը, «կը խնդրէ» որ հայութիւնը Հայաստանի ու Արցախի մէջ եղած ազատութիւնը օգտագործէ ժողովրդավարութիւն և արդարութիւնը վերականգնելու համար եւ պատրաստուի ինքնապաշտպանութեան, այն ուժերուն դէմ որոնք այսօր արդէն կը խօսին զինքը նուաճելու մասին :

Նամակը հետաքրքրական կէտի մը կը յանգի երբ Գ. Գոքս «Սփիւռքի մէջ ապրող Հայերէն» կը խնդրէ որ իրենց ջանքերը կրկնապատկեն, միջազգային նեցուկ ապահովելու համար իրենց պաշտպանուած հայրենիքին : Ապա կը գրէ· «Խնդրեմ, ձեր բոլոր ջանքերը մի՛ յատկացնէք անցեալին՝ պատմական ցեղասպանութեան ճանաչումին յանգելու, այլ՝ շարժման անցէք նոր ցեղասպանութիւն մը կանխարգիլելու համար» :

Գ. Գոքսի նախատեսութիւնը գրել կու տայ տակաւին թէ եթէ դէպքերու ներկայի ընթացքը կասեցնել կարելի չըլլայ, Երեւանի ղեկավարները իրենց տկարութեամբ պիտի դաւաճանեն ու անկարելի պիտի ըլլայ պաշտպանուիլ վերոնշեալ թշնամիին դէմ· այնատեն, ի զուր իրենց կեանքը նուիրած պիտի ըլլան բոլոր անոնք որոնք ինկան հայկական պատմական հողին սիրոյն :

Վերջին պարբերութեամբ նամակագիր պատոնուհին կը շեշտէ թէ յուսահատեցնել չէ նպատակը· այլ մատնանշել հայրենիքի ու Սփիւռքի Հայուն միասնական ջանքին անհրաժեշտութիւնը, Հայաստանի ու Արցախի վերականգնումին համար : Կը կրկնէ յաղթումին ճակատագրական հետեւանքներուն հաւանականութիւնը : Ինչ 1992 Յունուարին Անգլիոյ մէջ անքուն գիշերներ անցուցած է մտածելով Արցախի ժողովուրդին տառապանքին մասին : Ըրած է իր կարելին· այսօր կրկին անքուն է նոր պատերազմի մը եւ նոր ցեղասպանութեան մը սարսափով :

Ոչ ոք կասկած կրնայ ունենալ որ Հայաստանի ու Արցախի ծանօթ անցքերը, անոնց պատճառով ստեղծուած կացութիւնը հաւանական կ'ընեն ամէնէն սարսափելի հեռանկարներ : Այսուհանդերձ, Գ. Գոքսի նամակին մէջ կան երկու ուշագրաւ կէտեր որոնք անխուսափելի հարցականներ կը դնեն այդ հեռանկարներուն ճամբուն վրայ : Առաջինը այն է որ Հայաստանի ու Արցախի հանդէպ ծանօթ տրամադրութիւններով խաղամական շրջապատի մը սպառնալիքը Գ. Գոքս կը պայմանաւորէ միմիայն Հայաստանի ժողովրդավար ու արդար ընթացքով : Քաղաքական դէմքի մը համար քիչ մը շատ միամիտ կեցուածք չէ՞ այս մէկը : Ճիշդ է անշուշտ որ եղբայրասպանութեան ազատ բեմ երկիր մը վարկաբեկուած գոյութիւն մըն է նոյնիսկ իր գործակիցներուն, դաշնակիցներուն համար : Սակայն, կարելի՞ է մտածել որ Կովկասի մէջ խաղամ մարտիկներու ախորժակը կասեցնողը միմիայն Հայաստանի կայունութիւնը եղաւ :

Նամակին երկրորդ ուշագրաւ կէտը ցեղասպանութեան ճանաչումին ակնարկութիւնն է· Սփիւռքի Հայուն կը թելադրուի ներկայի ճգնաժամուն մէջ բոլոր միջոցները փոխանակ անցեալի –ցեղասպանութեան– ճանաչումին ծառայեցնելու, գործի մղել նոր ցեղասպանութեան մը դէմ պատուար կանգնելու համար : Մինչդեռ, աւելի տրամաբանական չէ՞ր որ Գ. Գոքս նախընտրութեան նման դիրք մտնելու փոխարէն զօրակցէ՛ր այդ ճանաչումին, յատկապէս, երբ ինքն իսկ է որ կը հնչեցնէ Բ. ցեղասպանութեան մը ահազանգը· ու արար աշխարհի ծանօթ է որ ամբողջ մարդկութիւնը թիրախ առած նման մեղքի պարագային, որքա՛ն կենսական կը նկատուի ո՛չ միայն ճանաչումի, այլ նաեւ դատապարտումի արարքը, որպէսզի նման բան –ցեղասպանութիւն– չկրկնուի ո՛րեւէ ժողովուրդի դէմ :

Հաւանօրէն Հայաստանի ու Արցախի ճգնաժամուն պատճառած անդոհանքն ու անքուն գիշերներն են պատճառը որ Գ. Գոքս քաղաքական դէմքին ուշադրութենէն վրիպած են այս կէտերը··· :

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 4 / 5)

ԼՂՀ

ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

Ապրիլ 4-ին, մամուլիասուլիս մը տուած է Արցախի գլխաւոր դատախազը՝ Մաւրիկ Ղուկասեան եւ յայտարարած որ հարկ եղածին չափ փաստեր կան որպէսզի մեղադրուի Պաշտպանութեան նախկին նախարար՝ Սամուէլ Բաբայեան Արկադի Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձին կապակցութեամբ : Դատախազը մանրամասն նկարագրած է կազմակերպուած գործողութիւնը, մասնակցող անձերու «դերաբաշխումը», գործածուած զէնքերու ձեռքբերման պարագաները : Ըստ դատախազին, Փետրուարի վերջերուն եւ Մարտի սկիզբը յանցաւոր խումբը երկու անգամ արդէն փորձած է սպաննել նախագահ Ղուկասեանը և չէ յաջողած, տարօրինակ խանգարման պատճառով, երկրորդ անգամ ալ նախագահին կ'ընկերանային Ներքին նախարարը եւ անոր թիկնապահը :

ԼՂՀ Քրոքի 17,15 – 61 յօդուածի Ա. մասով, 17 – 15 – 99 յօդուածի 3-րդ, 4-րդ, 6-րդ կէտերով եւ 232 յօդուածի առաջին մասով Սամուէլ Բաբայեանը մեղաւոր նկատուած է : Դատախազը ըսած է նաեւ որ բոլոր մեղադրանքներով Ս. Բաբայեանը ինքզինք մեղաւոր ընդունած է եւ խոստովանած ըրածները :

Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, դատախազը չէ հերքած որ ահաբեկչութիւնը հետապնդած է երկրին մէջ զինուորական իշխանութիւն հաստատելու նպատակը : Միւս կողմէ, ինչ կը վերաբերի Վ. Աղաջանեանի, Մ. Ղուկասեան ըսած է որ անոր թղթածրարը յանձնուած է Ստեփանակերտի քաղաքային դատարանը եւ թէ Վ. Աղաջանեան իրեն դիմած է որպէսզի իրեն հանդէպ խափանման միջոցը փոխուի եւ թէ ինք պատրաստ է թերթով թէ այլ ձեւով ներողութիւն խնդրելու վարչապետէն :

«ՅԱՌԱՋ»· – «Լիպերասիոն», Ապրիլ 5-ի իր թիւին մէջ կ'անդրադառնար Սամուէլ Բաբայեանի դէմ եղած ամբաստանութեան, խորագրելով· – Լ. Ղարաբաղ՝ «նախկին նախարար» մը ամբաստանուած :

Նախկին նախարարին չակերտը անշուշտ «Լիպերասիոն»ի կը պատկանի որ իր կարգին չի ճանչնար Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը :

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՑՈՒԱԾ

Ազգային Ժողովը Ապրիլ 4-ին 77 թեր, 10 դէմ եւ 6 ձեռնպահ քուէով համաձայն գտնուած է Վ. Սիրադեղեանի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը վերցնելու եւ զինք բանտարկելու գլխաւոր դատախազ Բ. Նազարեանի միջնորդութեան : Նիստին ներկայ չէ գտնուած Վ. Սիրադեղեան, հակառակ որ Ազգային Ժողովի նախագահը նախորդ օրը գրաւոր յայտնած է իրեն նիստին մասին :

Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ Գ. Ասլանեան պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ Վ. Սիրադեղեանի դէմ ձեռնարկուած դատական հետապնդումը քաղաքական խորք չունի. ան նաեւ տկար հաւանականութիւն նկատած է Վ. Սիրադեղեանի Հայաստանէն մեկնած ըլլալու պարագան :

ՋԱՒԱԽՔԻ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

Ապրիլ 4-ին շուրջ 200 Հայեր Ախալքալաքի (Վրաստան) վարչութեան շէնքին առջեւ ցոյցով մը պահանջած են ինքնավարութիւն տալ երկրին հայաբնակ Ջաւախքի շրջանին, ճանչնալ 1915-ի ցեղասպանութիւնը եւ լուծել տեղական ընկերային խնդիրները : Ցոյցը տեղի ունեցած է երբ նախագահ Շեւարնածէ նախընտրական ծրագրով Ախալքալաք կը գտնուէր :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(5 Avril)

Les turqueries de Chirac et du Quai d'Orsay

Le génocide arménien, connais pas: le 21 mars, le Sénat a refusé d'examiner la proposition de loi sur la reconnaissance de ce génocide perpétré par la Turquie contre les Arméniens en 1915.

En mai 1998, dans un moment d'unanimité, l'Assemblée nationale avait adopté cette proposition, déposée par un groupe de députés de droite comme de gauche. Mais pour qu'elle ait force de loi il fallait un vote du Sénat avant un ultime passage au Palais-Bourbon. Maître de l'ordre du jour des Assemblées, le gouvernement aurait pu, bien sûr, imposer cette discussion aux sénateurs. Mais ni Matignon ni le Quai d'Orsay n'avaient envie de voir aboutir le débat parlementaire sur un texte à hauts risques diplomatiques vis-à-vis de la Turquie. Il ne restait donc plus qu'une solution : laisser les sénateurs en décider seuls, dans le cadre de la «niche parlementaire».

Ils n'en ont rien fait. Encouragés par une déclaration de Pierre Moscovici, le ministre délégué aux Affaires européennes: **«Le gouvernement français ne considère pas qu'il appartient à notre pays de se substituer à la Turquie dans la gestion de son Histoire».**

Dans le style faux cul, difficile de faire mieux.

PAS LE MOMENT

Les défenseurs de la cause arménienne n'avaient pas eu plus de chance du côté de l'Elysée puisque, le 23 février dernier, et déjà au Palais du Luxembourg, où il était reçu par le bureau du Sénat, Chirac avait tenu le même langage : **«Il s'agit d'une initiative impensable. Ce n'est pas au moment où la France multiplie les efforts pour rétablir la paix dans la région qu'il faut agir de la sorte. Nous avons, pour l'instant, besoin de consolider nos relations avec la Turquie. (...)Et enfin, il n'appartient pas au Parlement de qualifier l'Histoire».** Il doit s'agir d'un privilège reconnu seulement au président de la République...

Cette bonne manière de Chirac au Sénat, inaugurée par le Quai d'Orsay et Chirac qui rivalisent d'égards auprès des Turcs, toujours candidats à l'entrée dans l'Europe, a d'ailleurs été mal payée

(Suite Page 4)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ժ. ՍԲ. ՂԱԶԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ (ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ)

Անոր հիմը դրած է Մխիթար Վրդ. 1700 Սեպտեմբեր 8-ին, երբ շուրջը հաւաքած իր գաղափարակիցներու տասնեակ մը հետեւորդներով, Պոլսոյ, Բերա թաղին մէկ անշուք վերնատան մէջ, կ'ուխտէր աշխատիլ Աստուծոյ փառքին համար, ծառայելով Հայ Մշակոյթին:

Հայկազեան Բառգիրքի յառաջաբանին մէջ իր իսկ ձեռքով քանդակած տողերը, ամբողջական ծրագիրն է իր ձեռնարկներուն. «... որովհետեւ սկիզբէն ի վեր, ինչպէս եւ, այս Միաբանութիւնն ալ սահմանուած է Հայ ժողովուրդի ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ծառայութեան եւ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՓԱՌՔԻՆ»:

Այդ օրէն իսկ սկիզբ առած է ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ աշխատանք մը, ինչպէս տեսանք նախորդ էջերուն մէջ, ծրագրուած պետական գիտակցութեամբ, գործադրուած կաճառական լրջութեամբ եւ հաստատութեամբ, ընտրանիի մը կողմէ, որ խանդավառուած Մեծ Սեբաստացիին գաղափարականով, հետեւած էր անոր, շարունակելով անոր գործը, լեզուական վերանորոգումի, պատմագրութիւնն ու հնախօսութիւնը յայտնաբերելով, աստուածաբանական, ծիսական, դաւանական ճշմարտութիւնները դուրս հանելով ձեռագիրներու փոշոտած մագաղաթեայ էջերէն, հրատարակելով նախնեաց գործերը, ստեղծելով դասականութեան շարժում, մշակելով ժողովրդական խօսակցական լեզուն, գրական բարձրութիւններ տալով անոր, մոխիրներու տակէն դուրս հանելով Թատերական դարաւոր աւանդութիւնը, ո՛չ միայն զուարճացնելու, այլ ազնուական դեր մը տալով անոր, հայրենասիրութեան, բարիին, գեղեցիկին զգացումները մշակելու, բանալով տասնեակներով վարժարաններ, հայահոծ գաղութներու մէջ, Եւրոպայէն մինչեւ Մերձաւոր – Արեւելք, Ազգին տրամադրութեան ներքեւ դնելով պատրաստ սերունդ մը, քիչ մը ամէն մարզի մէջ, որ իր կարգին ո՛րքան բարերար դեր պիտի խաղար անոր հոգեկան, իմացական, քաղաքական գործօնքին մէջ: Այս անուանուն Ակադեմիան, ՃԵՄԱՐԱՆԸ ինչպէս կը սիրեն կոչել զայն միաբանները, իր տպարանով, իր դասագիրքերով, իր հայրենական քարոզներով, գեղարուեստական հրապուրիչ հրատարակութիւններով, իր մեթոտիկ հետեւողականութեամբ, դար մը եւ աւելի գործած էր արդէն, Արեւելեան եւ Արեւմտեան գիտական եւ գիտակից աշխարհին ուշադրութիւնն ու գնահատանքը շահելով, երբ աշխարհակալ Նափոլէոն Պոնափարթի հեթանոսական բանակին ձիաւորները, իրենց սմբակներուն տակ կը տորէին, իրենց անցքին վրայ, հարիւրաւոր, հազարաւոր եկեղեցական հաստատութիւններ, մենաստաններ, դարաւոր վանական համալիրներ, կուսանոցներ, որպէս մարդկութեան անպէտ գոյութիւններ, սեփականացնելով անոնց կահ-կարասիներն ու գրադարանային, արուեստի հարստութիւնները եւ ի սպառ բնաջնջելով զանոնք, որպէս Ընկերութիւն, Հոգեւոր հաստատութիւն, Մենաստան...:

Վենետիկ զերծ չէր այս քանդիչ վտանգէն, քանի որ Նափոլէոնի բանակները հոն էին արդէն: Մէկը միւսին ետեւէն կը փակուէին դարաւոր կրօնական հաստատութիւններ, քաղաքին եւ լճակի կղզիներուն մէջ, ուր կը գտնուի նաեւ Սուրբ Ղազար Կղզին:

Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կարգ մը միաբանութիւններ կը յաջողին զերծ մնալ փակուելէ, ներկայանալով որպէս բարեգործական հաստատութիւն:

Նափոլէոն, իր ձեւով, կը սիրէր նաեւ մշակոյթը: Աբբահայր եւ միաբաններ պահ մը կը մոռնան իրենց վանական սքեմը եւ կը ծրագրեն ներկայանալ Նափոլէոն Պոնափարթին, Գիտութեան հանգերձանքով: Ո՛չ մէկ կեղծիք կար ասոր մէջ. ո՛չ ոք կրնար Մխիթարեան վանականի մը չափ իրաւունք ունենալ այդ տիտղոսին, այդ տարիներու, շատ մը ակադեմիաներ մշտական կապի մէջ էին անոնց հետ. ուրիշներ անհամբեր կը սպասէին Սուրբ Ղազարի տպարանէն լոյս տեսնող հրատարակութիւններուն. այդ հայ վանականները բազմաթիւ օտար հեղինակներ յայտնաբերած եւ հրատարակած էին արդէն. առանց հայ ձեռագիրներու գոյութեան երբեք պիտի չյայտնաբերուէին Եւսեբիոսի Քրոնիկոնը, Եկեղեցական Պատմութիւնը, Փիլոն Եբրայեցին, Եփրեմ Ասորին եւ դեռ շատ – շատեր...: Ուրեմն Մխիթարի Միաբանութիւնը, կրնար պաշտօնական անուն մը տալ իր գործունէութեան, առանց ստորակէտ մը իսկ փոխելու իր ծրագիրէն, իր կեանքի ձեւէն, պարզապէս բնաջնջումի վտանգը դերազանցելու համար եւ գտաւ այդ փրկարար տիտղոսը, այդ մոգական քանի մը տողը, որ էականին մէջ ոչինչ կը փոխէր, բայց մեծն Նափոլէոնի աչքին փոշի պիտի ցանէր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

Վեհապետը կը հաւնի Մխիթարեաններու գործունէութիւնը. 1807 Դեկտեմբեր 6-ին ունկնդրութիւն կու տայ Գերպ. Ստեփանոս Ագոնց Աբբային, Վենետիկի մէջ. զանազան անձերու միջոցով, գաղտնօրէն կը հետաքրքրուի միաբաններու գործունէութեամբ, կը ստանայ միշտ գնահատական խօսքեր եւ արտայայտութիւններ, բերանացի թէ գրաւոր, եւ երբ 1810 Մայիս 12-ին կայսերական հրովարտակով կը ջնջէր բոլոր վանքերը, նաեւ Վենետիկի եւ անոր լճակին վրայ, Ս. Ղազար կը ժամանէր կայսերական ուրիշ հրովարտակ մը, նոյն տարւոյն Օգոստոս 17 թուակիր, ընդունելով ո՛չ միայն Մխիթարեան Հայրերուն Մշակութային Հաստատութիւն ըլլալու հանգամանքը, այլեւ կը հաստատէր եւ կը կնքէր հրովարտակով մը, յայտարարելով Սուրբ Ղազարը որպէս ACCADEMIA ARMENA SANCTI LAZZARI – ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ:

Գործնական ճեմարանը, պետական հրովարտակով վերածուելով Իրաւական ճեմարանի (որ թէեւ խորքին մէջ ոչինչ կը փոխէր) պաշտօնականութիւն եւ տիտղոսներ սիրող Արեւմտեան աշխարհին ուշադրութենէն պիտի չվրիպէր եւ բազմաթիւ միաբաններու պիտի առաջարկուէր անդամակցիլ Արեւմտեան գիտական ակադեմիաներու եւ նոյնչափ եւ աւելի արեւմտեան գիտնականներ՝ մեծ հպարտութեամբ անդամ պիտի դառնային Ս. Ղազարի Ճեմարանին (30):

Ս. Ղազարի Մայրավանքը պաշտօնապէս դառնալով ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ *ACCADEMIA ARMENA SANCTI LAZZARI*, այնուհետեւ, երկար ատեն Մխիթարեան բազմաթիւ հրատարակութիւններու ճակատին կը գտնենք յիշատակումը Ակադեմիա անունին եւ գիրքերուն հեղինակները կը դառնան Անդամ Մխիթարեան Ակադեմիային: Նոյնպէս օտար հայագէտներ որ կ'ընդունուէին Կաճառէն ներս, կը յիշատակեն իրենց անունին քով Մխիթարեան Ակադեմիային անդամ ըլլալը:

Մխիթարեան Ակադեմիան շուտով կ'ունենայ նաեւ իր կանոնագիրքը, բաղկացած տասը յօդուածներէ, գործնականի վերածելով արդէն գործադրուող աւանդութիւնը, որ Մխիթար Վարդապետէն կուգար. լուրջ պատրաստութիւն բոլոր նիւթերու մէջ, խմբական աշխատանքի ձեւեր, տարեկան աւարտաճառերու ներկայացում, եւ այլն:

Սկզբնական շրջանին, Սուրբ Ղազարի ճեմարանը չէ ունեցած իր սեփական պաշտօնաթերթը, սակայն 1843-ին, երբ Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկիի ջանքերով, լոյս կը տեսնէ ԲԱԶՄԱՎԷՊ հանդէսը, որ կը շարունակուի տպագրուիլ մինչեւ այսօր, դարձած է ոչ միայն հայ մամուլի նահապետը, այլ նաեւ աշխարհի հնագոյն հանդէսներէն մին, կը դառնայ պաշտօնաթերթը Մխիթարեան Կաճառին, եւ կաճառական հանդէսներու լաւագոյն բանախօսութիւնները կը սկսին լոյս տեսնել անոր էջերուն մէջ:

Մխիթարեան Կաճառի դիւանը այս ուղղութեամբ բազմաթիւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ թողած է մեզի, որոնցմէ մաս մը ամփոփուած կը գտնենք Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի աշխատասիրութեան մէջ (31):

Անցեալ դարու վերջաւորութեան եւ մեր դարու սկզբնաւորութեան Հայ ժողովուրդին կրած կոտորածներէն եւ ցեղասպանութենէն, վերապրողներս աչքերնիս բացինք օտար ափերու վրայ, յաճախ զրկուած մայրենի լեզուէն եւ դպրոցներէն, գիտակից եւ հաւատարիմ ծնողներու շնորհիւ, կրցանք աստիճանաբար ծանօթանալ մեր անցեալին փառքը կազմող անուններու, Սահակի, Մեսրոպի, Արտաշէսի, Տիգրանի, Վարդանի եւ Նարեկի: Ժամը հասած է այլեւս, որ Մխիթար ու Ալիշանը, Չամչեանն ու Բագրատունին, Ինճիճեանն ու Հիւրմիւզը ունենան իրենց յուշարձանները, փողոցներն ու հրապարակները, Անկախ Հայաստանի հողին վրայ, քանի անոնք է որ պատրաստեցին հայրենասիրութեան բոցով Զարթօնքի սերունդը, որուն շնորհիւ գոյութիւն ունի Անկախ Հայրենիք մը՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ:

«Իր ժամանակին մէջ մեծ, իր ժամանակէն ալ դուրս մեծ, այս հզօր միտքը որ Մխիթար կը կոչուի՝ զիս կը շփոթեցնէ իր գործին ահագնութեամբ... Ի՛նչ միտք է այս, Աստուած իմ, մտքի ի՛նչ խորութիւն Սեբաստացի այս Հայուն մէջ ... երկրէ երկիր՝ հալածական, խաւարին մէջ՝ թափառական, ... Մեծերուն մէջ Մեծ այս տաղանդաւոր Հայը...» (32):

Այս համեստ աշխատանքս կ'ուզեմ փակել Ստեփան Շահպազի գրիչէն բխած անկեղծ խորհրդածութիւններով.

«Մխիթար ծնաւ հայ, ապրեցաւ որպէս հայ, պայքարեցաւ ու գործեց հայութեան համար: Անիկա աշխատեցաւ որ Հայուն բոլոր առաքինութիւններն ու հարստութիւնները վերապրին: Որպէ... զի Հայոց հաւատքը, լեզուն, գրակա... թիւնը, հայրենիքի սէրը, նաեւ ս... իր ժողովուրդին ծառայելու, զօ... նան, զարգանան ու մնան անաղա... ... Եւ Մխիթար մեծ է նաեւ անով՝ իր ամբողջ հանճարը ի սպաս դրա... ցեղի վերածնունդին, իր ցեղին յաւի... նականութեան, եւ հասնելու համար ... նպատակին՝ գեղեցիկին, ազնիւին, ... սին, հայրենասիրական շէնքին, ... տարաւ աներկիւղ եւ հսկայական պ... քար՝ արգելքներու եւ նախանձի դէ... ներքին եւ արտաքին հուժկու թշնամի... բու դէմ, առանց նիւթական միջոցներ... առանց հաւաքական աջակցութեան, ... միայն բարոյական հիմքով:

Ոչ ոք կրնայ հաստատել թէ առանց Մխիթարի այսօր ինչ վիճակ պիտի ... ունենար մեր լեզուն, ինչ աստիճան պիտի ներկայացնէր մանաւանդ Սփիւռքի հայ... րենասիրութիւնը...»:

«Մխիթար վրդ. մեր ամենամեծ, ... մէնէն փառաւոր դէմքերէն մին է: Առանց իր շունչին, պիտի չունենայինք վաս... հաքար այս մեծ Հայերը՝ Չամչեան, Բագրատունի, Ալիշան, Գաբրիէլեան, Ա... տրնեան, Ինճիճեան, Գարագաշեան, ... շիկթաշլեան եւ այլն... Անիկա եղաւ ... ւերական հայ խոշոր հանճար մը. ամ... կը ցոլայ ամբողջութեամբ իր գոր... մէջ, իր շրջանին, իրմէ յետոյ ալ» (3...):

(Շար. 12 եւ վերջ Ա. մասի)

(30) Հմմտ. «Գեղունի», Վենետիկ, 1949, էջ 36 – 37: Մխիթարեաններու Հայ... կական Ակադեմիայի համապարփակ պատմութիւնը տե՛ս ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ ՀԱՅ... ՏԱՃԱՏ, Վենետիկի Մխիթարեաններու... Հայկական կաճառը, «Բազմավէպ», 199..., թիւ 1 – 4, էջ 73 – 100 եւ 1995, թիւ 1 – 4, էջ 37 – 100:

(31) 200-ամեայ Գրականական Գործունէութիւն Մխիթարեան Միաբանութեան, Վենետիկ, 1905, էջ 349 – 374:

(32) ՇԱՀԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ, տե՛ս «Գեղունի», Վենետիկ, 1949, էջ 49:

(33) Տե՛ս «Գեղունի», նշ. աշխ., էջ 58 – 59:

ՊԷՐԼԻՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Մինչեւ պատին քանդումը, Պէրլին երկու պետական գրադարաններ ունէր, մէկը Արեւելեան Գերմանիոյ, միւսը՝ Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ: Անշուշտ, այս երկու հաստատութիւնները հիմա դարձան նոյն հիմնարկին երկու մասնաճիւղերը: Արեւմուտքինը նոր շէնքի մը մէջ կը գտնուի, որ «Փոցտամըր Փլաց»ի մշակութային հսկայ բազմաշէնք համալիրին մաս կը կազմէ: Գրադարանի հաւաքածոյին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը հոս կեդրոնացած է, սակայն պատմական շէնքը արեւելեանն է, Պէրլինի նշանաւոր «Ունթըր տէն Լինտըն» («Թմբիներուն տակ») պողոտային վրայ, Օփերային գրեթէ դիմացը, Պրանտըպուրկ դուռնէն –երկու Պէրլիններու նախկին սահմանէն– ոչ հեռու: Այս շքեղ շէնքը ժամանակին «արքունի», իսկ 1918-էն յետոյ «Փրուսիական պետական» գրադարանն էր:

Հիմա երբ մարդ անոր բակը մտնէ, մեծ պաստառ մը զինք կը դիմաւորէ. երկու մութ աչքեր զինք կը դիտեն, ու մօտենալով հայկական տառեր կը յայտնաբերուին, որբերու դէմքեր, Էջմիածնի մայր տաճարը, այս բոլորը շատ բաց նարնջագոյն ենթախորքի մը վրայ: Նոյն ձեւով մարդ կը կարդայ՝ գերմաներէն գրուած՝ «Հայ ժողովուրդին մահուան ճանապարհը» (Լեփսիուսի գիրքին վերնագիրը), «Թալաաթ փաշային դատավարութիւնը»...: Միակ արձանագրութիւն մը յստակ ձեւով գրուած է, միջնադարեան գերմաներէնով. «Այս մարդիկը Հայ կը կոչուին»(1): Այս խօսքը Պեռնարտ ֆոն Պրէյտընպախ անուն գերմանացի ճամբորդի մը գրքէն քաղուած է: Մայնց քաղաքին մայր տաճարին այս կանոնիկոսը 1483-ին Երուսաղէմ այցելած ու հոն Հայերու հանդիպած էր: Վերադարձին իր ուխտագնացութեան պատմութիւնը գրեց, որ 1486-ին երկու հրատարակութիւններու արժանացաւ, փե... րուարին լատիներէն եւ Յունիսին գեր... մաներէն, նոյն՝ Մայնց քաղաքին մէ... Հայագիտութեան համար՝ երկրորդը յա... տուկ նշանակութիւն ունի, որովհետ... առաջին տպագիր հայկական այբուբե... կը ներկայացնէ: Այս պատճառով, վեր... յիշեալ նախադասութիւնը ներկայ ցու... ցահանդէսին(2) համար շատ յարմա... ընտրութիւն մըն է:

1996-ին, Փարիզի Ազգ. Գրադարան... հայեւֆրանք սերտ կապերը ներկայա... ցուց, իսկ 1999-ին Վատիկանի Առաքե... կան Գրադարանին մէջ ամփոփուեցա... հայեւիտալական ո՛չ աւելի սերտ յարա... բերութիւնները: Պէրլինի այս նոր ցուցա... հանդէսը ճիշդ ժամանակին կու գայ ... չեցնելու որ Եւրոպայի մէջ երրորդ հ... բուստ մշակոյթ մը հայկական աշխարհ... հետ փոխադարձ շահեկան առնչութի... ներ ունեցած է. գերմանականը:

Հակառակ անոր որ Պէրլինի պետակ... գրադարանին տարբեր հաւաքածոներ... վերջին պատերազմին ընթացքին բա... կան տուժեցին, հայագիտական բաժ... դեռ շատ արժէքաւոր նիւթեր ունի: Ա... բաժնին վարիչը երիտասարդ Մեյ... Փեհլիվանեանն է, Լայփցիկ (Արեւելե... Գերմանիա) ծնած. հայրը՝ Արամ, Պ... սահայութեան մէջ ծանօթ համայնքա... դէմք մը եղած էր. 1979-ին մահացաւ ... անցեալ տարի Պոլսոյ «Արաս» հրատա... րակչութենէն իր մասին գիրք մը ... տեսաւ: Քանի մը տարի առաջ, Մեյ... Փեհլիվանեան գրադարանի տնօրէնու... թեան առաջարկ մը բերաւ. տարբեր հա... ւաքածոներու հայագիտական նիւթեր... խմբաւորել ու հասարակութեան ներկա... յացնել: Նման միտք այս պարագա... մէջ, ամուր հիմք ունի, քանի որ ար...

գրադարանին տնօրէնութիւնը հայագիտական բացառիկ աւանդութեան տէր է: Բաւական է երեք անուններ յիշել: Ֆրանսացի արեւելագէտ Լաքրոզ պենետիկտեան էր ու դարձաւ բողոքական, Պերլին ապաստան գտաւ եւ ԺԸ. դարուն սկիզբը «արքունի գրադարան»ին տնօրէնութիւնը ստանձնեց: Ինք հայերէնի քաջահմուտ էր ու հայեւլատինական բառարան մը կազմած է որ անտիպ կը մնայ: ԺԹ. դարուն, 1873-ին, նոյն գրադարանին տնօրէն նշանակուեցաւ ծանօթ եգիպտագէտ Գարլ Լեփսիուս, որ հայ բողոքականներու միութիւն մը ըստեղծած էր ու Նուպար Փաշային չատ մտերիմ էր: Մեծ հաւանականութիւն կայ որ նման կեցուածք մը իր զաւկին վրայ ազդած ըլլայ, դարձնելով Եոհաննէս Լեփսիուսը հայ ազգին ամենամօտ պաշտպաններէն մէկը: Երրորդ անձը որ հայամէտ աւանդութիւնը շարունակեց, Ատոլֆ ֆոն Հարնաքն է: Իր հայրը, Թէոտոր, աստուածաբան պաստուելի էր, Ռուսաստան ծնած, բայց Պալթեան երկիրներուն մէջ կը դասաւանդէր: Ներկայի Տարտու քաղաքը Էստոնական Հանրապետութեան մէջ է. սակայն 1704-էն մինչեւ 1918 ան Ռուսական Կայսրութեան մէջ ըլլալով հանդերձ, գերմանական հզօր աւանդութեան ենթակայ էր: Դորպատ կը կոչուէր, նշանաւոր էր իր պատմական համալսարանին շնորհիւ, որ ունէր հարուստ գրադարան մը: Համալսարանը փակուելէն յետոյ վերաբացուեցաւ 1802-ին, ռուս կայսր Աղեքսանդրի հրամանով, բայց իբր գերմանախօս համալսարան: Հարնաք այս երկմշակութային քաղաքին մէջ ծնած էր ու հօրը պէս աստուածաբան դարձաւ: Դորպատի այս եզակի վիճակին պատճառով, Մոսկուայի Լազարեան ու Թիֆլիսի Ներսէսեան վարժարաններէն շատ ուսանողներ իր համալսարանը կը յաճախէին: Այդ հոսանքը ուղղուեցաւ դէպի Գերմանիա երբ Դորպատի համալսարանը ռուսացաւ, 1889-ին: Այս նոյն տարին Հարնաք Պէրլին նշանակուեցաւ ու 1905-ին դարձաւ «Արքունի գրադարան»ին տնօրէն: Իր բազմաթիւ հայ աշակերտներուն մէջ, նչենք Կարապետ Տէր-Մկրտչեանը, Գրիգորիս Պալաճեանը, ապագայ կաթողիկոս Գարեգին Յովսէփեանցը ու Երուանդ Տէր-Մինասեանցը, որուն փայլուն գործը՝ «Հայոց Եկեղեցու յարաբերութիւնները Ասորւոց Եկեղեցիների հետ», գերմաներէն հրատարակուած 1904-ին Լայփցիկի մէջ, վերջերս վերհրատարակուեցաւ իր հայերէն թարգմանութեամբ (առաջին անգամ լոյս տեսած Էջմիածին, 1908-ին): Այս գիտնականներուն թղթակցութիւնը Հարնաքի հետ, Երեւանի Մատենադարանին մէջ պահուած է ու այս առիթով լուսապատճէններ ներկայացուած են:

Ներկայ ցուցահանդէսը Մարտ 15-ին բացուեցաւ Պէրլինի Պետական Գրադարանին պատմական շէնքին մէջ: Այս առիթով, Հայաստանի երեք գրադարաններու (Ակադեմիայի, Ազգային ու Մատենադարանի) տնօրէնները հրաւիրուած էին: Յաջորդող երկու օրերուն, Մարտ 16 ու 17-ին, չահեկան գիտաժողով մը կազմակերպուած էր, վերնագրուած՝ «Հայագիտութեան հեռանկարը Գերմանիոյ մէջ, ԻԱ. դարուն», հայագիտութեան գերմանացի բոլոր մեծ անձնաւորութիւններուն մասնակցութեամբ:

Մելինէ Փեհլիվանեանի ցուցահանդէսի գաղափարը խակական մարտահրաւէր մըն էր: Ի՞նչ կրնար գտնուիլ այդ գրադարանին մէջ, որպէս հայագիտական նմոյշ: Բնականաբար, տպագիր հատորներ, նաեւ քանի մը ձեռագիրներ, պատմական քարտէսներ, լուսանկարներ, տարբեր դիւաններու հատուածներ, եւլն.: Կեդրոնական նիւթ չկար, ոչ ալ բացառիկ գանձեր: Աւելին, նկարագարդութիւն չունեցող գիրք ներկայացնել շատ դժուար գործ է: Այս բոլոր պատճառներուն համար մարդ կրնար պարզ մտահոգութիւն ունենալ, մինչեւ ցուցահանդէսը այցելելը: Դիտողը գրաւելու համար պէտք էր ցուցադրութեան ներդաշնակ ձեւ մը գտնել որ այցելուն ուղղակի առաջնորդէ դէպի նմոյշները, սակայն, առանց որ ասոնց արժէքը կորսուի: Պէտք է անկեղծօրէն խոստովանիլ որ արդիւնքը անսպասելի ձեւով յաջող է, իսկական թանգարանագիտութեան օրինակ մը: Որմնազդին ոճով խորհրդաւոր fnլածներ բոլոր ցուցափեղկերը կը զարդարեն: Այդ ձեւով ստեղծուած մթնոլորտը հոս ու հոն նետուած հայկական գեղեցիկ տառերով չեշտուած է:

Բուն ցուցահանդէսը զանազան նիւթերէ բաղկացած է: Բնականաբար, գրադարանին ունեցած հայկական հնատիպ հատորները առաջին հերթին ներկայացուած են: Նչենք Հռոմ հրատարակուած առաջին հայերէն գիրքը՝ «Տոմար Գրիգորեան»ը (ցուցակին մէջ թիւ I/1), Խորենացիի առաջին հրատարակութիւնը (Ամսթերտամ, 1695, I/8) կամ Տոսկանեան լեզուի հայերէն քերականութիւնը (Վենետիկ, 1792, I/22): Ուրիշ բաժին մը հայկական մամուլին ու տարեցոյցներուն յատկացուած է: Յետոյ կու գայ «Հայագիտութեան հայկական նպաստը», պատմական գլխաւոր բառարաններով, ինչպէս Մխիթար Աբբահօր (Վենետիկ, 1749–69, III/1), Հայկազեանը (Վենետիկ, 1836–37, III/2) կամ Աճառեանի Արմատական Բառարանին առաջին հրատարակութիւնը, ապակետիպ, եօթը հատորով (Երեւան, 1926–35, III/10): Գրիգոր Պալաքեանի «Նկարագրութիւն Անիի աւերակներուն» (Պոլիս, 1910, III/15) գործին առիթով կ'արժէ չեշտել որ տարագրութենէն առաջ, Պէրլին աստուածաբանութիւն ուսանած էր ու կրցաւ աքսորէն փախչիլ «Պաղտատ»ի երկաթուղիին Գերմանացիներուն շնորհիւ:

Ա. Մ.

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Armeni syn die mesoschen genant.
(2) Staatsbibliothek zu Berlin
Unter den Linden 8, 10117 Berlin,
Մարտ 16 – Ապրիլ 29 2000:
Երկուշաբթի – Ուրբաթ, ժամը 9 – 21
Շաբաթ 9 – 17, փակ է Կիրակի եւ Ապրիլ 22-ին:

Հ.Օ.Մ.-Ի ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԸ ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ ՄԷՋ

Գերմանիա, Ֆրանքֆուրթի կից Նոյ Իզընպուրկ քաղաքի Կրավընպրուխ – Քէմփինսքի պանդոկի սրահին մէջ, Շաբաթ օր, Մարտ 18, երեկոյեան ժամը 19-ին տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Հայ Օգնութեան Միութեան Մեկուսի Մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, Հ.Օ.Մ.-ի հիմնադրութեան 90-ամեակի եւ Գերմանիոյ Մեկուսի Մասնաճիւղի առաջին տարեդարձի (?) — բոլորման տօնակատարութիւնը՝ ի ներկայութեան Գերմանահայոց առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի եւ կրօնական դասուն, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Դր. Տոքթոր Աշոտ Ոսկանեանի, Հ.Յ.Դ.-ի, կազմակերպութեանց ու զանազան քաղաքներէն եկած միութեանց ներկայացուցիչներու:

Հայաստանի եւ Հ.Օ.Մ.-ի քայլերգները երգուեցան Հոլանտայէն հրաւիրուած Հայ Նօթ նուագախումբի կողմէ: Հանդիսութեան բացումը կատարեց ՀՕՄ-ի Գերմանիոյ Մեկուսի Մասնաճիւղի ատենապետուհի Մարգարիտ Ասոյեան-Լինք բարի գալուստի խօսքերէ ետք նչեց թէ տեղւոյն միութիւնը հիմնուած է 1998 Մայիս 9-ին Գերմանիոյ մէջ եւ պաշտօնապէս արձանագրուած է 1999 Յունիս 22-ին Ֆրանքֆուրթի քաղաքի տոմարին մէջ: Նպատակն էր ունենալ անկեղծ եւ համերաշխ համագործակցութիւն Գերմանիոյ բոլոր Հայ Միութիւններու եւ Կազմակերպութիւններու հետ ի շահ մեր ազգի բարգաւաճման, եւ քաջալերել մեր երիտասարդութիւնը ալ աւելի նուիրուելու Հայ կեանքի կամաւոր ծառայութեան եւ հայապահպանման պայքարին:

Գերմանիոյ Թեմակալ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ դրուատեց 90-ամեայ այս կազմակերպութեան ազգանուէր գործունէութիւնը եւ անդրադարձաւ այն իրողութեան որ Հ.Օ.Մ.-ը կ'օգնէ հայրենի որբերու խնամատարական կարիքներուն եւ հազար գերմանական մարք նուիրեց միութեան:

Գերմանիոյ մօտ Հայաստանի դեսպան Դր. Աշոտ Ոսկանեան ողջոյնի իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ Հ.Օ.Մ.-ի ծնունդին ու սկզբնական շրջանի գործունէութեան, եւ յիշեց Հայաստանի, Արցախի եւ աղէտի գօտիի մէջ մարդասիրական եւ առողջապահական օգնութիւնները:

Հայկական Հարցերու Հաստատութեան տնօրէն Եդուարդ Յովհաննէսեան նչեց, Հ.Օ.Մ.-ի պատմական հարուստ անցեալը եւ անդրադարձաւ Միութեան իբրեւ կանացի կազմակերպութիւն տարած աշխատանքներուն, ու Հայ կնոջ դերին Հայ կեանքին մէջ:

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի Նախագահ Շաւարշ Յովասափեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ նչեց թէ բացառութիւն չի կազմեր այս առումով նաեւ Հ.Օ.Մ.-ը որու հիմնադրման 90-ամեակը եւ Գերմանիոյ Մեկուսի Մասնաճիւղի առաջին տարեդարձը ողջունեց Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի կողմէ:

Հ.Օ.Մ.-ը տասնամեակներու իր գործունէութեամբ բազմիցս հաստատած է իր առաքելութեան անհրաժեշտութիւնը: Անկասկած ինչպէս 90 տարեկան Միութիւնը այնպէս եւ անոր մէկ տարեկան մանկիկը այսուհետեւ նոյնպէս կը գտնուին իրենց վերապահուած բարձրութեան վրայ ի նպաստ հայ ժողովուրդի, ի շահ մեր նորանկախ պետականութեան:

Հ.Օ.Մ.-ի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետուհի՝ Մարօ Մինասեան Կեդրոնական Վարչութեան անդամներուն անունով շնորհակալութեան ու երախտագիտութեան ողջոյնի խօսք ուղղեց Գերմանիոյ Միութեան բոլոր անդամներուն եւ ըսաւ. – «1910-ին Ամերիկա – Նիւ-Եորքի մէջ հիմնուեցաւ, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան գործիչ Խաչատուր Մալումեանի, Ակնունիի, կողմէ Հայ Կարմիր Խաչ՝ որ 1946-ին պաշտօնապէս կոչուեցաւ Հայ Օգնութեան Միութիւն: Մեր միութիւնը նոր ներկայութիւն չէ Գերմանիոյ մէջ, 1946-ին Դր. Ճորճ Մարտիկեան ամերիկեան կառավարութեան կողմէ իրեն վստահուած պարտականութեան մը բերումով, կ'իմանայ Բ. Համաշխարհային պատերազմին տարագրուած 4000 Հայերու թշուառ վիճակին մասին Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ գաղթականական ճամբարներուն մէջ եւ կը հիմնէ ԱՆԶԱ-ն Հ.Օ.Մ.-ի 27-րդ Պատգամաւորական ժողովը միաձայնութեամբ կ'որոշէ 25.000 տոլարով մասնակցիլ ԱՆԶԱ-յի մարդասիրական ծրագրին իրագործման աշխատանքներուն:

Ան չեշտեց Հայ կնոջ դերը հայ ժողովուրդի փրկութեան գործին մէջ, եւ անոր զարգացման ու կազմակերպութեան զօրացման: Հայ կեանքին մէջ Հ.Օ.Մ.-ը կատարեց պատմական կարեւոր դեր մը, երբ ան առաջին օրէն կազմակերպեց հայ կինը գաղութէ գաղութ, դարձնելով զայն գիտակից ու պարտաճանաչ մայրերու հզօր բանակ մը, 18.000 նուիրեալ անդամներով: Յիշեց Հ.Օ.Մ.-ի կրթական, ընկերային, առողջապահական, երիտասարդական, մշակութային եւ որբերու խնամակալութեան բազմաթիւ ծրագիրները, գործերը եւ մնայուն ձեռնարկները:

Պաշտօնական մասէն ետք ստեղծուեցաւ ուրախ մթնոլորտ մը, Հայ Նօթ նուագախումբի մասնակցութեամբ:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ
ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բերրոն Հանըմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Տէր Պապա, մի կարծէք, թէ ես ձեզի դէմ պէնք գործածելու համար կ'ուզեմ տեւել: Պարզ հետաքրքրութեան համար է: Արդէն քանի մը օրէն կ'ամուսնանամ եւ Պոլիսէն կը մեկնիմ: Բայց կ'ուզեմ գիտնալ, թէ ո՞վ է այդ գրպարտութիւններուն հեղինակը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ալ զոցենք այդ հարցը, Եդուարդ էֆէնտի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ձեզի կարուկ խօսք մը ըսեմ, քանի որ չէք ուզեր ձրի տալ ձեր գաղտնիքը, ծախու կ'առնեմ: Ի՞նչ կը պահանջէք ձեր գաղտնիքը յայտնելու համար: Քանի՞ ոսկի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Տէր Աստուած, աս ի՞նչ խօսքեր են:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Գործնական մարդու խօսքեր: 10 ոսկի տա՞մ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Եդուարդ էֆէնտի, յայտնի է որ դուք ինծի չէք ճանչնար:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Քանի՞ ոսկի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Մի պնդէք, խնդրեմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Երեսո՞ւն ոսկի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ետիս գնա ,սատանայ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Վերջին խօսք՝ 50 ոսկի կուտամ, ահա դրամը: (Գրպանէն կը հանէ 5 հատ 10-նոց):

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ուրեմն անպատճառ կը ստիպէ՞ք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Առէք 50 ոսկին: (Տէր Բարսեղ ձեռքը կ'երկարէ): Բայց նախ անունը ըսէ՛ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Ցած ձայնով): Բերրոն Հանըմ... (Կ'առնէ դրամը ու կը գրպանէ): Այո, ինքն էր ինծի ձեր քով ղրկողը:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Եւ դուք ալ այդ վատ պաշտօնը յանձն առիք անշուշտ նիւթական վարձատրութեան մը փոխարէն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սխալ մըն էր գործեցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Բերրոն Հանըմին թաքուն նպատակը ի՞նչ էր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Իր աղջիկը կ'ուզէր ձեզի տալ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Նամակնե՞րն ալ դուք գրեցիք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ նամակ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ձեր բերանացի ըսածները, նամակներով ալ գրուած էին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ես այդ նամակներէն բնաւ լուր չունիմ, կ'երդնում:

Ներս կը մտնէ Աստմ վարդապետը

ԱՏՈՄ. – Ձեր խոստովանանքը վերջացա՞ւ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Այո, Հայր Սուրբ: Ինչ որ հասկնալ կ'ուզէի, հասկցայ:

ԱՏՈՄ. – Ուրեմն գաղտնիքը միայն ինծի՞ համար էր:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Խնդիրը արդէն ձեզ չէր չհպդրդուեր: (Ոտքի): Կը ներէք, որ ձեզ խանգարեցի:

ԱՏՈՄ. – Քաւ լիցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ուրեմն մնաք բարով, Հայր Սուրբ: (Աջհամբոյր):

ԱՏՈՄ. – Երթաք բարով, Եդուարդ էֆէնտի: (Եդուարդ դուրս): Այդպէս ուրեմն, Տէր Հայր, սուտ գրպարտութիւններ ալ կ'ընես եղեր: Կը վայլէ՞ քեզի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Թիւրիմացութիւններ են: Ես ամէն բան բացատրեցի, Եդուարդ էֆէնտին գոհ մնաց:

ԱՏՈՄ. – Մարտիկ աղայէն վերջ Եդուարդ էֆէնտին: Տեսնենք վա՞ղը ով պիտի գայ դէմդ բողոքելու: Կարծեմ վերջ ի վերջոյ Կրօնական ժողովին հետ գործ պիտի ունենաս:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մի վախնար, գործ չեմ ունենար: Ասոնք ոչինչ բաներ են, վրան խօսիլը չարժեր:

ԱՏՈՄ. – Ինչո՞ւ իմ ներկայութեանս չուզեցիր յայտնել քեզ զրպարտողին անունը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Դրդողի հարց չկայ, ես իրեն ամէն բան բացատրեցի:

ԱՏՈՄ. – Հիմա գանք ուրեմն Մարտիկ աղային 75 ոսկիին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց չէ՞ որ այդ խնդիրը փակեցինք:

ԱՏՈՄ. – Փակեցինք, բայց ատենն է, որ նորէն բանանք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ օգուտ, քանի որ չեմ կրնար վճարել:

ԱՏՈՄ. – Զիջում մը կ'ընենք: 75-ի տեղ եկուր 50 ոսկի տուր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – 5 ոսկի անգամ չեմ կրնար տալ:

ԱՏՈՄ. – Հիմա գրպանդ 50 ոսկի չկա՞յ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ո՞ւր տեղէն:

ԱՏՈՄ. – Ի՞նչ ըրիր 50 ոսկին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ 50 ոսկի:

ԱՏՈՄ. – Եդուարդ էֆէնտիին տուած 50 ոսկին: Ես դրան ետեւէն ամէն բան լսեցի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Ոտքի, ջղային): Խնդրեմ, Հայր Սուրբ, այդ տեսակ կատակներ մի ըներ:

ԱՏՈՄ. – Ի՞նչ կատակ: Անունը ըսելու համար 50 ոսկի չառի՞ր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ անուն, ի՞նչ 50 ոսկի... Մնաք բարով: (Արագ դուրս):

ԱՏՈՄ. – (Մինակ): Մենք իշութիւն ըրինք, վարդապետ եղանք: Փարա չահելու համար մարդ Տէրտէր ըլլալու է...

(Շար. 39 էւ վերջ)

(Suite de la Première Page)

de retour : Ankara vient de disqualifier la firme franco-allemande Eurocopter pour la fourniture à la Turquie de 145 hélicoptères de combat. Un marché stratégique de 30 milliards de francs.

Il reste encore un espoir pour que ce beau geste reçoive quand même récompense. Des négociations sont en cours pour l'achat d'Airbus par Ankara. Et la maison Framatome est actuellement en négociations avec la Turquie pour lui vendre une centrale électrique nucléaire.

Un marché de 2,5 milliards de dollars. Alors, pas besoin d'évoquer un génocide qui date de quatre-vingt-cinq ans...

MONSIEUR CHIRAC

Pour tout simplifier dans cet imbroglio franco-turc, Chirac se fait vertement interpeller par la presse d'Ankara, qui l'accuse d'avoir différé une visite prévue en Turquie à cause de la perte d'un marché d'hélicos franco-allemands. Gros titre, le 24 mars, à la une du quotidien «Hürriyet», équivalent local du «Figaro» : «Olmadi Mösyö» (traduction : «Ça ne se fait pas, monsieur»).

De Lisbonne, où il participait au sommet européen, Chirac a répondu aussi sec qu'une visite d'Etat en Turquie était bien à son programme, mais sans date fixée, et que cela «n'avait rien à voir» avec des hélicos «qui, par ailleurs, sont les meilleurs du monde». Qui se permettrait d'en douter ?

«MARIANNE»

(3/9 Avril)

LE SENAT CONDAMNE L'ESCLAVAGE MAIS PAS LE GENOCIDE ARMENIEN

Այս խորագրին տակ Աննի Դաստակեան կ'ողբերգէ Ծերակոյտին դիրքը Հայոց ցեղասպանութեան հարցին նկատմամբ (Ծերակոյտին չի պատկանիր որակել Պատմութենէն կախում ունեցող հարցեր) եւ նոյն Ծերակոյտին այլ դիրքը, երբ հարցը կը վերաբերի գերութեան եւ սեւամորթներու գերեվաճառութեան։ Այս վերջին պարագային, միաձայնութեամբ կը քուէարկէր օրէնքի առաջարկը։ Ըստ երեւոյթին, կը գրէ լրագրողուհին, գերութիւնը դատապարտել Պատմութեան չի վերաբերիր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ԼԱՆԿ մեծ պոռոտախօսութեամբ յայտարարեց Ապրիլ 4-ին, Ազգային Ժողովի բեմէն որ արդէն իսկ լուծուած է վէճի նիւթ եղող հարցերէն մէկը, որ կը վերաբերի արհեստի լիսէներուն։ Զանցեց որ գոյացած համաձայնութիւնը պատրաստած էր իր նախորդը՝ Գ. Ալլեկրը եւ արդէն իսկ հաւանութիւնը ստացած սենտիքաներուն։

ԲԱՔՈՒԻ մէջ ձերբակալուած են աղբէրպէյճանցի առեւտուրի երկու նախկին նախարարներ գողութեան ամբաստանութեամբ։ Գողութիւնը կը վերաբերի քարիւղի եւ կը հասնի 30 միլիոն տոլարի։

ԱԼԳԱՆԻԱ ջնջեց մահապատիժը։ Եւրոպական կազմակերպութեան 40-րդ անդամն է որ այս քայլին կը դիմէ։

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, ՔՖՈՐ-ի բազմազգեան ուժերու 11 ամերիկացի զինուորներ վիրաւորուած են Ապրիլ 4-ին, բախումներու ընթացքին Սերպերու հետ, որոնք կը բողոքէին իրենցմէ մէկուն ձերբակալութեան դէմ։

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ ահաւոր ջարդին հեղինակ «Կուրու»ները որոնք փախուստ տըւած են, կը փնտռուին, բայց, այժմէն յայտնի թէ ո՞վ են եւ ի՞նչ անցեալ ունին։ Գլխաւորը՝ պոռնիկ մըն է Գրետոնիա Մվերինտէ, որ օրին մէկը տեսիլք մը ունեցեր է գիւղի մը քարայրին մէջ եւ հիմներ իր աղանդը՝ «Տասը պատուիրաններու վերահաստատում»։ Կրցած է համոզել հետեւորդները որ աշխարհի վերջն է (ինչ որ սխալ չէր իրենց համար...) եւ հարկ է որ ամէն ինչ ծախեն ու փոխարժէքը իրեն տան։ Ոմանք սկսեր են կասկածիլ եւ իրենց դրամը ետ ուզել, ինչ որ արագացուցած է իրենց վախճանը։ Ան գործած է Քիպվեթերէի հետ, տկարամիտ մը որու հետ հիմնած է աղանդը։ Ի դէպ, Ուկանտայի մէջ բազմաթիւ են աղանդներ որոնք աւեր կը գործեն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Միհրան Կիւզելպոտուրի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սուրէն Շէրիք 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, նոյն տխուր առթիւ Տիկին Դէմէրճեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին Արաքսի Դարապեղիքեանի մահուան (Տրակինեան, Մարտ 29) առթիւ, անոր թարմ յիշատակին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝

ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈԼԻՆԻ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն սկսեալ «Al Oustoh» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով

01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 7

Լ. Գ. օր Մեծի Պահոց

Աւետումն Ս. Աստուածածնի

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. – Պատարագը կը մատուցուի խորանը բացուած։ «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ խորանը կը փակուի։

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8

Լ. Դ. օր Մեծի Պահոց

Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ սոսկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. – Պատարագը կը մատուցուի խորանը բացուած։ «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ խորանը կը փակուի։

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9

«Գալստեան» Կիրակիին

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի 94-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Տոքթ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆի
Նախագահ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ֆրանսայի Յանձնաժողովին

Մասնակցութեամբ՝

- Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Փարիզի պատանիներու պարի խումբին,
- Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Փարիզի Երիտասարդներու Թատերախումբին,
- Յատկապէս Հալէպէն հրաւիրուած, ծանօթ արտասանող Օր. Սալբի Տարագճեանի։

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8, ԺԱՄԸ 20.30-ին
Վալանսի Երաժշտանոցի հանդիսասրահին մէջ (Փոլիկոն)
Նոյն գիշերը հանդիսութենէն ետք՝

ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Վալանսի Սրահին մէջ։

Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 9, ժամը 10-ին
ՊԱՍՔԷԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ
Փարիզի եւ Վալանսի աղջկանց միջեւ

Կիրակի կէսօրին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի սրահին մէջ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի պատիւ մասնակցող 70 հոգինոց պատուիրակութեան։
Ցետ միջօրէին, ՓԱԿՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ Պատուիրակութեան։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN	OU	SEVAN VOYAGES
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille		48, Cours de la Liberté
339, Avenue du Prado		69003 LYON
13008 MARSEILLE		04. 78. 60. 13. 60
04. 91. 77. 84. 70		

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց։ Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre de la Commémoration du 85ème Anniversaire du Génocide Arménien

La Troupe Théâtrale NAREG DOURIAN présente

LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN

D'après les minutes du procès et de la pièce de Perdj Zeytountsian «La Cour»

Adaptation et mise en scène Nareg DOURIAN

Vendredi 14 Avril à 20 heures 30

— P. A. F. : 80 F —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas de Carême

La Section «Sossé Mayrig» de Marseille-Ville organise un repas de carême (Mitchink), le Dimanche 9 AVRIL à 12h à la M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile — Tél.: 04.91.5015.09 13001 Marseille

Participation repas : 100 F

Réservation au 04.91.70.39.93 ou 04.91.77.87.31

BILLET en vente le mercredi à M.A.J.C.

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance vous invite à une

CONFERENCE

par GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier

le Vendredi 7 Avril à 20h30

sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives

• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

A l'occasion de la parution du livre

DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS

de LYDIE BELMONTE

Préface de CHARLES AZNAVOUR

Editions Paul Tacussel

vous convie à la PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 7
VENDREDI
7 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.881
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.881

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 5 / 6)

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵՆԷ ԽՈՒՍԱՓԱԾ

Վ. Սիրադեղեանի պաշտպան փաստաբանին կարծիքով ան ստիպուած է պահուած մնալ, դատարանին անարդար վերաբերումին պատճառով: Վ. Սուքիասեան ըսած է թէ ՀՀՇ.-ի վարչութիւնը հակում ունի մտածելու թէ նախապահին ու Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղարին կողմէ ճնշումներ գործադրուած են իրաւապահ մարմիններուն վրայ, պահանջելով որ Վ. Սիրադեղեան ձերբակալուի: Փաստաբանը աւելցուցած է թէ ինք չի գիտեր պաշտպանեալին գտնուած վայրը, եթէ գիտնար ալ չէր ըսեր:

ԷՐԵԲՈՒՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Երեւանի Էրեբունի օդակայանը 1999-ի Բ. եռամսեակէն ի վեր գրեթէ անգործածելի դարձած է. դադրած են օդային քանի մը գիծերու աշխատանքները եւ անգործ մնացած աւելի քան հազար հոգի: Կացութեան գլխաւոր պատճառները կը նկատուին տնտեսութեան ընդհանուր անկումը եւ վարչական մեթոտներով օդակայանին մրցակցութենէն դուրս ձգուիլը: Նոյն վիճակին մատնուած է Գիւմրիի «Շիրակ» օդակայանն ալ ուրկէ շաբաթը 1 օդանաւ կը մեկնի:

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ՊԱՐՏՔԸ

Ռուսական գործատուն մը Հայաստանի կառավարութեան առաջարկած է աթոմակայանին տրուած վառելանիւթին պարտքը հատուցանել ելեկտրական հոսանքով, բայց հայկական կողմը չէ համաձայնած: Առաջարկուած է գործածութեան դնել Հայաստան – Թուրքիա ելեկտրահաղորդման գիծը, փոխանակ «աչք դնելու» Հայաստան – Վրաստան գիծին վրայ: Արդէն Հայաստան սկսած է վճարել պարտքը ու մնացած է 14,5 միլիոն տոլար: Ուժանիւթի նախարարը ըսած է թէ Ռուսաստանէն առնուելիք վարկերով այդ գումարն ալ կը վճարուի:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Համալսարանի ուսանողութեան տրուած դասախօսութեան մը նիւթ ըրած է երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը: Ըսած է թէ չի կրնար Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ ընտրութեան անհրաժեշտութիւն մը ըլլալ, որովհետեւ Հայաստան շրջանին մէջ շահեր ունեցող բոլոր երկիրներուն հետ հաւասար յարաբերութիւն կը մշակէ: Ռուսաստանի հետ ունի ռազմավարական գործակցութիւնը ամրապնդելու յարաբերութիւն, իսկ ԱՄՆ-ու հետ գործակցութիւնը ընդլայնելու. իսկ Հայաստան գտնուող ռուսական ռազմախարիսխները ապահովութեան երաշխիք են: Նախարարը կրկնած է թէ Հայաստան շրջանի որպէս կայունութեան համակարգ առաջարկած 3+3+2 տարազը (Հայաստան – Վրաստան, Ազրբէջան – Ռուսաստան, Թուրքիա, Իրան – ԱՄՆ եւ Եւրոպական Միութիւն) ընդհանուր առմամբ ընդունուելով հանդերձ, գործնական կիրարկումը լուրջ տարակարծութիւններու տեղի տուած է:

Վ. Օսկանեան վրկնած է նաեւ թէ Ղարաբաղի հարցը կրնայ լուծում գտնել փոխադարձ զիջումներով եւ թէ Հայաստանի հիմնական պահանջներն են ԼՂՀ ապահովութեան երաշխիքները, Հայաստանի հետ ուղղակի կապը եւ ԼՂՀ ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին միջազգային ճանաչումը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ շատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Չորեքշաբթի իրիկուն, Ապրիլ 5-ին, ֆութպոլի անգլիական խումբին ջատագովներուն եւ թրքական խումբին կողմնակիցներուն միջեւ: Մրցումը, որ դէմ առ դէմ կը հանէ անգլիական Լիտս Եունայթըտը եւ Պոլսոյ Կալաթասարայը, տեղի կ'ունենար յաջորդ օրը ՈՒԷՖԱ-ի բաժակի մրցումներու շարքին: Միջադէպեր ծայր տուած են Պոլսոյ մէջ, երբ Անգլիացիք բաւական խմած սկսած են աղմկել եւ կռիւ ծագած է Կալաթասարայի պաշտպաններուն հետ: Երկու անգլիացի սպաննուած է, 10 հոգի ալ վիրաւորուած են, 3-ը՝ ծանր վիճակի մէջ են:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետի աթոռին աչք թեկնածուները սկսած են գիրար հրմշտըկել: Արդարեւ անխուսափելի թիպէրիէն ետք, Տիկին տը Փանաֆիէօ հրապարակ իջաւ, որու յաջորդեց Ֆիլիփ Սեկէն եւ Ապրիլ 5-ին ալ, հրապարակ իջաւ Էտուար Պալատիւր: ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի նախագահուհին՝ Տիկին Միշէլ Ալիօ – Մարիի կը պատկանի ընտրութիւն ընել եւ որոշել միակ թեկնածու մը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը Ե. Ռաու եռօրեայ այցով մը Անգարա կը գտնուի: Թուրք ղեկավարներու հետ հանդիպումներուն ան պիտի ջանայ անոնց ուշադրութեան յանձնել չորս կէտ. առաջինը իր երկրին զօրակցութիւնն է Թուրքիոյ, Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ճամբուն վրայ. երկրորդը՝ մարդկային իրաւունքներու յարգանքի հարցն է որուն դէմ լուրջ խոչընդոտ է նոյն միութեան նախկին նախագահին բանտարկութիւնը որ Գերմանիոյ թրքամէտ շրջանակները դժուար կացութեան կը մատնէ: Երրորդ կէտը Գերմանիոյ Անգարայէն ակնկալութիւններն են Գերմանիոյ Թուրքերուն համարկումը դիւրացնելու համար, եւ որպէս չորրորդ նիւթ Ռաու անդամ պիտի բերէ գերմանական վարժարաններու թուրք ուսանողներուն կրօնքի դասին կազմակերպումի գործը:

ԱՆԳԱՐԱ խստիւ կը հակադրէ «Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութեան» ղեկավար Մ. Պարզանիի ընթացքին. այս վերջինը հիւսիսային Իրաքի մէջ քրտական պետութեան մը պատրաստութիւնը կը տեսնէ ըստ թրքական մամուլին: Անոր պատրաստած Քիւրտիստանի քարտէսներուն մէջ առնուած են Թուրքիայէն որոշ տարածքներ: Նաեւ Պարզանի իր հակակշռին ենթակայ շրջաններուն դպրոցներուն, գործատեղիներուն պարտադրած է քրտական դրօշակ ու հօրը՝ ծանօթ քիւրտ ղեկավար Մոլլա Պարզանիի նկարները կախել: Հրահանգը անսաստողները կը պարտադրուին քրտական գօտիէն հեռանալու:

ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց բանագնացը՝ Մարի Ռոպինսըն որ չէր կրցած ուզած բաները այցելել Չեչնիա եւ կը բողոքէր Ռուսերու դէմ, բոլորովին փոխած է իր լեզուն եւ այլեւս ոչ իսկ միջազգային քննութիւն կը պահանջէ: Կը թելադրէ «դէպքերու աւելի լաւ հասկացողութիւն մը»:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ «Էնի» քարիւղի եւ կազի ընկերութիւնը 2.25 միլիոն տոլար կը յատկացնէ ՄԱԿ-ի Ապաստանեալներու բաժնին որպէսզի օժանդակէ Ազրբէջանի կառավարութեան, բնակեցնելու համար տեղահանուած 400 ընտանիք: Այդ ընտանիքները պիտի հաստատուին Աղջաբադի, Բարտայի եւ Գանձայի շրջանները: «Էնի»ի օժանդակութիւնը եւրոպական մեծագոյն մասնակցութիւնն է ՄԱԿ-ի Ապաստանեալներու ենթաբաժնին: Գումարը պիտի յատկացուի բնակարաններու կառուցումին, փոքր ձեռնարկութիւններու կազմակերպումին, առողջապահական կեդրոններու բացումին, եւ այլն:

ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԷՋ Ամերիկացի մը ձերբակալուած է լրտեսութեան մեղադրանքով: Ձերբակալուած է նաեւ իր ռուս մեղսակիցը: Ամերիկացիին ինքնութիւնը չէ հրապարակուած: Ճշդուած է սակայն թէ անձնական ձեռնարկութիւն մը կը վարէր եւ թէ անցեալին աշխատած էր ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեանց համար:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 5-ի առաւօտեան ժամը 11-ին, Իվրիի իր բնակարանին մէջ ուր փոխադրուած էր հիւանդանոցէն, իր մահկանացուն կնքած է Լեւոն Սոփոկլեան:

Ողբացեալը քանի մը օր առաջ զոհ գացած էր ուղեղային արիւնախառնումի եւ կաթուածահար էր ձախ կողմէն:

Լեւոն Սոփոկլեան ծնած էր Տէրօթ-Եոլ 1913-ին եւ սկիզբէն ճաշակած ապրելեան սեւ օրերը, որոնք զինք պիտի տանէին Պէյրութի Բէլէկեան որբանոցը: 1930-ին է որ կը հաստատուէր Ֆրանսա, ուր կը դրուէր արհեստի այլ որբերու հետ: Ինք կը նետուէր գրաշարութեան ասպարէզը եւ աւելի վերջ Գր. Պահրի զինք կը դրկէր տողաշար մեքենայի գրաշարութեան դպրոց: Վարպետ այդ ճիւղին մէջ, յաջորդաբար այդ հանգամանքով պիտի աշխատէր Պահրիի տպարանը, ապա՝ Պարոյր Էլէկեանի, Այսօր – Ապագայի Սոլէյլ տպարանը, հուսկ՝ 1957էն մինչեւ 1980 երբ հանգստեան կը կոչուէր, «Յառաջ»ի տպարանը: Նախապէս ալ արձակուրդի կամ «Յառաջ»ի գրաշար՝ Արամի հիւանդութեան շրջաններուն, Լեւոն Սոփոկլեան միշտ «ներկայ» պատասխանած էր, ապահովելու համար թերթին հրատարակութիւնը:

Ինքնուս, ինքնաշխատութեամբ տիրացած էր նաեւ, ջիղուտ հայերէնի մը եւ կանոնաւոր կերպով կ'աշխատակցէր հայ մամուլին («Ծիրանի գօտի», «Պայքար», «Անկախութիւն», «Յառաջ», եւ այլն) մանաւանդ հանգստեան կոչուելէն ետք: Այդ շրջանին է նաեւ որ կրցաւ հրատարակել կարգ մը հատորներ ինչպէս՝ Դիմաստուերներ (1987, ԱՄՆ), Փառքերու Բարքերուն Պատմութեան մէջէն (1988, Փարիզ), Ճեպընթաց տարիներ (1990, Փարիզ), Անկատար Ալպոմ Ֆրանսահայ Գրականութեան եւ Մտաւորական Դէմքերու (1989, Փարիզ), Փարիզի պարտէզներուն մէջ (1991, Փարիզ): Ունէր գրական ճաշակ, յստակ եւ հաճելի ոճ: Տարիներ առաջ մեզի յանձնած էր գրութիւն մը՝ «Հէքեաթի վերածուած յիշատակներ», հրատարակելու համար իր մահէն ետք: Գրութեան վրայ իսկ, իր ձեռքով մատնանշած էր «Մահուընէ վերջ հրատարակելիք»: Լոյս կ'ընծայենք յետագային:

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ Սոնա Սոփոկլեանի եւ զաւակներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HUMANITE»

(4 Avril)

A R M E N I E :

LA MEMOIRE REFAIT SURFACE

Ռոպէր Կէտիկեանի կինն է՝ Արիան Ասքարիտ որ «խմբագրապետ»ի դեր կատարած է համայնավար պաշտօնաթերթին երկու էջերուն համար, նուիրած Հայերուն: Իրեն համար «Ֆրանսա պէտք չէ լռութեան մեղսակից ըլլայ»:

Յօդուած մը ստորագրած է Քրիսթիան Գալանճեան: Ան կ'անդրադառնայ ցեղասպանութեան ձգած հետքերուն եւ այսօրուան դիրքորոշումներուն: Կարելի չէ մոռնալ, յիշողութիւնը միշտ կը վերայայտնուի եւ թէրեւս, կը գրէ, այդ պատճառով է որ Հայերը հաստատակամ կ'որակուին: Լեզուն կը կորսուի Սփիւռքի երիտասարդներուն մօտ, կ'ըսէ ու կը թուէ Ֆրանսայի Հայկական հաստատութիւնները եւ համախմբուած գաղութները: Վերջաւորութեան կ'անդրադառնայ Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումին:

Կարճ գրութիւն մը ունի խմբագրապետը: Ան կը խօսի առաւելաբար Մարսէյլի Հայ գաղութին մասին, քանի ինք Մարսէյլէն կուգայ: Կը յիշէ որ Գերմանացին ընդունեցաւ ցեղասպանութիւնը, մինչ Թուրքը կ'ապրի իր յանցագործութեան ծանրութեամբ: Արմատները չճանչնալ, կը գրէ, կը նշանակէ գոյութիւն չունենալ: Կից էջին վրայ, Անրի Գարայեանի հետ հարցազրոյց մը կայ Մ. Մանուշեանի մասին: Ան վերջին վկաներէն է Մանուշեանի խումբին, պայքարած է անոր հրամանին տակ: Կը պատմէ իր առաջին հանդիպումը Միսաք Մանուշեանի հետ 1937-ին ՀՕԿ.-ի մէջ:

«COURRIER INTERNATIONAL»

(6 - 12 Avril)

ՄԵՆՔ՝ ՀԱՅԵՐՍ...

Շաբաթաթերթին նամականիի բաժնին մէջ Ռէնիէն 15-ամեայ Սեւան Մինասեանի տողերը տեղ գտած են այս խորագրով: Պատանին կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան ծրագրումին, առոր համար Հայերու ցեղասպանութիւնը ճանչնալու պարտաւորութեան: Կ'ըսէ թէ անոնց անպատիժ ընթացքը այսօր ալ թիրախ ունի 1915-ին իրենց գործակից Քիւրտերը: Իսկ լրատուիչները այսօր ալ կը լռեն, անտեսելով մեզ՝ վերջին Հայերս. մենք որ Ծերակոյտին առջեւ Մարտ 11-ին ցոյց մը կատարեցինք մինչ այդ ժողովը երրորդ անգամ ըլլալով մերժեց վիճարկումի նիւթ ընել ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւ մը. մինչդեռ Ծերակոյտին համար խնդրոյ առարկան պատմութեան «նորովի որակում մը տալ» չէր, այլ պարզապէս համարձակութիւնը ունենալ զայն կարդալու:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Մարտ 22–ին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը իշխանութեան առաջին աստիճանի ղեկավարին կեանքին սպառնալու, հակամարտութեան լուծումի ճամբան լրջօրէն խոչընդոտելու եւ յատկապէս Ղարաբաղի կայունութեան վերջ տալու յատկանիշներով նկատի առնուեցաւ։ Սակայն, ինչ որ այս յատկանիշներէն աւելի սարսափելի է, այն շարունակութիւնն է որ Մարտ 22–ի պատահարը կը կապէ Երեւանի Հոկտ. 27–ի ահաբեկչութեան հետ։ Այլեւս գրեթէ անկարելի է այս վերջինը որպէս սա, կամ նա դրդումով տեղի ունեցած անջատ դէպք նկատի ունենալ։ Ու այս հաստատումը հետը կը բերէ եզրակացութիւնը թէ հետեւողական նպատակը կը հետապնդուի Հայաստանն ու Ղարաբաղը զրկելու այն գլխաւոր հարստութենէն՝ կայունութենէն որ մօտ տասնամեակ մը գոհունակութեան ամէնէն արդար պատճառն էր։ Իսկ այդ հարըստութեան կորուստը ներքին ու արտաքին մարզերու մէջ ի՛նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ, բաւական պարզ է։ Սկսած՝ միջազգային բեմին վրայ վարկաբեկուած ու անվստահելի պետութեան հանգամանքէն մինչեւ ներքին անիշխանական վիճակ ու արտագաղթի առաւել շեշտում, բազմաթիւ ազդակներով մթագնած հեռանկարներ կարելի է կանխատեսել. եւ թէ շատ դիւրութեամբ։ Իսկ այդ բոլորին վերջնական գումարը գլուխով ու միջուկով պարպուած Հայաստան – Արցախ մըն է ենթադրելի ու անկանխատեսելի բոլոր հետեւանքներով։

Ճիշդ է որ Երեւանի ու Ստեփանակերտի մէջ արձակուած փամփուշտները նոյն արդիւնքին չյանգեցան. գոնէ երեւութապէս. առաջինէն երկրին մնաց ղեկավարութեան մեծ ու դժուար լրանալի պարապ մը. ճիշդ է որ իր դիրքին վրայ է նախագահը եւ նաեւ ճիշդ է որ առաջին օրերու արարողակարգային իր ներկայութիւնը լուրջ իշխանաւորի վերածելու ուղղութեամբ կարեւոր քայլեր ալ առաւ, սակայն նոյնիսկ ամենահզօր բայց առանձին նախագահ մը, ան ալ Հայաստանի նման հազար խնդրի տէր երկրի մը մէջ, միշտ տկարութեան դիրք կը մատնէ։ Այս առումով ուշագրաւ չէի՞ն արդէն Ազրպէջանի նախագահին շատ դիւանագիտական արժեւորումները թէ կը մաղթեն որ Հայաստանի մէջ կայունութիւնը վերահաստատուի, թէ պատահարը ներքին հարց է, իրենք չէզոք դիտող, եւայլն եւ քանի մը օր ետք Ղարաբաղ – Ազրպէջան ճակատին միջադէպը։ Լրատուութիւնը աւելորդ չէր համարած մատնանշել թէ հրադադարի շրջանին առաջին դէպքն էր երբ ազրպէջանական ուժեր փորձած էին ճեղքել հայկական պաշտպանական գիծը ու թափանցել Հայերու հակակշռին ենթակայ գօտիէն ներս։

Ղարաբաղի նախագահին անձին ուղղուած մահափորձը անմիջական կերպով կապուեցաւ ներքին հակամարտութեան. արդէն վերջին շրջանին գրեթէ ամէնօրեայ լուրերէն անպակաս էր նախագահին ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար, ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանի սուր հակադրութիւնը։ Այս ազդակէն զատ կար մօտալուտ ընտրութեան պարագան ալ որ հակադրութիւնները աւելի՛ շեշտելու, մրցակցութիւնը աւելցնելու գործօն էր։ Սակայն, Ս. Բաբայեանի եւ անոր մօտիկ անձերու ձերբակալութիւնը մահափորձի որպէս հեղինակ ձերբակալուածներու ինքնութիւնը (բոլո՛րն ալ Ս. Բաբայեանի մօտիկ շրջանակի դէմքեր) քիչ մը շատ հապճեպ քայլերու տպաւորութիւնը ստեղծեցին։ Ի վերջոյ, կարելի՞ է այնքան միամիտ ըլլալ կարծելու համար թէ բանակի կազմակերպութեան գործի ու պատերազմի յաջողութիւններով յայտնի հրամանատար մը մահափորձ մը չկարենայ կազմակերպել, առանց առաջին կասկածելիի դիրքին վրայ իր անձը դնելու։ Այս պարզ տրամաբանութիւնը անգամ կը բաւէ հետաքրքրութիւնները ուրիշ կողմ դարձնելու։ Կայ այն պարագան որ արտաքին բուն հեղինակները մատնացոյց ընելէ, հետապնդելէ աւելի ձեռնտու եղած է Ս. Բաբայեանը դնել յանցաւորի աթոռին վրայ. երկրորդ՝ ատով մահափորձը մէկ քարով երկու թռչուն զարկած կ՚ըլլայ, թէ՛ Ա. Ղուկասեանը, թէ Ս. Բաբայեանը չէզոքացնելով. այսինքն՝ Ղարաբաղի քաղաքական դաշտէն հեռացնելով գլխաւոր երկու դերակատարները։ Ու ա՛յս առումով է որ Մարտ 22–ի պատահարը ղեկավարութեան ասպարէզը ամայացնելու յատկանիշով կը կապուի Խորհրդարանի Հոկտեմբեր 27–ի սպանդին։

Երեւանեան մամուլը Մարտ 23–ի եւ 24–ի թիւերուն մէջ բաւական զուգահեռներ կան այս ուղղութեամբ։ Ուշագրաւ էջ մըն է «Ազգ»ի մէջ Նարինէ Դիլբարեանի ստորագրածը. ան Ազգային Ժողովի կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ զրուցելէ ետք բոլորին քով նկատած է համոզումը թէ ոճրափորձին ձեւը աւելի ազդարարութեան բնոյթ կը կրէ, քանի որ «ցանկութեան դէպքում Ա. Ղուկասեանին ոչ թէ ոտքերից վիրաւորել, այլ ասպարէզից հեռացնել դժուար չէր լինի»։ Շատեր ալ մտահոգութիւն յայտնած են նախագահին ու Ս. Բաբայեանի կողմնակիցներուն միջեւ կարելի բախումներու մասին, վերջինին կալուած անձերու զանգուածային ձերբակալութենէն ետք. նոյնիսկ Ա. Ղուկասեանի Երեւան փոխադրութիւնը մեկնաբանուած է ոչ այնքան առողջական պատճառներով որքան՝ ապահովութեան։

Արտաքին ուժերու վարկածն ալ բոլորովին անտեղի չէ համարուած. «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութենէն Հրանտ Խաչատրեան կ'ըսէ թէ կա՛ն արտաքին ուժեր որոնք կ'ուզեն տուեալ շրջանին վրայ ազդել։ Իսկ ահաբեկչական գործողութիւններու թիրախ բնական է որ Հայաստանը ըլլայ, մանաւանդ երբ պետական կառոյցները դիմադրելու ի վիճակի չեն։

Գրեթէ նոյնն է «Միասնութիւն» խմբակցութեան ղեկավար Անդրանիկ Մարգարեանի կեցուածքը. ան ակնարկելով Ա. Ղուկասեան – Ս. Բաբայեան լարուած յարաբերութիւններուն, կ'ըսէ թէ պէտք չէ անմիջապէս որեւէ մէկը մեղադրել, քանի որ եթէ նոյնիսկ վէճեր եղած են «ապա բնաւ պարտադիր չէ որ հետեւանքն այսպիսին լինէր։ Սա կարող է լինել 3–րդ, 4–րդ ուժերի գործ»։ Կ'ըսէ նաեւ թէ մինչեւ ամառ Մինսկի նախագահները նոր առաջարկ պիտի ներկայացնէին ու Հայաստանի եւ Ազրպէջանի նախագահները նոր հանդիպում պիտի ունենային։ Ան եւս, յայտնապէս, բաւական թերահաւատ է Ս. Բաբայեանի մեղաւորութեան մասին, քանի որ յոյս կը յայտնէ որ շուտով կացութիւնը պարզուի, եթէ ապացոյցներ չըլլան Ս. Բաբայեան պէտք արձակուի։ «Ս. Բաբայեանը պատահական մարդ չէ, նա նոյնքան շահագրգռուած է Արցախի հարցի լուծմամբ, որքան Ա. Ղուկասեանը, որքան մենք» կ'ըսէ Ա. Մարգարեան։ Գրեթէ նոյն համոզումը ունի Ժողովրդական կուսակցութեան քաղաքական քարտուղար Հմայեակ Յովհաննիսեան որ կ'ըսէ. «Մեր հայորդիներից ոչ մէկը, ովքեր պաշտպանել են Լեռնային Ղարաբաղն այս տարիներին, չէին կարող նման յանցագործ քայլի դիմել»։ Ինք ու Արշակ Սադոյեան Ղարաբաղի մահափորձը Հայաստանի Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին կը կապեն երկու ազդակով. առաջինը «իշխանութեան հարց լուծելու» փորձն է, Հայաստանի խնդիրները Ղարաբաղի հաշուին լուծելու ձեւով, երկրորդը՝ անպատիժ ձգուած սպանութիւններու քաջալերող նախընթացները։ «Մէկի պոչը միշտ միւսի տակն է» կ'ըսէ Ա. Սադոյեան, շեշտելով որ նկատի ունի նաեւ սպանութիւններու այն շրջանը որ նախորդած է Հոկտ. 27–ին։

«Հայկական ժամանակ»ին մէջ ալ Աւետիս Բաբայեան կը յիշեցնէ թէ մահափորձին օրերուն Ա. Ղուկասեանն ու Ս. Բաբայեանը հաշտեցնելու նախաձեռնութեամբ Ստեփանակերտ երթալու կը պատրաստուէր հայաստանաբնակ մտաւորականներու խումբ մը. զայն պիտի գլխաւորէր «Արցախ – Հայաստան» Միութեան նախագահ Լեւոն Ազալովեան։ Այս վերջինը լրագրողին կ'ըսէ թէ իրենք Ա. Ղուկասեանի մէկ խորհրդականին հետ հանդիպում ունեցած եւ լսած են թէ տարուած քաղաքականութիւնը որ իբրեւ թէ Արցախը ժողովրդավարական ուղիի վրայ դնելու նպատակ կը հետապնդէ, շատ բացասական ձեւեր կ'առնէ եւ բուն նպատակը որ կը մատնուի, «Ս. Բաբայեանին իր շրջապատով ասպարէզից հեռացնելն է»։ Այս մտաւորականը եւս կ'արտայայտուի մահափորձին ձեւին՝ ոտքերէն վիրաւորելուն մասին «որ արդէն մոտայիկ է դառնում», նաեւ Ս. Բաբայեանի ամբաստանութեան որ իր կարծիքով հաւանական չէ։ Ան կ'ըսէ «Եթէ Ս. Բաբայեանը վերացնելու մտադրութիւն ունենար, որպէս պատերազմ անցած մարդ, ամբողջ մեքենան յօդս կը ցնդեցնէր»։ Ապա ինք եւս կը միանայ այն կարծիքին թէ կան շատ հզօր ուժեր որոնք չեն փափաքիր որ Հայաստանի մէջ խաղաղութիւն ըլլայ, ու կ'եզրակացնէ. «Սա մեր անվտանգութիւնը հարցականի տակ դնող գործողութիւն է»։

Յստակ է թէ մէկ բան որ Հայաստանէն ետք Ղարաբաղն ալ ղեկավարութ[illegible] տագնապի մատնելու, [illegible] նպատակը կայ դոյզ արտաքիններուն [illegible] Նպատակ որ կրնայ պատկանիլ [illegible] ներքին ախորժակներու, նոյնքան [illegible] քին հաշիւներու տէրերուն։ Երկու [illegible] րագային ալ «քաջալերական» [illegible] կատարած է սպանութիւններու [illegible] շարք մը որ իբրեւ թէ դատերու [illegible] այսօր, բայց աւելի կը ներկայանայ [illegible] տերական, ծաղրանկարային [illegible] Եւ այդ նախընթացով եթէ տեղին են [illegible] դումները թէ անպատիժ մնացած [illegible] ներ դեր ունեցած են Հոկտեմբեր 27–ի եւ Մարտ 22–ի պատահարներուն մէջ, հաւանականը նոյն անպատժելիութեան երեւոյթին շարունակութիւնն է, ենթադրելի հետեւանքներով։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Չորրորդ բաժինը աւելի եղակի է. «Գերմանական հայագիտութիւնը. Հայաստանին առնչուած երկերը, ԺԵ. դարէն ի վեր»։ Ներկայացուած առաջին գիրքը Պրէյտընպախի վերոյիշեալ գործն է, հայկական այբուբենով (IV/1, էջ 31)։ Հեթում Կոռիկոսի 1307–ին գրուած Պատմութեան լատիներէն տարբերակը Գերմանիա առաջին անգամ տպուեցաւ (IV/6) 1529–ին, Հակընաու քաղաքին մէջ, որ 1634–էն ի վեր Ֆրանսական Ալզասին կը պատկանի։ Այս նոյն գործը 1584–ին նոր հրատարակութեան մը արժանացաւ, գերմանացի արեւելագէտ Ռայնըքքի խնամքով, որ այս ցուցահանդէսին մէջ շատ հազուագիւտ գործով մը ներկայ է. հայկական թագաւորական տոհմերուն նկարագրութիւնն է ան, 1572–ին հրատարակուած (IV/7), որ նոյնիսկ Ֆրանսայի Ազգային Գրադարանէն բացակայ է։ Անոր մօտ կայ 1650–ին Ֆրանքֆուրթ հրատարակուած գերմաներէն ուշագրաւ ողբերգութիւն մը (IV/3). հեղինակը Անտրէաս Կրիֆըն կը կոչուի ու նիւթը՝ Բիւզանդիոնի Թ. դարու Լեւոն Ե. Հայկազն կայսրն է։ Աւելի ուշ, ԺԹ. դարուն ընթացքին, երկու գերմանացի ճամբորդներ Խաչատուր Աբովեանին հետ սերտ կապի մէջ էին։ Մէկը, Ֆրիդրիխ Պարրոտ, բնագիտութեան դասախօս էր վերոյիշեալ Դորպատի համալսարանին մէջ ու 1811–էն ի վեր Ղրիմի եւ Կովկասի մէջ բաւական պտըտումներ կատարած։ 1829–ին որոշեց Արարատի գագաթը բարձրանալ. Ապրիլ ամսուն Դորպատէն մեկնեցաւ ու Սեպտեմբերին իր գլխաւոր ճամբարը հաստատեց։ Քանի մը ուղեկիցներ ունէր, Դորպատի իր ուսանողներ եւ Էջմիածնի երիտասարդ դպիր մը՝ Խաչատուր Աբովեան, որ իբր թարգման եւ առաջնորդ ընկերացաւ։ Սեպտեմբեր 27–ին, առաջին անգամ մարդ ոտք կոխեց Մասիսի ամենաբարձր գագաթին վրայ։ Քանի մը տարի յետոյ, 1834–ին, լոյս տեսաւ իր կարեւոր գիրքը՝ «Ուղեւորութիւն դէպի Արարատ», որուն որոշ մէկ մասը հայերէնի թարգմանութեամբ յաջորդ տարին լոյս տեսաւ, Աբովեանի խընամքով (1990–ին մասնակի նոր հրատարակութիւն մը լոյս տեսաւ Երեւան, «Դորպատից Արարատ» վերնագրուած)։ Պարրոտի գրքին շքեղ ու նկարազարդ առաջին հրատարակութիւնը ցուցահանդէսին ներկայացուած է (IV/9)։ Սուրբ Լեռը պղծած ըլլալուն համար, Աբովեան հալածուած է հոգեւորականներու կողմէ, ու Պարրոտի աջակցութեամբ 1830–էն 1835 կրցած Դորպատի համալսարանին մէջ ուսանիլ։ Հայրենիք վերադառնալէն յետոյ, 1843–ին, ուրիշ գերմանացի գիտնականի մը հետ՝ Մորից Վակնէր, կրկին բարձացաւ դէպի Արարատին գագաթը։ Վակնէրի գիրքը, 1848–ին տպուած (IV/10), նոյնպէս հայերէն հրատարակուեցաւ, 1851–ին։ Աբովեան ուրիշ Գերմանացիի մըն ալ հանդիպած էր Հայաստան, ազգագրագէտ Հաքսթաուզէնը, որուն «Անդրկովկաս» գործը, 1856–ին տպուած (IV/15), թանկարժէք աղբիւր մըն է, ի մէջ այլոց իր գծագրութիւններուն համար։ Քանի մը տարի յետոյ մասամբ հայերէնի թարգմանուեցաւ [illegible] Էջմիածին լոյս տեսաւ (IV/16)։

Համիտեան ջարդերէն քիչ յետոյ, Ժ[illegible] դարու վերջին տարիները, ուրարտագիտութիւնը գերմանացի երկու մեծ հնագէտներու պեղումներով հարստացաւ. Կարլ Լեհման–Հաուպտ ու Վալդմար Բե[illegible] (IV/11 եւ 12)։ Առաջինը՝ ջարդերուն արդիւնքներէն շատ տպաւորուեցաւ ու աւելի ուշ Լեփսիուսի աշխատակից դարձաւ։

Ցուցահանդէսը ուրիշ քանի մը շատ կարեւոր գերմաներէն գործեր կը ներկայացնէ. օրինակ՝ ճարտարապետ Ստրշիկովսկիէն (IV/14), լեզուաբաններ Քարսթ (IV/13 եւ 33) ու Մարքուարթէն (IV/18)։ Այս լեզուաբանները գերմանական հարուստ աւանդութեան մը ժառանգորդներն են, ինչպէս ցուցափեղկերուն մէջ կարելի է տեսնել. Հայոց լեզուի ու գրականութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ՝ լատիներէն (IV/20–22) ու յետոյ գերմաներէն (IV/22–37)։ Բոլ[illegible] անուններէն շեշտենք Վիեննայի Մխ[illegible] թարեաններուն մօտ ուսանած Փեթերմանը, որմէ որոշ ձեռագիր մը ներկայացուած է (IV/24), եւ Հ. Հիւբշմանը (IV/27–29), որ Քարսթին ուսուցիչ եղած է Ստրազպուրկի մէջ։

Հայագիտութենէն զատ, ծանօթ է [illegible] Գերմանիան Հայոց պատմութենէն ուրիշ շատ աւելի մութ էջի մը հետ կապուած է, այսպէս կոչուած «Հայկական Հարցը» ու իր հետեւանքը՝ Մեծ Եղեռնը։ Դիւանագիտական պարզ պատճառներով, այս նիւթը ներկայացնել շատ փափուկ գործ մըն էր. մէկ խօսքով, պէտք էր «ըսել առանց ըսելու»։ Մելինէ Փեհլիվանեան յաջողեցաւ առարկայօրէն եւ առանց զիջումի այս բաժնին նմոյշները ընտրել եւ դասաւորել։ Գիրքերու, թերթերու ու դիւանագիտական հաւաքածոներու միջոցով այցելողը՝ Հայ – Թուրք – գերմանական եռանկիւնին տարբեր երեւոյթներուն [illegible] տեղեկանայ։ 1894–96–ի ջարդերէն ծագ[illegible] գերմանական բարեսիրական հաստատութիւնները (V/1–12), առանց մոռնալու որ, Ֆրանսացի Փիէր Լոթիի նման քանի մը ձայներ Թրքական կողմը բռնեցին (V/13), եւ նաեւ որ գերմանական քաղաքականութիւնը իր Թրքամէտ ընթացքը կը շարունակէր. «Պաղտատ»ի երկաթուղիին շինութիւնը (V/14–17), Գերմանիոյ Կայսրին այցելութիւնը (V/18–20) ու օսմանեան բանակին վերակազմակերպումը «Ֆոն Տէր Կոլց Փաշայի» կողմէ (V/21–22)։

Մեծ Եղեռնի ժամանակ այս տարբեր հոսանքները նոյն ձեւով արտայայտուեցան։ Մարդասիրական արձագանգը լա[illegible]նօրէն ներկայացուած է, ոչ միայն Լեփսիուսով (VI/1–3, 15), այլ նաեւ քանի մը ուրիշ ծանօթ անուններով. Նիփակը (VI/5), Քիւնցլը (VI/6), Ֆիրպիւխըր (VI/[illegible]) կամ վերոյիշեալ արեւելագէտ Մարքուարթ (VI/11) ու գրագէտներ Արմին Վեգնէր (VI/16–19) եւ Ֆրանց Վերֆել (VI[illegible]

20)։ Ասոր քով, պաշտօնական հաւաքածոյութիւնները միօրինակ չէին. կային զուտ զինուորական չէզոքութիւնը, (Լիման ֆոն Սանտերս, VI/21), հայատեաց արտայայտութիւններ (VI/23) կամ որոշ չափով Թրքական քաղաքականութեան արդարացումը, «Ճշմարտ Ռուսին» վտանգը ոգեկոչելով։

Այս ընդհանուր նիւթերէն դուրս, ցուցահանդէսը քանի մը յատուկ նիւթերու նուիրուած բաժիններ ալ ունի։ Ասոնցմէ ամէնէն կարեւորը ԺԹ. դարէն հնչակուոր քարտէսագէտ Հ. Քիփըրթին կը վերաբերի։ Անցեալ տարի, Պէրլինի նոյն գրադարանը իրեն նուիրած էր յատուկ ցուցահանդէս մը, ցուցադրելով աւելի քան 500 գործեր(3)։ Քիփըրթ աշխարհի չորս կողմերու երկիրներուն քարտէսները գծած է, սակայն, Փոքր Ասիոյ եւ Կովկասի հանդէպ յատուկ հակում մը ունէր. այնտեղ երկու ուղեւորութիւններ կատարած էր, 1886–ին եւ 1888–ին ու անթիւ քարտէսներ եւ ուսումնասիրութիւններ նուիրած է այդ շրջանին։ Որոշ հայագիտական նիւթեր իր հետաքրքրասիրութիւնը շարժեցին, ինչպէս Տիգրանակերտի տեղագրութիւնը։ 1818–ին Պէրլին ծնած էր, ու 1899–ին նոյն քաղաքին մէջ մեռաւ։ 1917–ին արքունի գրադարանը իր ամբողջ գիւանը գնեց ու որոշ նմոյշներ այս ցուցահանդէսին կարելի է տեսնել, ինչպէս Մեծ Հայքի յունարէն եւ լատինատառ հայերէն շատ գեղեցիկ ձեռագիր քարտէս մը (ցուցակին մէջ էջ 121)։ Այս գիւանին Հայաստանի նուիրուած մասը դեռ չէ ուսումնասիրուած ու հաւանական է որ շատ հետաքրքրական տեղեկութիւններ լոյսին բերէ։

Ցուցահանդէսին մէջ զետեղուած այս քարտէսները չքեղ զարդերու դեր ալ կը կատարեն, ինչպէս նաեւ քանի մը խղաներկեր՝ քիչ ծանօթ Քիւըլեթթըր կոչուած նկարիչէն։ Պէրլին ծնած այս արուեստագէտը 1848–ին Հայաստան այցելեց ու քանի մը շատ հետաքրքրական գործերով վերադարձաւ. տեսարաններ, մանաւանդ գեղեցիկ էջմիածին մը (ցուցակ էջ 203) ու դիմանկարներ, օրինակ՝ «Հայու մը դիմանկար» (ցուցակ էջ 205), որուն աչքերը որմնադրին վրայ տեղ գտած են։ Վերջապէս, գրադարանին հայկական ձեռագիրներուն հարուստ հաւաքածոյէն քանի մը նմոյշներ ցուցահանդէսը աւելի կը ճոխացնեն։

Տարբեր առիթներով ցուցակին մասին խօսեցանք։ Ճիշդ ըսած, պարզ ցուցակ մը չէ, այլ 264 էջնոց նկարազարդ չքեղ հատոր մը, որուն երեք քառորդը մեծ մասնագէտներէն գրուած շահեկան գլուխներ են։ Ընդհանուր գործը Մելինէ Փեհլիվանեանի ղեկավարութեան տակ լոյս տեսած է։ Որոշ գրութիւններ աւելի կը վերաբերին ցուցահանդէսին բովանդակութեան։ Քիփըրթի մասին (էջ 111–134), Հարնաքի մասին (էջ 173–200), նկարիչ Քիւըլեթթըրի մասին (էջ 201–206), ինչպէս նաեւ վերջին 60 էջերը, որոնց մէջ Մելինէ Փեհլիվանեան ամէն մէկ նմոյշ կը նկարագրէ – բացի ձեռագիրներէն, հաւանօրէն որովհետեւ արդէն նկարագրուած են պաշտօնական ցուցակին մէջ(4)։ Աւելի ընդհանուր յօդուածներ ալ կան։ Հալլը քաղաքին Մեսրոպ կեդրոնի տնօրէն Հ. Կօյց հայեւգերմանական կապերը կը նկարագրէ, նոյն կեդրոնէն Արմէնուհի Թրոստ-Աբգարեան Պէրլինի հաւաքածոյին հայագիտական նիւթերուն կ'անդրադառնայ, Ք. Հաննիք գերմանական հայագիտութեան մասին կը գրէ. հայ հին գիրքի մասին ընդհանուր կազմակերպչուհին ինքը գրած է։ Հայկական հարցը երկու յօդուածով ներկայացուած է, առաջինը կայսերական ժամանակաշրջանին (1878 – 1914), երկրորդը՝ Մեծ Եղեռնին նուիրուած, ծանօթ մասնագէտ Թեսա Հոֆմանի հեղինակութեամբ։

Նման կարեւոր գործի մը մէջ քանի մը փոքր սխալներ անխուսափելի են։ Օրինակ՝ Լեւոն Ե.ը (եւ ոչ Զ.ն) ազատելու համար Ֆրանսան ոչինչ վճարեց, Գասթիլի Թագաւորն էր որ փրկագինը վճարեց (էջ 12). Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը Մէհմէտ Բ.ի ժամանակ չատեղծըւեցաւ, այլ աւելի ուշ, ԺԶ. դարու սկիզբը (էջ 14). Օրմանեանի «Ազգապատում»ին միայն Գ. հատորը Երուսաղէմ լոյս տեսաւ, միւսները Պոլիս տպուեցան (էջ 225). Պարրոտ Արարատ իր լեռնարշաւը 1829 Սեպտ. 27ին չսկսաւ, այդ թուականը գագաթը հասած օրն է (էջ 229)։

Այս քանի մը դիտողութիւնները հատորին արժէքը չեն նուազեցներ, ու այս գիրքը ամէն մէկ հայասէր կամ հայագէտի մօտ իր տեղը ունի(5)։ Հայոց պատմութենէն ու մշակոյթէն փայլուն էջեր կը յիշեցնէ ու կը մնայ որպէս վկայ երբ այս բարձր որակի ու ճաշակաւոր ցուցահանդէսը վերջ գտած ըլլայ։

Ա. Մ.

(3) «Antike Welten, Neue Regionen», Verlag Kiepert KG, Berlin 1999.

(4) Dr. N. Karamiantz, «Verzeichniss der Armenischen Handschriften», Berlin, 1888.

(5) Առայժմ այս գիրքը կարելի է գնել Սամուէլեան Գրատունը (51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris), կամ ուղղակի Պէրլինի գրադարանը. գինը՝ 49 DM. փաքս՝ 00. 49. 30. 266. 13. 57 (Publikations Vertrieb).

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱԽԱՏ,
ԵԿԵՂԵՑԻ,
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ, 2000

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՐՁԱԳԱՆԳ»

... Գարնան սոխակներու զարթօնքով ... Ապրիլ 2, Կիրակի, ժամը 16–ին, մեր քնքո՛յշ ու տաղանդաւո՛ր սոխակները գեղգեղեցի՛ն... «Գոթ տ'Ազիւրի գեղատեսիլ ափերէն... Հին Նիսի Սէն – Ֆրանսուա տը Փօլ Եկեղեցւոյ խորանէն, տալով հրաշալի երգահանդէս մը, հոգեզմա՛յլ ու սրտապնդի՛չ։

– Անոյշ Մարտիրոսեան, Նիսի երաժշտանոցէն, եւ Անի Երըմազեան Մարսէյլէն, մեզ կախարդեցին շուրջ երկու ժամ, շնորհալի կատարողութեամբ, ըլլայ դասական, Պախ, Մոցարթ, Փուչչինի եւ Ռավէլ, Շօսոն, Օֆընպախի հատուածներէն եւ ըլլայ՝ հայկական եկեղեցական ու աշուղական մշակողներէն ... ինչպիսիներ, Աթայեան, Ս. Նովա, Կոմիտաս, Կանաչեան եւ այլն...։ – Արժանաւոր մաէսթրօ Խաչիկ Երըմազեանի, եւ իր տաղանդաւոր կնոջ՝ Ժիւլիէթ Երըմազեանի թանկագին աջակցութեամբ եւ Նիսի մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեանի եւ ժրաջան հոգաբարձու Զարուհի Մարտիրոսեանի միջամտութեամբն ու ջանքերով... ինչպէս նաեւ երաժշտանոցին հմուտ ու պահանջկոտ փրոֆէսէօրներու հովանաւորութեամբ... իսկապէս անթերի, եւ հմայիչ վայելք մը եղաւ բոլորին համար։

Կը շնորհաւորենք անկեղծօրէն, մեր սիրելի, մատղաշ Հայուհիները եւ կը մաղթենք մշտատեւ նուաճումներ ... ձայներնին դալար։

ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ԽԱՌԸ ԿՌԻՒ

Խնուշինկացի մի գիւղացի ականանեխ ականը վերցնելով՝ դնում է վառարանի մէջ։

– Էդ ի՞նչ ես անում, – բղաւում է լեղաճաք կինը։

– Ֆիզուլու կողմը ական եմ նետում։

Քիչ անց սենեակը պայթիւնից քարուքանդ է լինում։

– Տեսա՞ր ինչ եղաւ, – ծոր է տալիս կինը։

– Բա որ տեսնես Ֆիզուլին ինչ ա էղել...

ՁԵՌՔԻՑՍ ՉԻ ՊՐԾՆԻ

Ուղեւորներով լեփ–լեցուն աւտոպուսն ընկնում է ձորը։ Բոլորը մահանում են, բացի՝ խնուշինակցի վարորդից։

– Մեղադրեալ Ծատուրեան, պատմիր, ո՞նց եղաւ։

– Դէ՛, ես սովորականի պէս քշում էի, մէկ էլ՝ երկու հոգի աւտոպուսի առաջը կտրեցին։

– Այ տա, աւելի լաւ չէ՞ր էդ երկուսին գցէիր տակը։

– Ես ըտէնց էլ մտածեցի, դատաւոր ջան, մէկին գցեցի տակը, բայց էն միւսը ուզում էր պրծնի, փախաւ ձորի կողմը։

ՄԻՔԱՅԷԼ ՀԱՃԵԱՆ
«Ազատ Արցախ»

ՕԳՏԱԿԱՐ ՍՆՈՒՆԴ

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՁԷԹԵՐԸ

Այս ձէթերը կը պարունակեն հիմնական ճարպաթթուներ, որոնք կը պաշտպանեն մեր սրտանօթային դրութիւնը եւ կ'ապահովեն հորմոնային գործունէութիւնը, ջղային եւ ուղեղային բջիջներուն առողջ ընթացքը։

Իւրաքանչիւր բուսական ձէթ ունի իր բաղադրութիւնը եւ իւրայատկութիւնները, ահա թէ ինչու պէտք է այլազանել զանոնք, բոլորին բարիքներէն օգտուելու համար։

ՀԱԶԱՐԸ

Հազարը եւ անոր ընտանիքին պատկանող այլ խոտեր հարուստ են ճարпбէնով, ֆոլիք թթուով, Սէ եւ Քօ կենսանիւթերով, երկաթով եւ փոթասիոմով։ Այս խոտերէն եւ տերեւներէն առաւելագոյնս օգտուելու համար, զանոնք երկար մի՛ պահէք, այլ անմիջապէս սպառեցէք, քանի որ շատ արագ կը կորսնցնեն իրենց կենսանիւթերը։

Օրական մէկ անգամ թելադրելի է հազար կամ այլ խոտեր ուտել։

ԵՐԲ ԵՏ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԽՄԲ. – Մեր ողբացեալ աշխատակիցը կը շարունակէ իր աշխատակցութիւնը, անտիպ էջերով զորս պահած էր իր քով եւ որոնք մեզի կը հասնին յետ մահու, իր զաւկին միջոցաւ։

«Անկասկած կան արժէքաւոր բաներ, բայց տաղտկալի է մէկիկ մէկիկ քննել բոլորը» ըսաւ ինքնիրեն Օլիվիէ Տըկարտէն եւ գոչեց, մէկդի դրաւ դրոշմաթուղթեր պարունակող հաստ տետրակը։

Գանատայէն վերադառնալէն ի վեր, առաջին անգամն էր որ ձեռքը կ'առնէր այդ տետրակը՝ որ իրեն կը յիշեցնէր հին օրեր։ Սկսած էր դրոշմաթուղթ հաւաքել երբ 11 տարեկան էր։ Շարունակած էր առանց կրքոտ յարատեւութեան մը եւ, երբ մեկնած էր արտասահման պաշտօնավարելու զանազան երկիրներու մէջ Ֆրանսերէնի իբրեւ դասախօս, մոռցած էր հետզհետէ թէ ինքն ալ ատեն մը քիչ շատ տարուած էր հաւաքածոյ կազմելու փափաքով։ Վերագտած էր այդ հին տետրակը իր հօրենական տան մէջ՝ ուր մինակ էր հիմա շուրջ տարիէ մը ի վեր։ Մայրը մահացած էր իր հօրմէն վերջ, անոր յուղարկաւորութեան առթիւ վերադարձած էր Ֆրանսա եւ մնացած վերջնականապէս։

Կ'ըսեն թէ պանդուխտները, աշխարհի զանազան կողմերը իրենց հայրենաբաղձութիւնը մշակելէ վերջ, կը վերադառնան իրենց մանկութեան գիւղը, հոն թաղւելու համար։ Օլիվիէ ալ եկած էր Կրընոպլը, բայց մահուան մասին չէր խորհած բնաւ։ Վաթսունը վեց տարեկան էր միայն. կրնար իր բնական չէնքին ութսուն աստիճանները բարձրանալ առանց վերելակին ապաւինելու։ Իրաւ էր որ, երկար տարիներ, զբաղած էր մարզանքով։ Եղած էր նոյնիսկ ռըկպիի ատող մը, քանի մը մրցաշրջաններ՝ Ֆրանսայի Ազգային խումբին անփոխարինելի յետսապահը։

Գնատայէն վերադարձէն վերջ, Ֆրանսա – Անգլիա վճռական մրցման մը նախօրեակին, հրատարակուած էր տեսակցութեան մը «Սփորթ» մարզական օրաթերթին կողմէ։ Հարցազրոյցը հրատարակուած էր երկու նկարներու տակ, մէկը Օլիվիէն նոյն օրը, միւսը՝ երբ քառասուներկու տարիներ առաջ, հաւկթաձեւ գնդակը թեւին տակ սեղմած, կը խուժէր դէպի հակառակորդ գիծը, նշանակելու համար յաղթական «էսէ»ն Անգլիոյ դէմ։ Այդ հարցազրոյցէն մաս մը արտատպուած էր նաեւ գաւառի թերթերուն մէջ։

Ատկէ ի վեր, վերսկսած էր գնել ամէն օր այդ օրաթերթը՝ որ իրեն կը յիշեցնէր իր երիտասարդութիւնը։ Ընդհանրապէս գրութիւններու վերնագիրները կը կարդար, միայն ռըկպիի բաժինն էր որ կատարելապէս աչքէ կ'անցընէր։

Մէկդի դնելէ վերջ դրոշմաթուղթերու տետրակը, Օլիվիէ Տըկարտէն ձեռքը առաւ օրուան «Սփորթ»ը։

«Մարսէյլ տեղափոխ ճամբու վրայ», փութկոտ էր այդ։ «Վիլէօրպան վայրէջքի մէջ» պառքէթ պոլ էր այդ։ Այդ թէնիսի եւ հեծանւի բաժիններուն վրայէն, անտարբեր աչք մը պտըտցնելով խորագիրներուն վրայ, կանգ առաւ ռըկպիի էջին վրայ։ «Թուլուզ, Լուրտ, Ռասինկ եւ Թուլոն պիտի խաղան ախոյեանութեան կէս աւարտական մրցումները»։

Այսպէս, տասնեակ տարիներէ ի վեր, միշտ նոյն խումբերը կը փայլին, խորհեցաւ Օլիվիէ։ Շարունակեց իր ընթերցումը։

Աւարտին, սիւնակին վերջաւորութեան, ազդ մը շրջապատուած էր դողդոջուն սեւ գիծերով, անկասկած չվրիպելու համար ընթերցողին ուշադրութենէն։ Օլիվիէ կարդաց՝ «Նախկին միջազգային խաղացող Օլիվիէ Տըկարտէնէ կը խնդրուի այցելել Այրի Տիկին Գարոլ Վիթէի՝ որ իրեն պիտի տայ կարեւոր տեղեկութիւն մը։ Հասցէ՝ Հանգստեան Տուն «Ապրի» Լէսքարէն, Ալփ Մարիթիմ»։

Անակնկալի եկած, Օլիվիէ անգամ մը եւս կարդաց։ Զէր երազեր, ազդը իրեն համար էր Գարոլ Վիթէ... ի՞նչ կրնար իրեն ըսել այս կինը։ – Զմայլանեցաւ բնաւ։ Պէտք էր երթալ, թէեւ այն նախազգացումը ունէր թէ իրեն համար հաճելի արդիւնք մը պիտի չունենար այս ճամբորդութիւնը դէպի Քոթ տ'Ազիւր։

Երկու օր վերջ գնացքին մէջ՝ որ կը սուրար Ռոնի հովիտին մէջէն դէպի Մարսէյլ, դէպի Նիս, Օլիվիէ անգամ մը եւս, մտովի, կը փնտռէր անցեալին մէջ Տիկին Վիթէ մը։ Այդ անունը իր մէջ որեւէ յիշատակ չէր արթնցներ։ Գարո՞լ։ Այո, թերեւս, բայց ո՞ր... Իր թափառական կեանքին մէջ մտած ու ելած էին աւելի քան տասնեակ մը կիներ, Ֆրանսա, բայց, մանաւանդ ուրիշ երկիրներ։

Անկասկած կար անոնց մէջ Գարոլ մը, թերեւս երկու կամ երեք։ Աղօտ յիշատակներ կ'արթննային, բայց ոչինչ կուգար իսկապէս որոշ իր աչքերուն առջեւ։ Դէմքեր գիրար կը հրմշտկէին, կը քարդուէին իրարու վրայ։ Օլիվիէ անկարող էր զատորոշելու ինչ որ իրական էր, եւ ինչ որ իր երեւակայութեան պտուղն էր։

(Շար. 1)

Տիկին Սօնա Սոփոկլեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Թիթօ,
Տէր եւ Տիկին Լօրիս Սոփոկլեան եւ զաւակները՝ Միքայէլ եւ Ժեսիքա,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարտոյեան եւ զաւակները՝ Ալեքսանտրա եւ Ռաֆայէլ,
Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տէր – Օհանեան եւ զաւակները,
Պր. Վարդան Օզինեան,
ինչպէս նաեւ Միքայէլեան (Փանամա) եւ Մանուկ Մանուկեան ընտանիքները (Միացեալ – Նահանգներ)
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ-ի

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 5–ին, իր բնակարանը:

Ցուցարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կաղոյտ Խաչի Պանթեօ – Գաշանի Հ. Խաահակեան մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Քըլխեան եւ Թոռոսեան ընտանիքներուն Տիկին Արշալոյս Քըլխեանի մահուան առթիւ:

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose

un VOYAGE-PÈLERINAGE en ARMÉNIE et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX: 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre de la Commémoration du 85ème Anniversaire du **Génocide Arménien**

La Troupe Théâtrale **NAREG DOURIAN** présente

LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN

D'après les minutes du procès et de la pièce de **Perdj Zeytountsian**
« **La Cour** »

Adaptation et mise en scène
Nareg DOURIAN

Vendredi 14 Avril à 20 heures 30

— P. A. F. : 80 F —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8

Լ.Դ. օր Մեծի Պահոց

Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ ասկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի Խորանը բացուած:
«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը կը փակուի:

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈԼԻՆի

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն սկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց: Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas de Carême

La Section «Sossé Mayrig» de Marseille-Ville organise un repas de carême (Mitchink), **le Dimanche 9 AVRIL à 13h** à la M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile —
Tél.: 04.91.5015.09 — 13001 Marseille
Participation repas : 100 F
Réservation au 04.91.70.39.93
ou 04.91.77.87.31
BILLET en vente le mercredi à M.A.J.C.

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV
Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1. 6 5 0 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 15 – ՅՈՒԼԻՍ 29

Վեցերորդ տարին ըլլալով Համազգայինի ամառնային համախմբումը բացառիկ առիթ մը պիտի ընծայէ Սփիւռքի համալսարանական ուսանողներուն ծանօթանալու Հայ մշակոյթին եւ Հայոց պատմութեան:

Օգտակարը հաճելիին միացնելով, համախմբումը կ'առաջարկէ դասախօսութիւններու շարք մը ներկայացուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի մասնագէտներու կողմէ: Նախատեսուած են հայկական մշակոյթի, երաժշտութեան, շարժապատկերի եւ գրականութեան շուրջ վիճաբանական հանդիպումներ, ինչպէս նաեւ շրջապտոյտներ դէպի Լիբանանի գլխաւոր հայկական հաստատութիւնները՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան, Այնճար, Պուրճ Համուտ հայկական թաղամասեր, ինչպէս նաեւ Լիբանանի զբօսաշրջային տեսարժան վայրեր՝ Պաալպէք, Պիպլոս, Պէյթ էլ Տին եւ այլն:

Առաջին անգամ ըլլալով այս տարի համախմբումը կ'առաջարկէ նաեւ այցելութիւն մը դէպի Սուրիոյ պատմական վայրերը եւ ուխտագնացութիւն մը դէպի Տէր Զօր:

Սուրիա եւ Տէր Զօր շրջապտոյտի մասնակցիլ փափաքող ուսանողները պարտին Պէյրութ գտնուիլ Յուլիս 11–ին:

Մասնակցութեան ծախքեր՝ 600 ամերիկեան տոլար:

Լրիւ կեցութեան ծախք:

300 ամերիկեան տոլար կէսօրեայ կեցութեան ծախք:

200 ամերիկեան տոլար Սուրիա այցելութեան համար:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան թերթիկներ ստանալու համար դիմել. –

ԼՈՆՏՈՆ. – Սելլա Թնճուկեան –
Tél. : 44171 6038452
Fax : 44171 6039518
E.mail : stenjouk@aol.com

ՓԱՐԻԶ. – Հուրիկ Պաղտասարեան –
Tél et fax : 33 01 42 29 10 24
E.mail : navasti@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou interne, firmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre

DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS

de
LYDIE BELMONTE
Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel

vous convie à la
PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE
le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE
— Entrée libre —

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ

Հ.Բ.Ը.Մ.–ի 94–ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Տոքթ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆի
Նախագահ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ֆրանսայի Յանձնաժողովին

Մասնակցութեամբ՝
- Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Փարիզի պատանիներու պարի խումբին,
- Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Փարիզի Երիտասարդներու Թատերախումբին,
- Յատկապէս Հալէպէն հրաւիրուած, ծանօթ արտասանող Օր. Սալբի Տարագճեանի:

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8, ԺԱՄԸ 20.30–ին
Վալանսի Երաժշտանոցի հանդիսասրահին մէջ (Փոլիկոն)
Նոյն գիշերը հանդիսութենէն ետք՝

ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Վալանսի Սրահին մէջ:

Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 9, ժամը 10–ին
ՊԱՏԱՐԱԳ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄՐՑՈՒՄ
Փարիզի եւ Վալանսի աշխատանք միջեւ

Կիրակի կէսօրին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի սրահին մէջ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի պատիւ մասնակցող 70 հոգինոց պատուիրակութեան:
Յետ միջօրէին, ՓԱԿՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ Պատուիրակութեան:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 AVRIL
2000
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.882 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.882

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 6 / 7)

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ԹԻՒԵՐ

Ապրիլ 6-ին «Օրինաց երկիր» կուսակցութեան կազմակերպութեամբ հանրային քննարկում մը տեղի ունեցած է «Արտագաղթ եւ ազգային ապահովութիւն» թեմայով: Գաղթականներու եւ արտագաղթի վարչութեան պետ Գ. Եգանեան ըսած է թէ բնակչութեան տեղափոխութիւնները այնպիսի չափերու հասած են որ սկսած են ազդել ընկերա – տնտեսական ընթացքին, բարոյահոգեբանական մթնոլորտին, ժողովրդագրական կացութեան եւ հետեւաբար ազգային ապահովութեան վրայ: Ան արտագաղթը երկու մասի բաժնած է. մինչեւ 1995 տեղի ունեցածը եւ 1995 – 1999 շրջանը: Առաջինին ընթացքին արտագաղթած է 800 հազար հոգի, իսկ Բ. փուլին մեկնած են առաջիններուն պարագաները որոնք կը կազմեն ընդհանուրին 60%-ը: Աւելի ցաւալին այն է որ ընթացքը այս միտումին մէջ նուազում չի նախատեսեր, այլ՝ աւելի խորացում: Մինչեւ 2005 թուականը կը նախատեսուի աշխատանքի տարիքի երիտասարդութեան աւելի մեծ ներկայութիւն, քան՝ հանգստեան կոչուածներու. ատոր հետեւանքը կ'ըլլայ անգործութիւնը եւ յատկապէս գիւղական շրջաններէն, արտասահման աշխատանքի մեկնելու պարտաւորութիւնը: ՀԱՊ-ի միւս երկիրներուն համար ալ հարց է արտագաղթը, սակայն Հայաստանի պարագային բացառիկ երեւոյթի վերածուած է: Ըստ որոշ տուեալներու, այսօր Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ-ու մէջ աւելի շատ Հայ կ'ապրի, քան՝ Հայաստան:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Դատաւոր Ռազմիկ Թովմասեան լսելով Վ. Սիրադեղեանի բացակայութեան դատը շարունակելու մասին կողմերու կարծիքները, Ապրիլ 6-ին նիստը յետաձգած է Ապրիլ 13-ին: Նոյն դատին առընչուած միւս 10 ամբաստանեալներուն պաշտպաններուն կարծիքով հարկաւոր է դատերը անջատել իրարմէ եւ առանց ձգձգելու շարունակել միւսները:

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՏԱՃԻԿՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահի աշխատակազմի ղեկավար, Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Ս. Սարգսեան Տաջիկստանի իր պաշտօնակիցին հրաւէրով Ապրիլ 6-ին Դուշանպէ մեկնած է. կը մասնակցի ՀԱՊ-ի միասնական ապահովութեան պայմանագրին մասնակից պետութիւններու Ապահովութեան Խորհուրդներու քարտուղարներու հանդիպումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՌՈՒՄԱՆԻԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԱՇԽՈՒԺԱՆԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած պատուիրակութեան պաշտօնական այցին առիթով, Պուքրէշի մէջ երկու նախագահներուն կողմէ միասնական յայտարարութիւն մը հրապարակուած է: Կարեւոր նկատուած են փոխադարձ արտօնութիւններ սահմանել առեւտրական փոխանակումներու մարզին մէջ, խթանել խառն ընկերութիւններու ստեղծումը, եւ այլն: Ռ. Քոչարեանի կարծիքով, Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի 2001-էն Ռումանիոյ նախագահութիւնը կրնայ մասնաւոր կարեւորութիւն ունենալ Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման համար: Այդ ուղղութեամբ, ծրագրուած է յառաջիկային աշխոյժ գործակցութիւն ունենալ:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Մարսէյլի «Ապրիլ 24, 1915 Հայկական Ցեղասպանութեան Կոմիտէն» կը հաղորդէ Ապրիլ 4 թուականով որ Եւրոպական Խորհրդարանը ընդունելի գտած է այն դիմումը, զոր Կոմիտէն ըրած է փաստաբան Ֆիլիփ Գրիգորեանի նախաձեռնութեամբ, 1999 Հոկտեմբեր 8-ին: Արդարեւ, այդ դիմումը կ'օգտագործէր Հռոմի դաշնագրին 194 թիւ յօդուածով նախատեսուած աղերսագրի իրաւունքը եւ ունէր կրկնակ նպատակ մը: Նախ կը յիշեցնէր որ 1987 Յունիս 18-ին, Եւրոպական Խորհրդարանը բանաձեւով մը կը ճանչնար Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ կը դիմէր Խորհրդարանին, որպէսզի աշխատանք տանի եւ 1998 Մայիս 29-ի Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի օրէնքի առաջարկը յանգի իր նպատակին:

Պատասխանին մէջ, կ'ըսուի որ աղերսագիրներու յանձնախումբը դիրք ճշդած է այդ դիմումին նկատմամբ: Նախ ընդունելի կը գտնէ արծարծուած Հայոց ցեղասպանութեան հարցը, որ բանաձեւի նիւթ եղած էր 1987-ին: Յանձնախումբը որոշած է ուշադրութիւնը հրաւիրել արտաքին հարցերու յանձնախումբին, մարդկային իրաւանց, հասարակաց ապահովութեան եւ պաշտպանութեան աղերսագրին մէջ նշուած դիտողութեանց վրայ: Կ'աւելցնէ սակայն թէ Եւրոպական Խորհրդարանը չի կրնար միջամտել Պետութեան մը օրէնսդրական գործընթացին: Ճիշդ է որ 1987-ի բանաձեւը կը հրաւիրէր բոլոր անդամ պետութիւնները որ ճանչնան պատմութեան այդ դէպքը, բայց, այդ քաղաքական մաղթանք մըն էր, որու գործադրութիւնը յանձնուած է Ազգային Պետութեանց իշխանութեան:

Լ. Ղ. Հ.

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԻՐԱՒՈՐ ԹԻԿՆԱՊԱՀՆ ԱԼ ԵՐԵՒԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Մարտ 22-ի ահաբեկչական արարքին ծանրօրէն վիրաւորուած Բ. վարորդ – թիկնապահը՝ Սերգէյ Սարգսեան ալ Երեւան փոխադրուած է: Տրուած տեղեկութիւններու համաձայն ան վերագտած է գիտակցութիւնը, կեանքը վտանգուած չէ:

Լ. Ղ. Հ.

«ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ՊԱՇՏՊԱՆ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԹԻՒԸ

Լոյս տեսած է Արցախի պատերազմի վեթերաններու Միութեան «Հայրենեաց պաշտպան» պարբերաթերթին առաջին թիւը: Գլխաւոր խմբագիրն է գրող – լրագրող Կոմիտաս Դանիէլեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՊԻՊ ՊՈՒՐԿԻՊԱ, Թունուզի «անկախութեան հայրը» մեռաւ Ապրիլ 6-ին, 97 տարեկանին, Մոնասթիրի իր բնակարանին մէջ: Եօթնօրեայ ազգային սուգ հռչակուեցաւ երկրին մէջ նախագահ Պէն Ալիի կողմէ: Ազգային յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 8-ին: Ներկայ կ'ըլլան պետական բազմաթիւ ղեկավարներ ի շարս որոնց՝ Ժագ Շիրաք: 1956-ին է որ, շնորհիւ Ֆրանսայի կարճատեւ նախարարապետ՝ Փ. Մենտէս – Ֆրանսի Պուրկիպա իր երկրին անկախութիւնը ձեռք կը ձգէ: Անկէ ետք, ինք բաւական նորութիւններ բերած է Թունուզի մէջ: Արգիլած է բազմակնութիւնը, 1957-ին իսկ, արդիականացուցած է կիներու իրավիճակը եւ խօսած «սեռերու հաւասարութեան» մասին, ինչ որ աննախընթաց էր արաբական աշխարհի մէջ: 1987-ին է որ, Զինէ Պէն Ալի իր տեղը գրաւած էր պետական «բժշկական» հարուածէ մը ետք, այսինքն ճամբու դրած էր ծերացած եւ երկիրը կառավարելու ֆիզիքապէս անկարող նախագահը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Խորհուրդի Խորհրդարանական Ժողովը Ապրիլ 6-ին Սթրազպուրկ գումարած իր նիստի ընթացքին որոշեց դիմել «Նախարարներու Կոմիտէ»ին (41 անդամ երկիրներու ղեկավար մարմինը) որպէսզի առկախէ Ռուսաստանի ներկայացուցչութիւնը: Այլ խօսքով, Ռուսաստան այլեւս գործօն մասնակցութիւն չկարենայ բերել, չկարենայ քուէարկել, որպէս պատիժ Չէչէնիոյ իրադարձութեանց: Ներկայ երեսփոխանները այս որոշումը տուին 69-ի դէմ 78 ձայնով: Մոսկուայի համար «պատմական սխալ» մը գործուեցաւ:

ԻՍՐԱՅԷԼ կը պատրաստուի ամրապնդել իր սահմանագիծը, նախ քան քաշուիլը հարաւ – Լիբանանէն, մինչեւ ամառ: Յիշենք որ, 1978 Մարտ 19-ին է որ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկած է Իսրայէլի յարձակումէն ետք Լիբանանի վրայ: Այդ բանաձեւը կը պահանջէ «Լիբանանի հողամասին ամբողջականութեան, ինքնիշխանութեան եւ քաղաքական անկախութեան յարգանքը միջազգայնօրէն ճանչցուած իր սահմաններէն ներս» եւ կոչ կ'ընէ Իսրայէլի որ «անմիջապէս վերջ տայ իր զինուորական գործունէութեան եւ քաշէ իր ուժերը լիբանանեան հողամասէն»:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ իսրայէլամէտ զօրքերն ու բնակչութիւնը սարսափի մէջ կ'ապրին, քանի կը մօտենայ Իսրայէլի բանակին քաշուելու օրը (Յուլիս): Հեզպոլլան վճռած է վրէժ լուծել եւ արդէն իսկ պետը՝ Հասան Նասրալլահ յայտարարած է որ այդ զինուորները (Իսրայէլի կազմած բանակին) դաւաճաններ, գործակիցներ են եւ այն Պետութիւնը որ իրենց ապաստան շնորհէ մարդասպաններ պաշտպանած կ'ըլլայ:

ՍՊԱՆԻՈՅ Երեսփոխանական ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահութեան աթոռներուն երկու կիներ ընտրուած են, ինչ որ եզակի երեւոյթ մըն է Եւրոպական Միութեան երկիրներուն մէջ:

ԳՈՒՊԱՅԻ ՎԵՑԱՄԵԱՅ մանչուկին հարցը չէ լուծուած: Ամերիկա ժամանեց տղուն հայրը Խուան Միքէլ Կոնսալէս, բայց, ընտանիքը որու մօտ ապաստանած է բացարձակապէս կը մերժէ եւ գաղտնի վայր մը կը պահէ տղեկը: ԱՄՆ-ու Արդարադատութեան նախարարը կ'ուզէ անպայման հայր ու տղայ միացնել:

ՍՈՎԸ կը սպառնայ ութ միլիոն Եթովպացիներու: Ատտիս – Ապապայի իշխանութիւնները կ'ամբաստանեն հարուստ երկիրները որոնք կը հակազդեն միայն երբ կմախքներ տեսնեն պաստառներու վրայ: Եւրոպա եւ ԱՄՆ որոշեցին 800 հազար թոն սննդեղէն ղրկել:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ, անգլիական Լիտս Եունայթըտ ֆութպոլի խումբը 0 – 2 պարտուեցաւ Կալաթասարայէն, որու կողմնակիցներու մոլեռանդութիւնը երբեք այս աստիճանի չէր հասած, կը վկայէ թուրք լրագրող մը: Ծանօթ է որ նախորդ օրուան բախումներու ընթացքին, Թաքսիմի հրապարակը, երկու Անգլիացիներ սպաննուեցան, հինգ ուրիշ Անգլիացիներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Լոնտոնի թրքական դեսպանատունը «ողբերգական եւ շատ ցաւալի» որակած է դէպքը, մինչ Անգլիացիք կատղած են, թէեւ զիրենք քաջալերողներն ալ բաւական կատաղի եղած են անցեալին (Փարիզ, 1975):

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետ ընտրուեցաւ Եոշիրօ Մորի, 62 տարեկան փոխարինելու համար Օպուչին որ միշտ մահաքունի մէջ է:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, հաւանական կը նկատուի որ, լրտեսութեամբ ամբաստանուած 13 Հրեաներու դատավարութիւնը, որ նախատեսուած էր Ապրիլ 13-ին, յետաձգուի: Ամբաստանեալներու փաստաբաններուն դիմումին վրայ է որ այս որոշումը տրուած է: Պէտք է ըսել որ միջազգային ճնշումն ալ շատ զօրաւոր է:

ԻՍՐԱՅԷԼ ազատ արձակած է, 13 տարի է, առանց դատավարութեան բանտարկուած 35 տարեկան Լիբանանցի մը: Սահմանագլուխ առաջնորդուած է եւ յանձնուած Կարմիր Խաչի պատուիրակութեան մը:

ԻՐԱՆ մօտ 2000 իրաքցի պատերազմական գերի ազատ պիտի արձակէ Ապրիլ 8-էն սկսեալ: Ասոնք Իրան են պատերազմին վերջաւորութենէն ի վեր (1988): Ըստ Պաղտատի տակաւին 13 հազար գերի կայ Պարսկաստան:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՈՐՊԷՍ ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԵԶՈՒ

Լիբանանի Մշակոյթի ու Կրթութեան նախարարը Խորհրդարանի Հայ երեսփոխաններու խումբին դիմումին որպէս պատասխան, ընդունած է դպրոցական նոր ժամանակացոյցին մէջ ընտրովի երկրորդ լեզու դարձնել հայերէնը: Նախարար Պայտուն երեսփոխան Աբրահամ Տէտէեանի ու հայ կրթական մարմնի ատենապետ Տիրան Խապաչեանի հետ հանդիպում մը ունենալէ ետք յայտնած է իր որոշումը, շեշտելով որ հայկական ներկայութիւնը կարեւոր է Լիբանանի մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ա.

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ՝ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկայի մէջ բացուած Հայ Քոյրերու վարժարաններուն մասին խօսելէ առաջ չահեկան պիտի ըլլար տալ համառօտ տեղեկութիւններ վարժարանները հիմնող Անարատ Յղութեան Միաբանութեան հիմնադրութեան, առաքելութեան եւ ցայժմ տարած ազգանուէր եւ հայրենանուէր աշխատանքներուն մասին:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը հիմնուած է ԺԹ. դարու կէսին, Կ. Պոլսոյ մէջ, իբրեւ իրագործում Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարք Անտոն – Պետրոս Թ. Հասունեանի տեսիլքին:

Արդարեւ, Կաթողիկէ Հայոց հոգեւոր պետը, քրիստոնեայ Հայաստանի սկզբնական շրջանի, յատկապէս՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի եւ իր յաջորդներուն ժամանակաշրջանին գոյութիւն ունեցած կուսաստաններու առաքելութիւնը վերականգնելու նախաձեռնողութենէն մղուած, կ'որոշէ հիմնել կոյսերու հաստատութիւն մը, Հայ համայնքի աղջիկներուն տոհմիկ դաստիարակութիւն ջամբելու համար: Ազգօգուտ այս ծրագիրը կ'իրագործուի գործակցութեամբ Օր. Սրբուհի Հաճի – Անտոնեանի, որ կը պատրաստուէր փակեալ մայրապետ ըլլալու Իտալիոյ Անգոնա քաղաքի հայկական կուսաստանի մը մէջ:

Մայր Սրբուհի ծնած է 1803–ին Անգարա, բարեպաշտ ընտանիքի մը մէջ: Անչափահաս տարիքէն հրաժարելով աշխարհային կենցաղէն, մեկուսացած կեանք մը ապրած է ծառայելով աղքատ դասակարգի փոքրիկներուն: Կաթողիկոս – Պատրիարքը իրազեկ ըլլալով Սրբուհիի նպատակին, կը թելադրէ հրաժարիլ Իտալիա մեկնելէ եւ մնալ ու գործել Կ. Պոլսոյ մէջ, օգտակար ըլլալով Հայ ազգի զաւակներուն:

Սրբուհի Հաճի – Անտոնեան, ընդառաջելով հոգեւոր պետի փափաքին եւ անոր գործակցութեամբ կը սկսի Միաբանութեան դաստիարակչական առաքելութիւնը, 1843 Յունիս 5–ին, 12 աշակերտներով, Բերայի Թաղամասին մէջ, Կ. Պոլիս:

1843 – 1847 Թուականներուն, Սրբուհի Հաճի–Անտոնեան եւ 4 երիտասարդուհիներ, հետեւելով յատուկ ուսման, կը պատրաստուին կրօնաւորական կեանքի: 1847 Յունիս 5–ին, օրինական կոնդակով սկիզբ կ'առնէ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը: Նոյն տարուան Դեկտեմբեր 9–ին առաջին հինգ կոչեցեալ երիտասարդուհիները հանդիսաւոր կերպով կը կատարեն իրենց կրօնական Ս. Ուխտը՝ հնազանդութեան, ողջախոհութեան եւ աղքատութեան, առաքելական յանձնառութեամբ դաստիարակելու Հայ աղջկան միտքն ու սիրտը քրիստոնէական, մարդկային եւ ազգային արժէքներով:

Միաբանութիւնը իր առաքելութիւնը կը սկսի Կ. Պոլսոյ մէջ բանալով մանկապարտէզներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ դպրոցներ, շնորհիւ իր անդամներու զոհողութեան: Նոր անդամներ կը խտացնեն Միաբանութեան շարքերը: Առաքելութեան դաշտը կ'ընդարձակուի: Անհրաժեշտ կը նկատուի ճիւղեր արձակել դէպի շրջակայ գիւղերն ու քաղաքները: Ընդառաջելով Հայ կաթողիկէ համայնքի վիճակաւորներու եւ ժողովրդապետներու փափաքին, Հայ Քոյրերը կը փութան դէպի գիւղերն ու քաղաքները՝ բանալու դպրոցներ, որբանոց, արհեստանոց զաւառներու եւ Կիլիկիոյ մէջ՝ Մարզուան, Կարին, Տրապիզոն, Պարտիզակ, Պանտրմա, Եւդոկիա, Կիւրին, Մալաթիա, Վան, Խարբերդ, Բրդնիկ, Տիգրանակերտ, Ատանա, Հաճըն, Մարաշ, Հալէպ:

Հայ Քոյրերու առաքելական գործունէութեան ամէնէն ծաղկուն եւ բարգաւաճ շրջանին, վրայ կը հասնի 1915–ի Մեծ Եղեռնը: Զոհաբերումի իր բաժինը կ'ունենայ նաեւ Միաբանութիւնը, տալով 13 նահատակներ: Աւելի քան 50 Քոյրեր կը տեղահանուին եւ 23 վարժարաններ կը փակուին: Հալէպ քաղաքը կը դառնայ Հայ գաղթականներու կեդրոն: Հայ Քոյրերը, իբրեւ իսկական «մայր»եր, կը խնամեն Հայ գաղթականները, օգնելով կանանց ու երախաներուն:

1918–ի Զինադադարի վաղորդայնին Հայ Քոյրերու հոգատարութեան եւ դաստիարակութեան կը յանձնուին հարիւրաւոր Հայ որբեր ու որբուհիներ՝ Կ. Պոլիս, Հալէպ, Աղեքսանդրիա, Սելանիկ եւ Իտալիա: Պիոս ԺԱ. Պապը Գասթէլ – Կանտոլֆոյի քահանայապետական ամառանոցին մէջ կը հիւրընկալէ աւելի քան 400 Հայ որբուհիներ, ընկերակցութեամբ 12 մայրապետներու, մինչեւ 1923, երբ որբուհիներն ու մայրապետները կը փոխադրուին Թուրինօ, «Սիրոյ դարմանատուն» կոչուած կեդրոնը, որ այնուհետեւ կը կրէ Պիոս ԺԱ. Պապին անունը: Իտալիոյ կառավարութեան եւ եկեղեցական իշխանութիւններու նպաստին շնորհիւ, որբանոցը կ'օժտուի առողջապահական եւ ուսումնական բոլոր յարմարութիւններով:

1922–ին, միաբանութեան մայրավանքն ու նորընծայարանը կը փոխադրուին Կ. Պոլսէն Հռոմ, ապահովութեան պատճառներով:

Յաղթահարելէ ետք գաղթականութեան դժուարութիւնները, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու միաբանութիւնը կը նուիրուի ներքին վերակազմակերպումի աշխատանքներու, նոյն ատեն մշակելով նոր առաքելութիւններու ծրագիրներ: Հետեւողական եւ անխոնջ ջանքերու իբրեւ արդիւնք, միաբանութեան շարքերը կը խտանան նորանոր կոչումներով: Այս իրողութիւնը կը մղէ միաբանութիւնը դէպի նոր առաքելավայրեր բացուելու եւ Հայ Քոյրերու նուիրումն ու կոչումը ի սպաս դնելու համայն սերունդներու դաստիարակութեան:

Այսպէս, Հայ Քոյրերը կը տարածուին Սփիւռքի հայկական զանազան գաղութներու մէջ՝ Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Իրաք, Իրան, Պաղեստին, Յորդանան եւ Ֆրանսա, ամէնուրեք հիմնելով դպրոցներ, որբանոցներ եւ արհեստանոցներ, համայն սերունդներուն տալու համար, կրթական եւ ուսումնական ծրագրին հետ, ազգային նկարագիր, պահպանելով դարաւոր մեր հարստութիւնները՝ մայրենի լեզուն, մշակոյթը, պատմութիւնը եւ ձեռարուեստը, բայց մանաւանդ քրիստոնէական հաւատքը:

Թուրինոյի, Կ. Պոլսոյ, Հալէպի եւ Աղեքսանդրիոյ որբանոցներէն ետք, ուր պատսպարուած են հարիւրաւոր Հայ որբեր, Հայ Քոյրերը 1923–էն սկսեալ կը հիմնեն բազմաթիւ նոր դպրոցներ եւ որբանոցներ, արհեստանոցներ եւ հանգըստեան տուներ: Այսպէս, Լիբանանը կը դառնայ Միաբանութեան գործունէութեան կարեւոր մէկ դաշտը: Պէյրութի մէջ 1923–ին կը հիմնուի Հոփիսիմեանց վարժարանը, 1932–ին՝ Մազրաայի դըպրոցը, 1933–ին՝ Պուրճ Համմուտի Ս. Ագնէս վարժարանը, 1937–ին՝ Նոր Հաճըն Թաղամասի Ս. Շուշան դպրոցը, 1940-ին՝ Այնճարի եւ Տիւրոսի (Սուր) դպրոցները, 1946–ին՝ Զահլէի վարժարանը, 1947–ին՝ Զմմառու որբանոցը եւ հանգըստեան տունը, 1959–ին՝ Էշրէֆիէի դպրոցը, 1967–ին՝ Այնճարի որբանոցը եւ 1970–ին՝ Ազաճանեան որբանոցը:

Սուրիոյ զանազան քաղաքներու մէջ Հայ Քոյրերը կը բանան դպրոցներ՝ 1930–ին Քեսապ եւ Հալէպ, 1933–ին՝ Ճարապլուս, 1951–ին՝ Գամիշլի եւ Դամասկոս, 1962–ին՝ Հասաքէ: Եգիպտոսի Գահիրէ (1937) և Հելիոպոլիս (1953) քաղաքներուն մէջ Հայ Քոյրերը կը հիմնեն վարժարան մը (1936–ին), իսկ Ջուղա քաղաքին մէջ Հայ Քոյրերը կը հիմնեն վարժարան մը (1936), իսկ Թեհրանի մէջ՝ 1943–ին, դպրոց, որբանոց եւ ծերանոց: Պաղտատի մէջ 1932–ին, Երուսաղէմի մէջ 1942–ին եւ Ամմանի մէջ 1947–ին կը հիմնուին Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարաններ: Թուրինոյի որբուհիները կը փոխադրուին Ֆրանսա՝ Փարիզ, նոր կեդրոններու մէջ: 1958–ին Մարսէյլի մէջ կը բացուի դպրոց մը իր մանկապարտէզով եւ նախակրթարանով, իսկ Լիոն կ'ունենայ համալսարանականներու գիշերօթիկ տուն մը 1975–ին:

1960–ական Թուականներէն Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու առաքելութեան հսկայ դաշտը առաւել եւս կ'ընդարձակուի եւ Հայ Քոյրերը կը հասնին մինչեւ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներ, ուր, Ֆիլատելֆիոյ մէջ 1967–ին կը հիմնեն Արեւելեան Ամերիկայի հայկական ամէնօրեայ առաջին վարժարանը, 1979–ին Պոսթընի մէջ կը բանան «Մխիթարեան Սրբեկոյս» (?) վարժարանը, իսկ 1984–ին Լոս – Անճըլըսի մէջ կը բացուի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու երրորդ դպրոցը Միացեալ – Նահանգներու տարածքին: Ի դէպ, 1984–ին Հայ Քոյրերը Մոնրէալի մէջ եւս կը հիմնեն ամէնօրեայ վարժարան մը, զոր երեք տարի ետք կը յանձնեն Հ. Պօղոս Գաբանճեանին, միաբան Զմմառու վանքին:

Հայաստանի անկախացումով 1991–ին, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերուն դարաւոր երազը կ'իրականանայ: Առաքելական լայնածաւալ դաշտ մը կը բացուի Հայ Քոյրերուն համար, որոնք կը մեկնին Հայրենիք, 1988–ի ահաւոր երկրաշարժէն ետք, ամոքելու ժողովուրդին անդարմանելի վիշտը, կորուստը եւ սրբելու Հայ որբուկին, անտէր մամիկին, այրիին արցունքը, բայց մանաւանդ տալու անոր յոյս ու ժպիտ եւ արիութիւն:

Եւ այսպէս, 1990–ին Հայ Քոյրեր կը մեկնին Հայաստան, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար առաքելավայրեր ստեղծելու կարելիութիւնները: Երկու տարի ետք՝ 1992–ին, պաշտօնապէս հաստատուելով Գիւմրի, Տաշիր եւ Վրաստանի Հեչտիա քաղաքներուն մէջ, Հայ Քոյրերը կը ծաւալեն հովուական եւ ընկերային գործունէութիւն մը Հայաստանի եւ Վրաստանի տասնեակ գիւղերու մէջ: Հայ Քոյրերը պետական դպրոցներու մէջ կը դասաւանդեն կրօնագիտութիւն եւ բարոյագիտութիւն: Ամէն տարի հարիւրաւոր երախաներ՝ մանչ եւ աղջիկ, զանազան տարիքի կը պատրաստուին ընդունելու Սուրբ Խորհուրդները՝ Մկրտութիւն, Դրոշմ, Ապաշխարութիւն, Ս. Հաղորդութիւն: Հայ Քոյրերը կը կազմակերպեն աղօթքի խումբեր, սուրբ գրային դասախօսութիւններ, երգչախումբեր, ամառնային ճամբարներ, կրօնական ներկայացումներ, կ'ուսուցանեն աւետարանական ճշմարտութիւնները, կը փոխանցեն մեր պապերուն քրիստոնէական կրօնքը, լուսաւորչեան հաւատքը եւ Հայ եկեղեցւոյ հարուստ ժառանգութիւնը:

Ահաւասիկ հարուստ եւ պատուաւոր հունձքը Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան: Հունձք մը՝ ձեռք բերուած է հնազանդութեան, ողջախոհութեան եւ աղքատութեան ուխտերով եւ առաքելական յանձնառութեամբ մը ժողովուրդի կեանքին մէջ նետուած եւ բախտաւոր միանձնուհիներու զոհողութիւններով: Ներկայիս, յիշեալ բազմաթիւ հաստատութիւններէն մաս մը թէեւ փակուած է կարգ մը երկիրներու մէջ քաղաքական աննպաստ պայմաններու պատճառով, այսուհանդերձ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը այսօր կը պահէ 25 կրթական օճախներ՝ մանկապարտէզ, նախակրթարան, միջնակարգ եւ երկրորդական, աւելի քան տասը հազար աշակերտ – աշակերտուհիներով:

(Շար.)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԱՊՐԻԼ 1-Ի ԿԱՏԱԿ

Բազմաթիւ տարիներէ ի վեր, զբաղած եմ հաւաքելով տուեալներ ու տեղեկութիւններ Լատին Ամերիկեան գաղութներու մասին, թէ՛ մեծերը եւ թէ փոքրերը:

Վերջիններու շարքին՝ Մեքսիքօ եւ Գուպա:

Գիրքեր, թերթեր, տարբեր աղբիւրներ որոշ տեղեկութիւններ հայթայթած են: Ու թէեւ, անշուշտ, ոչինչ կրնայ փոխարինել անձնական այցելութիւն մը եւ տեղւոյն վրայ փնտռտուք մը, այդ մէկը անկարելի ըլլալով ինծի համար, որոշած եմ բոլոր տուեալները քով քովի բերել եւ յօդուած մը գրել: Իր բոլոր պակասներով հանդերձ, այդ գրութիւնը պիտի ծառայէ որպէս յենարան, որպէսզի օր մը, աւելի բախտաւոր մէկը անձամբ երթայ ու գործի լծուի:

Այս բոլորը՝ ի հարկէ, գլխաւորաբար գլխական հետաքրքրութիւն մը ունի: Վերջին հաշուով, Գուպան որպէս գաղութ գոյութիւն ունեցաւ միջպատերազմեան շրջանին ու ապա՝ անհետացաւ, գաղթի Միացեալ – Նահանգներ գանգուածային գաղթով 1947–ին: Արդէն հաստատուած էին հոն, սպասելով օր մը «Աւետեաց Երկիր» անցնելու պահը:

Մեքսիքոյի պարագան քիչ մը տարբեր է: Երբեք նկատառելի գաղութ մը չէ եղած (Գուպան հասցուցած է ունենալով մինչեւ 3·500 Հայեր, ըստ մօտաւոր հաշուարկներու) եւ տեղւոյն գաղութային կազմակերպութիւնը միշտ եղած է շատ փխրուն ու անցողիկ:

Հայրենի բանասէր բարեկամ մը ու ես որոշեցինք ճիգեր միացնել, եւ քանի որ ինք եւս, պայմաններու եւ պրպտումներու բերումով, բազմաթիւ նիւթեր մէկտեղած էր այս զոյգ գաղութներու մասին, միասին հրատարակել այդ ուսումնասիրութիւնը: Համատեղ յօդուած գըրելը, շնորհիւ համակարգիչի եւ հայերէն խմակագրութեան, հիմա խաղալիք դարձած է: Ի՞նչ փոյթ, թէ մենք 12·000 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ բաժնուած ենք: Երեւանը Պուէնոս – Այրէսի կը միանայ մէկ ակնթարթով, յօդուածը կարելի է շարադրել, միախառնել երկու բնագիրները, վաւերացնել փոխադարձաբար եւ ապա՝ ուղարկել:

Աշխատանքը նոր սկսած ենք, խորքին մէջ: Ինք առաջին տարբերակ մը գրկած է, զոր դեռ պէտք է կարգամ եւ իմ լրացումներս կցելով՝ ետ ուղարկեմ: Նոր եկած էր յօդուածը, երբ Մարտ 25–ին գրեցի իրեն. –

«Իսկ աւելցնե՞նք Մեքսիքոյի պաշտօնական գայթին, «Ցառաջ»ի մէջ տրուած վերջին տեղեկութիւնը (pace «Հայկական ժամանակ»), թէ մեքսիքեւամերիկեան սահմանագիծին վրայ 3·000 – 4·000 Հայեր պատեհ առիթի մը կը սպասեն ԱՄՆ-ի դրախտը մտնելու...: Այս ի՞նչ գնչու ժողովուրդ ենք, եղբայր: Այս ի՞նչ գնչու իշխանութիւն ունինք»:

Հարիւր տարուան ընթացքին, առաջին անգամն է, որ մեքսիքահայ գաղութի այդ պատկառելի թիւին հասած է...

Եթէ «գնչու» բառը շատ ուժեղ կը գտնէք, ուրեմն ի՞նչ կարելի է ըսել իշխանութիւններու մասին, որոնք երէկ մութի ու ցուրտի մէջ ձգած են իրենց սեփական ժողովուրդը, իսկ այսօր մեկնող ժողովուրդը կը փոխանակեն վերադարձող մեծ ուեններով...:

Ընկերոջս պատասխանը նոյն օրը եկաւ. –

«Բա ոնց, պէտք է աւելացնել այդ մեքսիքեւամերիկեան սահմանագծի վրայ 3·000 – 4·000 Հայերի մասին: Հա, գնչու ենք, աւելի խիստ ասած՝ բոշա, մի աշխարհ, մի հայ ժողովուրդ, Անտարկտիդայում էլ եթէ այդքան ցուրտ չլինէր, հիմա վաղուց պինգուինահայ գաղութ կ'ունենայինք...»:

Հայաստանի մէջ, ըստ «պաշտօնական տուեալներու, անգործութիւնը... ՏԱՍՆԸՄԷԿ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ է: Իսկ Հայաստանցիք կը շարունակեն երանելի անգիտութեամբ «տեղալ», օրինակ, Արժանթինի վրայ, ուր պաշտօնական (եւ ո՛չ չափազանցուած) տուեալներու, համաձայն, անգործութիւնը ՏԱՍՆԸԶՈՐՍ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ է: Ի՞նչ յուսակտուր, խելքահան ու անհեռատես վիճակի մէջ պէտք է ըլլայ մարդ, որ բացարձակապէս ամէն ինչ ծախէ – ձգէ՝ աշխարհի միւս ծայրին մէջ իր սեփական հայրենիքին մէջ չունեցածը գտնելու յոյսով ... եւ երբ տեղ հասնի իր հասած վայրին տեղացիներն իսկ չունին...:

Հակառակ ընկերոջս կասկածին, այս ընթացքով չեմ վարանիր խորհելէ, որ «պինգուինահայ» գաղութի մը ալ ուշ կամ կանուխ պիտի ունենանք: Ու օր մը, երբ ... այդ մասին ալ պզտիկ համառօտ ուսումնասիրութիւն մը...:

Պիտի մաղթէի, որ այս վերջին մտածումներս զաւեշտային... Ապրիլ 1-ի կատակ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ԴԻՐԵՎԱՆՔ – ՍԱՄՈՒՆ – ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Միութիւններ որոնք դպրոցական կամ հայրենակցական համախմբումի նպատակով կազմուած են, ընկերային գործունէութեան քով պարտաւո՞ր են մշակութային մարզին մէջ ալ ներկայութիւն ցոյց տալու, տարին մէկ կամ գոնէ երկու ձեռնարկով: Այնպէս կը թուի որ կան կարգ մը միութիւններ որոնց համար իրենց գոյութեան արդարացումի յատկանիշով դրական է հարցումին պատասխանը: Այսինքն՝ հանդիպում, դպրոցներու եւ այլ կարգի նիւթական օժանդակութիւն, յիշատակի ոգեկոչում, եւ այլն բաւարար չեն նկատուիր որպէս գործունէութեան մարդ ու կայ համոզումը թէ անպայման պէտք է դրականին աւելցուած ձեռնարկով մըն ալ հանդէս գալ, անկախ այն մտահոգութենէն թէ ի՛նչ կ'ըլլայ արդիւնքը:

Այս տեսակի տրամաբանութիւն մը գործի մղած պէտք է ըլլայ Ս. Խաչ Դպրեվանքի սաներուն եւ Սասուն Միութիւններուն պատասխանատուները որոնք կազմակերպած էին Հայ մամուլը նիւթ ընող երեկոյթ մը, Ուրբաթ, Մարտ 31-ին, Փարիզի Ս. Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ: Երեկոյթին համար հրաւիրուած էին Փարիզէն դատ Պոլիսէն ու Երեւանէն լրագրողներ ալ. Սփիւռքահայ մամուլը կը ներկայացնէր Յակոբ Պալեան, Պոլիսը՝ Երուանդ Կոպէլեան, Երեւանը՝ Յակոբ Զաքըրեան: Առաջինը ըլլալով Փարիզի հայկական ձայնասփիւռին պատասխանատու, ծանօթ դէմք է գաղութին համար: Ե. Կոպէլեան լիուլի կ'արդարացնէ «բազմավաստակ լրագրող» որակումը, աւելի քան կէս դարու հաւատարիմ սպասարկուն ըլլալով մեր մամուլին, Պոլսի ու նաեւ Պէյրութի մէջ տարած գործունէութեամբ: Գործունէութիւն որուն մնայուն յուշահետ մնացած է գրականութիւնը, տալով արձակներու եւ բանաստեղծութեան տասնեակ մը հատորներ: Իսկ Յ. Զաքըրեան Կեսարիա ծնած, Պոլիս ուսանած, ապա Հայաստան ներգաղթած է. առաւելաբար Թուրքիոյ, Թրքական քաղաքականութեան մասին յօդուածներով մասնակցած է «Ազգ» օրաթերթին հրատարակութեան. ներկայիս մաս կը կազմէ «Նորաթերթ»ի խմբագրութեան: Այս երեքին հետ երեկոյթը վարելու հրաւիրուած էր Ալեքս Ալթունեան:

Կազմակերպիչներուն կողմէ ողջոյնի խօսքէն որ ամէն բառի սխալ ընթերցումով տառապանք մը եղաւ թէ՛ ընթերցողին, թէ՛ ունկնդիրներուն համար, պարզ կը դառնար թէ երեկոյթին նախաձեռնողները հազիւ թէ հեռաւոր կապեր ունէին «Հայ մամուլ» կոչուած աշխարհին հետ: Պարագայ մը որ երեկոյթին երկրորդ բաժինով յայտնի պիտի ըլլար թէ միայն իրենց յատուկ չէ, քանի որ հայ մամուլի մասին հարցում ուղղողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւն, ալ անպատեհութիւն չէր նկատեր նման հեռաւորութիւն...:

Ա. Ալթունեան օրուան հիւրերուն հակիրճ ծանօթացումէն ետք խօսք տուաւ նախ Յ. Զաքըրեանի. ան Հայաստանեան վերջին շրջանի քաղաքական ծանօթ անցուդարձին համառօտ մէկ ժամանակագրութիւնը տուաւ. ըսաւ թէ մամուլը կ'արձագանգէ անոնց, բայց ատիկա չի նշանակեր որ մտքերու մէջ ծագած հարցականներու ապառիչ պատասխաններ ալ կրնայ տալ: Հայաստանի մամուլը գրեթէ ժամանակագիր չէզոքութեան մը գեղչող այս եւ այլ եւ խօսք առաւ Յ. Պալեան. ան ծանրացաւ հայ մամուլին պարտաւորութիւններուն, դժուարութիւններուն, ներկայի պատկերին վրայ: Արդարօրէն ըսաւ թէ Սփիւռքի մամուլը շուրջ տասնամեակէ մը ի վեր տիրապետութեան տակ է Հայաստանեան իրականութեան, մինչ փոխադարձ երեւոյթը չկար: Խօսեցաւ լեզուական գործօնին մասին, ըսելով որ ներկայի հայ մամուլը այլեւս չէր լեզուի յղկումի մենաշնորհեալ վայրը եւ արեւելահայերէնին ընդառաջումով արեւմտահայերէնը կը խաթարուէր: Երիտասարդութիւնը գրաւելու մտահոգութիւնը ծնունդ կուտար տեղական լեզուներով մամուլի մը, առանց միշտ ծառայելու բուն նպատակին: Ըսաւ թէ կարծիքի փոխանակման վայրի անցեալի յատկանիշն ալ կորսնցուցած էր Սփիւռքի ներկայի մամուլը: Զանազանեց մամուլի գործին մէջ լրատուութիւնը եւ հրապարակագրութիւնը. վերջինին օրինակ տալով Շ. Միսաքեանը որ տեսակէտ կ'արտայայտէր:

Պոլսոյ մամուլին մասին խօսելով, Ե. Կոպէլեան անդրադարձաւ աւելի քան դարահասակ աւանդութեան որ այսօր կը խորհրդանշուէր Սփիւռքի ու նաեւ բովանդակ Թուրքիոյ հնագոյն օրաթերթով որ «Ժամանակ»ն էր: Նոյն աւանդութեան շարունակութիւնը պէտք էր նկատել նաեւ անձնական միջոցներով երկու օրաթերթի հրատարակութիւնը, հակառակ լեզուական յայտնի տեղատուութեան մը: Ասով հանդերձ, կարելի չէր տեղի տուող կեցուածքի մը մասին խօսիլ, քանի որ գաղութը կը ցուցաբերէր որոշակի ուժականութիւն. միշտ ջանքը կար կացութիւնը մեղմ ի նպաստ ընելու եւ ազգային պաշտօններ ստանձնողներու մեծամասնութիւնը կը պատկանէր Թրքախօսներու խումբին: Ե. Կոպէլեան խօսեցաւ նաեւ «Ակօս» երկլեզու շաբաթաթերթին մասին որ խմբած էր աշխոյժ ու խանդավառ երիտասարդներ որոնց եթէ այդ թերթը տեղ չտար, ուրիշ դռներ պիտի բացուէին անոնց առջեւ եւ գնահատուէին:

Երոյթներուն յաջորդեց հարցումներու բաժին մը ուր յաւելեալ փաստն ալ տրուեցաւ թէ հայ մամուլին նկատմամբ անգիտակցութեան, անտարբերութեան դիրքը ընաւ արդելք չէ այդ կալուածէն պահանջք ներկայացնելու, հաշիւ հարցնելու: Այդ մասին մէջ նիւթ եղաւ Հայաստանի կողմէ ուղղագրութեան սրբագրութեան խնդիրն ալ որ, յայտնապէս, աւելի լրջօրէն ներկայ է Սփիւռքի շրջանակներուն օրակարգին վրայ, քան՝ Հայաստանի մտաւորականներուն մտքին մէջ, բացառութեամբ չտո պատուական փոքրամասնութեան մը որ հիանալի կերպով կը նաւարկէ «ակադեմական», «գրագէտ» «լեզուաբան» յետադիմականներու ձեւացուցած հոսանքն ի վեր: Եւ ըսել որ վերոնշեալ երեկոյթին ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ որպէս պատասխան ունեցանք այն թութակաբանութիւնը որ կը սկսի 70 տարուան ընթացքին այդ «ուղղագրութեամբ» հրատարակուած հատորներուն ճակատագրէն, յանգելու համար «ամբողջ ժողովուրդը անգրագէտ դարձնել»ու սպառնալիքին: Այս անգամ որպէս նորութիւն դրուեցաւ պիտակէի հարց մըն ալ, քանի որ Հայաստանի ներկայ միջոցները թոյլ չէին տար դասագրքեր ու օրինակ՝ 10 հատոր Թումանեան վերահրատարակելու, դասականին անցքի պարագային: Աւելորդ է ըսել որ պիտակէի միջոցներու մատնանշումը ոչ մէկ արձագանգ գտաւ ենթադրուած ականջներէն որոնց կարեւոր մասը բաւական ատենէ ի վեր փակուած է Հայաստանեան այլ պիտակէներու բերուած մասնակցութիններուն մեծ մասին ծանօթ ճակատագրով...:

Ինչպէս իւրայատուկ սրամտութեամբ խոստովանեցաւ Ե. Կոպէլեան երեկոյթին աւարտին մօտ, ձեռնարկը նմանեցաւ ձուկին, կարագին ու խեչափառին հէքեաթին: Ամէնուն իր «իրականութիւնը» եւ ամէն «իրականութիւն» իր տեղը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանին մէջ, Մարտ 27-ին, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է որու ընթացքին Արա Կիւլէր պարգեւատրուած է շքանշանով եւ օրհնութեան կոնդակով: Մամլոյ ծանօթ լուսանկարիչը, այս տարի ընտրուած էր «դարուս լուսանկարիչը»: Հանդիսութեան սկիզբը, պատրիարքարանի դիւանապետը՝ Գրիգոր Քէհյա. Տամատեան կարդացած է օրհնութեան կոնդակը: Արա Կիւլէր յայտնած է թէ իր կեանքին մէջ բազմաթիւ պատիւներու արժանացած էր, բայց, այս մէկը տարբեր էր իրեն համար:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Մարտ 25-ին, բացումը կատարուած է նոր եւ արդիական սարքերով օժտուած լուացարանի մը եւ 32 սենեակներէ բաղկացած հանգստարանի մը: Բացման արարողութեան նախագահած է Շահան Արք. Սվաճեան: Նախ կատարուած է հանգստարանին բացումը: Ժապաւէնը կտրած են Շահան Արք. եւ բարերարուհին՝ Տիկին Անահիտ Տիլրիզեան: Յետոյ, ներկաները առաջնորդուած են լուացարանի նորակառոյց շէնքը: Հուսկ, հրաւիրեալները համախմբուած են Պիլէք հանգստարանը քոքթէյլի մը շուրջ: Այս հաւաքոյթին ընթացքին, ելոյթ ունեցած է հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Գրիգոր Տէօշէմէճեան, որ շեշտած է թէ Հիւանդանոցը կրկին ուրախ օր մը կ'ապրի հիւանդանոցի տեւական բարերարներու եւ Պոմթըրի Օժանդակ յանձնախումբի նուիրատուութեամբ բացումը կը կատարուի նոր երկու շինութիւններու:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Լիբանան) Կաթողիկոսարանի «Կիլիկիա» Թանգարանի ցուցասրահէն ներս, Մարտ 30-ին, բացումը կատարուած է Գրիգոր Աղտամլեանի հայկական մանրանկարներու, հովանաւորութեամբ Արամ Կաթողիկոսի եւ կազմակերպութեամբ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան Պետական Կրօն հռչակման 1700-ամեակի յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է 1700-ամեակի վարիչ քարտուղարի օգնական Մեղրիկ Վրդ. Բարիքեան մատնանշելով որ Գրիգոր Աղտամլեանի մանրանկարները նրբաճաշակ եւ նրբակերտ աշխատանքի մը արդիւնքներն են: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը գնահատելով արուեստագէտին գործը զայն նկատած է Հայ քրիստոնէութեան հաւատքի եւ ազգային պատկանելութեան անքակտելիութեան վաւերական ճառագայթումը: Խօսք առած է նաեւ Նարեկ Ծ. Վրդ. Ալեէմէզեան որ հրաւիրած է արուեստագէտը իր «Կիլիկեան Հայրապետական Աթոռ» գործը նուիրելու Կաթողիկոսին: Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Ապրիլ 10:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 3-ին, նախաձեռնութեամբ «ՄէԿ» Մշակութային Միութեան տեղի ունեցած է նկարիչ Պետրոս Ասլանեանի գործերու ցուցադրութիւնը, նուիրուած իր ողբացեալ կնոջ Պէատրիսի յիշատակին եւ ի նպաստ Պոլսահայ Միութեան շէնքին նորոգութեան ֆոնտին: Բացման խօսքը արտասանած է յանուն «ՄէԿ»ի Տիկին Մելինէ Արսէվէր որ ներկայացուցած է արուեստագէտին հակիրճ կենսագրականը: Պետրոս Ասլանեան ծնած է Աղեքսանդրիա 1937-ին, 1961-ին շրջանաւարտ եղած է տեղւոյն Գեղարուեստից վարժարանէն, 1965-ին գաղթած է Գանատա:

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՅ, ՏԵՍԱՅ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Մարսէյլ գնացքին բաժանեակը ամբողջովին պարպուեցաւ: Իջան իր ճամբու ընկերները՝ որոնք ալժերացի բանուորներ էին. հաւանաբար կը մեկնէին իրենց երկիրը արձակուրդով: Անոնց տեղ երկու հոգի ներս մտան՝ ծեր կին մը եւ մանկամարդուհի մը: Ակներեւ էր, ծերուկը աղջկան մայրն էր: Երկու դէմքերը ունէին միեւնոյն կերպարը: Սիրուն էր երիտասարդուհին: Կարելի էր, քիչ մը երեւակայութեամբ, գտնել, ծեր կնոջ երեսներուն վրայ, յոգնած հետքեր նոյնանման գեղեցկութեան մը:

Եթէ երեսուն տարի մը աւելի երիտասարդ ըլլայի, կը ջանայի մտերմանալ այս աղջկան հետ, ըսաւ մտովի Օլիվիէ եւ ձեռքը առաւ թերթ մը՝ զոր Ալժերացիներէն մէկը ձգած էր նստարանին վրայ, մեկնելէ առաջ: Ֆրանսերէն էր: Պահ մը մխրճուեցաւ ընթերցումի մէջ: Փնտռեց մարզական բաժինը: Ալժերական թերթ էր: Հոն գրուած էր մասնաւանդ ֆութպոլի մասին: Ոչ մէկ տող ռկպիի... Մէկդի դրաւ լրագիրը: Նայեցաւ աղջկան: Ան գիրք մը կը կարդար, իսկ ծերուկը կը մրափէր: Գնացքը իր ետեւը ձգած էր արդէն Թուլոնի կայարանը: Ոչ մէկ նորեկ մտած էր բաժանեակին մէջ: Օլիվիէ փնտռեց առիթ մը խօսք մը փոխանակելու մանկամարդուհիին հետ: Զգտաւ նիւթ մը: Յետոյ մտածեց՝ ինչի՛ պիտի ծառայէր խօսակցութիւնը: Ինքը 66 տարեկան էր ու... ոչ ծեր անշուշտ – ծերութիւնը ընդունելի չէր Օլիվիէի համար – բայց, ի վերջոյ, տարիքոտ էր եւ աղջիկը՝ աղջիկ:

Երբ գնացքը կանգ առաւ Նիսի կայարանը, ոչ մէկ բառ փոխանակած էին բաժանեակին երեք ճամբորդները: Օլիվիէ առաւ իր պայուսակը, բարեւեց տարտամօրէն երկու կիները եւ իջաւ մայթին վրայ՝ ուր տաք չէր կոխած տասնեակ մը տարիներէ ի վեր: Կայարանը փոխուած չէր: Այնպէս էր, երբ, օգտուելով Ֆրանսա այցելութենէ մը, ընկերացած էր վերջին անգամ իր մօրը՝ որ ուզած էր երկու շաբաթ հանգստանալ Հրեշտակներու Ծովախորշին առջեւ:

Կայարանէն դուրս ելլելէ առաջ ուզեց գիտնալ անմիջապէս թէ նահանգին որ կողմը կը գտնուէր Լ'Էսքարէն ըսուած տեղը: Իրիկուն էր: Տեղեկութիւններու սպասարկութեան սրահը փակ էր արդէն: Կը մնար իրեն աչքէ անցընել գնացքներուն ժամանակացոյցերը, յուսալով որ կրնար հանդիպիլ Լէսքարէնի: Հանդիպեցաւ, արդարեւ: Օրը երկու գնացք կ'անցնէր Լէսքարէնէն դէպի Իտալիոյ սահմանագլուխը: Կար գնացք մը ժամը 12-ին: Յարմար էր: Որոշեց հետեւեալ օրն իսկ մեկնիլ այդ ժամուն ու, թերեւս, վերստին ծանօթանալ Տիկին Գարոլ Վիթէի հետ:

Գարոլ անունը բան մը կ'ըսէր իրեն, բայց ոչ Վիթէն: Կար հեռաւոր յիշատակ մը Գարոլի մը հետ, կամ Գարոլինի մը: Աղօտ յիշատակ մը: Աղջկան դէմքը միտքը չէր: Ոչինչ կը յիշէր անոր մարմնոյն ձեւէն: Մնացած էր միայն իր մատներուն ծայրը հեշտալիօրէն ողորկ, սահուն մորթի մը զգայնութիւնը: Գարոլինին էր այդ մորթը, Օլիվիէ վստահ էր ատոր:

Օլիվիէ դիւրաւ գտաւ սենեակ մը պանդոկի մը մէջ, կայարանին մօտը: Գարնան սկիզբն էր: Տակաւին Փարիզցիներու բանակը չէր խուժած Միջերկրականի ափերը:

Ճաշէն վերջ, Ժան Մէտըսէն պողոտայէն ուղղուեցաւ դէպի ծովափը: Գրեթէ ամայի էր այդ ժամուն Փրոմընատ տէ զ'Անկլէն: Մութ էր ծովը: Խաղաղ էր ծովափը, անհամ:

Օլիվիէ Տըկարտէն ետ դարձաւ. դէպի պանդոկ վերադարձի ճամբուն վրայ, կանգ առաւ չարժանկարի սրահի մը առջեւ: Դիտեց դուրսը ցուցադրուած պատկերները: Քիչ մը անդին՝ ուրիշ սրահ մը: Պոռնագրական, ժամը 10-ին մօտ էր: Վարանեցաւ պահ մը: Որոշեց ի վերջոյ ներս մտնել: Հազիւ կէս ժամ մնաց ներսը: Զզուած միօրինակ պատկերներու երթեւեկէն, դուրս ելաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի իր պանդոկը:

Պահակ պաշտօնեան, թեւերը կռթնած հաշուասեղանին, կը մրափէր: Օլիվիէ չարթնցուց զայն: Առանց աղմուկ պատճառելու, առաւ իր սենեակին բանալին, մտաւ վերելակին մէջ եւ ելաւ երրորդ յարկը: Սենեակին պատուհանը բաց էր. գոցեց զայն, հանուեցաւ եւ գնաց լոգարան: Հաճելի էր գաղջ ջուրը մորթին վրայ: Մնաց ջուրին տակ աւելի երկար ժամանակ քան պիտի ուզէր, անկասկած, պանդոկապետը:

Առաւօտուն, ժամը 12-էն քանի մնացած կայարանն էր Օլիվիէ: Առաջին գործը եղաւ նայիլ թէ որ քարափէն պիտի մեկնէր իր գնացքը: Փնտռեց եւ չգտաւ մեկնելու պատրաստ գնացքներու ցանկին վրայ: Զարմացաւ: Անհանգիստ, փութաց տեղեկութեանց սրահը: Իր հարցման ի պատասխան, լսեց որ ժամը 12-ի գնացքը ծրագրուած է միայն Հինգշաբթի օրերու համար: Օրը Չորեքշաբթի էր:

(Շար. 2)

Տիկին Սօնա Սոփոկլեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Թիթօ,
Տէր եւ Տիկին Լօրիս Սոփոկլեան եւ զաւակները՝ Միքայէլ եւ Ժեսիքա,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարտոյեան եւ զաւակները՝ Ալեքսանտրա եւ Ռաֆայէլ,
Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տէր – Օհանեան եւ զաւակները,
Պր. Վարդան Օզինեան,
ինչպէս նաեւ Միքայէլեան (Գանատա) եւ Մանուկ Մանուկեան ընտանիքները (Միացեալ – Նահանգներ)
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ-ի

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 5-ին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Ապրիլ 11, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ո՛չ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փոխան ծաղիկի նուէրները ընել ազգային հաստատութիւններու:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15 ժամը 14-ին, սովորական հաւաքատեղին:

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15
dans les Salons de l'UGAB-Lyon
avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN**, ténor, accompagné de Hagop BOYADJIAN, Davit TAVETIAN, Jacques SAFARIAN et Kévork CHEKHERDEMIAN, musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN**, poétesse.

— **Hovannès BERBERIAN** avec la participation de la Chorale KOMITAS et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h,
RDV en l'Eglise Apostolique Arménienne Saint Jacques à Lyon pour une messe de réquiem à la mémoire de **Napoléon BULLUKIAN.**
— à 12h30,
RDV pour le repas mensuel dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Սատղիկ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր տարեկան ճաշ – պարահանդէսին առթիւ:

Լօրիս հաստատութիւն 10·000 ֆրանք, Ոմն 1500 Ֆր., Ոմն 1000 Ֆր., Սասուն կազմակերպութիւն 600 Ֆր., Հիգէս հաստատութիւն 300 Ֆր., Ասպետ Քերթէշեան, Տէր և Տիկին Սարգսեան 1000-ական ֆրանք, Մեսրոպ Ալթունեան, Համբիկ Էքմէքճեան, Արաքսի Գարանֆիլեան 500-ական Ֆր., Արսէն Տիրքէլէսեան 1000 ֆրանք, Ստեփան Մէնէճեան, Կրէկոր Զիլինկիրեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բաթրիս Պալեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աստուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մանկասարեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան 500 Ֆր., Ոմն 3000 ֆրանք, Տիգրան եւ Արփի Շահապեան 1000 ֆրանք, Րաֆֆի հաստատութիւն 2000 ֆրանք, Անն Քելլի հաստատութիւն 1000 ֆրանք, Արրա հաստատութիւն 3000 ֆրանք, Հայկ եւ Սոսի Վարդապետեան, Ոմն 2000-ական Ֆր., Գարուն հաստատութիւն 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մամաճեան 1000 Ֆր., Օրիորդ Զ. Օսմանճեան 500 Ֆր., Տէր Մեսրոպ Ժամկոչեան 250 ֆրանք, Տիկին Լը Թէքսիէ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Փափազեան 1000 Ֆր.:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre de la Commémoration du 85ème Anniversaire du **Génocide Arménien**

La Troupe Théâtrale **NAREG DOURIAN** présente

LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN

D'après les minutes du procès et de la pièce de **Perdj Zeytountsian**
« La Cour »

Adaptation et mise en scène
Nareg DOURIAN

Vendredi 14 Avril à 20 heures 30

— P. A. F. : 80 F —

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents de **12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) du **15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

Liz SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, Չ… ՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6-ին, Փ… րիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տ… ճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱ… եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները… կատարուին եւ աւուր պատշաճի քա… կը տրուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

●

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿի եւ ԳԱՐՕԼԻՆի

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն սկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

SABERATOURS

PARIS•EREVAN•PARIS
VOLS DIRECTS

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

2 VOLS HEBDOS
CARGO

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations dans le monde!
www.saberatours.com

SEVAN VOYAGES

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 11
MARDI
11 AVRIL
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.883 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.883

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԷՎԱՐՆԱՁԷ, ինչպէս կը սպասուէր, դիւրութեամբ վերընտրուեցաւ: Գրեթէ վերջնական արդիւնքներու համաձայն ձայներու 82%-ը կը ստանար: Իր գլխաւոր մրցակիցն էր Ճումբեր Պատիաշվիլի, նախկին Համայնավար պարագլուխ: Քուէարկած ատեն, Շեւարնաձէ յայտարարած էր. – «Բ. շրջան պիտի չըլլայ: Ժամավաճառութիւն կ՚ըլլար, որովհետեւ ով որ ընտրուի, պէտք է անմիջապէս գործի անցնի»: Հինգուկէս միլիոն Վրացիներու համար, Շեւարնաձէ չէ յաջողած արգելք հանդիսանալ ապրուստի մակարդակի վատթարացման, բայց, կ՚երաշխաւորէ երկրին կայունութիւնը: Երեք մահափորձէ ազատած է, 1992-էն ի վեր, երբ Թիֆլիս կը վերադառնար:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն, իշխանութեան գլուխ գտնուող (1981-էն ի վեր) ընկերվարական Փասոք կուսակցութիւնը ծայրը ծայրին յաղթեց, ստանալով ձայներու 43,78%-ը, մինչ պահպանողական Նոր Ժողովրդավարութիւնը 42,79% կը ստանար: Տարբերութիւնը շատ քիչ ըլլալով հանդերձ, ընտրական նոր օրէնքը կը նպաստաւորէ գլուխը հասնող կուսակցութիւնը եւ հաւանական է որ Փասոք 300-ի վրայ 157 աթոռ ապահովէ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ շարժումները կը ծաւալին Ֆրանսայի մէջ, մինչ 35 ժամերու կիրարկումներու հետեւանքով: Ապրիլ 10-ին, 5-րդ շաբաթն էր որ Նիսի թղթատարական կեդրոնը գործադուլի մէջ էր եւ վախ կար որ շարժումը տարածուի մինչեւ Մանթոն: Նոյն պատճառով, Տիժոնի մէջ, աղբահաւաքները չեն աշխատիր Մարտ 18-էն ի վեր: Գործադուլի մէջ են նաեւ Ռուանի եւ Օրլէի օդակայաններու ցամաքային անձնակազմերը, ինչ որ յապաղումներու եւ երբեմն թռիչքներու ջնջումին ալ պատճառ է: Նման շարժումներ կան նաեւ Խնայողութեան Սնտուկներուն մօտ (դէս ո՚էփարնե):

Ի. ՊԱԼԱՏԻՐ, Ապրիլ 9-ին, ընդունուեցաւ Շիրաքի կողմէ: Քանի մը օր առաջ նախագահը ընդունած էր Ֆ. Սեկէնը, որու հետ ալ Թունուզ գնաց, այս անգամ ալ կարգը Պալատիւրինն էր: Կը շշուքի մինչ թէ Շիրաք չուզեր զբաղիլ թաղապետական ընտրութիւններով, մանաւանդ Փարիզի քաղաքապետի թեկնածուներով:

ՊՈՒՐԿԻՊԱՅԻ յուղարկաւորութիւնը, հակառակ իր ազգային բնոյթին եւ շուքին, մեծ արձագանգ չգտաւ երկրին մէջ եւ հեռատեսիլը չափուեց նոյն արարողութիւնը: Կը թուի որ Պէն Ալիի վարչակարգը ջանք չէր խնայած որպէսզի ամէն բան ձախող երեւոյթ մը ունենայ, ինչ որ մեծ դժգոհութիւն պատճառած է ժողովուրդին մէջ: Թունուզէն իր ծննդավայրը՝ Մոնասթիր, դագաղը փոխադրուած է օդանաւով մը որ մկրտուած էր «Նոյեմբեր 7» այսինքն՝ թուականը այն «բժշկական պետական հարուածին» որ Պուրկիպան հեռացուց իշխանութենէն:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ կրկին ռմբակոծած են հարաւային Իրաքը եւ բնակչութեան մէջ 14 մեռեալ եւ 19 վիրաւոր կայ: Ֆրանսա վրդոված է եւ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարեց թէ «այդ աւելորդ ռմբակոծութիւնները ընդունելի չեն»: 1999 Յունուարէն ի վեր 175 մեռեալ եւ 500 վիրաւոր կայ իրաքցի բնակչութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլ Թրքախօս երկիրներու վեհաժողովին մասնակցելու համար Պաքու գացած է. հոն դիմաւորուած է մեծ խանդավառութեամբ ու նախագահ Հ. Ալիեւ վինքը Ազրպէյճանի պատուակալ քաղաքացի հռչակած է, ազրպէյճանական յատուկ անձնագիր յանձնելով:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մեծ դայրոյթ պատճառած է քրտական գիտաժողով մը որ տեղի կ՚ունենայ Ուաշինկթընի մէջ, Ապրիլ 17-18-ին, «Քիւրտերու ինքնութեան որոնումը» նիւթով: Այս առընչութեամբ գրաւոր բողոքագիր մը յղուած է ԱՄՆ-ու Անգարայի դեսպանատան ճամբով Ուաշինկթընի. հոն կ՚ըսուի թէ նման գիտաժողով կը հակասէ Թուրքեւամերիկեան բարեկամութեան, մանաւանդ որ գիտաժողովին անուանացանկին մաս կը կազմեն ՓՔՔ-ի համակիր անձեր: Անգարա վրդոված է որ գիտաժողովին ընթացքին խնդրոյ առարկայ կ՚ըլլայ Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը:

ԺԱԳ ՊՈՄԷԼ, Ռուէլ – Մալմէզոնի երեսփոխան – քաղաքապետը Պաքու հրաւիրուած էր նախագահ Ալիեւի կողմէ: Ներկայ կ՚ըլլար Թրքախօս երկիրներու 6-րդ վեհաժողովին Ապրիլ 8, 9 եւ 10-ին:

ՓԵՐՈՒԻ նախագահական ընտրութեան առաջին արդիւնքներու համաձայն ներկայ նախագահը՝ Ֆուժիմորի գլուխը կը հասնի այս առաջին շրջանի ձայներու 47,2%-ով: Նախապէս կ՚ըսուէր թէ իր մրցակիցն է՝ Թոլետօ յաղթականը: Ամէն պարագայի մէջ, միջադէպեր ծագած են նախագահական պալատին առջեւ, Թոլետօ խարդախութիւն կը գտնէ այդ արդիւնքներուն մէջ եւ կը բողոքէ: Իր կողմնակիցներէն 3000 հոգի բախումներ ունեցած են ապահովութեան ուժերուն հետ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԵՒ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ Գորէաներու նախագահները հանդիպում մը պիտի ունենան Յունիսին, որ արդէն իսկ պատմական կ՚որակուի: Արդարեւ պատերազմին վերջաւորութենէն ի վեր (1953) որեւէ կապ չկար: Այժմ կը խորհին մաքերու փոխանակութիւն ունենալ եւ նախատեսել երկու պետութեանց վերամիացումը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահը՝ Էզէր Վայցման, հաւանաբար, հրաժարի: Ծանօթ է որ մեղադրանքներ կան իրեն դէմ ցեղծարարութեան եւ կաշառակերութեան համար: Ապրիլ 9-ին, ըսել տուած է թէ չի խորհիր իր պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանին մինչեւ վերջը (2003) մնալ:

ՄԵՔՔԷԻ ուխտաւորները (20 հազար Ֆրանսայէն) իրենց հետ մաշկատապ (մենենժիթ) բերած են վերադարձին եւ Ֆրանսայի մէջ արդէն 6 հիւանդի վրայ 3 մեռեալ կայ: Կոչ եղած է բոլոր անոնց որոնք Մեքքէէն կուգան կամ եկողի մը հետ յարաբերութիւն ունեցած են որ բժիշկին դիմեն:

ԹԱՅՎԱՆԻ (Ազգայնական Չինաստան) նորընտիր նախագահը՝ Շէն Շիւի – Պիան յայտարարած է որ անկախութեան հանրաքուէի պիտի չդիմէ, բայց, միակողմանի կերպով անկախութիւն կը հռչակէ, եթէ Չինաստան ուժի դիմէ կղզիին դէմ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Գ. ԳՈՔՍԻ «ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ»ԻՆ ԱՌԻԹԻՒ

«Հայաստանի տարածքը, այդ թւում նաեւ Մեղրին, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ղեկավարների միջեւ բանակցութիւնների առարկայ չի հանդիսանում» յայտարարած է Արտաքին Գործերու նախարարութեան մամուլի քարտուղար Արա Պապեան, հակադրելով պատոնուհի Գոքսի «Բաց նամակ»ին(*): Ան աւելցուցած է նաեւ որ այդ մասին լուրերը արդէն հերքուած էին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի կողմէ, Երեւանի պետական համալսարանը վերջերս կայացած հանդիպումի մը ընթացքին:

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 6, Ա. էջ:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՀՀՇ վարչութեան նախագահ, երեսփոխան Վ. Սիրադեղեանի եւ միւսներուն գործին նուիրուած դատարանի Ապրիլ 6-ի նիստին, գլխաւոր ամբաստանեալը կրկին բացակայած է: Վ. Սիրադեղեան Ապրիլ 4-էն ի վեր (բանտարկութեան վճռին օրը) անհետ կը մնայ:

Այս նիստին դատարանը որոշած է մինչեւ Ապրիլ 13 կասեցնել դատաքննութիւնը ու այդ ընթացքին յայտարարել հետախուզում, յայտնաբերելու համար ամբաստանեալը, այդ առընչութեամբ յանձնարարութիւն ալ կատարելով Ներքին գործերու նախարարութեան: Եթէ մինչեւ այդ պայմանաժամը Վ. Սիրադեղեան չներկայանայ, դատարանը նոր որոշում կը կայացնէ:

Շրջող շշուկներու համաձայն Վ. Սիրադեղեան Նոյեմբերեան երկօրեայ կեցութենէ մը ետք Վրաստանի ճամբով Ֆրանսայի Նիս քաղաքը մեկնած է, ինչպէս գրած է Ապրիլ 7-ի «Նորաթերթ»ը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 2 – 1 յաղթեց Ամիէնի: Այժմ 19-րդ է դասաւորման մէջ: Գլուխն է միշտ Լիլ 72 կէտով եւ 20-րդ ու վերջինն է՝ Լուհանս – Գիւկօ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ – Գուլոմպիէ Պրի	3 – 0
Լա Մի – Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի	2 – 2

Լիոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Վօշ	0 – 0

Իզէրի Շրջան

ՀՄԸՄ Վիէն – Գորպա	1 – 2

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

Լը Շէյլար – ՀՄԸՄ Վալանս	0 – 1

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Արծիւ – Ժի.ԷՍ.Ա. Սէն Թ'Անթուան	3 – 0

ԷԼՉԻՊԷՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ազրպէյճանի Հանրապետութեան նախկին նախագահ Ա. Էլչիպէյ որ դարմանումի համար Անգարա գացած էր, մամուլի ասուլիս մը տուած է հոն. իր պաշտօնադրկումը Ռուսաստանի հետ հակադրութեամբ բացատրելէ ետք, ըսած է թէ Ազրպէյճանի 70 – 80 հազար ռուս զինուոր հեռացուցած է եւ այսօր ոչ մէկ ռուս զինուոր կայ երկրին մէջ:

Էլչիպէյ ըսելէ ետք թէ Ազրպէյճանի հողերը հարաւէն Իրանի եւ հիւսիսէն Ռուսաստանի կողմէ գրաւուած են, իր երկրին գլխաւոր նպատակը համարած է Ղարաբաղի մէջ Հայերու «բնագրաւման» վերջ տալ «խաղաղ միջոցներով կամ զէնքի ուժով»: Վերջերս 210 քաղաքական կուսակցութիւններու եւ ոչ կառավարական հիմնարկութիւններու մասնակցութեամբ հիմնուած է Ազգ. ղիմադրական շարժում մը որուն նպատակը պիտի ըլլայ այս հարցին լուծումը. ինչպէս կը տեղեկացնէ «Մարմարա» (Ապրիլ 7), ան ըսած է թէ կը նախընտրեն խաղաղ միջոցներով հասնիլ իրենց նպատակին, սակայն զինեալ պայքարն ալ չեն անտեսեր:

Էլչիպէյի փափաքն է նաեւ որ Ազրպէյճան եւ Թուրքիա միանալով 110 միլիոնոց համադաշնակցութիւն մը կազմեն, թէեւ մերժած է համաթրքական մօտեցումը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(10 Avril)

Génocide arménien

Այս խորագրին տակ, «Ֆիկարօ» նամականիի իր բաժնին մէջ արձագանգ կը հանդիսանայ Կիյօմ Առաքելեանի (Մարսէյլէն) նամակին: Ան կը յիշէ Ծերակոյտին ժխտական դիրքը յաջորդաբար Փետրուար 24-ին եւ Մարտ 21-ին: Ֆրանսայի կողմէ, 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը կրկին յետաձգուած է, կը գրէ, Ազգ. Ժողովին 1998-ին քուէարկած օրէնքի առաջարկին քննութիւնը Ծերակոյտին կողմէ տեղի պիտի չունենայ: Դիտել կու տայ որ մինչ Հրեաները տեսան որ իրենց դժբախտութեանց պատասխանատու Պետութիւնները ընդունեցան իրենց մեղքերը, Հայերը դեռ կը սպասեն արդարութեան սկզբնական նշանի մը Թուրքիոյ կողմէ: Ան 80 տարի է կը ջանայ ջնջել իր չարագործութիւններու բոլոր հետքերը եւ հիմա ամօթալի ճնշումներով կը փորձէ արգելք հանդիսանալ արեւմտեան Պետութեանց որ օգնեն Հայերուն իրենց արդար պայքարին մէջ, պայքար որ միայն իրենց պայքարը չէ այլ տիեզերական պայքար մը մարդկային իրաւանց համար: Նամակագիրը ցաւով կ՚անդրադառնայ որ Ֆրանսահայերը միամտութիւնն ունեցան կարծելու որ մարդկային իրաւանց եւ մարդասիրական գաղափարներու ախոյեան իրենց երկիրը տեղի պիտի չտար իրենց դահիճին շուկայիկ ճնշումներուն:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Բ.

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ

Հայ մանուկին հայեցի դաստիարակութիւն ջամբելու առաքելութեան վրայ հիմնուած Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու միաբանութիւնը, հաւատարիմ իր կոչումին, իր շարքերը խտացնելէ ետք նոր անդամուհիներով, կ'ընդառաջէ նոր մարտահրաւէրներու, նոր առաքելավայրերու մէջ նոր դպրոցներ բանալու առաջարկներու, 1960-ական թուականներէն սկսեալ:

Այս անգամ հրաւէրը կու գայ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն: Այսպէս, ընդառաջելով Ֆիլատելֆիոյ Ս. Մարկոս Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հովիւ Գերպ. Ստեփան Ծ. Վրդ. Ստեփանեանի (այժմ հանգուցեալ) խնդրանքին, 1963 Հոկտեմբերին Ֆիլատելֆիա կը ժամանեն առաքինազարդ երեք քոյրեր՝ Վալանթին, Հռիփսիմէ եւ Արուսեակ, ուսումնասիրելու համար կարելիութիւնը հայկական ամէնօրեայ վարժարանի մը հիմնարկութեան:

Երեք քոյրերը շրջան մը կ'ապաստանին տեղացի մայրապետներու Ս. Ռաֆայէլա Կրթութեան Տունը, ուր առտնին աշխատանքներ կը կատարեն հոգալու համար իրենց ապրուստի եւ կրթաթոշակի ծախքերը: Այնուհետեւ երեք քոյրերը կը փոխադրուին փոքր բնակարան մը, որ իրենց կը տրամադրուի կարդինալ Աղաճանեանի եւ Սթիվ Մոսկարի նուիրատուութեանց շնորհիւ:

1963 – 1967 Հայ քոյրերը կը հետեւին գիտական, արուեստի եւ մանկավարժական դասընթացքներու, ծանօթանալու համար ամերիկեան վարժարաններու ուսումնական ծրագրին: Դժուար պայմաններու տակ աշխատելով անոնք կ'իւրացնեն անգլերէն լեզուն, կը ստանան համալսարանական վկայագիր, ինչպէս նաեւ ձեռք կը ձգեն Մոնթէսորիի վկայագիրը, յետագային բացուելիք դպրոցի աշակերտութեան լաւագոյնս օգտակար ըլլալու նպատակով: Իրենց ուսման առընթեր Հայ քոյրերը կը բանան նաեւ Շաբաթօրեայ վարժարան մը, ուր աւելի քան 40 աշակերտներու կը դասաւանդեն հայերէն լեզու, երգ, պատմութիւն եւ մշակոյթ:

1967-ի աշնան երկու քոյրեր՝ Մելինէ եւ Ջեմմա, կը միանան քոյրերու առաջին խումբին: Հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու վճիռը կ'արձակուի եւ 1967 Հոկտեմբեր 2-ին կը բացուին դռները Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանին, երեք քոյրերով, անգլերէնի մէկ ուսուցչուհիով եւ 12 աշակերտներով, մանկամսուրի եւ մանկապարտէզի դասարաններու մէջ, տնօրէնութեամբ քոյր Արուսեակի:

Հայ Քոյրերու վարժարանը իր հիմնադրութեան առաջին իսկ օրէն կը դառնայ Ֆիլատելֆիոյ հայկական գաղութին ուշադրութեան կեդրոնը եւ խնամքին առարկան, հանդիսանալով միութեան կապը գաղութին: Այս իրողութեան շօշափելի փաստն է այն՝ որ տարի մը ետք, 1968-ին, երբ կը կազմուի վարժարանին Խնամակալ Մարմինը, անոր մաս կազմող անդամները միասնաբար կ'աշխատին ի նպաստ հաստատութեան վերելքին, առանց յարանուանական կամ կուսակցական խտրութեան:

Հոս, միջանկեալ հարկ է նշել որ Ֆիլատելֆիոյ հայկական գաղութը կը յատկանշուի եզակի նկարագրով մը: Գաղութը հեռու եղած է յարանուանական եւ կուսակցական իրերամերժ հարցերէ եւ համերաշխօրէն գործած են ու կը գործեն առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական հինգ եկեղեցիները, Հայրենակցական եւ Մշակութային զանազան կազմակերպութիւնները, «Քնար» երգչախումբը եւ այլ մարմիններ: Այս բոլորի կողքին երբ կը բացուէր հայկական ամէնօրեայ վարժարանը, բնական էր որ այն դառնար գաղութին բոլոր հաստատութիւններուն գուրգուրանքի առարկան:

1967-ին հիմնուած Հայ Քոյրերու վարժարանը, ամէն տարի դասարանի մը յաւելումով, 1975-ին կը դառնայ մինչեւ Ը. կարգով օժտուած կրթական հաստատութիւն մը, 165 աշակերտներով: Տարուէ-տարի աշակերտներու թիւի աճը պատճառ կը դառնայ որ Հայ Քոյրերը ստիպուած ըլլան եօթը տարուան մէջ երեք անգամ դպրոցավայր փոխելու: Այլազան դժուարութիւններ յաղթահարելու Հայ Քոյրերու աննկուն կամքը եւ իրենց առաքելութեան նկատմամբ ունեցած հաւատքը վերջապէս կը պտղաբերի եւ 1975-ին վարժարանը կ'օժտուի իր սեփական դպրոցավայրով, Ռատնըր բլուրին վրայ գտնուող 20 արտավար տարածութեամբ կանաչազարդ կալուածի մը գնումով: Նոյն տարուան Մայիսին տեղի կ'ունենայ նոր շէնքի մը կառուցման հիմնարկէքը, շրջանի Հայ հինգ եկեղեցիներու հովիւներուն մասնակցութեամբ: Հինգ ամսուան մէջ վերջ կը գտնեն շինարարական աշխատանքները եւ 1975 Հոկտեմբեր 1-ին աշակերտները 1975 – 1976 ուսումնական տարեշրջանը կը սկսին նոր դպրոցավայրին մէջ, ուր կ'օժտուի նաեւ Ը. կարգով, դառնալով միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը:

Հոս հարկ է յիշատակել անունը Ֆիլատելֆիոյ ծանօթ իրաւաբաններէն Ալպէր Մոմճեանի, որ վարժարանի հիմնադրութեան սկիզբէն իսկ մեծ ծառայութիւններ մատուցանած է Հայ Քոյրերու վարժարանին, օգտակար հանդիսանալով հաստատութեան իրաւական հարցերու բարւոք լուծման, ինչպէս նաեւ նոր դպրոցավայրի կալուածի գնման: Իր ծառայութիւնները նիւթական առումով կը գնահատուին տասնեակ հազարաւոր տոլարներ: Իբրեւ երախտագիտութեան արտայայտութիւն, վարժարանին 10-ամեակի տարեգիրքը ձօնուած է իրաւաբան Ալպէր Մոմճեանին:

Անհրաժեշտ է յիշել նաեւ անունը բարերար Ժիրայր Յովնանեանի, որ կարեւոր վաստակ ունեցած է վարժարանին հիմնադրութեան եւ բարգաւաճման աշխատանքներուն մէջ: Արդարեւ, 1968-ին կազմուած է վարժարանին Խնամակալ Մարմինը, զոր երկու տասնամեակ գլխաւորած է Ժիրայր Յովնանեան, իր հեռատեսական ջանքերով եւ կազմակերպչական հմտութեամբ յաջողելով գաղութին նեցուկը ապահովել Հայ Քոյրերու վարժարանին բարգաւաճման ի նպաստ, ինչպէս նաեւ իր կարեւոր ներդրումը ունենալով վարժարանը սեփական կալուածով օժտելու աշխատանքներուն մէջ: Այսպէս, 1968-ին, վարժարանին ի նպաստ Խնամակալ Մարմնի կազմակերպած հանգանակութեան անդրանիկ ձեռնարկին, Ժիրայր Յովնանեան եւ իր երեք եղբայրները՝ Գէորգ, Վահագն եւ Հրայր, 100 հազար տոլար նուիրած են դպրոցաշինութեան ֆոնտին: 1976-ին, վարժարանին կողմէ Նիւ-Եորքի մէջ կազմակերպուած ձեռնարկի մը ընթացքին, Յովնանեան չորս եղբայրները 50 հազար տոլար նուիրած են դպրոցին, ի պատիւ իրենց հօր՝ Ստեփան Յովնանեանի:

1976 Յունիս 14-ին, Հայ Քոյրերու վարժարանը կու տայ միջնակարգ բաժնէն իր անդրանիկ հունձքը՝ 5 աշակերտներ:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանը 1984-ին կը վարկաւորուի Միջին Նահանգներու դպրոցներու եւ գոլէճներու ընկերակցութեան կողմէ, տասը տարուան համար:

1986-ին, վարժարանին հիմնադիր եւ 19 տարուան տնօրէնուհի Քոյր Արուսեակ Սաճոնեան, վարժարանը կրթական եւ դաստիարակչական ամուր հիմերու վրայ դնելէ ետք կը կանչուի Հռոմ, ստանձնելու համար Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան Ընդհանուր Փոխանորդի պատասխանատու պաշտօնը: Քոյր Արուսեակ ներշնչումի աղբիւր եղած է իրեն օգնական քոյրերուն, պաշտօնակիցներուն եւ վարժարանի վերելքին սատարող յարակից մարմիններուն համար:

Քոյր Արուսեակի մեկնումէն ետք, 1986 – 1987 ուսումնական տարեշրջանէն սկսա-եալ վարժարանին տնօրէնութիւնը կը յանձնուի մանկավարժական հարուստ փորձառութեամբ օժտուած եւ մինչ այդ դպրոցին մէջ տասնամեայ վաստակ ունեցող Քոյր Լուիզա Գասպարեանին: Քոյր Լուիզա, որ 14 տարի է ձեռնհասօրէն կը վարէ վարժարանին տնօրէնուհիի պաշտօնը, իր ուսումը առած է Պէյրութի Հռիփսիմեանց վարժարանին մէջ. ապա հետեւած է Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի Ազատ Արուեստից դասընթացքներուն եւ Փենսիլվանիոյ Գապրինի գոլէճի Աստուածաբանութեան ճիւղին: Վկայուած է Պասկալը գիտութեանց, Միջազգային Մոնթեսորի ընկերակցութեան նախակրթարանի կրթութեան, Պիվըր գոլէճի Մանկամսուր – Մանկապարտէզի ուսուցման եւ մանկավարժութեան մագիստրոսի վկայականներով:

Քոյր Լուիզա վարժարանին տնօրէնութիւնը ստանձնելէ ետք, կրթական եւ դաստիարակչական աշխոյժ գործունէութիւն մը ծաւալելուն առընթեր, իր ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ նաեւ դպրոցին կալուածին սեփականացումը իրագործելով հաստատութիւնը նիւթական հոգերէ զերծ պահելու անհրաժեշտութիւնը: Մինչ այդ, տարի մը առաջ, 1985-ին, վարժարանին նախկին սաները (110 հոգի), կազմած էին Շրջանաւարտից Միութիւն մը, զօրավիգ կենալով վարժարանի Խնամակալ Մարմնին, հաստատութեան վերելքին համար անոր տարած մշակութային, ընկերային եւ դաստիարակչական աշխատանքներուն մէջ:

Վարժարանին շրջանաւարտից Միութիւնը իր կազմութեան առաջին օրէն կը լծուի խիստ օգտակար աշխատանքի, բարձրացնելու համար հաստատութեան բարօրութիւնը եւ մանաւանդ իր բաժինը բերելու վարժարանին կալուածը սեփական դարձնելու ուղղութեամբ թափուած ջանքերուն: Առ այդ, Միութիւնը, վարժարանի աշակերտներուն համագործակցութեամբ կը հաւաքէ Ֆիլատելֆիոյ եւ շրջակայքի Հայերու հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը, զանոնք ներմուծելով համակարգիչի մէջ: Ապա կը սկսի հեռաձայնի արշաւ մը, դիմելով հայ համայնքի անդամներուն որպէսզի իրենց նիւթական օժանդակութեամբ կարելի ըլլայ ար- բել վարժարանին պարտամուրհակը: Ա... աշխատանքը կու տայ իր դրական ար- դիւնքը, 3 տարիներու ընթացքին թեթե- ցնելով դպրոցի կալուածին պարտքը. Այս շարժումին առընթեր կարեւոր նպաստ կը բերեն նաեւ վարժարանի կողքին կեա- քի կոչուած Մեսրոպ – Մաշտոց, Ոսկե- Արծիւ, Երիտասարդ Արծիւ ընկերակցու- թիւնները, տարեկան տօնավաճառ կա- մակերպող մարմինը, Տիկնանց Միու- նը, Ծնողա – Ուսուցչական Մարմինը անշուշտ Խնամակալ Մարմինը:

Կազմակերպուած եւ երկարաշունչ աշ- խատանքները իրենց պտուղը կու 1987-ին, երբ Հայ Քոյրերու վարժարա- նին 20-ամեակը նշող հանդիսութեան Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Էլիզապէթ Յով- նանեան, դպրոցին մնացեալ պարտքը վը- ճարելու յանձնառութեամբ, 250 հազար տոլար նուիրելով կ'այրեն վարժարա- նի պարտամուրհակը, Հայ Քոյրերը դարձ- նելով դպրոցական կալուածին սեփա- կանատէրը: 1989 Յունիս 11-ին, յատուկ ա- րողութեամբ մը դպրոցին շէնքը կը կոչուի բարերար ամոլին անունով եւ յու- շատախտակ մը կը զետեղուի վարժարա- նի մուտքին:

(Շար.)

ՏԱԹԵՒԻԿԸ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Տաթեւիկ Յովհաննիսեան, ճազի միջազգային բեմերու ծանօթ երգչուհին, որ անցեալ Յունիսին Փարիզի մէկ ակումբին մէջ ամփոփ յայտագրով մը իր արուեստէն նախաճաշակ մը տուած էր, Ապրիլ 1-ին հայերէն ու անգլերէն կտորներու երգացանկով մը հանդէս եկաւ Իսիի Համագումարներու եւ արուեստի պալատին մէջ. իրեն կ'ընկերանար Արմէն Տոնէլեան, Փորթինօ, Ճօ Ֆիճճէրըլտ (դաշնակ, թաւջութակ, պաթերի) երրեակը: Զինքը լսելու գացած էր հոն շուրջ 500 հոգինոց բազմութիւն մը, մեծ մասով Հայերէ բաղկացած:

«Կոմիտասն ու Սայաթ Նովան ճազով կ'երգուի՞» հարցումը որ շատ շատերու մտքին մէջ կը պտտէր, երբեմն նաեւ բառացի արտայայտութիւն գտնելով, թերահաւատութեան, վախի նմանող ըզգացումներ կը մատնէր. բան մը որ այնքա՛ն յատկանշական է, յաճախ առանց բանաւոր պատճառի աւանդականին կապուած մեր կեցուածքին մէջ: Պահպանողականութիւն մը որ ճիշդէն աւելի սխալ տեղ կը յայտնուի, թելադրուած՝ գրեթէ սրբապղծութեան մը վախէն: Ու տարօրինակը այն է որ ո՛չ աւանդականը միտք կը բերուի, ո՛չ ալ պահպանուելիքը, երբ նոյն Կոմիտասն ու Սայաթ Նովան պորտապարի ընկերակցի կը վերածուին մեր պարահանդէսներուն, պարանցիկ ճաշերուն օղիի ու ուիսքիի գոլորշիներուն մէջ:

Համեմատականը բաւական պերճախօս է մեր իրականութեան մէջ բանող չափանիշներուն տեսակէտէն. մինչ արուեստը, գեղեցիկը այնքա՛ն դիւրութեամբ կը զոհուին աւանդական – մաւանդականին, երկու կում օղի ու քանի մը ծեքծեքուն, ոլորուն, կպչուն հառաչանք կը բաւեն կուլ տալու բուն սրբապղծութիւնը ու խելայեղ ծափեր ալ կը ստանան:

Տաթեւիկը իր մեկնաբանութեամբ կ'ընդգծէ հայ երգին որ Կոմիտաս է, Սայաթ Նովա, կամ պարզապէս «ժողովրդական», մնայուն արժէքի յատկանիշը: Արժէք զոր ոչինչ կրնայ նսեմացնել, չըն- ջել: Կը բաւէ մտիկ ընել իր «Հով արէք» որ քանի մը վայրկեանի տեւողութեան մէջ աւելի քան հարիւրամեայ պատմութիւնը կը խտացնէ հայ ժողովուրդի Սրտին ցաւին, այրող վշտին հով – դարման խնդրող հողի մարդուն, գեղջ- Հայուն պաղատանքն է այդ երգը որ մը քաղաքի ճամբան բռնած է, հանդիպելով Կոմիտասի մը: Յետոյ, տասնամեակներ ետք, երգին ընթացքը նոր հանգրուան կը նուաճէ, հասնելով ճազի աշխարհին որուն դուռները անոր առջեւ կը բանայ Տաթեւիկին տաղանդը: Նոյնն է պարագան Սայաթ Նովային, «Մոկաց հարսներ»ուն, կամ Շալախոյին որոնք նոր հանդերձանքով նոր տարածք կը գտ- բանեն, նոյն ատեն խորհրդանշելով ի- րենց ծնունդ տուած ժողովուրդին երթ դէպի նոր հորիզոններ:

Տաթեւիկ որ Հայաստան ապրած տա- րիներուն խորհրդային տարածքին կոչուած էր արդէն «Ճազի առաջին ա- կինը», շուրջ տասը տարիէ ի վեր կ'ա- րի ԱՄՆ. զաւակն է հայ ժողովրդական երգի ծանօթ արուեստագիտուհի Օֆէլ- Համբարձումեանի: Այս կապը անշուշտ կարեւոր դեր ունի հայ երգին հետ այնքան գեղեցիկ մտերմութեան մէջ, բուն գլխաւոր ազդակներն են ճազի պա- շաճեցումի գործը ու յանկարծահաս իր մեծ կարողութիւնը: Այդ կապն է նաեւ որ իրեն ըսել կու տայ. «Հայկական ժողովրդական երգերը միշտ առաջնային ազդեցութիւն գործած են վրաս: Ճազ երգչուհիի մը ըլլալով հանդերձ, երբեք մոռցած, կամ խզուած չեմ իմ հայկական արմատներէս»:

Ըսուածին երկուն ապացոյցն էր Ապրիլ 1-ի երգահանդէսը ու «Լսիր սիրտս» խորագրուած սալը որ խմբած է Տաթեւիկ հայկական երգերէն տասնեակ մը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՏԱՆԱՅԷՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Revue d'Histoire Arménienne Contemporaine-ի երրորդ հատորը լոյս տեսաւ անցեալ տարուան վերջաւորութեան: Անիկա իր ամբողջութեանը մէջ յատկացուած է Կիլիկիոյ դարասկզբի պատմութեան՝ 1909-ին տեղի ունեցած Ատանայի ջարդերէն մինչեւ 1920-ական տարիներու վերջաւորութիւնը: Նշենք որ սոյն պարբերաթերթը հրատարակութիւնն է Նուպարեան գրադարանին եւ անիկա խմբագրուած է Յարութիւն Գէորգեանին կողմէ:

Սոյն հատորին ներկայացման նուիրուած երեկոյթ մը կազմակերպուած էր Մարտ 24-ին, Փարիզի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կեդրոնին մէջ: Հատորը ներկայացնելու հրաւիրուած էին Յարութիւն Գէորգեանն ու պարբերաթերթի յօդուածագիրներէն՝ Վահէ Թաշճեանը:

Յարութիւն Գէորգեան խօսք առնելով, ներկայացուց պարբերաթերթին ընդհանուր բովանդակութիւնը, ու արխիւային անտիպ նիւթերու օգտագործման ճամբով, նոր լոյս կը սփռէ Կիլիկիոյ դարասկզբի պատմութեան վրայ:

Պարբերաթերթին ընդհանուր խմբագիրը ապա անցաւ իր ծաւալուն ուսումնասիրութեան ներկայացումին: Անիկա կարեւորագոյն բաժինը կը գրաւէ սոյն հատորին մէջ: Ուսումնասիրութիւնը գրուած է Փօլ Փապուճեանի գործակցութեամբ: Նիւթը կը վերաբերի 1909 Ապրիլին Ատանայի նահանգի ամբողջ տարածքին մէջ տեղի ունեցած Հայերու ջարդին, որուն զոհ գացին մօտաւորապէս 25 հազար անձեր: Խմբագիր - յօդուածագիրը նախ կանգ առաւ այս ուսումնասիրութեան համար օգտագործուած աղբիւրներու վրայ: Անոնց բազմազանութիւնը ապացոյց մը կրնայ համարուիլ ուսումնասիրութեան առարկայականութեանն ու կարեւորութեանը: Այսպէս, հեղինակը այնտեղ օգտագործած է արխիւային նիւթեր, յատկապէս Ֆրանսական, ինչպէս նաեւ բրիտանական պետական դիւաններէն առնուած: Աղբիւրներու շարքին, հեղինակը օգտագործած է նաեւ սոյն ժամանակաշրջանի Իսթանպուլի Թրքական ու հայկական մամուլը: Վերջապէս օգտագործուած են այդ օրերու հայ կամ թուրք քաղաքական դէմքերու, ինչպէս նաեւ արեւմուտքցի միսիոնարներու հրատարակութիւնները:

Գէորգեան ապա անցաւ 1909-ի դէպքերու վերլուծումին: Այնպէս ինչպէս հեղինակը յայտնեց, յօդուածին մէջ արտայայտուած գլխաւոր միտքը այն է, որ Օսմանեան պետութեան տիրող նոր վարչակարգը, այսինքն Իթթիհատական Երիտթուրքերը, որոնք իշխանութեան հասած էին 1908 թուականին, գլխաւոր պատասխանատուներն էին Ատանայի հայկական ջարդերուն: Այս միտքը կը հակասէ Արեւմուտքի մէջ գոյութիւն ունեցող կարգ մը Թրքագէտներու կարծիքին, որոնք իրենց հրատարակութիւններուն մէջ սովորութիւն ունին նսեմացնելու ու մեղմացնելու Իթթիհատականներու դերը զանազան ցեղասպանական ծրագիրներուն մէջ: Գէորգեան, իր ներկայացումին ընթացքին մանրամասնօրէն նշեց զանազան դրդապատճառներ, զորս Իթթիհատականները կը մղէին Ատանայի մէջ ցեղասպանական այս ծրագիրը գործադրութեան դնելու: Ապա, յօդուածագիրը նշեց այն երեւոյթները, որոնք կ'ապացուցեն Իթթիհատականներու դերը 1909-ի մարդկային աղէտին մէջ:

Երկրորդ խօսք առնող յօդուածագիրն էր՝ Վահէ Թաշճեան, որուն գրութիւնը, սոյն պարբերաթերթին մէջ, կը վերաբերի Արդի Թուրքիոյ առաջին տասնամեակին՝ 1920-ական տարիներուն, Սուրիոյ հետ սահմանային գօտիին մէջ գտնուող զանազան ոչ - Թուրք փոքրամասնութիւններու ճակատագրին: Ինչպէս նշեց հեղինակը, յօդուածին համար գլխաւոր աղբիւր հանդիսացած է ֆրանսական պետական դիւանը:

Հեղինակը նշեց, որ Մուսթաֆա Քեմալի հաստատած իշխանութիւնները, առաջին իսկ պահէն նպատակ ունեցած են՝ ստեղծել այնպիսի Թուրքիա մը, ուր ոչ - Թուրք փոքրամասնութիւնները տեղ չունէին: Ահա թէ ինչպէս կը բացատրուին այն միջոցառումները, զորս Թուրքիոյ նոր վարիչները սկսան գործադրել 1922 թուականէն սկսեալ մինչեւ 1920-ականներու վերջը՝ Սուրիոյ հետ սահմանային գօտիին մէջ ապրող ոչ - Թուրք փոքրամասնութիւններուն նկատմամբ:

Այս փոքրամասնութիւններուն շարքին պէտք է թուել Հայերը, Ասորիները, Քաղդէացիները, ծագումով արաբ Յոյն-Ուղղափառներն ու Յոյն - Կաթողիկէները, Մարոնիները, ինչպէս նաեւ իսլամական կրօնքին պատկանող ու ծագումով արաբ Կիլիկիոյ Ալաւիթները:

Իր ներկայացումին ընթացքին հեղինակը նախ կանգ առաւ Ուրֆա քաղաքի կացութեան ու մինչեւ 1924 թուականը այնտեղ ապրող մօտաւորապէս 5.000 քրիստոնեաներու պարագային: Այս քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնը կազմուած էր գլխաւորապէս Ասորիներէ, ինչպէս նաեւ Հայերէ ու Քաղդէացիներէ: Քաղաքապետային իշխանութիւնները 1923-ի վերջաւորութենէն սկսեալ այս փոքրամասնութիւններուն դէմ գործադրութեան դրին այնպիսի բանի միջոցառումներ, որոնց իբրեւ հետեւանք, մինչեւ 1924-ի վերջաւորութիւնը, Ուրֆայի քրիստոնեայ բնակչութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը քշուեցաւ քաղաքէն ու ապաստան գտաւ մօտակայ Սուրիոյ մէջ:

Իբրեւ երկրորդ օրինակ, Թաշճեան նշեց Տիյարպէքիրի, Պիթլիսի ու Մամուրէթ Ազիզի նահանգներու հայ մնացորդացին պարագան: Հեղինակին համաձայն՝ այս տարածքներուն մէջ հազարաւոր Հայեր Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի տարիներուն փրկուած էին տեղահանութենէ եւ կոտորածներէ եւ զանազան պատճառներով պաշտպանուած էին քիւրտ շէյխերու ու աղաներու կողմէ: Բայց այս կացութիւնը գոյատեւած է մինչեւ 1925 թուականը: Այս տարիէն սկսեալ, քիւրտ ցեղապետներու հզօրութիւնը այս տարածքներուն մէջ զգալիօրէն նուազած է, ի հաշիւ Թրքական կեդրոնական իշխանութիւններուն, որոնք, Թրքական բանակին մասնակցութեամբ, սկսած են տիրել իրենց հսկողութենէն մինչեւ այդ խուսափող գիւղական այս տարածքներուն վրայ: 1927 թուականներէն սկսեալ է որ այստեղի Հայերը թիրախը կը դառնան Թրքական իշխանութիւններու կանխամտածուած բռնութիւններուն, որոնց նպատակն էր Հայերը արտաքսել Թուրքիայէն:

Հեղինակը յայտնեց, որ այս բռնութիւններուն պատճառով, մօտաւորապէս 10 հազար Հայեր քշուեցան գիւղական այս տարածքներէն ու մեծ մասամբ ապաստան գտան Սուրիոյ հիւսիս - արեւելեան շրջանին մէջ:

Երեկոյթի վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ հարցումներու ու ներկաներուն հետ միտքերու փոխանակում:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ

Պաշտօնաթերթ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան

Թիւ 9-12, Սեպտեմբեր - Դեկտեմբեր 1999

Patriarcat arménien catholique
rue Hôpital libanais. Geytawi
Beyrouth, Liban

ԱՆՀԱՏ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԳԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

«Ամարաս», Երեւան, 2000

ԱՆԻ ԵՂՄԱԶԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆՈՅՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի «Գարուն», «Սահակ - Մեսրոպ» եւ Նիսի «Սայաթ Նովա» երգչախումբերու երեկուան պարզ, փոքրիկ, սակայն լրջութեամբ եւ գիտակցութեամբ տողորուած, յարատեւութեան ոգիով լեցուած, հայ երաժշտութեան տիտաններու՝ Կոմիտասի, Եկմալեանի, Կանաչեանի, Սարգսեանի, Բաբաջանեանի, Ալէմշահի, Խաչատուրեանի շունչով հասակ նետած երկու դեռատի անդամուհիները, այսօր հանրութեան ներկայացան իրենց կեանքի Ա. համերգով, որպէս ապագայի յոյսերով առլցուն երիտասարդ երգչուհիներ, Նիսի «Սէն Ֆրանսուա տը Փօլ» Եկեղեցւոյ մէջ:

Այդ երգչուհիներն են՝ Անի Եղմազեան եւ Անոյշ Մարտիրոսեան:

Անին ծնած է Գերմանիա, Տորտմունտ քաղաքը: Դեռ մէկ տարեկան հասակին փոխադրուած Մարսէյլ, ուր հինգ տարիներ յետոյ յաճախած է Ազգային Երաժշտանոցը, հիմնական գիտելիքներ ստանալու համար, եւ հետեւելու՝ նախ ջութակի եւ աւելի ուշ պասոնի դասերուն: Ան կը ստանայ նաեւ կարճ ժամանակէ մը ի վեր երգչախումբի խմբավարութեան դասընթացքներ նոյն երաժշտանոցին մէջ:

Շատ փոքր տարիքէն սկսած է երգել Եկեղեցւոյ մէջ եւ մաս կազմած՝ «Գարուն» մանկա - պատանեկան, եւ ապա միաժամանակ «Սահակ - Մեսրոպ» եւ Նիսի «Սայաթ Նովա» երգչախումբերուն: Այս տարիներուն արդէն իսկ զգացած է բուռն սէրը դէպի երգարուեստ: Իր ծնողքին եւ ուսուցիչներուն թելադրութեամբ հինգ տարիներէ ի վեր կը ստանայ ձայնամարզութեան մասնաւոր դասեր Միրիէլ Սօմերիս եւ Ֆայլէն Շանոյեանի եւ իր հօր մօտ:

Անոյշը ծնած է Լիոն, պոլսահայ ընտանիքէ մը: Ան եւս փոքր հասակէն երգած է եկեղեցւոյ եւ «Սայաթ Նովա» երգչախումբին մէջ, եւ հասակ նետած հայ հոգեւոր թէ աշխարհիկ երգերու անդաստանին մէջ: Չորս տարիներ առաջ Նիսի երգչախումբի ղեկավարին քաջալերութեամբ, մուտք գործած է Նիսի Ազգային Երաժշտանոցէն ներս, ստանալու համար կանոնաւորապէս ձայնամարզութեան դասեր՝ Քաթրին Տէքանի մօտ, եւ ապա սորվելու իրեն անհրաժեշտ չափով դաշնամուր: Ան երաժշտական ուսման զուգընթաց կը հետեւի նաեւ Նիսի համալսարանի «Քոմիւնիքասիոն» ճիւղին:

Յայտագիրը բաղկացած էր միջազգային եւ հայկական երաժշտական գրականութենէն առնուած ընտիր գործերով:

Առաջին մասին մէջ Անոյշ Մարտիրոսեանը երգեց Պախի «Մակնիֆիքաթ»էն՝ Մոցարթի «Դօզի Ֆան Թութի»էն (Տէսփինայի երգը), Փուչինիի «Ճիանի Չիչի»էն (Լորէթի երգը) մէկ մէկ կտոր, իսկ Անի Եղմազեանը մեկնաբանեց Մոցարթի («Նօս տը Ֆիկարօ»էն (Սուզանի երգը), Փուչինիի «Թուրանտօթ»էն (Լիուի երգը) եւ Ռավէլի «Լ'էօր Էսփանյոլ»էն (Քոնսէփսիոնի երգը) արիաներ: Այս մասը իր վախճանը գտաւ Շոսոնի «Նիւի» եւ Օֆընպախի «Լէ քոնթ տ'Օֆման»էն առնուած երկու զուգերգներով: Խնամեալ եւ բծախնդիր աշխատանքի մը արգասիքը եղող այս բաժնին մէջ երկու երգչուհիներն ալ ցուցաբերեցին ձայն կառավարելու արուեստը, իւրաքանչիւր երգի ոճին հաւատարիմ մնալու գիտակցութիւնը, բառերու յստակ առոգանութեան անհրաժեշտութիւնը, եւ զանոնք հարկ եղած զգայնութեամբ եւ երաժշտականութեամբ դրսեւորելու միջոցները: Անոնք արդէն այս գործերով ապացուցանեցին թէ՝ իրաւունք ունին այլեւս բեմին վրայ ճակատաբաց ելնելու եւ երգերը հնչեցնելու երաժշտասէրներու ականջին:

Յայտագիրը շարունակուեցաւ հայ եկեղեցւոյ հոգեւոր երգարուեստի գանձարանին պատկանող սքանչելի երկու տաղերով, հայ աշուղական երաժշտութեան հսկաներէն՝ Սայաթ Նովայէն եւ հայ երաժշտութեան առաքեալէն՝ Կոմիտասէն, անոր հինգ գլխաւոր սաներէն Բ. Կանաչեանէ առնուած մեղեդիներով եւ երգերով:

Անի Եղմազեանը սկսաւ բաւականին դժուար, սակայն գեղահիւս «Տիրամայրն» մեղեդիով, զոր երգեց «a Capella» եւ շարունակեց Ռ. Աթայեանի մշակած՝ Սայաթ Նովայի «Ցիս մէկ դարիբ բլբուլի պէս»ով եւ Կոմիտասի «Կռունկ»ով: Անոյշ Մարտիրոսեանը մեկնաբանեց Ռ. Աթայեանի մշակած «Ո՞ւր ես մայր իմ» մեղեդին, Կ. Զաքարեանի մշակած՝ Սայաթ Նովայի «Ցիս դու գիմեթըն չի գիտի»ն եւ Կոմիտասի «Ծիրանի Ծառ»ը: Յայտագիրը վերջ գտաւ քանի մը զուգերգներով՝ Կանաչեանի «Օրօր» եւ Կոմիտասի «Սարէն եկաւ երկու մուխ», «Կուժն առա, ելայ սարը» եւ «Գնա, գնա»ով: Այս երգերով ալ աւելի ջերմացուցին արդէն ստեղծուած տաք երաժշտական մթնոլորտը:

Անին յատկապէս «Տիրամայրն» եւ «Կռունկ»ի նման դժուարին նրբաճաշակ գործերու կատարումով ապացուցանեց որ հասած է որոշ, ներկայանալի մակարդակի մը եւ դրսեւորեց աչքառու ձայնական մաքրութիւն եւ հիանալի երգայնութիւն, յուզելով բոլոր ունկնդիրները: Մենք նոյնքան տպաւորուեցանք Անոյշէն հրամցուած «Ո՞ւր ես մայր իմ», եւ «Ծիրանի Ծառ»էն, ան ցուցաբերեց յաջող մեկնաբանութիւն եւ արտայայտիչ զգայնութիւն:

Երաժշտասէր հասարակութեան երկարատեւ ծափահարութեանց գոհացում տալու համար Անի Եղմազեան եւ Անոյշ Մարտիրոսեան որպէս «պիս» երգեցին Կոմիտասի «Կաքաւիկ»ը, հնչիւնի գնահատելի հաւասարութեամբ եւ յատկապէս բացառիկ թեթեւութեամբ:

Համերգի ամբողջ տեւողութեամբ դաշնակով իր ընկերակցութիւնը բերաւ Տիկին Ժիւլիէթ Եղմազեան, որ իր զգայուն եւ նուրբ կատարումով, ունկնդիրներուն առջեւ սքանչելիօրէն պարզեց Կոմիտասի, Սայաթ Նովայի (Ռ. Աթայեան, Կ. Զաքարեանի) Պախի, Ռավէլի եւ այլոց մեծութիւնն ու խորութիւնը, նաեւ պարզութիւնը, քաղցրութիւնը եւ քնքշութիւնը, արտայայտչութեան աչքառու ուժով:

Աւելորդ չենք նկատեր շեշտել թէ՝ երաժշտականութեամբ օժտուած խոհուն, արուեստավարժ դաշնակահարուհիի ընկերակցութիւնը երիտասարդ երգչուհիներու համար եղաւ իսկական նեցուկ եւ բերաւ իր անուրանալի բաժինը, անոնց փայլուն յաջողութեանը մէջ: Յաջողութիւն մը որ խանդավառիչ է եւ յուսադրիչ ապագայի համար:

Մեր սրտագին մաղթանքն է որ Անին եւ Անոյշը շարունակեն իրենց երգարուեստի ուղին, որուն վրայ պիտի չգտնեն միշտ միայն զունագեղ եւ խայտաբղէտ բազմաթիւ ծաղկեփունջեր, ինչ որ ստացան համերգէն վերջ, այլ նաեւ բազմատեսակ խաչեր եւ փուշեր, յաղթահարեն բոլոր դժուարութիւնները, աշխատին լրջութեամբ եւ խոր գիտակցութեամբ, ցուցաբերեն պողպատեայ կամք եւ աննկուն նկարագիր, ժամանակ մը վերջ իջնելով հրապարակ՝ գրաւեն պատուաւոր տեղ մը, միջազգային երաժշտական բնագաւառին մէջ, սակայն առանց մոռնալու իրենց ինքնութիւնը, հարազատ մշակոյթը, տառապեալ ժողովուրդը, եւ իրենց թէ՛ թիկունք եղած երգչախումբերը...:

ՅՈՎՆԱՆ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

Նիս

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹ - Ռաուսայի Մխիթարեան Մշակութային սրահին մէջ, Մարտ 17-ին, բացումը կատարուած է Միաբանութեան հիմնադրութեան 300-ամեակի հանդիսութեան ծիրէն ներս դասախօսութիւններու շարքի մը: Օրուան դասախօսը եղած է Վիէննայի Մխիթարեան ուխտէն գրագէտ - բանաստեղծ Վարդան Եպիսկ. Աչգարեան: Բացման խօսքը կատարած է Լիբանանի Մխիթարեան Մշակութային Միութեան հիմնադիր՝ Հ. Գրիգորիս Վ. Սեբէնեան: Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը ճոխացուցած էր երեկոյթը, ապա բեմ ելած էր օրուան դասախօսը որու նիւթն էր՝ - «Մխիթարեանները ջահակիր հայ մշակոյթի»: Նորընտիր Կաթողիկոս - Պատրիարքը՝ Ներսէս - Պետրոս ԺԹ. բարձր գնահատած է Մխիթարեաններու կատարած դերը պատմութեան ընթացքին: Երեկոյթը փակուած է Կաթողիկոսին «Պահպանիչ»ով:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 17–ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Դռնբացէքը տեղի պիտի ունենայ պատարագէն անմիջապէս ետք, ժամը 12–ին։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
Ժամը 11–ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Ժամը 16–ին Դռնբացէք։
(Ժամը 13–ին՝ ճաշ Եկեղեցւոյ սրահը)։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Միհրան Կիւզելպօտուրի մահուան առթիւ Տիկին Վերժին Տէմիրճեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Աստղիկ Բարէլեանէ 500 Ֆր. իր մօր յիշատակին անոր մահուան 15–րդ տարելիցին առիթով եւ Պր. Սիրուն Զալուլեանէն 300 Ֆր. Տիկին Մարի Կետիկեանի մահուան առիթով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տէր եւ Տիկին Սիսեռեան 2500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սագըլեան, Տէր եւ Տիկին Թաշճեան 500–ական Ֆր., Ոմն (Վալանսէն) 300 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. – Տիկին Յակոբեանէ իր, ողբացեալամուսնոյն կողմէ՝ 500 Ֆր.։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre de la Commémoration du 85ème Anniversaire du **Génocide Arménien**
La Troupe Théâtrale **NAREG DOURIAN** présente
LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN
D'après les minutes du procès et de la pièce de Perdj Zeytountsian «La Cour»
Adaptation et mise en scène **Nareg DOURIAN**
Vendredi 14 Avril à 20 heures 30
— P. A. F. : 80 F —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱՂԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն
Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին։

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 Ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. – Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈԼԻՆԻ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն սկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15 ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին։

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension
Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV
Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1. 6 5 0 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 15 – ՅՈՒԼԻՍ 29

Վեցերորդ տարին ըլլալով Համազգային ամառնային համախմբումը բացառիկ առիթ մը պիտի ընծայէ Սփիւռք համալսարանական ուսանողներուն ընտելանալու Հայ մշակոյթին եւ Հայոց պատմութեան։

Օգտակարը հաճելիին միացնելով, համախմբումը կ'առաջարկէ դասախօսութիւններու շարք մը ներկայացուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի մասնագէտներու կողմէ։ Նախատեսուած են հայկական մշակոյթի, երաժշտութեան, շարժապատկերի եւ գրականութեան շուրջ վիճաբանական հանդիպումներ, ինչպէս նաեւ շրջապտոյտներ դէպի Լիբանանի գլխաւոր հայկական հաստատութիւնները՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Այնճար, Պուրճ Համուտի հայկական թաղամասեր, ինչպէս նաեւ Լիբանանի պրօսաշրջային տեսարժան վայրեր Պաալպէք, Պիպլոս, Պէյթ էլ Տին եւ այլն։

Առաջին անգամ ըլլալով այս տարի համախմբումը կ'առաջարկէ նաեւ այցելութիւն մը դէպի Սուրիոյ պատմական վայրերը եւ ուխտագնացութիւն մը դէպի Տէր Զօր։

Սուրիա եւ Տէր Զօր շրջապտոյտի մասնակցիլ փափաքող ուսանողները պէտք է Պէյրութ գտնուին Յուլիս 11–ին։

Մասնակցութեան ծախքեր՝ 600 ամերիկեան տոլար։

Լրիւ կեցութեան ծախք։

300 ամերիկեան տոլար կէսօրեայ կեցութեան ծախք։

200 ամերիկեան տոլար Սուրիա այցելութեան համար։

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան թերթիկներ ստանալու համար դիմել. –

ԼՈՆՏՈՆ. – Սեդա Թնճուկեան –
Tél. : 44171 6038452
Fax : 44171 6039518
E-mail : stenjouk@aol.com

ՓԱՐԻԶ. – Հուրիկ Պաղտասարեան –
Tél et fax : 33 01 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

web site : www.hamazkayin.com

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15 dans les Salons de l'UGAB-Lyon avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN,** ténor, accompagné de Hagop BOYADJIAN, Davit TAVETIAN, Jacques SAFARIAN et Kévork CHEKHERDEMIAN, musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN,** poètesse.

— **Hovannès BERBERIAN** avec la participation de la Chorale KOMITAS et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h,
RDV en l'Eglise Apostolique Arménienne Saint Jacques à Lyon pour une messe de réquiem à la mémoire de **Napoléon BULLUKIAN.**

— à 12h30,
RDV pour le repas mensuel dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 12
MERCREDI
12 AVRIL
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.884 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.884

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԷՄ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 10-ին, Հայաստանի ոստիկանութիւնը ձերբակալման միջազգային հրամանագիր մը հանած է Վանօ Սիրադեղեանի դէմ եւ ամբաստանեալին նկարն ու այլ տեղեկութիւնները ղրկած է Ինթերփոլի 177 անդամ պետութեանց :

Ըստ Ինթերփոլի Հայաստանի գրասենեակի պետ՝ Վարդան Եղիազարեանի, Ներքին նախկին նախարարը հեռացած է Հայաստանէն Ապրիլ 3-ին, խուսափելու համար ձերբակալութենէն, քանի նախորդ օրը, Հայաստանի Ազգային Ժողովը քուէարկած է անոր անձեռնմխելիութեան ջնջումը : ՀՀՇ-ն (Սիրադեղեանի նախագահած Հայոց Համազգային Շարժումը) կ'ըսէ թէ Ապրիլ 3-էն ի վեր ոչ մէկ լուր ունի Սիրադեղեանէն եւ կասկած ունի որ իշխանութիւնները զայն գաղտնօրէն բանտը կը պահեն :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 13 / 14)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Խորհրդարանէն պատուիրակութիւն մը Ապրիլ 3 – 7 Սթրազպուրկի մէջ մասնակցած է Եւրոպայի Խորհրդարանին վեհաժողովին նստաշրջանին : Այդ ընթացքին պէտք է քննարկուէր Հայաստանի անդամակցութեան հարցը, սակայն, չէ քննարկուած, ըսուած է որ հաւանաբար այդ կէտը օրակարգի կուգայ Յունիսին :

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՎՐԱՍՏԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ապրիլ 10-ին, ժամը 17.34-ին, Հայաստան – Վրաստան սահմանին վրայ երկրաշարժ տեղի ունեցած է : Վերնակեդրոնը գտնուած է Ախալքալաքէն 45 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք : Ցնցումները 4 բալ ուժգնութեամբ եղած են :

ՋԱՒԱԽՔԸ ՇՎԱՐՆԱՁԷԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿԱԾ

Վրաստանի նախագահական ընտրութեան Ջաւախքի ընտրողներուն 84%-ը քուէն տուած է ներկայի նախագահ Է. Շեվարնաձէի : Ընտրութեան մասնակցութիւնը նոյն շրջանին մէջ եղած է 74% :

ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԻՆ

Հայաստանէն 6 երեսփոխաններ որպէս հրաւիրեալ մասնակցած են Ռուսաստան – Բելառուս միութեան միջխորհրդարանական 14-րդ նստաշրջանին : Ձիրենք ընդունած է Դումայի նախագահը որ ըսած է թէ եթէ իրենց միանալու յայտարարութիւն ըլլայ, իրենք կը քննեն : Երեսփոխան Ազատ Արշակեան յայտնած է թէ Դումայի նախագահը մեղմօրէն հակուած է իր երկրին դժգոհութիւնը նախագահ Ռ. Քոչարեանի Վրաստանի մէջ ըրած առաջարկէն թէ շրջանին համար ամէնէն արդիւնաւորը կ'ըլլայ 3+3+2 տարազը : Ռուսաստան – Բելառուս միութեան միանալու նպատակով կազմուած երեսփոխանական խումբը ներկայիս 27 անդամ ունի. ղեկավարն է Հանրապետական կուսակցութեան նախագահ Հրանտ Ոսկանեան :

Գ. ԳՈՔՍԻ «ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ»ԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԶՈՒԳԱՀԵՌՆԵՐԸ

Սարսափելի կանխատեսութիւններով ու գուշակութեան, նախապատրաստութեան թելադրանքով նամակ մըն էր Գ. Գոքսի ստորագրածը («Յառաջ», Ապրիլ 6) : Բրիտանացի քաղաքական այս դէմքը որ տասնամեակէ մը ի վեր քաջ ծանօթ է յատկապէս Ղարաբաղի խնդրանութեան, ահազանգ կը հնչեցնէր ամբողջ հայ ժողովուրդին ուղղուած իր «բաց նամակով». կ'ըսէր թէ եթէ ներկայի ընթացքը կասեցնել ու դէպքերու ուղղութիւնը փոխել կարելի չըլլայ, Ղարաբաղի նոր ու աւելի դաժան պատերազմ մը ու ինչ որ թերեւս աւելի ահաւոր է, նոր ցեղասպանութիւն մը ԻԱ. դարու սեմին հայութեան բաժինը պիտի ըլլայ :

Այս հեռանկարները ան հիմնած էր Հայաստանի ներքին ծանօթ տխուր վիճակին, ղեկավար դասուն տկարութիւններուն եւ յատկապէս Բաքուի ռազմական տրամադրութեան, պատրաստութեան վրայ : Այս վերջին ազդակը յատուկ իմաստ կը ստանար այն մտահոգութեամբ որ չէչէն մարտիկներ ու Անգարա պատրաստ են օժանդակութեան : Այլ խօսքով՝ կը հեռուէր Կովկասի շրջանին մէջ ազդեցութեան լծակներուն տիրանալու իսլամական հասարակաց վճռակամութիւն մը որուն դէմ շատ անհաւասար զօրութիւններ էին Հայաստանն ու Ղարաբաղը :

Գ. Գոքս իր ահազանգով գիտակցութեան, պատասխանատուութիւն ստանձնելու կը կանչէր ամբողջ հայութիւնը, յատկապէս Սփիւռքը. կը թելադրէր անյապաղ միացնել ջանքերը ու արգիլել դաւանկեցքի ողբերգութեան կրկնութիւնը :

Ուշագրաւ ու յուսալի մտահոգութիւն պատճառող բան է տեսնել որ Բաքուէն վերջերս յաջորդական ձեւով յայտնուած տրամադրութիւններ կ'արդարացնեն Գ. Գոքսի ահազանգը. առջի օր նախկին նախագահ Էլչիպէյն էր որ զէնքի ուժով Հայերու հակակշռին ենթակայ հողերը ազատագրելու մասին կը խօսէր. յաջորդեցին Թուրք լրագրող Ճ. Գիրճայի սպառնալիքը («Յառաջ», Մարտ 29) եւ Ազրբէջանի նախագահի գրասենեակի նախկին ղեկավար Նամազովի նոյնիմաստ խօսքերը («Յառաջ», Մարտ 30). այսօր լրատուները արձագանգ կ'ըլլան Ազրբէջանի նախագահի նախկին խորհրդական Վ. Գուլիզադէի նոյնանման արտայայտութեան :

Այս վերջինը թերթի մը տուած հարցազրոյցին ընթացքին ըսած է թէ Պուտինի յաղթանակէն ետք Կովկասի տիրապետութեան նոր զարգացումներ սպասելի են : Ռուսաստան ամէն բան կ'ընէ այդ գօտիին մէջ նոր պատերազմներ հրահրելու համար, անմիջապէս որ Չէչէնիոյ խնդիրը լուծուի : Անոր թիրախները կ'ըլլան, ըստ Գուլիզադէի, Վրաստանն ու Ազրբէջանը : Այս վերլուծումը զինքը կը մղէ եզրակացնելու թէ պէտք է պատրաստ ըլլան դարաբաղեան նոր պատերազմի որուն պարտաւոր կը նկատէ Թուրքիոյ մասնակցութիւնն ալ :

Գուլիզադէ դարաբաղեան ազդակով բացատրութիւն մը կը բերէ նաեւ Հայաստանի ու Ղարաբաղի ահաբեկչական ծանօթ արարքներուն. կ'ըսէ թէ ղարաբաղեան պայմանագիրը պատրաստ էր ստորագրուելու, արգելք եղան Վ. Սարգսեանի ու Կ. Դեմիրճեանի սպանութիւնները : Ա. Ղուկասեանի մահափորձը եւս կը բացատրուի նոյն ազդակով որ Մոսկուայի ձեռքին գործիքն է : Գուլիզադէ նոյն տրամաբանութեամբ յաջորդ մահափորձը կը նախատեսէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի համար որ անոր գիտակցութեամբ կը խուսափի պայմանագիրը ստորագրելէ :

Կրկնելէ ետք պատերազմին առոյգ հեռանկարը, ազրբէջանցի խորհրդականը կ'ըսէ թէ ազրբէջանականին դէմ նորէն պիտի կռուի ռուսական բանակը, քանի որ «հայկականը շատ տկար է», եւ Թուրքիա որ այդ ուղութեամբ համաձայնագիր ստորագրած է Ազրբէջանի հետ, այս անգամ գործօն դեր կը կատարէ : Գուլիզադէ շրջանի խաղաղութեան համար ամէնէն կարեւորը կը նկատէ Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանի հետ սահմանին բացումը, քանի որ ատով «աղէտ Հայաստանը դուրս կը բերուի Ռուսաստանի ազդեցութենէն» :

Ահազանգի նամակին մերկութեամբ հնչած է Բաքուի սպառնալիքն ալ : Կարելի՞ է վախ պատճառելու եւ այդ ձեւով վերոնշեալ խաղաղութեան պայմանագիրը ստորագրելու անուղղակի պարտադրանք նկատել ազրբէջանցի եւ Թուրք դէմքերու արտայայտութիւնները ու ձեռնածալ մնալ : Այս ուղղութեամբ բաւական զարմանալի էր տեսնել որ Հայաստանի Արտաքին գործերու Նախարարութեան բանբերը Գ. Գոքսի նամակով ըսուածին միայն Մեղրիի առնչուած տողերուն արձագանգած էր, զանոնք հերքելու տարտամ տրամադրութեամբ մը :

Մինչդեռ անդին, երեւանեան կեանքը կը թաւալի արտադաղթին, կաշառակերութեան դէմ կրաւորական դիրքերու հեշտումով, սիրադեղեանական խեղկատակութեան թերթօնով ու ինքնագոհութեան ամէնօրեայ էջերով : Այնպէս կը թուի որ որպէս նորութիւն գտնուածը Ջաւախքի ինքնավարութեան պահանջն է որուն օրէ օր աւելի լայն տեղ կը տրուի :

Շատ հեռատես, շատ քաղաքագէտ ըլլալու պէտք չկայ, նշմարելու համար որ ներսով ու դուրսով գործի բաժանում մը անհրաժեշտ է այսօր : Անշուշտ, այն նախապայմանով որ այդ բաժանումը նիւթականին վրայ չհիմնուի ինչպէս տասնամեակ մը առաջ ու վերջապէս արդարացնէ ամբողջութեան, միասնութեան հաւատքը : Նիւթականին ճամբով քալած փոխ – յարաբերութեան բոլորիս ծանօթ դասերը, ժամանակը հասած է որ բանի մը ծառայեն գոնէ այսօր երբ ճգնաժամը իսկապէս մեր սեմին հասած կը թուի :

Ս. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընկերվարականներու ծայրը ծայրին յաղթանակը աւելի Սիմիթիսի կը վերագրուի քան կուսակցութեան : Մինչեւ վերջին վայրկեանը այդ յաղթանակը կասկածելի էր եւ ի վերջոյ միայն 60 հազար ձայներու տարբերութեամբ է որ ՓԱՍՈՔ յաղթեց : Այս ընտրութեան մեծ պարտեալներն են ոչ համայնավար ձախի համախմբումը, որ հազիւ 3%-ի կը հասնի եւ 4 աթոռ կը կորսնցնէ եւ ՏԻՔՔԻ-ն որ ՓԱՍՈՔ-ի ծայրայեղ թեւին մէկ հերձուածն է, որ ոչ մէկ աթոռ ունի այլեւս : Հետաքրքրական է նկատել որ Թրակիոյ մահմետական փոքրամասնութիւնը ի նպաստ Սիմիթիսի քուէարկած է ողջունելու համար անոր նոր քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ : Ամէն պարագայի մէջ, ընդհանուր կարծիքն այն է որ ՓԱՍՈՔ-ը պէտք է դաս մը քաղէ իր այս փոքր յաղթանակէն եւ բարեփոխէ իր գործելակերպը : Վերջնական արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.– Սիմիթիսի ՓԱՍՈՔ-ը (ընկերվարական) ստացած է ձայներու 43,79%-ը ընդդէմ Նոր Ժողովրդավարութեան 42,76%-ին : Առաջինը 158 աթոռ կ'ապահովէ, մինչ Գարամանլիսի պահպանողական կուսակցութիւնն ալ կը գոհանայ 125 աթոռով :

ԲԱՔՈՒԻ Թրքախօս Պետութեանց 6-րդ վեհաժողովին, Ալիեւ ամէն ջանք թափած է սիրաշահելու համար իր հիւրերը : Վեց Պետութիւններէն –Ազրբէջան, Թուրքիա, Ղազախստան, Թիւրքմէնիստան, Ուզբեկիստան, Կիրգզստան– չորսը կը մասնակցէին իրենց նախագահներով, մինչ երկուքը՝ Ուզբեկիստան եւ Թիւրքմէնիստան միայն բանբերներ ղրկած են : Առիթէն օգտուելով, Ալիեւ շքեղ հանդիսութիւններ ալ կազմակերպած է ոգեկոչելու համար տեղական հերոսի մը՝ Տատա Գորգութ (տեսակ մը խաղաղապաշտ Վերսէնժէթորիքս կը գրէ Ֆիկարո) 130-ամեակը : Կովկասը, կը գրէ թերթին յատուկ թղթակիցը, ռազմագիտական վայր մըն է, ուր Ամերիկացիք Թուրքերու նեցուկով, շատ հեռու տարած են իրենց ազդեցութիւնը :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քրիստոնեայ – դեմոկրատ (Սէ. Տէ. Իւ.) կուսակցութեան ղեկավարը ընտրուեցաւ կին մը՝ Անկելա Մերքել, Էսսէնի համագումարին, Ապրիլ 10-ին : 45 տարեկան, ծնած է նախկին Արեւելեան Գերմանիա եւ ցարդ կը վարէր կուսակցութեան քարտուղարութիւնը : Ընտրուած՝ ձայներու 95,94%-ով, Անկելա Մերքել կը յաջորդէ Վոլֆկանկ Շաուպլէի որ հազիւ 17 ամիս նախագահեց կուսակցութեան, որ արատաւորուեցաւ կուսակցութեան գաղտնի եկամուտներուն գայթակղութեամբ, ինչ որ մահացու եղաւ նաեւ Քոհլի համար :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ երկօրեայ այցելութիւն մը կատարեց Շուէտ, ուր ընդունուեցաւ արքայական ամոլին կողմէ : Ֆրանսայէն յետոյ (Յուլիս 1), Շուէտն է որ կ'ապահովէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը :

ՉԷՉԷՆԻՈՅ պատերազմը բոլորովին վերջացած չէ եւ լեռը ապաստանած չէչէն մարտիկները կը շարունակեն հալածել ռուս զինուորները, թակարդներ լարելով եւ փախ կայ որ կացութիւնը վատթարանայ : Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը Լիւքսամպուրկի մէջ, ուր ներկայ կ'ըլլար Արտաքին նախարարներու ժողովին, յայտարարած է (Ապրիլ 10) որ իր երկիրը պատրաստ է երկխօսութեան, բայց, ո՛չ սպառնալիքի ո՛չ ալ վերջնագիրի կը հանդուրժէ : Այդ առընչութեամբ, Խաւիէ Սոլանա, Եւրոպական Միութեան ներկայացուցիչը արտաքին քաղաքականութեան գետնի վրայ, յայտարարած է Վրեմիա օրաթերթին որ Ռուսաստանի վարուելակերպը Չէչէնիոյ մէջ անընդունելի է : Սոլանա, որ Մոսկուա ալ այցելած էր եւ խօսելով Պուտինի մասին զայն կը նկարագրէ որպէս «ուժեղ, խելացի եւ եռանդուն անձ մը, պատրաստ՝ ստանձնելու Ռուսաստանի ապագային պատասխանատուութիւնը եւ ամէն ինչ ընելու զայն բարձրացնելու համար արժանի մակարդակի մը» :

ՇԻՐԱԶԻ (Հարաւային Իրան) յեղափոխական դատարանը յայտարարած է թէ 13 Հրեաներու դատը պիտի բացուի Ապրիլ 13-ին, ինչպէս նախատեսուած էր : Ասոնք ամբաստանուած են որպէս լրտես ի նպաստ Իսրայէլի եւ Միացեալ Նահանգներու :

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ ձերբակալուած է բարենորոգիչ լրագրող մը՝ Շամսուլվաէզին «Իսլամին վնասել»ու մեղադրանքով : Առաջնորդուած է Էվինի բանտը : Վերաքննութեան ատեն, Մամուլի դատարանը հաստատած է երեք տարուան բանտարկութեան վճիռը որ տրուած էր Նոյեմբերին :

ՊՈԼՍՈՅ դատարանը հինգ հոգի ձերբակալեց իբրեւ հետեւանք անգլիացի երկու անձերու սպանութեան Լիտս-Եունայթըտ – Կալաթասարայ մրցումի նախօրեակին : Հետապնդուած էին 17 հոգի : Իւ. Է. Էֆ. Ա.-ն Թրքական ակումբին դիմած է որպէսզի տոմս չտայ այն 1800 Թուրքերուն որոնք կը պատրաստուէին Անկլիա երթալ դարձի մրցումին համար : Արդէն, հակաթուրք զօրաւոր ալիք մը կայ Մեծն-Բրիտանիոյ մէջ :

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ

Հայ Քոյրերու վարժարանը 1984-ին Միջին Նահանգներու դպրոցներու եւ գոլէճներու ընկերակցութեան կողմէ 10 տարուան համար վարկաւորուելէ ետք, մեծ թափով կը շարունակէ ուռճանալ եւ հետապնդել իր առաքելութիւնը, հայթայթելով որակաւոր ուսում եւ սորվեցնելով հայ աշակերտին իր մայրենի լեզուն եւ մշակութային հարուստ ժառանգութիւնը: Հետեւողական այս աշխատանքը կուտայ իր դրական արդիւնքը, երբ 1995 Հոկտեմբեր 21-ին, վարժարանը կը վերավարկաւորուի յիշեալ ընկերակցութեան կողմէ:

Նոյն տարեշրջանին վարժարանին աշակերտութեան թիւը հասած էր 207-ի: Անհրաժեշտ կը նկատուի դպրոցավայրին ընդարձակումը նոր շէնքի մը կառուցմամբ: Առ այդ, Խնամակալ Մարմինը կը հաստատէ Տինութեան հիմնադրամ մը: Շնորհիւ այդ նպատակին համար տարուած հետեւողական աշխատանքներուն եւ թափուած անդուլ ջանքերուն՝ Խնամակալ Մարմնի եւ դպրոցին զօրավիգ զանազան յանձնախումբերուն կողմէ, Տինութեան ֆոնտին յատկացուած գումարները, երկու տարի ետք, 1998-ի աշնան կը հասնին 347 հազար տոլարի: Սակայն, վարժարանի համալիրի ընդարձակման ծրագրի պիւտճէն կը կազմէ 2,5 միլիոն տոլար: Համաձայն յիշեալ ծրագրին, պիտի աւելցուին դասարանները, պիտի կառուցուին լսարան – մարզարան մը եւ ընդարձակ գրադարան մը: Պատասխանատուները, առանց վհատելու, կը շարունակեն ոգի ի բռին իրենց աշխատանքները կարելի փութով իրականացնելու համար վարժարանին ընդարձակման ծրագիրը:

1997 թուականը յիշատակելի տարեթիւ մը կը հանդիսանայ Հայ Քոյրերու վարժարանի տարեգրութեան մէջ: Արդարեւ, այդ տարուան կը զուգադիպէին Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան 150-ամեակը եւ Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանին հիմնադրութեան 30-ամեակը: Զոյգ յոբելեանները կը նշուին մեծ հանդիսութեամբ գաղութին մէջ: Այդ առթիւ, Հռոմէն, Միաբանութեան Ընդհանուր Մեծաւորուհի Մայր Արմինէ Մարկարոսեան իր ղրկած շնորհաւորական գիրին մէջ ի մէջ այլոց կը նշէ. «Անմուր հաւատքով, դաստիարակչական լուրջ յանձնառութեամբ եւ ճշմարիտ ազգասիրութեամբ տոգորուած Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը 1967-ին ծնունդ տուին Ֆիլատելֆիոյ հողին վրայ հայկական վարժարանին՝ առաջինը եւ միակը: Շնորհիւ իր անխոնջ մշակներուն տքնաջան աշխատանքին, զոհողութիւններուն եւ անձնուէր կամքին, վարժարանը կը նուաճէ բարձունքներ բոլորին աջակցութեամբ, յատկապէս իր վարիչներուն իմաստուն եւ անյողդողդ առաջնորդութեամբ»:

1998-ին, օգտուելով IBM ընկերութեան 80 առ հարիւր զեղչով մասնաւոր դպրոցներու համար նոր համակարգիչներ վաճառելու յատուկ ծրագրէն, Հայ Քոյրերու վարժարանը կը յաջողի 22 նոր համակարգիչներով ճոխացնել համակարգիչներու իր աշխատանոցը, աւելի ընդլայնելով իր աշակերտներուն փորձառութիւնն ու գիտութիւնը: Նոյն տարին վարժարանը կ'ունենայ համակարգիչին մէջ իր յատուկ էջը – ստեղծուած՝ վարժարանի շրջանաւարտներէն Կրէկըրի Տէվլէթեանի կողմէ – որ կը պարունակէ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու միաբանութեան եւ վարժարանի պատմութեան, անոր առաքելութեան եւ ուսումնական ծրագրին, զանազան յանձնախումբերու գործունէութեան վերաբերեալ հետաքրքրական տեղեկութիւններ:

Վարժարանը ունի արդիական սարքաւորումներով եւ գործիքներով հարուստ գիտութեան աշխատանոց մը, ինչպէս նաեւ համեստ գրադարան մը, ուր կը գտնուին հայերէն եւ անգլերէն մանկապատանեկան զանազան գիրքեր, ինչպէս նաեւ ամէն կարգի դասարաններու համար գիրքեր, որոնք կը ծառայեն փնտռտուքներ կատարելու: Ասոնց կողքին կան գիրքեր, նուիրուած՝ գրագէտներու, ծնողքներու եւ բարեկամներու կողմէ: Վարժարանին Ծնողա – Ուսուցչական կազմը իր կազմակերպած ձեռնարկներէն գոյացած եկամուտով նոր եւ այժմէական գիրքեր կը գնէ գրադարանը ճոխացնելու համար:

Անցեալին Հայ Քոյրերու վարժարանը օգտուած է հայկական կարգ մը կազմակերպութիւններու եւ հիմնարկներու նիւթական օժանդակութենէն, սակայն, 1988-էն ետք կարգ մը հիմնական կազմակերպութիւններ դադրեցուցած են իրենց օժանդակութիւնը, իրենց ջանքերը կեդրոնացնելով Հայաստանի օգնութեան վրայ: Այդ բացը կը գոցեն վարժարանին շուրջ համախմբուած օժանդակ յանձնախումբերը, ինչպէս նաեւ դպրոցին առաքելութեան հաւատացող եւ զայն գաղութին հպարտութիւնը նկատող ազնիւ նուիրատուները:

Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանը արդասիքն է հիմնադիր երեք քոյրերու տքնաջան աշխատանքին, անխոնջ նուիրումին եւ զոհողութիւններուն: Անկարելի նկատուած այդ երազի իրականացման մէջ իր բաժինը ունեցած է նաեւ գաղութը իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ: Վարժարանը խրացուցած է դաստիարակչական Մոնթեսորիի եղանակը, որ կը քաջալերէ երախան սորվելու յայտնագործութեամբ եւ զինք կը մղէ ըլլալու ինքնապահ եւ ինքնակարգապահ: Մոնթեսորիի եղանակը մանուկին կը պարգեւէ նաեւ սքանչելի պատեհութիւն մը՝ իր մէջ մշակելու համար ինքնավստահութիւն, յարգանք ու սէր՝ հանդէպ ուրիշներու: Այս եղանակը լրացուցիչ մը կը նկատուի ընտանեկան կրթութեան:

Թէ ինչու վարժարանը խրացուցած է այս եղանակը, հաստատութեան հիմնադիր – տնօրէնուհին՝ Քոյր Արուսեակ, հետեւեալը կը գրէ վարժարանի 10-ամեակի տարեգիրքին մէջ. «Հայ Քոյրերու վարժարանը կը հաւատայ մանուկին ստեղծագործ մտքին եւ ինքնադաստիարակիչ կարողութիւններուն: Այս պատճառով, ան որդեգրած է Մոնթեսորի կոչուած դաստիարակչական մօտեցումը, որ, օգտագործելով մանուկին աճումին զանազան շրջաններու յատկանշական գիծերը, կը հայթայթէ անոր պէտք եղած միջավայրը, լաւագոյն ձեւով զարգացնելու համար ո՛չ միայն մտային կարողութիւնները, այլեւ սատարելու անոր ընդհանուր աճումին»:

Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանը ցարդ տուած է 280 շրջանաւարտներ, որոնք դիւրութեամբ մուտք գործելով երկրորդական վարժարաններ, զանոնք աւարտելէ ետք ստացած են իրենց բարձրագոյն ուսումը հռչակաւոր համալսարաններու մէջ: Շատեր դարձած են բժիշկ, ճարտարապետ, միջազգային տնտեսագէտ, հաշուակալ, փաստաբան, շինարար, գրագէտ եւ արուեստագէտ, առանց մոռնալու իրենց մայր կրթարանը, որուն բարգաւաճման իրենց նպաստը կը բերեն մինչեւ այսօր:

Վարժարանին հիմնադրութեան 30-ամեակին եւ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան 150-ամեակին նուիրուած գրքոյկին մէջ արդարօրէն նշուած է, թէ անշահախնդիր ու լուռ՝ նոյնիսկ մեծագոյն յաջողութիւններու մէջ, նուիրեալ քոյրը կը փնտռէ միայն Աստուծոյ փառքը եւ հոգիներու բարիքը, պահելով հիմնադիր հօր սա կրօնաշունչ խրատը. «Համեստ եղէ՛ք, հռչակ ու փառք մի՛ փնտռէք. սիրեցէ՛ք ծածկուած մնալ, ըլլալ պարտէզ փակեալ. գործեցէ՛ք անդուլ, գործեցէ՛ք շուքի մէջ, ձեր սքեմի քօղը հովանաւորելու է ձեր կեանքն ու գործը»:

Ֆիլատելֆիոյ մէջ 1967-ին բացուած եւ ցայժմ հայկական գաղութին հպարտութիւնը նկատուող եւ գաղափարական թէ յարանուանական տարբեր խմբաւորումներու համակամ զօրակցութիւնը վայելող Հայ Քոյրերու վարժարանը նոր հազարամեակը կը դիմաւորէ 203 աշակերտներով: Պարտինք երախտագիտութեան խօսք ուղղել Ամերիկայի արեւելեան ափի հայկական ամէնօրեայ առաջին այս վարժարանի հիմնադիր քոյրերուն, անցեալ 30 տարիներուն հաստատութեան անձնակազմին մաս կազմած քոյրերուն, ինչպէս նաեւ ներկայիս վարժարանի իմաստուն տնօրէնուհի Քոյր Լուիզա Գասարճեանին եւ իր օգնական քոյրերուն՝ Լուսին Հայկի, Էմմա Մուսայեանի եւ Աննա Զոպանեանի, որոնք հետեւելով Միաբանութեան հիմնադիր հօր խրատին, գործեցին անդուլ, գործեցին շուքի մէջ, առանց հռչակ ու փառք փնտռելու եւ 3 տարի առաջ, անսահման զոհողութիւններով ո՛չ միայն հիմը դրին Միացեալ Նահանգներու արեւելեան շրջանին մէջ հայկական ամէնօրեայ առաջին վարժարանին եւ տարիներու ընթացքին հաստատութիւնը առաջնորդեցին դէպի ուսումնական, կրթական եւ դաստիարակչական նախանձելի բարձունքներ, այլ այսօր, նո՛յն նուիրումով եւ իրենց կողքին ունենալով դպրոցի բարգաւաճման նպաստող յարակից մարմինները եւ Ֆիլատելֆիոյ ամբողջ գաղութը, քոյրերը կը շարունակեն կանգուն պահել, ինչպէս պիտի ըսէր մեծ դաստիարակ Ռէթէոս Պէրպէրեան, «Տաճար հրաշագործ, ուր կապարն՝ ոսկի, նիւթն՝ հոգի դառնան»:

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՌՈՒՆ ՇԱԲԱԹ ՄԸ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). –

Ուրֆայի Վերածնունդ Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ հրաւէրով, Մարտ 19 – 26 Հալէպ հիւրընկալեց պոլսահայ ծանօթ արձակագիր եւ «Մարմարա» օրաթերթի երկարամեայ խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեանը, մշակութային եռուն շաբաթ մը ապրելով ու փոխադարձ ծանօթացման բարեպատեհ գետին մը ստեղծելով թէ՛ հիւր գրագէտին, թէ՛ գաղութին գրական, մտաւորական ու կրթական շրջանակներուն համար հաւասարապէս:

Հիւրընկալ միութիւնը, որ հայրենակցական կնիք կը կրէ եւ որ սակայն հետամուտ է նաեւ մշակութային լուրջ իրագործումներու, այս առթիւ կարելիութիւնն ստեղծած էր կայացնելու բազմաթիւ հանդիպումներ հիւր գրագէտին համար, որոնցմէ երեքը ունէին հրապարակային բնոյթ եւ ուղղուած էին հանրութեան:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԵՐԴԻՔԻՆ ՏԱԿ

Մարտ 20-ին երեկոյեան, Հալէպի մէջ իր կեցութեան առաջին օրն իսկ, Ռ. Հատտէճեան այցելութիւն մը տուաւ Համազգայինի հովանաւորած Հայագիտական Դասընթացքներու լսարանին, Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանի յարկէն ներս:

Այս լսարանը, կեանքի կոչուած՝ չորս տարի առաջ, չափազանց կարեւոր նախաձեռնութիւն մը կը նկատուի Հալէպի մէջ, տրուած ըլլալով որ այնտեղ կը պատրաստուի հայերէնաւանդ ուսուցչուհիներու յուսալի կորիզ մը: Քառամեայ այս դասընթացքները կրթական ընթացիկ եղանակի աւարտին պիտի տան իրենց առաջին շրջանաւարտները, թիւով՝ երկվեցեակ ուսանողուհիներ:

Հատտէճեանի այս այցը բացառիկ ջերմութիւն մը ստեղծեց թէ՛ ուսանողուհիներուն, թէ՛ ուսուցչական կազմին մօտ, որոնք տաքուկ ընդունելութիւն մը վերապահած էին գրագէտին:

Յանուն Համազգայինի՝ Քնարիկ Գասպարեան ողջունեց զինքը եւ այնուհետեւ առաջին խօսքը տուաւ ուսուցչական կազմէն Լեւոն Շառոյեանի: Շառոյեան անդրադարձաւ երկու կարեւոր կէտերու. նախ նկատել տուաւ, թէ ամէն անգամ որ արտասահմանէն հիւրեր կ'ունենանք, կը տարուինք մտածել թէ որքան տկար եղած են միջ – գաղութային կապերը: Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ Հայ գաղութները, հակառակ սահմանակից ըլլալնուն՝ դժբախտաբար անծանօթներ են իրարու: Հալէպի նման հայահոծ գաղութի մը մէջ շատ քիչեր տեղեակ են իսթանպուլահայ գրականութեան վերիվայրումներուն ու գրեթէ ոչ ոք լսած է Կարպիս Ճանճիկեանի, Խաչիկ Ամիրեանի, Արեգ Տիրագանի կամ Վարդան Կոմիկեանի մասին: Երկրորդ կէտը, զոր ընդգծեց ան, կը վերաբերէր գրական, մշակութային ու եկեղեցական պատկառելի դէմքերու անհետացումին: Մինչ Սփիւռքի մէջ ծնած առաջին սերունդը բախտն ունեցած էր վայելելու մեծահամբաւ գրագէտներու կամ գործիչներու ներկայութիւնը իր շու[...] այսօր, Բ. եւ Գ. սերունդները (խ[...] լսարանին մէջ համախմբուածները) բ[...]լորովին զրկուած էին այդ պատեհութ[...]նէն: Այս իսկ պատճառով, Շառոյե[...] յայտնեց թէ երիցս ուրախ էին Հատտ[...]ճեանի այցելութեամբ, որով «գէթ մ[...]սամբ կրնային յագեցնել իրենց կարօտը[...]

Ուսանողուհիներէն Բալիկ Ազարիկե[...] ընթերցում մը կատարեց Հատտէճեանի նորատիպ «Թելերը կ'երկարին կ'երթա[ն]» հատորէն, մինչ Ալին Թիմուրեան հա[...]ուած մը կարդաց պատրաստութեան ը[...]թացքի մէջ եղող իր այն ուսումնասիրու[...]թենէն՝ որ նուիրուած է Ռ. Հատտէճեա[նի] «Քրոնիկագիր»ին, եւ զոր իբրեւ աւար[...]տաճառ յառաջիկայ ամիսներուն պի[տի] ներկայացնէ լսարանի շրջանաւարտ[...]քնութեան:

Ուսուցչաց կազմին անունով խանդ[...]վառ ելոյթ մը ունեցաւ բանաստեղծ եւ դ[ա]սագիրքերու հեղինակ Յակոբ Զոլաքեա[ն] որ ամէնէն առաջ Հատտէճեանի անձ[...] մէջ ողջունեց «աշխատանքի հերոս[ը»]: Ըսաւ, թէ ամէն անգամ որ «Մարմարա[»] թիւ մը ձեռք կ'առնէ, կը զարմանայ[...] այդ թերթին խմբագիրը ինչպէս կը [յա]ջողի օրական անպայման 2, – 3, երբեմն ալ 4 ինքնագիր յօդուածներ յանձնել մամուլին, բոլորն ալ հիւթեղ, հետաքրքրական եւ օգտաշատ: Զոլաքեան այնուհետեւ անդրադարձաւ Հատտէճեանի «Յու[...]շատետր»երուն, նշեց որ նոյնիսկ եր[բ] հոն շօշափուած նիւթերը երբեմն կր[...] տեղական գոյն մը, զանոնք միշտ ալ կա[րե]լի է դիւրաւ ընդհանրացնել ու պա[տ]շաճեցնել սփիւռքի մեր բոլոր գաղութ[նե]րուն հարցերուն: Այս պատճառով ալ Հատտէճեանի յօդուածները, դիտել տ[...]ւաւ ան, ամէնէն շատ արտատպուած [...]ժանացած գրութիւններն են սփիւռքի մամուլին մէջ:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր հիւր գ[րա]գէտին: Հատտէճեան կատակով նախ դիտել տուաւ, թէ երկու պարա[...]ներու տակ միայն մարդ կրնայ խօս[...] դժուարութիւն ունենալ. – կամ ըս[ելիք] նիւթ չունենար, եւ կամ ըսելիք շա՜[տ] կ'ունենայ...: Իր պարագան երկրո[րդ] պատշաճելով հանդերձ, ըսաւ թէ պի[տի] բանայ այդ արգելքը ու իր կարգ [...] մտորումները կիսէ «Հայագիտական[...] մանկամարդ ուսանողուհիներուն հետ:

Հատտէճեան ամէն բանէ առաջ իր [...]րախութիւնը յայտնեց հայախօս երիտ[ա]սարդներով շրջապատուած ըլլալուն հա[...]մար. բան մը, որուն տագնապը կ'ապր[...] ներկայիս Իսթանպուլի մէջ: Գնահատ[...] անոնց մշակութասիրութիւնը եւ դի[տել] տուաւ, թէ որքան ալ սփիւռքի սա կ[...]նա անկիւնը մշակութային կեանքը [...]հանջ արձանագրէ, նորէ՛ն ալ պիտի գտ[...]նուին մարդիկ որոնք պիտի ապրեցն[են] մեր մշակոյթը: Ըսաւ, որ եթէ հրաշք[...] մը ի մի հաւաքուէին այն բոլոր մտ[...]պասաւորները որոնք ցրուած են հայ[...]խարհի չորս կողմերը՝ պիտի համոզ[...]ուէինք որ մշակոյթի մարզէ ներս կա[...]ծուածին չափ վատոյժ չենք տակաւին:

Յետոյ խօսեցաւ Պոլսոյ մասին, Բ[...] կալթըլի Մխիթարեան վարժարանի [...]

գրողական տարիներուն մասին, կարօտով յիշեց դպրոցին Մխիթարեան վարդապետները՝ որոնք իսկական սերունդներ պատրաստեցին։ Նշեց, որ երայնաբախտաբար կը գտայ ինքզինք՝ գրչեղբայրներու շատ մեծ շրջանակի մը մէջ հասակ առած ըլլալուն համար։ Ջանալով մեկնաբանել խորհրդաւոր գաղտնիքը Պոլսոյ գրական նոր շարժումին ծաղկման ու աճումին, գոյն մասամբ վերագրեց այն ջլատիչ պայմաններուն՝ որոնց մէջ ապրած էին ապրիլ երբեմն։ Ապա խօսեցաւ իր խմբագրական առօրեային մասին ու յայտնեց թէ այդ պաշտօնը ո՛չ մէկ ձեւով չի խանգարեր իր գրական աշխատանքները․ ընդհակառակն՝ Թաքի կուտայ անոնց։ «Տաբը օր հեռացուցէք զիս խմբագիրի իմ գրասեղանէն՝ ցամքած պիտի ըլլամ արդէն», ըսաւ ան։ Վերջաւորութեան, կարեւորութեամբ ընդգծեց թէ հակառակ հայաստան մամուլի ընթերցողներու նուազումին, ինք ու իր գործակիցները ուժ կ'առնեն այն սակաւաթիւ բայց հաւատարիմ ընթերցողներէն, որոնցմէ մին, ըսաւ, ամէն օր Մեծ Կղզիէն մինչեւ Գոլմալը կ'երթար նաւով՝ պարզապէս «Մարմարա» մը ստանալու համար․․․։

Հանդիպումը վերջ գտաւ նոյնքան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 180-ԱՄԵԱԿԸ

Մարտ 22-ի երեկոյեան, Հայ կաթողիկէ Զուարթնոց Եկեղեցւոյ «Աղաճանեան» սրահին մէջ, շուրջ 350 հոգի համախմբուած էր լսելու Ռ․ Հատտէճեանը, որ Հալէպի մէջ պիտի ունենար հրապարակային իր առաջին ելոյթը։ Ձեռնարկը նուիրուած էր Խրիմեան Հայրիկի (1820 – 1907) ծննդեան 180-ամեակին։

Ուրֆայի Վերածնունդ Մշակութային Միութեան անունով բացման խօսք մը արտասանեց բժիշկ Աբրահամ Գարակիւլեան։ Սալբի Գասպարեան կենսագրական նօթեր փոխանցեց բանախօսին մասին։ Ցայտապրին ընթացքին ընթերցումներ կատարուեցան Խրիմեանէ։

Հատտէճեան ամէնէն առաջ դիտել տուաւ որ Խրիմեան Հայրիկը պատրուակ մըն է լոկ՝ որպէսզի մենք քով – քովի գանք, բաժնելու համար մեր նոյնանման զգացումները։ Խրիմեանի նման պատմական մեծ դէմքերու մասին հաւանաբար նոր բաներ մը չկարենանք գտնել, բայց անոնք մի՛շտ ալ ըսելիքներ պիտի ունենան հասնող նոր սերունդներուն։ Ցետոյ անցնելով բուն նիւթին, ըսաւ թէ «Հայոց Հայրիկ»ը զինք տպաւորած էր մինչ 3 հրահանգիչ կէտերով․ 1) – Պէրլինի վեհաժողովէն (1878) դարձին՝ Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ արտասանած իր պատմական քարոզով ու «Երկաթէ շերեփ»ի պատմութեամբ։ 2) – Վարագայ վանքին մէջ իր հիմնած տպարանով (1857) եւ Վասպուրականի ու Տարօնի մէջ ծաւալած մամուլի աշխատանքով։ 3) – «Պապիկ ու թոռնիկ»ով, որ իր գլուխ – գործոցն է եւ որ հայրենասիրութեան անմահ պատգամներ կը պարունակէ իր մէջ։

Այս հիմնական երեք թեմաներուն շուրջ պտըտելով, Ռ․ Հատտէճեան ի վեր հանեց Խրիմեանի անսահման սէրը իր ժողովուրդին խոնարհ դասակարգին նկատմամբ, անդրադարձաւ անոր թափառական կեանքին ու յիշեցուց որ՝ հակառակ պաշտօնական դիրքերէ խորշելուն, Ազգը յաջորդաբար բարձրացուց զինք թէ՛ Կ․ Պոլսոյ պատրիարքական Աթոռին (1869 – 1873) եւ թէ՛ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան վեհապետն Գահին (1892 – 1907)։ Այս առթիւ, ան նկատել տուաւ որ նուիրապետական աթոռներու գահակալները արտակարգ հմայք մը կը ստեղծեն իրենց անուններուն շուրջ՝ եթէ միաժամանակ ըլլան գրչի մշակներ։ Խրիմեան է՛ր նաեւ այդ տիպարը, ինչպէս իր յաջորդներէն՝ Գարեգին Տրապիզոնցի (Խաչատուրեան) եւ Շնորհք պատրիարքները, Վազգէն եւ Գարեգին Ա․ կաթողիկոսները, որոնց մտերմութիւնը անձնապէս վայելելու բախտն ունեցած էր ինք։ Վերջաւորութեան, բանախօսը չէչտեց Հողին կարեւորութիւնը, հողին նկատմամբ Խրիմեանի ցուցաբերած պաշտամունքը, ու ցաւ յայտնեց որ այլ դասակարգերու շարքին՝ սփիւռքի մէջ վերացած է այլեւս հողագործներու դասակարգն ալ․․․ «Այսպիսի պակասաւոր հաւաքականութիւն մը առժամեայ կ'ըլլայ եւ իր առաքելութենէն դիւրաւ դուրս կ'իյնայ», եզրակացուց ան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՍՈՒԼԻՍ ՊԵՐՃ ԶԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

Իր «Վերջին արեւագալը» հատորին ֆրանսերէն հրատարակութեան (1915 … Les dernières laudes) առթիւ Փարիզ կը գտնուի ծանօթ գրող Պերճ Զէյթունցեան։ Օգտուելով այդ ներկայութենէն, անոր ու թարգմանիչ – հրատարակիչ Հրաչ Պետրոսեանի հետ ասուլիս մը կազմակերպուած էր Փարիզի Ա․ Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 2, կիրակի յետմիջօրէին։

Հ․ Պետրոսեան ներածական խօսքին մէջ անդրադարձաւ թարգմանուած գործին հրատարակութեան, ըսաւ թէ հեղինակը այդ առիթով շարք մը հանդիպումներ կ'ունենայ Լիոն, Մարսէյլ, Նիս, Սէն – Թ'էթիէն, Մարթիկ, Սէն – Նազէր, եւայլն։ Ցետոյ պարզեց իրենց հրատարակչական ծրագիրը որուն նպատակն էր հետեւողական կերպով թարգմանել շատ կարեւոր այս գործը ու հրատարակել ուշագրաւ այլ գործեր ալ, նաեւ վրացի եւ ինչո՞ւ չէ, նոյնիսկ ադրբեջանցի գրողներէ։

Պ․ Զէյթունցեան որ Եգիպտոսէն տասը տարեկանին ներգաղթած է Հայաստան, խօսելով ֆրանսերէնի թարգմանուած իր վէպին մասին, ըսաւ թէ որպէս արեւմտահայ իր մէջ բոյն դրած թեմա մը մշակած է անով։ Այդ թեման Եղեռնի թեման է որ իր մօտ ստացած է արմատները յիշելու արարքի բնոյթ։ Եղեռնը տրուած է Գրիգոր Զօհրապի ծանօթ տիպարին ընդմէջէն․ տիպար որ կը կեդրոնացնէ քաղաքական գործիչին, ազգայինին, մտաւորականին, գրողին փայլուն յատկանիշերը։ Վէպը հարուստ է նաեւ փաստագրական նիւթով, քանի որ պատմական վէպ է։

Պ․ Զէյթունցեանի հետ ասուլիսին բընական էր որ բաժին մը ունենայ նաեւ Հայաստանի մէջ մշակոյթին նիւթը, քանի որ ան անկախ Հայաստանի առաջին Մշակոյթի նախարարը եղած է։ Միակ նախադասութեամբ մը ամփոփելով ըսելիքը Պ․ Զէյթունցեան կրկնեց գերմանացի գրող Հ․ Պէօլի խօսքը թէ «առանց գրականութեան, չկայ պետութիւն»․ ապա աւելցուց․ «մենք ունենք կէս – կատար գրականութիւն եւ ուրեմն՝ կէս -կատար պետութիւն»։ Խօսեցաւ գիրք հրատարակելու դժուարութիւններուն մասին, անցեալի թիւերէն տասնապատիկ, քսանապատիկ զեղչուած տպաքանակներուն, ընթերցողի չգոյութեան, գիրին ու գիրքին հանդէպ հասկնալի պատճառներու հետեւանք տարածուն անտարբերութեան մասին։ Ըսաւ թէ ինք փրկութիւնը գտած է թատրոն գրելուն մէջ․ թատերգութիւնը պարտաւոր չէ հրատարակութեան սպասելու եւ բեմադրուելով, յաջորդական ներկայացումներով կը հասնի գանդուածին։ Հրատարակութեան դժուարացած գործը իրեն համար մեծ անպատեհութիւն կը նկատէր Պ․ Զէյթունցեան քանի որ ինք գրելու արարքէն անբաժանելի կը նկատէր երկխօսութեան բնոյթը․ իսկ գրուած ու անտիպ, գզրոցին մէջ մնացած գործ մը, զուր կը մնար երկխօսութեան առիթէն։

Ասուլիսին վերջին մասը յատկացուեցաւ հարցումներու․ նիւթ եղաւ սովետականէն դասական ուղղագրութեան վերադարձի հարցը, որուն մասին օրուան հիւրը ըսաւ թէ իրեն համար բնական է վերադարձի անհրաժեշտութիւնը, սակայն երկրին ներկայի պայմանները թոյլատու չեն տար, եւ այլն։ Պատասխանելով «Վերջին արեւագալ»ին ֆրանսերէն թարգմանութեան հրատարակութեան ու յատկապէս ցրւումին առնչուած հարցումներու, լայն բացատրութիւններ տուաւ Հ․ Պետրոսեան։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԶԷՄՖԻՐԱ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ԵՒ ՄԱՆԻԿ ԹԵՐԶԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Հերմինէ Երիցեանի ստեղծագործական դասարանը բարի համբաւ է վայելում երգարուեստի փարիզեան շրջաններում։ Այնտեղից դուրս եկած երգիչ-երգչուհիները հաստատուն արուեստավարժութեամբ, դասական երգին անմնացորդ նուիրումով, մասնագիտական խորացման մշտական մղումով միշտ անսպասելի անակնկալ են մատուցում ունկնդիրներին։ Արդէն քանի – քանիսն են, որ երգարուեստի դժուարին ճանապարհն են ընտրել, բեմական ուղի են սկսել, մշտական կապի մէջ մնալով իրենց ստեղծագործական դասարանի հետ, որից նրանք միշտ մասնագիտական լիցք են ստանում եւ անվհատ շարունակում երգի հանդէպ իրենց նուիրումը։ Կիրակի, Մարտ 26-ին, 15-րդ Թաղամասի «Օհանա» սրահը լեցուն էր երգարուեստի սիրահարներով։ Եկել էին ունկնդրելու դաշնակահար, Երեւանի «Կոմիտաս» երաժշտանոցի ծանօթ մանկավարժ Զէմֆիրա Բարսեղեանին եւ իր առաջին մենահամերգով հանդէս եկող, Հերմինէ Երիցեանի ստեղծագործական դասարանի լաւագոյն երգչուհիներից մէկին՝ Մանիկ Թերզեանին։

Դաշնակահարուհու լցուած նրբագոյն երաժշտականութեամբ անթերի կատարումները, մեկնաբանման յիւրայատուկ մօտեցումը ունկնդրի համակրանքը հիացմունքի վերածեց։

Մանիկ Թերզեանը իր անմիջականութեամբ, զուսպ, անսխալ կատարմամբ, երգարուեստի շեմը ոտք դնելու վճռականութեամբ իր ձայնի համակիրներուն չհիասթափեցրեց։

Երգացանկի բծախնդիր ընտրութիւնը ճանաչուած մեղեդիները եւ մեներգները Մանիկ Թերզեանի համար դարձել էին յիւրայատուկ փորձութեան յաղթահարելու օր։

ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) «Ցովհաննէս Պօղոսեան» թատերասրահին մէջ, Մարտ 20-ին տեղի ունեցած է Մանուկներու օրուան հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ ԼՕԽ-ի Շրջ․ Վարչութեան։ Ձեռնարկին նախագահած է «Լիբանանցի Մանուկներու Ազգ․ Մարմնի» նախագահ՝ տոքթոր Նուր Սալման։ Բացման խօսքը արտասանած է Թալին Գէորգեան ընդգծելով ԼՕԽ-ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) կարեւոր դերը լիբանանահայ ժողովուրդին կեանքին մէջ։ Խօսք առած է տոքթոր Նուր Սալման որ յայտնած է իր սէրն ու համակրանքը ԼՕԽ-ի հանդէպ։ Ապա, վերջին ելոյթ մը ունեցած է Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը մանուկներուն կողմէ։ Հանդիսութեան աւարտին, ԼՕԽ-ի Շրջ․ Վարչութեան ատենապետը՝ Անայիս Շամլեան յուշանուէրներ յանձնած է Առաջնորդին եւ տոքթոր Նուր Սալմանին։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Ցակոբեան վարժարանի սրահին մէջ, Հ․ Ց․ Դ․ ԼԵՄ-ի Կեդրոնական վարչութեան հրաւէրին ընդառաջելով, դասախօսութիւն մը տուած է, Մարտ 19-ին, Հայաստանի դեսպանը՝ Արման Նաւասարդեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի պետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը ընդհանրապէս եւ հայ – լիբանանեան յարաբերութիւնները մասնաւորաբար»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

(1998 Յունուար, Հոկտեմբեր, 1999 Յունուար, Յուլիս, Հոկտեմբեր, 2000 Յունուար)

ԵՐԵՒԱՆ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՅ, ՏԵՍԱՅ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Պաշտօնեան, համակրելի աղջիկ մը, ժպիտը երեսին, ըսաւ Օլիվիէի թէ ճիշդ 12-ը տասը անցած հանրակառքերու կայարանէն սպասարկութիւն մը կայ դէպի Լէսքարէն։ «Թաքսի մը առէք, կը հասնիք» թելադրեց կինը։

Օլիվիէ չտապեց դուրս։ Կային պատրաստ երկու թաքսիներ։ Բախտաւոր էր․ պիտի չսպասէր։

Անխոհեմութիւնը ունեցաւ ճշդելու վարորդին թէ ինչու կ'երթար հանրակառքերու կայանը։ «Կարելի եղածին չափ շուտ խնդրեմ» ըսաւ։

Վարորդը անմիջապէս առաջարկեց երթալ ուղղակի Լէսքարէն։ «250 Ֆրանք միայն կ'առնեմ ձեզմէ, կէս ժամէն կը հասնինք»։

«Հարիւր Ֆրանքէ աւելի չեմ տար» ըսաւ Օլիվիէ։

Վարորդը չպատասխանեց․ Օլիվիէ այն տպաւորութիւնը ունեցաւ որ վարորդը իր կարելին կ'ընէր որ իր յաճախորդը կայարան չհասնի ատենին։ Չէր ուզեր ցոյց տալ իր վրդովումը, բայց պատրաստ էր պոռթկալու։ Ի վերջոյ կրցաւ սակայն մտնել Լէսքարէնի հանրակառքին մէջ․ կրցաւ, որովհետեւ հանրակառքին վարորդը քիչ մը յապաղած էր դուրս ելլելու մօտիկ սրճարանէն։ Խնդրեց անկէ որ իմաց տայ երբ հասնին Լէսքարէն։ «Ես անծանօթ եմ երկրին» խոստովանեցաւ Օլիվիէ։

Նախքան դուրս ելլելէ վերջ, տասնեակ մը քիլոմեթր հեռու, ճամբան, ոլորապտոյտ, կը բարձրանար բլուրէ մը վեր։ Ապրիլ ամիսն էր։ Վարը բնութիւնը արդէն արթնցած էր ծովեզերեայ մեղմ կլիմային տակ, բայց, քիչ մը վերը, նոյնը չէր։ Խոշոր, գորշ ամպեր ծածկեցին հետզհետէ երկինքը։

«Լ'էսքարէն» պոռաց վարորդը դէպի Օլիվիէի դառնալով։ Կառքը կանգ առաւ հին շէնքի մը առջեւ։ Շէնքին վրայ գրուած էր «Օսփիս տը Լ'էսքարէն»։ Երբ Օլիվիէ վար իջաւ, բարակ անձրեւ մը արդէն թրջած էր գետինը եւ կը շարունակէր։

Օլիվիէ կարծեց թէ Տիկին Վիթէի ապաստանարանը այդ ծերանոցն էր․ մըտաւ։ Տիկին Վիթէ անծանօթ էր հոն։ Անձրեւը սաստկացած էր։ Բարեբախտութիւն՝ Օլիվիէի համար, ունէր վրանոց։ Այսուհանդերձ, փնտռեց սրճարան մը։ Հեռու չէր սրճարանը։ Միակն էր արդէն այդ փողոցին մէջ։ Մտաւ ներս։ Շայթրէօզ մը ապսպրեց։ Տեղեկացաւ որ Լ'Ապրի սու լէ Սէտրը նոր կառուցուած հաստատութիւն մըն է, գիւղէն քիչ մը դուրս, բայց ոչ շատ հեռու։

«Զորս հարիւր մեթր մը ունիք քալելիք» ճշդեց սրճարանապետը։

Օլիվիէ կէսօրին ճաշած չէր․ երբ Շայթրէօզին գաւաթը ձեռք առաւ, հարց տուաւ ինքզինքին թէ ինչո՛ւ այդ մարսեցուցիչը ապսպրած էր։ Ծիծաղ մը անցաւ հապճեպ իր դէմքին վրայէն։ Կ'երեւի բոլորովին տարուած էր Տիկին Վիթէի հետ ունենալիք հանդիպումին հեռանկարէն։ Անօթի ալ չէր։

Սպասեց որ անձրեւը հանդարտի․ երբ դուրս ելաւ սրճարանէն, արեւը երբեմն ցոյց կուտար իր երեսը, – իրարու հետ վազվզող խաղացող ճերմակ ամպի կըտորներուն մէջէն։

Օլիվիէ ուղղուեցաւ դէպի սրճարանապետին ճշդած ճամբան։ Լ'Ապրի սու լէ Սէտր սիրուն, նոր շէնք մըն էր։ Շինութիւնը բոլորովին վերջացած չէր։ Երկու գործաւորներ մուտքի դրան առջեւը կը կարկատէին։

Օլիվիէ ներկայացաւ դիւանատունը։ Ակնոցաւոր կին մը, անհրապոյր, նիհար, չըսելու համար բարակ փայտի մը պէս, դիմաւորեց զինքը։

«Պիտի ուզէի, եթէ կարելի է, Տիկին Գարոլ Վիթէն տեսնել» ըսաւ այցելուն։ Կը կոչուիմ Օլիվիէ Տրկարտէն։

(Շար․ 3)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

RECONNAISSANCE OFFICIELLE DU GENOCIDE ARMENIEN

Le Comité du 24 avril interpelle le Président du groupe RPR au Sénat suite aux déclarations de M. Jacques Peyrat, Sénateur-Maire de Nice

Le Président du Comité du 24 Avril, Alexis Govciyan, a adressé une lettre à M. Josselin de Rohan, Président du groupe RPR au Sénat pour demander des compléments d'information suite aux récentes déclarations de M. Jacques Peyrat, Sénateur-Maire de Nice dans l'édition du 7 Avril 2000 du quotidien «Nice Matin».

En effet, M. Peyrat indiquait dans son communiqué «qu'il regrette que la Haute Assemblée ait refusé, à la demande du gouvernement, de débattre de la proposition de loi visant à reconnaître le génocide arménien. N'étant pas présent lors du vote, il a précisé qu'il se désolidarisait de la position adoptée par le groupe RPR».

Le Comité du 24 Avril avait relevé le nom de M. Jacques Peyrat parmi ceux fournis par le groupe RPR comme votant contre la discussion immédiate, le 21 Mars 2000, de la proposition de loi. Ces déclarations du 7 Avril sont donc en contradiction et méritent d'être examinées et confirmées. C'est dans ce sens qu'un courrier a été envoyé pour demander les éclaircissements nécessaires.

Paris, le 10 Avril 2000

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre
de la Commémoration
du 85ème Anniversaire
du **Génocide Arménien**

La Troupe Théâtrale
NAREG DOURIAN présente

LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN

D'après les minutes du procès
et de la pièce de **Perdj Zeytountsian**
«La Cour»
Adaptation et mise en scène
Nareg DOURIAN
Vendredi 14 Avril à 20 heures 30
— P. A. F. : 80 F —

RENCONTRE
avec
PERDJ ZEYTOUNTSIAN
écrivain d'Arménie

Présentation
de la traduction française
de son ouvrage

«1915... les dernières laudes»

Publié
par le Cercle d'écrits Caucasiens
avec la participation
de **ROBERT DER-MERGUERIAN**
Maître de Conférences
à l'Université de Provence

MERCREDI 19 AVRIL à 20 heures
Intervention — Débat — Dédicaces
● **Entrée libre** ●

UGAB-GIIA : expo-vente

les vendredi 14, samedi 15
et dimanche 16 avril
de 18h30 à 21h30
L'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
(UGAB)
et le Groupement Interprofessionnel
International Arménien
(GIIA)
vous convient à une
EXPO-VENTE
DES OEUVRES
D'ARTISTES
au profit des actions du
COMITE DU 24 AVRIL
organisée par l'**A.F.A.P.**
Artistes Plasticiens Arméniens
de France
Centre Culturel «Alex Manoogian»
de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(Métro Courcelles)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15 ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assistants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ. Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Թորիկեանէ 200 ֆրանք եւ Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Գարաօղլանեանէ 300 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Ալիս Մանուկեանի մահուան առթիւ :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
●
ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝

ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՕԼԻՆԻ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն ըսկըսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով

01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին :
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին :
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10·30–ին :
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 17–ին :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30–ին :
Պատարագ ժամը 10·30–ին :
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին :

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Դռնբացէքը տեղի պիտի ունենայ պատարագէն անմիջապէս ետք, ժամը 12–ին :

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10–ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէք :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16

Ժամը 11–ին պատարագ :
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Ժամը 16–ին Դռնբացէք :
(Ժամը 13–ին՝ ճաշ Եկեղեցւոյ սրահը)

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h15
dans les Salons de l'UGAB-Lyon
avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN**, ténor, accompagné de Hagop BOYADJIAN, Davit TAVETIAN, Jacques SAFARIAN et Kévork CHEKHERDEMIAN, musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN**, poétesse.

— **Hovannès BERBERIAN** avec la participation de la Chorale KOMITAS et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :

— à 11h, RDV en l'Eglise Apostolique Arménienne Saint Jacques à Lyon pour une messe de réquiem à la mémoire de **Napoléon BULLUKIAN.**

— à 12h30, RDV pour le repas mensuel dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions sont prévues en cas d'intemperies

— ENTREE GRATUITE —

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 13
JEUDI
13 AVRIL
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.885 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.885

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՔՈՒ. –

Ռուսաստան պէտք չէ մարզէ հայկական զօրքը

«Թուրան» լրատու գործակալութիւնը կը հաղորդէ Ապրիլ 11-ին թէ Բաքու դիմած է Ռուսաստանի որ վերջ տայ հայկական զօրքերը մարզելու սովորութեան, մինչեւ որ Ղարաբաղի հարցը լուծուի։ Ազրպէյճանի Արտաքին գործոց նախարարը ըսած է թէ Ռուսաստան – Հայաստան զինուորական գործակցութեան ընդլայնումը կը հակասէ ռուսական քաղաքականութեան որ հիմնուած է հողային ամբողջականութեան, շրջանային կայունութեան, գործակցութեան եւ վստահութեան վրայ։

Ազրպէյճանական բողոքը հիմնուած է հայեւռուս զօրավարժութեանց վրայ որոնք տեղի ունեցան Մարտին, Հայաստանի ռուսական զինուորական խարիսխներուն մէջ։ Անդրկովկասի զինուորական եւ քաղաքական հաւասարակշռութեան բնաբարումը կը նկատուի եւ սպառնալիք մը Հայաստան – Ազրպէյճան հրադադարին։ Նախագահ Հ. Ալիեւ քննադատած է Ռուսաստանը որ միլիոնաւոր տոլարի զինամթերք կու տայ Հայաստանի եւ անոր տարածքին վրայ, Վրաստանի սահմանին մօտ, զինուորական խարիսխ կը պահէ։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԶԷՆՔՈՎ ԱԶԱՏԱԳՐԵԼՈՒ

Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարութեան խումբ մը նախկին ղեկավարներ որոնք անդամ են «Յանուն Ղարաբաղի Ազատագրման» կազմակերպութեան, ղարաբաղեան պատերազմի մասնակցողներուն եւ Ազրպէյճանի ռազմական պատասխանատուներուն ուղղուած դիմում մը հրապարակած են։ Շեշտելէ ետք թէ իրենք պայքար չեն մղեր իշխանութեան տիրանալու համար նշած են թէ այս դիմումը «միայն Հայերու կողմէ գրաւուած Ազրբեյջանի տարածքները ռազմական ճամբով ազատագրելու իրենց պատրաստակամութեան դրսեւորումն է»։ Զայն ստորագրած են պաշտպանութեան նախկին նախարարներ, հրամանատարներ Թաճմին Մեհթիեւ, Տաճաչ Ռզաեւ եւ բարձրաստիճան այլ զինուորականներ։

Ա. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ ԱԶԱՏ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻ՞

Ապրիլ 10-ին, Երեւանի Արաբկիր եւ Քանաքեռ-Զէյթուն համայնքներու Ա. ատեանի դատարանը մերժած է Ազգ. Ժողովի հոկտ. 27-ի դէպքերուն առնչութեամբ մեղադրուած՝ Ալեքսան Յարութիւնեանի բանտարկութիւնը երկարաձգելու դիմումը։ Դատարանը որպէս պատճառ ցոյց տուած է զինուորական դատախազութեան կողմէ ներկայացուած փաստերու անբաւարարութիւնը։ Զինուորական դատախազութիւնը որոշած է դիմել վերաքննիչ դատարան. իսկ եթէ ան եւս մերժէ դիմումը, Ա. Ալեքսանեան Ապրիլ 15-ին պէտք՝ է ազատ արձակուի, արգելափակումի պայմանաժամը լրացած ըլլալով։

ԱՐՑԱԽ

ԼՂՀ ՊԻՒՏՃԷԻՆ ԿԸ ՏԻՐԱՊԵՏԷ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒՂՈՐԴԸ

ԼՂՀ Ազգ. Ժողովին հաստատած 2000 թուականի պետական պիւտճէին գլխաւոր ուղղութիւնը ընկերայինն է. անոր 65 տոկոսը յատկացուած է այդ ոլորտին։ Յատկապէս ծրագրուած է պիւտճէն տրամադրուելիք գումարով բանալ 1500 նոր գործատեղեր։ Ներդրումներ նախատեսուած են շինարարական, արտադրական եւ ընկերային ենթակառոյցներու զարգացման, ինչպէս նաեւ բնակավայրերը կապի ցանցով ու ճամբաներով օժտելու համար։ Վերաբնակեցումի ծրագիրներուն համար ալ 4 միլիառ դրամ յատկացուած է։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 11 / 12)

ԼՂՀ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԻՍ 18-ԻՆ

Ազգային Ժողովին Ապրիլ 10-ի որոշումով երեսփոխանական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունիս 18, Կիրակի։

ՉԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐ ՆԱՒԹԻ ՎԱՃԱՌՔԷՆ

Ազգային Ապահովութեան նախարարութեան կողմէ ստուգումներ կատարուած են Արմաւիրի, Հրազդանի, Երեւանի նաւթ վաճառող կարգ մը կէտերուն մօտ։ Պարզուած է որ «Պրոգրես» ձեռնարկութեան տնօրէն Նիկոլա Գրիգորեանի կարգադրութեամբ ներածուած նաւթին պենզին կը խառնուէր ու այնպէս վաճառքի կը հանուէր։ Ապօրինի այդ գործելակերպով յաւելեալ 67 միլիոն դրամի շահ ապահովուած է, երկրին ալ 18 միլիոն 720 հազար դրամի վնաս պատճառելով։ Ն. Գրիգորեան ձերբակալուած է ու քննութիւն բացուած։

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԶՕՐԱՄԱՍ

Ապրիլ 9-ին Արարատ գունդը վերանուանուած է «Վազգէն Սարգսեան»։ Հանդիսաւոր արարողութեան մասնակցած են Վարչապետ Ա. Սարգսեան, Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեան, Վ. Սարգսեանի հարազատները, ընկերները։ Նոյն առիթով բացուած է Ռուբիկ Գրիգորեանի քանդակած Վ. Սարգսեանի կիսանդրին։ Արարողութենէն ետք տեղի ունեցած է զինուորական շքերթ։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՁԵՌԱԳԻՐ

Թիֆլիսի հայկական թատրոնին բեմադիրը Սլավա Ստեփանեան Երեւանի Յ. Թումանեանի փոնտին յանձնած է երկու նամակի, երկու բանաստեղծութեան եւ «Շունն ու կատուն»ի Լոռի բարբառով գրուած տարբերակին ձեռագիրները։ Ձեռագիրներէն երեքը անտիպ են։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ շարժումները կը ծաւալին Ֆրանսայի մէջ, գլխաւորաբար թղթատարի ճիւղը, մինչ 35 ժամերու կիրարկումի հետեւանքով։ Նիսի թղթատարի սպասարկութիւնը 5 շաբաթ է որ չի գործեր եւ բանակցութիւնները ձախողած են։ Բանուորներն ալ վճռած են աւելի սաստկացնել շարժումը, որ հասած է Լիոն։ Ապրիլ 11-էն, Լիոնի կեդրոնական թղթատարն ալ գործադուլի դիմած է եւ վախ կայ որ ամբողջ երկիրը վարակուի։

ՊԱՐԱՔ վերսկսած է Հրեաներու հաստատումը Կոլանի շրջանը, ի պատասխան Սուրիոյ վճռական դիրքին։ Ապրիլ 11-ին, յայտարարուած է որ 200 նոր բնակարաններ կը շինուին, երբ քանի մը ժամ ետք Պարաք հանդիպում կ'ունենար Գլինթընի հետ, Ուաշինկթըն։ Իսրայէլի մէկ նախարարը ըսած է. – «Ցորչափ Սուրիացիք անզիջող դիրք բռնեն, ոչ մէկ բանի կը ծառայէ բանակցիլ իրենց հետ։ Պէտք է թոյլ տանք Կոլանի բնակիչներուն որ աշխատին, բարգաւաճին եւ բնակարան ունենան»։ Արաֆաթ, որ սկիզբը «ընկերակից» կը նկատէր Պարաքը, այլեւս բոլորովին տարբեր կարծիք ունի եւ կ'ըսէ թէ Նեթանիահուէն ալ գէշ է։ Կ'ըսէ. – «Պարաք խօսքը չի յարգեր, տեղի կու տայ ծայրայեղներու առջեւ եւ ինքզինք ալ ծայրայեղներու պետը կը նկատէ»։

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ եւրոպական Ատեանը դատապարտած է Թուրքիան, Ապրիլ 11-ին, չարչարանքներու պատճառաւ զոր Պոլսոյ ոստիկանութիւնը կիրարկած է կնոջ մը։ Այս վերջինին մասին կասկածներ կային որ կապ ունի ՓՔՔ-ի հետ։ Վճիռը տուող դատարանը կազմուած է 41 դատաւորներէ նշանակուած Եւրոպայի Միութեան անդամ 41 պետութիւններու կողմէ։

ԼՈՆՏՈՆԻ Բարձրագոյն Ատեանին դատաւորը շատ խիստ արտայայտուած է Տէյվիտ Իրվինկի հանդէպ, բրիտանացի պատմագէտը որ կ'ամբաստանուի ժխտող իր դիրքին պատճառով։ Դատաւորը բառերը չէ ծամծմած, յայտարարելով թէ «Իրվինկ հակահրեայ մըն է եւ Ողջակիզումը ուրացող մը»։ Իրեն դէմ տրուած վճիռը կ'ամբաստանէ պատմաբանը որ. – «Կը խեղաթիւրէ պատմական իրողութիւնները գաղափարապաշտ պատճառներով»։ Այս վճիռը, կ'ըսուի, կրնայ վախճանը նշանակել պատմաբանին ասպարէզին։ Փրոֆ. Լիփշթատ «Ուրանալ Ողջակիզումը» հատորին մէջ, կը գտնէր որ Իրվինկ, տաղանդաւոր հեղինակ «ժխտողականութեան ամէնէն վտանգաւոր բանբերներէն մէկն էր», Իրվինկ ինքզինք պաշտպանած էր առանց փաստաբանի եւ դատապարտուեցաւ։ Որոշած է վերաքննութեան դիմել։

ԶՈՒԻՑԵՐԱՑԻ Կասթօն – Արման Ամաուտրիւզ մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է Լօզանի պատժական դատարանին կողմէ, որովհետեւ ութսունամեայ լրագրողը կը ժխտէ կազի սենեակները եւ հրատարակած թերթիկին մէջ ալ ցեղապաշտ եւ հակահրեայ կարծիքներ կը տարածէ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ կեդրոնական գիւղի մը՝ Տմոսինի բնակիչները բողոքի նամակներով ողողած են տեղական իշխանութիւնները, որովհետեւ չեն ուզեր որ տեղւոյն դպրոցը կրէ բանաստեղծ՝ Եան Պրզեչվայի անունը (բուն անունով՝ Եան Լեսման) որովհետեւ հրեայ է։ Նամակագիրները գիտել կու տան որ «երթալով աւելի քիչ տեղ կայ Լեհերուն համար իրենց հարազատ երկրին մէջ»։ Հարցը ազգային բնոյթ առած է եւ Գերպ. Թատէօշ Փիրոնէք յայտարարած է թէ յուսահատական է պարզուած պատկերը։ Վերջնական որոշում մը պիտի տրուէր այս շաբթու։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին Լիւքսանպուրկի խորհրդաժողովէն ետք սարքուած մամուլի ասուլիսին Միութեան շրջանի նախագահ Փորթուկալի Արտաքին գործոց նախարարը Կամա յայտնած է թէ իրենց համար կարեւոր է Քիւրտերու մշակութային իրաւունքներուն ճանաչումը եւ մահապատիժին ջնջումը։ Ասուլիսին ներկայ գտնուած է Թուրքիոյ Արտաքին գործոց նախարարն ալ որուն ուղղակի յայտնուած է այն անհանգստութիւնը որ պատճառուած է Մարդկային Իրաւանց Միութեան նախկին նախագահ Ա. Պիրտալի նոր արգելափակումը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Պուտին Ապրիլ 17-ին պիտի ընդունուի Պըքինկըմ պալատ Մեծն – Բրիտանիոյ թագուհիին կողմէ։ Էլիզապէթ Բ. հեռաւոր ազգական է Ռոմանովներու։ 1994-ին Ռուսաստան գացած էր եւ ընդունուած Ելցինի կողմէ։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը կը զգուշացնէ Ֆրանսան դատական հետապնդումներու հեռանկարով, եթէ Աւստրիան հեռու պահէ ժողովներէ եւ վիճարկումներէ երբ ստանձնէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը Յուլիս 1-ին։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(12 Avril)

AZNAVOUR :

SON «LAUTREC» A LONDRES

Թերթը կ'անդրադառնայ Ազնաւուրի յօրինած երաժշտական թատերախաղին, նուիրուած՝ Թուլուզ Լօթրէքի կեանքին եւ գլխաւորաբար անոր սիրային յարաբերութեան Սիւզան Վալատոնի հետ (Ութրիլոյի մայրը)։ Հինգ տարի առաջ, Ամերիկացիներ դիմած են Ազնաւուրի որ ներկայացում յօրինէ նիւթ առնելով Մուլէն – Ռուժը։ Բայց, Ազնաւուր գտած է որ այդ նիւթը շատ օգտագործուած է եւ նախընտրած է պատմել անոր ամէնէն համբաւաւոր յաճախորդին կեանքը։ Գրուած է ֆրանսերէն եւ հսկած անգլերէնի թարգմանութեան։ Ներկայացումները սկսած են Ապրիլին, Լոնտոնի Շէֆթըպըրի թատրոնը։ 25 դերասաններ կը մասնակցին թատերախաղին, Թուլուզ Լօթրէքի դերը ստանձնած է «ծագումով հայ չէքսփիրեան դերասան մը» կը գրէ «Ֆիկառօ»։ Այդ դերասանին՝ Սեւան Սթեֆանի (Ստեփան) մասին տես՝ «Յառաջ», Ապրիլ 14, Բ. էջ։

Առաջին ներկայացումը կը վկայէ «Ֆիկառօ» մեծ յաջողութիւն արձանագրած է, Ազնաւուր բեմ բարձրացած է եւ շնորհաւորած դերակատարներն ու երաժիշտները։

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ԵՒ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Պոլսոյ Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցը որ նոյնանուն ամսաթերթը կը հրատարակէ թիւէ թիւ աւելի հետաքրքրական բովանդակութեամբ, Նոր տարիի ու զարասկիզբի նուէր մը ուզած է ընել իր ընթերցողներուն: Ու այդ նպատակով նոյնութեամբ վերատպած է 1900-ի տարեգիրքը: Պէտք է պատհովաբար յիշեցնել թէ հիւանդանոցին հրատարակչական գործը սկսած է 1900-ին տարեգիրքի ձեւով. 1910 – 1924 ընդմիջումէ մը ետք շարունակուած է մինչեւ 1949 երբ տարեգիրքը կը վերածուի ամսաթերթի: 2000 տարուան Ա. թիւը (Յունուար) անխափան շարունակուած շարքին 603-րդն է: Միջուկին չափ ներկայանալի «արտաքին»ն ալ – թուղթ, տպագրական թէքնիք ձեւաւորում, եւայլն – ամսաթերթը հետաքրքրական դարձնող ազդակներէն է: Ս. Փրկիչ ամսաթերթը որպէս հրատարակութեան վարիչ ունի Արսէն Եարմանը, իսկ որպէս պատասխանատու տնօրէն Մաքրուհի Պիւլիւք Յակոբեանը. էջադրութիւնը գործն է Սրբուհի Զօլաքի: Ամսաթերթին պարունակութիւնը որ կազմուած է, բնականաբար, գերակշիռ չափով առողջապահութեան, բժշկութեան առընչուած նիւթերով, վերջին շրջանին գրեթէ ամէն թիւի տեղ կուտայ պատմական էջերու: Այսպէս, լոյս տեսան թիւեր՝ կայսերական հրովարտակներու, անցեալի ծանուցումներուն եւ այլնի նուիրուած փաստագրական թղթածրարներով:

Հաւաքական յիշողութեան մէջ անցեալի մըն ալ տեղ բանալու, նաեւ ո՛վ գիտէ, այդ անցեալին ու ներկային միջեւ զուգահեռներով օրինակ ունենալու, այդ օրինակին թելադրականութենէն բաներ յուսալու նպատակով կատարուած այս աշխատանքին իւրայատուկ արդիւնքն է Ս. Փրկիչի ամանորի նուէրը: Ան 1900-ի տարեգիրքին նոյնութեամբ վերատպութիւնն է, տպագրական արդի թէքնիքին շնորհիւ: Ամսաթերթերու սովորական ծաւալէն աւելի փոքր չափերով, 292 էջնոց հրատարակութիւն մըն է «Ընդարձակ օրացոյց Ս. Փրկչեան հիւանդանոցի Հայոց» հատորը որուն գունաւոր կողքին գծանկարը ցոյց կուտայ մուտքի դրան այդ ժամանակներու վիճակը: Վարի աջ անկիւնը տեղ գտած է կնիքն ալ որուն վրայ ամենայն յստակութեամբ ընթեռնլի է «Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի սեփականութիւն – 1900» արձանագրութիւնը, 1900 թուականով: Հայերէն երկու տողերուն միջեւ տեղ գտած է արաբատառ օսմաներէն նոյնիմաստ արձանագրութիւնն ալ: Ետեւի կողքին վրայ գունաւոր լուսանկար մը ցոյց կուտայ հիւանդանոցի համալիրին ներկայի համայնապատկերը:

Այսքանը ինքնին շատ բան չի կրնար ըսել վերատպուած տարեգիրքին միջուկին մասին որ փանաքան տարրերու համադրումով կ'ամփոփէ հայութեան ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերը: Այդ ամփոփումը գըլխաւոր բաժինով մը որ ժամանակագրութիւն մըն է, տեղ գտած է տարուան օրացոյցի էջերէն անմիջապէս ետք (էջ 33 – 81): Տարուան մը ամէն մէկ օրուան թուականով տրուած են երկու դարու կարեւոր նկատուած բոլոր պատահարները. ծանօթ անուններու ծնունդ, մահ, ազգային կեանքի անցքեր, դպրոցներու բացում – փակում, եկեղեցիներու հիմնադրութիւն, հրկիզում, եւ այլն:

Ժամանակագրութեան այս էջերուն մէջ մարդ յաճախ կը հանդիպի ամիրաներու, պէյերու, արքունի պաշտօնատարներու անուններուն. օրինակ Յունուար 22-ի էջին մէջ կը կարդանք թէ 1872-ին այդ օր մահացած է Պետրոս Դուրեան, 1853 Փետրուար 24-ին, 108 տարեկանին, մահացած է սեղանաւոր Կարապետ ամիրա Ազնաւուրեան, 1832 Մարտ 4-ին՝ արքունի փառօղապետ Սիմոն ամիրա Տատեան, 1812 Ապրիլ 9-ին Տիւզեան Յովհաննէս Չէլէպի որ արքունի փողերանոցին տեսուչն է, եւ այլն: Մահագրական թուականները թոյլ կուտան տեղեկանալու յարակից այլեւայլ անցքերու ալ. օրինակ 1882 Դեկտեմբեր 31-ին արձանագրուած է իզմիրցի բարերար Յակոբ Սպարթալեանի մահը. այդ առթիւ նըշուած է թէ ան եղբօրը Յովհաննէսին հետ վերակառուցած է 1801-ին հիմնուած Իզմիրի Ազգային հիւանդանոցը:

Նոյն էջերէն կարելի է բազմաթիւ թերթերու հիմնումի թուականներուն, հիմնադիրներու անուններուն ծանօթանալ: 1833-ին Պոլիս հիմնուած «Ժամանակ» ու «Սէր» անուն թերթեր կան: Նախորդ տարուան Յունուար 13-ին սկսած է հրատարակուիլ «Թագվիմը վագայի»ն որ կը ներկայացուի որպէս «Պոլսոյ առաջին հայ թերթը՝ «Լրոյ գիր Մեծի Տէրութեանն օսմանեանն»: Ճիշդ 20 տարի ետք, 1852 Փետրուար 2-ին, լոյս կը տեսնէ Կ. Իւթիւճեանի «Մասիս»ը որ ժամագրավայրը պիտի ըլլայ ԺԹ. – Ի. դարու մեծագոյն գրողներուն: Նոյն տարիներուն (1857 Սեպտեմբեր) Պոլիս կ'ունենայ թատերական շաբաթաթերթ մըն ալ որուն ձեռնարկած է Ա. Հայկունի:

Անշուշտ լայն տեղ կը գրաւէ դպրոցներու իսկական ցանց մը. նաեւ դպրոցական կեանքի հետաքրքրական դրուագներ, այս վերջիններուն ցայտուն օրինակ է Յունուար 25 թուականով տրուած հետեւեալ տեղեկութիւնը. «1855-ին Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանը պաշտօնական յայտարարութեամբ կ'արգիլէ Ն. Ռուսինեանի «Ուղղախօսութեան եւ Տաղաչափութեան ազգային վարժարաններու մէջ գործածութիւնը, դատապարտելով անոնց նորելուկ ոճը եւ պատուիրելով հայ գրողներուն՝ աշխարհաբարը մտցնել "նախնեաց բուն լեզուին"»: 1838 Սեպտեմբեր 13-ին հանդիսաւոր կերպով կը բացուի Սկիւտարի Ճեմարան վարժարանը որուն նախաձեռնողներն են Կ. Պալեան եւ Յ. Սերվէրեան ամիրաները: Դպրոցը կը սկսի գործել Դեկտեմբեր 9-ին: Յետոյ, 1841-ին կը փակուի: Հինգ տարի ետք կը վերաբացուի, Հոկտեմբեր 1-ին: 1880 – 1890-ական թուականները հարուստ են կրթական հաստատութիւններու բացումներով. Էրզրումի Սանասարեանը (1881), Արմաշու դպրեվանքը (1889), Պոլսոյ Էսաեանը (1893) ամէնէն ծանօթ անուններէն են: Իսկ այդ մարզի գործունէութեան ամէնէն հեռաւոր թուականներէն մէկը կը նշուի Իզմիրի Մեսրոպեան վարժարանով որուն բացումին համար տրուած է 1775 Նոյեմբեր 15 թուականը: Ուսումնական առաջին խորհուրդն ալ ընտրուած է Գերագոյն Ժողովին կողմէ 1853 Հոկտեմբերին, կազմուած՝ Գ. Օտեանէ, Ն. Ռուսինեանէ, Ն. Պալեանէ, Խ. Պարտիզպանեանէ, եւ այլն: ԺԹ. դարու ժամանակագրութիւնը իւրայատուկ «թանգարանի» մը գոյութիւնն ալ կը յիշեցնէ, ըսելով որ 1847-ին Օրթագիւղի մէջ հաստատուած է Վերծանութեան թանգարանը որուն նպատակն է ընթերցանութիւնը տարածել ժողովուրդին մէջ:

Հրդեհները, այնպէս կը թուի որ յաճախակի պատահար են այդ ժամանակներուն համար: Ցատկապէս եկեղեցիները այդ ժամանակագրութեան մէջ տեղ գըտած են հրդեհներու թուականներով. օրինակ, 1771 Փետրուար 7-ին կ'այրի Ղալաթիոյ Սուրբ Լուսաւորիչը, 1826-ին՝ Մայր Եկեղեցին եւ Պատրիարքարանը. այս վերջինին ընթացքին հրոյ ճարակ կ'ըլլան Պատրիարքարանի հին արձանագրութիւնները եւ թանկագին հին ձեռագիրներ: Պատրիարքարանին առընչուած հետաքրքրական թուական մըն ալ 1842-ն է. այդ տարուան Նոյեմբեր 13-ին «27 էսնաֆներու ժողովը վերջնապէս կը հրաժարի եւ նորէն ամիրաներուն ձեռքը կ'անցնի Պատրիարքարանին վարչութիւնը»:

Ս. Փրկչի 1900-ի տարեգիրքին ժամանակագրութիւնը մեծ մասով Պոլսոյ ու արեւմտահայ գաւառներու կեանքին վերաբերելով հանդերձ, կան նշումներ ալ որոնք կ'առընչուին աւելի հեռաւոր շըրջաններու. այսպէս է օրինակ որ կը կարդանք թէ 1858 Ապրիլ 23-ին Ղարաբաղի Շուշի քաղաքի մօտի Ամարասի վանքին նորոգութեան պահուն գտնուած են Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի թոռան Գրիգոր

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՌՈՒՆ ՇԱԲԱԹ ՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՆԵՐԿԱՆ ՈՒ ԱՊԱԳԱՆ»

Մարտ 23-ին, դարձեալ «Աղաճանեան» սրահին մէջ, խուռներամ բազմութիւն մը (400 հոգի), հակառակ աննպաստ օդին, եկած էր ունկնդրել Հատտէճեանի Բ. բանախօսութիւնը, որ այս անգամ կը վերաբերէր Պոլսոյ գաղութին այսօրուան վիճակին եւ ապագայ հեռանկարներուն:

Բանախօսը նախ բացատրեց, թէ ի՞նչ կը նշանակէ պոլսեցի ըլլալ: Այդ պատասխանը լիարժէք կրելու համար՝ անհրաժեշտ նկատեց նախ գիտակցիլ, թէ Պոլիսը Հայ մշակոյթի վառարան մըն էր եղած, ու ապա «հարկ էր դուրս գալ մեծօրեայ Իսթանպուլէն ու մտնել այն միւս քաղաքէն ներս՝ որ կ'ապրի մեր գրականութեան մէջ»: Յետոյ պատմեց, թէ ինչպիսի պայմաններու տակ հայկական Պոլիսը իր ինքնութիւնը պահպանեց յետ – եղեռնեան շրջանին, առանց կորսնցնելու իր եռանդը, միշտ փայլք մը պահելով իր փառաւոր անցեալէն ու նոր նուաճումներու հետամուտ ըլլալով շարունակ: Դիտել տուաւ, թէ ժամանակաշրջանի մը մէջ՝ երբ հայկական արտասահմանը լիու կ'անդրադառնար Պոլսոյ գոյութիւնը, հոն գրական ուժեղ շարժումի մը սկիզբը կը դրուէր՝ նորակազմ սանուց միութիւններով ու գրական պարբերաթերթերով: Յուզումով, յիշեց, թէ ինչպիսի ուրախութիւն մը ապրած էին ինք ու իր գըրչեղբայրները, երբ Պէյրութէն բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան իր մէկ գիրքը ուղարկած էր Պոլիս, «Սան» հանդէսի հասցէով: Ասիկա ա. կապն էր արտասահմանի հետ: Յետոյ պիտի վայելէին այցելութիւնը պարսկահայ բանաստեղծ Դեւին (Մարգար Ղարաբէգեան, 1901 – 1975), աւելի ուշ՝ Պէյրութէն Գր. Շահինեանին:

Հատտէճեան մի առ մի յիշատակեց երէց թէ կրտսեր սերունդի իսթանպուլահայ գրողներուն անունները եւ ընդգծեց որ գաղութը գրական, կրթական եւ ազգային իմաստով իսկական ոսկեդար մը ապրեցաւ 1960 – 1990 երկարող երեսնամեակին, Շնորհք Պատրիարքի գահակալութեան ամբողջ տեւողութեան: Բացատրեց, թէ ինչպիսի դժուարութիւններ յաղթահարելով Շնորհք Պատրիարք գաւառի մէջ կորսուած հայ բեկորները Պոլիս փոխադրեց, նոր հորիզոններ բացաւ անոնց առջեւ ու համայնքային կեանքէ ներս պատասխանատու պաշտօններու մըղեց զանոնք: Հատտէճեան չծածկեց սակայն, որ գաւառացիներու Պոլիս մուտքով՝ որքան ալ շա՛տ բան շահած ըլլային, այնուհանդերձ բաներ մըն ալ կորսնցուցած էին լեզուական գետնի վրայ, քանի հայախօսութիւնը տակաւ տեղի տուած էր տալ թրքախօսութեան դիմաց:

Բանախօսը ափսոսանք յայտնեց, որ վերջին 7 – 8 տարիներուն Պոլսահայութիւնը թաւալգլոր անկումի մը յորձանուտին յանձնուեցաւ՝ արագօրէն կորսնցնելով իր ինքնութեան էական յատկանիշները, հեռանալով մայրենի լեզուէն, բարքերէն եւ նոյնիսկ՝ կրօնքէն: Ըստ [illegible] ներկայիս հայախօսութիւնը նահանջ կ'արձանագրէ հոն մեծ թափով, միութիւններն ու պաշտօնները կը պակսին [illegible] բունակ, խառն ամուսնութիւնները (ընդ[illegible] մէջ Հայերու եւ Թուրքերու...) կ'աճին գլխու պտոյտ պատճառող համեմատութեամբ, դպրոցները կը տագնապին ուսուցիչի եւ աշակերտի պակասէն, եկեղեցին մտահոգ է իր հոգեւորականութեան ապագայով, գրականութիւնը նոր յոյսեր չի՛ ներշնչեր առայժմ: Զարմանք յայտնեց, որ այս տխուր ընթացքը զուգադիպեցաւ Հայաստանի անկախութեան փաստին, մինչ բաղձալի այդ երեւոյթը տարբեր ուղղութիւն մը պէտք է թելադրէր մեր տոհմիկ ապրումներուն:

Այս բոլորով մէկտեղ, Հատտէճեան վստահեցուց սակայն, թէ Պոլսոյ գաղութը տակաւին ունի գնահատելի բազմաթիւ կողմեր, որոնք ոտքի կրնան պահել զայն դեռ երկար ատեն: Յոյս յայտնեց որ Հայաստան – Թուրքիա դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումէն ետք՝ մտաւորական օժանդակութիւններ կը ստանան Երեւանէն ու կ'աշխատին բաւարարել իրենց պէտքերը:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ՝ Ի ՊԱՏԻՒ ՀԻՒՐ ԳՐԱԳԷՏԻՆ

Մարտ 24-ի երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Մ-ի «Նազարեան» հանդիսասրահին մէջ Ար[illegible] փայի Վերածնունդ Մշակութային Միութիւնը սարքած էր գրական – գեղարուեստական պաշտօնական հանդէս մը՝ ի պատիւ Ռ. Հատտէճեանի: Ներկայ էին [illegible] լէպի հայ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, Սուրիական Խորհրդարանի երեսփոխան Սիմոն Լիպարեան, կրթական եւ մշակութային շրջանակներու ծանօթ դէմքեր եւ գրասէրներու հոծ բազմութիւն (500 հոգի), որ ամբողջովին լեցուցած էր սրահին դահլիճն ու վերնայարկ – պատշգամը:

Հանդիսավար Սալբի Գասպարեան բացման խօսքէն ետք, առաջին հերթին բեմ հրաւիրուեցաւ լրագրող եւ մամուլի աշխատակից («Յառաջ») Լեւոն Շառոյեան, ներկայացնելու համար մեծարեալ գրագէտին վաստակն ու արժէքը՝ իբրեւ արձակագիր ու խմբագիր: Շառոյեան, որ տարիներու վրայ երկարող գրական կապեր հաստատած էր Ռ. Հատտէճեանի հետ, գիտակ էր իր գործերուն ու յայտնապէս պաշտամունքի հասնող սէր մը ունէր անոր մշակած գրականութեան նկատմամբ, նախ պատկերացուց Հատտէճեանի տեղն ու դերը՝ Իսթանպուլահայ ժամանակակից գրականութեան մէջ: Ըստ [illegible] ան մաս կը կազմէ այդ գրականութեան «ծանր հրետանի»ին ու տասնամեակներ ի վեր քաջալեր կը հանդիսանայ Պոլսոյ ափունքին ստեղծագործող ծանօթ [illegible] լո՛ր դէմքերուն՝ Զահրատէն մինչեւ Ի[illegible] Սարըասլան: Յետոյ նշեց որ Հատտէճեան մշակած է բազմասեռ գրականութիւն [illegible] որ իմաստասիրական ու հոգեբանական նկարագիր ունենալով մէկտեղ՝ հեռու խրթնաբանութենէ, գիւրահաղորդ է [illegible] յստակ, բայց նաեւ՝ հաւատարիմ է [illegible] ունեստի բարձրամակարդակ չափանիշներու: Յիշեցուց, թէ որակ ու քանակ զուգահեռ կ'ընթանան իր մօտ:

Անդրադառնալով «Յուշատետր» [illegible] նակով ձեռք բերած Ռ. Հատտէճեանի ժողովրդականութեան, Շառոյեան յայտնեց որ տողով «Հայ գրականութեան մէջ բ[illegible] լորովին նոր սեռ մը ստեղծած եղաւ [illegible] որուն միջոցաւ բեմ կը հանուի մարդկային եւ տոհմիկ մեր անթիւ ապրումները պարունակող եռեւեփող կաթսայ մը: Յետոյ խօսեցաւ Հատտէճեանի լրագր[illegible]

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Պարթեւի գերեզմանը եւ նշխարները: Կամ՝ 1865 Յունիս 27-ին Փարիզի Նորահաստատ առժամեայ մատուռին մէջ առաջին պատարագը մատուցուած է Յովհաննէս Քահանայ Հիւնքեարպէյէնտեանի կողմէ: Հիւանդանոցին մասին հետաքրքրական տեղեկութիւն է այս էջերէն ըսուածը թէ 1842-ին Տատեան Յովհաննէս պէյին խնդրանքով «Երջանկայիշատակ Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ կայսրը կը բարեհաճի հրամայել որ օրական 51 օխա միսի պարէն յատկացուի Ազգային հիւանդանոցին»: 56 տարի ետք հիւանդանոցը կրկին կայսերական խնամատարութեան առարկայ կ'ըլլայ երբ 1898 Օգոստոս 21-ին «Ն. Կ. Վեհափառութիւն Սուլթան Ապտիւլ Համիտ խան Բ.ի բարձրագոյն իրատէով Ազգային հիւանդանոցի միսի պարէնը օրական 51 օխայէն կը բարձրանայ 150 օխայի եւ հացի պարէնն ալ 340 օխայէն 600 օխայի»:

կան ու խմբագրական անօրինակ հեւքին մասին, որ մամլոյ ծառայութիւնը կ՚ընդգծէր իբրեւ հանրային կարծիք ստեղծելու վսեմ առաքելութիւն մը: Շարունակ գաղափար մը կը կիսէ ընթերցողին հետ, կը յանդիմանէ, կը գնահատէ, վճարկում կը ստեղծէ: Այս առումով ալ, Շառոյեան ընդգծեց, թէ յանձին Ռ. Հատտէճեանի, «Մարմարա»ն դարձած է սփիւռքի ամէնէն օգտաշատ օրաթերթը:

Իր խօսքին վերջին բաժնով, մէջբերումներ կատարելով Ռ. Հատտէճեանէն, Շառոյեան մատնանշեց անոնց մէջ սփիւռքահայը, որ կը տառապի ի տես մեր մշակութային «անապատ»ին, յետոյ վըստահեցուց սակայն, որ ան ի սկզբանէ լաւատես անձ մը եղած է ու միշտ ալ կը յաջողի «ճեղքել խաւարը եւ ամէնէն մութ ու մռայլ թունելներուն մէջէն իսկ ելքի ուղիներ գտնել՝ դէպի լոյս աշխարհ դուրս ցատկելու համար»:

Այս ելոյթը, որ խոր տպաւորութիւն թողած էր ունկնդիրներուն վրայ, շարունակուեցաւ երգերէ, նուագէ, ընթերցումէ եւ ասմունքէ բաղկացած գեղարուեստական ճոխ (հետեւաբար՝ յոգնեցուցիչ) յայտագրով մը: Աւելի ուշ, տոհմիկ պարերու շարքով մը ելոյթ ունեցաւ նաեւ Ն.Ս.Մ.Մ.-ի երկսեռ պարախումբը, ղեկավարութեամբ հայրենի պարուսոյց Վանոյ Խանամիրեանի:

Երեկոյթին հաճելի անակնկալն եղաւ լիբանանահայ մանկավարժ եւ ծանօթ գրաքննադատ Գրիգոր Շահինեանի ելոյթը, որ վերստին գրական բաղձալի շունչ մը բերաւ սրահին: Շահինեան, որ վաղեմի բարեկամութիւն մը ունէր Հատտէճեանի հետ ու այդ իսկ պատճառով Պէյրութէն Հալէպ փութացած էր յատկապէս, ունեցաւ շատ տաքուկ և սրտախօսիկ արտայայտութիւններ: Ի վեր հանեց մանաւանդ Հատտէճեանի մարդկային գիծերը, գիտել տալով որ անոր ստորագրած լրագրական թէ գրական բոլոր էջերը արձագանգներն են իր մաքուր սրտին ու պայծառ մտքին հարազատ բաբախումներուն: Ողջունեց անոր մէջ սկզբունքի եւ առողջ կեցուածքի շեշտեալ գիծը, ջատագովեց «սքանչելի բարեկամ»ը: Կատակով մըն ալ ըսաւ, որ մինչ «Հատտէճեան Պոլսոյ մէջ ամէն օր ահագին գործ կ՚արտադրէ, մենք Պէյրութի մէջ նստած ... ոչինչ կ՚ըննենք»...:

Սրտի այս բուխ խօսքերէն ետք, շնորհակալութեան եւ երախտիքի ելոյթ մը ունեցաւ Ռ. Հատտէճեան, որ մի առ մի թուեց այն անձերը, որոնք շրջապատած էին զինք՝ Հալէպ իր կեցութեան այս երջանիկ շրջանին: Ըսաւ, որ ճակատագիրը զինք նետած էր մեր մշակոյթի աւազանին մէջ ու տարիներ կը պարտէր թերեւս Մխիթարեան վարժարանի անմահ վարդապետներուն, որոնց նմանները կը պակսին այսօր: Դիտել տուաւ, որ «մշակոյթ»ը փոքրամասնութեան մը ապրանքն է միայն ու երբեք կարելի չէ պատկերացնել հաւաքականութիւն մը, որ ամբողջութեամբ «մշակութասէր» ըլլայ: «Մշակոյթ ստեղծող» փոքրաթիւ տարր մը բաւարար է, որ այդ մշակոյթը չմեռնի, փոխանցուի սերունդէ – սերունդ:

Հանդիսութեան «Հուսկ Բանք»ը արտասանեց Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, որ Ռ. Հատտէճեանի անձին մէջ ողջունեց պատմական Պոլսոյ մէջ ստեղծուած արեւմտահայ երբեմնի գրականութեան ախոյաններուն հաւատարիմ հետեւորդը: Դիտել տուաւ, թէ ենթադրելի ինչ – ինչ պայմաններու տակ հայ գիրը շունչ կ՚առնէ դեռ այնտեղ, բայց կը վերածուի, պատգամ կը դառնայ՝ Հատտէճեանի նման վաստակաւոր գրագէտներու գրչին տակ: Գնահատեց նաեւ անոր խմբագրական բեղուն աշխատանքը եւ մաղթեց նորանոր նուաճումներ:

ՈՂՋԵՐԹԻ «ՍԻՐՈՅ ՍԵՂԱՆ»

Մարտ 25-ի երեկոյեան ուշ ժամերուն, Պոլսոյ համբաւաւոր «Սիրոյ Սեղան»ները յիշեցնող ուրախ մթնոլորտ մը կը տիրէր Ուրֆայի Վերածնունդ Մշակութային Միութեան ակումբին մէջ, ուր համախմբուած էին թէ՛ միութեան երէց ու երիտասարդ անդամները եւ թէ՛ հրաւիրեալ բարեկամներ, ողջերթ մաղթելու համար «Մարմարա»ի խմբագրապետին:

Սեղանակիցները հաճելի պահեր ապրեցան շրջապատելով հիւր գրագէտը, որուն ուղղեալ մտերիմ ելոյթներ ունեցան յաջորդաբար՝ ակումբին ատենապետը՝ բժիշկ Աբրահամ Գարակիլեան, Հալէպի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Պետրոս Արք. Մրէաթեան, Սուրիոյ Հայ Աւետարանական համայնքի պետ՝ Վեր. Աւետիս Պօյնէրեան, գրագէտ Գրիգոր Շահինեան, լիբանանահայ քրոնիկագիր՝ Կարապետ Հաննէսեան, «Դիտակ» ամսագրի վարիչ տնօրէն Աւետիս Զաքարեան, լրագրող Լեւոն Շառոյեան եւ ակումբին առաջ հիմնադիրներէն՝ Լեւոն Գարակիլեան: Հուսկ, հրաժեշտի եզրափակիչ խօսք մը արտասանեց Ռ. Հատտէճեան, որ իր կայքը կը վերադառնար յաջորդ օր, Մարտ 26-ի միջօրէին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԻՈՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ՝

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԻՏԱԼԱՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐԻ ՄԸ

ԺԸՆԵՒ («Յառաջ»). –

Փաստանկարներու միջազգային փառատօն մը տեղի կ՚ունենայ 25 տարիներէ ի վեր Նիոն (Ժընեւի եւ Լօզանի միջեւ): Այս տարի, Մայիս 1-էն 7, յայտագիրը կ՚ընդգրկէ 114 ֆիլմեր 70 բեմադիրներու: Ասոնց կարգին հայ – իտալացի զոյգ մը՝ Երուանդ Ճանիկեան եւ Անճելա Ռիչի Լուքքի: Միայն այս զոյգը չորս քան կարճ ժապաւէններ կը ներկայացնէ, ինչ որ կարեւորագոյն մասնակցութիւն է: Թեմաները կը վերաբերին Ի. դարու պատմութեան, մանաւանդ Հայերու ցեղասպանութեան, մասամբ շնորհիւ բծախնդրօրէն վերանորոգուած ժապաւէններու:

«Տիարօ արմենօ – Վերադարձ Խոտորջուր» պատմութիւնն է ուխտագնացութեան մը, իրագործուած 1976-ին բեմադիրին հօրը կողմէ իր ծննդավայրը՝ արեւելեան Թուրքիա: «Իօ Ռիքորտօ» (կը յիշեմ) կը վերաբերի մէկ մշակոյթէն ուրիշ մշակոյթի մը անցքին, հայկականէն իտալական: «Ուոմինի, Աննի, Վիթա» կ՚ոգեկոչէ Հայ ժողովուրդի պատմութիւնն ու ողբերգութիւնը ռուսական արխիւներու ընդմէջէն:

Ծնած Վենետիկ 1942-ին, Երուանդ Ճանիկեան ճարտարապետական ուսումի հետեւած է, ապա 1975-ին, շարժանկարի ասպարէզի հետեւած իր կնոջ՝ Անճելայի հետ, որ նկարիչ Օսքար Քոքոշքայի աշակերտն եղած է:

Իրենց ֆիլմերը Փարիզ պիտի ներկայացուին Մայիսի վերջ, արեւելեան Եւրոպայի նուիրուած շրջագօտիի մը մէջ, Ժէօ տը Փոմի ազգային կալրին:

ԱՐՄԱՆ ԳԱՍՊԱՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՊԻՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԱՅՑԸ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

Արիէլ Շարոն իսրայէլեան բանակի նախկին զօրավարներէն է եւ երկրին Արտաքին գործերու նախարարութիւնը գլխաւորած: Պապին Երուսաղէմ այցին առթիւ թէլ ավիվեան թերթի մը մէջ խիստ քննադատական մը ուղղած է երկրին վարչապետին: Կը քննադատէ Պապին ուղղուած ողջոյնի անոր խօսքին մէջ տեղ գտած «սրբազան երկիր» արտայայտութիւնը: Արդարեւ, Ե. Պարաք ողջունելով իր հիւրը, ըսած էր. «Բարի՛ եկաք սրբազան երկիրը»: Շարոն կ՚ըսէ որ երբ ինք որպէս նախարար Վատիկան այցելած էր, Պապը հրաւիրած էր Իսրայէլ: Այս վերջինը պատասխանած էր որ «սրբազան երկիր»ը իրեն համար ամէն բանէ առաջ Աւետեաց երկիրն էր. այսինքն՝ այն որ խոստացուած էր հրեայ ժողովուրդին: Իսրայէլի նախկին նախարարը այս արտայայտութեան մէջ կ՚ընդգծէ Աւետեաց երկրին միմիայն Հրեաներու պատկանելու հանգամանքը. մինչդեռ կ՚ըսէ, ներկայի վարչապետը Պապին բարի գալուստ մաղթելով փոխանակ «Աւետեաց երկիրը», «սրբազան երկիրը», անտեսումի մատնած է այդ երկրին միմիայն Հրեաներու պատկանելու պարագան եւ կերպով մը խոստովանած որ այդ հողը բոլորին կը պատկանի: «Այն ինչ որ Պապը որպէս մերը ճանչցած էր տարիներ առաջ, Պարաք շուտով մոռցած է» կ՚ըսէ Ա. Շարոն, հարց տալով. «արդեօք մեր բարեկամներէն բարենի՞չ մը ստանալու մտօքով»:

Ե. Պարաքի այդ կեցուածքը ան կը նկատէ տկարութիւն եւ անդիտակցութիւն: Ասոր ետին կը տեսնէ Սուրիոյ եւ Պաղեստինցիներու վերջնագիրներուն առջեւ զիջելու տրամադրութիւնը: Մինչդեռ ինք հարկաւոր կը նկատէ միասնականութիւնը որպէսզի կարելի ըլլայ դիմադրել թշնամիներու ճնշումներուն եւ գլուխ չտալ բարեկամներէ կատարուածներուն: Պարաք, իր կարծիքով, ջնջած է իրենց յիշողութեան իրաւունքը: Ամերիկացիներու հետ համաձայնութեան մը յանգելու իր փութկոտութեան մէջ վարչապետը մէկդի ձգած է երկիրն ու ժողովուրդին ապահովութիւնը, կ՚ըսէ Ա. Շարոն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Եկեղեցւոյ Շրինօղլու սրահին մէջ, Մարտ 30-ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Սանուց Միութեան եւ Թաղային Խորհուրդին, ի պատիւ «Դարու լուսանկարիչ» Արա Կիւլէրի: Հանդիսութիւնը վարած է Հերա Իւքէնտէրօղլու: Ապա, ցուցադրութիւն մը տեղի ունեցած է Արա Կիւլէրի կեանքն ու գործը ցոլացնող, պատրաստուած լուսանկարիչ Վազգէն Տէյիրմէնճեանի ու «Արաս» հրատարակչատան կողմէ, գլխաւորութեամբ Արտաշէս Մարկոսեանի: Խօսք առած են Հայր Յակոբոս Վարդապետ, Ռ. Հատտէճեան, Կարպէս Եօզաթեան: Արա Կիւլէրի շնորհակալութեան խօսքէն ետք, Հուսկ Բանք արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս:

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՅ, ՏԵՍԱՅ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Կնոջ դէմքին վրայ տարտամ ժպիտ մը ձեւ առաւ: Դէմքը, ակնթարթ մը, լուսաւորուեցաւ. ի տես ատոր, Օլիվիէ մտածեց՝ թերեւս նուրբ եւ գեղեցիկ էր այս աղջիկը քանի մը տարիներ առաջ, այսքան նիհար չէր, ըղձալի էր թերեւս...

Կինը ըսաւ.

– Անկասկած Տիկին Վիթէ գոհ պիտի ըլլայ այցելութիւն մը ընդունելով. բայց, այս պահուս, իր սիէսթի ժամն է. հաւանաբար քունի մէջ է. կրնայ չփափաքիլ որ արթնցնեմ զինքը:

– Ուրիշ խօսքով, պէտք է սպասեմ, ընդմիջեց Օլիվիէ:

– Կարծեմ այդպէս պէտք է ընէք: Օրուան թերթը բազկաթոռին վրան է: Կրնաք ժամանակը սպաննել, գոնէ 30 – 40 վայրկեան:

Ու կինը հեռացաւ, նոյն անկատար ժպիտը դէմքին:

Օլիվիէ նստաւ բազկաթոռին մէջ: Ձեռքը առաւ «Նիս – Մաթէն»ը. բացաւ մարզական բաժինը: Տխուր էր այդ էջը. տխուր տեղւոյն մարզասէրներուն համար: Օլէմփիք Ժիմնասթ ակումբը անկումի վտանգին տակն էր ու ըստ վերնագրին, կասկածելի չէր այդ անկումը: Նիսի ֆութպոլի խումբը պիտի լքէր բարձրագոյն դասակարգը:

Օլիվիէ մէկդի դրաւ լրագիրը. անկարող էր այդ պահուն իր ուշադրութիւնը սեւեռել գրութեան մը վրայ: Իր նայուածքը պտըտցուց նեղլիկ դիմասենեակին չորս կողմերը: Պատին վրայ մէկ նկար մը միայն կար կախուած: Մօտեցաւ. Վիլֆրանշի խորշին բնանկարն էր: Վառ գոյներ: Փնտռեց հեղինակին ստորագրութիւնը: Չկրցաւ կարդալ: Անընթեռնլի էր: Երբ վերստին կը նստէր, կին մը ներս մտաւ: Նախկինը չէր: Ըսաւ.

– Պարոն Օլիվիէ Տրկարտէնն էք կարծեմ. Տիկին Վիթէ ձեզի կը սպասէ: Խնդրեմ, հետեւեցէք ինծի:

Քանի մը սանդուխ վեր, առաջին յարկին վրայ, կինը կանգ առաւ սենեակի մը դրան առջեւ: Թիւ մը ունէր սենեակը՝ 11:

– Կրնաք ներս մտնել առանց դրան զարնելու, ըսաւ կինը եւ բացաւ սենեակին դուռը:

Փոքր սենեակ մըն էր. մէկ պատուհան միայն, պահուած դեղին վարագոյրի մը ետեւ: Պատուհանը մուտքին աջ կողմն էր: Ճիշդ դիմացը՝ անկողին մը, քովը բազկաթոռ մը: Տիկին Վիթէ անկողինն էր, թէեւ հագուած եւ քիչ – շատ յարդարուած: Շրթունքներուն ներկը ակնյայտնի էր:

– Կը ներէք Պարոն որ պիտի չկրնամ ոտքի ելլել ձեզ ընդունելու համար, յօդացաւէ կը տառապիմ, ըսաւ հիւանդը:

Ձայնը համակրելի էր: Յայտնի էր, դէմքէն, որ կը տառապէր:

Տիկին Վիթէ չհրաւիրեց անմիջապէս իր այցելուն նստելու: Նայեցաւ անոր երկարօրէն, ոտքէն մինչեւ գլուխը եւ ջանաց իր աչքերը սեւեռել անոր աչքերուն մէջ: Երկու նայուածքները հանդիպեցան իրարու: Օլիվիէի յիշողութեան մէջ ոչ մէկ արձագանգ գտաւ կնոջ նայուածքը:

– Դուք ալ շատ փոխուած էք, ըսաւ Տիկին Վիթէ. իրաւ է որ տարիներ անցան:

– Հաւանաբար ուրիշ անգամ մը զիրար տեսած ենք, յարեց Օլիվիէ:

– Ճիշդ ատոր համար է որ հոս էք: Երբ կարդացի, աւելի ճիշդ՝ աչքէ անցուցի ձեր ենթերվիուն Թէլէկրամ որ Նիսի մէջ, անմիջապէս որոշեցի ձեզի հրաւիրել: Ժամանակ է. կրնամ մէկ օրէն միւսը մեկնիլ արդէն ... խնդրեմ, նստեցէք:

Օլիվիէ տեղ բռնեց բազկաթոռին մէջ: Տարտամ անձկութիւն մը պատեց զինքը: Զղջաց գրեթէ հրաւէրին պատասխանած ըլլալուն համար: Ի՞նչ կ՚ուզէր այս հիւանդ կինը իրմէ:

– Կարծեմ վաթսուն տարեկանէն աւելի էք արդէն, ըսաւ Տիկին Վիթէ:

– Վաթսունմէկ:

– Չէ՞ք ամուսնացած:

– Ոչ:

– Բնա՞ւ:

– Բնաւ:

– Ըսել է ոչ մէկ կին չյաջողեցաւ ձեզ հրապուրել:

– Շատեր հրապուրեցին եւ, կը յուսամ, ես ալ զանոնք հրապուրեցի:

– Աւա՜ղ:

– Ինչո՞ւ աւաղ:

– Կ՚ըսուի թէ թագաւոր մը իր մահուան անկողինին մէջ գոչած է՝ «Աւաղ անցեալ փառքերուս» պատասխանեց Տիկին Վիթէ, ժպիտով մը:

Հեգնանք կար իր ժպիտին մէջ:

Աւելցուց.

– Կը յիշէ՞ք արդեօք որու հետ էր ձեր վերջին միջազգային մրցումը:

– Այո՛, Սկովտիոյ հետ, բայց արդեօք դուք ալ մտադիր է՞ք ինծմէ ենթերվիու մը հրատարակել թերթի մը մէջ:

– Ոչ, միայն կ՚ուզեմ ձեր յիշողութիւնը փորձել: Ո՞ւր տեղի ունեցաւ այդ մրցումը:

– Փարիզ:

– Յաղթող է՞ք այդ մրցման մէջ:

– Հաւանաբար:

– Այո՛, էիք: Յաջորդ օրը թերթերը գովեցին ձեր խաղը, հրատարակեցին ձեզմէ նկարներ:

– Ինչպէ՞ս գիտէք այդ:

– Տեսայ թերթերը, ձեր քովը:

(Շար. 4)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԱ ՌՈՇԷԼ․ – Դր․ Յարութիւն Քէնչեան 600 Ֆր․։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միհրան Կիւզէլպօտուրի մահուան առիթով Ալֆորվիլի Ս․ Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկի հետեւեալ նուիրատուութիւնները․ –

Աթլանթիք Ելեկտրոնիկ 500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Նահապետ Խօղթաշ 1000 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պարտաք 500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Էրամ, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր, Դր․ Վարուժան Գրիսեան 1000-ական Ֆր․, Տպարան VBA, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սօլում 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէքեան 500 Ֆր․, Դր․ Արմենակ Գայոն 200 ֆրանք, Փարիզի Խասեան Սանուց Միութիւն 500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պատուականեան 1000 Ֆր․։

(Ծար․)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre de la Commémoration du 85ème Anniversaire du **Génocide Arménien**
RENCONTRE
avec
PERDJ ZEYTOUNTSIAN
écrivain d'Arménie

Présentation de la traduction française de son ouvrage

«1915... les dernières laudes»

Publié par le Cercle d'écrits Caucasiens avec la participation de **ROBERT DER-MERGUERIAN Maître de Conférences à l'Université de Provence**

MERCREDI 19 AVRIL à 20 heures

Intervention— Débat— Dédicaces

● **Entrée libre** ●

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15 dans les Salons de l'UGAB-Lyon avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN**, ténor, accompagné de Hagop BOYADJIAN, Davit TAVETIAN, Jacques SAFARIAN et Kévork CHEKHERDEMIAN, musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN**, poètesse.

— **Hovannès BERBERIAN** avec la participation de la Chorale KOMITAS et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h, RDV en l'Eglise Apostolique Arménienne Saint Jacques à Lyon pour une messe de réquiem à la mémoire de **Napoléon BULLUKIAN.**

— à 12h30, RDV pour le repas mensuel dans les salons de l'UGAB-Lyon. — prix 70 F —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 15
Խմ․ օր Մեծի Պահոց
Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու
Ժամը 16․30-ին Կիրակմուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին՝ Խորանը կը բացուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16, ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8․30-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10․30-ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին։

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ Տառն Կուսանաց
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4․30-ին։

UGAB-GIIA : expo - vente

les vendredi 14, samedi 15 et dimanche 16 avril de 18h30 à 21h30

L'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
(UGAB)
et le Groupement Interprofessionnel International Arménien
(GIIA)
vous convient à une
EXPO-VENTE DES OEUVRES D'ARTISTES
au profit des actions du
COMITE DU 24 AVRIL
organisée par l'A.F.A.P.
Artistes Plasticiens Arméniens de France
Centre Culturel «Alex Manoogian» de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(Métro Courcelles)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝

ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈԼԻՆԻ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն սկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16

Ս․ ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10․30-ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 17-ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս․ ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10․30-ին։
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 17-ին։

Ս․ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9․30-ին։
Պատարագ ժամը 10․30-ին։
Դռնբացէք ժամը 16․30-ին։

Ս․ ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8․45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա․ ՔՀՆՅ․ ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս․ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Դռնբացէքը տեղի պիտի ունենայ պատարագէն անմիջապէս ետք, ժամը 12-ին։

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս․ ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա․ ՔՀՆՅ․ ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէք։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16

Ժամը 11-ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Ժամը 16-ին Դռնբացէք։
(Ժամը 13-ին՝ ճաշ Եկեղեցւոյ սրահը)։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

«ՄԱՇՏՈՑ» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան Ընդհ․ Ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Երեքշաբթի, Ապրիլ 18, ժամը 20․30-ին, Բարեգործականի «Ալեք Մանուկեան» Կեդրոնին մէջ՝

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Օրակարգ․–
— Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,
— Հաշուետուութիւն,
— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն,
— Առաջարկներ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

L'Assemblée Générale de L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»

Pour la Défense de la Langue Arménienne aura lieu
le mardi 18 Avril à 20 heures 30
au Centre Culturel «Alex Manoogian» de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Ordre du jour. —
— Rapport moral;
— Rapport financier;
— Election du nouveau bureau
— Divers.

CONSEIL D'ADMINISTRATIO[N]

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի ուսանողուհի մը որ[...] աշխատանք կը փնտռէ (երախայ կ[...] տարեց անձ նայիլ եւ այլն)։

Հեռաձայնել՝ Լուսինէի
01 – 44 – 16 – 10 – 94

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս [...]դէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժո[...]ղովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ [...] ժամը 14-ին, սովորական հաւաքատեղ[...]

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

PARIS 2000

HERMINÉ YERISSIANS soprano
ROUBEN ELBAKIAN ténor
ZEMFIRA BARSEGHIAN piano

Récital chant et piano

Airs et Mélodies de Compositeurs Allemands, Arméniens, Français, Italiens, Polonais, Russes

Mercredi 10 Mai 2000 à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT 78 rue Cardinet Paris XVII

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE ET HAMASKAÏNE
RÉSERVATIONS : 01 48 78 02 99 / 01 48 24 63 89 LES APRÈS-MIDI

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÊNIE à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) du **15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 14
VENDREDI
14 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.886 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.886

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱԶԳ»-Ի «ՀԱՅԿԱՆ ՃԱԿԱՏ»

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 12 / 13)

«ՄԵՂՐԻԻ ՀԱՐՑԸ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԻՄՔ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԱՆԴԻՍԱՆԱԼ»

կ'ըսէ Վ. Օսկանեան

Ապրիլ 12–ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ամփոփելով վերջին շրջանի անցուդարձերը, ըսած է թէ անցնող երեք ամիսները բաւական գործօն եղած են արտաքին քաղաքականութեան ոլորտին մէջ, մանաւանդ նախագահը աշխոյժ գործունէութիւն ունեցած է սակայն Ղարաբաղեան հարցին մէջ որեւէ յառաջընթաց չէ արձանագրուած: Արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր երեք ուղղութիւնները եղած են հակամարտութիւններու կարգաւորում, տարածաշրջանի ապահովութիւն եւ կայունութիւն ու վերջապէս, տնտեսական համագործակցութիւն:

Վ. Օսկանեան անդրադարձած է նաեւ Ռ. Քոչարեանի Մարտ 31–ի հրամանագրին՝ արտաքին քաղաքականութեան համակարգումին մասին: Ան ըսած է թէ այդ գծով նախագահը մօտ օրէն կը ստորագրէ կարգադրութիւն մը, որ կը ճշդէ արտաքին քաղաքականութեան համակարգումի հիմնական գործելակերպերը ու տեղի կ'ունենան կառուցային փոփոխութիւններ Արտաքին նախարարութեան մէջ: Արտաքին յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ ամէնէն անկախ կառոյցը նկատած է Ազգ. Ժողովը որու խումբ մը երեսփոխաններ մասնակցեցան Ռուսաստան – Բելառուս միութեան նիստերուն, երբ իշխանութիւնները առայժմ չեն մտածեր դաշինքին միանալու հարցը դնել արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին վրայ:

Պատասխանելով Ղարաբաղեան հարցին նուիրուած բանակցութիւններուն խնդրոյ առարկայ փոխզիջումներու – ակնարկութիւն՝ Մեղրի–, մասին հարցումի մը, Արտաքին գործերու նախարարը ըսած է որ նման առաջարկ իրօք եղած է, սակայն Հայաստանի կողմէ երբեք չէ նկատուած որպէս բանակցութիւններու հիմք: «Մեզ համար նման հիմք շարունակում է մնալ Օ.Ե.Ա.Հ.Կ. Մինսկի խմբի համանախագահների վերջին առաջարկը՝ "ընդհանուր պետութեան" գաղափարի մասին» ըսած է ան:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան, Վ. Օսկանեան լաւատեսութիւն յայտնած է, եզրափակելով «Վեհաժողովի լիազումար նիստը կը կայանայ Յունիսի վերջին, եւ մենք յոյս ունենք, որ, եթէ չլինեն արտառոց զարգացումներ, նրանք դրականօրէն կը քննարկեն Հայաստանի անդամակցութեան հարցում»:

*
**

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Արցախի «10–րդ նահանգ» թերթի լրագրող Վահրամ Աղաջանեան որ մեղադրուած էր վարչապետ Ա. Դանիէլեանը զըր-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԼԻԶԷ կը շարունակէ այցելութիւններ ընդունիլ: Սենէնէն եւ Պալատիրէն ետք, Ապրիլ 12–ին, Շիրաքի ճաշի հիւրն էր Շառլ Փասքուա, որու նիւթը Թաղապետական ընտրութիւնը չէ, այլ՝ նախագահականը: Տեսակցութենէն ետք, Փասքուա յայտարարած է որ նախագահը կ'ընկալէ որոշ պատճառաբանութիւններ, բայց, դժբախտաբար, հիմնական տարակարծութիւն կայ Եւրոպայի վերաբերեալ:

ՓԵՐՈՒԻ ՄԷՋ, նախագահական ընտրութեան Բ. շրջան մը անխուսափելի կը թուի եւ ընդդիմութիւնը խանդավառութեամբ կը սպասէ: Ապրիլ 12–ին, վերջնական արդիւնք չկար տակաւին, որպէսզի որոշումը տրուի: Մնաց որ շատեր հաւատք ալ չէին ընծայեր քուէարկան Ազ-

(Շար.ը Դ. էջ)

պարտելու յանցանքով, Ապրիլ 12–ին տարուան մը բանտարկութեան դատապարտուած է: Վ. Աղաջանեան խոստովանած է թէ մասամբ մեղաւոր է, սակայն հերքելով իրեն տրամադրուած փաստերը, այսուհանդերձ, դատախազին պահանջած պատիժը նոյնութեամբ ընդունուած է ու վճիռ վերածուած: ԼՂՀ քրէական օրինագիրքին համաձայն, կարելի է եօթը օրուան ընթացքին վերաքննութեան դիմում ներկայացնել:

Դատապարտումին առթիւ Հայաստանի Լրագրողներու Միութիւնը եւ Երեւանի մամուլի ակումբը միասին յայտարարութիւն մը հրապարակած են. զայրացուցիչ կը գտնեն որ վճիռը խիստ է երբ որեւէ քաղաքակիրթ երկրի մէջ հարցը կը փակուէր հերքումով, կամ պատասխանի հրապարակումով: Կը պահանջեն որ փոխուի բանտարկութեան վճիռը եւ լրագրողը ազատ արձակուի:

*
**

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵՐԸ

Ապրիլ 16 – 22 Հայաստան կ'այցելէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի պատուիրակութիւն մը, Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբի նախագահ Ժ.-Փ. Պրէնի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ քաղաքական զըրեթէ բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներէն: Յուլիսին ալ կը նախատեսուի Ծերակոյտի պատուիրակութեան մը այցը:

*
**

ԼՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 12–ի յայտարարութեամբ ԼՂՀ Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը կը հակազդէ ազրպէջանական պնդումներու որոնք տեղ գտած են համացանցին վրայ: Ազրպէջանցիները կը յայտնեն թէ Հայերու ձեռքը անցած իրենց ռազմագերիները դաժան վերաբերումի առարկայ եղած են, նոյնիսկ անոնցմէ ոմանք սպաննուած են ու ներքին գործարանները պատուաստի համար վաճառուած: ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը խստիւ մերժելով նման պնդումներ, կը յայտնէ թէ այդ տեղեկութիւնները ոչինչով կը համապատասխանեն իրականութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՇՏՈՑ-ՎԱՍԱԿ ՇՓՈ՞Թ ՄԸ, ԹԷ ՔՈՉԱՐԵԱՆԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

«Արմէնփրէս»ի Ապրիլ 12–ի հաղորդաշարին մէկ լուրն է որ կարելի կ'ըլլայ այս անուններուն համատեղումը: Լուր որ կը տեղեկացնէ թէ Ապրիլ 11–ի հրամանագրով մը նախագահ Ռ. Քոչարեան Մեսրոպ Մաշտոց (որուն անունին առջեւ մոռցուած չէ "Սուրբ"ն ալ...) շքանշանով պարգեւատրած է ակադեմական լեզուաբան Գէորգ Ջահուկեանը, 80–ամեակին առթիւ, անոր "լեզուաբանութեան, մասնաւորապէս հայերէնագիտութեան մեծագոյն աւանդին համար":

Լուրը եւ յատկապէս "հայերէնագիտութեան մեծագոյն աւանդ"ին մատնանշումը չի կրնար անտարբեր ձգել բոլոր անոնք որոնք ծանօթ են թէ յիշեալ ակադեմականը ամէնէն նուիրեալ հակառակորդներէն է մաշտոցեան ուղղագրութեան վերադարձին, ի փառս սովետագրութեան տարած իր պայքարով: Ու ասով անուրանալի վաստակի տէր է 1922–ին քաղաքական նպատակով պարտադրուածին այսօր ստրկամտութեան խորհրդանիշի վերածումին մէջ:

Լուրին ընթերցումը նախ յիշեցուց Ռ. Քոչարեանի քիչ մը ամօթխած այն խոստովանութիւնը թէ հայերէնագիտութիւնը իր տիրապետած մարզերէն չէ: Ու այս անդրադարձը յիշեալ ակադեմականին պարգեւատրումին պատասխանատուութիւնը վերագրեց նախագահի խորհրդականներուն. անո՛նք պարտ էին հարկաւոր յուշել ու թելադրել Ռ. Քոչարեանի որ նոր շքանշան մը պատրաստուի նման պարագաներու համար. շքանշան որ կոչուէր օրինակ՝ Մ. Աբեղեանի, կամ աւելի լայն գործածութեան նախատեսումով՝ Վասակի անունով...:

Տրամաբանական գտնելով հանդերձ ըսուածը, կը նախընտրեմ այլ կերպ մեկնաբանել նոյն պարգեւատրումը. չի՞ կրնար ըլլալ որ նախագահը Մաշտոցի գլխաւոր աւանդին հանդէպ Գ. Ջահուկեանի վերաբերումին կատարեալ գիտակցութեամբ ստորագրած է հրամանագիրը, գրեթէ կրկնելով անառեանական արարք մը: Խօսքը կը վերաբերի այն փոքր վրիժառութեան որմէ չէ կրցած ետ կենալ սովետագրութեան պարտադրանքէն ամէնէն աւելի տառապած այդ հայագէտը, գտնըւելով Մ. Աբեղեանի մահուան սնարին առջեւ: Տեսարանին ականատեսներէն պատմուած է թէ Աճառեան ծռելով նոր մահացած Աբեղեանի ականջին, հարց տուած է. "Մեսրոպ Մաշտոցին ի՞նչ պատասխան պիտի տաս հիմա":

Կը նախընտրեմ հաւատալ թէ Աճառեանի այս արարքին զուգահեռ մը ուզած է գծել Ռ. Քոչարեան Գ. Ջահուկեանը պարգեւատրելով Մաշտոց շքանշանով. որպէսզի, ան լամբակին վրայ կրելով զայն, կրէ նաեւ իր մեղանչումին խայթը:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ակադեմականը ի՛նք իր պարգեւատրումին ետին ո՛ր մէկ Ռ. Քոչարեանը կը նախընտրէ տեսնել. ա՞յն որուն տիրապետած մարզերէն չէ հայագիտութիւնը, թէ այն որ ժամանակ ու կամք ունեցած է բաւարար պաշար հաւաքելու Մաշտոցի, ուղղագրութեան, Աբեղեանի ու յարակից նիւթերու մասին...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

ՍԵՐԺ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԱՐԿԱԾԱՄԱՀ

Սերժ Աւետիսեան, 36 տարեկան, Սկաւառակի Ֆրանսայի ախոյեան 1987–ին, մեռած է Ապրիլ 11–ին Գոլոմպի Իվ–տիւ–Մանուար մարզարանը գլուխին ստանալէ ետք մարզիկի մը նետած մուրճը: Այս վերջինը կը մարզուէր քիչ անդին եւ Ս. Աւետիսեան, որ 1998–ին տասը լաւագոյն Ֆրանսացիներուն մաս կը կազմէր, 10 քիլօ կշռող մուրճը ստացած է, երբ ծռած էր սկաւառակը վերցնելու համար: Տեղն ու տեղը մեռած է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE DAUPHINE LIBERE»

(9 Avril)

«POLITIQUEMENT INCORRECTS»

Այս խորագրին տակ, Տիկին Անի Փիլիպպոսեան, Իւ – Տէ – Էֆ-ի Ազգային խորհրդական, յօդուած մը ստորագրած է Տոֆինէի մէջ, ուր կ'անդրադառնայ Ծերակոյտին ժխտական դիրքին: Կը նկատէ որ Հայոց ցեղասպանութեան հարցը կը խանգարէ Ֆրանսական քաղաքական դասը, ինչ հոսանքի ալ պատկանի:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՍ

Մարտ 22–ին, Շաս սիւր Ռոնի (Իզէրի նահանգ) Թաղապետական խորհուրդը, իր հերթական նիստին ընթացքին, օրակարգի նիւթ ըրած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Անդրադառնալէ ետք Նոր Հաճընի (Հայաստան) հետ քաղաքի զուգորդութեան, «Ռիւ տիւ Ժենոսիտ Արմէնիէն»ի մը կոչումին Դղեակի Թաղամասին մէջ, կը յանգի այն եզրակացութեան որ ցեղասպանութիւնը պէտք է ճանչցուի եւ այդ ճանաչումը պատմական ճշմարտութեան մը պահանջին կը պատասխանէ: Կը դիմէ, ուրեմն, որպէսզի հարցը արձանագրուի Ծերակոյտի օրակարգին վրայ, ժամ առաջ: Խորհուրդին այս որոշումը ընդունուած է միաձայնութեամբ:

*
**

ՎԻԷՆ

Մարտ 24–ի նիստին, Թաղապետական խորհուրդը անդրադարձած է Ծերակոյտի մերժումէն եւ այդ առթիւ կը յիշէ որ 1984 Յունուար 7–ին, Ֆրանսուա Միթերան ուժգնօրէն ոգեկոչած էր պատմական այդ ցաւալի դէպքը, չեշտելով, այդ ձեւով, Ֆրանսայի պարտականութիւնը ճանչնալու ցեղասպանութիւնը: 1997, Դեկտեմբեր 15–ին, Թաղապետական խորհուրդը արտայայտած էր իր տեսակէտը Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչնալու անհրաժեշտութեան մասին եւ նոր բանաձեւով մը կը յիշէ այդ դիրքը եւ իր խոր յուզումը կը յայտնէ Ծերակոյտի մերժումին առթիւ:

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ԵՒ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պոլսոյ Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցին 1900–ի տարեգիրքին ընդարձակ ժամանակագրութեան կը յաջորդէ «Ժամանակին ու տոմարը» խորագրուած շուրջ 30 էջնոց բաժին մը. զանազան տոմարներու, տօնակարգերու, օրացոյցներու մասին տեղեկութիւններու հետաքրքրական աղբիւր մըն է ան: Կը յաջորդէ 40 էջերու մէջ ամփոփուած Ազգային Հիւանդանոցին պատմութիւնը: Յարութիւն ամիրա Պէզճեան 1832–ին կը ձեռնարկէ անոր շինութեան, ծախքին մեծ մասը ինք տրամադրելով: Ճարտարապետները կ'ըլլան Կարապետ ամիրա Պալեան եւ քեռայրը Յովհաննէս ամիրա Սերվէրեան: Շինութեան ընդհանուր վերակացուն ալ ամիրա մըն է, Միքայէլ Փիշմիշեան, իսկ առօրեայ աշխատանքին կը հսկէ Եաղըճը Պօղոս աղա, Գրիգոր Օտեանին հայրը: Պաշտօնական բացումը կը կատարուի 1834–ին, հիմնադիրին մահէն ետք: Այս տեղեկութիւններուն կը յաջորդեն վարչական իրերայաջորդ շրջաններուն թուումը, մատակարարութեան, պիւտճէի մանրամասնութիւններ, վարչութիւններու կազմեր:

Այս էջերուն մէջ կը խօսուի հիւանդանոցին մատակարարած որբանոցին ալ մասին: Նախակրթարան մըն է ան, 185 աշակերտով (1899 Յուլիս): Ունի նաեւ արհեստանոց մը: Կը գտնուի նոյն շրջանին մէջ շինուած Ս. Յակոբ վանքին շրջապատին մէջ: 100–ի չափ երկսեռ մանուկներու որբանոց մըն ալ կը գործէ հիւանդանոցին կանանոցի բաժնին մէջ: Ուսումնական ծրագրին մէջ ծանրութեան կեդրոնը կը կազմեն ձեռագործը եւ ձեւագիտութիւնը:

Հիւանդանոցին այդ շրջանը ունի գրասենեակի երկու պաշտօնեայ, կրօնաւոր մը, տնօրէն մը, դեղագործ մը եւ վեց բժիշկ: Երեք պաշտօնեայ ալ յատկացուած է որբանոցին:

«Հասոյթի աղբիւրներ» խորագրուած էջերը կը տեղեկացնեն թէ Հիւանդանոցին պիւտճէն կը գոյանայ Արհեստական վարժարանի խնամակալութեան ամսական 50 ոսկիի յատկացումէն, մոմարանի շահէն, սնկառի թուղթէն, փոխան ծաղկեպսակի գումարներէ, օրացոյցին վաճառքէն գոյացած գումարէն: 1887 – 1899 շրջանին պատկանող ցուցակէ մը յայտնի կ'ըլլայ թէ օրացոյցը առաւելագոյն 41 հազարի տպաքանակ ունեցած է 1893–ին, 1896-ին ալ տպուած է միայն 9515 օրինակ: Անջատ աղիւսակներով տրուած են նոյն շրջանին գործածուած սննդեղէնի, սպառման ապրանքներու – քարիւղ, օճառ, ածուխ, եւ այլն – եկամուտներն ու ելքերը, պատսպարեալներու, հիւանդներու թիւերը:

Ամբողջ գաղութի մը պատկերը տալու ջանքին մէջ բնական է որ անջատ գլուխ մը յատկացուած ըլլայ Կ. Պոլսոյ եկեղեցիներուն: Քսան էջի մէջ պատմական հակիրճ տեղեկութիւններով ամփոփուած են 43 եկեղեցիներ: Արմաշու Դպրեվանքն ալ որպէս շրջանի կարեւոր հաստատութիւն 10 էջնոց բաժին մը ունեցած է ուր վանքին պատմութիւնը ծայր կ'առնէ 1611 թուականէն երբ հիմնադրուած է Զարխափան Ս. Աստուածածին վանքը: Տրուած են մինչեւ 1899–ի բոլոր վանահայրերը, մինչեւ Եղիշէ Արք. Դուրեան: Կ'ըսուի թէ վանքին եկամուտները կը կազմեն «հողային արտադրութիւնք, շերամասերմի հասոյթ, ուխտաւորութեանց արդիւնք եւ յատուկ բարերարութիւնք»: Խնամակալութիւնը եւ «բազմերախտ Ունենան Աբիկ Էֆէնտին փութացած են միշտ հասոյթներուն պակասը լրացնելով, կանոնաւոր ընթացքը երաշխաւորել»: Դպրեվանքի սաներէն կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած 21 անուններու ցանկ մըն ալ տրուած է:

Աւելի քան 30 էջ գրուած է «Պատրիարքարանին շուրջը» խորագրուած բաժինը ուր գաղութին կազմակերպչական կառոյցը տրուած է: Դատաւորութիւն, կտակներու, նուէրներու, վաղըֆի օրինական տրամադրութիւններ, կրթական պատկեր, եւ այլն: Հետաքրքրական է կարդալ թէ Պատրիարքարանին հասոյթները կը գոյանան կոնդակներէ, վըկայագիրներէ, առուծախի եւ փոխանցման հարկերէ, նշանտուութեան վճարումներէ – հացագին, խղագին, կոնդակագին – եւ այլն:

Ինչ կը վերաբերի կրթական կեանքին, դժուար չէ տեսնել թէ ամենայն լըջութեամբ ձեռք առնուած մարզ մըն է. յըստակութեամբ սահմանուած են կրթական ծրագիրները, դասագիրքերը, ուսուցչական մարմինները, վկայականները, քննութիւնները, եւ այլն: Կը բաւէ կարդալ թէ «ոչ ոք կրնայ ուսուցչական պաշտօն վարել առանց ուսուցչական վըկայականի, Կեդրոնական Ուսումնական խորհուրդէն տրուած եւ պատրիարքէն վաւերացուած»: Այդ վկայականները 4 կարգ ունին. Օգնական ուսուցիչ, Դասախարակ – ուսուցիչ, Օգնական մասնագէտ – դասատու եւ Մասնագէտ դասատու: Դարասկիզբին Պոլիս ունի 46 թաղային վարժարան, որոնց վեցը փակ են: Աշակերտութեան գումարն է 4923, ուսուցչական կազմը բաղկացած է 274 հոգիէ: Այդ թուականին ալ կայ ոչ – հայկական վարժարան յաճախող աշակերտութիւն մը (1500):

Հաւանաբար որպէս կրթական կարեւորագոյն հաստատութիւն, ներկայացուած են Կեդրոնականն ու Սանասարեանը: Առաջինը հինգ տարուան շրջան մը ունի, հիմնադրութենէն (1886) մինչեւ դարավերջ 70 շրջանաւարտ տուած է որոնց «մէկ մասը Եւրոպայի մէջ կ'ուսանին բժշկութիւն, իրաւագիտութիւն, ուսողութիւն, երկրաչափութիւն, ճարտարապետութիւն, եւ այլն»: Առաջին դասարան ընդունուելու համար պարտաւոր է գրաւոր քննութիւն անցընել հետեւեալ նիւթերէն. հին ու նոր կտակարանի պատմութիւն, աշխարհաբար շարադրութիւն, գրաբարէ աշխարհաբար եւ աշխարհաբարէ գրաբար թարգմանութիւն, օսմաներէնի ուղղագրութիւն, ընթերցում, ֆրանսերէն ուղղագրութիւն, օսմաներէնէ եւ ֆրանսերէնէ հայերէն եւ փոխադարձ թարգմանութիւն, թուաբանութիւն, երկրաչափութիւն, պատմութիւն, տարրական աշխարհագրութիւն:

Սանասարեանը Ուսումնական եւ Արհեստագիտական զոյգ բաժիններ ունի, 166 աշակերտով (1899), գիշերօթիկ եւ ցորեկօթիկ: Մինչեւ այդ թուականի Ուսումնականի 75 շրջանաւարտներէն 25-ը ուսուցչական պաշտօն կը կատարեն, 15-ը արտասահմանի մէջ կ'ուսանին, մէկ քանին կառավարական պաշտօնեաներ են, մնացեալն ալ առեւտրական եւ արհեստաւոր:

Գաղութին մէջ կը գործէ Յովսէփ Իզմիրեանցի «գրական մրցանակ»ն ալ որով տարեկան 600 ռուբլի կը տրուի ազգային գրականութեան եւ պատմութեան լաւագոյն երկասիրութիւններու հեղինակներուն:

Յաջորդ երկու գլուխները ուղղուած են գործի մարդոց եւ ընտանիքին: Առաջինով ամփոփուած են օրէնքներ - կալուածական, փոխանցումներ, դրոշմաթուղթ, եւ այլն–, երկրորդով՝ առողջապահական տեղեկութիւններ, կերակուրներու պատրաստութեան բացատրագիրներ:

Օսմանեան կայսրութեան վիճակագրական տեղեկութիւններու յատկացուած բաժինը վարչական գլխաւոր կազմաւորումներու պատկերը կուտայ. առաջին գլխուն՝ Կայսերական արքունիքին մէջ արդէն կան երկու հայկական անուններ. Սէֆէրեան Նշան էֆէնտի արքունիքին ր. թարգմանն է, Սագըզ Յովհաննէս էֆէնտի՝ նախարար կայսերական անձնական գանձին: Դեսպաններու էջերուն մէջ կը հանդիպինք դեսպան Յովսէփ Միսաք էֆէնտի (Հոլանտա), կալցի ընդհանուր հիւպատոս Մանուկ էֆէնտի Ազարեան (Ռումանիա), Օդիչէի փոխհիւպատոս Մաժակեան Յովհաննէս էֆէնտի (Սերպիա), Նիսի եւ Թուլոնի ընդհ. հիւպատոս Գավաֆեան Միհրան էֆէնտի անուններուն: Կը յաջորդէ Օսմանեան տէրութեան հայ աստիճանաւորներու ցանկը ուր կան 90 անուններ, արժանացած՝ կայսերական զանազան պատուանշաններու: Բարձրագոյնը «Վէզիր»ի աստիճանն է որ տրուած է ծերակոյտի անդամ Աբրահամ փաշա Երամեանի եւ Յարութիւն փաշա Տատեանի որ արտաքին գործերու խորհրդական է:

Բաւական ստուար ցանկով մը տրուած է Տէրութեան հայ պաշտօնատարներու պատկերը: Ամէնէն մեծ թիւով (14) Հայեր կան դատական նախարարութեան զանազան բաժիններուն մէջ: Հայկական անուններու գոյութիւնը բաւական հետաքրքրական է օտար երկիրներու դեսպանական մարմնին մէջ ալ. օրինակ՝ Պարսկաստանի դեսպանատան գ. քարտուղարն է Յովհաննէս խան, առաջին թարգմանը Գրիգոր էֆէնտի Շամտանճեան, Գերմանիոյ դեսպանատան դիւանադպիր է Պ. Լազարեան, Ռումանիոյ դեսպանատան ր. թարգման է Տիգրան Զօրայեան, եւայլն:

Հանրային պարտքի վարչութիւնը եւս հարուստ է «եան»երով, իսկ ծխախոտի ռէժիին Պոլսոյ անդամներէն է Սարգիս էֆէնտի Համամճեան:

Այս էջերուն մէջ կայ «Խտուար Պալլատուռ» անունը որպէս Օսմանեան փարոսներու վարչութեան դեր – տնօրէն եւ տնօրէն տեսչութեան խորհուրդին. Միհրան Միսաք էֆէնտի ալ թարգման է եւ անդամ նոյն խորհուրդին:

Ապահովութեան ընկերութիւններու առաջին տեղը կը գրաւէ Օսմանեանը որուն վարչական խորհուրդին մաս կը կազմէ Գաբրիէլ էֆէնտի Նորատունկեան:

Հատորին վերջին գլուխը յատկացուած է Հայաստանեայց Եկեղեցիին: Կայ ժամանակագրութիւնը կաթողիկոսական աթոռներուն – Արտազ (35 – 300), Վաղարշապատ (301 – 478), Դուին (478 – 931), Աղթամար (932 – 967), Արգինա (969 – 992), Անի (992 – 1054), Թաւբլուր (1054 – 1065), Ծամնդաւ (1065 – 1087), Սեաւ լեռ (1105 – 1166), Հռոմկլայ (1166 – 1293), Սիս (1293 – 1441), Վաղարշապատ (1441):

Տարեգիրքին հրատարակութեան օրով կաթողիկոսն է Խրիմեան Հայրիկ, Պոլսոյ պատրիարքը՝ Մաղաքիա Արք. Օրմանեան: Թուումը եղած է Հայաստանեայց Եկեղեցիին եպիսկոպոսական դասուն (47 անուն), Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան (6) եւ Աղթամարի կաթողիկոսութեան (1):

Պոլսոյ պատրիարքարանը ունի Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովները (14–ական անդամ) եւ Դատաստանական, Ուսումնական, Տնտեսական խորհուրդները: Առաջնորդական վիճակները 45 հատ են, սկսած՝ Պոլիսէն, անցնելով Արեւմտահայաստանի բոլոր գաւառներէն, մինչ Պաղտատ, Եգիպտոս, Պուլկարիա, Ռումանիա: Մասնաւոր թեմեր կան Արմաշի, Քասթէմոնիի, Պէլէկէսի, Կինտ Աղրակի, Սելանիկի եւ Կրէտէի մէջ:

Տարեգիրքը կը թուէ գաւառական որբանոցները, Նպաստընկալ վարժարաններ: Ապա կը տրուի Երուսաղէմի պատրիարքութեան, Կիլիկիոյ, Աղթամարի կաթողիկոսութիւններուն պատկերը, Հայ կաթողիկէ, բողոքական համայնքներու կութիւնները իրենց վիճակներով, րանութիւններով, միութիւններով: ուած է Թուրքիոյ արեւելեան քրիստոն համայնքներուն հոգեւոր առաջնորդ րուն ցանկն ալ:

Նուազ հետաքրքրական չէ Տարեգիրքի ծանուցումներու բաժինը: Ապահովագրութեան ընկերութիւններ, դրամատուներ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն. «Օսմանեան կայսերական պանքա», «Քրէտի Լիոնէ», «Ռօսիա» ապահովագրական ընկերութիւններ, «Լա Նիւ եօրք – կեանք ապահովագրական ընկերութիւն» որ մենաւոր միջազգային ընկերութիւն տնօրէնութիւնը Փարիզ 1 եւ 3 Լը Փէլ թիէ փողոց (պուլվար տէ գ'Իթալիէն անկիւնը), «Պէրլինի Վիքթորիա» ընկերութիւնը որուն «մի միայն մէկ տա շաքաթական 1 ֆրանք վճարելով մ ցկեանս կ'ապահովագրուի»:

Քովի էջին մէջ «Լէսսիվ տիւ ժէնի» կ'ամփոփէ «լուացքի կատարելագործութիւն – արագութիւն, դիւրութիւն - խնայողութիւն»: Լէսսիվ-ին գործածութեան ձեւն ալ տրուած է: «Մեծ վա ռատուն»էն նորաձեւութեան հարկա առարկաներ կարելի է գտնել. «տա լա, բօրտէլա, պռօտէ, թաղլա փիւշիւ» եւ այլն, իսկ ծաղկագործ րոններու համար պէտք է դիմել Մեր Հիւսէյինճեանին որ «Օտարի չի փո հիր, ինքն իւր ձեռքով կը զարդարէ ՀԱՐՍԻՆ ՄՈՄԵՐԸ վայելուչ արդուզ դով»: Կան տակաւին դեղօրայքի, կակարի, «Նեվադիլին» դեղին, սեփական վարժարանի մը ծանուցումները: Տար գիրքին վերջին նշումը կը պատկանի գի նին. 8 ղրուշ կ'արժէ ան երբ արծ ղրուշնոցը 22 ֆրանսական սանթիմ է, տարադրամներու յատկացուած բաժ ցուցակին:

Իսկապէս շատ գովելի նախաձեռնութիւն է տարեգիրքին վերհրատարակութիւնը որ ամէնէն հետաքրքրական վկայ մը պէս հեւի հեւ ընթերցումի նիւթ կը տրամադրէ, միեւնոյն ատեն էջ առ էջ գծելով ամբողջ կորսուած մեր աշխար համապատկերը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲՐԻՏԱՆԱՀԱՅ ԵՐԳԻՉ ՄԸ՝ ԹՈՒԼՈՒԶ ԼՕԹՐԷՔԻ ՏԻՊԱՐՈՎ

Սեւան Ստեփան, Լոնտոնի բեմերուն վրայ յաջողութիւն արձանագրած պարիթոն երգիչը իր 160 սմ. հասակով յարմար անձն է տպաւորապաշտ գեղանկարիչ Թուլուզ Լօթրէքի դերին համար, թէեւ իրականութեան մէջ Լօթրէքի հասակը 150 սմ. էր: Շարլ Ազնաւուրի գրած եւ յօրինած երաժշտախաղ թատերախաղը Ապրիլ 6–ին սկսաւ ներկայացուիլ Լոնտոնի Շաֆթզպըրի թատերասրահին մէջ: Անիկա կը պատմէ ֆրանսացի արուեստագէտին եւ Սիւզան Վալատոնի յարաբերութեան մասին:

Հայազգի երգիչ Սեւան Ստեփան ծնած է 1970–ին, Լոնտոն, ուր մասնակցած է դպրոցական ներկայացումներու եւ երգչախմբային համերգներու: 14 տարեկանին սկսած է երգել Հայաստանեայց Ս. Պետրոս Եկեղեցիին երգչախումբին մէջ, իր մօրեղբօր եւ եղբօր հետեւողութեամբ, որոնք սարկաւագ էին: Հայրը եւս երգչախումբին անդամ էր, իսկ մայրը՝ եկեղեցիին գանձապահը: Սեւան Ստեփան շուրջ մէկ տարի նաեւ կատարած է խըմբավարի պաշտօն: Մասնակցած է հայկական արտասանական երեկոներու, համերգներու եւ թատերական ներկայացումներու: «Արշակ Բ.» թատերախաղին մէջ Ներսէսի դերը ստանձնած է խորհրդային ժամանակներու դերասան Վլա միր Մսրեանի կողքին:

Արուեստներու սիրահար պատանի Սեւան Ստեփան նաեւ գիտական նիւ րով հետաքրքրուած էր: Սիթի աֆ Լ տըն դպրոցը աւարտելէ ետք, Պրիսթ համալսարանին մէջ ուսած է բնագիտ թիւն, միաժամանակ մաս կազմած է հա մալսարանին երեք երգչախումբերուն թատերախումբին: Հայ բարեկամներ հետ կազմած է «Պլուզ» երաժշտակ խումբ մը, որ յաջող համերգ մը տուա է Լոնտոնի մէջ, ներգրաւելով 500 հոգի Համալսարանը աւարտելէ ետք Լոնտ Իմփիրիըլ Գոլէճին մէջ կիրառական սողութեան հետեւելով փորձած է գիտորոսի վկայականի տիրանալ, կայն չէ յաջողած կարգ մը քննութիւն րու մէջ եւ անդրադարձած է, թէ ասպարէզը իր «սրտին» ուզածը չէր:

Այս հանգրուանին անկարող էր որոշ լու իր կեանքին ուղղութիւնը եւ կատ րած է զանազան պաշտօններ իբրեւ ուսու ցիչ, օդերեւութաբան եւ պետական պա տօնեայ, սակայն յաջողութիւն չէ գ տած: Ծնողներուն աջակցութեան շն հիւ աշխատանք ապահոված է իբրեւ

մակարդակի ծրագիրներ պատրաստող պաշտօնեայ: Շուրջ մէկ տարի ետք պատահաբար հանդիպած է դպրոցական հին բարեկամի մը, որ Լոնտոնի մէջ փոքր թատերասրահ մը ունէր: Սեւան վերյիշած է, թէ դպրոցական տարիներուն որքան սիրած էր թատրոնը: Բարեկամը խորհուրդ տուած է դիմել թատերական քանի մը դպրոցներ: Երազ մըն էր, որ միշտ փայփայած էր: Ոչինչ պիտի կորսնցնէր...:

Սեւան Ստեփան ընդունուեցաւ Պրիսթոլի Օլտ Վիք թատերական դպրոցը, ուր յաճախեց երկու տարի, մեծ հաճոյքով կատարելով դերեր՝ Շէյքսփիրի, Տիքընզի, Նոէլ Քաուըրտի, Ջեխովի եւ Փիթըր Պարնզի թատերախաղերուն մէջ: 1995-ին, ուսումնական տարեշրջանի վերջին ներկայացումին՝ Փիթըր Պարնզի «Ռէտ Ռոզըզ» թատերախաղին մէջ ստանձնեց Մարսէլ Ֆլոթի դերը եւ արժանացաւ «Տարուան ուսանող»ի Ձեսթըրթըն մրցանակին:

Սեւան Ստեփան իր առաջին արհեստավարժ աշխատանքը կատարած է ստանձնելով Մըռթըր Միքաուպըրի դերը՝ Չարլզ Տիքընզի «Տէյվիտ Գոփըրֆիլտ» վէպին թատերական ներկայացումին մէջ, փոքր թատերախումբի մը հետ շրջելով արեւելեան Անգլիոյ տարածքին: Ութ հոգիէ բաղկացած թատերախումբին անդամներէն իւրաքանչիւրը չորս տիպարներ կը մարմնաւորէր եւ բոլորը կը մասնակցէին լուսաւորումի, հանդերձանքի խնամքի եւ այլ աշխատանքներու: Յաջորդ թատերախաղը Պրիսթոլի Ռոյըլ Թիէթըրին ներկայացուցած «Տիֆ Ուիթինկըրն» մնջախաղն էր, ուր դարձեալ մարմնաւորած էր երեք տիպարներ: Այս թատերախումբին հետ ան կատարած է Պալթազարի դերը՝ Շէյքսփիրի «Մաչ Ատօ Ըպաութ Նաթինկ» թատերախաղին մէջ, որ նաեւ կը նշէր Պրիսթոլի Օլտ Վիք թատերական դպրոցին 50-ամեակը:

Այնուհետեւ Սեւան Ստեփան մէկ տարի մաս կազմած է «Մարթէն Կէր» երաժշտական թատերախաղը ներկայացնող առաջին խումբին: «Մարթէն Կէր»ի երաժշտութիւնը յօրինած են «Լէ Միզերապլ» եւ «Միս Սայկոն» երաժշտական թատերախաղերուն հանճարեղ հեղինակները՝ Պուպլիլ եւ Շէօնպէրկ: Անոնք բեմադրուած են 1990-ական տարիներու ամէնէն մեծ յաջողութիւնը արձանագրած բեմադիր Քամերոն Մաքինթոշի կողմէ եւ տարիներով խաղցած են Լոնտոնի թատերական Ուէսթ Էնտ թաղամասին մէջ: Սեւան Ստեփան երեք դերեր ստանձնած էր «Մարթէն Կէր»ի մէջ եւ զանոնք երգած է թատերախաղին ամփոփ սկաւառակին ձայնագրութեան առիթով: Յետագային ան հրաւիրուած է Դատաւոր Քորասի դերը կատարելու այս թատերախաղին վերջին չորս շաբաթներուն ընթացքին:

Սեւան Ստեփանի ասպարէզը փայլուն ընթացք մը կը պարզէ «Մարթէն Կէր»էն ետք: Ան դերեր ստանձնած է շարք մը յաջող թատերախաղերու եւ երաժշտախառն ներկայացումներու մէջ: Ժամանակագրական կարգով կարելի է նշել հետեւեալները. «Ճոֆինկ Ըփարթ» (Ալան Այքպուռն), «Կրէյթ Էքսփեքթէյշընզ» (Չարլզ Տիքընզ), «Է փանի թինկ հէփընտ» (Սթէֆըն Սոնտհայմ), «Է կրանտ Նայթ փոր Սինկ» հիմնուած՝ Ռոճըրզի եւ Հեմըրշթայնի յօրինումներուն վրայ), «Տը Ռինք» (այլ թատերախաղ մը, որ երկարաձգուած էր ժողովրդային բուռն փափաքին ընդառաջելով, եւ որուն մէջ Սեւան Ստեփանի դերը կը պահանջէր սահոյցի վրայ չմշկել սորվիլ եւ երգել չմշկելու յատուկ հին կեդրոնի մը մասին):

Այս բոլորէն ետք եռանդուն դերասանը դերերու արժանացած է Անգլիոյ ամէնէն մակարդակաւոր եւ ակադեմական թատերախումբին՝ Ռոյըլ Շէյքսփիըր Գամփընիի բեմադրած «Է Ուինթըր'զ Թէյլ» (Շէյքըսփիր) եւ «Տը Լայըն, տը Ուիչ էնտ տը Ուորտրոպ» թատերախաղերուն մէջ, որոնք յաջորդաբար ներկայացուեցան Շէյքսփիրի ծննդավայրին պատկանող Շէյքսփիր Մեմորիըլ Թիէթըրին եւ Լոնտոնի մակարդակաւոր Պարպիքըն Թիէթըրին մէջ: Թատերական քննադատներ գնահատեցին թատերախաղերը: Երկրորդ թատերախաղը տոմսերու վաճառքի մրցանիշներ կոտրած էր Շէյքսփիր Մեմորիըլ Թիէթըրին մէջ: Այս առիթով Սեւան Ստեփան առիթ ունեցած է աշխատելու դասական մեծ դերասաններու, ինչպէս՝ Անթոնի Շէրի հետ, որուն արուեստը դպրոց մը եղած է իրեն համար:

Քանի մը խաղաղ ամիսներ յաջորդեցին (բնական երեւոյթ մը՝ դերասաններու կեանքին մէջ), որոնց ընթացքին ան զբաղած է թատերգութիւններ կարդալով հին դասընկերոջ մը գինետուն – թատերասրահին մէջ եւ մասնակցած է Շէյքսփիրի «Է Միտսամըր Նայթ'ց Տրիմ» թատերախաղին բացօթեայ մէկ ներկայացումին, Պըրմինկհամի մէջ:

Այս բոլորէն ետք Սեւան Ստեփան ներկայացած է Շարլ Ազնաւուրի «Լօթրէք» երաժշտախառն թատերախաղին նախապատրաստական ունկնդրութեան: Վեց շաբթուան վրայ բաժնուած 5 ունկնդրութիւններու ընթացքին ան երգած է, իր դերը խաղցած է եւ պարած է թատերախաղին ամերիկացի բեմադիրներու, խմբավարին, պարադրողին, բնագիրի հեղինակին եւ յօրինող Ազնաւուրին դիմաց, որմէ ետք անոր առաջարկուած է ֆրանսացի գծրանկարիչ Հանրի Թուլուզ Լօթրէքի գլխաւոր դերը:

Իր արհեստավարժ ասպարէզին ամբողջ տեւողութեան Սեւան Ստեփան շարունակած է ելոյթներ ունենալ հայկական ոգեկոչումներու եւ հանդիսութիւններու առիթով: Ան տակաւին հաճոյքով կ'երգէ Ս. Պետրոսի Եկեղեցիին երգչախումբին հետ, երբ Լոնտոն կը գտնուի:

«ԱԶԴԱԿ»

ՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԵԱԿՈՒԼՈՎ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ*

Ապրիլ 7-ին, Պորտոյի գեղարուեստի թանգարանին մէջ տեղի ունեցաւ բացումը «Ռուսական սէնպոլիզմ» նշանակալից ցուցահանդէսին: Առաջին անգամն է որ Արեւմուտքը առիթ կ'ունենայ (Պորտոյէն առաջ ցուցահանդէսը տեղի ունեցած էր Մատրիտ եւ Պարչէլոնա) ծանօթանալու ռուսական արուեստի խորհրդանշական շարժումի մը, որ փաստօրէն հիմք դարձաւ ռուսական յառաջապահ դպրոցին:

Մոսկուայի, Ս. Պետերբուրգի, Սարատովի մէջ, ռուսական «Կապոյտ վարդ», «Արուեստի աշխարհ» ընկերութիւններու նկարահանդէսներուն մասնակից կը դառնան նաեւ երիտասարդ հայ նկարիչներ Մարտիրոս Սարեանն ու Գէորգի (Ժորժ) Եակուլովը, որոնց տաղանդը կ'արժանանայ բարձր գնահատականներու: Աւելի ուշ, երկուքն ալ իրենց թատերական տեքորներով մասնակցութիւն կ'ունենան Տիակելեւի փարիզեան միջոցառումներուն:

1999-ին, նախ Մատրիտի, ապա Պարչէլոնայի մէջ կայացած «Ռուսական սէնպոլիզմի» ցուցահանդէսին ընդգրկուած էին Եակուլովին երկու («Օրիէնթալիա» եւ «Մոնթէ – կարլօ»), իսկ Սարեանէն մէկ՝ («Բորենիներ») նկարները՝ բերուած Հայաստանի եւ Ռուսաստանի թանգարաններէն: Նկատի առնելով Մ. Սարեանի կարեւոր դերը այդ շրջանի արուեստի շարժումներու մէջ եւ անոր «Բորենիներ» (1909) պատկերին ներգործուն տպաւորութիւնը, Պորտոյի թանգարանի տնօրէնութիւնը խնդրած էր Ազգային պատկերասրահի տնօրէն Շահէն Խաչատուրեանէն լրացնելու Սարեանը իր վաղ շրջանին պատկանող եւս երկու «Ջրհորի մօտ. Տօթ օր» 1908, եւ «Ծովափին. Սֆինքս» 1908 գործերով: Արեւելքէն, Մայր երկրէն առնուած լոյսի հզօր ուժով առինքնող Սարեանի երեք նկարները, որոնք կ'եզրափակեն ցուցահանդէսը, ամբողջական տպաւորութիւն մը կու տան հայ նկարիչին ինքնատիպ արուեստին, կրկին անգամ վաւերացնելով այդ արուեստին առանձնայատուկ տեղը 20-րդ դարասկիզբի նկարչութեան մէջ:

Հրատարակուած է ծաւալուն քաթալոկ մը: Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ Յունիս 7:

(*) «Le symbolisme russe», Musée des Beaux-Arts, Bordeaux.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՋԻՆՔԻ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի «Սօսէ Մայրիկ» մասնաճիւղը կազմակերպեց ընտանեկան ճաշ մը, կիրակի, Ապրիլ 9-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Մեծ Պահոց Միջինքի առթիւ: Միջինքը Մեծ Պահոց 24-րդ օրն է, համաձայն Եկեղեցւոյ Տօնացոյցին: Այս տարի բուն օրն էր՝ Չորեքշաբթի, Մարտ 29: Աւանդական, բարեկամական հաւաքոյթ մը Մեծ Պահքի յատուկ ճաշերով որոնք հետզհետէ սերունդէ սերունդ կը մոռցուին, բարքեր որոնք կը կորսուին:

Հայկերոյթը սկսաւ հաւաքարար արտասանուած «Հայր Մեր»ով եւ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեանի սեղանօրհնութեամբ:

Սեդա Սիմոնեան յանուն Մասնաճիւղի վարչութեան վերյիշեց դարերէն ժառանգուած այս գեղեցիկ հօրենական սովորութիւնները եւ ընդգծեց անոնց պահպանման անհրաժեշտութիւնը: Ամփոփ կերպով ներկայացուց Կապոյտ Խաչի սփիւռքեան եւ հայաստանեան գործունէութեան ընդհանուր ուղղութիւնները:

Երգիչ Վարդան Առաքելեան եւ իր նուագախումբը ժողովրդական ծանօթ երգերով եւ հայկական պարերու երաժշտութեամբ ստեղծեցին ջերմ մթնոլորտ մը որուն մասնակցեցան ներկաները իրենց ուրախ տրամադրութեամբ:

Կարօ Յովսէփեան գնահատեց Կապոյտ Խաչի «Սօսէ Մայրիկ» մասնաճիւղի այս ձեռնարկը որ առիթ տուաւ վայելելու, մեծով եւ պզտիկով, ոչ միայն համեղ եւ եզակի խոհանոցային յատուկ պատրաստութիւններ, այլ նաեւ ապրիլ եւ ապրեցնել աւանդութիւններ որոնք կը կազմեն բարոյական դրամագլուխ մը մեր պատկանելիութեան: Ապա, շեշտեց Կապոյտ Խաչի տիրական դերը գաղութի հաւաքական կեանքէն ներս եւ անոր բերած աջակցութիւնը, ներդրումը Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան ընդհանուր գործունէութեան:

Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան իր խրախուսական խօսքերէն յետոյ, վեր առաւ Կապոյտ Խաչի առաքելութիւնը ի սպաս ժողովուրդին եւ անոր կազմակերպչական կեանքի, կառոյցներու կարիքներուն: Խաչի գաղափարը զոհողութեան գաղափարն է, ըսաւ Կոմիտաս Վրդ., եւ մարդասիրութեան, ծառայութեան խաչն է որ վերցուցած է տասնամեակներէ ի վեր այս կանացի, կուռ, ծաւալուն եւ ոգեւորիչ շարժումը:

Կապոյտ Խաչը ժամադրութիւն տուաւ իր համակիրներուն, ուղեկիցներուն Շաբաթ, Մայիս 27-ին, Պոմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահը, Մայրերու Տօնին առթիւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՅ, ՏԵՍԱՅ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

– Ո՞ւր, ե՞րբ:

– Ճեպընթացին մէջ, հետեւեալ առաւօտուն, Փարիզէն Կրընոպլը:

Երկու խօսակիցները լռեցին... Այս անգամ Օլիվիէն էր որ ուղղեց իր նայուածքը հիւանդին աչքերուն մէջ: Մնացին վայրկեան մը լուռ, երկուքն ալ:

Ինչպէս լոյս մը որ մշուշին մէջէն կը յառաջանայ, կը մօտենայ, կը մեծնայ, ձեւ կ'առնէ, մանկամարդ կնկան մը դէմքը, Օլիվիէի յիշողութեան մէջ, կը դառնար այդ պահուն հետզհետէ յստակ, փայլուն, գեղեցիկ:

Հմայիչ էր արդարեւ այդ աղջիկը զոր բախտը այդ առաւօտ իրեն ընկերակից ըրած էր Փարիզ – Կրընոպլը ճեպընթացին մէջ. Այո՛, կը յիշէր, Գարոլ էր անունը, զոնէ այդպէս ըսած էր, պահ մը դիմադրելէ յետոյ, իր հարցումներուն, տեղի տալէ առաջ. թերեւս հաճոյքով: Ճամբորդութիւնը շատ արագ էր անցած երկու երիտասարդներուն համար՝ որոնք, քանի մը ժամուան մէջ, դարձած էին մտերիմներ, իրարու պատմելով դրուագներ իրենց կեանքէն, իրարու հաղորդելով իրենց մտածումները, մինչեւ այդ իրենց համար անսովոր անկեղծութեամբ մը: Երկուքին համար ալ հաճելի հոսանք մը կ'անցնէր իրենց միջեւ:

Ուրեմն այդ Գարոլն էր հիմա Օլիվիէի աչքին առջեւ, հոս, Լէնքարէնի ապաստարանը անկողինին մէջ: Գարոլ մը՝ գրեթէ անկարող շարժելու, կորսնցուցած մարմնական իր բոլոր հմայքները: Օլիվիէ կը յիշէր աղջկան թեւերը որոնք այնքա՜ն ցանկալի էին: Այդ սպիտակ լեցուն, կլորիկ բազուկներէն մնացած էին երկու ոսկորներ ծածկուած՝ թուխ բիծերով լի խորտուբորտ մորթով մը:

Օլիվիէ քիչ մը աւելի մօտեցաւ անկողինին, իր ափերուն մէջ առաւ ծերացած կնկան աջ ձեռքը, նայեցաւ անոր դէմքին որ տեղ տեղ, յուզումէն, դարձած էր վարդագոյն: Ըսաւ.

– Այո՛, կը յիշեմ Գարոլ. կը յիշեմ հմայիչ աղջիկ մը՝ որուն ըսած էի Կրընոպլի կայարանին առջեւ, բաժանումի պահուն՝ «պիտի ուզէի ձեզի վերստին տեսնել»:

– Ճիշդ է ըսաւ, Տիկին Վիթէ. ու տեսանք զիրար վերստին: Քանի մը անգամներ, զանազան տեղեր: Դժբախտաբար...

– Ինչպէ՞ս դժբախտաբար:

– Չեմ գիտեր: Շատ մը բաներ ապրեցայ անկէ ի վեր. երկար կեանքի մը մէջ, վերջը, դժուար է զանազանել ինչ որ դժբախտութիւն է, ինչ՝ բարեբախտութիւն: Կարծեմ, տարիներու թաւալումով, իւրաքանչիւրին իմաստը կը փոխուի, աւելցուց Տիկին Վիթէ: Անկեղծ ըսեմ անգամ կը թուի ծիծաղելի:

– Սիրեցինք զիրար, ըսաւ Օլիվիէ, քիչ մըն ալ սեղմելով հիւանդին ձեռքը:

– Թերեւս: Այդ տպաւորութիւնը ձգեցիք ի՛մ վրաս երբ, առաջին անգամ...

– Կը յիշէք ուր էր...

– Այո, Վիզիլ, արեւոտ կէսօրէ վերջ մըն էր:

– Ձգեցէք որ ես պատմեմ, ըսաւ Օլիվիէ: Տարօրինակ է, շատ բան մութ էր մտքիս մէջ քանի մը ժամ առաջ, բայց հիմա տարիներու քաշած քօղը պատռած է կարծէք. ամէն ինչ յստակ է աչքերուս առջեւ, նոյնիսկ աւելի յստակ թերեւս քան այդ վայրկեանները ապրած պահուս:

«Այո՛, արեւոտ օր մըն էր, երկար պտըտեցանք միասին Վիզիլի դղեակին պարտէզին մէջ, նստեցանք պահ մը, յետոյ շրջեցանք զով աւազանին շուրջ, ուր հարիւրաւոր պզտիկ կարմրախայտեր անյագօրէն կը լափէին իրենց նետուած կերերը, կ'անդրադառնայի՞ն որ որքա՛ն շուտ մեծնան եւ գէրնան, այնքան շուտ կը մօտենան իրենց վերջին հանգրուանին, խոհարարի մը տապակին մէջ:

«Նստեցանք վերստին հսկայ կաղնիի մը տակ: Այդ ծառը հոն էր հաւանաբար երբ նահանգին երեւելիները պահանջեցին 1788-ին, գումարել ժողով. ժողով մը՝ որ ճամբայ պիտի բանար Յեղափոխութեան: Խօսեցա՞նք հոն քաղաքական հարցերու մասին, չեմ գիտեր, չեմ կարծեր: Աւելի զբաղած էինք իրարու դէմք դիտելով, զիրար շոյելով: Ու հետզհետէ երկուքիս մէջ ալ մեծցաւ կիրքը, դարձաւ անզսպելի փափաք մը՝ գտնուելու առանձին, չորս պատի մէջ, հեռու օտար ակնարկներէ»:

– Կը յիշեմ, կրկնեց ծերունի կինը:

– Ո՞վ առաջարկեց պանդոկ երթալ:

– Դո՛ւք, պատասխանեց Գարոլ:

– Թերեւս...

– Շատ անհամբեր էիք...

Ու Տիկին Վիթէ չձգեց որ Օլիվիէ շարունակէ. ինք վերսկսաւ:

– Վերադարձանք Վիզիլի կեդրոնը. պանդոկը քովընտի փողոցի մը մէջ էր. հին շէնք մը, երկյարկանի: Փայտէ սանդուխներ: Նեղ: Կարելի չէր բարձրանալ քով քովի: Զիս առջեւ հրեցիք, պանդոկապետին կնոջը ետեւէն: Ձեր ձեռքերը դրիք զիստերուս վրայ. ելանք սանդուխն ի վեր, կամաց-կամաց. մեր ոտքերուն տակ կը ճարճատէին մաշած սանդուխները:

«Սենեակը պարզօրէն կահաւորուած էր, բայց մաքուր էր: Հին օրերէ մնացած մահճակալ մը, վրան, լաւ կը յիշեմ, կապոյտ ծածկոց մը: Անմիջապէս որ մինակ մնացինք, գացիք գոցեցիք պատուհանին փեղկերը. մէկ պատուհան միայն կար: Կը նայէր դիմացը, պատի մը վրայ: Ձեր այդ հապճեպ որոշումը զուարճալի թուեցաւ ինծի, բայց ժամանակ չունեցայ բերանս բանալու: Ձեր թեւերուն մէջ մնացի պահ մը բանտարկեալ, անոյշ վայրկեան մըն էր այդ, թերեւս ամէնէն անոյշը մեր այդ օրուան հանդիպումին:

(Շար. 5)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. – Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի 100–ամեակի տարեդարձին առթիւ, Տիկին Մարի Մնոյեան եւ Տէր և Տիկին Յակոբ եւ Եոլանտ Սէֆէրեան 10·000 Ֆր. կը նուիրեն անոր այնքան սիրելի «Յառաջ»ին, որու հաւատարիմ ընթերցողն է քառասուն տարիէ ի վեր։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ժ. Նիքոլա իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն Տէր եւ Տիկին Ա. Մանուկեանի եւ իրենց աղջկան, Տէր եւ Տիկին Պերնար Մանուկեանի եւ իրենց աղջկան իրենց մօր՝ Տիկին Ալիս Մանուկեանի մահուան առթիւ եւ անոր Թարմ յիշատակին 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

(Շար. Ա. էջէն)

գային զրասենեակին, որ կը հնազանդէր նախագահական իշխանութեան։ Դէտերու պատուիրակութեան պետը՝ Խուարտօ Շթայն «չատ ծանրակշիռ» որակած է փերուի կացութիւնը։

ՉէՉէՆԻԱՅ կացութիւնը միշտ անորոշ է եւ Մոսկուա որեւէ բանակցութիւն կը մերժէ ցորչափ «աւազակները, մինչեւ վերջինը, մաքրագործուած չըլլան»։ Տեղւոյն վրայ, Չէչէնիա, զինուորականները կը զեկուցեն, բայց, լուծում չէ եւ Կրեմլին ալ լիազօր խօսակից չունի մնայուն կարգադրութեան մը համար։

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 13–ին բացուեցաւ 13 Հրեաներու դատավարութիւնը, դռնփակ նիստի ընթացքին։ Շիրազի յեղափոխական դատարանը զիրենք կ՚ամբաստանէ լրտեսութեան համար ի նպաստ Իսրայէլի եւ Միացեալ – Նահանգներու ու նաեւ այդ ձեւով, գործած են Իրանի ապահովութեան դէմ։ Հաւանական կը նկատուի որ, ի վերջոյ, լրտեսութեան մեղադրանքներ միայն 1–2ի դէմ նկատի առնուին։ Ամէն պարագայի մէջ, ԼԻՔՐԱ–ն, ԳՐԻՖ–ը եւ Փարիզի փաստաբանական կաճառը բողոքի ցոյց մը կազմակերպած էին նոյն օրը, Արդարութեան պալատին առջեւ։ Յիշենք որ, Իրանի հրեայ համայնքը կը բաղկանայ 35 հազար հոգիէ, երկրին մէջ հաստատուած են հազարամեակներէ ի վեր։ Ճանչցուած են որպէս կրօնական փոքրամասնութիւն եւ մէկ երեսփոխանի իրաւունք ունին Խորհրդարանը։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 12–ին տեղի կ՚ունենար Շրջաններու Կոմիտէի նստաշրջանը, որուն կը մասնակցի նաեւ Եորկ Հայտէր Գարինթիի կառավարիչի իր հանգամանքով։ Բաւական միջադէպեր պատահած են այս առթիւ։ Հայտէրի մամուլի ասուլիսին առեն Ֆրանսացի մը մուտք գործած է եւ ջանացած Նացիականութեան վրայ տեսերիզ մը յանձնել անոր, բայց, Հայտէր արդէն կը մեկնէր եւ ապարդիւն կերպով ետեւէն վազած է։ Մնաց որ Հայտէր ալ, այդ ասուլիսին ընթացքին, անդրադառնալով Եւրոպական Միութեան պատժական միջոցներուն յայտարարած է. – «Պատժամիջոցները իրաւական որեւէ հիմք չունին Հռոմի դաշինքին մէջ։ Եւրոպան է որ ժողովրդավարութիւն պէտք է սորվի, ոչ՝ Աւստրիան»։

ԹԱՅԼԱՆՏԻ հարաւային շրջանը զբօսաշրջական հանրակառք մը ծանր արկած մը ունեցած է Ապրիլ 12–ին, որուն հետեւանքով 5 Ֆրանսացիներ մեռած են, 17 ուրիշներ ալ վիրաւորուած։ Բոլոր զոհերը մաս կը կազմէին Փարիզի Փրէնթան-Հօսման վաճառատան անձնակազմին եւ կը մասնակցէին ձեռնարկութեան կազմակերպած ճամբորդութեան։ Փրկուած կին մը կ՚ըսէ Թէ վարորդը չատ յոգնած էր եւ, առամի սասանիկ ցաւէ կը տառապէր ու կառքին ղեկը կորսնցուցած է։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մԹնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈԼԻՆԻ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն սկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre
de la Commémoration
du 85ème Anniversaire
du **Génocide Arménien**
RENCONTRE
avec
PERDJ ZEYTOUNTSIAN
écrivain d'Arménie

Présentation
de la traduction française
de son ouvrage
«1915... les dernières laudes»
Publié
par le Cercle d'écrits Caucasiens
avec la participation
de **ROBERT DER-MERGUERIAN**
Maître de Conférences
à l'Université de Provence
MERCREDI 19 AVRIL à 20 heures
Intervention—
Débat—
Dédicaces
● Entrée libre ●

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15 ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միհրան Կիւզէլյօտուրի մահուան առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Պր. Արմենակ Կէզէր, Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Պատուականեան (Հոլանտա) 500–ական Ֆր., Տիկին Վարդուհի Ապա 200 Ֆր., Պր. Արէթ Մալաթեալը, Պր. Հրանդ Աֆար (Պոլիս), Պր. Գէորգ Աֆար (Պոլիս), Պր. Վահրամ Պասմա (Պոլիս) 100–ական Ֆր., Պր. Կարօ Գարաինճի (Նիս), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Աստուրօղլու 500–ական Ֆր., Պր. Արթիւր Սիմոնեան, Ժագ – Նէթ Հաստատութիւն 200–ական Ֆր., Տիկին Թագուհի Օհաննէսեան – Պայրաքտար 300 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պատուականեան, Տէր եւ Տիկին Թագւոր Մակարիս, Տէր եւ Տիկին Արա Պէրպէրեան, Պր. Արթին Կիւլէր 500–ական Ֆր., Պր. Յակոբ Զօփուր, Պր. Ժիրայր Գարակէօզեան, Պր. Սիմոն Մանճըլըք 200–ական Ֆր., Պր. Մկրտիչ Մկրտիչեան (Գանատա) 100 տոլար։ Լորիս Տէրտուրեան 200 Ֆր. նուիրած է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ժամանակացոյց

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ տասը կուսանաց։ Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17·30–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ տասը կուսանացն, ժամերգութիւն ժամը 16–ին։

UGAB — LYON
Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15
dans les Salons de l'UGAB-Lyon
avec la participation de :
— **Tzarouk BOROSSIAN**, ténor,
accompagné de Hagop BOYADJIAN,
Davit TAVETIAN,
Jacques SAFARIAN
et Kévork CHEKHERDEMIAN,
musiciens.
— **Salpie DARAKDJIAN**, poètesse.
— **Hovannès BERBERIAN**
avec la participation
de la Chorale KOMITAS
et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h,
RDV en l'Eglise Apostolique
Arménienne Saint Jacques à Lyon
pour une messe de réquiem
à la mémoire de
Napoléon BULLUKIAN.
— à 12h30,
RDV pour le repas mensuel
dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

UGAB-GIIA : expo - vente
les vendredi 14, samedi 15
et dimanche 16 avril
de 18h30 à 21h30
L'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
(UGAB)
et le Groupement Interprofessionnel
International Arménien
(GIIA)
vous convient à une
EXPO-VENTE
DES OEUVRES
D'ARTISTES
au profit des actions du
COMITE DU 24 AVRIL
organisée par **l'A.F.A.P.**
Artistes Plasticiens Arméniens
de France
Centre Culturel «Alex Manoogian»
de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(Métro Courcelles)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 15
Խ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու
ժամը 16·30–ին Կիրակմուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին՝ Խորանը կը բացուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16, ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին։

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ Տասն Կուսանաց
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4·30–ին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 15 – ՅՈՒԼԻՍ 29

Վեցերորդ տարին ըլլալով Համազգայինի ամառնային համախմբումը բացառիկ առիթ մը պիտի ընծայէ Սփիւռքի համալսարանական ուսանողներուն թափանցելու Հայ մշակոյթին եւ Հայոց պատմութեան։

Օգտակարը հաճելիին միացնելով, համախմբումը կ՚առաջարկէ դասախօսութիւններու չարք մը ներկայացուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի մասնագէտներու կողմէ։ Նախատեսուած են հայկական մշակոյթի, երաժշտութեան, չարժապատկերի եւ գրականութեան չուրջ վիճաբանական հանդիպումներ, ինչպէս նաեւ շրջապտոյտներ դէպի Լիբանանի գլխաւոր հայկական հաստատութիւնները՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան, Այնճար, Պուրճ Համուտի հայկական թաղամասեր, ինչպէս նաեւ Լիբանանի զբօսաշրջային տեսարժան վայրեր՝ Պաալպէք, Պիպլոս, Պէյթ էլ Տին եւ այլն։

Առաջին անգամ ըլլալով այս տարի համախմբումը կ՚առաջարկէ նաեւ այցելութիւն մը դէպի Սուրիոյ պատմական վայրերը եւ ուխտագնացութիւն մը դէպի Տէր Զօր։

Սուրիա եւ Տէր Զօր շրջապտոյտի մասնակցիլ փափաքող ուսանողները պէտք է Պէյրութ գտնուին Յուլիս 11–ին։

Մասնակցութեան ծախքեր՝ 600 ամերիկեան տոլար։

Լրիւ կեցութեան ծախք։

300 ամերիկեան տոլար կէսօրեայ կեցութեան ծախք։

200 ամերիկեան տոլար Սուրիա այցելութեան համար։

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան թերթիկներ ստանալու համար դիմել. –

ԼՈՆՏՈՆ. – Սելլա Թնճուկեան –
Tél. : 44171 6038452
Fax : 44171 6039518
E.mail : stenjouk@aol.com
ՓԱՐԻԶ. – Հուրիկ Պաղտասարեան –
Tél et fax : 33 01 42 29 10 24
E.mail : navasti@wanadoo.fr

web site : www.hamazkayin.com

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES
Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —
PENSION FAMILIALE DE L'UGAB
du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.887 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.887

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԼՂՀ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 13-ին ընկերակցութեամբ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեանի մեկնած է Ստեփանակերտ: Անակնկալ այս այցին մասին պաշտօնական բացատրութիւն տրուած չըլլալով հանդերձ, կը կարծուի որ ան կապ ունի ԼՂՀ նախագահին դէմ կատարուած մահափորձին հետաքննութեան հետ: Ս. Ղուկասեան տակաւին Երեւան է ուր կը շարունակէ բուժումը:

Ռ. Քոչարեան Ղարաբաղի ղեկավարներուն հետ նոյն օրը հանդիպումներ ունեցած է, ապահովութեան խստագոյն պայմաններու մէջ. այցելած է անցեալին զօրավար Ս. Բաբայեանի հրամանատարութեան ենթակայ զօրամասին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 13 / 14)

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ

Հայաստանի լրատուամիջոցներու ներկայացուցիչները Ապրիլ 13-ին խիստ վրդոված՝ ԼՂՀ «10-րդ Նահանգ» թերթին աշխատակից Վ. Աղաջանեանի մէկ յօդուածին առթիւ անոր տրուած տարուան մը բանտարկութեան պատիժէն, յայտարարութիւն մը հրապարակած են: Հոն մտահոգութիւն յայտնելէ ետք ԼՂՀ-ի մէջ «խօսքի ազատութեան ոտնահարման խայտառակ երեւոյթի առիթով», որոշած են Ապրիլ 17-ին, ժամը 13-ին բողոքի ցոյց կազմակերպել Երեւանի ԼՂՀ ներկայացուցչութեան առջեւ եւ լրագրողներու մեծ խումբ գրել Վ. Աղաջանեանի դատավարութեան: Անոնք կոչ կ'ընեն Սփիւռքի գործընկերներուն ալ որ բողոքի ձայն բարձրացնեն ի պաշտպանութիւն Վ. Աղաջանեանի:

Հայաստանի լրատուամիջոցներու ներկայացուցիչները դիմած են նախագահ Ռ. Քոչարեանի որպէսզի իր հեղինակութիւնը գործածելով կանխէ լրագրողին դէմ կիրարկուած բռնութիւնն ու անարդարութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՊԱՔՈՒԻՆ

Պատասխանելով հայեւռուս ռազմափորձերու մասին Պաքուէն յայտնուած անհանգստութեան, Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարը յայտնած է թէ Հայաստանի մէջ Ռուսաստանի ռազմական ներկայութիւնը խաղաղութեան եւ շրջանային կայունութեան գործօն է եւ ոչ ոքի ուղղուած է, մանաւանդ ոչ՝ բարեկամ Ազրպէյճանի:

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի Մատենադարանը 1700-ամեակի առիթով 1994-էն ի վեր ձեռնարկած է շարք մը հրատարակութիւններու որոնց մեծ մասը կարելի եղած է բարերարներու նուիրատուութեամբ: Մատենադարանի տնօրէն Սէն Արեւշատեան խօսելով այս մասին, ըսած է թէ հրատարակուածներու չարքին են Ժ. դարէն Դաւիթ Քահանայի «Գիրք հաւատոյ եւ գիտութեան»ը որ հայերէն հնագոյն թուղթէ ձեռագիրն է, Աստղիկ Գէորգեանի «Հայ մանրանկարիչները» (Թ. – ԺԹ. դար), Աստուր Մնացականեանի «Հայրենները», Լեւոն Խաչիկեանի «Թովմա Մեծոփեցի» գործը, Դաւիթ Անյաղթի երկերուն Բ. հրատարակութիւնը, Գ. Տաթեւացիի Սողոմոնի առակներուն մեկնութիւնը, եւ այլն:

Ս. Արեւշատեան ըսած է թէ 1700-ամեակի առթիւ հրատարակելի գիրքերու 50 անունով ցանկ մը կազմուած է, բայց պետական միջոցները բաւարար չըլլալով, այդ ցանկը դեղչուած է 15 անունի: Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր պետութիւնը ոչ մէկ յատկացում ըրած է ոչ միայն հրատարակչական, այլեւ այլ մարզերու:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(14 Avril)

QUAND LES DEPUTES DONNENT DE LEÇONS D'HISTOIRE

Ces lois qui reconnaissent des faits historiques sont-elles utiles ? Et légitimes ?

Այս գոյգ խորագիրներուն տակ Մարսիա Լաքոմպ կը ջանայ Բ. խորագրին հարցումներուն պատասխանել: Կ'ըսէ թէ, երկու տարիէ ի վեր, օրէնքի չորս առաջարկներ քննուած են. – Ստրկութեան ճանաչում որպէս ոճիր մարդկութեան դէմ, «ցեղասպանութեան» որակում 1915-ին Թուրքիոյ Հայերուն ջարդերուն համար, պաշտօնական ճանաչում Ալժերիոյ պատերազմին եւ, Ազգային Օրուան մը հաստատում Ֆրանսայի արդարներուն համար, որոնք օգնած են Վիշիի զոհերուն: Եւ կ'ըսէ թէ կարգ մը երեսփոխաններ հարց կուտան նման առաջարկներու բուն իմաստին վրայ: Սէն – Մալբեթիմի ընկերվարական երեսփոխան՝ Փօլ Տայլ կ'ըսէ. – «Չեմ հաւկնար թէ ժողովը աւելի ի՞նչ պիտի բերէ պատմական իրականութեան: Երբ օրէնք մը կը քուէարկէ, պէտք է գործնական հետեւանքներ ունենայ»:

Լրագրողը, ապա, կ'անդրադառնայ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օ-

ՇԻՐԱՔ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ՝ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 13-ին, Շիրաք բացումը կը կատարէր Լուվրի մէջ, նախնական արուեստներու նուիրուած ցուցահանդէսի մը եւ այդ առթիւ ըսած մըն ալ ունեցած է որու ընթացքին շեշտած է. – «Չկայ աւելի մեծ անիրաւութիւն քան մերժել ժողովուրդի մը պատմութեան իր իրաւունքը»...:

Հաւանաբար, նախագահ Շիրաքի այս խիստ շահեկան եւ արդար հաստատումը չի վերաբերիր Հայ ժողովուրդին, որու ինք անձամբ մերժեց այդ տարրական իրաւունքը:

րէնքի առաջարկին, միաձայնութեամբ քուէարկուած 1998 Մայիս 28-ին, աւելցնելով թէ միայն 88 երեսփոխան ներկայ էին («Յառաջ», իրականին մէջ Մայիս 29): Նոյնն էր, կը գրէ, ստրկութեան պարագային, 1999 Փետր. 18ին, ուր դահլիճը կէս առ կէս պարապ էր: «Խորհրդարանական նիշ»երու շրջագծին մէջ պատրաստուած, յաճախ, քանի մը անհատական նախաձեռնութեանց արտայայտութիւնն են եւ կը պատասխանեն հաւկնալի շահերու: Ստրկութեան վերաբերող օրէնքի առաջարկը, ներկայացուած Քրիսթիանն Թոպերա – Տըլանոյի կողմէ (Կիւյանի երեսփոխան) դոհացում կուտայ անդրծովեան նահանգներու անկախացած շարժումներուն: Գալով Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման, նախաձեռնուած է երեսփոխաններու կողմէ որոնց ընտրական շրջանները հոծ հայ գաղութ մը ունին: Պահարանի մէջ պիտի մնայ, քանի որ Ծերակոյտ չի յօժարիր քննել: Գալով Ալժերիոյ, հին պահանջ մըն է Նախկին Ռազմիկներու Միութիւններուն:

Նիւթը, կը շարունակէ, լրագրողը, փափուկ է եւ կը վերաբերի «յիշողութեան պարտականութեան»: Գանի (Գալվատոս) համալսարանի փիլիսոփայութեան փրոֆէսէօր՝ Ռոպէր Լըկրօ կը նկատէ որ բարոյականացման փորձութիւն մը կայ օրէնսդրականացման մէջ: Ան կ'ըսէ.– «Ժողովրդավարացումը կը կատարուի ոչ միայն քաղաքական հարցերու մակարդակին վրայ, այլեւ՝ Խորհրդարանին»:

– «Օրէնքը շատ բանի կը ծառայէ բայց, ոչ սահմանելու պատմական իրողութիւնը: Անշուշտ, հակասահմանադրական չէ, քանի որ արգիլուած ալ չէ: Պարագայական օրէնքներ են» կը նշէ Նանթէրի սահմանադրական իրաւաբանութեան փրոֆէսէօր մը: Այս դիրքերու դէմ, Գալվատոսի ձախ արմատական երեսփոխան մը՝ Ա. Թուրէ կ'առարկէ որ «Խորհրդարանը իրաւունք ունի հետաքրքրուելու իր պատմութեամբ» աւելցնելով. – «Ճիշդ է որ տեսկա անպայման օրէնքի չի վերաբերիր եւ կրնայ հանգիստ յայտարարութեան մը նիւթը ըլլալ: Օրէնքը կրնայ միջամտել, բայց մեծ զգուշութեամբ, առնելով քաղաքացիներու եւ պատմաբաններու կարծիքը»:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ եթէ այս վերջիններուն կարծիքը առնուած է Հայոց ցեղասպանութեան համար, չէ առնուած միւսներուն համար:

Այս յօդուածին կ'ընկերանայ նկար մը որ կը ներկայացնէ խումբ մը Հայեր, 1998 Մայիս 29-ին, Ազգային ժողովի դահլիճը:

ՊԻՒՖԷԻ ՊԱՍՏԱՌ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻՆ

Անցեալ տարուան Նոյեմբերէն մինչեւ Փետրուար 2000 Հայաստանի Ազգային պատկերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Պ. Պիւֆէի անհատական ցուցահանդէսը որ մեծ յաջողութիւն արձանագրեց, աւելի քան վեց հազար այցելուներով: Անկէ խանդավառուած, Փարիզի Մօրիս Կառնիէ ցուցասրահին տնօրէնութիւնը ընդառաջեց Պատկերասրահի տնօրէնութեան խնդրանքին ու Տիկին Անապէլ Պիւֆէի կողմէ նկարիչին մէկ պաստառը նուիրուեցաւ, հոն մշտական ցուցադրութեան համար:

Նուիրատուութեան ձեւակերպումը տեղի ունեցաւ Փարիզ, Ապրիլ 13-ին, Պատկերասրահին տնօրէն Շահէն Խաչատրեանի ներկայութեան: Նկարիչին «Ձկնորսանաւեր ծովախորշին մէջ» (1991) պաստառը (81×116) շուտով կը փոխադրուի Երեւան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, նոր ջարդ մը գործուած է Ալժէի արեւմտեան շրջանը: 12 հոգի սպաննուած են, վեց հոգի ալ վիրաւորուած: Տասնեակ մը ահաբեկիչներ կրակ բացած են բանջարէղէնի եւ պտուղի շուկային վրայ:

ՇԻՐԱԶԻ (Պարսկաստան) յեղափոխական դատարանը, դռնփակ կարճ նիստէ մը ետք, որոշեց յետաձգել 13 Հրեաներու դատավարութիւնը Մայիս 1-ին: Դատարանը ընդառաջեց փաստաբաններու բողոքի դիմումին. ան առարկած էր որ պաշտպան կողմը միայն 3 օր առաջ ձեռք ձգած էր ամբաստանութեան թղթածրարը: Միւս կողմէ, սակայն, արդարադատութեան մէկ բանբերը յայտարարած է որ 13 ամբաստանեալներէն 4-ը խոստովանած են թէ Իսրայէլի հաշւոյն լրտեսութիւն կ'ընէին, աւելցնելով թէ արդէն փաստաթուղթեր ալ կան այդ ուղղութեամբ:

ՓԵՐՈՒԻ ՄԷՋ, նախագահական ընտրութեան Բ. շրջան մը տեղի պիտի ունենայ, ամէնէն ուշը Մայիս 28-ին: Ապրիլ 13-ին հրապարակուած արդիւնքները հաստատեցին որ ներկայ նախագահը՝ Ֆիւժիմորի ձայներու 49,84%-ը ստացած է եւ իր մրցակիցն ալ՝ Թոլետօ 40,31%: Բանավէճերը քուէարկութեան խարդախութեան մասին չեն դադրիր սակայն, ոչ ոք վստահութիւն ունի ընտրական գործողութիւններու գրասենեակին պետին հանդէպ:

ՎԵՑԱՄԵԱՅ ԳՈՒՊԱՅԻ մանուկին ամերիկացի ընտանիքը ապարէզ կը կարդայ Ուաշինկթընի իշխանութիւններուն եւ հակառակ տրուած վճռին կը մերժէ մանուկը յանձնել իր հօրը, որ Հաւանայէն ԱՄՆ եկաւ անցեալ շաբթու: Տեսերիզ մըն ալ հրապարակ ելած է ուր երախան՝ Էլեան կը յայտարարէ. – «Հայրիկ, չեմ ուզեր Գուպա երթալ: Կ'ուզեմ հոս մնալ»: 400 – 500 հոգի ալ, ամէն օր, ցոյցի կը դիմեն՝ «մեզի' ձգեցէք Էլեանը»: Շարաթավերջին (Ապրիլ 14 – 15) ոչ մէկ ելք կը տեսնուէր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, ապահովութեան դաշնակցային սպասարկութեան նախկին պետը՝ Նիկոլայի Կովալով հաստատեց, Ապրիլ 13-ին, որ գործակցութեան եւ լուրերու փոխանակութեան համաձայնութիւն մը կայ Մոսկուայի յատուկ սպասարկութեանց եւ իրենց գերման պաշտօնակիցներու միջեւ (Պունտըսնախրիխթընտիսթ): Այս յայտնութիւնը կ'ըլլայ այն պահուն, երբ Պէրլինի լրատուութեան պետը՝ Աուկուսթ Հաննինկ մամուլին կողմէ կ'ամբաստանուէր, որ տեղեկութիւններ տուած է Ռուսաստանի Չէչէններու մասին եւ որոնք կրնային օգտագործուած ըլլալ ռուս բանակին կողմէ: Յանուն հակիսլամ գործունէութեանց եւ միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարին, Պունտըսնախրիխթընտիսթը առընչուած է «անընդունելի» որակուած կուսակիցներու մը:

ԷԹԱ-ՅԻ (Պասք անջատողական շարժում) մէկ անդամը որ զղջում յայտնած էր, Ապրիլ 13-ին 1401 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է 1986ին գործած մէկ եղեռնափորձին համար Մատրիտի մէջ: 12 հոգի մեռած էր եւ 60 հոգի ալ վիրաւորուած էին: Գիրք մըն ալ գրած էր՝ «Հրաժեշտ ԷԹԱ-ին» ուր կը դատապարտէր ահաբեկչութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՊՈՍԹԸՆ

Միացեալ - Նահանգներու արեւելեան ափին հայկական ամէնօրեայ առաջին դպրոցին՝ Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանի հիմնադրութենէն 10 տարի ետք, 1977-ին, Միացեալ - Նահանգներ կ'այցելէ Թեհրանի Հայ Քոյրերու «Մարիամ» կրթական հիմնարկի 30 տարիներու տնօրէնուհի, մանկավարժական եւ դպրոցավարութեան հարուստ փորձառութեամբ օժտուած, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան երախտաւոր անդամուհիներէն Քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան: Ի տես Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանին արձանագրած յաջողութիւններուն եւ գաղութին կողմէ անոր վայելած զօրակցութեան, կը հրձուի հոգին Քոյր Ալֆոնսայի, որ իր շրջապտոյտի ընթացքին կ'անցնի նաեւ Պոսթըն, ուր ականատես կ'ըլլայ հայկական ինքնութեան պահպանման սատարող կռուաններու գոյութեան, սակայն զարմանքով կը նկատէ բացակայութիւնը հայկական ամէնօրեայ վարժարանի մը, որ իր համոզումով ամէնէն հիմնական եւ ազդու հաստատութիւնն է մայրենի լեզուի ուսուցման, ազգային դիմագիծի անաղարտ պահպանման եւ հասնող սերունդները հաւանական ձուլումէ փրկելու համար:

Այս հոգերը շալկած Քոյր Ալֆոնսա կը վերադառնայ Թեհրան, Պոսթընի շրջանը ապրող հայ մանուկները ձուլման վտանգէն փրկելու ծրագիրը իր սրտին մէջ: Տարի մը ետք, Պարսկաստանի մէջ ծայր կուտան յեղափոխական շարժումները: Քոյր Ալֆոնսա կը կանչուի Պոսթըն, ուր, առաջին իսկ օրէն կը սկսի ուսումնասիրել հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու կարելիութիւնները: Տարի մը ետք՝ 1979-ին, փոքր տուն մը կը գնէ եւ 3 - 4 աշակերտով կը սկսի դասաւանդութիւնները, օգնական ունենալով Քոյր Մաքրուհի Պիլէզիկճեանը:

1979 - 1980 ուսումնական տարեշրջանին Քոյր Ալֆոնսայի հիմնած դպրոցին աշակերտութեան թիւը կը հասնի 30-ի: Պոսթընի հայ մանուկները ձուլման վտանգէն փրկելու իր ծրագրին նկատմամբ հայ գաղութին կողմէ ցուցաբերուած վստահութենէն քաջալերուած, Քոյր Ալֆոնսա անհրաժեշտ կը նկատէ ընդարձակել եւ ամուր հիմերու վրայ դնել դպրոցը: Շնորհիւ իր ճառագայթող անհատականութեան եւ վարչական ու կազմակերպչական անվիճելի կարողութեան, 1980-ին կը գնուի Պոսթընի շրջակայքը գտնուող Լէքզինկթըն քաղաքի գեղատեսիլ բլուրներէն մէկուն վրայ թառած դպրոցավայրը, ուր կը հաստատուի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերուն կողմէ ամերիկեան ափերուն բացուած հայկական ամէնօրեայ երկրորդ դպրոցը՝ «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանը:

1982-ին կը հիմնուի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը, որ զանազան ձեռնարկներու կազմակերպումով նիւթապէս կ'օժանդակէ հաստատութեան: Տարուէ տարի դասարանի մը յաւելումով «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանը 1987 - 1988 ուսումնական տարեշրջանին կը դառնայ լրիւ միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը, 122 աշակերտներով:

1988-ին կեանքի կը կոչուի Խնամակալ Մարմին մը, որ կազմելով կրթական, արտադասարանային աշխատանքներու, տնտեսական, հանրային կապերու, ծանուցողական եւ իրաւական հարցերու վեց յանձնախումբեր, կազմակերպական ամուր հիմերու վրայ կը դնէ վարժարանին գործունէութիւնը:

1987 - 1988 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանի անձնակազմին մաս կը կազմեն Քոյր Քամիլո Միքայէլեան, Քոյր Լօրենցիա Գապաղեան եւ Քոյր Սերենա Մենծակորեան: Տարի մը ետք անձնակազմին կը միանայ Քոյր Յասմիկ Կոտնեան: 1988-ին վարժարանը կուտայ իր անդրանիկ հունձքը՝ 3 շրջանաւարտներ:

1990 Նոյեմբեր 9-ին, շքեղ հանդիսութեամբ կը նշուի վարժարանին հիմնադիր - տնօրէնուհի Քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեանի մանկավարժական ծառայութեանց 50-ամեակը: Կը նշուի նաեւ Քոյր Լօրենցիա Գապաղեանի ուխտադրութեան 40-ամեակը: Նոյն տարին վարժարանի անձնակազմին կը միանայ Քոյր Լուսիա Հայկ:

1990 - 1991 ուսումնական տարեշրջանին Պոսթընի Հայ Քոյրերու վարժարանին իր անդրանիկ այցելութիւնը կուտայ Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս - Պատրիարք Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան, ընկերակցութեամբ Վարդան Եպիսկոպոս Աշքարեանի եւ Հ. Ռափայէլ Մինասեանի:

Հոգեւոր Տիրոջ այցելութիւնը մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէ վարժարանի տնօրէնութեան, ուսուցչական կազմին, խնամակալութեան, յարակից մարմիններուն եւ աշակերտութեան մէջ: Նոյն տարեշրջանին վարժարան կ'այցելեն նաեւ Վենետիկի Մխիթարեան հայրերէն Հ. Ներսէս Տէր - Ներսէսեան, Երեւանի քաղաքապետ Համբարձում Գալստեան, գրագէտ Յակոբ Կարապենց:

1992 Հոկտեմբեր 3-ին, Պոսթընի Փլազա պանդոկի սրահին մէջ կը նշուի «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանի հիմնադրութեան 10-ամեակը: Նոյն տարեշրջանին Քոյր Յասմիկ Տոմպուրեան եւ Քոյր Սեսիլ Քէհէեան կը միանան դպրոցի անձնակազմին, որուն տարի մը ետք մաս կը կազմէ նաեւ Քոյր Ժընեվիեւ Դաւիթեան:

1989-էն 1993, այլ եւ այլ պատճառներով, վարժարանին աշակերտութեան թիւը նուազում կ'արձանագրէ, սակայն, շնորհիւ Հայ Քոյրերու բծախնդիր, հետեւողական եւ անխոնջ նուիրումին, ինչպէս նաեւ ուսուցչական կազմին, խնամակալութեան եւ յարակից մարմիններու անվերապահ աշխատանքին, 1994 թուականէն սկսեալ աշակերտութեան թիւը զգալի աճ մը կ'արձանագրէ, ներկայիս հասնելով 180-ի:

1995-ին Պոսթընի «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանի հիմնադիր - տնօրէնուհի Քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան կը նշանակուի տնօրէնուհի Լոս - Անճըլըսի մէջ 1985-ին բացուած Հայ Քոյրերու վարժարանին, որուն հիմնադրութեան բերած էր իր կարեւոր ներդրումը: «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանի տնօրէնութիւնը կը յանձնուի Քոյր Վերոնիք Աշըքեանին, որ հինգ տարիէ ի վեր ձեռնհասօրէն կը վարէ դպրոցը: Քոյր Վերոնիքի տնօրէնութեան առաջին 3 տարիներուն վարժարանի անձնակազմին մաս կը կազմէ Քոյր Նելլի Ըսրնեան, իսկ 1998-ին «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանի անձնակազմին կը միանայ՝ 1976-ին Սան - Փաւլոյի եւ 1985-ին Լոս - Անճըլըսի մէջ Հայ Քոյրերու վարժարաններու հիմնադրութեան մէջ մեծ վաստակ ունեցած, Անարատ Յղութեան Միաբանութեան վաստակաշատ անդամուհիներէն Քոյր Այտա Ալաճեան:

Պոսթընի Հայ Քոյրերու «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանը օժտուած է գիտական եւ համակարգչային աշխատանոցներով եւ գրադարանով:

1987 Հոկտեմբեր 11-ին կատարուած է Հայ Օգնութեան Միութեան կողմէ նուիրուած գիտութեան տարրալուծարանին բացումը: Ժամանակին հետ ճոխանալով նոր կազմածներով եւ նիւթերով, տարրալուծարանը ներկայիս դարձած է վարժարանին աշակերտութեան գիտելիքները հարստացնող եւ փնտռուած վայրը:

Գ. դասարանէն սկսեալ աշակերտները կը հետեւին համակարգիչի դասընթացքներու: Համակարգիչի աշխատանոցը, զոր նուիրած է Ալպէր Պարոյեանց, օժտուած է 10 համակարգիչներով, որոնք կը լրացնեն արդիական բոլոր պայմանները: Մաղթելի է որ հետզհետէ աճող աշակերտութեան թիւին համաձայն, համակարգիչներու թիւն ալ բազմանայ, շնորհիւ այլ բարերարներու նուիրատուութեան:

Վարժարանին գրադարանը ճոխ է հայերէն եւ անգլերէն գիրքերով, որոնք ձեռք ձգուած են շնորհիւ վարժարանին կողմէ կատարուած տարիներու խնայողութեան: Գրադարանապետուհիին հսկողութեան տակ աշակերտները ո՛չ միայն կը զարգացնեն իրենց ընթերցումի ճաշակը, այլեւ կը փորձեն յաճախակի փոքր ներկայացումներով կենդանացնել իրենց կարդացած գիրքերը, խանդավառելով իրենց ընկերները:

«Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանին մէջ անգլերէնի եւ հայերէնի կողքին, կ'ուսուցուի նաեւ ֆրանսերէն լեզուն: Վերջերս մեր ունեցած հանդիպումի ընթացքին Քոյր Այտա Ալաճեան դիտել կուտար թէ Հայ Քոյրերուն համար ազգային առաջնահերթ պարտականութիւնն է նոր սերունդին ջամբել հայեցի դաստիարակութիւն, հայ ինքնութեան գիտակցութիւն, որ ապրող անձի մը ինքնութիւնը արդարացնող անհրաժեշտ որակ մըն է: Այս իսկ պատճառով, Պոսթընի Հայ Քոյրերու վարժարանին մէջ յատուկ բծախնդրութեամբ կը դասաւանդուի հայերէն լեզու, կրօնք, Հայոց պատմութիւն եւ գրականութիւն, ինչպէս նաեւ հայկական երգն ու պարը, որոնք մեր մշակոյթի լաւագոյն արտայայտութիւններն են:

Պոսթընի Հայ Քոյրերը իրենց վարժարանին մէջ չեն գործադրեր Մոնթեսորիի եղանակը, զայն չափազանց ծախսալից նկատելով: Այս մասին Քոյր Այտա կ'ըսէր. «Մենք կը հաւատանք աւելի global method-ին, որուն դրական արդիւնքը շօշափելի կերպով տեսած ենք մեր դպրոցներուն մէջ: Global method-ը միւս բոլոր եղանակներուն լաւագոյն մասերուն համադրութիւնն է: Առաւելագոյն չափով կը համապատասխանէ աշակերտին հոգեկան ու մտաւոր աշխարհին, մանաւանդ երբ զայն դասաւանդողները փորձառու և պատրաստուած դաստիարակներ ըլլան: Սա կ'ընդլայնէ աշակերտին հորիզոնը. անոր կու տայ երեւակայելու, խորհելու և արտայայտուելու արագ եւ դիւրին ձեւը: Մանուկը կը հասուննայ մեծ մասամբ իր թափած ջանքերով, առանց անտեսելու անշուշտ դաստիարակին դերը, որ կ'ամբողջացնէ անոր պակասը»:

Միացեալ - Նահանգներու արեւելեան եւ արեւմտեան ափերուն բացուած հայ քոյրերու վարժարաններու պիւտճէն առ հասարակ կը հաւասարակշռուի աշակերտին թոշակով, առաւել դպրոցներուն մէջ կատարուած զանազան ձեռնարկներու եկամուտով: Այս տուեալներուն վրայ մասնաւորաբար պէտք է աւելցնել նաեւ Հայ քոյրերուն գերմարդկային աշխատանքն ու զոհողութիւնները, որոնց խնայողութեան շնորհիւ կարելի կը դառնայ ամբողջացնել պակասը:

Ֆիլատելֆիոյ եւ Լոս - Անճըլըսի դպրոցներուն հետ բաղդատած, Հայ Քոյրերու Պոսթընի «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանը աւելի բախտաւոր եղած է, քանի որ դպրոցը գնուած է Միաբանութեան կողմէ յատկացուած դրամագլուխով, ուստի պարտքի դժուարութիւններ չէ ապրած: Ինչ կը վերաբերի մեծագումար նուիրատուներ ունենալու հարցին, հարկ է նշել որ բացի Ֆիլատելֆիոյ վարժարանէն, որուն հիմնադրութեան պայմանները տարբեր են, Պոսթընի եւ Լոս-Անճըլըսի Հայ Քոյրերու վարժարանները զուրկ եղած են մեծագումար նուիրատուներէ: Փոքր գումարներն իսկ գոյացած են շնորհիւ Քոյրերու անսահման զոհողութեան եւ աշխատանքին: Ներկայիս Հայ քոյրերու մտահոգութեան առարկայ է դպրոցին տանիքին նորոգութիւնը, որ 200 հազար տոլարի ծախքի կը կարօտի:

Ի պատասխան այն հարցումիս, թէ ի՛նչ է հայերէնախօսութեան համեմատութիւնը Հայ Քոյրերու Պոսթընի վարժարանին մէջ, Քոյր Այտա ցաւով կը նշէ. «Անգլերէնախօսութիւնը հայկական վարժարաններու մեծագոյն վէրքերէն մին է, անկասկած: Այդ վէրքը բուժելու դժուարին ու նոյնքան նուիրական պարտականութիւնը ստանձնած են ծնողք եւ դաստիարակներ: Այսօր, սակայն, դժբախտաբար, յարգելով հանդէպ փոքրամասնութիւնը, ծնողքներու ստուար մէկ մասը աւելի կը հաւատայ անգլերէնի եւ բծախնդիր է անոր նկատմամբ: Կը խորհիմ թէ լեզուի հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը շուտով իր ցանցերը պիտի տարածէ Հայոց պատմութեան եւ հայկական պատկանելիութեան վսեմ իրականութիւններու վրայ ու դեռ աւելի հետզհետէ պիտի ներթափանցէ Հայու ինքնագիտակցութեան եւ ինքնաճանաչումի աշխարհին մէջ: Այսպէս, մշակոյթ, արուեստ, ընկերային ու բարոյական կենցաղ պիտի տուժեն եւ Հայը ինքզինք գանդուածին պարտադրելու համար պիտի մերկանայ իր ինքնութենէն: Այս բոլոր տուեալները աչքի առջեւ ունենալով, մեր դպրոցներուն մէջ դրական մօտեցումով կը ջանանք վեր հանել հայկական պատկանելիութեան գեղեցիկ դիմագիծը: Առարկայական կերպով կը պատճառաբանենք ու կը վերլուծենք աշակերտին մեր ազգի ծննդեան ու գոյատեւման պատճառները»:

Այն հարցումիս թէ Հայ Քոյրերու Պոսթընի վարժարանը ո՛ր քանով կրնայ իրականացնել այն կարգախօսը, թէ ամերիկահայ վարժարանները կոչուած են պատրաստելու վաղուան մեր կեանքի ղեկավարներն ու առաջնորդները, Քոյր Այտա Ալաճեան կը պատասխանէ. «Առաջնորդութիւնը կ'ենթադրէ կեանքի կարգ կանոն, գաղափարականի համոզում, նուիրում, զոհողութիւն եւ ծելակերպի որոշ եղանակ: Արդարեւ ազգապահպանման դժուարին գործը բոլորելով տուեալներու կը կարօտի եւ անոնք զգալի կերպով կը պակսին ներկայ սերունդի կեանքին մէջ: Ընդհակառակն, հեշտասիրութիւնն ու հաճոյասիրութիւնը գրաւած են անոր միտքն ու սիրտը: Նիւթականը գերազանցած է բարոյական արժէքները: Անցեալի եւ իր պատմութեան նկատմամբ ունեցած հետաքրքրութիւնն ալ չափազանց մակերեսային է: Եթէ այս բոլորին բարդենք նաեւ մայրենի լեզուին հանդէպ անոր ցուցաբերած անտարբերութիւնը, կը խորհիմ թէ ապագայի նկատմամբ լաւատես ըլլալու տուեալներ շատ չունինք: Միւս կողմէ, խորապէս համոզուած եմ որ ամերիկեան հողամասին վրայ հայկական դպրոցներու գոյութիւնը իսկ հրաշքի համազօր է: Հետեւաբար, տարուած գերմարդկային աշխատանքի արդիւնքը որքան ալ յուսադրիչ ըլլայ որպէս Հայ, բայց մանաւանդ որպէս մշակներ իրաւունք չունինք յուսահատելու, քանի որ հայապահպանման ի խնդիր թափուած ջանքերը, եթէ նոյնիսկ զանգուածէն միայն փոքր մէկ մասին ծառայեն, այդ բաւարար պիտի ըլլայ արդարացնելու բոլորիս աշխատանքը: Այս առթիւ, մաղթանքս ու աղօթքս մեր անդրանիկ Հայկազն Միաբանութեան կեանքը յաւերժանայ, որպէսզի կա՛ր տարիներ կարենայ նուիրուիլ մանուկի դաստիարակութեան, ի փառս Աստուծոյ եւ ի շահ մեր սիրելի ազգին»:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան կողմէ Պոսթընի մէջ բացուած «Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանը ցայժմ թէեւ ունեցած է համեստ հունձք մը, շուրջ 50 շրջանաւարտներ հաշուող, սակայն մեծ եղած է արձանագրուած յաջողութիւնը: Այսպէս, որակաւոր ուսում ստանալէ ետք Հայ Քոյրերու վարժարանին մէջ, շրջանաւարտ աշակերտները իրենց ուսումը շարունակելով երկրորդական վարժարաններու մէջ եւ հետեւելով համալսարանական ուսման, ներկայիս նետուած են կեանքի ասպարէզ որպէս բժիշկ, գեղագործ, փաստաբան, համակարգչային գիտութեան մասնագէտներ:

«Ծիծեռնակաբոյն» վարժարանը օժտուած է որակաւոր ուսուցչական կազմով, տէր՝ կրթական տնօրէնութեան պահանջքները ամբողջացնող վկայականներու: Ուսուցիչները կանոնաւոր կերպով կը հետեւին նաեւ Կրթական նախարարութեան կողմէ պատրաստուած դասընթացքներու, այժմէականացնելու համար իրենց գիտելիքները: Ընթացիկ տարեշրջանին վարժարանը ունեցած է 180 աշակերտներ եւ բազմաթիւ ուրիշներ սպասման ցանկի վրայ են:

Դպրոցի յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման կողքին նաեւ մաղթանքս է որ գաղութին մէջ գտնուին բարերար մը կամ առատաձեռն նուիրատուներ, որոնք յանձն առնելով վարժարանին տանիքին նորոգութիւնը, փարատեն Հայ Քոյրերու այս մտահոգութիւնը, գործնականօրէն արտայայտելով իրենց գնահատանքը Հայ Քոյրերու նուիրումին հանդէպ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 2-ին, ժողովրդային հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, Դրոյի աճիւններու Հայաստան փոխադրութեան եւ իր անուան կառավարական բարձրագոյն Հիմնարկի հաստատման առիթով, կազմակերպութեամբ Հիմնարկին Թորոնթոյի մասնաճիւղին: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Րաֆֆի Տէր-Պօղոսեան: Մհեր Առաքելեան իր խօսքին մէջ ընդգծած է Դրոյի անսահման ծառայութիւնը հայ ժողովուրդին ազատութեան եւ անկախութեան ճամբուն վրայ: Հայաստանի դեսպանութեան կողմէ արտայայտուած է Վալերի Մկրտումեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր, Ուաշինկթընէն հրաւիրուած ԱՄՆ-ու մօտ Հայաստանի հանրապետութեան զինուորական կցորդ եւ ՕԹԱՆ-ի ներկայացուցիչ, քաղաքական գիտութիւններու տոքթոր - փրոֆէսօր գնդապետ Հայկ Քոթանճեան: Ան անդրադարձած է գլխաւորաբար Հայաստանի զինուորական կարողութիւններուն, նորագոյն գիտութեամբ հայկական բանակը օժտելու կարեւորութեան, թշնամի երկիրներու հնարաւորութիւններու եւ զինուորական այլ հարցերու մասին: Ապա, շեշտը դրած է ղեկավարման բարձրագոյն հիմնարկի անհրաժեշտութեան, կարող եւ արդիական գիտութեամբ օժտուած ռազմաքաղաքական ղեկավարութիւն պատրաստելու համար, որու տրուած է Հայ ժողովուրդի մեծ զաւակ, Բաչ-ապարանի յաղթական հերոս զօրավար Դրօ Կանայեանի անունը:

* * *

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ ՄԷՋ, Մարտ 26-ին, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ.-ի տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին, տօնուած է ՀՕՄ.-ի օրը Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ: Միաժամանակ ոգեկոչուած են Հայ Օգնութեան Միութեան 90-ամեակը, Գանատայի շրջանի կառոյցին կազմութեան 10-ամեակը եւ Ռուբինա մասնաճիւղին 37-ամեակը: Ձեռնարկը վարած է Ծովակ Խաչերեան: ՀՕՄ.-ի Կեդրոնական վարչութեան խօսքը փոխանցած է Հուրի Նաճարեան: Օրուան բանախօսն էր Հ.Յ.Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի հերթապահ՝ Յակոբ Տէր-Խաչատուրեան որ ծանրացած է ՀՕՄ.-ի ազգանուէր գործունէութեան վրայ: Ռուբինա մասնաճիւղի կողմէ խօսք առած է Բեննա Թարզի: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը եւ եղած են պարգեւատրումներ:

* * *

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սամուէլ Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 3-ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Պոլսահայ վաստակաւոր բեմադիր՝ Միսաք Թօրոսի: Երեկոյթին բացումը կատարած է Մ.Ս.Մ.-էն Գէորգ Թիւրքէր, որ բեմ հրաւիրած է Միութեան ատենապետը՝ Արման Գամառ որ յայտնած է թէ պատիւ կը նկատէ որ իրենց առիթ տրուած է նշելու Ա. Թօրոսի արուեստի գործունէութեան 41-րդ տարեդարձը: Այնուհետեւ բեմ բարձրացած են մեծարեալին գործընկերները եւ ջերմ արտայայտութիւններ ունեցած: Աւարտին, Ա. Թօրոս շնորհակալութեան իր խօսքը ըսած է եւ յայտնած իր յուզումը ցուցաբերուած վերաբերումին առթիւ:

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆ ԵՒ ՎԱԳՐՖԳԻՒՂ

Իսթանպուլահայ ուխտաւորներ, որոնց թիւը «Րէյսալ Թուրիզմ»ի կողմէ կազմակերպուած նոր ուխտագնացութեան մը շնորհիւ հասած էր 200-ի, Շաբաթ եւ Կիրակի, Ապրիլ 1-ին եւ 2-ին, Իսքէնտէրունի եւ Վագրֆգիւղի մէջ ապրեցան խանդավառ եւ կրօնաշունչ պահեր:

Շաբաթ առաւօտ, Իսքէնտէրունի Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ պատարագ, որուն յաջորդեց տեղւոյն գերեզմանատան մէջ ընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն:

Կէսօրէ ետք, Պատրիարքը փափկավարական այցելութիւն մը տուաւ Իսքէնտէրունի նահանգապետին՝ Կիւրհան Սարըքայայի: Պատրիարքը յետոյ ուղղուեցաւ դէպի Քըրըքխան եւ ցաւով անդրադարձաւ որ Քըրըքխանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վիճակը ողբալի է: Տանիքը ամբողջովին փուլ եկած է: Այնուհանդերձ, ուխտաւորները մտան եկեղեցի եւ հոն կատարեցին բացօթեայ ժամերգութիւն: Պատրիարքը խօսեցաւ կծու քարոզ մը, գանգատելով տեղացիներու անտարբերութենէն:

«Մենք ինչ որ ալ ըսենք մարդկայնօրէն, իրականութիւնն այն է որ Քըրըքխանի եւ Հաթայի մեր ժողովուրդը մեծ անտարբերութիւն ցոյց տուած է այս եկեղեցիին նկատմամբ: Պետութիւնը որեւէ մեղք չունի: Հակառակ անոր որ եկամուտ ալ ունի, այս եկեղեցին պէտք էր որ քանի մը անգամ օգտագործուէր մեր ժողովուրդին կողմէ», ըսաւ Պատրիարքը: Յիշելով Աւետարանական պատգամը, ըսաւ որ հոն, ուր օրհնութիւն կայ, կայ նաեւ անէծք: Եթէ պիտի գովենք ծառայութիւն մատուցողները, նաեւ դժգոհութիւն պիտի յայտնենք անտարբերներէն, նոյնիկ ժողովուրդը պիտի անիծէ զանոնք:

Աւելի վերջ, Մեսրոպ Արք. այցելեց Անտիոքի կուսակալ՝ Եէնէր Բաքըճըօղլուին: Ներկայ էին Վագրֆ գիւղի եւ Իսքէնտէրունի Թաղային Խորհուրդները, Արամ Եպիսկոպոս եւ տեղական մամուլի թղթակիցները: Տրուած ըլլալով, որ կուսակալը նախապէս Սաքարիոյ կուսակալ էր, Պատրիարքը «անցեալ ըլլայ» ըսաւ երկրաշարժի կապակցութեամբ եւ յաջողութիւն մաղթեց կուսակալին իր նոր պաշտօնին մէջ: Շնորհակալութիւն յայտնեց որ ան կուսակալ դառնալէ ետք, շինութեան արտօնութիւն տուած էր Վագրֆ գիւղի ջրուղիներուն համար:

Կիրակի առաւօտ, Պատրիարքը պաշտօնապէս մուտք գործեց Վագրֆ գիւղ:

Ժամը 8.30-ին ժամերգութիւնը սկսած էր արդէն: Ժամը 10-ին եկեղեցիէն 100 մեթր հեռու կէտի մը վրայ թափօր կազմուեցաւ, ութ քահանաներով, Արամ Եպիսկոպոս, Հայր Եղիշէով, 200 ուխտաւորներով եւ մօտաւորապէս 250 տեղացիներով: «Ուրախ լեր» շարականով թափօրը մտեցաւ եւ Հրաշափառով մուտք գործեց: Պատարագեց Յովհաննէս Քհնյ. Շահնազարեան, քարոզեց Պատրիարք Հայրը: Օդը գեղեցիկ էր եւ հաւատացեալներուն թիւը բարձր, ուստի պատարագը մատուցուեցաւ բացօթեայ:

Պատարագէն վերջ, ժողովուրդը ելաւ Հարպիյէ կոչուած վայրը, ուր ճաշեց, իսկ Պատրիարք Հայրը մնաց Վագրֆ գիւղ եւ ժամը 15-ին վերադարձաւ Անտիոք:

Մեսրոպ Արք. եւ իր շքախումբը Անտիոքի մէջ այցելեց Արաբ Օրթոտոքս Եկեղեցին, ուր դիմաւորուեցաւ հոգեւորականներու եւ տեղացիներու կողմէ: Կարճ արարողութեան յաջորդեց պատուասիրութիւն: Ժամը 16-ին այցելութիւն տրուեցաւ Անտիոքի Կաթողիկէ Եկեղեցիին, ուր Պատրիարքը եւ իր շքախումբը դիմաւորելու եկած էին կաթողիկէ վարդապետներ եւ մայրապետներ: Հոս ալ տեղի ունեցաւ կարճ արարողութիւն եւ պատուասիրութիւն:

Ժամը 17-ին Մեսրոպ Արք. եւ շքախումբը բարձրացան Ս. Պետրոսի քարայրը, որ այսօր Առաքելական Եկեղեցւոյ սրբավայրերէն մէկը կը նկատուի, քանի որ ըստ աւանդութեան, հո՛ն էր որ Քրիստոնեաները առաջին անգամ ըլլալով Քրիստոնեայ կոչուեցան (Նախապէս կը կոչուէին Նազովրեցիներ):

Իրիկունը կատարուեցաւ դարձեալ ժամերգութիւն եւ արտասանուեցաւ «Փառատեա՛» շարականը, հիւանդներու բուժման մաղթանքով: Ապա, ուխտաւորները ճամբայ ելան դէպի Իսթանպուլ:

ԹԻՖԼԻՍ-ՄՈՍԿՈՒԱ ՃԱՄԲՈՒՆ ՓՈՒՇԵՐԸ

Վրաստանի նախագահական ընտրութիւնը պատճառ է որ միջազգային ուշադրութիւնը սեւեռի Կովկասի վրայ: Տարեսկիզբին Եւրոպական Միութեան ամպիոնէն ռուս Արտաքին գործերու նախարար Իվանով կը յայտնէր թէ նոյն շրջանին մէջ իր երկրին ազդեցութիւնը փոխարինելու ամէն ջանք ձախողութեան դատապարտուած է: Այդ արտայայտութիւնը սլաք մը կը պարունակէր Թիֆլիսի ուղղուած, քանի որ անոր ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն հետ տնտեսական, քաղաքական եւ զինուորական գործակցութեան շեշտումը կը մտահոգէր Մոսկուան: Այդ գործակցութեան յատկապէս Բաքու - Ճէյհան նաւթատարին առընչուած մասը պատճառ եղած է որ նախագահ Ելցին հեռաձայնէ Շեւարնաձէի եւ հրահանգէ ձեռնպահ մնալ կովկասեան քարիւղի, կամ միջազգային ծրագիրներէն: Մինչդեռ, Թիֆլիս, այդ մասնակցութիւնը իր ապահովութեան երաշխիք մը, տնտեսական վերելքի մեկնակէտ մը կը նկատէ, նաեւ միջազգային բեմի վրայ իր ներկայութեան համար կարեւոր ազդակ մը:

Թուրքիոյ նախագահ Ս. Տէմիրէլի կովկասեան ուխտի մը գաղափարն ալ որ «պատմական կարեւոր նախաձեռնութիւն» որակուած էր Շեւարնաձէի կողմէ, Մոսկուայի համար շրջանի ռուսական շահերուն միջամտութեան արարք կը նշանակէր:

Ճիշդ է որ Ռուսաստան Հայաստանի հետ զինուորական եւ ռազմավարական գործակցութիւն ունի, բայց անիկա բաւարար չի նկատեր: Նախագահ Պուտին արդէն յայտնեց թէ նպատակն է Կովկասի մէջ շեշտել իրենց ազդեցութիւնը: Այդ առումով հետաքրքրական է Վրաստանի պարագան. այդ երկիրը տակաւին ռուսական զինուորական խարիսխներ ունի, իսկ Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ անջատողականները կախում ունին ռուսական կեցուածքէն: Նաեւ Վրաստան գլխաւորաբար Մոսկուայի կապուած է ուժանիւթի խնդրով:

Անցեալ տարուան ընթացքին Թիֆլիսի ուղղուած Մոսկուայի ամբաստանութիւնները աւելի ծանրակշիռ դարձած են. Մոսկուա ըսած է թէ Վրաստան վարձկան զինուորներ ու զինամթերք կ՚անցընէ դէպի Չեչենիա: Ռուսական ուղղաթիռներ եւ հալածիչներ բազմաթիւ անգամներ բռնաբարած են վրացական օդային տարածքը եւ ռմբակոծած գիւղերը:

Ռուսական խարիսխներուն Թիֆլիսի կողմէ մերժումին որպէս փոխադարձութիւն, Պուտին Ռուսաստան մուտքի արտօնութիւն հաստատած է Վրաստանի համար: Իսկ Շեւարնաձէ տարեկան իր տեղեկագրին մէջ շեշտած է թէ մինչեւ 2000-ի Յուլիս ամիսը ռուսական ռազմակայանները պէտք է իր երկրէն հանուին:

Ուժանիւթի մարզին մէջ Վրաստանի պարտքը մեծ է. Զուարթիս անմիջական վճարումի պահանջով նեղը դրած չէ Թիֆլիսը, բայց ապահովութիւն ուզած է որ Վրաստան ուժանիւթային իր ճարտարարուեստին մէջ մեծագոյն շահաբաժինը Ռուսերուն պիտի յատկացնէ:

Ներկայի կացութեամբ, Վրաստանի իշխանութիւնները անկարող ըլլալով ներքին հարցերուն ճար գտնելու, ռուսական քաղաքականութեան անմիջական առաւելութիւններուն վրայ կը հիմնուին, ինչ որ շփոթներու եւ հետեւողականութեան պակասի պատճառ կ՚ըլլայ: Իսկ Մոսկուա կը շարունակէ սպառնալիքով ու կաշառքով շինուած քաղաքականութիւն մը կիրարկել Վրաստանի նկատմամբ, զայն պահելու համար ազդեցութեան իր գօտիին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՅ, ՏԵՍԱՅ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«Սիրեցիք զիս կապոյտ ծածկոցին վրայ: Հաճոյք առի՞ք, հաւանաբար: Ես՝ ոչ: Առաջին անգամն էր որ կը գտնուէի բոլորովին մերկ, այրի մը քով: Ու ոխ ունեցայ ձեզի հանդէպ:

«Երբ ամէն ինչ վերջացաւ, դուք՝ յագեցած, ես՝ ընկճուած, իջանք վար: Պանդոկապետին կինը, երկդիմի ժպիտ մը դէմքին, ըսաւ դրան սեմին վրայ՝ «դուռը կը կղպենք գիշերը ահաւասիկ ձեզի բանալի մը, եթէ ուշանաք...»: Ըսիք՝ «շնորհակալութիւն, ուրիշ անգամ մը» ու չառիք բանալին:

«Երկու ժամ վերջ իրարմէ կը բաժնուէինք Կրընոպլը, Փլաս Կրընէթի աւազանին առջեւ: Քինախնդրութիւնս ձեզի հանդէպ չէր փարատած, բայց միեւնոյն ժամանակ հաճելի հանդարտութիւն մը կը զգայի ամբողջ մարմնոյս վրայ, երբ ձեր թեւը կ՚անցնէիք մէջքիս շուրջ եւ կը ջանայիք հասնիլ աւելի վեր... Այդ օրը անկարելի թուեցաւ ինծի վերստին չհանդիպիլ իրարու:

«Հանդիպեցանք իրարու տասնեակ մը անգամներ: Ծանօթացանք Կրընոպլի արուարձաններուն հիւրանոցներէն մէկ քանիներուն հետ: Գրեթէ ոչինչ մնացած է որոշ յիշողութեանս մէջ, այդ հանդիպումներէն:

«Օր մը, այդ կը յիշեմ, վերստին ժամադրութիւն ունէինք. Շաբաթ օր մըն էր: Մեր ժամադրութիւնը Վիկտոր Հիւկօ հրապարակին վրայ էր: Առաւօտ մը: Չեկաք: Յուսարեկ, բայց գրեթէ կատղած ձեզի հանդէպ, վերադարձայ տուն, կէսօրին: Մայրս նամակ մը տուաւ ձեռքս: Ձեզմէ էր: Կ՚ըսէիք թէ ձեր հօրը հետ վէճի մը պատճառաւ, ստիպուած էիք մեկնիլ հապճեպ, թէ պաշտօն մը գտած էիք արտասահման եւ թէ պիտի գրէիք անմիջապէս որ հաստատուէիք նոր պաշտօնին մէջ:

«Չգրեցիք:

«Սպասեցի, համբերեցի: Յուսացի: Անհրաժեշտ էր ինծի համար յուսալ. յղի էի...»:

Օլիվիէ՝ որ մինչեւ այդ լուռ էր եւ քիչ մըն ալ մտացիր հանդէպ Գարոլի տուած մանրամասնութիւններուն, նոյն պահուն, անտեղիօրէն, իր միտքին մէջէն կ՚անցնէին կանացի ուրիշ դէմքեր, երբ լսեց յղի բառը, ուշքի եկաւ յանկարծ.

– Յղի՞:

– Այո:

– Վերջը՞:

– Ունեցայ մանչ մը:

– Բայց ինչո՞ւ չփորձեցիք յարաբերութեան մէջ մտնել ինծի հետ, փնտռել զիս: Գիտէիր ծնողացս հասցէն:

– Գիտէիք թէ երկու բառեր կան. կայ ամուր փրոփրը. կը պատահի որ արհամարուած կնոջ մը մօտ ամուր փրոփրը աւելի ուժեղ ըլլայ քան ամուրը: Ինքզինքիս չթոյլատրեցի ձեզի փնտռել: Ձեզի փնտռեցի միայն այս օրերս, երբ ամէն ինչ վերջացած է:

– Ինչո՞ւ վերջացած:

– Եթէ կը թոյլատրէք, շարունակեմ յիշել դէպքերը: Կ՚երեւակայէք վիճակս: Եկաւ ատեն մը ուր կարելի չէր այլեւս ծածկել կացութիւնը ծնողացս առջեւ:

«Այդպիսի պարագայի մը աղջիկը ընդհանրապէս մօրը կը վստահի. կը վախնայի մօրմէս: Չկրցայ: Բարեբախտաբար հայրս շուտով կռահեց թէ տագնապի մէջ էի: Հարցուփորձեց: Ու դիւրին եղաւ պատմել անոր ամէն ինչ: Լսեց սակայն: Ի վերջոյ ըսաւ՝ «պէտք է մեծցնես զաւակդ, բայց ոչ հոս: Հեռու մեր շրջանակէն»:

«Զիս Լիոն տարաւ: Տղան հոն ծնաւ: Օթէլ-Տիէօ հիւանդանոցը ծնաւ: Տասը օր վերջ հիւանդանոցին հոգեւորականներէն մէկը կնքեց տղան: Կնքահայր եւ կնքամայր եղան հիւանդապահուհի մը ու սենեակներու մաքրութեան հսկիչը: Հիւանդապահուհիին անունը միտքս է. Օտիլ էր: Չեմ կրնար մոռնալ հսկիչին անունը՝ Անտրէ: Առաջարկեց որ այդ անունը տանք նորածինին: Դժուար էր մերժել: Ըսի՝ «աւելցուցէք Օլիվիէ. Անտրէ Օլիվիէ: Այդպէս եղաւ: Կը յիշես իմ աղջկնութեան մականունս: Ո՛չ: Վէրժէ... Տղաս անուանուեցաւ Անտրէ Օլիվիէ Վէրժէ: Կրնամ եզակիով խօսիլ հետդ. տղուդ մայրն եմ...:

– Ո՞ւր է հիմա:

– Սպասէ որ շարունակեմ կենսագրութեանս երկրորդ մասը: Մայրս չուզեց ծանօթանալ իր թոռան հետ: Իրաւ է որ հետզհետէ կը տկարանար եւ երբ մայրս մահացաւ, Անտրէ Օլիվիէ չորս տարեկան էր: Այդ առթիւ էր որ առաջին անգամ վերադարձայ Կրընոպլ. տղաս միասին:

(Շար. 6)

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ժամանակացոյց

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ Տեառն Կուսանաց
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4·30–ին։

ԱՊՐԻԼ 20, ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8–ին։
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Ոտնլուայ ժամը 4–ին։
Խաւարում ժամը 7·30–ին։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ տասը կուսանաց։ Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17·30–ին։

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Յիշատակ Ընթրեաց Տեառն։
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին։
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Ոտնլուայ ժամը 17–ին։
Խաւարումն ժամը 19·30–ին։

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Յիշատակ Ընթրեաց Տեառն։
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ոտնլուայ ժամը 16·30–ին։
Խաւարումն երեկոյեան ժամը 20–ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10·30–ին։
Ոտնլուայ ժամը 16·30–ին։
Խաւարում ժամը 20–ին։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ տասը կուսանացն, ժամերգութիւն ժամը 16–ին։

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին։
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16–ին։
Կարգ Չարչարանաց ժամը 19·30–ին։

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 18–ին։

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Յիշատակ վերջին Ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։
Ապաշխարութեան կարգ եւ հաղորդութիւն ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ոտնլուայի կարգ ժամը 17·30–ին։
Կարգ Խաւարման ժամը 20–ին։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ոտնլուայ ժամը 17·30–ին։
Պատարագ ժամը 18·30–ին։
Խաւարում ժամը 20·30–ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՕ. – Ազաւնի Պետիկեանէ իր մօր՝ Սիրազարդ Պետիկեանի *յիշատակին 500 ֆրանք։*

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre
de la Commémoration
du 85ème Anniversaire
du Génocide Arménien
RENCONTRE
avec
PERDJ ZEYTOUNTSIAN
écrivain d'Arménie
Présentation
de la traduction française
de son ouvrage
«1915... les dernières laudes»
Publié
par le Cercle d'écrits Caucasiens
avec la participation
de **ROBERT DER-MERGUERIAN**
Maître de Conférences
à l'Université de Provence
MERCREDI 19 AVRIL à 20 heures
Intervention —
Débat —
Dédicaces
● **Entrée libre** ●

Dans le cadre du Jubilé
du 1700ème anniversaire
de la Christianisation de l'Arménie
L'EGLISE ARMENIENNE
APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose
un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE
et au KARABAGH
du 25 mai au 5 juin
Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*
Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine
PRIX: 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
●
ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈԼԻՆԻ
Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն րսկըսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS
Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL
VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène
—— Place de Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL
JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON
POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT

avec la participation des communautés hellénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;
— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rus du Bac — Rue de Varenne
— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

Des cérémonies de commémoration sont également prévues à Alfortville, Issy-les-Moulineaux, Clamart, Arnouville

24 Avril 2000 — 10h30 : Messe de Requiem en la Cathédrale Apostolique Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
30 Avril 2000 — 15h00 : Messe de Requiem en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.

COMITE DU 24 AVRIL
Adressez vos soutiens financiers à l'ordre du "Comité du 24 Avril" : 34, avenue des Champs-Elysées — 75008 PARIS

Festival de musique et d'expression artistique
DE L'UNION CHRETIENNE DE JEUNES ARMENIENS
Clamart/Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai 2000

L'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens d'Issy présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.
● Samedi 29 Avril 2000 de 15h à 23h30
● Centre Culturel Jean-Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier — 92140 Clamart (bus 162-190)
● Au programme : Concert exceptionnel du groupe **Nor Yerk**, du Liban, groupes musicaux, théâtre, expositions,...,stands de littérature et de CD, Espace Internet. Restauration possible sur place.
● P.A.F. : 30 Frs
● Site Internet: www.multimania.com/festival2000ucja : qu'est-ce que l'UCJA? historique, photos, programme détaillé, liens, contacts,...
● Renseignements et réservations :
— Tél : 01 47 36 02 50
— Fax : 01 46 44 64 04
— www. multimania.com/festival2000ucja
— e-mail : festival2000.ucja@usa.net

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 18
MARDI
18 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.888 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.888

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԼ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Երեւանի դատարանը որ կը քննէր Ռ. Քոչարեանի նախկին խորհրդական եւ աշխատակազմի գրասենեակի պետ՝ Ա. Յարութիւնեանի թղթածրարը Հոկտեմբեր 27-ի ջարդին կապակցութեամբ որոշած էր ազատ արձակել մեղադրեալը Ապրիլ 15-ին (այդ թուականին վերջ կը գտնէր չորս ամսուան բանտարկութիւնը): Ա. Յարութիւնեան ազատ արձակուած է այդ թուականին, բայց կը մնայ արդարադատութեան հսկողութեան տակ, չի կրնար երկրէն հեռանալ եւ այս ազատ արձակումը չի նշանակեր որ մեղսակցութեան մեղադրանքները որ կային իրեն հանդէպ, վերցած են:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 14 / 17)

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մօտ 700 պատուիրակներու մասնակցութեամբ, ՀՀՇ.-ի պառակտումէն գոյացած «Ժողովրդավարական հայրենիք» կուսակցութեան Բ. համագումարը տեղի ունեցած է Ապրիլ 14-ին: Ա. Նախագահ Եղուարդ Եգորեանի մահով առանց ղեկավարի մնացած կուսակցութեան նախագահի պաշտօնակատարը Պետրոս Մակէեան քննադատած է ներկայի իշխանութեան ընթացքը: Ընտրուած է 27 հոգինոց քաղաքական խորհուրդ մը, իսկ նախագահ ընտրուած է Պ. Մակէեան: Հրապարակուած յայտարարութեամբ հարկաւոր նկատուած են նախագահական ու երեսփոխանական ընտրութիւններ, որպէս երկիրը կործանումէ փրկելու միակ ճար:

ԱՐԹԻՒՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Ապրիլ 14-ին նշուած է ԼՂՀ Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նախագահ Ա. Մկրտչեանի մահուան 8-րդ տարելիցը: Արցախեան պանթեոնին գտնուող յուշահամալիրի առջեւ գերեզմանը այցելած են պաշտօնատարներ, հարազատներ, կուսակցական ընկերներ ու Արցախցիներու մեծ բազմութիւն մը:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՐԱՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ԱՅՑԵԼԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 13-14-ին այցելած է հարաւ-արեւելեան սահմանի երկայնքին գտնուող զօրամասեր, տեղւոյն իրավիճակին ծանօթանալու համար: Իրեն ընկերացած են Պաշտպանութեան նախարարն ու փոխնախարարը:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔ ԱՅՑԸ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Ապրիլ 14-ին շարք մը նախարարներու եւ Գեղարքունիքի մարզպետին հետ այց մը տուած է նոյն շրջանը: Ան մօտէն հետաքրքրուած է Գաւառի, Նորատուսի հիմնարկներով որոնք կ'աշխատին ոչ լրիւ հզօրութեամբ: Գեղարքունիքի մարզպետարանին մէջ վարչապետը հանդիպում ունեցած է շրջանի ղեկավարներուն հետ, ապա գիւղացի լրագրողներուն հետ ու պատասխանած անոնց հարցումներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍԵՒ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ» մը կ'որակուէր Ապրիլ 17-ը, ելմտական շրջանակներու մէջ, քանի Ապրիլ 14-էն սկսեալ, Ուոլ-Սթրիթէն եաք, մինչեւ 10%-ի անկում կ'արձանագրէին բոլոր սակարանները, գլխաւորաբար ասիական (Հոնկ-Քոնկ, Սինկափուր, Թոքիօ) Ապրիլ 17-ի վաղ առաւօտեան եւրոպական ժամով:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ, համաշխարհայնացումի դէմ ցոյցերը մեծ տարողութիւն ստացան Կիրակի, Ապրիլ 16-ին, երբ կը գումարուէր Դրամական Միջազգային Ֆոնտի (ԷՖ-ԷՄ-Ի) վերջին նիստը: Այդ ցոյցերը այնքան բուռն էին, որ Լօրան Ֆապիուս, Ֆրանսայի Ելմտական նախարարը եւ եւրոպացի երկու նախարարները չկրցան մասնակցիլ: Հանրակառքը ուր կը գտնուէր Ֆրանսական պատուիրակութիւնը եւ Ֆապիուսը փոխադրող կառքը շրջապատուեցան եւ չկըրցան յառաջանալ: Ֆրանսայի նախարարը զարմանք յայտնած է որ ԱՄՆ-ի պէս արդիական երկրի մը մէջ, այդքան դժուար ըլլայ նման ժողով մը կազմակերպել եւ ցաւալի որ կարելի չըլլար աշխատանք տանիլ: Զարմացած է նաեւ պաստառներու վրայ կարդալով՝ «Անկցի դըրամատիրութիւնը» եւ «Անկցի կարմիր միսը»: 6000 ցուցարարներ, ամբողջ օրը, մուկ-կատու խաղացած են ոստիկանութեան հետ, բայց չեն յաջողած ստեղծել այն քաոսը զոր ստեղծած էին Սիաթըլ անցեալ Նոյեմբերին:

«ՉԵՉԷՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կրնայ ամբողջ Կովկասի վրայ ծաւալիլ» ըսած է Գերմանիոյ լրահաւաք կազմակերպութեան նախագահը Ա. Հաննինկ, շրջանը այցելելէ ետք: Նախատեսութիւնը հիմնուած է այն հաստատումին թէ Ռուսաստան կատարելապէս տիրական չէ շրջանին մէջ ու բախումները կրնան ամէն վայրկեան ընդգրկել ամբողջ Կովկասը: Գերմանացի պաշտօնատարը հեռատեսիլի յայտագրէ մը արտայայտուելով ըսած է տակաւին թէ Ռուսերու ունեցած արդիական զինամթերքը օրէ օր կը սպառի, մինչ Չէչէնները կանոնաւոր կերպով ամերիկեան հրթիռներ կը ստանան Աֆղանիստանի ճամբով: Գերմանական մամուլի աղբիւրներ ալ կ'ըսեն թէ չէչէն մարտիկները սերտ կապեր ունին աֆղան Թալիպաններու, սաուտի արաբ զինավաճառ Պէն Լատէնի հետ ու անոնց զօրակցութեան շնորհիւ կը յաջողին դիմադրել ռուսական զօրքերուն:

ԻՏԱԼԻՈՅ շրջանային ընտրութիւններուն, որոնք տեղի ունեցան Կիրակի, Ապրիլ 16-ին, ընթացիկ կանոնագիր վայելող 15 շրջաններու մէջ (43 միլիոն Իտալացի պէտք է քուէ տային), առաջին արդիւնքներու համաձայն, աջը գգալի յառաջխաղացում մը կ'արձանագրէ, ոչ միայն կը պահէ իր վարած չորս շրջանները, այլեւ կը սպառնայ չորս ուրիշներու որոնք ձախի ձեռքն էին: Ասոնցմէ 3-ին մէջ տարուած յաղթանակը կասկած չէր վերցներ (Լաթիում, Ապրուցներ եւ Լիկուրիա):

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական «Հանրապետութեան» նախագահական ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 15-ին: Առաջին շրջանի արդիւնքներու համաձայն, Տէնքթաշ ձայներու 43,6%-ը ստացած է: Բ. շրջանի իր մրցակիցն է իր «վարչապետը»՝ Տէրվիշ Էրօղլու որ 30% ստացած էր: Շատ հաւանական է որ Ապրիլ 22-ին, Ռ. Տէնքթաշ վերընտրուի:

ԼԻԶՊՈՆԻ սալաղարանի (տիսքոթէք) մը մէջ, պայթում մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 16-ի առաւօտեան 4.30-ին: Եօթը մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Ապրիլ 17-ին, յայտնի չէր որ արկածի հետեւանքո՞վ էր պատահած պայթումը թէ ոճրափորձ էր:

ՔԻՆՇԱՇԱՅԻ (Գոնկոյի Հանրապետութիւն) օդակայանը շատ զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 14-ին, օդը հանելով գրեթէ բոլոր շէնքերը: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 101 մեռեալ կայ եւ 218 վիրաւոր:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը, Ապրիլ 14-ին, ջնջեց մահապատիժը, վաւերացնելով մարդկային իրաւանց եւրոպական պայմանագրութիւնը: Թեր քուէարկած են 257 երեսփոխան, դէմ՝ 117, 33 ուրիշներ ալ ձեռնպահ մնացած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Կրան տ'Օրիանի մեծ Ղեկավարը, որ մասոնական գլխաւոր մարմինն է իր 45 հազար անդամներով, պաշտօնապէս յայտարարած է որ որոշած է հրաժարիլ: Սիմոն Ճիովանայի այս հրաժարումը վերջակէտ մը կը դնէ այն ցընցումին որ տեղի ունեցած էր մասոնական օթեակներուն մէջ, Յունուար 22-էն ի վեր: Այդ թուականին Մեծ Ղեկավարը գաղտնի հանդիպում մը կազմակերպած էր եւ խնդրոյ առարկայ էին գործիքացի չորս ազգայնականներ, ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչներ եւ ոստիկանութեան ներկայացուցիչ մը: Հանդիպումը պատրաստուած էր առանց ընկերակցութեան պատասխանատուներու գիտակցութեան:

ՍԷ-Ի-Ա-ն է (Ամերիկեան գաղտնի ըսպասարկութիւն) որ ձեռնարկած էր 1953ի պետական հարուածին Իրանի մէջ, վարչապետ Մոսատեղի դէմ, պաշտպանելու համար ամերիկեան շահերը: Իբրեւ թէ գաղտնիք եղող այս լուրը հաղորդած է Նիւ-Եորք Թայմզ գործողութեան ամբողջ տեղեկագիրը հրատարակելով: Մոսատեղ կը ծրագրէր ազգայնացնել քարիւղը եւ ուրեմն Անգլիացիք է որ պետական հարուածի գաղափարը ունեցեր են:

ԼԻԼԻ հարաւային շրջանը շատ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ Ապրիլ 16-էն ի վեր, որովհետեւ ոստիկան մը, կորսնցնելով իր պաղարիւնը, ծոծրակին կրակելով ալժերացի պատանիի մը որ կը փորձէր կառք մը գողնալ, զայն սպաննած է: Ոստիկանը ամբաստանուեցաւ «կամաւոր մարդասպանութեան» յանցանքով եւ բանտարկուեցաւ:

ՄԱՏԼԷՆ ՕԼՊՐԱՅԹ, ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը հրաւիրած է Կիրգիզստանի նախագահը որ ժողովրդավար դարձնէ իր երկրին քաղաքական վարչակարգը մինչեւ աշուն, երբ պէտք է տեղի ունենայ նախագահական ընտրութիւնը: Իր կատարած այցելութեան ատեն, 3 միլիոն տոլար նուիրած է պայքարելու համար ահաբեկչութեան եւ թմրեցուցիչի շահատակութեան դէմ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահ՝ Ասլան Մասխադովի մէկ խորհրդականը՝ Ապտի Բատալով ձերբակալուած է ըստ ռուսական ապահովութեան սպասարկութեանց տուած տեղեկութեան:

ՖՐԱՆՍԱ չէ ճշդած իր դերքը հարաւային Լիբանանի մէջ ստանձնելիք իր դերին մասին, երբ Իսրայէլ քաշուի: Պաշտպանութեան նախարար՝ Ա. Ռիշար տեսնուելէ ետք Իսրայէլի վարչապետ՝ Պարաքի եւ Պաշտպանութեան նախարարին հետ յայտնած է թէ նախքան իր մասնակցութիւնը բերելու միջնադիր ուժի մը շրջանին մէջ, կ'ուզէ որ յարգուի ՄԱԿ-ի թիւ 425 բանաձեւը:

ՉԻԼԻԻ ՄԷՋ, նախկին նախագահ Փինոշէի թղթածրարով զբաղող դատաւորը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Փինոշէի նախկին աջ բազուկ, համդըստեան կոչուած զօրավար՝ Գարլոս Փորէսթիէի դէմ:

ՊԵԼԺԻՈՅ Ալպէր Բ. թագաւորը – 65 տարեկան – սրտի քառակի կամրջման գործողութեան մը ենթարկուած է առջի օր: Գործողութիւնը յաջողած է, կ'ըսեն բժիշկները:

ԼՈՆՏՈՆԻ վարչապետարանին (10 Տաունինկ սթրիթ) առջեւ քանի մը հարիւր մանուկներ ցոյց մը ըրած են Ապրիլ 15-ին, Շաբաթ օր: Գլխաւոր լոզունգն էր՝ «Վե՛րջ ծեծին»: Այս երախաները կը պահանջեն որ օրէնքով արգիլուի մարմնային պատիժները:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(14 Avril)

Հ. ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Ազրպէյջանի նախագահին հետ կատարուած հարցազրոյցը նախ նիւթ կ'ընէ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները: Ալիեւի համար Չէչէնիոյ սարսափելի պատերազմին մեկնակէտը հողային ամբողջականութեան եւ սահմաններու անբռնաբարելիութեան սկզբունքն է. բայց Ռուսերը երկակի չափանիշներով կը չարժին: Ազրպէյջանի հողային ամբողջականութիւնն ալ բռնաբարուած է Ղարաբաղի պատճառով. օտար գրաւումի տակ են, մէկ միլիոն ապաստանեալ ունին, բայց հակառակ իր բազմաթիւ խնդրանքներուն, Կրեմլին անտարբեր կը մնայ ու Հայերուն վրայ ճնշում չի բանեցներ:

Ալիեւ կը պատրաստուի Իրանի այց մը տալու: Թեհրանի մէջ արձանագրուող փոփոխութիւնները դրական կը թուին իրեն ու կրնան գեղեցիկ հեռանկարներ ընծայել: Յետոյ, հոն 30 միլիոն ազրպէյջանցի կ'ապրի:

Բաքու-Ճէյհան խողովակաշարի իրականացումին սիրոյն, անցքի հարկէն զեղչ մը ըրած է Վրաստանի նախագահ իր բարեկամին, կարեւոր նեցուկ ըլլալով առաջին շրջանէն անոր ընտրութեան:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսային, լաւագոյն յարաբերութիւններ ունի նախագահ Շիրաքի հետ: Սակայն, տնտեսական յարաբերութիւններու մակարդակը զինքը չի գոհացներ: Նախագահ Շիրաք հայ ղեկավարներու հետ իրենց երկխօսութեան ալ զօրավիգ է, բայց Հ. Ալիեւ կ'ուզէ որ Ֆրանսա օգնական ըլլայ իրենց նաեւ Ղարաբաղի վերակառուցումին:

Զրոյցին վերջին հարցումը կը վերաբերի 2003-ի նախագահական ընտրութեան իր թեկնածու ներկայանալու հաւանականութեան. պատասխանը դրական է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0-1 պարտութիւն մը կրեց Կէնկանէ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Ներկայիս նախավերջին է (19րդ), 28 կէտով: Առաջատար կը մնայ Լիլ 73 կէտով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

Վիլմոմպլը – Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի) 5-1

Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ – Ա.ԷՍ. Պրէվան 2-3

Լիոնի Շրջան

Մոնրամպէր – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին 0-3

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

ՀՄԸՄ Վալանս – Լը Թէյ 1-5

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

Սէն Ժոզէֆ – ՀՄԸՄ Արծիւ (Մարսէյլ) 1-2

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ՝ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ

ՄԵՂՐԻ՝ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՇՂԹԱՅԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՂԱԿԸ

Պէտք չունէինք անշուշտ համաշխարհային ատրճանաչափով կատարուած հրապարակային ազդարարութեան, դեբաղոյն ահազանգի մը ցնցիչ ու աղեխարշ շեշտերով, գիտակցելու համար մեր կացութեան յուսահատական զարգացումին, զոր ազնուասիրտ Պարոնուհի Գարոլայն Գոքս արձակեր է համայն հայութեան հասցէին, «Բաց Նամակի» (*) ձեւով, աշխարհով մէկ սփռուած՝ համացանցին միջոցով:

Առանց քաջութիւնն ունենալու՝ իրողութիւնը չորս աչքերով դիտելու, մինչեւ հիմա կէս խենթ կը ձեւանայինք, ջայլամի վերաբերմունք որդեգրեր էինք, ապագային հաշւոյն անիրական, սի՜ն յոյսեր սնուցանելու համար: Եւ ահա՛, այս բաց նամակը՝ խմբագրուած՝ անբասիր անձնաւորութեան մը կողմէ՝ որուն հայասիրական զգացումներուն մասին դոյզն կասկածամտութիւնը համազօր է աններելի, սրբապիղծ մեղանչումի:

Պարոնուհի Գ. Գոքս ահազանգ կը հնչեցնէ ի լուր համայն հայութեան՝ այն մեծ ու անմիջական վտանգին մասին, որ կը սպառնայ ճակատագրականօրէն ե՛ւ Հայաստանին, եւ Արցախին, ու նաեւ... Սփիւռքին:

Այսօր, կ'ըսէ ան, վերջին արարն է, որ կը կատարուի համայն հայութեան ճակատագրին կապակցութեամբ: Բայց այս վերջին արարին վրայ վարագոյրը չէ իջած, տակաւին պատեհութիւն կայ կործանումի ընթացքը բեկանելու, եթէ ամբողջ մեր ազգը մէկ մարդու պէս ըզգաստ՝ ոտքի կանգնի, լրիւ ստանձնելու համար իր պատասխանատուութիւնները, կացութեան պահանջած բարձր գիտակցութեամբ, եւ ստիպողական բնոյթով:

Այս սրտցաւ եւ յուզիչ բաց նամակը ունի՝ առաւելութիւնը՝ ամբողջական պատկերացումով ներկայացնելու ծանրակշիռ կացութիւնը՝ իր բոլոր երեսներով, բայց նաեւ իւրաքանչիւր հարցին վերաբերեալ հաւանական, անխուսափելի հետեւանքներն ալ մատնանիշ ընելու, առարկայական մօտեցումով մը:

Բառերը չի ծամծմեր ան, եւ չորս տարբեր ճամբաներէ չընթանար: «Անձնասպանական» կ'որակէ այն ծրագիրը, որ Ղարաբաղի հարցին լուծման շրջագծին մէջ կը նախատեսէ՝ Ազրբէջանին պատանցք մը տալ Մեղրիի վրայով դէպի Նախիջեւան (**): Մեղրի՝ համանուն հարկատու գետակին վրայ, Մա՜յր Արաքսի մօտ հանգոյց քաղաք մը՝ որու վրայով Հայաստան կը կապուի Իրանին: Այլ խօսքով՝ ասիկա կը նշանակէ ո՛չ միայն աւելի եւս անդամահատումը Հայաստանին, այլ մանաւանդ ամբողջումը Հայաստանի պաշարման շղթայի վերջին օղակին, փակումովը այն միակ դուռին, որ տակաւին բաց կը մնայ ցամաքի ճամբով արտաքին աշխարհի վրայ, բացի երկնքի ճամբայէն...

Արծարծուած իւրաքանչիւր կէտ կամ հարց, ինքնին արժանի է երկար մեկնաբանութեան ու վերլուծումի: Պատերազմի մը վտանգը իրականօրէն լուրջ ու անմիջական է՝ նախաձեռնութեամբ Ազրբէջանի, համագործակցութեամբ Թուրքիոյ եւ ռազմագետնի վրայ Չէչէններու օժանդակութեամբ: Զուգահեռաբար այս վտանգին, կայ Հայաստանէն զանգուածային արտագաղթը, մահափորձերու հետեւանքով կացութեան փտումը ներքին մարզին մէջ: Այս բոլոր տուեալները իրարու հետ անքակտելիօրէն սերտ աղերս ունին: Այս պատճառով ալ վտանգը ծանրակշիռ կը դառնայ, եւ բախտորոշ: Թիւերով ու թուականներով կը խօսի Պարոնուհին, կրկնապէս համոզիչ ու հիմնաւորեալ դարձնելով իր խօսքը: Կասկած չէ, ազգային ողբերգութիւն է պարզապէս, վերջին տարիներուն՝ մէկուկէս միլիոն հայրենաբնակ Հայերուն արտագաղթը Հայաստանէն: Այսպիսի սե՛ւ պատկերացում մը ցնորական երեւակայութեան արդիւնք պիտի համարէինք եւ անհաւանականութեան քմծիծաղով պիտի դիմաւորէինք հազիւ հի՜նգ տարիներ առաջ: Այսօր, դժբախտաբար կատարուած ու կատարուող իրողութիւն է:

Հայկական նո՛ր ողբերգութեան շատ մօտէն ծանօթ՝ Պարոնուհի Գոքս կը մասնաւորէ իր խօսքը՝ նաեւ Սփիւռքի հասցէին, եւ կը հրաւիրէ Սփիւռքահայերը հաւաքաբար եւ միակամ գործի անցնելու, կանխարգիլելու համար երկրորդ ցեղասպանութիւն մը, որ պիտի ըլլար վերջինը...

Ու տակաւին կայ հարցին միւս երեսը:

Երբ մենք մեզի այսպէս կը խօսինք օր ցերեկով, ցամաքամա՜ս ցամաքամաս, կը մոռնանք անշո՛ւշտ գոյութիւնը պատերուն ականջներուն, եւ միամիտներս՝ կ'ենթադրենք թէ մեր թշնամիները՝ Թուրքերը – քանի հարկ է կատուն կոչել կատու, եւ Թուրքը՝ Թուրք... – իրենց ականջներն ու աչքերը փակե՛ր են, եւ չեն իմանար ու տեսներ իրենց քիթերուն տակ – թէ՛ արեւելքէն եւ թէ արեւմուտքէն – տեղի ունեցող անցուդարձերը...

Եզրակացնելու համար կը վերադառնանք պատմութեան, որ՝ ահա՛. – Լրիւ 208 տարիներ առաջ, ստուգապէս 1792 Յուլիս 11-ին, Ֆրանսային սպառնացող Աւստրիացիներու եւ Փրուսիացիներու արշաւանքի սպառնալիքին առջեւ, Օրէնսդիր Ժողովը քուէարկեց հետեւեալ հրամանագիրը, – «Քաղաքացիներ, Հայրենիքը վտանգի մէջ է», եւ հրահանգեց հանրային զինուորագրութեանց հրապարակաւ ձեռնարկել ամբողջ Ֆրանսայի տարածքին... Այս հրամանագրին հրապարակումը հանդիսացաւ արդի հայրենասիրութեան ծնունդի գործնական առաջին արարքներէն մին:

Բաղդատենք հիմա.

Յեղափոխական Ֆրանսային սպառնացող վտանգը բացառաբար արտաքին էր, մինչ Հայաստանին սպառնացող վտանգը կրկնակի է, մէկը միւսէն աւելի ծանրակշիռ, ե՛ւ արտաքին, եւ ներքին:

Հայութիւնը երախտապարտ կը մնայ Պարոնուհի Գարոլայն Գոքսին, զգաստութեան այս սրտցաւ հրաւէրին համար, բայց նաեւ լուրջ ու բացայայտ ըսպառնալիքներուն առարկայական ցուցադրումին համար, հռչակելով՝ Հայրենիքը՝ վտանգի մէջ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(*) «Բաց Նամակ»ը տե՛ս «Յառաջ», 2000, Ապրիլ 6:

(**) Այս հաւանականութիւնը կրկնապէս հերքուեցաւ Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարար Վ. Օսկանեանի եւ նոյն պաշտօնատան մամուլի քարտուղար Արա Պապեանի կողմէ: Արձանագրելով հանդերձ այս հերքումները, կը մնայ նշել թէ անոնք երբեք չեն ջնջեր գոյութիւնը նման ծրագրի մը, եւ թէ Պարոնուհի Գարոլայն Գոքս չի կրնար իր խելապատակէն հնարել նման առաջադրանք մը: Պարոնուհի Գոքսին բրածն ու ըսածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ աչալուրջ ըլլալ նման «անձնասպանական» ծրագրի մը կապակցութեամբ վտանգը կա՛յ, եւ այդ վտանգը չի ջնջուիր հերքումներով:

(Հերքումը տեսնել՝ «Յառաջ», 2000, Ապրիլ 11):

CD REÇUS

NARINÉ SIMONIAN
piano

J.-S. BACH :
Petits préludes et fugues.
Etudes préliminaires au
Clavier Bien Tempéré.
6ème suite anglaise.

SEPM QUANTUM,
Paris 2000, Distribution *Studio SM*

Ո՞ՒՐ ՊԷՏՔ ԷՐ ՓՆՏՌԵԼ ԱՆԻԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒ ԹՈՌՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏՔԵՐԸ

Մարտ 23-ի (*) մեր թիւին մէջ արձագանգած էինք «Աթլաս» գեղատիպ պարբերաթերթին մէջ Անիի աւերակներուն մասին հրատարակուած յօդուածի մը: Յօդուածագիրը մի առ մի կը շրջէր Անիի եկեղեցիներէ մնացած աւերակները եւ մակերեսային ծանօթութիւններ կուտար այս քաղաքին պատմական անցեալին մասին: Մենք բաւական հետաքրքրական գտանք այն հարցադրոյցը, զոր յօդուածագիրը ունեցած էր Անիի Աւերակներէն քիչ անդին գտնուող եւ հիմա Օճաքլը կոչուած Անի գիւղի բնակիչներէն մէկուն հետ: Յօդուածագիրը, այն յոյսով թերեւս թէ այդ բնակիչներուն մէջ կը գտնէ Անիի բնակիչներէն շառաւիղ մը, թոռան թոռան թոռան թոռ մը, հարցումներ կ'ուղղէր ու շատ կը զարմանար որ այս մարդիկը բնաւ ալ հետաքրքրական չէին գտներ Անիի Աւերակ քաղաքը: Եւ երբ կը յիշեցնէր թէ շատեր աշխարհի ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն մինչեւ հոս կուգային այս աւերակները տեսնելու, Օճաքլը գիւղի բնակիչը ուս կը թօթուէր.

– Կ'երեւի թէ անոնք շատ դրամ ու քիչ խելք ունին:

Բայց երբ յօդուածագիրը երկրորդ անգամ հարցնելով զինքը կը հրաւիրէր քիչ մը լուրջ պատասխանելու, գիւղին բնակիչը կը պատասխանէր.

– Ո՞վ գիտէ, կ'երեւի թէ իրենց նախնիներուն յիշատակները փնտռելու կուգան: Ինչպէս որ մերիններն ալ Մէքքէ կամ Մէտինէ կ'երթան:

Յօդուածագիրը իսկապէս յուսախաբ եղա՞ծ էր արդեօք Անիի մերձակայքը, նաեւ Կարսի մէջ Անիի բնակիչներէն «թոռ» մը գտած չըլլալուն համար: Կամ իսկապէս կը հաւատա՞ր որ կրնար գտնել այդպիսի «թոռ» մը: Ամէն պարագայի կը գնահատենք իր բարեացակամութիւնը: Բայց արդէն Անի գիւղի այսօրուան բնակիչը կը յիշեցնէ թէ իրենք Անիցի չեն, այլ եկած են Հայմանայի կողմերէն:

Անկասկած, յօդուածագիրը չէր գիտեր, որ եթէ իսկապէս կ'ուզէր գտնել Անիի բնակիչներուն թոռներուն թոռներուն հետքերը, պէտք էր երթար մինչեւ Ղրիմ, մանաւանդ մինչեւ Լեհաստան, ուր գաղթած էին մայրաքաղաք Անիի բնակիչները այն շրջանէն ետք երբ Անի մայրաքաղաքը, Հայոց թագաւորներուն ներքին պառակտումներէն ու կռիւներէն վերջ, անցած էր Ասիայէն արշաւող Թուրքերու տիրապետութեան տակ: Ճիշդ է որ երկրաշարժ մը քարուքանդ ըրաւ Անի մայրաքաղաքը, բայց պատմութիւնը կը վկայէ թէ Հայերը այդ երկրաշարժէն առաջ արդէն մեծ մասամբ պարպած էին Անին ու սկսած էին արշաւել դէպի Արեւմուտք, խոյս տալու համար Թուրքերու արշաւանքներէն: Գիտենք որ Անիէն Լեհաստան գացած Հայերը բաւական կարեւոր գաղութ մը կազմած էին հոն: Բայց գիտենք նաեւ որ այդ գաղութն ալ օր մը ձուլուեցաւ գնաց, առանց իր ետին տեսանելի հետք մը ձգելու: Այլ խօսքով, «Աթլաս»ի յօդուածագիրը Լեհաստանի մէջ ալ այսօր պիտի չկարենար գտնել Անի քաղաքի բնակիչներուն թոռներուն թոռներուն հետքերը:

Շատ բնական է որ Օճաքլը գիւղի այսօրուան բնակիչներուն համար Անիի աւերակները որեւէ նշանակութիւն պիտի չունենան: Ուզենք չուզենք պիտի ընդունինք որ ասիկա մարդկային է: Մարդիկ իրենց նախնիները կը յարգեն, բայց ուրիշներու նախնիներուն նկատմամբ շատ անտարբեր կը մնան: Եթէ մասնաւոր զարգացում կամ պատրաստութիւն չէ տեսած, մարդ միայն իր սեփական ժողովուրդին սրբութիւններուն նկատմամբ է որ պատկառանք կը զգայ: Ճիշդ այդ պատճառաւ է որ պատմական կարեւոր յուշարձաններ մեծ վտանգի կ'ենթարկուին, երբ իրենց տէրերուն ձեռքէն կ'անցնին ուրիշներու ձեռքը: Այդ ուրիշները պիտի չկարենան անոնց նկատմամբ անհրաժեշտ գուրգուրանքն ու յարգանքը ցոյց տալ, այնպէս ինչպէս կուտան իրենց սեփական սրբութիւններուն եւ ժառանգութեանց նկատմամբ:

Պատմական յուշարձաններու դէմ յարգանքն ու սէրը մշակոյթի ու զարգացման հարց է: Մշակոյթի սիրահար մարդը ճաշակաւոր ու պատմական գեղեցկութիւններու նկատմամբ սէր զգացող մէկը կը գուրգուրայ պատմական ամէն իրեղէնի վրայ, իր ազգին պատկանի կամ ոչ, կամ նոյնիսկ եթէ թշնամի ազգի մը պատկանի: Իսկ այն որ այդպիսի ճաշակ մը եւ սէր մը չունի, եկեղեցիի մը, կամ մզկիթի մը քարերը կրնայ քակել եւ ամենայն հանգստութեամբ զանոնք գործածել իր տանը շինութեան մէջ:

Կրնա՞նք ըսել որ այդ ալ պահպանելու անուղղակի ձեւ մըն է: Կրնա՞նք ըսել որ եթէ այդ քարերը թալանուած կամ ուրիշ նպատակի մը համար գործածուած չըլլային, վաղուց կորսուած պիտի ըլլային: Մինչդեռ այս պարագային տան մը մէջ պահուած են եւ օր մը, ուշ – կանուխ, կրնան դարձեալ դրուիլ իրենց պատուանդանին վրայ:

Այսօր Թանգարաններու մէջ իրենց պատուոյ տեղը ունին ինչ ինչ հնութիւններ, որոնք կրցած են գոյատեւել եւ մինչեւ մեր օրերը հասնիլ, որովհետեւ ոմանք զանոնք գողցած են իրենց գտնուած տեղերէն ու պահած են, կամ ծախած են իրենց անձնական շահերուն համար: Կրնա՞նք վստահ ըլլալ որ անոնք մինչեւ մեր օրերը հասած կ'ըլլային, եթէ մնացած ըլլային իրենց տեղը:

Բայց այս նիւթը տարբեր նիւթ մըն է: «Աթլաս»ի յօդուածագիրը կարեւոր հարց մը յիշեցուցած է մեզի: Մարդիկ բնաւ չեն յուզուիր ուրիշներու պապերէն մնացած ժառանգութիւններուն դիմաց: Բայց բան մը կը փոխուի՞, եթէ մէկը զանոնք դաստիարակէ, եթէ մէկը անոնց բացատրէ, թէ կան պատմութենէն ժառանգուած հարստութիւններ, որոնց տէրը ամբողջ մարդկութիւնն է, այլ ո՛չ թէ այս կամ այն ազգը, այս կամ այն տէրութիւնը:

Բ. Հ.

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Մարտ 31:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ՎԱԼԱՆՍ

Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի 94-ԱՄԵԱԿԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ապրիլ 8-ին եւ 9-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Փարիզի մասնաճիւղին միօրեայ Հայկական դպրոցի աշակերտներուն, երիտասարդներու Թատերախումբին եւ աղջկանց պասքէթպոլի խումբին մասնակցութեամբ, Վալանսի մէջ կայացած գեղարուեստական երկօրեայ հանդիսութիւնները, որոնք նուիրուած էին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի 94-ամեակին, անցան ամբողջական յաջողութեամբ, հոգեկան ու հայկական մեծ հաճոյք պատճառեցին, թէ Փարիզէն մասնակցող 70 հոգինոց պատուիրակութեան, նաեւ՝ Վալանսի կազմակերպողներուն եւ թէ ալ՝ խուռներամ հանդիսատեսներու:

Անմիջապէս պէտք է ըսել որ պարահանդէսներու եւ ճաշերու «Համաճարակի» այս շրջանին, մեծ յանդգնութիւն էր երկօրեայ գեղարուեստական հանդիսութեամբ հրապարակ իջնել, գեղարուեստի հանդէպ բաւական անտարբերացած ամբոխին դէմ ... Բա՛յց, ուրախութիւն է յայտնել թէ եթէ վճռակամօրէն ձեռնարկենք եւ եթէ լաւ աշխատինք, կը յաջողինք անպայման եւ լաւագոյնս գնահատուած կ'ըլլայ գեղարուեստը եւ կ'օգտուի ժողովուրդը...:

Բեմադրիչներ՝ Մկրտիչ Պասմաճեանի եւ Սիլվա Հապէշեանի, նաեւ՝ պարուսոյց Քրիստինա Գալստեանի կողմէ պատրաստուած եւ երիտասարդներու ու պատանիներու կողմէ ներկայացուած թատերական «Սքէչներն» ու պարերը, լաւագոյնս գնահատուեցան հանդիսականներուն կողմէ, որոնք ամբողջութեամբ լեցուցած էին Վալանսի երաժշտանոցի գլխաւոր եւ շքեղ հանդիսասրահը:

Հանդիսութեան սկիզբը, Վալանսի մասնաճիւղին նախագահ Պր. Վարուժան Վարվառեանի բարի գալուստի արտայայտութենէն ետք խօսք առաւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Եւրոպայի Պատուիրակ գործիչ Ա. Քէչիչեան եւ ըսաւ. – ... Հայ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 1-ի երեկոյեան Գայաւի քաղաքապետարանին սրահին մէջ աւելի քան 450 հոգիի ներկայութեան տեղի ունեցաւ Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 85-ամեակի նշումը:

Սրահը զարդարուած էր հայկական ու ֆրանսական դրօշակներով ու պաստառով մը, որ կը յուշէր Թուականը՝ 1915 ԱՊՐԻԼ 7 – ՄԱՅԻՍ 3:

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած «Կայծակ» նուագախումբով, որ նուագեց հայկական ու ֆրանսական եղանակներ: Ապա, բեմ հրաւիրուեցաւ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախագահ Բժ. Մաչոյեան, որ ֆրանսերէնով հակիրճ պատմականը ըրաւ հերոսամարտին, տալով անոր դրդապատճառները՝ ինչո՞ւ տեղի ունեցաւ ան եւ ինչպէս վերջ գտաւ մեր յաղթանակով. չմոռցաւ նաեւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել քաղաքապետին որ այս սքանչելի, մաքուր ու գեղեցիկ սրահը ձրի տրամադրած էր, բաժանելով նաեւ օրուան որոշ ծախքերը:

Պէտք չմոռնանք նաեւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել մեզի անծանօթ հայրենակից Պ. Համօ Պետրոսեանին եւ «Յառաջ»ին, որոնք տօնակատարութեան չարթուն խիկ լոյս տեսած երկու յօդուածներով մանրամասնութիւններ տուին հերոսամարտէն, այդ օրերէն եւ ժամերէն, զորս անձնապէս ապրած եմ փոքր տարիքիս ու տպաւորուած:

Հ. Պետրոսեան իր յօդուածին վերջաւորութեան կ՚ըսէր թէ 85-ամեակի այս օրերուն զայն կը նուիրէր նահատակ քաջերուն՝ որպէս խունկ, մոմ ու փունջ մը ծաղիկ: Սակայն խոնարհելով եւ չմոռնալով անոնց անմահ յիշատակը ի՞նչ կարելի է ընել 85 երկար տարիներ յետոյ, երբ այլեւս հարկ է դասել որպէս պատմութիւն:

Այսօր մեր չար բախտէն, վարագոյրը բացուած է նոյն ճակատագրով:

Այսօր մեզի կը պակսին Արամներ, Խեչօներ, Դալի-Ղազարներ, Կորիւններ, Ուխտաւոր – Վռամեաններ, Իշխաններ, Գրիգորներ, Դրօներ, երբ մեր երկիրը քաոսի մէջ է ու թէեւ չկայ Թուրքը բայց կը գիտէ հեռուէն, երբ մենք մեր ձեռքերով կը փորենք մեր գերեզմանը...:

Վան. իմ անմահ Շահ-Բաղի գիւղ. ծննդավայր՝ անմոռանալի այգիներով, պտղատու ծառերով. ոչ մէկ երկիր ունի քու բուրմունքը: Հազիւ եօթը տարեկան, հեռացած եմ քեզմէ բայց միշտ կապուած երազով. քու ծովակին՝ Ախթամարին եւ մանաւանդ քու «Տըլէ Եաման»ին, զոր կ՚երգեմ առանձնութեան մէջ անգամ: Ա՜խ Վասպուրական, այս յառաջացած տարիքիս չատերու նման ես ալ աչքերս պիտի փակեմ առանց քեզ տեսնելու վերջին անգամ եւ «մնաս բարեաւ» ըսելու...

Ներկաները որոնք «Կայծակ» նուագախումբին երաժշտութեամբ պարեցին մինչեւ առաւօտեան ժամը 5-ը, դժկամելով հեռացան սրահէն:

Գովելի է Տիկնանց Յանձնախումբին ժրաջան աշխատանքը:

Ս. ԱՒՏՈՅԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Սան – Ֆրանսիսքոյի Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Մարտ 4-ին, տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը «Թրէժըր Այլընտ»ի մէջ, ուր ներկայ եղած են 160 հոգի: Յանձնախումբին գործունէութիւնը ներկայացուցած է Ռոքսան Մաքասճեան: Խօսք առնելով 1993-էն ի վեր Հարվարտ համալսարանի Հայագիտական ուսմանց ամպիոնի դասախօս Ճէյմս Ռասըլ, անդրադարձած է Թուրք կառավարութեան, ինչպէս նաեւ հրեայ իր ազդակիցներու որոշ խմբակցութիւններուն կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան ուրացման երեւոյթին: Փրոֆէսէօր Ռասըլ բուռն կերպով քննադատած է Թուրքիոյ կեցուածքը Հայկական ցեղասպանութեան ուրացման վերաբերեալ եւ դատապարտած այն պատմաբանները, որոնք կը փորձեն խեղաթիւրել պատմութիւնը: Գալիֆորնիոյ ներկայացուցիչներու Տան անդամ եւ մեծամասնութեան ղեկավար Բեվրլի Շէլլի նշելէ ետք թէ շատ լաւ կը հասկնայ հայկական զգացումներն ու մտահոգութիւնները, դրուատած է հանրային վարժարաններու մէջ Հայկական ցեղասպանութեան դասաւանդութեան ծրագիրը, որ պիտի նպաստէ հայութեան ծանօթացման ու արդարութեան ճանաչման: Հուսկ՝ Քէյթ Նահապետեան խօսած է ցեղասպանութեան դասաւանդման ծրագրին մասին:

«ԱՐՏԱՒԱԶԴ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 12-ին, տեղի ունեցած է «Արտաւազդ» Թատերախումբին կողմէ Օսկար Ուայլտի «Էրնէսթ կոչուելու հմայքը» թատերախաղին ներկայացումը: Նիւթը առնուած է Վիքթորիա Թագուհիի ժամանակաշրջանէն ետք Անգլիոյ աւանդապաշտ արքունիքին մէջ տիրող մթնոլորտէն եւ բարքերէն: Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են բեմադիր եւ թատերախաղը հայերէնի թարգմանած Գրիգոր Սաթամեան, Ալեքս Խորչիդեան, Ռուբէն Հարմանտայեան, Սօսի Վարժապետեան, Մարօ Աճէմեան, Արմէն Գերասիմեան եւ այլ դերասաններ: Թատերախաղը ներկայացուած է տասը անգամ, նոյն սրահին մէջ:

«ՄԱՍԻՍ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ

Կլենտէյլի «Ռոյըլ Փալաս» սրահին մէջ Մարտ 18-ին նշուած է ՍԴՀԿ-ի պաշտօնաթերթ «Մասիս» շաբաթաթերթի 20-ամեակը, որուն ներկայ եղած են 350 հոգի, որոնց շարքին՝ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան եւ Ս.Դ.Հ. Կուսակցութեան անցեալի եւ ներկայի ղեկավար դէմքեր: Խօսք առած են «Մասիս»ի խմբագիր տոքթոր Յարութիւն Սաղըրեան, Վաչէ Արք., Արմէն Մելքոնեան, «Բաց Նազար»ի խմբագիր Յովհաննէս Բալայեան, դրուատելով թերթին դերը գաղութին մէջ: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 20 հազար տոլար, ի նպաստ թերթին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Արեւմտեան Ամերիկայի Թեմի Լոս-Անճըլըսի առաջնորդարանին մէջ, Մարտ 26-ին տեղի ունեցած է Ղարաբաղի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանի մամուլի ասուլիսը, որուն ներկայ եղած են քանի մը թղթակիցներ: Առաւելաբար խօսուած է Ղարաբաղի մէջ կատարուած վերջին ոճրային արարքին մասին: Պարգեւ Արք. ըսած է թէ եղածը պարզապէս «ներքանձնական կռիւ մըն է»: Ի պատասխան դէպքին հաւանական զարգացումներուն վերաբերեալ թղթակցի մը յայտնած մտահոգութիւններուն, Առաջնորդը նշած է թէ «հարկ չկայ պէտք եղածէն աւելի կարեւորութիւն տալու պատահած դէպքերուն, որոնք ներանձնական հակառակութեան արդիւնք են, նախագահի եւ իր երբեմնի զործակից Սամուէլ Բաբայեանի միջեւ»:

ԼՐԱՏՈՒ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՆՈՐ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային ժողովի աւարտին ընտրուած նոր Շրջանային վարչութիւնը կազմուած է հետեւեալ անդամներով. –

Լիլիան Փէհլէվանեան. – Ատենապետուհի
Նազելի Թուրթիւն. – Փոխ – ատենապետ
Քրիսթիան Շիրվանեան. – Քարտուղար
Հռիփսիմէ Ալթունեան. – Փոխ – քարտուղար
Նիկոլա Կալէնց. – Հայերէնի քարտուղար
Արաքսի Գարանֆիլեան. – Գանձապահ
Անայիս Պէնար – Սրապեան. – Փոխ – գանձապահ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ

Արփինէ Մուրատեան. – Խորհրդական

ՄԱՐՍԷՅԼ

Գլեմանս Թիւթէլեան. – Խորհրդական

մշակոյթի եւ գեղարուեստի նուիրեալ այս խումբը որ կուգայ մեծ եւ խառնիճաղանճ Փարիզ քաղաքէն, փունջ մը հեռու ծաղիկներ են...» եւ յիրաւի, «հերոսներու» պէս ընդունուեցան անոնք Վալանսի հայութեան կողմէ...

Շաբաթ օր, գլխաւոր հանդիսութեան, բացառիկ փայլը հանդիսացաւ, Հալէպէն յատկապէս հրաւիրուած Օրհորդ Սալբի Տարագճեանի արտասանական ելոյթը: Մենք կ՚ըսենք արտասանական, բայց, շնորհալի Սալբին, եւ այնքա՜ն զգայուն եւ հմայիչ ելոյթ – արտայայտութիւններով, խսկապէս նուաճեց այդ դժուարին մակարդակը ... Սալբին, յոտնկայս եւ երկար ծափահարութիւններու արժանացաւ:

Կիրակի օրուան պաշտօնական մրցումը անցաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ: Ապա՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի սրահին մէջ կայացած ճաշը դարձաւ իր գեղարուեստական ելոյթներով պայծառացնող հաւաքոյթ հանդիսութեան ամբողջականութիւնը:

Այս առթիւ, յատկապէս քաջալերանքի եւ շնորհակալութեան արժանի է, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Փարիզի Միօրեայ դպրոցին պատասխանատու Տէր եւ Տիկին Արման եւ Վիվեան Մուրատեանի անխոնջ աշխատանքը: Շնորհակալութեան արժանի են նաեւ՝ Մկրտիչ Պապաճեանը, Փ. Փաշապէգեանը, Ա. Էթէէմէզեանը եւ Օր. Վ. Թահանը, որոնք օգտակար եղան 70 հոգինոց պատուիրակութեան առաջնորդութեան:

Անշուշտ եւ անպայման մեծ շնորհակալութեան արժանի է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Վալանսի Տիկնանց վարչութիւնը, 18 տարիէ ի վեր՝ առաջնորդութեամբ Տիկին Հ. Քէշիշեանի, որ մեծապէս նպաստեց այս ձեռնարկի ընդհանուր յաջողութեան:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հիմնադրութեան 94-ամեակի երկօրեայ այս հանդիսութիւնները կը վայելէր տոքթոր Էտի Ադամեանի հովանաւորութիւնը:

Հուսկ՝ պէտք չէ ըսել որ մշակութային եւ գեղարուեստական ձեռնարկները չեն յաջողիր ... Պէտք է փորձենք եւ՛ փորձենք ու լաւ աշխատինք... կը տեսնենք ու կը վայելենք թէ ինչպէ՜ս կը յաջողին եղեր...

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՅ, ՏԵՍԱՅ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԻ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«Ինչպէ՞ս կ՚ապրէի Լիոն: Հայրս ամէն ամիս գումար մը կը ղրկէր: Մինչեւ որ Անտրէ Օլիվիէ վեց տարեկան եղաւ, ապրեցանք շնորհիւ, հօրս օգնութեան: Յետոյ կրցայ քարտուղարուհիի պաշտօն մը գտնել Էթնամի ընկերութեան մէջ: Այդ ընկերութիւնը Թուղթի մեծաքանակ վաճառքով կը զբաղէր: Հոն էր որ ծանօթացայ Պր. Վիթէի հետ»:

– Եւ անմիջապէս սիրահարեցաք եւ ամուսնացաք:

– Ոչ, այդ արդէն չեմ կարծեր որ քեզի շատ հետաքրքրէ: Ամուսնացայ տարիներ վերջ: Թերեւս աւելի հետաքրքրական կ՚ըլլայ քեզի գիտնալ թէ ինչպիսի տղայ էր Անտրէ Օլիվիէ Վէրժէ:

«Վեց տարեկանին արդէն ժպտուն եւ վառվռուն տղայ մըն էր: Երբեմն կրակուող բարկացող ալ, բայց գիտէր սիրցնել ինքզինքը: Իմ աչքս անոր հանդէպ բնական էր անշուշտ, բայց ամէն ոք, չուրջս, կը սիրէր տղաս: Հայրս կը գուրգուրար վրան: Կ՚ըսէր՝ «քանի որ հայր չունի, մէկը պէտք է իր տեղը բռնէ»: Յաջող էր դպրոցին մէջ. երբեք որեւէ դժուարութիւն չունեցայ այդ մասին: Քանի կը մեծնար, կ՚առնէր, հետզհետէ քու ձեւերդ: Բնականաբար, երբ սկսաւ նկատել որ իր տարեկիցները ունէին հայր եւ ինք՝ ոչ, հարցումներ ըրաւ:

«Այդպիսի պարագայի մը յարմար պատասխանը ըսել է՝ «ճամբորդութեան մէջ է, հեռու տեղ մը, կուգայ օր մը ու կը տեսնես թէ գեղեցիկ, բարի հայր մը ունիս»: Այդպէս ըսի: Հարցուց՝ «Աւելի՞ բարի քան փէփէն»: «Թերեւս»:

«Այդպէս անցաւ քանի մը տարի: Յետոյ, երբ եղաւ քիչ մը աւելի խելահաս եւ տեսաւ որ ճամբորդը կ՚ուշանար եւ նամակներու ցրուիչը ոչ մէկ լուր կը բերէր անծանօթ հօրմէն, հետզհետէ մոռցաւ քեզի: Թերեւս ալ չմոռցաւ, բայց ան ալ ունէր կարծես իր ամուր – փրոփրը ու լռեց»:

Օլիվիէ Տրկարտէն անգամ մը եւս յարեց, դրեթէ պոռաց՝

– Ո՞ւր է հիմա:

Տիկին Վիթէ յուզուած էր: Պահ մը դադրեցաւ պատմելէ: Զպատասխանեց անմիջապէս Օլիվիէի հարցումին: Ձեռքով նշան մը ըրաւ որ սպասէ:

– Ո՞ւր է հիմա. ըսեմ: Այդ ըսելու համար էր արդէն որ ուզեցի քեզ տեսնել, այդ պատճառով տուի թերթին: Ես չեմ կարծեր որ երկար ապրիմ այլեւս: Արդէն, կը տեսնես, անկարող մըն եմ, գամուած անկողնին: Ուզեցի քեզ տեսնել որ հոգ տանիս տղուդ:

Տիկին Վիթէ լռեց վերստին: Աչքերը յառեց Օլիվիէի դէմքին՝ որ ներքին տագնապի մը նշանները ցոյց կուտար ակամայ. տժգունած էր: Ծերունի կինը անգամ մը եւս կեդրոնացուց իր նայուածքը անոր աչքերուն մէջ, ինչպէս կ՚ընէր ատենին երբ երկուքն ալ երիտասարդ էին եւ միասին:

Հեկեկաց՝ «անմոռանալի օր մըն էր»... – Թաղեցի Շամբանի գերեզմանատան մէջ:

Աւելցուց, աւելի յստակ՝

– Երկու օր վերջ տասը տարեկան պիտի ըլլար: Առողջ տղայ էր. ոչ մէկ լուրջ հիւանդութիւն մինչեւ արկածը. անակնկալ, անիմաստ, անըմբռնելի արկած մը...

– Ինչպէս ամէն արկած, ընդմիջեց Օլիվիէ, բան մը ըսած ըլլալու եւ իր յուզումը ծածկելու մեքենական մտադրութեամբ:

«Երեւակայէ. դուռ գնաց հեծանիւի մը. փողոցը մեր տան մօտ, դիմաց անցնելու պահուն, հեծանիւը մը եկեր զարներ է կռնակէն: Երբ տուն բերին տղաս, մահուան մէջ էր արդէն: Ինկած էր գլխուն վրայ, բախումէն օդը բարձրացած եւ գետին ինկած գլխուն վրայ: Երիտասարդ մըն էր հեծանիւին վրայ: Կ՚երեւի արագ կը վարէր իր մեքենան, գլուխը կախ, առանց նայելու իր առջեւը: Ահա այսպէս մահացաւ մեր տղան...

Տիկին Վիթէ լռեց: Այր ու կին մնացին լուռ երկար պահ մը:

Տիկին Վիթէ խօսեցաւ առաջինը.

– Ձեմ գիտեր լաւ ըրի թէ գէշ քեզի քովս կանչելով: Կը զգամ որ հետզհետէ կը տկարանամ: Անկասկած մօտ է վերջաւորութիւնը: Ձէի կրնար մեկնիլ առանց հարազատի մը յանձնելու տղուս գերեզմանը: Մտածեցի որ ամենայարմարը դուն էիր:

Թերեւս քիչ մը ծաղրանք կար վերջին բառերուն մէջ, բայց Օլիվիէ չնկատեց կամ չուզեց նկատել այդ: Ոտքի ելաւ, աւելի մօտեցաւ անկողինին, վերստին իր երկու ափերուն մէջ առաւ հիւանդին այն ձեռքը որ իրեն ամէնէն մօտ էր, շոյեց, իր շուրթերուն տարաւ եւ մրմնջաց՝

– Ներողութիւն... Ներողութիւն:

Այնքան ցած էր իր ձայնը որ Տիկին Վիթէ չլսեց. գոնէ այդ տպաւորութիւնը ունեցաւ Օլիվիէ, որովհետեւ հիւանդին դէմքը մնաց անտարբեր: Օլիվիէ չուզեց կրկնել: Ձէր ալ կրնար: Անկարող էր կեդրոնացնել իր միտքը: Ինքզինքին վրայ ճիգ մըն էր ըրած արդէն արտաբերելու համար այդ երկու բառերը. եւ այդ էր պատճառը որ անոնք հազիւ լսելի էին տառօջ ականջներու: Ու Տիկին Վիթէին ականջները մաշած էին, անկասկած:

Վերստին կինն էր որ խզեց լռութիւնը:

(Շար. 7)

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS
Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE

Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène

—— Place de la Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION
DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE
DU GENOCIDE PAR LE SENAT

avec la participation des communautés
héllénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;

— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rus du Bac — Rue de Varenne

— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

Des cérémonies de commémoration sont également prévues à Alfortville, Issy-les-Moulineaux, Clamart, Arnouville

24 Avril 2000 — 10h30 : Messe de Requiem en la Cathédrale Apostolique Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

30 Avril 2000 — 15h00 : Messe de Requiem en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.

COMITE DU 24 AVRIL

Adressez vos soutiens financiers à l'ordre du "Comité du 24 Avril" : 34, avenue des Champs-Elysées — 75008 PARIS

RHONE-ALPES

PROGRAMME

DIMANCHE 23 AVRIL

— **18h: Rassemblement devant le Consulat de Turquie;**

— **20h: Veillée informative sur la Place des Terreaux — Lyon 1er.**

LUNDI 24 AVRIL

— **10h: Messe de Requiem en l'Eglise Apostolique St-Jacques de Lyon** — 40, rue d'Arménie.

— **17h: Rassemblement Place Bellecour — Dépôt de gerbes.**

— **18h: Défilé jusqu'à la Préfecture du Rhône** — rue Pierre Corneille (côté rue Dunoir) — Lyon 3e — **Allocutions.**

— **CHASSE SUR RHONE** - **Samedi 22 Avril** — 17h: Rassemblement rue du Génocide Arménien devant la stèle des martyrs du Génocide Dépôt de gerbes et allocutions — **DECINES** - **Lundi 24 Avril** — 9h30 : Messe de Requiem en l'église Sourp Asdvadzadzine — 11h: Marche en direction de la Place de la Libération devant le Monument du Génocide Arménien — 11h30: Dépôt de gerbes et allocutions. — **GRENOBLE** - **Lundi 24 Avril** — 10h: Messe de Requiem à Notre Dame de Délivrande, rue Gay, St. Martin d'Hères — 12h15: Dépôt de gerbes Place du 24 Avril à St Martin d'Hères — 12h30: Défilé jusqu'à la stèle du Khatchkar Parc Paul Mistral à Grenoble — **MEYZIEU** - **Dimanche 30 Avril** — 9h30: Rassemblement Place des Droits de l'Homme sur l'Ave. de Verdun— Dépôt de gerbes et allocutions. — **PONT DE CHERUY** — 10h: Messe de Requiem en l'Eglise St Nichan — 11h45 Dépôt de gerbes au Monument du Génocide — Allocutions. — **SAINT CHAMOND** — **Lundi 24 Avril** — 10h. Messe en l'église Notre-Dame — 11h: Défilé jusqu'au Square du 24 Avril — Dépôt de gerbes et allocutions — 11h30: Vin d'honneur à la salle de l'église arménienne. — **SAINT ETIENNE** — **Lundi 24 Avril** — 10h: Messe de Requiem en l'église arménienne — 11h: Dépôt de gerbes et allocutions Place d'Arménie — 11h30: Vin d'honnur à la salle de l'église arménienne. — **VAULX EN VELIN** — **Mardi 25 Avril** — 12h: Rassemblement Place de la Nation — Dépôt de gerbes et allocutions — 12h30: Vin d'honneur (précisions sur place). — **VIENNE** — **Vendredi 28 Avril** — 20h45: Présentation des actes du Colloque «L'Actualité du Génocide Arménien», avec la participation de Ara KRIKORIAN, président du CDCA, Yves TERNON, docteur en Histoire, Hélène STRAPELIAS, historienne, directrice des études au Collège Sévigné — Hôtel de la Poste - 47, cours Romestang - entrée libre. — **Dimanche 30 Avril** — 10h: Messe de Requiem en la Chapelle Saint-Théodore — 12h30: Rassemblement devant la Stèle du Génocide, rue du 24 Avril 1915 — Dépôt de gerbes — Allocutions — Vin d'honneur à la Salle «Abovian» - 1, quai Pajot. L'ensemble des manifestations est organisé par le Comité du 24 Avril de Vienne.

MARSEILLE

LUNDI 24 AVRIL

— 16h: Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale apostolique arménienne, 339, ave. du Prado;

— 17: Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative de la Cathédrale.

— 17h30: Rassemblement et discours devant le Consulat de Turquie;

— 17h45: Défilé et manifestation : rue Paradis, rond-point Perrier, Avenue du Prado, Parc Chanot.

— 19h30: Meeting au Palais des Congrès, Parc Chanot :
- «La mémoire du génocide» par Mme **Claire Mouradian**, historienne, chercheur au CNRS, Témoignage de Monsieur **Ali Ertem**, Turc d'Allemagne, Président de l'Association des «Opposants au Génocide», «L'actualité juridique de la reconnaissance du génocide par **Maître Philippe Krikorian**, Vidéo sur l'actualité du Sénat. Participation de la Chorale Sahak-Mesrop. Exposition photos présentée par l'Association ARAM: «Du génocide à sa reconnaissance».

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ժամանակացոյց

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՊՐԻԼ 20, ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8–ին :
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին :
Ոտնլուայ ժամը 4–ին :
Խաւարում ժամը 7·30–ին :
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման՝ ժամը 5·30–ին :

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ցիշատակ Ընթրեաց Տեառն :
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին :
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին :
Ոտնլուայ ժամը 17–ին :
Խաւարումն ժամը 19·30–ին :
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման ժամը 5–ին :

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ցիշատակ Ընթրեաց Տեառն :
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Ոտնլուայ ժամը 16·30–ին :
Խաւարումն երեկոյեան ժամը 20–ին :
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման ժամը 18–ին :

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ընթրեաց պատարագ ժամը 11–ին :
Ոտնլուայ ժամը 16·30–ին :
Խաւարում ժամը 19–ին :
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Թաղում ժամը 17–ին :

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10·30–ին :
Ոտնլուայ ժամը 16·30–ին :
Խաւարում ժամը 20–ին :
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման ժամը 5–ին :

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին :
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16–ին :
Կարգ Չարչարանաց ժամը 19·30–ին :
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Թաղման Թափօր ժամը 17–ին :

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին :
Կը պատարագէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 18–ին :
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Թաղման կարգ եւ թափօր ժամը 18–ին :

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ցիշատակ վերջին Ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
Ապաշխարութեան կարգ եւ Հաղորդութիւն ժամը 9–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Ոտնլուայի կարգ ժամը 17·30–ին :
Կարգ Խաւարման ժամը 20–ին :
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման ժամը 18–ին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. – Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի հարիւրամեակի հանդիսութեան առթիւ Տիգրան եւ Ալին Ալեքսանեանէն, փոխան յուշանուէրի, 2000 Ֆր. :

⁂

Կէկէլ Խաչատուրեանէ, Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի 100–ամեակի առթիւ՝ 500 Ֆր. :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ոտնլուայ ժամը 17·30–ին :
Պատարագ ժամը 18·30–ին :
Խաւարում ժամը 20·30–ին :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
Փ Ա Ր Ի Զ
ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈԼԻՆԻ
Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն սկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

NICE

— **Dimanche 23 Avril** (jour de Pâques) : un podium sera installé Place du Palais de Nice, face au Palais de Justice, pour une veillée qui aura lieu de 15h à 22h, avec animation musicale, affiches et distribution de tracts.

— **Lundi 24 Avril** : Marche du souvenir qui se déroulera de 15h à 16h30 depuis la Promenade des Anglais (face à l'hôtel Méridien) jusqu'au Monument aux Morts, où est prévu un dépôt de gerbes à la mémoire de nos martyrs de 1915 et de nos anciens combattants des deux dernières guerres 1914-18, 1939-45. Avant la cérémonie à 11h un Office de Requiem aura lieu à l'église apostolique arménienne Ste Marie, 281, Bd. de la Madeleine à Nice.

CANNES

— **Lundi 24** Avril : Le Conseil Communautaire Arménien de la Côte d'Azur et l'Union des Arméniens de Cannes et des Environs vous informe que la Commémoration du 85e Anniversaire du Génocide Arménien perpétré par le gouvernement Jeune-Turc de 1915 se déroulera à 11h au Square d'Arménie, 20, Bd d'Alsace (derrière la Gare SNCF) comme suit :

— 11h: Rassemblement devant le Square d'Arménie. Discours commémoratifs du Comité d'Organisation du 85e anninversaire du Génocide du Peuple arménien. Discours du Maire ou de son représentant. Dépôt de gerbes. Prière pour nos martyrs et nos anciens combattants et résistants français d'origine arménienne, morts pour la France, par Mgr. Narek Chakarian, Evêque des Arméniens de Nice et des Environs.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 19
MERCREDI
19 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·889 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.889

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԽՕՍՔԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Ապրիլ 15-ին ուղերձով մը դիմած է Ղարաբաղի ժողովուրդին ուր կ'ըսէ թէ շատ մտահոգուած է իր դէմ կատարուած ոճրափորձին հետաքննութենէն, յատկապէս այն պատճառով որ արարքին կազմակերպիչն է Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախկին նախարարը: Կը թելադրէ որ հանրութիւնը զուսպ մնայ ու հանդուրժողութիւն ցոյց տայ: Իրաւապահ մարմիններուն ալ կոչ կ'ուղղէ որեւէ քաղաքացիի արժանապատուութիւնը վիրաւորող ամենափոքր քայլէ զգուշանալու: Նպատակայարմար չի նկատեր «այն գործողութիւնները որոնք կրնան որակուիլ որպէս ազատօրէն արտայայտուելու իրաւունքի ոտնահարում»:

Նախագահ Ա. Ղուկասեան հարկ տեսած է յիշեցնելու Ղարաբաղի ժողովուրդին թէ ամբողջ հայութիւնը բնական է որ ամէն մէկ հարցի մէջ չբաժնէ Ղարաբաղցիներու տեսակէտները: Սակայն, անիկա արգելք չէ որ յարգուի կարծիքը այն մարդոց որոնք շատ բան ըրած են Ղարաբաղի համար:

Ուղերձին վերջին մասին մէջ Ա. Ղուկասեան անդրադառնալով իր դէմ գործուած մահափորձին դատական հետապնդումին, կ'ըսէ. – «Մեր ժողովուրդի մօտ չկան օտարներ ու հարազատներ, կանք բոլորս հաւասար օրէնքի եւ պատասխանատու՝ հայ ազգի առջեւ: Ներելու կարողութիւնը պէտք է դառնայ մեր փրկագոյն առաքինութիւնը: Եթէ մեզմէ ոեւէ մէկը ձեռք բարձրացուցած է երկրի նախագահին վրայ, կը նշանակէ որ միայն մեղսագործը չէ որ մեղաւոր է: Ո՛չ մէկ անմեղ մարդ պէտք է ամբաստանուի եւ ո՛չ մէկը պէտք է կարենայ խուսափիլ պատիժէն, եթէ ան խախտած է օրէնքը: Դատարանն է որ պէտք է որոշէ մեղաւորները եւ անոնց մեղքի չափը: Իսկ յետոյ, ես այն համոզումն ունիմ որ ժողովուրդը պէտք է ըսէ իր խօսքը: Գիտակցելով որ պատասխանատու եմ հայ ժողովուրդի ու Ղարաբաղի պետութեան առջեւ, ես կ'երաշխաւորեմ որ դատավարութիւնը դռնբաց պիտի ըլլայ եւ իւրաքանչիւր մեղադրեալ պիտի կարենայ պահպանել իր պաշտպանութեան իրաւունքը: Միայն օրէնքի վերակայութեան շնորհիւ է որ հայ հասարակութեան մօտ պիտի վերահաստատուի վստահութեան մթնոլորտը: Աւարտելով իմ դիմումը, անգամ մը եւս կը փափաքիմ հաւաստիացնել ձեզի, որ կատարուած ոճրագործութիւնը չի՛ կրնար խախտել Ղարաբաղի մէջ օրէնքի գերակայութեան հաստատման ուղղութեամբ իմ մտադրութիւնները: Մեր ժողովուրդը իր անձնուէր կամքին շնորհիւ է որ ձեռք բերած է իր ճակատագիրը տնօրինելու իրաւունքը եւ ո՛չ ոք կրնայ ժողովուրդը բռնութեամբ շեղել իր բռնած ուղիէն»:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՎԻՐԱՀԱՏՈՒԻ

Ա. Ղուկասեանի առողջութեան հսկող բժիշկները որոշած էին Ապրիլ 18-ին զայն ենթարկել նոր վիրահատութեան մը: Վիրաբոյժները կը նախատեսէին ձախ ոտքի ոսկորին փամփուշտներէ վնասուած հատուածը փոխարինել արուեստական ոսկորով: Վիրաւոր միւս ոտքին վիճակը առայժմ մտահոգիչ չէր նկատուեր: Բժիշկներուն կարծիքով ԼՂՀ նախագահին վերջնական ապաքինման համար հարկ է սպասել քանի մը ամիս:

Այսուհանդերձ, ԼՂՀ նախագահը Ապրիլ 17-ին ընդունած է աշխատանքի այցով Երեւան գտնուող ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեանն ու ԼՂՀ գլխաւոր դատախազ Մ. Ղուկասեանը:

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 17 / 18)

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑ Ի ՆՊԱՍՏ ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ

Ապրիլ 17-ին, որպէս զօրակցութիւն ԼՂՀ-ի մէջ վարչապետը զրպարտելու մեղադրանքով տարուան մը բանտարկութեան դատապարտուած լրագրող Վ. Աղաջանեանի, հայաստանեան լրատուիչներու ներկայացուցիչներ հաւաքուած են Երեւանի ԼՂՀ ներկայացուցչութեան առջեւ, կրելով «Ազատութիւն Վ. Աղաջանեանին», «Ազատութիւն խօսքի ազատութեանը» արձանագրութիւններով պաստառներ: Ցոյցին մասնակիցները ստորագրած են դիմում մը, ուղղուած Ա. Ղուկասեանի, պահանջելով Վ. Աղաջանեանի անյապաղ ազատ արձակումը: Դիմումը կոչ կ'ուղղէ Սփիւռքի հայութեան ալ որ ցոյցեր կազմակերպեն այն քաղաքներուն մէջ ուր ԼՂՀ ներկայացուցչութիւն կը գործէ: Հոն կ'ըսուի նաեւ թէ Ապրիլ 18-էն սկսեալ Հայաստանի լրատուիչները կը սկսին արտատպել ռուսական եւ ուկրանական մամուլի այն յօդուածները ուր փաստեր կը տրուին ԼՂՀ վարչապետ Ա. Ղուկասեանի եւ անոր շրջանակին ղրիմեան գործունէութեան մասին: Ցուցարարներու պատուիրակութիւնը ընդունած է ԼՂՀ ներկայացուցիչ Կարէն Միրզոյեան որ ըսած է թէ կատարուածը սխալ էր, սակայն Վ. Աղաջանեանի հարցը պէտք է լուծուի օրէնքի շրջանակին մէջ: Յետոյ ցուցարարները ուղղուած են «Հայաստան» հիմնադրամի ժողովին վայրը ուր մասնակից էր նաեւ վարչապետ Ա. Դանիէլեան:

ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի նիստին մէկ ընդմիջումին զրոյց ունեցած է լրագրողներու հետ: Ուղղուած հարցումները մեծ մասով վերաբերած են լրագրող Վ. Աղաջանեանի տարուան մը բանտարկութեան դատապարտութեան, սակայն, վարչապետը լուռ մնացած է այդ մասին: Միայն ըսած է. «Կարող եմ ասել որ ես նոյնիսկ հայցով դատարան չեմ դիմել: Եթէ դիմէի, ապա պատիժն աւելի խիստ կը լինէր, որովհետեւ ինչպէս դուք գիտէք, եղել են ոչ թէ մէկ, այլ մէկ տասնեակից աւելի վարկաբեկիչ յօդուածներ»:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ

Ապրիլ 17-ին Երեւանի մէջ սկսած է «Հայաստան» հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին 9-րդ նիստը, մասնակցութեամբ՝ խորհուրդի 23 անդամներուն որոնց վրայ աւելցած են Ազգային Ժողովի նախագահը, վարչապետը, Գարեգին Բ., ԼՂՀ վարչապետը եւ Սփիւռքի չորս նոր անդամները: Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերուն յիշատակին վայրկեանի մը լռութեամբ յարգանքէն ետք նիստը բացած է Ռ. Քոչարեան: Ծանրանալով հիմնադրամին միասնական շարժումի յատկանիշին վրայ, նախագահը շատ կարեւոր նկատած է Արցախի հիւսիս-հարաւ մայրուղիին շինութիւնը, նաեւ հիմնադրամին մեծ համբաւին ամրապնդումը: Գործադիր տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի հաշուետուութեան համաձայն 1999-ին 3·5 միլիոն տոլարի մուտք եղած է (առանց Նոյեմբերին ԱՄՆ կատարուած հեռատեսիլի մարաթոնին հասոյթին): Կատարուած է մօտ 3·9 միլիոն տոլարի աշխատանք. մօտ 1·9 միլիոնը Արցախի մէջ, 1·5 միլիոնը աղէտի գօտին: Հոն այցելած են հոգաբարձուներ ներկայ գտնուելու 66 բնակարանէ բաղկացած շէնքի մը նորամուտին: Արարողութեան ներկայ գտնուած են Ֆրանսայէն Տիրուհի Պօյաճեան ու եղբայրը՝ Հայկազ Պօյաճեան որոնք իրենց մօր յիշատակին 60 միլիոն դրամ նուիրած են հիմնադրամին. այդ գումարով կառուցուած են նոյն շէնքին երկու մուտքերը:

ԺԱՆ-ՓՈԼ ՊՐԻՒԹ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսա-Հայաստան խորհրդարանական խումբի նախագահ, երեսփոխան Ժ.-Փ. Պրէթ Ապրիլ 17-ին Երեւանի Ֆրանսական դեսպանատունը տեղի ունեցած ասուլիսի ընթացքին ըսած է թէ Թուրքիոյ հետ տնտեսական յարաբերութիւնները, անկասկած իրենց ազդեցութիւնը ունեցան Ֆրանսայի Ծերակոյտին մերժումին վրայ ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին, եւ յոյս յայտնած է թէ ան կը ներկայացուի երրորդ անգամ մը եւս:

Ֆրանսացի երեսփոխանը ներկայացնելով իր գլխաւորած պատուիրակութեան այցելութեան նպատակները, ըսած է թէ կ'ընդգրկեն գլխաւոր երեք թեմաներ՝ տնտեսական կապեր, ժողովրդավարութիւնը եւ մարդկային իրաւունքները Հայաստանի մէջ եւ Ֆրանսախօսութիւնը:

Խօսելով նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան մասին, ըսած է թէ դեռ ընելիքներ կան, ու աւելցուցած է թէ բացառելի չէ որ Հայաստանի եւ Ազրպէջանի անդամակցութիւնը ընդունուի միաժամանակ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԸ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան գիւղնախարար Զաւէն Գէորգեանի ու խորհրդականներու հետ գացած է Վայոց ձոր: Այցելած են նախ Նորավանքի Եկեղեցին, Օրբելեաններու դամբարանը, ապա Եղեգնաձորի պահածոներու գործատունը: Հոն ներկայիս ծիրանի, վարդի, ընկոյզի անուշներու փորձնական արտադրութիւն կը կատարուի, բայց որպէսզի գործատունը կարենայ 50 – 60 տոկոս հզօրութեամբ աշխատիլ, անհրաժեշտ է 200 միլիոն դրամ: Վարչապետը խոստացած է վարկի ձեւով յատկացնել այդ գումարը: Յետոյ Ա. Սարգսեան ու ընկերակիցները մասնակցած են Վայք-Եղեգնաձոր Ջրատարին բացումին ու Վայքի «Բերրիութիւն» ընկերութիւնը որ խաղողի, ծիրանի, դեղձի մրգաստաններ կը ստեղծէ:

1915-Ի ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ՀԵՏԱՄՈՒՏ ՋԱՆՔԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինի կաթողիկէ ակադեմիային մէջ մամուլի ասուլիս մը նիւթ եղած է Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցը. ասուլիսը կազմակերպուած է ցեղասպանութեան հակառակորդներու միութեան կողմէ որ հետամուտ է նաեւ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին: Ասուլիսին մասնակցած են նոյն կազմակերպութեան նախագահ Ալի Էրթէմ, Թէսա Հոֆման, Հայ Կեդրոնէն Ժիրայր Քոչարեան ու Թուրք հանրային գործիչ Տողան Աքհանլը: Գերմանական եւ թրքական լրատուիչները մերժած են ներկայ գտնուիլ նոյն ասուլիսին:

Ա. Էրթէմ յայտնած է թէ 1915-ի ճանաչումին համար ձեռնարկած են ստորագրութեան հաւաք մը ու 11·247 ստորագրութեամբ դիմում մը ղրկած են Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի նախագահ Ե. Ագպուլութի որպէսզի Թուրքիա ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը. սակայն ստորագրութիւններու ծրարը առանց բացուած ըլլալու ետ եկած է: Ըսելով որ 1915-ի ճանաչումը կարեւոր է յետագայ կրկնութիւնները արգիլելու համար, յատկապէս Քիւրտերու պարագային, Ալի Էրթէմ աւելցուցած է թէ Ապրիլ 13-ին ստորագրութիւններու ցանկը յանձնած են Գերմանիոյ Խորհրդարանի ստորագրութիւններու յանձնախումբին նախագահին, որպէսզի Գերմանիա եւս հետեւի Շուէտի օրինակին:

ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Ցեղասպանութեան 85-ամեակին առթիւ Նիւ-Եորքի «Թայմզ» հրապարակին վրայ 400 Հայեր հաւաքուած են, իրենց ձեռքը ունենալով «Նիւ-Եորք Թայմզ» թերթին 1915-ի այն թիւին պատճէնները ուր տրուած է ցեղասպանութեան լուրը: Հաւաքոյթին մասնակցած են Նիւ-Եորքի քաղաքական դէմքերէն խումբ մը: Նահանգային Խորհրդարանի նախագահը Փիթըր Վալոն ելոյթ ունենալով յայտնած է թէ «ժամանակն է Ապրիլ 24-ը Նիւ-Եորքի մէջ Հայ Նահատակներու Օր հռչակելու»: Ծերակուտական Չ. Շումէր ալ ըսած է թէ 1915 Ապրիլ 24-ը թուական մըն է զոր կարելի չէ մոռնալ, քանի որ թուականն է ցեղասպանութեան մը: Ան ապա ցոյցին մասնակից 17 վերապրողներու ձեռքը թօթուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Մասսիմօ տ'Ալեմա, նկատի առնելով կեդրոն-ձախի ծանր պարտութիւնը Ապրիլ 16-ի շրջանային ընտրութիւններուն, իր հրաժարականը տուաւ, զոր նախագահ Չիամփի մերժեց, թելադրելով որ ան ներկայանայ Խորհրդարան եւ վստահութեան քուէի դիմէ: Ընդհանուր ձեւով, աջ կեդրոնը միացած Պոսիի Հիւսիսի Լիկային, ձայներու 50,8%-ը ստացաւ, 45,1% ձգելով ներկայի մեծամասնութեան: Աւելին՝ ընդդիմութիւնը յաջողեցաւ ձեռք ձգել երկրին բոլոր հիւսիսային շրջանները, գլխաւորաբար Լիկուրիան, ինչ որ կեդրոն-ձախին կը թողու ամէնէն բնակուած, ամէնէն ճարտարարուեստականացած եւ ամէնէն հարուստ շրջանը՝ Ճենովայէն (նախկին համայնավար բերդ) Թորինօ եւ Միլանօյէն Վենետիկ: Պարտութիւնը, անձնական բնոյթ մը ունի Մ. տ'Ալեմայի համար, որ այս ընտրութիւնը տեսակ մը մենամարտի վերածած էր իր եւ Սիլվիօ Պէրլուսքոնիի միջեւ: Այս վերջինը կանխահաս երեսփոխանական ընտրութիւն կը պահանջէ: Իր գլխաւորած համախմբումը (Ազատութեանց Բեւեռ) 15-ի վրայ 8 շրջան ապահովեց:

«ՄԱԹԷՕԼԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ», երեք տարիներու աշխատանքէ ետք, Ապրիլ 17-ին Ժոսփէնի յանձնեց իր տեղեկագիրը, ինչ կը վերաբերի Հրեաներու հանդէպ գործուած կողոպուտին Վիշիի վարչակարգի շրջանին: Նիւթական գետնի վրայ, կեղեքումը կը գնահատուի 5,2 միլիառ Ֆր., որ այսօր կը համապատասխանէ 8,8 միլիառի Ֆիկառոյի եւ Մոնտի համար եւ 9,9 միլիառի՝ Լիպերասիոնի համար: Տեղեկագիրը մօտ 4000 էջերէ կը բաղկանայ եւ երեք տարի է 66 հոգի աշխատած են այդ ուղղութեամբ: Յանձնախումբը գործի ձեռնարկած էր Ժիւփէի օրով: Նախագահն էր՝ Ժան Մաթէօլի, փոխ-նախագահը՝ Ատի Շթէկ, ԳՐԻՖ-ի նախկին նախագահ: Տրուած գլխաւոր թիւերն են. – «միլիառ»ի տուգանքը որ դրուած է գրաւեալ շրջանի Հրեաներու դէմ, որպէս փոխ վրէժ գերման բանակին դէմ գործուած ոճրափորձերուն (1941), դրամատան 80 հազար հաշիւներ փակուած են (6043 միլիոն Ֆր. այն ատեն), արգելափակման կայաններու մէջ 200 միլիոն Ֆր. գրաւուած են, 69·019 յարկաբաժիններ թալանի տրուած են: Յանձնախումբը կը յանձնարարէ հատուցումներ կատարել: Ճիշդ է, որ այս հարստութիւններուն 90-էն 95%-ը վերադարձուած է տէրերուն, պատերազմի վերջաւորութեան, կը թելադրուի ուրեմն Պետութեան, որ յանձն առնէ մնացեալը (1,4 միլիառ) վը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒ՛Ր ԿԸ ԲՆԱԿԻ ԽՕՍՔԻ, ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտի վերջին օրերէն ի վեր հայաստանեան թերթերը կանոնաւոր կերպով կ'անդրադառնան երիտասարդ լրագրողի մը ձերբակալութեան, արգելափակման ու դատապարտումին։ Ան կը կոչուի Վահրամ Աղաջանեան. խմբագիրներէն է Արցախի «10-րդ Նահանգ» թերթին ու Երեւանի «Իրաւունք» շաբաթաթերթին Արցախի թղթակիցը։ Հայաստանեան մամուլին մէջ իր մասին ամենալայն ձեւով կ'արձագանգէ այս նոյն շաբաթաթերթը եւ «Հայկական Ժամանակ»ը որուն երիտասարդ խմբագիրը Նիկոլ Փաշինեան եւս կերպով մը «բախտակից» մըն է Վ. Աղաջանեանի. ինք ալ քրէական հետապնդումի ենթակայ եղած է կարգ մը հրապարակումներու համար, գործը դատարան յանձնուած ու դատապարտուած է տարուան մը բանտարկութեան. պատիժ որ առ այժմ յետաձգուած է ու Փաշինեան կը դառնայ խմբագրի իր սեղանին գլուխը։

Պարագաներ, որոնք տխուր զուգադիպութեամբ մը կը յիշեցնեն քաղաքագէտ-լրագրող Տիգրան Հայրապետեանը. ան, որուն 35-րդ տարեդարձին առթիւ հօրենական տան բակին մէջ յուշաքար մը բացուեցաւ Մարտ 18-ին։ Յուշաքար, քանի որ անցեալ Մայիսի 9-ին ան զոհը եղաւ «աւտովթար»ի մը որուն թղթածրարը փակուած կը թուի, հակառակ բազմաթիւ հարցականներու։

Ինչ կը վերաբերի Արցախի լրագրողին պարագային, ան Մարտ 28-ին արգելափակուած էր, ըստ զանազան թերթերու յայտարարութեան՝ առանց որոշ ու հիմնական մեղադրանքի։ Այս տուեալը վստահաբար կը բացատրէ լրագրողին զօրակցութեան ու զինք ձերբակալելու որոշում արձակած պատասխանատուներու դէմ բողոքի, ընդվզումի յաջորդական արտայայտութիւնները։

«Հայկական Ժամանակ»ը Մարտ 30-ի թիւով կ'անդրադառնայ լրագրողին ձերբակալութեան մասին ԼՂՀ իրաւապահ մարմիններու լռութեան, տեղ տալով ոչ պաշտօնական աղբիւրներու լրատուութեան թէ ան կը մեղադրուի տեղական իշխանութիւններու, յատկապէս վարչապետ Ա. Դանիէլեանի դէմ զրպարտիչ յօդուածներ գրելով։ Թերթը այդ առթիւ «բռնատիրական աւանդոյթ»ներու բեմ կը նկատէ Ղարաբաղը որ «գնալով աւելի ու աւելի է նմանւում համակենտրոնացման ճամբարի»։ Կ'ըսուի թէ այդ աւանդութիւնները հաստատուած են Ռ. Քոչարեանի եւ Ս. Բաբայեանի օրով։

Այս որոշումը կը կապուի Վ. Աղաջանեանի ձերբակալութեան մասին ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութեան բացատրութեան որով ըսուեցաւ թէ ատոր հիմ ծառայած է ԼՂՀ նախագահին Դեկտեմբեր 29-ի հրամանագիրը «ռազմական վիճակը երկարաձգելու մասին»։ Սակայն, անորոշութեան մէջ մնացած էր թէ լրագրողը իր ո՛ր արարքով, կամ գրութեամբ հակադրուած էր «ռազմական վիճակ»ին եւ ենթարկուած՝ նոյն հրամանագրով զայն խանգարողները մինչեւ 15 օր արգելափակելու տրամադրութեան։

Անորոշութիւնը չէին կրցած փարատել քաղաքական դէմքեր ալ. ինչպէս կը տեղեկացնէ «Հայկական Ժամանակ» Ապրիլ 4-ի թիւով, Ազգային Ժողովի «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութեան Ապրիլ 3-ի մամուլի ասուլիսին ըսուած է թէ Վ. Աղաջանեանի ձերբակալութեան մասին պաշտօնական տեղեկութիւն ստանալու իրենց ջանքերը ապարդիւն եղած են։ Արդէն նոյն թերթին Մարտ 30-ի թիւին մէջ նիւթին մասին լոյս տեսած գրութիւն մը ուր Ժաննա Ալեքսանեան մէջբերումներ կ'ընէ «Իրաւունք»ի խմբագրական խորհուրդի նախագահ Հայկ Բաբուխանեանի խօսքերէն, կը շեշտէ անորոշութիւնը. նաեւ ուշագրաւ տեղեկութիւններ կուտայ Վ. Աղաջանեանի ձերբակալութեան պարագաներուն մասին։ Հ. Բաբուխանեան յաջողած է կապ հաստատել ԼՂՀ վարչապետին ու Արտաքին գործերու նախարարին հետ։ Առաջինը պատասխանելով լրագրողին ձերբակալութեան մասին հարցումին, «խիստ բորբոքուած տոնով ասել է, թէ "Ում պէտք է, նրան էլ բռնում ենք"». ապա աւելցուցած է թէ ինք անտեղեակ է նշուած ձերբակալութեան։ Նոյն գիրքէն յանձնուած է Ն. Մելքումեան ալ։

Ժ. Ալեքսանեան կը գրէ թէ «Վերաբնակիչների համար պիւտճէում փող չկայ» յօդուածով Վ. Աղաջանեան շուրջ 4 ամիս առաջ քննադատած է վարչապետ Ա. Դանիէլեանը որ Հայաստանէն Ղարաբաղի Հովտաշէն գիւղը հաստատուելու գացած 65 ընտանիքի ըսած է «եթէ դժգոհ էք, կարող էք թողնել գնալ»։ Այս հրապարակումին վրայ վարչապետը զրպարտութեան դատ բացած է լրագրողին դէմ որ սակայն պահած է նիւթին առնչուած ձայնագրութիւնները։ Եւ հետաքրքրական է կարդալ որ Մարտ 26-ին Վ. Աղաջանեանի տունը խուզարկողները ուշադրութեամբ քննած են անոր ձայնագրութիւններն ու տեսագրութիւնները։

Հ. Բաբուխանեան իրենց թղթակիցին դէմ կատարուածը ազատ խօսքի ու ազատ մամուլի կատարեալ անգիտութիւն ու արհամարհանք կը նկատէ, մաղթելով որ «այս խայտառակ փաստը» միջազգային քննարկումի նիւթ չըլլայ։ Միայն կ'ուզէ որ «եթէ ազատ խօսքը Ղարաբաղում տեղ չունի, թող իշխանութիւնները յայտարարեն դրա մասին»։ Իր կարծիքով՝ Ղարաբաղի իշխանութիւնները «իրենց պապու անձնական հողակտոր»ը կը նկատեն Ղարաբաղը, ազատօրէն վարուելով իրենց ուզածին պէս։ Ապա կը յիշեցնէ թէ Ղարաբաղի ժողովուրդին կրած զրկանքները այն նպատակին համար չէր որ այսօր «ում ուզեն՝ նստեցնեն, ում ուզեն՝ բաց թողնեն»։

«10-րդ Նահանգ» թերթին խմբագրական կազմը Մարտ 30-ի յայտարարութեամբ Վ. Աղաջանեանը թիրախ առած ընթացքը կ'որակէ «ԼՂՀ-ում միակ անկախ թերթի նկատմամբ ուժի կիրառման դրսեւորում»։ Ասոր որպէս յաւելեալ փաստ կ'ըսուի թէ մեկուսացուած են նաեւ նոյն թերթին կազմէն Գարեգին Ղազարեանն ու Վարդան Թաշճեանը։ Խմբագիրները իրաւապահ մարմիններուն կոչ կ'ուղղեն իրենց գործընկերները ազատ արձակելու, յոյս յայտնելով որ Արցախի, Հայաստանի, նաեւ Սփիւռքի պաշտօնակիցներ օժանդակ կը կանգնին Վ. Աղաջանեանին եւ ուրիշներու, որպէս համակամութեան սկզբունքի արտայայտութիւն եւ ժողովրդավարական արժէքներու սատանձնում։ Ստեփանակերտի մամուլի ակումբի վարչութիւնն ալ Ապրիլ 11-ի յայտարարութեամբ կը պահանջէ ազատ արձակել լրագրողը ու արդար, անաչառ դատ տեսնել ու ապա դատապարտումը։

Վ. Աղաջանեանի բանտարկութիւնը բընական է որ նաեւ հայաստանեան մամուլի շրջանակին մէջ լայն հակազդեցութիւններու պատճառ եղած է։ «Իրաւունք» Մարտ 31 – Ապրիլ 6-ի թիւով նախ կը յայտարարէ թէ իր խմբագրական կազմը կը դատապարտէ կատարուածը եւ լրագրողին ազատ արձակումը կը պահանջէ. ապա կը տեղեկացնէ թէ ստեղծած է Վ. Աղաջանեանի պաշտպանութեան կոմիտէ մը որուն անդամակցելու կը հրաւիրէ լրատուամիջոցներու ղեկավարներն ու ներկայացուցիչները։ Յայտարարութիւնը ստորագրուած է խմբագրական խորհուրդի նախագահ երեսփոխան Հ. Բաբուխանեանի ու անդամներուն կողմէ։ Քովն ալ զետեղուած է հայաստանեան մամուլի ամէնէն ծանօթ խմբագիրներուն կողմէ ստորագրուած պահանջագիր մը, «Ի պաշտպանութիւն Վ. Աղաջանեանի» խորագրուած։ Ստորագրած են Հ. Բաբուխանեանի հետ Գագիկ Մկրտչեան («Հայոց աշխարհ»), Յակոբ Աւետիքեան («Ազգ»), Արամ Աբրահամեան («Առաւօտ»), Նիկոլ Փաշինեան («Հայկական Ժամանակ») եւ Մերուժան Տէր-Գուլանեան («Ար» հեռատեսիլի կայան)։ Յաջորդաբար այս խումբին միացած են Ֆլորա Նախշքարեան («Գոլոս Արմէնիի»), Մհեր Դաւոյեան («Նորաթերթ»), Համլէթ Ղուշչեան («Երեւան» հեռատեսիլի ընկերակցութիւն) եւ Արամայիս Սահակեան («Ոզնի»)։

Հակառակ Հ. Բաբուխանեանի մաղթանքին, Վ. Աղաջանեանի հարցը չէ մընացած հայկական շրջանակին մէջ։ Անոր պարագային անդրադարձած են «Առանց սահմանի լրագրողներ» միջազգային կազմակերպութիւնը, ՓԷՆ ակումբը, Լոնտոնի Պատերազմի եւ խաղաղութեան հիմնարկը, եւ այլն։

Այս նիւթը որուն յատկացուած հայաստանեան մամուլի սիւնակներէն միայն քաղուածք մըն է հոս ներկայացուածը, բան մը կ'ըսէ՞ արդեօք Ղարաբաղի ու Հայաստանի ղեկավարներուն. անոնց որոնք առիթ չեն փախցներ ժողովրդավարութեան ու գաղափարական ազատութեան հրաշալի նուաճումներով հպարտանալու, յատկապէս արեւմտեան ատեաններու, լսարաններու առջեւ։ Ատեն մը հպարտութեան նիւթ էր Հայաստանի կայունութիւնը որուն չեշտումը ընող ղեկավար դէմքեր կ'ունենային այն ոճը զոր պէտք է ունեցած ըլլայ Նոյ նահապետը ջրհեղեղէն ետք տապանին դուռը բանալու եւ ներսի բնակիչները դուրս հրաւիրելու պահուն։ Հոկտեմբեր 27-ին ու Մարտ 21-ին Երեւանի ու Ստեփանակերտի մէջ պայթած զէնքերէն հպարտութեան այս դրամագլուխն ալ ծանրօրէն վիրաւոր վիճակի մէջ։ Երբ Վ. Աղաջանեանի դէմ գործուած պատճառով ձեռնարկուած հալածանքն ու դատապարտումն ալ այսօր բոնած են միջազգային շրջանակներու ճամբան, հետը տանելով հայկական ժողովրդավար, ազատախոհ «համբաւէն» կարեւոր չերտ մը, հետաքրքրական պիտի ըլլայ տեսնել թէ հպարտութեան ուրիշ ի՛նչ լծակներ պիտի գտնուին, չարունակելու համար ինքնագոհութեան երգը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱՆԴԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԳՐՈՂՆԵՐ

ԵՐԷԿ ԿԱՅԻՆ, ԱՅՍՕՐ ՉԿԱՆ

20-րդ դարուն աւարտին, երբ մեր ետին դառնանք յետադարձ հայեացքով, տխուր իրականութիւնը կը պարզուի գրական անդաստանին վրայ։ Կը հաստատենք, թէ ամայացած է գրական դաշտը, կամ՝ գրեթէ։ 1985-ին սկսած տերեւաթափը չարունակեց իր դեղին հոսանքով պաղ սարսուռ սրսկել։ Մահերը յաջորդեցին իրարու, արագ թափով, մէկը միւսին ետեւէն հող մտան գրիչներ, որոնք կազմած էին լիբանանահայ գրական կեանքին ուժ ներշնչող տարրը։ 1950-ական թուականներուն, առէք ալ առաջ, վաւերական անուններ էին մեկնածներէն շատերը։ Դարուն կէսէն սկսեալ եկան նոր անուններ, համեմատաբար հին գրիչներու՝ նորեր, որոնք հաւատարիմ մնացին գիր ու գրիչով գեղարուեստական մթնոլորտ ստեղծելու իրենց կոչումին։ Բընական էր, որ իւրաքանչիւր գրող ունենար իր տեսիլքը, իր կողմնորոշումը, իր գաղափարաբանութիւնը եւ գրականութեան ճանապարհին իր ներդրումը։ Ոճային առանձնայատկութիւնը, ուրոյն մըտածողութիւնը։ Հարցը գնահատումներ ունենալու տեսակէտը չէ սա պահուն, այլ՝ գրիչ չարժողներու կարեւոր խումբին անհետանալը։ Անոնք երէկ կային, այսօր չկան։ ԳՈՐԾԸ չարունակողներն ալ չկան...

Անկախ գրական իւրայատուկ ստեղծագործութիւններու լոյս ընծայումէն, անոնք կը մասնակցէին մամուլի աշխատանքին, գրական կամ պատմական, ընկերային ու գաղափարաբանական ոլորտներու մէջ ներկայացնելով մեր կեանքի վերաբերեալ տագնապներ, ընդգծումներ, ակնարկներ։ Կ'ունենային նոյն ատեն բանավէճեր, ամէն տեսակէտ ընդունուած չէր ըլլար, հակասութիւններն ալ կը ստեղծէին որոշ արթնութիւն, ու այսպէս, մօտ կէս դար...

Իբրեւ երկու սերունդ յիշենք՝ Վահէ Վահեանը, Անդրանիկ Ծառուկեանը, Մուշեղ Իշխանը, Սիմոն Սիմոնեանը, Օննիկ Սարգիսեանը, Բարգէն Փափազեանը, Աշոտ Նուրեանը, Արմէն Դարեանը, Գառնիկ Ադդարեանը, Լեւոն Վարդանը, Թաթուլ Այնէճեանը, Գէորգ Աճէմեանը, երիտասարդ սերունդի բանաստեղծ Պետիկ Հերկելեանը։

Մեր յիշած գրողները, բանաստեղծ թէ արձակագիր, խմբագիր թէ հրապարակագիր, անկասկած որ ունէին իրենց ընթերցողը, խօսքը։ Անոնք իրենց ետին ձգած են քանի մը հատորներ, տագնապած են մեր գաղութին մշակութային առօրեայով, մեր մամուլին բերած են շունչ ու աւիւն, ունեցած են իրենց ընթերցողները, հետեւորդները, անոնցմէ շատեր արժանացած են լուրջ հրատարակչականներու ուշադրութեան, եւ կտակած աւանդ թողած են ըստ իրենց ունեցուածքին։ Ո՞ւր են ժառանգորդները. ո՞ւր մնաց սերնդափոխութիւնը...։

Ընթերցողներու բացակայութեան մեր օրերուն հաւանաբար մտածողներ ըլլան ու արտայայտուին այսպիսի միտքեր. «եթէ գրող չկայ, ընթերցող ալ չկայ»... Իսկ եթէ այս յուսալքիչ մտածողութիւնը փոխադրենք արուեստի այլ մարզերուն, եւ ըսենք՝ եթէ բեմադրիչներ չկան, թատերասէրներ ալ չկան, եթէ դասական երգարուեստի ներկայացուցիչներ չկան, ունկնդիր հանդիսականներ եւս չկան... Հոս է որ կը տուժէ մեր մշակոյթը, [illegible] մշակոյթը, ու մեր շուրջը կը տեսնենք ամայութիւն մը, որ խորշակէն զարնըւած դաշտերուն գոյնը ունի...

21-րդ դարուն երիտասարդ գրա[illegible] հաւանաբար միանայ այն վարկածին, [illegible] «մատղ կոճակին կը կոխես եւ [illegible] գիրքդ կը կարդաս» ... Իսկ մեր [illegible] գործիչները պիտի արժանանա՞ն [illegible] կարդիչին չուալ ճանաչողութեան։ [illegible] բեկացին ո՞ր լեզուով պիտի արժանան[illegible] հետաքրքրութեանը միջազգային ճակա[illegible] կին ... Ձենք ուզեր աւելի առաջ երթա[illegible] կը բաւականանանք լոկ համառօտ մատ[illegible] նանշումով։

Դարեր չարունակ գիր ու գրականութեան անդաստանին մէջ խոր ակօս[illegible] բացած մեր ժողովուրդին մշակութայի[illegible] հետաքրքրութիւնը ի՛նչ աստիճանին վր[illegible] բամ է, որ մակարդակի վրայ։

Գիրքերը սնունդ տուին հոգեմտայ[illegible] մեր ճանաչողութեան, պատրաստեցին [illegible] կազմաւորեցին մեր ճաշակն ու գիտա[illegible] ցութիւնը, ազգային մեր պարծանքը։ [illegible] այսօր, երբ նօսրացած է շարքը գրողներու, ո՞վ ջուր պիտի տանի «համակար[illegible] գիչի ջաղացքին»...

Մեր ակնարկով յիշենք միայն լիբ[illegible] նանահայ 80-ամեայ մեր գրական պա[illegible] կերը ջերմացնող գրիչները։ Հա՞պա [illegible] փիւռքի միւս նուիրեալները, Հայաստա[illegible] նի գրողներուն բացակայ, անհետացա[illegible] հո՞ յլը հապա...

21-րդ դարը բարի եկաւ, բայց [illegible] տո՞յ...

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 5-ին, տեղի ունեցած է Հայկուհի Սերոբեանի «Ցոլքի շողեր» հատորին գինեձօնը, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.-ի «Մայր» մասնաճիւղին։ Բացումը կատարած է Աննիկ Սահակեան, ներկայացնելով հեղինակին կենսագրականը։ Ծնած՝ Պոլիս, Հայկուհի Սերոբեան մանուկ տարիքէն յատուկ [illegible] տածած է դէպի երաժշտութիւնն ու գրականութիւնը։ Եղած է հիմնադիր անդամ Պոլսոյ «Կոմիտաս» երգչախումբի։ Լոս – Անճըլըս փոխադրուելէ ետք, տարիներ պաշտօնավարած է «Ալեք Փիլիպոս» վարժարանին մէջ եւ ծառայած Հ.Օ.Մ.-ին։ Գիրքին ներկայացումը կատարած է Յասմիկ Թաշճեան։ Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան կողմէ Քրիստին Առաքելեան, յանուն «Մայր» մասնաճիւղի Մարթա Թիթիզեան, իսկ Գալիֆորնիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Բարգէն Աստուրեան։ Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին շնորհակալութեան խօսք արտասանած է հեղինակը։

Հ.Օ.Մ.-Ի 90-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկի սրահին մէջ, Ապրիլ 1-ին, նշուած է Հ.Օ.Մ.-ի հիմնադրութեան 90-ամեակը, 500 հոգիի ներկայութեամբ։ Օրուան բանախօսը՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, անդրա-

դարձած է Հայկական ցեղասպանութեան եւ շեշտած Հ.Օ.Մ.–ի միջոցով տարուած կամաւոր աշխատանքին նշանակութիւնը հայ կեանքին մէջ, թելադրելով ուժեղ ըլլալ իբրեւ համայնք, ճշդել մեր նախապատուութիւնները, օգտակար դառնալու համար մեր հայրենիքին: Հանդիսութեան ընթացքին 35 անդամուհիներ գնահատուած են 50–ամեայ իրենց ծառայութեան համար, ինչպէս նաեւ նահանգային եւ քաղաքային պաշտօնատարներ հաշակագիրներ յանձնած են Հ.Օ.Մ.–ին:

Յաջորդ օրը, Կլենտէյլի «Ռիւլըրն» միջնակարգ դպրոցի սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 500 հոգի, այդ կարգին՝ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան, Հայաստանի ազգ. հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան եւ Հ.Օ.Մ.–ի ուղեկից միութիւններու ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Սոնա Փէլթէքեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Հ.Օ.Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանային վարչութեան կողմէ Քրիստին Առաքելեան, Կեդր. վարչութեան կողմէ Ռոզին Սաղաթճեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի Ժան Գասպարեան եւ Հայաստանի ազգ. հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, դրուատելով Հ.Օ.Մ.–ի 90–ամեայ վաստակը: Օրուան բանախօսը՝ Անահիտ Մէյմարեան, անդրադարձած է Հ.Օ.Մ.–ի ծնունդին, տասնամեակներու ընթացքին անոր տարած զանազան աշխատանքներուն:

Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանուչի, «Նայիրի» պարախումբը, ղեկավարութեամբ Վարդան եւ Սիրանոյշ Գէորգեանի, երգիչ Գագիկ Բաղալեան եւ արտասանող Գրիգոր Օզարեան: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐ – ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլենտէյլի «Պրէնտվիւ Գոլեքշըն» սրահին մէջ, Մարտ 30–ին, տեղի ունեցած է յարգանքի հանդիսութիւն մը, կազմակերպուած՝ Ազգային Առաջնորդարանի, Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան, Հայ Դատի Յանձնախումբի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կողմէ, ի պատիւ բարերար Տիգրան Տէր – Ղազարեանի, որ իր ողջութեան մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար տոլարի կտակ մը ձգած է ազգային հաստատութիւններուն: Խօսք առնելով Սեդօ Պօյաճեան տեղեկութիւններ տուած է կտակի բաշխումին մասին, նշելով՝ 350 հազար տոլար Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան, իբրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ, որուն եկամուտը օգտագործելի պիտի ըլլայ, 350 հազար Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի շրջանին, իբրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ, եկամուտը՝ օգտագործելի, 225 հազար Ազգային Առաջնորդարանի շէնքի շինութեան ֆոնտին, որուն սրահ – դահլիճը պիտի կոչուի «Տիգրան եւ Զարուհի Տէր – Ղազարեան», բարերարին բնակարանը, որ կ'արժէ 175 հազար տոլար, իր մահէն ետք, իբրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ կը յատկացուի Ազգային Առաջնորդարանին, եկամուտը տրամադրուելու համար Ֆերահեան եւ Մեսրոպեան Ազգային վարժարաններուն, 200 հազար տոլար Հայ Դատի Յանձնախումբին: Խօսք առած են կտակով նպաստաւորուած կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, յանուն Արամ Ա. Կաթողիկոսի, բարերարը պարգեւատրած է «Կիլիկիոյ Իշխան» շքանշանով: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է բարերարը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 25 – 26, 2000–ին, Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ գումարուեցաւ Գերմանահայոց Առաջնորդութեան Թեմական Պատգամաւորական երկօրեայ ժողովը, 13 համայնքներէն 57 պատգամաւորներու մասնակցութեամբ, որոնցմէ 5–ը երիտասարդներ էին: Ներկայ էին թեմի հոգեւոր հովիւները գլխաւորութեամբ Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեանի:

Պատգամաւորական ժողովը բացուեցաւ Առաջնորդին աղօթքով, որմէ ետք բարի գալուստի եւ բացման խօսքով ներկաները ողջունեց Թեմական խորհուրդի ատենապետ տոքթոր Սարգիս Քէհեայեան, յայտնելով իր ուրախութիւնը որ այս տարի համեմատած նախորդ տարուան, բազմացած է պատգամաւորներու թիւը, նկատի ունենալով որ 1999 թուականին հիմնուեցան եւս 3 համայնքներ՝ Մայնցի, Կիսըլնի եւ Հալլը քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ քաջալերեց առաջին անգամ ըլլալով երիտասարդ պատգամաւորներու ներկայութիւնը:

Օրակարգի հաստատումէ ետք, Պատգամաւորական ժողովի ատենադպիր Սեբուհ Վրդ. Իսախանեանի կողմէ կարդացուեցաւ անցեալ պատգամաւորական երկու ժողովներու ատենագրութիւնները որոնք միաձայնութեամբ վաւերացուեցան:

Համաձայն օրակարգի, պատգամաւորներուն ներկայացուեցան Առաջնորդարանի 1999 թուականի տարեկան գործունէութեան համառօտ տեղեկագիրն ու նիւթական հաշուետուութիւնը, Թեմական խորհուրդի անդամ տոքթոր Սարգիս Ատամի եւ գանձապահուհի Տիկին Անահիտ Պինտիկի կողմէ: Օրակարգի այս նիւթերու շուրջ տեղի ունեցան նաեւ մտքերու փոխանակումներ եւ պարզաբանումներ:

Յետ դադարի ժողովը զբաղեցաւ Առաջնորդարանի հետ կապուած համայնքներու տեղեկագրութիւններով, որոնք ներկայացուեցան համապատասխան համայնքներու ներկայացուցիչներու կողմէ: Ժողովականները ուրախութեամբ տեղեկացան, որ Հալլը – Զալը քաղաքի մէջ վերջերս հիմնուեցաւ նոր համայնք մը շնորհիւ Անուշաւան Աբեղայ Ժամկոչեանի աշխատանքներու, եւ այս նոր համայնքէն ժողովին ներկայացան 7 պատգամաւորներ: Համայնքներու տեղեկագրութիւններու աւարտին Գարեգին Սրբ. ներկաներու ուշադրութիւնը հրաւիրեց ապագայի համար միասնական «Ֆոնտ» մը ստեղծելու առաջարկին վրայ, որ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ: Պատգամաւորական Ժողովի առաջին նիստը փակուեցաւ երեկոյեան ժամը 19.30–ին միասնական «Պահպանն ամենայնի» աղօթքով:

Կիրակի առաւօտեան ժամը 9–ին Առաջնորդանիստ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Արեւագալի Ժամերգութիւն, որմէ ետք պատգամաւորները ուղղուեցան դէպի սրահ ժողովի երկրորդ նիստի բացման:

Բ. Նիստի օրակարգի առաջին նիւթն էր Առաջնորդարանը եւ Հ.Հ. Դեսպանութիւնը: Առաջնորդարանի 1999 թուականի աշխատանքներու մէջ նշանակալի դարձաւ միասնաբար Գործարարներու Միութեան հետ ձեռք բերուած վարկը որ տրամադրուեցաւ Պէրլինի մէջ Հ. Հ. դեսպանութեան նոր շէնքի գնման: Այս վարկի մէկ փոքր բաժինը յանձն առաւ Հայաստանի կառավարութիւնը, իսկ մէկ բաժինը նախատեսուած է հանգանակութեան ձեւով հաւաքել գերմանահայ գաղութէն: Օրակարգի այս նիւթը պատգամաւորներուն ներկայացուց Թեմական խորհուրդի անդամ Պր. Հերման Օտապաշեան, որմէ ետք խօսք առնելով Առաջնորդը բոլոր պատգամաւորները կոչին հրաւիրեց վարկ տալու հանգանակութեան որպէսզի կարճ ժամանակուան մէջ Առաջնորդարանի այս վարկը փակուի:

Ժողովականները այնուհետեւ անդրադարձան Առաջնորդարանի եւ այլ միութիւններու եւ հայկական կազմակերպութիւններու փոխ – յարաբերութեանց հարցին: Արծարծուեցան փոխ – յարաբերութեանց դրական, բնականոն, բայց երբեմն նաեւ ոչ ուրախալի կողմերն ու դրսեւորումները: Ապա Գարեգին Սրբ.ի կողմէ ներկայացուեցաւ 1999 թուականի հոգեւոր գործունէութիւնը, նշելով հոգեւոր հովիւներու գործունէութիւնն ու Առաջնորդարանի շինարարական գործունէութիւնը Կէօփինկէնի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Պատգամաւորական ժողովը ներկաներուն յայտնեց որ յառաջիկայ տարի նախատեսուած է Թեմական խորհուրդի նոր ընտրութիւնը: Այս կէտի շուրջ կատարուեցան կարգ մը կանոնադրութեան կէտերու պարզաբանումներ ի նախապատրաստութիւն յառաջիկայ ընտրութիւններուն:

Օրուան նիստի վերջին հիմնական մասը կը վերաբերէր «Օրագրեր» բաժինին: Այս ուղղութեամբ նախ հանդէս եկաւ Տիկին Մելինէ Փոհլման «Մշակութային աշխատանքները» նիւթով, ուր նշեց յառաջիկային կարգ մը հայկական մշակութային թուականներ որոնք տեղի պիտի ունենան Գերմանիոյ սահմաններէն ներս, անդրադարձաւ համայնքներէ ներս տեղի ունեցող Հայոց լեզուի դասաւանդման ու անոր բարելաւման հարցին: «Օրագրեր» օրակարգի երկրորդ նիւթն էր «Երիտասարդութիւնը» զոր ներկայացուց Միսոն Քահանայ Սարգիսեան, անդրադառնալով նոր սերունդի կարեւորութեան համայնքային ու եկեղեցական կեանքէ ներս: Ապա «Հայ Եկեղեցւոյ 1700–ամեակ»ը նիւթով հանդէս եկաւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանը, շեշտելով Հայաստան ուխտագնացութեան կարեւորութիւնը մեր ժողովուրդի համար, ինչպէս նաեւ 2000–2001 թուականներու ձեռնարկներու կազմակերպումը, որ կը ներկայացնէ Հայ Եկեղեցին եւ անոր 1700–ամեայ ժառանգութիւնը:

Ժողովականները իրենց տեսակէտերն ու մօտեցումները արտայայտեցին նաեւ Թեմական անդամավճարներու առնչութեամբ, որ է եւ կը մնայ Առաջնորդարանի հիմնական եկամուտի աղբիւրը:

Փակման խօսքով հանդէս եկան ժողովի ատենապետ տոքթոր Սարգիս Քէհեայեան եւ Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Պէքճեան:

Ան անդրադարձաւ Առաջնորդարանի յետագայ գործունէութեան հիմնական երեսներուն՝ շեշտելով Առաջնորդարան – համայնքներ կապը աւելի զօրացնելու, մէկ մարմին եւ ամբողջութիւն դառնալու, շահերն ու աշխատանքները ներդաշնակելու կարեւորութիւնը:

Ժողովը փակուեցաւ Առաջնորդին արտասանած «Պահպանիչ»ով եւ միասնական «Հայր Մեր»ով:

Նոյն օրը ժամը 16ին ղեկավարութեամբ Առաջնորդին տեղի ունեցաւ կրօնական ժողով մասնակցութեամբ՝ Գերմանահայ թեմի հոգեւոր դասի:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն

Մարտ 27, 2000

ԵՐԲ ԵՏ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

– Կրնաս մեկնիլ. յոգնած եմ արդէն. քուն ունիմ: Հաւանաբար առիթ չունենանք այլեւս իրարու հանդիպելու: Արդէն ինչի՞ կրնայ ծառայել երկրորդ հանդիպում մը: Ես պիտի չուզէի. եւ, կը կարծեմ դուն ալ...

Օլիվիէ չպատասխանեց: Անգամ մը եւս նայեցաւ հիւանդին մահճակալին, ուզեց համբուրել Տիկին Վիթէին երեսը, բայց ան արգիլեց ձեռքի շարժումով մը.

– Անտեղի է, բաւ, հիւանդ եմ:

Օլիվիէ մնաց ակնթարթ մը քարացած իր նախկին սիրուհիին առջեւ:

Պէտք էր հրաժեշտ առնել: Բայց կը զգար թէ պէտք էր ալ բան մը ըսել: Մէկ բառ միայն եկաւ իր միտքը.

– Մէրսի... Մէրսի, կրկնեց աւելի բարձր, մէրսի Գարոլ:

Եւ հեռացաւ դէպի դուռը:

Երբ ետ նայեցաւ, տեսաւ որ Տիկին Վիթէ աչքերը գոցած էր արդէն:

Օլիվիէ Տրկարտէն փողոց ելաւ: Մութը սկսած էր բարձրանալ Լէսքարէնի շուրջի հովիտէն: Օլիվիէ անհանգիստ էր: Խառն ի խուռն պատկերներ կուգային իր միտքին առջեւ: Կիներ, բայց ոչ միայն կիներ: Նաեւ՝ տղաք: Մանաւանդ՝ մանչուկ մը՝ որ կը յամառէր մնալ իր աչքերուն առջեւ: Լաւ կը յիշէր զայն: Նորմանտիա. ճեպընթացը կանգ առած էր փոքր կայարան մը: Ընտանիք մը եկած էր դիմաւորելու հիւրեր: Խումբին մէջն էր այդ տղեկը: Գանգուր մազեր. նուռի գոյն թաւիշէ բաճկոն մը, բաց մոխրագոյն տափատի մը վրայ: Մոխրագոյն փողկապ մը վիզին: Ութ տարեկան, թերեւս տասը: Սիրուն, համակրելի մանչուկ մը: Խոնարհութեամբ մը կը բարեւէր իւրաքանչիւր հիւրը, կը համբուրէր անոր ձեռքը, ծռելով ծունկի ճկուն շարժումով մը: Այդ պատկերն էր որ իր աչքերուն առջեւ կը մնար, երբ կը քալէր Լէսքարէնի փողոցներուն մէջ՝ ուր մութը կը տիրէր այլեւս:

Տեսաւ որ գիշերը եկած էր եւ ինք կը գտնուէր անծանօթ աւանի մը մէջ: Պէտք էր վերադառնալ Նիս: Մտաւ սրճարանէն ներս: Ոչ մէկ յաճախորդ կար հոն: Կին մը դուրս ելաւ քովընտի դռնէ մը: Օլիվիէ սուրճ մը ապսպրեց: Հարցուց թէ կա՞յ փոխադրական միջոց մը, այդ ժամուն, քաղաք վերադառնալու համար:

– Կէս ժամ վերջ, կառախումբը կ'անցնի Լէսքարէնի կայարանէն, ըսաւ կինը: Կայարանը դիմացի դարիվերին վրան է, կամուրջին անդին կողմը:

Երբ Օլիվիէ կայարան հասաւ, բոլորովին գիշեր էր արդէն: Միակ լոյս մը, տըրկար լոյս մը կար կայարանին դրան առջեւ: Ելեկտրական փոքր լապտեր մը որ շատ լպրծուն պայծառութիւն մը կը սփռէր մայթին վրայ: Ծիրդ լապտերին տակ, գրութիւն մը կը հրաւիրէր ճամբորդները գնել իրենց տոմսերը կառախումբին մէջ, ներկայանալ քննիչին, եթէ կայարանը փակ ըլլար: Փակ էր արդարեւ կայարանին դուռը, բայց կարելի էր մտնել կայարան շէնքին քովի անցքէն:

Օլիվիէ անցաւ քարափին վրայ: Նայեցաւ իր շուրջը: Ոչ ոք: Բոլորովին մինակ էր հոն: Մինակ՝ մութին մէջ: Օդը ամպոտ էր: Ցուրտը կ'իջնէր Օլիվիէի ուսերէն վար: Սկսաւ քալել վեր – վար: Խորհեցաւ՝ եթէ քովի մացառներուն մէջէն մէկը ելլէր եւ ցատքէր իր վրայ, կրնար մեռնիլ ու մնալ անյայտ: Անհետանալ: Ո՞վ կրնար երեւակայել որ գացած էր Լէսքարէն, Տիկին Վիթէի ժամադրութեան:

Անհամբեր էր. կը սպասէր կառախումբին: Իր ներկայութիւնը, հոն, այդ գիւղական կայարանը, միայնակ, մութին մէջ, արկածախնդրութեան մը ձեւը կ'առնէր իր յոգնած միտքին մէջ: Լսեց սուլոց մը: «Ահ, վերջապէս» ըսաւ բարձրաձայն:

Անիւներուն ձայնը հետզհետէ աւելի յստակ կը դառնար: Երեւցաւ լոյս մը: Մեծնալով մօտենալով լոյսը բաժնուեցաւ երկուքի: Քանի կը մօտենար մութին մէջէն, կառախումբը կը նմանէր հրէշի մը՝ որ իր բոնկած աչքերը դէպի Օլիվիէն սեւեռած, կը յառաջանար սպառնալից:

Երբ կառաշարը աւելի մօտեցաւ, Օլիվիէ Տրկարտէն նկատեց որ սխալ մայթի վրայ մնացած է ինքը: Արագօրէն անցաւ դիմաց, վազելով դանդաղօրէն յառաջացող մեքենային առջեւէն:

Ոչ մէկ ճամբորդ վար իջաւ: Օլիվիէ բարձրացաւ իրեն ամենամօտիկ կառքին մէջ: Խճողուած չէր կառքը: Երկու կիներ կը խօսակցէին: Նստեցաւ անոնց մօտ: Կը սպասէր որ քննիչը ներկայանար ու տոմսակը գնէր: Կ'ուշանար քննիչը: Խորհեցաւ հարցնել մօտի կնոջ թէ քննիչը անցա՞ծ է արդէն: Կինը հակած էր դէպի իր ընկերուհին եւ բոլորովին կառչած կը թուէր խօսակցութեան: Չհամարձակեցաւ ընդմիջել: Ականջ տուաւ: Քանի մը բառեր, կցկտուր բառեր միայն կը հասնէին իր լսողութեան: Օլիվիէ հետաքրքիր էր: Կ'ուզէր թէ ինչ էր այդ կրքոտ խօսակցութեան նիւթը: Անգամ մը կիներէն մին քիչ մը աւելի բարձր արտայայտուեցաւ: Կ'ըսէր՝ «հետզհետէ կծծի դարձաւ, ալ կարելի չէր: Մե՞ղք, որովհետեւ օրէ օր աւելի կը կապուէի իրեն: Փառաւոր արու է...»:

Երբ հասան Նիս, գլխաւոր կայարանը, քննիչը տակաւին մէջտեղ ելած չէր:

Կայարանին դիմաց, իր պանդոկին առջեւ, խոշոր հանրակառք մը կեցած էր, դրան մօտ: Զբօսաշրջիկներ վար կ'իջնէին: Իտալացիներ: Կը խօսակցէին բարձր ձայնով: Մէկ խումբէն միւսը բառերը իրարու կը բախէին, գիրար կը հրմշտկէին: Մայթը խճողուած էր կապոցներով: Անցնելով անոնց քովէն ու վրայէն, Օլիվիէ մտաւ հիւրանոցը: Առաւ իր բանալին եւ բարձրացաւ սենեակ:

(Շար. 8)

(Տար. Ա. էջէն)

ճարել: Ժոսփէն յայտարարեց որ կառավարութիւնը համամիտ է Մաթէօյի յանձնախումբին արտայայտած տրամադրութիւններուն:

ՓՈՒՏԻՆ մեծ պատիւներով ընդունուած է Լոնտոն, Ապրիլ 17-ին, ցերեկին ճաշելով Թ. Պլէրի հետ, թէյն ալ խմելով թագուհիին հետ: Պլէր որոշ արհամարհանքով վերաբերուեցաւ եւրոպացի այն քննադատողներուն հետ, որոնք զինք կ'այպանէին որ «Չէչէնիոյ մսաղացը»ը կ'ընդունի: Պլէր չուզեր Ռուսաստանի հետ իր յարաբերութիւնները կեդրոնացնել Չէչէնիոյ շուրջ:

ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ «սեւ Երկուշաբթի»էն ետք, Ապրիլ 17-ին իրենք զիրենք գտան եւ նոյն օրը արդէն, եթէ սակայն շուկան խորապէս մտահոգած էր, եւրոպական գետնի վրայ կարելի եղաւ կայունութիւնը փրկել: Ապրիլ 18-ին, ընդհանուր կայունութիւն կը տիրէր:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը իր իշխանութիւնը ամրապնդեց շնորհիւ Ապրիլ 16-ի հանրաքուէին, զոր Ուկրանացիք քուէարկեցին: Այդ հանրաքուէն կը զօրացնէր նախագահ Կուչմայի իրաւասութիւնները ի վնաս Խորհրդարանին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկերվարականները համաձայնեցան մէկ անձի շուրջ Կոտէնի դէմ, թաղապետական ընտրութեան համար: Մարիուս Մասս, 59 տարեկան, Պուշ-տիւ-Ռոնի դաշնակցութեան համանախագահ Ժան-Նոէլ Կեռինիի կողքին, միակ թեկնածուն պիտի ըլլայ:

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE

Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène

—— Place de la Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT

avec la participation des communautés héllénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;

— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rus du Bac — Rue de Varenne

— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

COMITE DU 24 AVRIL

Adressez vos soutiens financiers à l'ordre du "Comité du 24 Avril" : 34, avenue des Champs-Elysées — 75008 PARIS

RHONE-ALPES

PROGRAMME

DIMANCHE 23 AVRIL

— **18h: Rassemblement devant le Consulat de Turquie;**

— **20h: Veillée informative sur la Place des Terreaux — Lyon 1er.**

LUNDI 24 AVRIL

— **10h: Messe de Requiem en l'Eglise Apostolique St-Jacques de Lyon** — 40, rue d'Arménie.

— **17h: Rassemblement Place Bellecour — Dépôt de gerbes.**

— **18h: Défilé jusqu'à la Préfecture du Rhône** — rue Pierre Corneille (côté rue Dunoir) — Lyon 3e — **Allocutions.**

— **CHASSE SUR RHONE · Samedi 22 Avril** — 17h: Rassemblement rue du Génocide Arménien devant la stèle des martyrs du Génocide Dépôt de gerbes et allocutions — **DECINES · Lundi 24 Avril** — 9h30 : Messe de Requiem en l'église Sourp Asdvadzadzine — 11h: Marche en direction de la Place de la Libération devant le Monument du Génocide Arménien — 11h30: Dépôt de gerbes et allocutions. — **GRENOBLE · Lundi 24 Avril** — 10h: Messe de Requiem à Notre Dame de Délivrande, rue Gay, St. Martin d'Hères — 12h15: Dépôt de gerbes Place du 24 Avril à St Martin d'Hères — 12h30: Défilé jusqu'à la stèle du Khatchkar Parc Paul Mistral à Grenoble — **MEYZIEU - Dimanche 30 Avril** — 9h30: Rassemblement Place des Droits de l'Homme sur l'Ave. de Verdun— Dépôt de gerbes et allocutions. — **PONT DE CHERUY** — 10h: Messe de Requiem en l'Eglise St Nichan — 11h45 Dépôt de gerbes au Monument du Génocide — Allocutions. — **SAINT CHAMOND — Lundi 24 Avril** — 10h. Messe en l'église Notre-Dame — 11h: Défilé jusqu'au Square du 24 Avril — Dépôt de gerbes et allocutions — 11h30: Vin d'honneur à la salle de l'église arménienne. — **SAINT ETIENNE — Lundi 24 Avril** — 10h: Messe de Requiem en l'église arménienne — 11h: Dépôt de gerbes et allocutions Place d'Arménie — 11h30: Vin d'honnur à la salle de l'église arménienne. — **VAULX EN VELIN — Mardi 25 Avril** — 12h: Rassemblement Place de la Nation — Dépôt de gerbes et allocutions — 12h30: Vin d'honneur (précisions sur place). — **VIENNE — Vendredi 28 Avril** — 20h45: Présentation des actes du Colloque «L'Actualité du Génocide Arménien», avec la participation de Ara KRIKORIAN, président du CDCA, Yves TERNON, docteur en Histoire, Hélène STRAPELIAS, historienne, directrice des études au Collège Sévigné — Hôtel de la Poste - 47, cours Romestang · entrée libre. — **Dimanche 30 Avril** — 10h: Messe de Requiem en la Chapelle Saint-Théodore — 12h30: Rassemblement devant la Stèle du Génocide, rue du 24 Avril 1915 — Dépôt de gerbes — Allocutions — Vin d'honneur à la Salle «Abovian» - 1, quai Pajot. L'ensemble des manifestations est organisé par le Comité du 24 Avril de Vienne.

MARSEILLE

LUNDI 24 AVRIL

— 16h: Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale apostolique arménienne, 339, ave. du Prado;

— 17: Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative de la Cathédrale.

— 17h30: Rassemblement et discours devant le Consulat de Turquie;

— 17h45: Défilé et manifestation : rue Paradis, rond-point Perrier, Avenue du Prado, Parc Chanot.

— 19h30: Meeting au Palais des Congrès, Parc Chanot :

- «La mémoire du génocide» par Mme **Claire Mouradian**, historienne, chercheur au CNRS, Témoignage de Monsieur **Ali Ertem**, Turc d'Allemagne, Président de l'Association des «Opposants au Génocide», «L'actualité juridique de la reconnaissance du génocide par **Maître Philippe Krikorian**, Vidéo sur l'actualité du Sénat. Participation de la Chorale Sahak-Mesrop. Exposition photos présentée par l'Association ARAM: «Du génocide à sa reconnaissance».

NICE

— **Dimanche 23 Avril** (jour de Pâques) : un podium sera installé Place du Palais de Nice, face au Palais de Justice, pour une veillée qui aura lieu de 15h à 22h, avec animation musicale, affiches et distribution de tracts.

— **Lundi 24 Avril :** Marche du souvenir qui se déroulera de 15h à 16h30 depuis la Promenade des Anglais (face à l'hôtel Méridien) jusqu'au Monument aux Morts, où est prévu un dépôt de gerbes à la mémoire de nos martyrs de 1915 et de nos anciens combattants des deux dernières guerres 1914-18, 1939-45. Avant la cérémonie à 11h un Office de Requiem aura lieu à l'église apostolique arménienne Ste Marie, 281, Bd. de la Madeleine à Nice.

CANNES

— **Lundi 24** Avril : Le Conseil Communautaire Arménien de la Côte d'Azur et l'Union des Arméniens de Cannes et des Environs vous informe que la Commémoration du 85e Anniversaire du Génocide Arménien perpétré par le gouvernement Jeune-Turc de 1915 se déroulera à 11h au Square d'Arménie, 20, Bd d'Alsace (derrière la Gare SNCF) comme suit :

— 11h: Rassemblement devant le Square d'Arménie. Discours commémoratifs du Comité d'Organisation du 85e anninversaire du Génocide du Peuple arménien. Discours du Maire ou de son représentant. Dépôt de gerbes. Prière pour nos martyrs et nos anciens combattants et résistants français d'origine arménienne, morts pour la France, par Mgr. Narek Chakarian, Evêque des Arméniens de Nice et des Environs.

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամանակացոյց

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման՝ ժամը 5·30-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 22

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30ին:

Ճրագալոյցի խթման պատարագ ժամը 17·30-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման ժամը 5-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30-ին:

Պատարագ ժամը 17·30-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30-ին:

Պատարագ ժամը 17·30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղում ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման ժամը 5-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ճրագալոյցի եւ խթման պատարագ ժամը 17-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման Թափօր ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամերգութիւն ժամը 16-ին:

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:

Պատարագ ժամը 17-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ. - Ապրիլ 7-ի «Յառաջ»ի Գ. էջի «Արձագանգ» թղթակցութեան մէջ Զարուհի Մարտիրոսեան պէտք է ըլլայ՝ Զարեհ Մարտիրոսեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդ Սօնա Բարէլեանէն 500 փրանք իր մօր՝ Աստղիկ Բաքէլեանի յիշատակին անոր մահուան 15-րդ տարելիցին առիթով:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 21

Թաղում ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ընթերցուածք ժամը 17-ին,

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ոտնլուայ ժամը 17-ին:

Կարգ Խաւարման ժամը 19·30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման Կարգ եւ Թափօր ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:

Պատարագ ժամը 17·15-ին:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման կարգ եւ Թափօր ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ընթերցուածք ժամը 17-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր թաղման ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ընթերցուածք ժամը 18·30-ին:

Պատարագ ժամը 19-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 20
JEUDI
20 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.890 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.890

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Առանց Թշնամիի Անհրաժեշտութեա՞ն

Երիտասարդ լրագրող Վահրամ Աղաջանեանի դէմ հալածանքի փաստով, Հայաստանէն եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնն ալ յայտնուեցաւ խօսքի, մամուլի ազատութեան արհամարհանքի, անհանդուրժողութեան դիրքերէն. որակումներ զորս միջազգային հանրային կարծիքը, ազատութեան լուրջ ասհմանումի տէր լրատուները կը գործածեն նեղմիտ, յետադիմական, այլակարծութիւնը մերժող, վախկոտ իշխանութիւններու, իշխանաւորներու համար: Բաներ, որոնք հաւատացած էինք թէ ամէն առիթի արեւմտականացումի, յառաջդիմութեան փարում յայտնող հայ ղեկավարներու շրջանակին հետ երբեք որեւէ առնչութիւն կրնան ունենալ:

Մինչդեռ, նախ Հայաստանի նախընթացները որոնց վերջին օրինակն է խմբագիր Նիկոլ Փաշինեանը, այսօր ԼՂՀ-ի մէջ Վ. Աղաջանեանը թիրախ առած հալածանքը, լայնօրէն կը բանեն երագներու այս չերտն ալ ջուրը նետելու: Անկէ ետք կես քայլ կը մնայ անխուսափելի եզրակացութեան. թէ ճառերէն, հռչակաւոր խօսքերէն մղոններով հեռու է մեր իրականութիւնը ուր տագնապի, ճգնաժամու պայմաններու մէջ անգամ բուսածին, գրուածին հետապնդումը առաջնային կը նկատուի, լրագրող կը դատուի, կը դատապարտուի, կ'արգելափակուի տարուան մը վճիռով: Այս բոլորը այն նո՛յն շրջանակին մէջ ուր սպանութիւններով, ծաւալուն կաշառակերութեամբ ու պետութեան հասցուած միլիոններու վնասով ամբաստանուածնե՛ր պահուըտուք կը խաղան նոյն իշխանաւորներուն հետ, որոնց արժանապատուութիւնը չես գիտեր ուրկէ կը գտնէ լռելու, չվիրաւորուելու գաղտնիքը. նրբազգածութիւնը, խստութիւնը, յայտնապէս վերապահուած է մամուլի մարդուն որուն նոյնիսկ չի տրուիր ներողութիւն խնդրելու, հերքումի ընդունուած ձեւականութեամբ մը հարցը փակելու իրաւունքը: Ու երիտասարդ լրագրողը բանտէն դատարան կը բերուի խուզուած մազերով, շղթայակապ ձեռքերով, ինչպէս օրինակ՝ Տիյարպէքիրի մէկ գիտանին մէջ քիւրտ աշակերտ մը որուն անձին մէջ Թուրք իշխանութիւնը իր պետութեան մեծագոյն սպառնալիքը կը տեսնէ:

Ն. Փաշինեանի ու Վ. Աղաջանեանի պարագաները կը յիշեցնեն ղարաբաղցի ուրիշ երիտասարդ լրագրողի մը նոյնպէս իր մէկ գրութեան պատճառով տասնամեակ մը առաջ վիճակած հալածանքը: Սումկայիթէն ետք, «Խորհրդային Ղարաբաղ»ի մէջ (1990 Յունուար 18) երիտասարդ լրագրող մը «Բացէ՛ք վերջապէս ձեր աչքերը» խորագրուած գրութիւն մը հրատարակեց. հոն յայտնուած գաղափարները ո՛չ հաճելի, ո՛չ ալ ընդունելի էին Բաքուի. ու լրագրողը չանթերու, հետապնդումի թիրախ եղաւ:

Այդ լրագրողը ԼՂՀ ներկայի նախագահ Ա. Ղուկասեանն էր որուն հրամանով գործի անցած վարչապետը Վ. Աղաջանեանի հալածանքով տասնամեակ մը առաջուան անցքերը կը կրկնէ, առանց թշնամիին անհրաժեշտութեան: Խաւարին մէջ լոյսի միակ շողը, ո՛վ գիտէ որուն մեղքերուն քաւութեան նախագի վերածուած լրագրողին զօրակցելու երեւանեան մամուլին լայն շարժումն է: Որոշ չափով մըն ալ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Ղարաբաղցիներուն դիմումին մէջ տեղ գտած տողերը թէ տեղին չի գտներ այն գործողութիւնները որոնք կրնան որակուիլ ազատ արտայայտութեան իրաւունքի ոտնահարում:

Զարմացա՞նք յաւատեսութիւն կ'ըլլայ յուսալ որ այս ազդակները կը բանեն կասեցնելու իշխանութիւն – մամուլ տգեղ հակադրութիւնը, որուն ամօթին այսօր պէտք ունի ո՛չ Հայաստանը, ո՛չ ալ մանաւանդ Ղարաբաղը:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 18 / 19)

Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ղարաբաղի մէջ բանտարկուած լրագրող Վ. Աղաջանեանի փաստաբանը Բենիամին Մինասեան Ապրիլ 18-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է ու հերքած պաշտօնական տեղեկատուութեան կարգ մը կէտերը: Ըսած է թէ ճիշդ չէ որ իր պաշտպանեալը ոստիկաններու դիմադրելուն համար ձերբակալուած է: Զինքը դատարան բերած են ձեռնակապով, մազերը խուզուած: Վ. Աղաջանեան ու փաստաբանը վճռաբեկ բողոքով դիմած են Գերագոյն Ատեան:

Բ. Մինասեան յոյս յայտնած է որ դատավճիռը կը վերաքննուի, դատարանը կը փոխէ բանտարկութեան որոշումը: Պատասխանելով հարցումի մը ան ըսած է թէ իր պաշտպանեալը մեկուսարանին մէջ խոշտանգուած չէ:

* * *

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐՑԱԽԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ Բ. ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԹԱՇՃԵԱՆԻՆ

Ապրիլ 18-ին Երեւանի շարք մը լրատուամիջոցներու 14 ներկայացուցիչներ բաց նամակ մը ստորագրած են, ուղղուած ԼՂՀ իշխանութիւններուն, ի պաշտպանութիւն Վահրամ Աղաջանեանի հետ ձերբակալուած երկրորդ լրագրողին՝ Վարդան Թաշճեանի: Նամակին մէջ ըսուած է թէ այս վերջինը 1990-ին եղած է «Ազատամարտ»ի աշխատակից, «Հայլուր»ի տնօրէն (1994), իսկ 1999-ին «10-րդ նահանգ» թերթի աշխատակից. արցախեան մարտերուն գործօն մասնակցութիւն ունեցած է եւ իրեն եղած մեղադրանքը ծանօթ չէ հանրութեան: Համոզում յայտնելով որ Վ. Թաշճեան չի կրնար կապ ունենալ Մարտ 22-ի արարքին հետ, լրագրողները ԼՂՀ նախագահէն խնդրած են մինչեւ որ ճշմարտութիւնը պարզուի ազատ արձակել զինքը, քաղաքէն չբացակայելու մասին ստորագրութեամբ:

* * *

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ ԼՂՀ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Ադրբեջանի կեդր. ընտրական յանձնաժողովը դէմ արտայայտուած է Յունիս 18-ին խորհրդարանական ընտրութիւն ընելու ԼՂՀ-ի որոշումին, զայն նկատելով պետութիւններու տարածքային ամբողջականութիւնը չյարգելու, զայն արհամարհելու քայլ: Որոշումը նկատուած է ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման եւ շրջանի իրադրութեան բնականոնացման խոչընդոտ: Յայտարարութեամբ ըսուած է թէ Ղարաբաղի մէջ ընտրութեան իրաւունքը կը պատկանի Ադրբեջանի կեդր. ընտրական յանձնաժողովին. «այն երկրին որուն մասն է այդ շրջանը»:

* * *

«ՖՐԱՆՍԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՅՑԸ

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին «Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբ»ին պատուիրակութիւնը Գիւմրի այցելած է, տեսնելու համար երկրաշարժին հետեւանքները դարմանելու ուղղութեամբ տարուած աշխատանքը: Մարզպետ Ֆելիքս Փիրումեան դիմաւորած է հիւրերը, բացատրութիւններ տուած. ըսած է թէ գործազրկութիւնը մեծ հարց է քաղաքին մէջ եւ պետութեան միջոցները բաւարար չեն շինութեան անհրաժեշտ աշխատանքները կատարելու եւ կ'ակնկալուին միջազգային վարկեր, օժանդակութիւններ: Պատասխան խօսքով Ժ.-Փ. Պրէթ ցաւով անդրադարձած է աղէտէն 12 տարի ետք ընելիքներու տակաւին մեծ ծաւալին: Ապա խումբը շրջած է քաղաքին մէջ, այցելած դպրոցներ, հիւանդանոց ու թանգարան:

* * *

ԻԱ. ԴԱՐԸ ԱՌԱՆՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայերու ցեղասպանութեան 85-ամեակին առթիւ Ապրիլ 18-ին Գիտութեան ակադեմիայի մէջ սկսած է «ԻԱ. դարը առանց ցեղասպանութեան» խորագիրով չորս օրուան գիտաժողով մը: Բացումը կատարած է ակադեմիայի նախագահը Ֆ. Սարգսեան: Խօսք առած է Գարեգին Բ., կարդացուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղերձը: Ելոյթ ունենալով ցեղասպանութեան թանգարանին տնօրէնը Լաւրենտի Բարսեղեան, ծանրացած է Թուրքիոյ կողմէ սեփական պատմութիւնը ճանչնալու հարկին վրայ:

* * *

ԼՂՀ ՇԱՀԷՆ ՄԵՂՐԵԱՆ ՅԵՏՄԱՀՈՒ ՀԵՐՈՍ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրամանագրով «Գիւլիստանի արծիւ» «Շահէն Մեղրեանի յետ մահու «Մարտական խաչ» առաջին կարգի շքանշան շնորհուած է: Ապրիլ 17-ին ան յանձնուած է հերոսին 95-ամեայ հօրը, նախագահի խորհրդական Ժաննա Գալստեանի ձեռքով:

* * *

ԵՐԿՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Ապրիլ 17-ին, որպէս բարիկամեցողութեան արտայայտութիւն, ազատ արձակուած են երկու ադրբեջանցի ռազմագերիներ, Երկուքն ալ գերի ինկած էին 1998-ին. մէկը Մռաւ, միւսը Քելբաջարի շրջանը: Այդ ազատ արձակումով Հայաստան կ'ակնկալէ Բաքուէն փոխադարձ քայլ:

* * *

ԿԱՐԷՆ ԴԷՄԻՐՃԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Ապրիլ 17-ին, Կ. Դեմիրճեանի ծննդեան 68-րդ տարեդարձին օրը, Երեւանի մեթրօն, գլխաւոր պողոտան եւ մարզամշակութային կեդրոնը կոչուած են Հոկտեմբեր 27-ին սպաննուած ղեկավարին անունով: Հանդիսութեան մասնակցած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Գարեգին Բ., վարչապետ Ա. Սարգսեան, Ազգային ժողովի նախագահը, այլ բարձր պաշտօնատարներ: Ելոյթ ունեցողներ անդրադարձած են այն մեծ աւանդին զոր Կ. Դեմիրճեան ունեցած է Հայաստանի տնտեսութեան եւ մշակութային զարգացման ընթացքին մէջ:

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ապու – Տապիի մէջ սկսած է գործել Միացեալ Արաբական Էմիրայութիւններու Հայաստանի դեսպանութիւնը, առժամեայ գործավար եւ ներկայացուցչութեան պետ Արշակ Փօլատեանի գլխաւորութեամբ: Դեսպանութիւնը իր աշխատանքի ոլորտին մէջ կը ներառնէ Պարսից Ծոցի երկիրները:

* * *

Զ. ԵԿԱՒԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ապրիլ 17 թուակիր հրամանագիր մը ստորագրած է սփիւռքահայ Զաւէն Եկաւեանը Մովսէս Խորենացի մետալով պարգեւատրելու մասին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Մասիմօ տ'Ալեմա, հակառակ նախագահին մերժումին, կ'ուզէ անպայման հրաժարիլ կեդրոն-ձախ իր համախմբումին պարտութենէն ետք շրջանային ընտրութիւններուն: Տ'Ալեմա առաջին նախկին համայնավարն էր որ կառավարութեան գլուխ կ'անցնէր: Յաճախ գործած է իր իսկ մեծամասնութեան դէմ, երբ օրինակ համաձայն գտնուեցաւ ՕԹԱՆ-ի միջամտութեան Քոսովօ, ինչ որ ձախին եւ համայնավարներուն հաւանութիւնը չէր վայելեր: 51 տարեկան, Մասիմօ տ'Ալեմա իշխանութեան գլուխ եկած էր 1998 Հոկտեմբերին, յաջորդելով Ռոմանօ Փրոտիի (Եւրոպական Յանձնախումբին ներկայ նախագահը):

ԼԻԼԻ մէջ, միջադէպերն ու ցոյցերը չեն դադրիր հակառակ անոր որ մեղադրեալ ոստիկանը բանտն է եւ ամբաստանուած է «կամաւոր մարդասպանութեան» համար, ինչ որ աննախընթաց է: Ներքին նախարարն ալ յանցաւոր հռչակեց ոստիկանը: Քննութիւնը ցոյց տուաւ, սակայն որ սպաննուած երիտասարդ Ալժերացին շարժում մը ըրած էր որ կրնար սպառնական բնոյթի տպաւորութիւն ձգած ըլլալ երիտասարդ ոստիկանին վրայ, կորսնցնել տալով պաղարիւնը: Ապրիլ 18-էն 19ի գիշերը 20 կառքեր եւս կրակի տրուած են: Ապրիլ 19-ին Ալժերացիին մարմինը Ալժերիա փոխադրուեցաւ թաղման համար:

ԶԻՆՊԱՊՈՒԷԻ մէջ սպիտակամորթերու դէմ հալածանքը օրէ օր աւելի սուր բնոյթ կ'առնէ եւ Ապրիլ 18-ին, երկրորդ ագարակապան մը սպաննուած է: Յարձակումները կը գործուին սպիտակամորթ ագարակապաններու վրայ, իրենց բնակարաններուն մէջ: Այլեւս ընդհանուր սարսափ կը տիրէ: Ոմանք ընտանիք ունին արտասահման եւ կը խորհին մեկնիլ (գլխաւորաբար անոնք որոնք բրիտանական անցագիր ունին), բայց, շատեր որեւէ ելք չունին: Երկրին մէջ 68 հազար սպիտակամորթ կայ որոնք իրենք զիրենք Զինպապուեցի կը նկատեն: Նախագահը, որու տնտեսական հաշուեկշիռը շատ ծանր է, այս ձեւով կ'ուզէ պարտկել իր քաղաքականութեան ձախողութիւնը, մեղքը ձգելով սպիտակամորթերուն վրայ:

«ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կ'ընդդիմանայ ՕԹԱՆ-ի (Ատլանտեան Ուխտ) ընդլայնումին նախկին խորհրդային երկիրներուն, քանի որ ինք իսկ "բարի եկար"ի չարժանանար» յայտարարած է Պուտին: Ռուսաստանի նախագահը կ'առարկէ որ, եթէ իր երկիրը մաս պիտի չկազմէ ՕԹԱՆ-ի արգելք պիտի հանդիսանայ որ իր սահմաններուն մօտենայ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ գայրոյթով կ'արձագանգէ Ֆրանսայի «Ազգ. Ճակատ»ին կողմէ ձեռնարկուած հակաթուրք նախաձեռնութեան: Ժ.-Մ. Լը Փէնի կուսակցութիւնը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան արգելք ըլլալու արշաւի մը ձեռնարկած է թռուցիկներ ցրուելով ամէն կողմ. անոնց վրայ գրուած է. «Trop c'est trop! Non à l'entrée de la Turquie dans l'Europe»: Ստացողները թռուցիկները պէտք է ստորագրեն ու վերադարձնեն: Թռուցիկներուն վրայ տեղ գտած գրութիւնը Թուրքիան կը ներկայացնէ եւրոպականութեան ամէն բանով հակասող երկիր մը որ անկայուն է, իսլամ արմատական շարժումը քուէներու 25%-ը կ'ունենայ եւ որ Քիւրտերու դէմ կիրարկուած խտրականութեամբ աչաբեկչութիւն կ'արտածէ դէպի Եւրոպա: Ըստ «Ազգ. Ճակատ»ին, Թուրքիա դաշ-

(Շար.ը Դ. էջ)

Ո՞Վ Կ'ԸԼԼԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿԸ «ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՐՑ»Ի ՄԸ

Վերջին ամիսներուն, դատելով Հայաստանեան մամուլէն, Ջաւախքի հարցի մը վրայ ուշադրութիւն գրաւելու յայտնի ջանքեր կան: Առաջին անգամ չէ որ այդ թղթածրարը այժմէական կը դառնայ, փորձելով սեղան բերել Վրաստանի հարաւ-արեւմտեան այդ շրջանին դժգոհութիւնները: Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հայ բնակչութեան տէր է Ջաւախքը եւ սահմանակից՝ Հայաստանի: Ունի ընկերային, տնտեսական, կրթական, վարչական ու այլ բնոյթի հարցեր որոնց մեծ մասը, բնականաբար, հասարակաց է խորհրդային վարչակարգէն դուրս եկած երկրին: Կա՛ն, սակայն, հարցեր ալ որոնք յատկապէս իւրայատուկ են Ջաւախքի, որպէս դրացի երկրի մը հոծ գաղութը որ իր աշխարհագրական դիրքով ու թիւով, հասկնալի է որ որոշ վրդովում պատճառէ Թիֆլիսի. մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ Վրաստան իր սահմաններուն մէջ ընդգրկուած չատ մը փոքրամասնութիւններու, ինքնավար շրջաններու պատճառով բաւական գլխացաւ ունեցած երկիր է: Կը բաւէ յիշել Օսէթիոյ պարագան:

«Ազգային» կոչուած վարչատարածքի մը մէջ այլ ազգի, կրօնքի, մշակոյթի պատկանող խմբաւորումներու ներմուծումը խորհրդային ծանօթ մասնագիտութիւն է որ կիրարկուած է քիչ մը ամէն տեղ: Ռազմավարական հեռանկարներով եղած այդ կարգադրութիւնը հիմնական պատճառն է յետխորհրդային առաջին օրերէն արծարծուած վէճերու, հակամարտութիւններու, պատերազմներու: Ղարաբաղի խնդրով Հայութեան դժբախտաբար քաջ ծանօթ այդ քաղաքականութիւնը, այնպէս կը թուի որ խորհրդային կարգերու անկումէն ետքն ալ կը շարունակէ ի հարկին չահարկումի նիւթ ըլլալ, տիրապետող հզօրներու կողմէ:

Ջաւախքի, որպէս Վրաստանի մաս, հայաբնակ ու Հայաստանի սահմանամերձ, դժգոհութիւնները նոր չեն. սակայն, տասնամեակէ մը ի վեր է միայն որ կրնան հրապարակումի նիւթ ըլլալ: Թէեւ խորհրդային կարգերու տակ ալ, պարբերաբար լսելի կ'ըլլային այդ դժգոհութիւնները: Վարչական ճնշում, կրթական կեանքի դժուարութիւններ, տնտեսապէս անտեսուածի վիճակ, եւ այլն կը կազմէին դժգոհութեան գլխաւոր լարերը: Եւ անկախութեան առաջին տարիներուն կը բաւէր ցամաքի ճամբով Լենինականէն ուղղուիլ դէպի Վրաստանի սահմանը, անկէ Ախալքալաք, տեսնելու համար թէ «ճամբայ» որակումին արժանի ոչ իսկ մէկ մեթրնոց գոյութիւն մը տեղ ունի հոն: Իսկ վերջին տարիներուն լուրջ դժգոհութեան պատճառ էր Թուրքիա-Վրաստան երկաթուղիին բացումի ծրագիրը, որով այդ ճամբան պիտի անցնէր հայաբնակ այդ շրջանէն:

Ջաւախքի հայութեան այս հարցերը եւ բոլոր միւսները, հակառակ իրենց ամբողջական արդարացիութեան, ներկայի պայմաններում մէջ, կրնա՞ն հրահրել ինքնավարութեան ինքնեկ պահանջ մը: Նիւթին մասին Հայաստանեան լրասփիւռներու հրապարակումները այս մեկնակէտը ունին, կամ այդ եզրակացութեամբ կ'աւարտին: Այս ուղղութեամբ ամէնէն շօշափելի տուեալն էր ցոյցի մը լուրը («Յառաջ», Ապրիլ 6) ուր կ'ըսուէր թէ Ապրիլ 4-ին 200 Հայեր Ախալքալաքի վարչական կեդրոնին առջեւ հաւաքուած ու պահանջ ներկայացուցած էին որ Ջաւախքին ինքնավարութիւն տրուի, Վրաստան պաշտօնապէս ճանչնայ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը: Ու կարեւոր է նշել թէ ցոյցը եղած էր պահու մը երբ Վրաստանի նախագահը Է. Շեւարնածէ նոյն այդ կեդրոնին մէջ կը գտնուէր, վստահաբար, ընտրարշաւի այցերուն շարքին:

Պատասխանելու համար ինքնավարութեան ինքնեկ պահանջի մը առընչուած հարցումին, ուղղութիւն ցոյց տուող կարեւոր ազդակ է ցուցարարներու այս թիւը: Շրջան մը որուն ինքնավարութեան պահանջ կը ներկայացուի, բնակա՞ն երեւոյթ է որ միայն 200 ցուցարար ունենայ, երբ գրեթէ միայն Հայերէ բաղկացած ընդհանուր բնակչութիւնը աւելի քան 100 հազար հոգի է: Ու այս կէտը միս մինակը կը բաւէ ենթախորքի մը ու այլ ծալքերու մասին մտածելու, ներկայացուած պահանջին առընչութեամբ, որքան ալ մամուլի որոշ անուններ, ինչպէս օրինակ՝ «Հայոց աշխարհ»ը, լայն տեղ տան նիւթին, ղարաբաղեան շարժումի մը զուգահեռին վրայ զետեղելու նմանող ջանքով:

Բոլորովին այլ մօտեցումով նիւթին կ'անդրադառնայ «Հայկական ժամանակ»ը (Ապրիլ 6) Ա. Էլի գլխաւոր խորագրով որ տարբեր տարածք մը կը փոխադրէ հարցը, թօթափելով զգացականին, պարագայականին կեղեւը. «Հայկական գործօնը կարող է շահարկուել» կ'ըսէ այդ խորագիրը որուն վերեւ կայ «Սպառնալիք» վերտառութիւնը: Կը հետեւի ընդամէնը հազիւ մէկ սիւնակնոց գրութիւն մը որուն առաջին տողերէն ըսուած է վերոյիշեալ ցոյցին մասին. «մըտավախութիւն կայ թէ սա ուղղակի տարերային զգացական դրսեւորում չէ»: Ապա անմիջապէս կը խօսուի Վրաստան-Ռուսաստան (ո՛չ Հայաստան) յարաբերութիւններուն մասին որոնք «շարունակում են լարուած մնալ եւ Վրաստանը շարունակում է պնդել իր տարածքից ռուսական ռազմակայանների դուրսբերման վրայ»: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ Մոսկուայէն յըստակ անջատման հետամուտ Վրաստանի մը հանդէպ նորընտիր նախագահ Պուտինի դիրքը. պարզ է որ «Ռուսաստանն ամէն կերպ պէտք է աշխատի սանձել Վրաստանին»: Ի՞նչ ձեւով. պարզապէս շարժման մղելով խորհրդային շրջանէն ժառանգ մնացած հիմնալի գործօնը որ կտրատուած տարածքներու, անկարելի համակեցութիւններու մարտավարութեամբ ստեղծուած անել կացութիւնն է:

Վրաստան հարուստ է փոքրամասնութիւններով, ինքնավար շրջաններով որոնց հետ արդէն հարցեր ունեցաւ անցած տասնամեակին: Կը բաւէ որպէս լծակ առաջ քաշել անոնցմէ մէկը, բեմին ճամբան ցոյց տալ, մնացածը արդէն ինքնին կը քալէ. նախընթացները մէկ չեն, երկու չեն: Նման ընթացքի մէջ մեզ կը հետաքրքրէ այն որ ընտրուած լծակը ի՛նչ անուն կ'ունենայ: Ըստ «Հայկական ժամանակ»ին, արխազականին ընտրութիւնը քիչ հաւանական է, քանի որ այդ հարցին մէջ Ռուսաստան խաղաղութեան երաշխաւորի դերը ստանձնած է: Կարելի է գործել Չեչեններու հետքով. այս մէկը թերթը հաւանական կը նկատէ, չեշտելով որ Մոսկուա կրնայ ամբաստանել Վրաստանի տարածքը, այն պատրուակով որ հոն ապաստանած, կամ պահուած Չեչեններ կան ու զանոնք կը հալածէ: Բայց միայն Չեչենները՞. «Չի բացառւում նաեւ որ կարող է խաղարկուել հայկական գործօնը» կ'ըսուի տող մը անդին. բացատրութիւնն ալ Վրաստանի հայութեան, յատկապէս Ջաւախքի շրջանի հայ բնակչութեան իսկապէս չլուծուած, լուրջ խնդիրներն են: Այդ խնդիրները, տեղացի հայութեան դժգոհութիւնը, բաւարար դրդապատճառ կրնան նկատուիլ, որպէսզի չահարկելի առողջի վերածուին ու ռուսական բանակը որպէս կայունութեան երաշխաւոր Վրաստանի մէջ, օրինակ՝ Ջաւախքի շրջանը, մնալու կարելիութիւն ունենայ:

Նման հեռանկար, հասկնալի է, որ բաւական մտածել պէտք է տայ Հայաստանի իշխանութիւնները: Ամբողջ խնդիրը հոն է, ինչպէս «Հայկական ժամանակ»ն ալ կը մատնանշէ, որ Հայաստանի քաղաքական ներքին անկայուն պայմանները, Հոկտեմբեր 27-ի արարքով չեչտուած դիրքերու, կարգերու ամբողջական չփոթը, թոյլ կուտա՞ն հարկաւոր պաղարիւնով, ձեռնհասութեամբ վերլուծելու կացութիւնները, մէկդի դնելու զգացական-հայրենասիրականին դիւրին խայծը զոր թէեւ այնպէս կը թուի որ կա՛ն կլլածներ, կամ՝ կլլեցնել ուզողներ: Կարելի կ'ըլլա՞յ արդեօք շահարկումը չափել լրջօրէն ու մանաւանդ դիմել ճի՛շդ քայլերու:

Հայաստանի ներքաղաքական ներկայի վիճակը ու շահարկումին հաւանական չափերը, իրենց խոտոր համեմատութեամբ, միւս կողմէ՝ բուռածով ու չըլուծով ուրուագծուող հեռանկարներ, մտահոգուելու, վրդովելու բաւական նախանիւթ կուտան: Մանաւանդ երբ այս բոլորին վրայ կ'աւելնայ «Հայկական ժամանակ»ի վերջին մատնանշումն ալ թէ «Ռուսաստանի ազդեցութիւնը մեր հանրապետութիւնում արդէն անհագնացող չափերի է հասել»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Օրուան հարցեր

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՊԱՏԺՈՒԱԾԻ ՀՈԳԵՎԻՃԱԿ ՉՈՒՆԻ

Լրասփիւռները հաղորդեցին թէ Ռուսաստան Եւրոպական խորհուրդի խորհրդարանական ժողովին կողմէ պատիժի արժանի նկատուած է Չեչենիոյ դէմ բռնած դիրքին պատճառով: Ատոր հիմ ծառայած է ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւունքներու բարձրաստիճան պաշտօնատար Մէրի Ռոպինսընի ամբաստանագիրը, չարագրուած՝ Չեչենիայէն վերադարձին: Մոսկուա որքա՞ն կարեւորութիւն կուտայ իրեն բաժին հանուած պատիժներուն: Դատելով ռուսական մամուլի ծանօթ անուն «Նեզավիսիմայա գազետա»յի մէջ տեղ գտած էջէ մը, մեծ չէ այդ կարեւորութիւնը. կամ բնաւ գոյութիւն չունի: Լրագրողին կարծիքով, ոչինչ կը փոխուի նոյնիսկ եթէ Եւրոպական խորհուրդը արտաքսէ Ռուսաստանը:

Դ. Կորնիստայեւ կ'ըսէ թէ աւելի տրամաբանական կ'ըլլար եթէ Խորհուրդը Ռուսաստանը վտարէր Յունուարին երբ Չեչենիոյ պատերազմը այսօրուընէ շատ աւելի դաժան ընթացք ունէր. կամ լաւագոյնը կ'ըլլար առաջին օրէն, 1996-ին մերժել Ռուսաստանի անդամակցութիւնը. մանաւանդ որ այդ շրջանին Չեչենիոյ մարդկային իրաւունքները ամբողջովին ոտնակոխ էին ռուս զինուորներու կողմէ:

Այսօր Չեչենիոյ մէջ ռուսական գործողութիւնները վերջ գտնելու մօտ են արդէն, մինչ Եւրոպան նոր կ'արթննայ, անմարդկային պետութիւն որակելով Ռուսաստանը: Արդէն Եւրոպական Միութիւնը, իր կարգին, ընդհատած է Ռուսաստանի հետ գործակցութեան քանի մը ծրագրերու կիրարկումը: Սակայն, ինչպէս կը գրէ լրագրողը, Ռուսաստանի համար ատիկա տնտեսական նոր տագնապի մը պատճառ չէ եղած: Ոչ ալ օտար ներդրումներու տէրերը ձգած հեռացած են երկրէն:

Ճիշդ է որ նոյնիսկ առժամեայ, «արտաքսում» մը վարկաբեկիչ բան է: Բայց անցեալ ամառուընէ ի վեր ո՞վ չանարգեց արդէն Ռուսաստանը, հարց կուտայ Կորնիստայեւ, աւելցնելով որ այլեւս վարժուած են. վստահ է նաեւ թէ երեք ամիս ետք լայն ժպիտներով պիտի ողջունեն Ռուսաստանի վերադարձը: «Կեղծաւորութեան ինչ ըլլալը Եւրոպային չէ որ պիտի սովորեցնենք» կ'ըսէ հաւանօրէն արդարացի կերպով:

Ան արդար չի գտներ Չեչենիոյ մէջ ռուսական զօրքերու կողմէ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումը: Ըսածը այն է միայն թէ Սթրազպուրկի մէջ պատիժներու վճիռը Ռուսաստանի վտարում չի նշանակեր: Մնացածը իրենք լաւ գիտեն: Ռուս լրագրողները, օրինակ, չեն վարանիր «պատեհապաշտ» կոչելու Չեչենիոյ անցքերը, մինչ արեւմտեան լրասփիւռները Սերպիոյ դէմ ՕԹԱՆ-ի յարձակումին ընթացքին միշտ «զինուորական գործողութիւն» բացատրութիւնը գործածեցին: Այլ խօսքով՝ Ռուսաստան գիտէ թէ ինչ պէտք է ընէ եւ որեւէ մէկէն աւելի գիտակից է գործած սխալներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Եու-Սի-Էլ-Էյ համալսարանի «Տիքսըն» սրահին մէջ, Ապրիլ 8-ին, տեղի ունեցած է Հայկական ցեղասպանութեան 85-ամեակին նուիրուած միջազգային գիտաժողովը՝ «Հայկական ցեղասպանութիւնը եւ պատմական յիշողութիւնը՝ 21-րդ դարու մարտահրաւէրը» նիւթին շուրջ, կազմակերպութեամբ համալսարանի Հայոց պատմութեան ամպիոնի փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի: Ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Գիտաժողովը բաղկացած է երկու բաժիններէ, որոնց ընթացքին 13 զեկուցաբերներ - մեծ մասամբ ոչ Հայեր - անդրադարձած են ցեղասպանութեան պատմական, քաղաքական, իրաւական, դատական, կրթական, գրական եւ հոգեբանական երեսներուն: Քննարկման նիւթ եղած է ցեղասպանութեան օրերուն Միացեալ-Նահանգներու, Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ վարած երկդիմի քաղաքականութիւնը, Թուրքիոյ հետ իրենց յարաբերութիւնը չվտանգելու մտահոգութեամբ: Զեկուցաբերները անդրադարձած են նաեւ այն հարցին թէ երբ այսօր արդէն իսկ նուազած են Եղեռնէն վերապրող ներկայացուցիչները, անհրաժեշտ է վկայակոչները փոխարինել այլ ազդու միջոցներով, հարցը այժմէական պահելու համար: Կարեւոր նկատուած է Հայաստանի պետութեան եւ ժողովուրդին կողմէ ցեղասպանութեան հարցը հետապնդելու անհրաժեշտութիւնը:

«ՌՈԶ ԵՒ ԱԼԵՔ ՓԻԼԻՊՈՍ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 30-ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Լոս-Անճըլըսի «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 1-ին, տեղի ունեցած է Հոլիվուտի «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» Ազգային վարժարանի 30-ամեակի ճաշը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարելով հանդիսավարուհի Մարի Տէմիրճեան, պատմականը ըրած է վարժարանին: Կրթական մարմնի աշխատանքներուն մասին խօսած է Արա Խաչատրեան, իսկ տնտեսական մարմնի աշխատանքներն ու ծրագիրները ներկայացուցած է Սարգիս Պէրպէրեան: Խօսք առնելով տնօրէն Վիգէն Եագուպեան, անդրադարձած է դպրոցի հիմնադրութենէն ի վեր արձանագրուած նուաճումներուն: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Այս առթիւ եղած նուէրներէ գոյացած է 200 հազար տոլար, ի նպաստ վարժարանին:

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՄԸ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ուոլնաթ Քրիքի մէջ (Սան-Ֆրանսիսքոյի մօտ), Ապրիլ 2-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Արեւմտեան Միացեալ-Նահանգներու նոր՝ 18-րդ մասնաճիւղին հիմնադրութիւնը, որուն ներկայ եղած են Կեդրոնական վարչութեան փոխատենապետ Ժիրայր Սարգիսեան, Շրջանային վարչութեան ատենապետ Մանուկ Մարուքեան եւ 80 նորագիրներ: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նպատակը, կառոյցը եւ առաքելութիւնը բացատրուելէ ետք նշանակուած է մասնաճիւղին առաջին վարչութեան կազմը:

ՓՐՈՖ. ՏԻԳՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ՝ «ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ»

Ֆրեզնոյի Հայ Դատի Յանձնախումբը, Մարտ 5-ին, տարեկան իր ճաշի ընթացքին, «Տարուան մարդը» հռչակած է Ֆրեզնոյի համալսարանի հայկական ուսմանց ամպիոնի վարիչ տոքթոր Տիգրան Գույումճեանը: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Պերճ Արգարեան, տեղեկութիւններ տալով նաեւ Յանձնախումբի աշխատանքներուն մասին: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած են Մհեր Շիրտըմեան եւ Առաքել Արիսեան: Տոքթոր Գույումճեանի գովքը հի-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՎՐԱՑ ԲԱԳՐԱՏ Գ. ԵՒ ԲԱԳՐԱՏ Դ. ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՕՐՈՎ ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՎՐԱՍՏԱՆ

Հայեր Վրաստանի մէջ եղած են պատմութեան հին դարերէն եւ երկու երկիրներուն սահմանամերձ գաւառներուն մէջ մինչ ալ եղած են հայ – վրացական խառն բնակավայրեր:

Վրաստանի հայկական գաղթօճախը զարգացման ու բարգաւաճման նոր հանգրուան մը թեւակոխեց արաբական արշաւանքներէն, Վրաստանի (եւ Հայաստանի) մէջ Բագրատունեաց թագաւորութեան հաստատումէն եւ սելճուքեան արշաւանքներէն ետք, երբ մեծ թիւով Հայեր Վրաստան ապաստանեցան, հայ ազնուական տուներ բարձր դիրքերու տիրացան վրացական արքունիքէն ներս եւ իրենց իշխանութիւնները եւ կենսատարածքները հաստատեցին սահմանամերձ տարբեր գաւառներու ու ամրոցներու մէջ:

Վրաց Բագրատ Գ. (978 – 1014) եւ Բագրատ Դ. (1014 – 1072) թագաւորներուն օրով գաղթօճախը մեծապէս ստուարացաւ եւ կազմակերպուեցաւ. քաղկեդոնական դարձած Մամիկոնեանները եւ անոնցմէ սերած Օրբելեանները բարձր դիրքերու տիրացան, իսկ Զաքարեաններուն նախնիները Խոժոռնիի մէջ հաստատուեցան եւ այնուհետեւ մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգեցին:

ՎՐԱՑ ԲԱԳՐԱՏ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Վրաստան Ը. – Թ. դարերուն աւատական տիրոյթներու բաժնուած էր, երբ Բագրատունիներու հայ նախարարական տան մէկ ճիւղը հոն հաստատուեցաւ, քաղկեդոնական դաւանանքը ընդունեցաւ, վրացի դարձաւ, թագաւորութիւն հիմնեց եւ սկսաւ միաւորել երկիրը: Այս ժամանակ տակաւին Աբխազիա հզօր թագաւորութիւն էր եւ անոր թագաւորը՝ Լեւոն Բ. ամբողջ արեւմտեան Վրաստանը միաւորած էր Էգրիս – Աբխազական թագաւորութեան մէջ՝ իբրեւ մայրաքաղաք ունենալով Քութայիսը: Անոր սերունդները, Բագրատունիներու կողքին, ամէնէն հզօր ուժն էին շրջանին մէջ:

Այս ժամանակ, 978-ին արխազ խումբ մը ազնուականներ գահընկէց ըրին իրենց թագաւոր Թեւդասին եւ գահ բարձրացուցին անոր քրոջ զաւակը՝ Բագրատ Գ., որ հօր կողմէն վրաց Բագրատունիներու սերունդէն էր: Բագրատ Գ. ճնշեց կեդրոնախոյս ուժերը եւ կարգ ու կանոն հաստատեց: Հայքի կիւրապաղատ Դաւիթի մահէն ետք (1000-ին) Բիւզանդիոնի Վասիլ Բ. կայսր Բագրատին կիւրապաղատի տիտղոս եւ Տայքի մէկ մասը շնորհեց: Հօր մահէն ետք, 1008-ին, Բագրատ դարձաւ նաեւ Քարթլիի թագաւոր եւ միաւորեց Վրաստանի մեծ մասը. ան վրացական միասնական պետութեան գլխաւոր հիմնադիրը դարձաւ:

Այս ժամանակ Մամիկոնեաններուն քաղկեդոնական դարձած հատուածը արդէն բարձր դիրքերու տիրացած էր Վրաստանի եւ անոր սահմանամերձ հայկական գաւառներու մէջ: Անոնք ազդեցիկ էին յատկապէս Վրաստանի արեւմտեան Արգվեթի գաւառին մէջ, իբրեւ կեդրոն ունենալով Կացխի ամրոցը: Արգվեթիի Մամիկոնեանները տարիներու ընթացքին կորսնցուցին իրենց հայեցի դիմագիծը, Բաղուաշի տոհմանունը ստացան եւ իբրեւ վրացի ազնուականներ՝ երկրին աւատական հզօր տուներէն դարձան:

Գուգարքի հիւսիս – արեւելեան Օրբէթի ամրոցի Մամիկոնեանները, որոնք նոյնպէս քաղկեդոնական դարձած էին եւ Օրբելեան տոհմանունը ստացած, իրենց կարգին բարձր դիրքերու տիրացան վրացական արքունիքին մէջ եւ այնուհետեւ թագադիր ասպետի, սպարապետի եւ այլ բարձր պաշտօններ ստացան:

ԿԻՒՐԻԿԵԱՆ ԴԱՒԻԹ ԱՆՀՈՂԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԴԱՒԻԹ ԱՆՀՈՂԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս ժամանակ Կիւրիկեան թագաւորութեան հիմնադիր Գուրգէն 991-ին հրաժարեցաւ գահէն եւ աշխարհիկ կեանքէն եւ Սանահինի վանքին միաբան դարձաւ: Անոր յաջորդին՝ Դաւիթի օրով հայ – վրացական յարաբերութիւնները նոր թափ ստացան եւ առեւտուրը զարգացաւ:

Դաւիթ թագաւոր հաւանաբար 1005-ին Ձորագետի եւ անոր հարկատու Միխանայի միջեւ, երեք կողմէն խոր կիրճերով շրջապատուած, 1490 մեթր բարձրութեամբ կանաչազարդ սարահարթի մը վրայ ձեռնարկեց Լոռէ (կամ Լոռի) ամրոցի կառուցման, որուն շուրջ արագօրէն պարսպապատ բնակավայր մը կազմաւորուեցաւ, իսկ միջնաբերդի կիրճերուն մէջ արհեստական պատնէշներ կառուցուեցան՝ ինքնապաշտպանութեան նպատակով: Տարիներու ընթացքին կառուցուեցան նաեւ պալատներ, եկեղեցիներ, բաղնիքներ, կամուրջներ եւ խաչքարեր: Կառուցուեցաւ նաեւ գետնուղի, որ հասաւ մինչեւ Միխանա հետ, ուր աշտարակաձեւ կառոյց մը կանգնեցուեցաւ: Գետնուղին օգտագործուեցաւ արտաքին աշխարհին հետ կապ պահելու եւ պատերազմի ժամանակ խմելու ջուր ձեռք բերելու համար:

Հիւսիսային առեւտրական ճանապարհներուն վրայ գտնուելով՝ Լոռի արագօրէն զարգացաւ, բարգաւաճեցաւ եւ առեւտրական ու արհեստներու կարեւոր կեդրոն դարձաւ: Անիկա առեւտրական ճանապարհներով կապուեցաւ Անիի, Դուինի, Դմանիսի, Տփղիսի եւ Վրաստանի տարբեր քաղաքներու հետ:

Դաւիթի օրով հին ամրոցները եւս ամրացուեցան՝ թագաւորութեան պաշտպանութեան եւ առեւտրական ճանապարհներու հսկողութեան համար: Անոնցմէ Տաւուշ բերդը՝ համանուն գետի աջ ափին, ժայռերով եղերուած բլուրի գագաթին. անիկա նախապէս Աշոտ Բ. Երկաթ թագաւորի կուսակալներուն կեդրոնն էր: Կայան (Կայեան կամ Կայենականք) բերդը՝ Աղստեւ գետի ձախ ափին, դժուարամատչելի դիրքի մը վրայ, որ հաւանաբար Աշոտ Բ. Երկաթ թագաւորին կողմէ կառուցուած էր, ռազմագիտական կարեւոր յենակէտ դարձաւ եւ ուրկէ կը կառավարէր Հայաստանէն Վրաստան եւ մինչեւ Ատրպատական երկարող մայրուղին հսկողութիւնը: Կայծոն (կամ Ամանակ) ամրոցը, Դեբեդ գետի աջ ափին, բարձր եւ անմատչելի ժայռերով եղերուած, Կիւրիկեան թագաւորութեան գլխաւոր ամրոցներէն մէկը դարձաւ եւ մեծ դեր ունեցաւ այդ շրջանի պաշտպանութեան պահպանման մէջ. Լոռիէն, Հաղբատէն եւ Սանահինէն երկարող ճանապարհը հոնկէ անցնելով կ'երթար մինչեւ վրացական Կամբեճան գաւառը, որ մեծամասնութեամբ հայաբնակ դարձած էր: Կայծոնի կողքին, Կողբաքար եւ Խալինջաքար ամրոցները կարեւոր կայաններ դարձան դէպի Վրաստան ճամբուն վրայ, ինչպէս նաեւ՝ անոնցմէ արեւելք, Աղստեւ գետի ձախ ափին, Գագայ դաշտին հարաւը գտնուող Գած բերդը:

Դաւիթ թագաւոր ներքին կեդրոնախոյս ուժերը ճնշելէ ետք կռուի բռնուեցաւ Տփղիսի արաբ ամիրային հետ: Տփղիսի արաբ ամիրայութիւնը սահմանակից էր Կիւրիկեան թագաւորութեան: Վրաց Բագրատունիներու թագաւորութիւնը չէր յաջողած նուաճել այդ կենսատարածքը, եւ Վրաստանի սրտին թառած Տփղիսի ամիրայութիւնը շրջանային կարեւոր ուժ մըն էր եւ կ'ընդգրկէր Տփղիսը իր շրջակայքով, Կուր գետի վերին աւազանը, Ռուսթաւին, Գարդաբանի գաւառը եւ հիւսիսային կողմէն կը հասնէր մինչեւ Մցխեթայի սահմանները: Ամիրայութեան գլխաւոր յենարանները Հինի, Սակուրէթ եւ Ասկուրէթ ամրոցներն էին: Ամիրայութեան սահմաններուն մէջ մեծ թիւով Հայեր կը բնակէին եւ Տփղիսէն հարաւ կը գտնուէր Ծիրանաւոր վանքը: Յիշենք նաեւ, որ Օրբէթ ամրոցը ամիրայութեան արեւմտեան սահմանին մօտ, եւ վրաց Բագրատունիներու ու Կիւրիկեան թագաւորութեան սահմաններուն վրայ կը գտնուէր եւ Օրբելեանները ռազմագիտական խիստ կարեւոր դիրք կը գրաւէին:

Վրացական հողերէն, ամիրայութեան սահմաններէն ներս խուժելով Դաւիթ թագաւոր մեծ յաղթանակ տարաւ ամիրային դէմ եւ սասանեց ամիրայութեան ուժը: Այս յաղթանակը կարեւոր նշանակութիւն ունեցաւ ամիրայութեան հեղինակազրկման, տկարացման եւ աստիճանական անկման մէջ, որուն շնորհիւ վրացական այդ կենսատարածքները միացան վրաց Բագրատունիներու թագաւորութեան:

Իր ռազմական գործունէութեան վրայ յենած՝ Դաւիթ 1001-ին ըմբոստացաւ իր գերագահ Հայոց շահնշահ Գագիկ Ա. թագաւորին դէմ, բայց պարտուեցաւ եւ կորսնցուց իր գրեթէ բոլոր տիրոյթները: Այս պատճառով ալ ան այնուհետեւ կոչուեցաւ Դաւիթ Անհողին: Բայց յետոյ Գագիկ Ա.-ի գերագահութիւնը ընդունելէ ետք ան յաջողեցաւ վերականգնել իր թագաւորութիւնը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

սելով, Երեւանի համալսարանի տնօրէն Ռադիկ Մարտիրոսեան ոսկեայ շքանշան մը յանձնած է անոր: Կարդացուած են Արամ Ա. Կաթողիկոսի, Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի Պատրիարքներու շնորհաւորական գիրերը: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

«ՖԵՐԱՀԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 35-ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Մարտ 25-ին, տեղի ունեցած է դպրոցին 35-ամեակի ճաշը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարած է Բեգլար Փիլաւճեան: Խօսք առնելով տնօրէնը՝ Մարդպետ Մարկոսեան, անդրադարձած է վարժարանին արձանագրած յաջողութիւններուն: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Նուիրատուութիւններէ գոյացած է 120 հազար տոլար, ի նպաստ վարժարանի սաներու ֆոնտին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Նստաւ պատուհանին մօտիկ թիկնաթոռին մէջ: Խորհրդածութիւններու պահն էր: Պէտք էր որոշում մը տալ արդէն: Անկասկած պիտի երթար տեսնէր տղուն գերեզմանը: Հետեւեա՞լ օրն իսկ թէ աւելի ուշ: Ցանկարծ կասկած մը պայթեցաւ իր միտքին մէջ: Թերեւս Տիկին Վիթէ ըսած էր այդ տռ ի վրէժխնդրութիւն: Թերեւս ուզած էր, տարիներ վերջ, իր կրած հիասթափութիւնը վճարել տալ իր անհաւատարիմ սիրահարին:

Օլիվիէ որոշեց՝ ինչ որ ալ ըլլար պիտի երթար Շամփանե, մտնէր գերեզմանատուն փնտռել Անտրէ Օլիվիէի շիրիմը: Տրամաբանականը այդպէս ընել:

Մտածեց, քմծիծաղ մը երեսին՝ նախընտրելի էր անշուշտ իրեն համար որ Տիկին Վիթէ ստած ըլլար: Աւելի հանգիստ պիտի ըլլար: Բայց պիտի ըլլա՞ր իսկապէս հանգիստ, եթէ նոյնիսկ չգտնար գերեզմանը: Կասկածը իր միտքին մէջ կրնար մղձաւանջ մը դառնալ, աւելի անտանելի քան զաւակ մը կորսնցուցած ըլլալու ցաւը:

Վերջնականապէս որոշեց հետեւեալ առաւօտուն իսկ ճամբայ ելլել դէպի Լիոն, երթալ Շամփաներ: Հեռաձայնեց դռնապանին որ երկու ապուխտահաց եւ շիշ մը գարեջուր բերեն իր սենեակը:

Շամփաներ Լիոն – Փէռաշ կայարանէն վեցեակ մը քիլոմեթր հեռու արուարձան մըն է: Անցեալին հարուստ դասակարգի մեծատուններով լեցուն, քաղաքէն քանի մը տասնեակ մեթր բարձր բնակավայր մը: Հետզհետէ, սակայն, գործի մարդիկ, ընդարձակ պարտէզներու մէջ, կառուցին, ու ծախեցին կամ վարձու տուին բազմայարկ շէնքեր. բնակչութիւնը աճեցաւ եւ Շամփաներ, թէեւ մնաց հաճելի աւան մը, բայց խճողուեցաւ անհամար կառքերով, նոյնիսկ քովընտի փողոցներուն մէջ:

Օլիվիէ քիչ – շատ ծանօթ էր Լիոնի: Ժամանակին Կրընոպլէն յաճախ եկած էր ուրկիլի մրցումներու առթիւ, բայց գացած չէր երբեք Շամփաներ – Օ – Մոն տ'Օր:

Յոգնած էր երբ Լիոն հասաւ: Ուշ էր արդէն: Որոշեց գերեզման այցելել հետեւեալ օրը միայն: Գիշեր մը հանգիստ, յետոյ գերեզմանատուն եւ իրիկունը վերադարձ Կրընոպլը: Այդպէս կը ծրագրէր:

Պանդոկին ճաշարանը խճողուած էր: Ճափոնցի զբօսաշրջիկներ գրաւած էին գրեթէ բոլոր սեղանները: Տնօրէնը դժուարութեան մէջ էր տեղ մը գտնելու համար այս միայնակ յաճախորդին: Ի վերջոյ առաջարկեց Օլիվիէի իր սենեակին մէջ սպասարկել իրեն:

Ճաշելէ վերջ, Օլիվիէ նայեցաւ պահ մը պատուհանէն դուրս: Փէռաշի պարտէզն էր իր առջեւ: Կար անցուդարձ պարտէզին մէջ: Մէջտեղի մեծ անդրին վրայ մանաւանդ: Երթ դէպի կայարան կամ վերադարձ դէպի քաղաքին կեդրոնը: Քովընտի նստարաններէն մէկուն վրայ ճափոնցի զբօսաշրջիկներ կը խօսակցէին բարձրաձայն, իրարու ձեռքէ ձեռք կ'անցնէին շիշ մը, անկասկած գինի: Նստարանը պիտի ըլլար այդ գիշեր իրենց անկողինը, կողք կողքի:

Օլիվիէ Տրկարտէն լաւ չէր քնացած նախորդ գիշեր: Մտաւ անկողին: Բարձը շատ ցած էր իրեն համար: Ուրիշ մը գտաւ դարանին մէջ: Դրաւ միւսին վրայ: Շուտով քնացաւ: Քնացաւ ամբողջ գիշերը, առանց արթննալու, ինչ որ չէր պատահած իրեն երբեք իր բնակարանէն դուրս, օտար անկողինի մը մէջ:

Առաւօտուն նկատեց որ երկդիմի տրամադրութեան տակ էր. կ'ուզէր երթալ գերեզմանատուն, բայց, միեւնոյն ժամանակ այդ այցելութեան հեռանկարը կը վրդովէր զինքը: Հեռանկար ալ չէր արդէն: Չէ՞ որ Լիոն եկած էր ատոր համար: Այժմէական էր: Ձգձգեց քանի մը ժամեր: Ի վերջոյ, կէսօրէ ետքը միայն համակերպեցաւ երթալ Շամփաներ:

Տեսակ մը ամօթխածութիւն կը խանգարէր իր անդորրութիւնը: Փնտռել տըղեկին գերեզմանը. բայց ներկայանալ իբր ո՞վ:

Որոշեց հեռաձայնով ստանալ տեղեկութիւններ շիրիմին ճշգրիտ տեղին մասին: Տուին: Արձանագրեց զանոնք մանրամասնօրէն թուղթի մը վրայ եւ թուղթը դրաւ բաճկոնին գրպանը:

Ժամ մը վերջ, վարձակառք մը կ'ապըպրէր: Ուղղութիւն՝ դէպի Շամփաների գերեզմանատունը:

Երբ կառքը հասաւ Վէզ Թաղամասէն սկսող պողոտային գագաթը, Շամփաների մուտքին, վարորդը ըսաւ՝

– Շատ մարդ պիտի ըլլայ հիմա գերեզմանատունը:

– Ինչո՞ւ:

– Լէօն Քիւլապեանին յուղարկաւորութիւնը կայ: Բայց թերեւս դուք ալ այդ առթիւ կ'երթաք: Շրջանին մէջ ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր: Գաղթական Հայ մը: Վարպետ գործի մարդ մը եղած էր: Հարուստ: Շամփաներ կը բնակէր:

Գերեզմանին մուտքին առջեւ կար արդարեւ հսկայ բազմութիւն մը՝ որ զարմանք պատճառեց Օլիվիէին, երբ նկատեց որ ներկաներուն մէջն էին այդ օրերու քաղաքական մարդոցմէ ոմանք՝ որոնց դէմքերուն հետ մտերմացած էր թերթերու մէջէն, հեռատեսիլէն: Կ'երեւի ճիշդ էր վարորդին ըսածը, երեւելի մըն էր հանգուցեալը:

(Տար. 9)

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE

Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène

—— Place de la Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT

avec la participation des communautés hellénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;

— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rus du Bac — Rue de Varenne

— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

COMITE DU 24 AVRIL

Adressez vos soutiens financiers à l'ordre du "Comité du 24 Avril" : 34, avenue des Champs-Elysées — 75008 PARIS

HERMINÉ YERISSIANS soprano
ROUBEN ELBAKIAN ténor
ZEMFIRA BARSEGHIAN piano

Récital chant et piano

Airs et Mélodies de Compositeurs Allemands, Arméniens, Français, Italiens, Polonais, Russes

Mercredi 10 Mai 2000 à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT 78 rue Cardinet Paris XVII

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE ET HAMASKAÏNE

RÉSERVATIONS : 01 48 78 02 99 / 01 48 24 63 89 LES APRÈS-MIDI

(Շար. Ա. էջէն)

թականներու մթերանոց մըն է որ կը սպառնայ Եւրոպայի ինքնութեան։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահ Ա. Մասխադովի շրջապատին հետ շփումներ ստեղծուած են, յայտարարած է Կրեմլին, առանց արդիւնքի մասին որեւէ տեղեկութիւն տալու։

ԲԻՍԼԱՆ ԳԱՆՏԱՄԻՐՈՎ, չէչէն ոստիկանութեան ռուսամէտ պետը իր հրաժարականը տուած է Ապրիլ 18-ին, որովհետեւ «կացութիւնը եւ մղուած գործողութիւնները այլեւս ընդունելի չեն իրեն համար»։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ապահովագրութեան ընկերութիւնները 500 միլիոն յաւելեալ մարք պիտի վճարեն այն հիմնարկին, որ ստեղծուած է ճարտարարուեստի մեծերուն կողմէ, հատուցանելու համար նացիականութեան շրջանի բռնի աշխատաւորները։ Հիմնարկին հեռանկարն է մինչեւ ամառ հինգ միլիառ մարք հաւաքել։

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբը, 10-րդ տարին ըլլալով, չդատապարտեց Չինաստանը, հակառակ անոր որ այլախոհներու դէմ հալածանքը կը սաստկանայ։ Չինաստան ոչ միայն չդատապարտուեցաւ, այլեւ 18-ի դէմ 22 ձայնով յաջողեցաւ ձեռք ձգել հարցին վիճարկումի իսկ չդրուիլը։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Եւրոպական Յանձնախումբը խիստ կերպով հրաւիրած է Աւստրիան որ «իր բոլոր պարտականութիւնները կատարէ»։ Այս հրաւէրը հետեւանք է այն յայտարարութեան զոր ըրած էր աջ նախարար մը Քուրիէրի մէջ։ Ան կ'ըսէր հարցազրոյցի մը մէջ, որ ի պատասխան 14-երու «տիքթաթ»ներուն, Աւստրիա կրնայ իր անդամավճարը չտալ և վէթոյի իրաւունքն ալ գործածել։ Արտաքին նախարարը, սակայն, անմիջապէս հակադդելով, ըսած է թէ Աւստրիա իր վճարումը կը կատարէ առանց յապաղումի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իր վաղեմի անդամուհի՝ Սիրանոյշ Գարակէօզեանի մահուան առիթով, Կապոյտ Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր զաւկին՝ Մարտիրոսին, եւ ընտանեկան պարագաներուն։

* * *

Մարսէյլի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Անրի եւ Գարոլ Լոնչանի եւ զաւակին Պ.Պ. Ժագ եւ Ռիչար Ժամկոչեանի (ընկերուհի) Տէր եւ Տիկին Գրիգոր – Ժան Գէորգեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներու, իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ աղջկան եւ ազգականին՝ Ժընեվիեւ Պլռայի (ծնեալ՝ Ժամկոչեան) մահուան առիթով։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
●
ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈԼԻՆԻ
Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն սկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Հրաշափառ Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.15-ին։

Պատարագ ժամը 10.30-ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ԾԱՆՕԹ.– Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.15-ին։

Պատարագ ժամը 10.30-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց։

Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ որք կատարեցան յընթացս համաշխարհային Առաջին պատերազմի։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, «Վասն համօրէն Ննջեցելոց»։

Մեծ Եղեռնի 85-րդ տարելիցին առիթով, յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին։

Պատարագ ժամը 10.30-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին։

Պատարագ ժամը 10.30-ին։

Հոգեհանգիստ՝ յաւարտ պատարագի։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Պատարագ ժամը 10.30-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց։

Պատարագ ժամը 10-ին։

Հոգեհանգիստ վասն համօրէն Ննջեցելոց եւ բիւրաւոր նահատակաց ժամը 12-ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30-ին։

Պատարագ ժամը 11-ին։

Երգեցողութիւնք կը կատարուին նորակազմ մանկանց երգչախումբին կողմէ, Առաջնորդութեամբ՝

Պր. ԶԱՐԵՀ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆԻ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց։

Պատարագ ժամը 10.30-ին։

Յաւարտ պատարագի, Մեծ Եղեռնի 85-րդ տարելիցին առթիւ մասնաւոր հոգեհանգիստ։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին։

Պատարագ ժամը 10-ին։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ։

Ինչպէս նաեւ՝ Յիշատակ է բիւրաւոր նահատակացն՝ որք կատարեցան Յընթացս համաշխարհային Առաջին պատերազմի։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30-ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9.45-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

մասնակցութեամբ՝

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի

ղեկավարութեամբ՝

ԽԱԶԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց։

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին։

Պատարագ 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ Վասն համօրէն Ննջեցելոց։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Աղօթք վասն Հոգւոցն 1915-ի Եղեռնի Զոհերուն

1915-ի Ցեղասպանութեան զոհ անցած քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, «Մեռելոց օր»ուան պատարագ կը մատուցուի։

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ «Հայր Մեր»էն առաջ յատուկ հոգեհանգիստ կը կատարուի Եղեռնի զոհերուն համար։

Կը յիշեցնենք այս առթիւ թէ. –

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ)՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Պատարագ ժամը 11-ին։

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց։

Հոգեհանգստեան պատարագ ժամը 11-ին։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱՂԻՆԷՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21 ժամը 21-ին։

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10։

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavillon d'Elvire" dans le Parc du Bon Repos à Viroflay (78).

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԷՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ։

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց։

Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց Հայոց։

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Հոգեհանգստեան կարգ ժամը 11.45-ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 21
VENDREDI
21 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.891 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.891

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 19 / 20)

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՕՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 18-էն 25, Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենան Պոլսահայ մշակութային օրեր՝ «Մէկ ազգ՝ մէկ մշակոյթ» համահայկական փառատօնի շրջագծին մէջ: Այս առընչութեամբ, Երեւան ժամանած են պոլսահայ մշակոյթի տարբեր մարզերու 247 ներկայացուցիչներ՝ գրող, երաժիշտ, նկարիչ, հրատարակիչ եւ այլն:

Չարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը բացուած է «Հայ Պոլիս» ցուցահանդէսը որ կը ներկայացնէ Պոլսոյ հայ համայնքի պատմութիւնը, փաստաթուղթերով, լուսանկարներով, գիրքերով: Գրողներու Տան մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիպում Մկրտիչ Մարկոսեանի հետ եւ կը ներկայացուի անոր «Տիգրիսի ափերուն» հատորը: Սունդուկեան Թատրոնը կը ներկայացուի Արման Վարդանեանի «Ախպեր» թատերգութիւնը, Մատենադարանն ալ կը ցուցադրուին Պոլսոյ ձեռագիրները:

Ապրիլ 19-ին, Մշակոյթի նախարար՝ Ռոլան Շառոյեան ընդունած է պատուիրակութեան քանի մը անդամներ, որոնց կարգին Մկրտիչ Մարկոսեան, Արման Վարդանեան, «Արաս» հրատարակչութեան ներկայացուցիչներ Փայլինէ եւ Եդուարդ Թոմասեան եւ ուրիշներ: Նախարարը շեշտած է ձեռնարկին կարեւորութիւնը եւ արդիւնականութիւնը:

«ԼՂՀ-Ն ԴՈՒՐՍ Է ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԷՆ»

ԼՂՀ Յունիս 18-ի երեսփոխանական ընտրութիւնները Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան ոտնահարում նկատող ադրբեջանական յայտարարութեան հակազդած է ԼՂՀ Հայաստանի մընայուն ներկայացուցիչ Կարէն Միրզոյեան: Ան ըսած է թէ Ադրբեջան այսպէսով անգամ մը եւս ցոյց կու տայ թէ հակամարտութեան կարգաւորման խնդրին մէջ կառուցողական որեւէ մօտեցում չէ որդեգրած. աւելցուցած է նաեւ թէ յայտարարութիւնը լաւագոյն ապացոյցն է ԼՂՀ տարածքին Ադրբեջանի վերահսկողութենէն դուրս գտնուելուն:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Դատարանը մինչեւ Յունիս 28 երկարաձգած է Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործներէն Նայիրի եւ Կարէն Ունանեանի, նաեւ Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեայ Աւետիք Մինասեանի բանտարկութեան պայմանաժամը: Զինուորական դատախազութենէն յայտնած են որ նախաքննութեան մարմինը դատարան կը դիմէ երկարաձգելու համար Աշոտ Կնեազեանի եւ Համլէթ Ստեփանեանի բանտարկութեան պայմանաժամերն ալ. այս վերջինները կը մեղադրուին ոճրագործութեան օժանդակելով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՆԿԱՐԻՉ ԳՐԻԳՈՐ ԽԱՆՋԵԱՆԻ

Ապրիլ 19-ին, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է նկարիչ Գրիգոր Խանջեան:

Ողբացեալը ծնած էր Երեւան 1926-ին, մասնագիտական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն գեղարուեստական ուսումնական հաստատութիւններու մէջ: 1945-ին աւարտած է Փ. Թէրլէմէզեան գեղարուեստի վարժարանը եւ 1951-ին՝ գեղարուեստական հիմնարկը: Մեծ վաստակ ունի գեղանկարչական եւ կրաֆիկ ասպարէզներու մէջ: Իր գործերէն շատեր կը գտնուին աշխարհի բազմաթիւ ցուցասրահներու եւ մասնաւոր հաւաքածոներու մէջ: Ցուցահանդէսներ ունեցած է Հայաստան եւ արտասահման: Իսկական անդամ էր գեղարուեստի ակադեմիայի և Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի ակադեմիկոս: Պետական մրցանակի դափնեկիր էր: Վերջին շրջանին կ'աշխատէր Երեւանի Գաղդաթի որմնանկարչական յղնածաւալ ստեղծագործութեան վրայ: Այս առթիւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը իր ցաւակցական գիրը ղրկած է ընտանիքին, ընդգծելով ողբացեալին բերած նպաստը Էջմիածնի:

Ցաւակցութիւն յայտնած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեան:

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՕՇԱԿԱՆԻ ՈՒ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԻՋԵՒ

1993-էն սկսած Ալֆորվիլ – Օշական բարեկամութիւնը վաւերացուած է համաձայնագրով մը: Ալֆորվիլի փոխ – քաղաքապետ Ժ. – Փ. Մորանչէլ այդ նպատակով այցելած է Օշական ուր ստորագրուած է համաձայնագիրը. ներկայ գտնուած է Արագածոտնի մարզպետը Հրայր Կարապետեան ալ: Համաձայնագրով, կողմերը կրնան զարգացնել մշակութային, կրթական ու տնտեսական գործակցութիւն եւ օժանդակել իրարու:

ՌՈՒՍ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ԶՕՐԱԿԻՑ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻՆ

Ինչպէս կը հաղորդէր «Սնարք» գործակալութիւնը Ապրիլ 18-ին, Մոսկուայէն, Ռուսաստանի Լրագրողներու Միութիւնը զօրակցութեան յայտարարութիւն մը հրապարակած է ԼՂՀ բանտարկուած Վ. Աղաջանեանի առընչութեամբ: Հոն կը դատապարտուի Ստեփանակերտի ատեանին վճիռը որպէս ազատ եւ անկախ մամուլը լռութեան մատնելու քայլ եւ կը պահանջուի անոր անյապաղ բեկանումը:

Յայտարարութեան հեղինակները զօրակցութիւն կը յայտնեն Հայաստանի ու Ղարաբաղի լրագրողներուն բողոքի արարքներուն եւ կոչ կ'ուղղեն Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի որ իր հեղինակութիւնը գործի մղէ Վ. Աղաջանեանի անմիջական ազատ արձակումին համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լրանում է հայ ժողովրդի նկատմամբ Օսմանեան Թուրքիայի կողմից պետականօրէն կազմակերպուած ցեղասպանութեան 85 տարին:

1915 Թուականի Ապրիլի 24-ին գործողութեան մէջ դրուեց պատմութեանը երբեւէ յայտնի ամենասոսկալի նախճիրներից մէկի՝ արեւմտահայութեան զանգուածային եւ ամբողջական ոչնչացման ծրագիրը, որը մշակել էին Թուրք կառավարողները՝ Կայսերական Գերմանիայի եւ արեւմտեան տէրութիւնների համաձայնութեամբ:

Անակնկալի բերելով խաղաղ եւ անզէն հայութեանը, Թուրք ջարդարարները՝ զանգուածային բռնագաղթի ու տեղահանութեան միջոցով, գազանաբար սպանեցին մէկուկէս միլիոն Հայերի, չխնայելով ոչ կանանց եւ բոլոր տարիքների երկսեռ ազգաբնակչութեանը: Այդպէս հայաթափուեց ու բռնագրաւուեց աւելի քան հինգ հազար տարուայ պատմութիւն եւ մշակոյթ ունեցող Արեւմըտեան Հայաստանը: Ցեղասպանութիւնից մազապուրծ հարիւր հազարաւոր Հայեր, որոնք մինչեւ աւուր 1915 Թուականը բնակւում էին իրենց պապենական հողի վրայ՝ Արեւմտեան Հայաստանի բարեշէն քաղաքներում ու գիւղերում, ապաստան գտան Արեւելեան Հայաստանում եւ հողագնդի չորս ծագերում:

Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետութիւնում բնակւում են ցեղասպանութիւնից վերապրած աւելի քան երեք հազար Հայեր:

Ինչպէս յայտնի է, Խորհրդային Միութիւնը եօթանասուն տարի անտեսեց հայ ժողովրդի իրաւունքը՝ Հայ Դատի հետամտումը: Զարաշահելով այդ հանգամանքը, Թուրքական իշխանութիւնները ռնեցին իրենց նախորդների կատարած եղեռնագործութիւնն ուրանալու ճանապարհը:

Ոչնչացնելով արխիւային փաստաթըղթերը, նենգափոխելով պատմական իրողութիւնները, Թուրքական իշխանութիւնները ջանում են մոլորութեան մէջ գցել համաշխարհային կարծիքը եւ, այդ ձեւով, խուսափել պատասխանատուութիւնից:

Սակայն պատմութիւնը մնում է պատմութիւն: Հայոց ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն է, եւ մենք համոզուած ենք, որ աշխարհը Թուրքական իշխանութիւններին չի հաւատում: Մենք երախտապարտ ենք այն պետութիւններին եւ կազմակերպութիւններին, որոնք պաշտօնապէս ճանաչել են 1915 Թուականին Օսմանեան Թուրքիայի իրագործած Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Մենք համոզուած ենք, որ հնարաւոր չէ մոլորեցնել համաշխարհային կարծիքը:

Որեւէ ժողովրդի ցեղասպանութիւն յանցագործութիւն է ամբողջ մարդկութեան դէմ, եւ այդ յանցագործութիւնը վաղեմութիւն չունի:

Ուստի մենք պահանջում ենք, որպէսզի ներկայիս Թուրքիան, որպէս Օսմանեան Թուրքիայի իրաւայաջորդ, հրապարակօրէն ներողութիւն խնդրի՝ 1915 Թուականին համայն մարդկութեան դէմ կատարուած յանցագործութեան համար:

Մենք միաժամանակ յայտարարում ենք, որ ցանկանում ենք բարի-դրացիական յարաբերութիւններ Թուրք ժողովրդի հետ:

Մենք ցանկանում ենք, որպէսզի 21-րդ դարում բոլոր ժողովրդների միջեւ լինեն խաղաղ, բարի, մարդկային փոխյարաբերութիւններ:

«ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ ՎԵՐԱՊՐԱԾՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

19 Ապրիլի 2000, Երեւան

ՍԵՒ ԱՄՊԵՐ՝ ԳԱՐԹԱԼԻ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԵՐԵՒ

«Մարմարա», Ապրիլ 17-ի իր թիւին մէջ հետեւեալ մտահոգիչ լուրը կը հաղորդէ. –

«Հիւրրիյէթ» Իսթանպուլի իր յաւելուածականին մէջ կը նշէ որ Գարթալի քաղաքապետութիւնը կ'ուզէ գրաւել Գարթալի Սուրբ Նշան Հայոց Եկեղեցիի մերձակայքէն հողամաս մը, որպէսզի զայն կցէ ճամբան ընդարձակելու ծրագրին: Քաղաքապետութեան այս որոշումին դէմ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի ատենապետ՝ Մարի Էօզչէլիք բողոքեց հետեւեալ կերպով. «1972-ին մեր եկեղեցւոյ հողամասին վրայ ձեռք դրին առանց փոխարժէքը վճարելու եւ հոնկէ ճամբայ անցուցին: Դատ բացինք, արդիւնք չկըրցանք քաղել: Լուծումը կը թողում պատասխանատուներու խղճմտանքին»:

Մարի Էօզչէլիք պնդեց թէ քաղաքապետութիւնը կ'ուզէ, առանց փոխարժէք վճարելու, փլցնել եկեղեցիին պատերը եւ ներս մտնել մինչեւ եօթը մեթր: Մինչդեռ, եկեղեցին արձանագրուած է հնութիւններու եւ թանգարաններու ցանկին մէջ, այս պատճառաւ կարելի չէ զայն սեփականացնել կամ փլցնել: «Շատ սըխալ է այս խնդրին մօտենալ "ասիկա կեաւուրի ապրանք է, կարելի է ուտել" մտածելակերպով», կ'ըսէ Մարի Էօզչէլիք: Իսկ Գարթալի քաղաքապետ՝ Մէհմէտ Աէքմէն, իր կարգին, կը պնդէ թէ հողամասը ապասեփականացուած է եւ փոխարժէքն ալ վճարուած: «Քաղաքապետը կ'ըսէ. – «Մեր բուն նպատակն է վերականգնել Սողանլըք անուն պողոտան: Նոյնիսկ կը մտածենք ապասեփականացնել այն շէնքերը, որոնք կը գտնուին Եկեղեցւոյ գուգահեռին վրայ: Կը մտածենք կառատուն մը կառուցել այդտեղ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԷՎԷՐԻ (Պրըթանը, Տինանի մօտ) Մք. տոնալտի մը դէմ ոճրափորձ մը գործուեցաւ Ապրիլ 19-ին, որուն հետեւանքով 28 տարեկան աշխատաւոր կին մը սպաննուեցաւ: Արարքը տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 10-էն քիչ վերջ, երբ Ֆլորանս, դռն սպասաւորուհին, կը բանար Ֆասթ – Ֆուտի այս ճաշարանը: Ապրիլ 20-ի առաւօտեան, դեռ ոչ ոք ստանձնած էր ոճրափորձին պատասխանատուութիւնը, բայց հաւանական կը գտնուէր որ Պրըթոն Յեղափոխական Բանակի գործն ըլլայ: Հակազդեցութիւնները շատ բուռն եղան: Շիրաք ղեկոյցով մը իր վրդովումը արտայայտեց, դատապարտելով «այս կոյր եւ ոճրային բրտութիւնը»: Նոյն առաւօտը, կարելի եղած էր առաջքն առնել այլ ոճրափորձի մը Ռէնի Թղթատու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՅԱՌԱՋ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ԳՐՈՂ, ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց եւ Սանուն Հայրենակցական Միութիւններուն կողմէ կազմակերպուած երեկոյթի մը Պոլսոյ մամուլին մասին զեկուցելու համար Փարիզ հրաւիրուած էր գրող, հրապարակագիր Երուանդ Կոպէլեան: Այս անունով կ'ամփոփուի հայ գիրի աշխարհին մէջ տարուած աւելի քան կէս դարու գործունէութիւն մը. բազմաթեւ ու բազմաճիւղ է ան, ինչպէս նոյն շրջանակէն ծանօթ անուններու մեծ մասին վաստակը:

Երուանդ Կոպէլեանի ստորագրութեամբ լոյս տեսած առաջին հատորը (1948) բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մըն է, «Երանի թէ». նոյն շրջանին սկսած է արձակ էջերով աշխատակցիլ պոլսահայ մամուլին: Այդ ոլորտին մէջ ունեցած է յատկապէս հրապարակագրական վաստակ. վարած է խմբագրութիւնը «Լոյս», «Դէպի լոյս» շաբաթաթերթերուն, նաեւ Պէյրութի «Ազգ»ին: Հրատարակած է «Փորձանք» երգիծաթերթն ալ (9 թիւ):

Իր արձակներու հատորներն են «Խճանկարներ» (1969), «Աշխարհի իններորդ հրաշալիքը» (1972), «Երազ Զուիցող մարդիկ» (1984), «Մենք անունը հայ ծագիկ դրինք» (1991), «Հողով մկրտուածներ» (1992), «Եօթն օրը հեղ մը» (1995) եւ «Կեանքի լուսանցքէն» (1998):

Ներկայիս մաս կը կազմէ Պոլսոյ «Ակօս» երկլեզու շաբաթաթերթին խմբագրական կազմին, պատրաստելով հայերէն էջերու բաժինը:

Երուանդ Կոպէլեան ծնած է 1923-ին, Պոլսոյ Ռումէլիհիսար թաղը, պարտիզպանի ծնողքէ: Յաճախած է տեղւոյն Թադէոսեան, յետոյ Խասեան վարժարանները:

Հ. – Ո՞ւր կը գտնուի գիրի աշխարհին հետ աւելի քան կէս դարու մնայուն մտերմութեան ձեր մեկնակէտը:

Պ. – Իմս, պիտի կարենամ ըսել, թէ կը գտնուի պայմանադրական ուսումնական շրջանի սահմաններէն բաւական դուրս, – ինչպէս ըսած էի Ս. Մեսրոպեան շքանշանի տուչութեան առթիւ, – գիրի աշխարհին մէջ ես ինծի տեղ մը «ճարեցի» ինքնաբոյս վայրի ծաղիկի մը պէս, բայց միշտ ջանալով տուրքս վճարել լաւագոյն կերպով եւ առաւելագոյն չափով, ինչպէս կարգ մը ծաղիկներ ու պտուղներ, որոնք առանց արուեստական պարարտացուցիչի կուգան մարդոց սեղաններուն վրայ, բնական պայմաններու տակ ձեռք բերուած, քանի որ ես ալ վաստակս միշտ ջանացած եմ ու կը ջանամ հրամցնել հարազատներուս, ուղղակի կեանքին մէջէն քաղելով ու տալով՝ առանց սեթեւեթի, յարդարանքի եւ որեւէ չպարման, ինչ որ կը կարծեմ թէ ընթերցողներուս համար կ'ըլլայ աւելի անկեղծ եւ աւելի հարազատ:

Հ. – Ի՞նչպէս յաջողած էք, առանց մէկ կամ միւս կողմին վնասելու, պահել մամուլ – գրականութիւն համակեցութիւնը:

Պ. – Ես կը խորհիմ թէ ատոր համար նախապայման է գիտնալ իւրաքանչիւրին դերն ու տեղը ընկերութեան մէջ եւ ընթերցողին համար: Իսկ հոս, ինծի իբրեւ սկզբունք եւ կանոն որդեգրած եմ լրջութիւնը, նիւթ ինչ որ ալ եղած ըլլայ՝ թէ՛ գրականութեան եւ թէ՛ հրապարակագրութեան մէջ: Նոյն բծախնդրութիւնը դրած եմ նաեւ բանաստեղծութեան եւ արձակի պարագային, ու պէտք չէ մոռնալ, որ 1948-ին լոյս տեսած առաջին գիրքս բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մըն էր եւ թէ այնպիսի շրջանի մը, ուր գետինները բաւական լպրծուն էին եւ կարգ մը շրջանակներ երբեք ալ ներողամիտ տրամադրութիւններ չունէին նորերուն նկատմամբ: Թերեւս յաջողութեանս մէջ եղաւ բաժինը պատմուածքին ու բանաստեղծութեան զուգահեռական կիրարկումին, հրապարակագրութեան կողքին: Ամէն պարագայի, միշտ գիտցայ կը խորհիմ ամէն մէկուն համար ալ տուրքի բաժինը տալու ըստ արժանւոյն, հաւատացած ըլլալով որ բոլորն ալ անբաժանելի մասնիկներն են ամբողջութեան մը, նոյնքան անմիջական, հաւասար չափով կենսական՝ ժողովուրդի մը գրական ճաշակին ու հոգեկան վայելքին համար. այսինքն՝ հարկս հարկաւորաց, պատիւս արժանաւորաց, ամէն մէկուն տալով իր արժանի տեղը, ինչպէս թռչուն մը պէտք ունի երկու թեւերու, որոնց ուժը պէտք է հաւասար ըլլայ կարենալ թռչելու եւ աւելի հեռուները երթալու համար, ի հարկին նաեւ բարձրանալու ակրող մինչեւ անհրաժեշտ ոլորտներ:

Հ. – Մամուլի աշխատանք կատարած էք Պոլիսէն զատ, նաեւ Պէյրութ, իրարմէ բաւական տարբեր միջավայրերու մէջ: 1960-ական թուականներուն ի՞նչ պատկեր կը պարզէին այդ երկու միջավայրերը եւ ի՞նչ եղած են ձեր տպաւորութիւնները:

Պ. – Առաջին տարբերութիւնը, որ ինծի համար կարեւոր եղած է ամէն բանէ աւելի, պիտի կարենամ ըսել թէ մէկ անգամէն բաւական ազդած է իմ վրայ, ճիշդ այնպէս, եթէ նմանութիւնը տեղին է, ինչպէս կը պատահի անոյշ ջուրերէն ծով կամ ծովէն անոյշ ջուրի վրայ նաւարկելուն ուր վերմղումի օրէնքները բաւական կը տարբերին իրարմէ: Բայց ես կը կարծեմ թէ Պոլսահայերու յատուկ «երկակենցաղութեամբ» մը թէ՛ կրցայ պատշաճիլ Պէյրութցիներուն եւ թէ՛ «բաներ մը ընել» հոն ալ, ուր կը խորհիմ թէ կարեւոր եղաւ բաժինը Պոլսահայութեան խորքին ու խառնուածքին, նաեւ օգտաշատ «առեւտուր» մը ընելով պէյրութահայութեան հետ, ի շահ մեր լեզուին ու հայ մշակոյթին, գերծ՝ կարգ մը օտար ազդեցութիւններէ: Գալով այն փոփոխութիւններուն զորս նկատեցի Պէյրութէն վերադարձէս վերջ Պոլիս, ահա այս մէկը կարեւոր դարձակէտ մը եղաւ ինծի համար՝ յատկապէս մեր լեզուին ու նուիրագործուած սովորութիւններուն տեսակէտէն, քանի որ ակներեւ տեղատուութիւն մը կար հոն, պարագայ մը, որ կարգ մը շրջանակներու կողմէ կը վերագրուէր գաւառէն եկած խուժումին, որ պիտի բարելաւուէր անկասկած ժամանակի ընթացքին, քանի որ Պոլսահայութիւնը իր աւանդական հարազատութեամբ պիտի որդեգրէր նորեկներն ալ ու պիտի մաքրէր ու զտէր անոնց ալ հայերէնը: Բայց բոլոր հաշիւները սխալ դուրս եկան ըստ երեւոյթին ու տեղատուութիւնը անխուսափելի դարձաւ, ինչպէս ցոյց կուտայ այսօրուան պատկերը դժբախտաբար, ինչ որ տեղին եւ արդար մտահոգութիւնն է մեր բոլորին եւ որուն մէջ պէտք է խոստովանիլ որ մեզմէ իւրաքանչիւրը ունի իր պատասխանատուութեան բաժինը, որուն սրբագրութեան համար կը մաղթեմ որ ուշ մնացած չըլլանք:

Հ. – Երկար տարիներ գործունէութիւն տանելէ ետք Պոլսոյ Հայ Մամուլին մէջ, այսօր մաս կը կազմէք «Ակօս»ի խմբագրութեան. շաղկապի դեր մը կը թուի ատիկա ինծի: Դեր մը, որ շատերու համար դիւրին պիտի չըլլար հաւանօրէն: Ի՞նչպէս եղաւ «աւանդական»էն դէպի նորօրեայ այս անցքը:

Պ. – Հոս, խոստովանութիւն մը պիտի ընեմ ձեզի: Թէեւ ոչ իբրեւ յաւակնոտ ձեռնհասութիւն մը, բայց գոնէ ուժերու եւ տրամադրութեան հաւաքումի մը համար որոշած էի միջոց մը հեռու մնալ մամուլի կեանքէն, աւելի ուշադիր եւ իրատես կերպով հետեւելու համար դէպքերու զարգացումին եւ որպէսզի մէկ անգամէն չփրթիմ գրական – հրապարակագրական կեանքէն, միջոց մը «կայք հաստատեցի» Ուսուցչաց Միութեան շրջանակին մէջ, ուր կարգ մը հաստատումներ ընելու կարելիութիւնը ունեցայ, մինչ այդ ինծի համար անծանօթ մնացած լուրջ պարագաներ հաստատելու համար: Այդ միջոցին «Ակօս» նոր սկսած էր հրատարակուիլ, ուր ուշադրութիւնս գրաւեցին կարգ մը նոր ծիլեր կամ ընձիւղներ, որոնք ապագայ կը խոստանային իրենց հայերէն աշխատակցութեամբ: Մօտեցայ եւ հետաքրքրուեցայ անոնցմով, որովհետեւ յոյս կը ներշնչէին ամայացած մեր օրերու անդաստանին մէջ: Անշուշտ մէկ օրէն միւսը կարելի չէ արդիւնք տանել, բայց այսօր նկատառելի թիւով հայ երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ կան թերթին կազմին մէջ եւ թէ մեծամասնութիւնը ուսումնական բարձր մակարդակներու վրայ եւ շատերուն մօտ տոհմիկ գիտակցութեան զարթնումը քաջալերական վիճակի մէջ: Այսօր անուրանալի ճշմարտութիւն մըն է, որ կեանք կը հոսի այս թերթին սիւնակներուն մէջ եւ առողջ տեսութիւններ կան հոն երիտասարդներու կողմէ արտայայտուած. նոյնիսկ ... մեծերուն ուղեցոյց հանդիսանալու աստիճան: Մենք, բոլոր չափահասներս, առանց մեծամտութեան՝ պէտք է որ գուրգուրանք անոնց վրայ եւ փոխադարձաբար օգտուինք իրարմէ, քանի այդ մէկն է որ կը պահանջեն մեր շահն ու ապագան ալ. պէտք է ընդունիլ ասիկա:

Հ. – «Ակօս»ի երեւումին ու յաջողութեան պատճառը Պոլսահայ կեանքին լեզուի նահա՞նջն է միայն, թէ՝ կան ուրիշ պատճառներ ալ:

Պ. – Երկուքն ալ իրենց դերն ու բաժինը ունին հաւասարապէս: Բայց ամէն բանէ առաջ պէտք չէ մոռնալ, որ այս թերթին ներկայ տպաքանակը 5 հազարը կ'անցնի եւ ասիկա կը նշանակէ, թէ աւելի քան կրկնապատիկն է երկու Պոլսահայ օրաթերթերու գրեթէ կրկինը առած, երբ պէտք է խոստովանիլ նաեւ որ այդ թերթերը ապրեցնողներն ալ պոլսահայ մեռելներն են: Իսկ «Ակօս»ի կողմէ բաժանորդներուն տրուած հայերէն լեզուի ուսուցման «գասէթ»ները շուտով սպառեցան եւ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին: Միւս կողմէ, անուրանալի է որ այս թերթին թրքերէն բովանդակութեան մեծամասնութեան մէջ անգամ հայ շունչն ու ոգին կը տրոփեն եւ ընթերցողին տոհմիկ գիտակցութիւնը կը ջրդեղեն: Յետոյ, ընկերային ու հասարակական կեանքի մէջ ալ մեծ է «Ակօս»ի կատարած դերը, պոլսահայ համայնքին եւ համայնքային հաստատութիւններուն իրաւունքներն ու շահերը պաշտպանելու տեսակէտէն: Այնպէս որ, կարելի չէ այնքան ալ վստահ եւ ապահով կերպով գէն ու չահի մը հաշիւներն ընելու նստիլ «Ակօս»ին հետ, արդար դատաստանի մը համար այս մասին: Վճիռը տալ կը մնայ հանրութեան եւ անշուշտ անաչառ պատմութեան:

Հ. – Կրնայի՞ք ամփոփ համապատկեր մը տալ մամուլի ու գրականութեան այսօրուան Պոլիսէն:

Պ. – Առանց խղճահարութեան՝ պիտի կարենամ ըսել, թէ ներկայիս «ջերմոցային» կեանք մըն է որ կը շարունակուի Պոլսահայութեան մէջ, թէ՛ իբրեւ մամուլ եւ թէ իբրեւ գրականութիւն: Թողլք հայկական գրախանութը, մկրտութեան, նշանախօսութեան եւ հարսանեկան հրաւիրագրերը տպող տպարանները, գիրքերուն կռնակը հայերէն դրոշմող կազմարար անգամ չէ մնացած: Միակ առաւելութիւնը, որ ունի Պոլսահայութիւնը միւս գաղութներուն նկատմամբ, եկեղեցիներու եւ մեծ թիւով վարժարաններու առկայութիւնն է եւ համայնքը սկսած է բացառիկ ճիգեր ի գործ դնել՝ անոնց շնորհիւ իր գոյութիւնը կարենալ շարունակելու համար:

Հ. – Յատկապէս մամուլի շրջանակին մէջ ձեր երկարամեայ ներկայութիւնը առիթ տուած է մօտէն ճանչնալու ի. դարու Բ. կէսին Պոլսահայ հանրային, մշակութային, կրօնական դէմքերէն շատեր: Կ'ուզէ՞ք յիշել հոս, անոնցմէ ձեզ առաւելագոյն չափով տպաւորած մէկ քանին: Չէ՞ք մտածեր դիմանկարներ ալպոմով մը ամփոփել այդ տպաւորութիւնները:

Պ. – Անշո՛ւշտ որ հետաքրքրական պիտի ըլլար, ինչպէս ես ալ կը խորհիմ, մանաւանդ երբ անոնցմէ շատեր մեկնած են այս աշխարհէն՝ ո՛չ միայն անվերադարձ, այլ նաեւ շատեր դժբախտաբար այսօր իսկ կորսուած անհետ, երբ աւելի քան երախտաշատ վաստակ մը թողած են իրենց ետին, ի փառս Պոլսահայութեան եւ իբրեւ պարծանք Հայ ժողովուրդին: Ի դէպ, այս առթիւ կ'ուզեմ յիշեցնել, թէ մեր ողբացեալ ընկերներէն Ռուբէն Մարուքեանի վերջին եւ միակ գիրքը եղաւ... դժբախտաբար իբրեւ կարապի երգ..., «Եւ Այսպէս Ապրեցանք» անուն հատորը, ուր կը խօսի իրեն ժամանակակից Պոլսահայ դէմքերու մասին, ըլլան անոնք մշակութային, գրագէտ, հասարակական գործիչ եւ վաստակաշատ ուսուցիչ:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՎՐԱՑ ԲԱԳՐԱՏ Գ. ԵՒ ԲԱԳՐԱՏ Դ. ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՕՐՈՎ

ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՎՐԱՍՏԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅ – ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ԸՆԴԴԷՄ ԱՐՏԱՔԻՆ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒ

Վրաստանի Բագրատ Գ. թագաւորը մահացաւ 1014-ին եւ անոր յաջորդեց Բագրատ Դ. (1014 – 1072): Անոր օրով յարաբերութիւնները աւելի սերտացան Վրաստանի եւ Կիւրիկեան թագաւորութեան միջեւ:

Այս ժամանակ Գանձակի Շատտատեաններու արաբ ամիրայութիւնը զօրացած էր եւ կը սպառնար Վրաստանի թագաւորութեան: Գանձակի ամիրայութիւնը կ'ընդգրկէր Կիւրիկեան թագաւորութենէն արեւելք տարածուող ընդարձակ եւ բերրի շրջաններ՝ իբրեւ կեդրոն ունենալով Գանձակը: Գանձակի Փադլուն արաբ ամիրան 1030-ին մեծ ուժերով ներխուժեց վրացական հողեր եւ սահմանամերձ Կամբեճան գաւառէն յառաջանալով՝ կռուի բռնուեցաւ վրաց Բագրատունիներուն հետ: Վրացիք թէեւ բաւական ուժեղ բանակ ունէին, բայց սկզբնական շրջանին չյաջողեցան կազմակերպուած դիմադրութիւն ցոյց տալ ներխուժողներուն եւ բռնեցին նահանջի ճամբան: Գանձակի եւ Տփղիսի արաբ ամիրայութեանց միջեւ գտնուող Կամբեճան գաւառը նուաճելով՝ Գանձակի ամիրայութեան ուժերը կը ըսպառնային հասնիլ Տփղիսի ամիրայութեան սահմանները, որմէ ետք ամբողջ արեւելեան Վրաստանը կրնային իրենց ենթարկել:

Ճակատագրական այդ պահուն Դաւիթ Անհողին իր ուժերով օգնութեան հասաւ վրաց Բագրատ Դ. թագաւորին, քանի մը, որ փոխեց դէպքերուն ընթացքը, Բագրատ Դ. յաջողեցաւ կասեցնել Փադլունի յառաջխաղացքը եւ այնուհետեւ նահանջի մատնեց զայն:

Հայոց Գագիկ Ա. թագաւորի մահէն ետք (1020-ին), անոր զաւակներուն Յովհաննէս Սմբատի եւ Աշոտի միջեւ գահակալական երկար վէճերէն օգտուելով՝ Շատտատեանները զօրացած էին եւ 1020-ական տարիներուն սկիզբը տիրացան Դուինի, ուր 1022-ին իշխանութիւն հաստատած էր Ապուլ Ասուար: 1030-ական տարիներուն Նախճաւանի իշխանութեան տիրացաւ Ապու Տուլաֆ:

Զօրացած Շատտատեանները Գանձակի կողմէն յառաջանալով՝ 1940-ին յարձակեցան Կիւրիկեան թագաւորութեան վրայ: Անկարող դիմադրելու արաբական հզօր ուժին, Դաւիթ Անհողին օգնութիւն խնդրեց Հայոց Յովհաննէս Սմբատ թագաւորէն, Սիւնիքի թագաւորէն եւ Արցախի Յովսէփ կաթողիկոսէն: Օգնական զօրք զրկեց նաեւ վրաց Բագրատ Դ.

թագաւորը: Հայ – վրացական միացեալ զօրքերը դուրս մղեցին Շատտատեանները Լոռիի սահմաններէն եւ ի վերջոյ ընկճեցին զանոնք:

ԱՆԻԻ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ ԴԷՊԻ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐ

1045–ին վերջ գտաւ Բագրատունեաց հարստութիւնը եւ մայրաքաղաք Անին գրաւուեցաւ Բիւզանդացիներուն կողմէ: 1047 – 1048–ին սկսան սելճուք – թրքական արշաւանքները Հայաստանի վրայ: Այս ժամանակ ալ, 1048–ին մահացաւ Դաւիթ Անհողին եւ անոր յաջորդեց Կիւրիկէ Ա. (1048 – 1089), իբրեւ Կիւրիկեան Թագաւորութեան Թագաւոր:

Սելճուքներու ջարդերէն, հալածանքներէն ու անապահովութենէն փախչելով՝ Անիի եւ շրջակայ գաւառներու բնակիչները բռնեցին գաղթի ճամբան. անոնցմէ շատեր Վրաստան գաղթեցին եւ գլխաւորաբար Դմանիսի, Շամշուլդէի եւ Տփղիսի շրջաններուն մէջ բնակութիւն հաստատեցին, շատեր ալ շարունակեցին իրենց ճամբան եւ հասան մինչեւ Ղրիմ, Պոլսոյ, Կալիցիա եւ յարակից երկրամասեր:

Յիշենք, որ Դմանիս եւ Շամշուլդէ գաւառները Կիւրիկեան Թագաւորութեան եւ Վրաստանի սահմաններուն վրայ գտնուելով սկզբնական շրջանին որոշ ժամանակ Կիւրիկեան Թագաւորութեան կազմին մէջ մտած էին, իսկ Տփղիսի մէջ արաբական ամիրայութիւն հաստատուած էր:

Այս ժամանակ հարաւային Հայաստանի Կորճայք նահանգի Կարթունիք գաւառէն Արծրունիներու քրտացած մէկ ճիւղը հիւսիսային Հայաստան գաղթեց հետեւեալ պայմաններուն տակ. անոնց սերունդէն Խոսրով, 1048–ին Մեծ Ջաւ գետի կիրճին մէջ Սելճուքներու դէմ բիւզանդական զօրքերու տարած յաղթանակէն ետք իր տոհմով անցաւ Գուգարք եւ ճանչնալով Կիւրիկէ Ա.ի Թագաւորութիւնը՝ անկէ ստացաւ Խոժոռնի գաւառակը՝ համանուն ամրոցով, ուր հաստատուեցաւ իր տոհմին հետ: Անոր սերունդը այնուհետեւ հռչակաւոր դարձաւ եւ ԺԲ. դարուն իր տոհմապետ Զաքարիայի անունով Զաքարեան տոհմանունը ստացաւ եւ մեծ դեր խաղաց վրաց արքունիքին եւ Հայաստանի հիւսիս – արեւելեան գաւառներու պատմութեան մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԿՑՈՒՄԸ

Բագրատունիներու Անիի Թագաւորութեան անկումէն (1045) եւ այնուհետեւ Կարսի Թագաւորութեան անկումէն (1065) ետք, Կիւրիկեան Թագաւորութիւնը Բագրատունեաց միակ իշխանութիւնն էր, որ կը պահէր իր գոյութիւնը:

Սելճուքները 1064–ին յարձակեցան Կիւրիկեան Թագաւորութեան եւ Վրաստանի վրայ. այս պայմաններուն տակ Կիւրիկէ Ա. ստիպուած հպատակութիւն յայտնեց սուլթան Ալփասլանի, այդպէսով պահելով իր իշխանութիւնը եւ փրկելով երկիրը աւերածութենէ:

Կիւրիկէ Ա. իր մայրաքաղաք Շամշուլդէ (Սամշուլդէ, Սամշվիլդէ) բերդ – բնակավայրը 1065–ին վրաց Բագրատ Դ. Թագաւորին զիջեցաւ, որմէ ետք Լոռի ամրոցը աթոռանիստ դարձաւ:

Շամշուլդէի Վրաստանի յանձնումով բաւական հոծ թիւով հայութիւն Վրաստանի գերիշխանութեան տակ կ'անցնէր: Կիւրիկեան Թագաւորութիւնը նաեւ ռազմագիտական խիստ կարեւոր յենարան մը կը կորսնցնէր, որովհետեւ Շամշուլդէ Խրամ գետի եւ անոր հարկատու Ջիվչաւի վտակի ձորերով պաշտպանուած, եռանկիւնաձեւ սարահարթի մը վրայ գտնուելով եւ միայն արեւմտեան կողմէն ելք ու մուտքի կարելիութիւն ունեցող (ուրկէ կ'անցնէր ժայռափոր ճանապարհը), կրաշաղախով կառուցուած եւ բարձր պարիսպներով ու աշտարակներով պաշտպանուած անառիկ միջնաբերդ մըն էր, իր դղեակով, պալատներով, եկեղեցիներով, բաղնիքներով ու ջրամբարով:

Վրաստանի կազմէն ներս անցնելով Շամշուլդէ սկիզբը Կղէկարիի Լիպարիտեան տոհմին յանձնուեցաւ, բայց յետոյ վրաց արքունիքը իր հովանաւորութեան տակ առաւ զայն, հոն վրացական եկեղեցի կառուցուեցաւ եւ անիկա Վրաստանի հարաւային սահմանի պաշտպանութեան գլխաւոր յենարանը դարձաւ:

Կիւրիկէ Ա. այնուհետեւ մեծ ջանքեր ի գործ դրաւ պահպանելու համար իր Թագաւորութեան կիսանկախ գոյութիւնը, եւ այդ նպատակով ալ 1088–ին մեկնեցաւ Խորասան ու բանակցութիւն ունեցաւ Մելիքշահի հետ: Բայց այսուհանդերձ Թագաւորութիւնը սելճուքներու տեւական յարձակումներուն ենթարկուելով՝ կորսնցուց իր հողերուն մեծ մասը եւ գլխաւորաբար Տաշիր գաւառին մէջ սահմանափակուեցաւ: Կիւրիկէ Ա. մահացաւ 1089–ին: Անոր յաջորդները՝ Աբաս եւ Դաւիթ միասին թագաւորեցին մինչեւ 1145, երբ Տաշիրն ալ կորսնցնելով՝ գացին Տաւուշ ու Մածնաբերդ, ուր փոքրիկ իշխանութիւններ հիմնեցին:

Այնուհետեւ Հայեր իրենց փրկութեան յոյսը Վրաց արքունիքին կապեցին եւ տեւաբար անոր օժանդակութեան ու հովանաւորութեան դիմեցին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Կաթողիկէ Միութեան Արարատեան սրահին մէջ, Մարտ 26–ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Հ. Կ. Միութեան հիմնադիր եւ Կեդր. վարչութեան անդամ Յովհ. Ֆարաճեանի եւ Միութեան Էշրէֆիէի մասնաճիւղի երերայաջորդ ատենապետներ՝ Նազարէթ Գոզաճեանի եւ Պերճ Թագւորեանի: Երեկոյթը հովանաւորութիւնը վայելած է Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարք՝ Ներսէս – Պետրոս ԺԹ.ի: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Անդրանիկ Վ. Կոանեան, ընելով Միութեան հակիրճ պատմականը: Իրեն յաջորդած է Էշրէֆիէի մասնաճիւղի ատենապետ՝ Գրիգորիս Թերզեան մեծարանքի իր խօսքը արտասանելով ի պատիւ Յովհ. Ֆարաճեանի, ապա՝ Կրեկուար Գալուստ խօսած է Նազարէթ Գոզաճեանի մասին, իսկ Տիանա Արսլանեան՝ Պերճ Թագւորեանի: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Ճորճ Կիւրեճեան որ արաբերէնով արտայայտուած է աշխարհականի եւ կղերականի միջեւ կայացող յարաբերութեանց կարեւորութեան մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Յուշանուէրներ յանձնուած են մեծարեալներուն, որոնք, այդ առթիւ իրենց սրտի խօսքը ըսած են: Հանդիսութեան աւարտին խօսք առած է Ներսէս–Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս–Պատրիարքը, իր գնահատանքը յայտնելով մեծարեալներուն տարած աշխատանքին համար: Յաջորդած է հիւրասիրութիւն մը:

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստից Միութեան Թէքէեան հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 11–ին բացումը կատարուած է ցուցահանդէսի մը նուիրուած Մ. Սարեանի ծննդեան 120–ամեակին: Այս ցուցահանդէսը մաս կը կազմէր Միութեան 80–ամեակին յոբելինական ձեռնարկներուն: Հանդիսասրահի բեմը յարդարուած էր Մ. Սարեանի մեծադիր դիմանկարով, զուգահեռ վարպետին բազմաթիւ գործերու վերարտադրութիւնները: Օրուան նախագահը՝ Ն.–Գ. Սերդէյ Մանասարեան իր ելոյթին մէջ շնորհաւորած է Միութեան հիմնադրութեան 80–ամեակը եւ ուրախութիւն յայտնած որ կազմակերպուած ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ «անցեալն ու ներկան» եւ կը վկայէ եգիպտահայ գաղութի փարթամ անցեալը:

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Ցաճախակի տեսներու մաս չի կազմեր անձի մը հարիւրամեակի հանդիսութիւնը: Այդ իսկ պատճառով, բացառիկ երեկոյթ մը ունէր Ապրիլ 14–ի հաւաքոյթը Միլանոյի Հայ Տան մէջ, ուր համախմբուած էին օրուան մեծարեալին՝ Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի ընտանեկան պարագաները, բարեկամներն ու տեղւոյն գաղութի բազմաթիւ անդամներ:

Տիկին Արուսեակ Ներսէսեան կը բոլորէր հարիւր տարիներ, ինչ որ կրնար խաբկանք անհաւատալի թուիլ, եթէ մանաւա՛նդ առիթը ստեղծուէր հետը գլուխ գլխի խօսելու, մտքերու փոխանակութիւն ունենալու եւ անկեղծ հիացումով դատելու իր մտքի արտակարգ աշխուժութիւնը: Կրնար մանրամասնօրէն յիշել «Յառաջ»ի այս կամ այն յօդուածի մանրամասնութիւնները, փաստել իր յիշողութեամբ թէ օրը օրին կը հետեւի –յաւով– Հայաստանի կացութեան, ծանօթ է բոլոր իրադարձութիւններուն:

Ծնած 1900–ին Զէյթ, Տիկին Ներսէսեան, ինչպէս իր սերնդակիցները քանի մը տարի ետք, պիտի ճաշակէր աքսորի լեղին, տարագրուէր մինչեւ Պոլիս իր ընտանիքին հետ: Ցետագային կ'անցնէր Պէյրութ, հուսկ 40 տարի առաջ կը հաստատուէր Միլանօ, իր աղջկան՝ Տիկին Սօնա Իպիշեանի մօտ:

Ուրբաթ, Ապրիլ 14–ի երեկոյթին հանդիսավարութիւնը կատարեց՝ Արտաւազդ Սրապեան եւ յաջորդաբար խօսք առին բազմաթիւ ներկաներ, որոնց կարգին, սակայն, ամէնէն յատկանշականն ու չահեկաններն էին իր երկու ծոռներուն ելոյթները, մէկը Իտալերէն, միւսը հայերէն: Առաջինին մէջ, սրամտութեամբ կը յիշուէր նաեւ թէ եթէ Տիկին Ներսէսեան այսքան երկար ապրած է, պատճառներէն մէկն է նաեւ այն՝ որ 40 տարի է «Յառաջ» կը կարդայ: Արտաւազդ Սրապեան կը կարդար նաեւ շնորհաւորական երկու գիրեր: Առաջինը կու գար Հոռմի Հայաստանի դեսպան՝ Գագիկ Պաղտասարեանէ, որ յանուն Հանրապետութեան Հայաստանի անցագիր մը կը շնորհէր մեծարեալին, երկրորդը՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ՝ Տիկին Լուիզ Սիմոն–Մանուկեանէ որ կը յիշէր Տիկին Ա. Ներսէսեանի վաղեմի անդամակցութիւնը Բարեգործականին եւ իր շնորհաւորութիւններուն կը միացնէր իր մաղթանքները: Վերջին խօսքը կ'արտասանէր գաղութին հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան:

Հաճելի երեկոյթ մը, որ ինչպէս բնինք, տեղացիներէն զատ համախմբած էր Տիկին Ներսէսեանի աշխարհացրիւ ընտանեկան պարագաները: Արդարեւ, 48 ժամուան համար Միլանօ ժամանած էին Թեքսասէն, Գանատայէն, Լոնտոնէն, Փարիզէն: Եւ, երբ այս բոլորը իրարու քով կու գային, կը լսուէին առնուազն չորս լեզուներ (անգլերէն, իտալերէն, Ֆրանսերէն ու նաեւ հայերէն) հարազատօրէն ներկայացնելով պատկերազարդ պատմութիւնն Հայոց:

Երեկոյթը վերջ կը գտնէր ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Ա. Մ.

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Բազմութեան մէջ նշմարեց ուրիշ երեւելի մը, Կրընոպլէն, մամուլի գործատէր մը, հին ծանօթ մը իրեն համար, նախկին խաղընկեր մը ռըկպիի ակումբին մէջ: Միայնակ էր: Տեսնելով Օլիվիէն, առաջ անցաւ, մօտեցաւ.

– Եթէ գիտնայի որ պիտի գաս յուղարկաւորութեան, կ'առաջարկէի քեզի միասին ճամբորդել:

Օլիվիէ անակնկալի եկաւ. ըսէ՞ր անոր թէ կուգար Նիսէն փնտռելու իր զաւկին գերեզմանը:

Աւելի յարմար դատեց ինք ալ մասնակցիլ հայ գաղթականին, հարստացած հայ գործի մարդուն վերջին երթին:

Այդպէսով, քիչ մը աւելի կ'երկարէր ժամը՝ երբ դէմ առ դէմ պիտի գտնուէր տղեկին շիրիմին հետ. իր տղեկին...

Օլիվիէ խառնուեցաւ բազմութեան որ կը հետեւէր մեռելակառքին: Հանգուցեալին ընտանեկան դամբարանը գերեզմանատան գլխաւոր անցքին վրայ աջ կողմն էր:

Դագաղին շուրջ տեղի ունեցաւ կրօնական արարողութիւն մը: Ժողովուրդին մէկ մասը ոչինչ տեսաւ արարողութենէն: Բազմութիւնը կ'երկարէր տասնեակ մը մեթրի վրայ: Օլիվիէ առաջին կարգին ճիշդ ետեւն էր: Հոգեւորականը սեւ գլխոյ ունէր: Գլուխին վրայ կար սեւ սրածայր լաթէ ծածկոց մը: Սգաւոր բազմութիւնը ոչ մէկ բառ կը հասկնար, հաւանաբար, կրօնաւորին խօսքերէն: Ծխականները կ'երգէր ալ երբեմն: Այսուհանդերձ Օլիվիէ նկատեց որ ժողովուրդը կը պահէր կատարեալ լռութիւն: Ոչ մէկ փսփսուք կը լսուէր բազմութեան մէջէն:

Պահ մը հոգեւորականին ձայնը բարձրացաւ անփոփոխ եղանակով միեւնոյն բառերն էին որ կը կրկնուէին, շարք մը անդամներ, կը թնդացնէին գերեզմանատան մթնոլորտը, կը բարձրանային վեր: Աղէ՞րս մը արդեօք դէպի երկինք: Անկասկած, խորհեցաւ Օլիվիէ:

Ծխականութիւնը վերջացաւ աղօթքով մը որուն մասնակցեցան ներկաներէն ոմանք հանգուցեալին հայրենակիցները:

Դագաղին մօտեցաւ երիտասարդ մը: Ըսաւ որ հանգուցեալը իր «թոնթոն»ն էր: Խնդրած էր իրմէ որ ոչ ոք խօսք առնէ իր շիրիմին առջեւ: Ափ մը աւազ դետեղեց դագաղին վրայ եւ քաշուեցաւ:

Անմիջապէս յետոյ, տասնեակ մը այրեր շրջապատեցին դագաղը: Ծղթայ մը կազմեցին ձեռք ձեռքի տալով: Ազատ ոտմնագիրներու արարողութիւն մըն էր որ կը սկսէր:

Օլիվիէ յիշեց որ Շամփանելի գերեզմանատունը եկած էր ո՛չ թէ Լէոն Քիւրապեանին թաղումին մասնակցելու, այլ գտնելու իր զաւկին շիրիմը: Ի՞ր զաւկին: Նորէն կասկածը արթնցաւ իր մտքին մէջ...

Մօտեցաւ Կրընոպլցի իր բարեկամին՝ որ իրմէ ոչ շատ հեռու կը դիտէր ազատ որմնադիրներու արարողութիւնը:

– Զըլլայ թէ գիս փնտռէք միասին վերադառնալու համար Կրընոպլը, այս գիշեր Լիոն պիտի մնամ, ըսաւ:

Բարեկամը, ծիծաղեցաւ.

– Միշտ ամուրի, միշտ կիներու ետեւէ, չէ՞:

Օլիվիէ չպատասխանեց. ժպտեցաւ միայն: Առաւ քանի մը քայլ: Գրպանէն դուրս հանեց թուղթի կտորը որուն վրայ նշած էր առաւօտուն շիրիմին տեղն ու թիւը, երբ հեռաձայնած էր Շամփանելի քաղաքապետութիւնը:

Կրցած էր մինչեւ այդ յետաձգել ժամը երբ դէմ յանդիման պիտի գտնուէր աղխուր անցեալի մը: Տխուր եւ միեւնոյն ժամանակ իրեն համար խանդաբեր, թեթեւ, մինչեւ իսկ ամօթալարա անցեալ մը: Հայուն յուղարկաւորութիւնը առիթ եղած էր շահելու քանի մը վայրկեաններ, բայց այլեւս կարելի չէր փախուստ տալ:

(Շար. 10)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Ամերիկացին գալիս է Չինաստան: Տեսարժան վայրերին ծանօթանալուց յետոյ սկսում է հետաքրքրուել կենցաղով.

– Որքա՞ն է երկրի բնակչութիւնը:

– Մօտ երկու միլիառ:

Մի պահ մտածելուց յետոյ Ամերիկացին հարցնում է.

– Իսկ ուրիշ էլ ինչո՞վ էք զբաղւում:

Տղամարդը պատմում է ընկերոջը.

– Ինձ թւում է, որ կինս դաւաճանում է:

– Ինչի՞ց որոշեցիր:

– Մի քանի ամիս է տեղափոխուել ենք քաղաքի ուրիշ շրջան, իսկ մեր տուն առաջուայ պէս լոյսի նոյն մարդն է գալիս:

85ème **ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS**
Perpétré par le Gouvernement turc en 1915
PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL
VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène
—— **Place de la Bastille** ——

LUNDI 24 AVRIL
JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT
avec la participation des communautés hellénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;
— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rue du Bac — Rue de Varenne
— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

SERVICE DE CARS — La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **Astrig** d'Arnouville - Sarcelles - Gonesse et Villiers-le-Bel informe la communauté que les Municipalités d'Arnouville et de Gonesse ainsi que la Société Eurotrans-International d'Alfortville mettent des cars à disposition pour la manifestation du Sénat.
— Départ d'ARNOUVILLE, Place Léo-Lagrange, R.V. à 15h pour le Sénat;
— Retour de Matignon à partir de 20h.
Réservation au 01. 39. 87. 08. 73.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեան իրենց ծնողաց եւ եղբօր՝ Զօհրապի յիշատակին Հայպար Փրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

բական կեդրոնի մը դէմ: Պահ մը կասկած կար որ Ժոզէ Պովէի Գիւղացիական Համադաշնակցութեան գործն ըլլայ, բայց, հաստատուած է որ սխալ ենթադրութիւն է: Օգտագործուած ռումբերն ալ մաս կը կազմէին փլէվինէն գողցուած պայթուցիկներուն ԷԹԱ-ի կողմէ եւ կը գտնուէին Պրըթոնցիներու ձեռքը:

Ժ. ԹԻՊԷՐԻ բողոքի ցոյցերու դէմ յանդիման գտնուեցաւ երբ, Ապրիլ 19-ին, 13-րդ Թաղամաս փութաց բացումը կատարելու համար «Գոմիւնի հրապարակ»ին: Խումբ մը պատրաստուած էր արդէն եւ Փարիզի քաղաքապետը դիմաւորած է «կեռասներու եղանակը» (Գոմիւնի ծանօթ երգը) երգելով եւ կարմիր դրօշակներ շարժելով: Ջանք թափուած է ցուցարարները հանդարտեցնելու, ատարկելով որ, ի վերջոյ, Փարիզի քաղաքապետն է: Բայց, պատահած է նաեւ անխուսափելին, այսինքն Թիպէրի իր եղբայրին մէջ գովելէ ետք՝ «Մարգարէ Թիէրի» արժանիքները, յայտարարած է՝ «ժառանգորդ մըն եմ Գոմիւնի եւ անոր ոգիին» ներկաներու պոռչտուքներու տակ: Անոնք կը բացագանչէին՝ «Վերսայլցի, վերսայլցի, Ֆետէրէները պիտի չքուէարկեն Ե. Թաղամասը»: Յիշենք որ Փարիզի Գոմիւնը, որ ապըստամբական կառավարութիւն մըն էր (1871, Մարտ 18 - Մայիս 27) բիրտ կերպով ճզմուեցաւ Վերսայլէն հասած Թիէրի բանակին կողմէ: Զոհերուն յիշատակը կ'ոգեկոչէ Փէռ Լաշէզի «Գոմիւնի Պատը»:

ՌԱՈՒՖ ՏԷՆՔԹԱՇ ինքնաբերաբար վերընտրուեցաւ հիւսիսային Կիպրոսի «Թրքական Հանրապետութեան» նախագահ, որովհետեւ մրցակիցը Էրօղլու քաշուեցաւ, աւելորդ դարձնելով ընտրութեան Բ. շրջանը, որ նախատեսուած էր Ապրիլ 22-ին:

ԻՍՐԱՅԷԼ ազատ արձակեց 13 Լիբանանցիներ զորս արգելափակած էր ապօրինի կերպով: Կ'ուզէր զանոնք օգտագործել փոխանակումի համար չորս իսրայէլցի զինուորներու հետ, որոնք անհետացած են 80-ական թուականներուն:

ԼՈՒՏՈՎԻԿՈՍ ԺԷ.-ի առեղծուածը ի վերջոյ լուծուեցաւ, աւելի քան երկու դար ետք: Արդարեւ, Ա - Տէ - Էն-ի քննութիւն մը հաստատեց որ 1795 Յունիս 12-ին, Թամփլի բանտը մեռած տղեկը Լուտովիկոս ԺԶ.-ի եւ Մարի - Անթուանէթի զաւակն էր: Ծանօթ է որ այդ շրջանին աւելի քան 40 հոգի իրենք զիրենք կը ներկայացնէին որպէս այդ: Տղուն սիրտը բաղդատուած է Մարի - Անթուանէթի մազերուն հետ (պահուած մետալիոնի մը մէջ): Լուի - Շառլ Գափէի սիրտը պահուած էր ալքոլ պարունակող ամանի մը մէջ եւ ձեռքէ ձեռք անցնելէ ետք, մնացած էր Սէն - Տընիի Մայր Տաճարը: Այնքան կարծրացած էր որ սղոցով կտրած են քննութիւնը կատարելու համար:

ԳՈՒՊԱՅԻ վեցամեայ տղեկը կրնայ, առայժմ, Միացեալ - Նահանգներ մնալ Աթլանթայի վերաքննիչ ատեանի տուած մէկ վճիռին շնորհիւ: Այս որոշումը տրուեցաւ, որպէսզի քննուի քաղաքական ապաստանի դիմումը որ ներկայացուած է տղուն ամերիկաբնակ ազգականներուն կողմէ: Աթլանթայի վճիռը դէմ է ամերիկեան կառավարութեան, որ կ'ուզէր տղան հօրը յանձնել:

ՌՈՒՍ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆՆԵՐԸ, ի վերջոյ, տեղի տուին եւ վաւերացուցին ընդհանուր դատախազին՝ Եուրի Սկուրատովի պաշտօնազրկումը զոր կը պահանջէր Ելցին եւ չարդ մերժուած էր: Սկուրատով կարգ մը քննութիւններու ձեռնարկած էր որոնք բաւական անհաճոյ էին Ելցինի, իր եւ երկու աղջիկներու վերաբերող հարցերու պատճառաւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT DANS LE PERIGORD

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés en 1985.

Prix : 3.900 F + voyage
Date limite d'inscription : **30 avril**
Attention : Places limitées.

Un certificat de test de capacité en piscine est obligatoire.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. :
au **01. 48. 24. 46. 57.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Հրաշափառ Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.15-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Կը պատարագէ՝
ԳԻՍ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ԾԱՆՕԹ.- Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.15-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Յիշատակ բիւրաւոր նահատակցն մերոց՝ որք կատարեցան յընթացս համաշխարհային Առաջին պատերազմի:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, «Վասն համօրէն Ննջեցելոց»:
Մեծ Եղեռնի 85-րդ տարելիցին առիթով, յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ *կը կատարուի:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Հոգեհանգիստ՝ յաւարտ պատարագի:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն Ննջեցելոց եւ բիւրաւոր նահատակաց ժամը 12-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30-ին:
Պատարագ ժամը 11-ին:
Երգեցողութիւնք կը կատարուին նորակազմ մանկանց երգչախումբին կողմէ, Առաջնորդութեամբ՝
Պր. ԶԱՐԵՀ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆԻ
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Յաւարտ պատարագի, Մեծ Եղեռնի 85-րդ տարելիցին առթիւ մասնաւոր հոգեհանգիստ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Հայոց
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ:
Ինչպէս նախ՝ Յիշատակ է բիւրաւոր նահատակացն՝ որք կատարեցան Յընթացս համաշխարհային Առաջին պատերազմի:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9.45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
մասնակցութեամբ՝
Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի
ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Աղօթք վասն Հոգւոցն
1915-ի Եղեռնի Զոհերուն

1915-ի Ցեղասպանութեան զոհ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, «Մեռելոց օր»ուան պատարագ կը մատուցուի:

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ «Հայր Մեր»էն առաջ յատուկ հոգեհանգիստ *կը կատարուի Եղեռնի զոհերուն համար:*

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Պատարագ ժամը 11-ին:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Հոգեհանգստեան պատարագ ժամը 11-ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Պոլլար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր վեթերան ընկերուհիի՝ Մարիամ Սարգիսեանի *մահուան առթիւ որդեգեալին զաւակներուն, Սարգիսեան, Գէզէլեան ընտանիքներուն եւ բոլոր պարագաներուն:*

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose

un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE
et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX : 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

9-ին:
Պատարագ 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն Ննջեցելոց:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳէՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն ազգիս Հայոց:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Հոգեհանգստեան կարգ ժամը 11.45-ին:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 AVRIL
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.892 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75' ANNEE — N° 19.892

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

85

Հարիւրամեակէն թիւ մը միայն հեռու տարեթիւ, որ անգամ մը եւս նշելու կը կանչէ աւարտող դարուն Ա. ցեղասպանութիւնը որ մերը եղաւ: Այդ կոչին մէջ յուզանքին, անկարելի սուգին, բաց մնացած վէրքին կսկիծին հետ կայ չկատարուած մեր խոստումներուն, անկարողութիւններուն ամօթանքն ալ: Եւ մօտ դարու մը հեռաւորութենէն այս երկրորդը այլեւս սկսած է աւելի ծանր կշռել:

1915-ի նշումներուն սրահները, հրապարակները թնդացած են չմոռնալու, ընդվզուած ժողովուրդին ու խլուած հողին դատը ամէն գնով հետապնդելու խոստումներով: Ոչ մէկ կասկած կրնայ ըլլալ թէ անկեղծ, արիւնէն փոխանցուած ձայնով հնչած էին այդ խոստումները. բայց անոնց բաղադրութեան մէջ ի՞նչ համեմատութեամբ ներկայ էր խօսքէն գործի անցնելու տրամադրութիւնը եւ կարողութիւնը: Առնելիք ունենալ չէր բաւեր նպատակի հասնելու, համար երբ չկային ոչ միայն յանցաւորին, այլ անոր հետ ու անկէ առաջ ամբողջ աշխարհին խօսք հասկցնելու լծակները:

Այսօր, այնպէս կը թուի որ առնելիք ունեցողի չէզոք, բարի դիրքէն քայլ մը անդին անցնելու աշխատանք կը տարուի: Ութուկէս տասնամեակի յապաղումին հետ ներկային թելադրանքը, մղիչ երկու թեւերն են անոր: Ներկան՝ սփիւռքեան ու հայաստանեան կեդրոնացումով:

Առաջինը՝ որպէս սպասումին, անգործութեան մղակցութիւններու ապարդիւն փորձառութեան գետին. երկրորդը՝ կեդրոնի, կեդրոնաձիգի յատկանիշէն օրէ օր դարպասուող հեռակէտ որ կը մղուի, կը փոխէ իր տատանումներով, կը գայթացնէ ինքնապաշտպանական ընթացքով: Ո՞վ կրնայ ժխտել որ Հայաստանի, ապա Ղարաբաղի 1988-ին ներշնչած հպարտութեան, խանդավառութեան ու յոյսերուն տասնապատիկը խլեցին իւրաքանչիւրէս վերջին 6 – 7 տարիներու անցքերը. ու ընթացքը կը շարունակուի աւելի՛ արտացոլող, աւելի սաստկացող թափով:

Այս իրականութիւնը 85 տարուան մեր պարտքը վճարել տալու պարտադրութեան առջեւ գրեթէ առանձին կը ձգէ Սփիւռքը: Առանձին, բայց բազմապատկուած ուժով ընդհանուրին համար գործելու դիրքով: Գիտակցուած, ստանձնուած ըլլալ կը թուի այդ դիրքը նախ հոս, Ֆրանսայի մէջ ուր վերջապէս յաջողած է աշխատանքի միասնութիւնը, հակառակ ակընկալուած կարուկ արդիւնքին յապաղումին: Կը մնայ ճեղքեր չթոյլատրել հոն ու չտկարացնել զանգուածային յենարանի ազդակը որ այնքան տպաւորիչ կերպով յայտնուեցաւ Մարտ 11-ին, Ծերակոյտին առջեւ:

Հաւաքական անհրաժարելի մեր նպատակին ճամբուն վրայ հաւանօրէն վերջին խոչընդոտը չէր Մարտ 21-ի մերժումը: Բայց Շուէտի պարագան ու այլ ատեաններու մէջ ճանաչումի աշխուժանալու նշաններ պէտք է ընկալուին որպէս խթանող ազդակ եւ ո՛չ յաջողութեան մօտեցածի բաւարարութիւն:

Ի վերջոյ, սխալներու ամէնէն աններելին կ'ըլլայ կարծել թէ 1915-ին նոյնիսկ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին հասնիլ, կը նշանակէ նպատակին իրագործումը: Կը կազմէ միայն միջանկեալ կարեւորագոյն օղակը այդ ճամբուն վրայ:

Պէտք է աճապարել, մնացածին ծրագրաւորումն ալ չտարածելու համար քանի մը սերունդի վրայ. հաշուի առնելով ութուկէս տասնամեակին դասերը եւ ներկային վարդն ու փուշը:

Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ,
Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ
ԵՒ
Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ
ՄԱՍԻՆ

Ապրիլ 20-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան «բացառիկ» որակուած հարցազրոյց մը տուած է հեռատեսիլէն: Այն հարցումին թէ ի՞նչպէս կը մեկնաբանէ իր աշխատակազմի նախկին ղեկավար Ալեքսան Յարութիւնեանի ազատ արձակումը, Ռ. Քոչարեան հոն կը տեսնէ կացութեան բարելաւում մը: Իրաւական համակարգն ալ աւելի լաւ ընթացքի մէջ կը տեսնէ, երբ հարցեր կ'ընկալուին ոչ թէ իրաւական գետնի վրայ, այլ կը գնահատուին աւելի շատ քաղաքական հետեւանքներու մօտեցումով: Ու նախագահը հարց կու տայ՝ դատաւորը կամ դատարանը մեղք ունի՞ թէ չունի: Ու կը պատասխանէ.– «Ես կ'ասեմ՝ եւ այո, եւ ոչ: Աւելի շատ ոչ, որովհետեւ ամբողջ երկիրն էր այդ վիճակում»:

Ինչ կը վերաբերի նախագահի եւ իր աշխատակազմի ուղղակի թէ անուղղակի ճնշումներու տարածայնութեանց, Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ, ընդհակառակն, կը մեղադրուի որ աւելի լուրջ հսկողութիւն չըներ: Կը յիշէ որ սահմանադրութեան համաձայն, ճնշումի աւելի հնարաւորութիւն ունի դատախազութեան վրայ քան՝ դատարանի: Դատարանները, կը շեշտէ, անկախ են ու կ'աւելցնէ. «Եւ եթէ ես ճնշելու, ազդելու ցանկութիւն ունենայի, ապա շատ աւելի հեշտ, շատ աւելի ուղղակի ձեւով ես նման ազդեցութիւն կ'ունենայի հէնց դատախազութեան վրայ, որ չմտնէր դատարանը կալանքը երկարաձգելու համար»: Լրագրողը ապա, կ'անդրադառնայ, այլ դատավարութեան մը՝ Վանօ Սիրադեղեանի եւ մանաւանդ անոր անհետացման, այն փախուստէն երբ յայտնի դարձած էր որ պիտի ձերբակալուէր: Ինչո՞ւ իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք չառին, որպէսզի երկրէն չհեռանայ: Կ'ըսուի թէ աւելի ձեռնտու էր իշխանութիւններուն որ անհետանայ, որովհետեւ կրնար յայտնութիւններ ընել, որոնք կը վնասէին իշխանութիւններուն: Ու նախագահը կը պատասխանէ.– «Անշուշտ շատ աւելի ճիշդ կը լինէր, եթէ իրաւապահ մարմինները նրան նախօրօք ձերբակալէին: Բայց, չկար վստահութիւն որ Ազգային Ժողովում այդ հարցը կը ստանայ համապատասխան քանակի քուէներ: Չկար այդ վստահութիւնը, եւ պատկերացրէք մի վիճակ, երբ ձերբակալուելուց յետոյ դատախազը մտնում է Ազգ. Ժողով եւ չի ստանում թոյլտուութիւնը, որից յետոյ ազատ է արձակւում: Այդ դէպքում այլ կարգի մեղադրանքներ կը հնչէին, որ թատրոն են խաղում եւայլն, եւայլն»: Իր կարծիքով, օգնած են Վանօ Սիրադեղեանի որ կարենայ փախուստ դիմել, եւ օգնած են մարդիկ, կ'ըսէ Քոչարեան, որոնք այսօր որոշ իշխանութիւն ունին: Անուն չի կրնար տալ, բայց «որոշ օպերատիւ» տեղեկութիւններ ունին: Նախագահը կ'աւելցնէ թէ «ոչ բոլորը երկրում չահագրգռուած էին Վանօ Սիրադեղեանի ձերբակալման գործում»: Համոզուած է որ կան մարդիկ որոնք մտահոգ են այդ ձերբակալման կապակցութեամբ:

Վերջին հարցումը կը վերաբերի Ղարաբաղի իրադարձութիւններուն: Ռ. Քոչարեան կը բացատրէ.– «Ես մի անգամ Ղարաբաղի գործընթացները ձեւակերպել եմ հետեւեալ կերպ. յետպատերազմեան հասարակութեան վերականգնում թէ ապաքինում: Այս է գործընթացը: Եւ միայն Ղարաբաղում չեն նման երեւոյթներ տեղի ունեցել: Ուղղակի Ղարաբաղում այդ ձեւը ծայրայեղ տարբերակ էր: Այս խնդիրը կայ բոլոր այն երկրներում որոնք պատերազմից դուրս են գալիս եւ փորձում են քաղաքացիական հասարակութիւն կառուցել երկրում: Ա. Ղուկասեանի շատ ակտիւ ջանքերը օրինականութիւն հաստատելու ուղղութեամբ մեծ դիմադրութեան արժանացան եւ այդ հակամարտութիւնը ի վերջոյ բերեց այս ահարեկչական գործողութեան»: Շարունակելով, Քոչարեան կը կրկնէ որ պատահածը նոր երեւոյթ չէ պատմութեան մէջ: Իրեն համար հետաքննութիւնը արդիւնաւոր եղած է եւ լիւ բացայայտուած է յանցագործութիւնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 20/21)

ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 19-ի հրամանագրով վերջ տուած է Արմէն Սարգսեանի Մեծն-Բրիտանիոյ եւ Իրլանտայի արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի պաշտօնին:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՔՐԷԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ԿԱՍԵՑՈՒԱԾ

Սեբաստիա-Մալաթիա համայնքներու դատարանը Ապրիլ 20-ի նիստին որոշած է Վ. Սիրադեղեանի վերաբերող քրէական գործը կասեցնել, նոյն դատին առընչուած միւսներուն՝ Վահան Յարութիւնեանի ու 10 այլ ամբաստանեալներու դատաքննութիւնը շարունակել:

Վ. Սիրադեղեան նիստերուն չի ներկայանար Ապրիլ 3-էն ի վեր, եւ դատարանը նախորդ նիստը յետաձգած էր զինքը յայտնաբերելու ակնկալիքով:

Վ. Յարութիւնեանին հարցումներ ուղղած է 1994-ին սպաննուած Կարէն Ռաֆայէլեանի հայրը, որուն ի պատասխան ամբաստանեալը խոստովանած է թէ Ս. Պալեանին յանձնարարած է սպաննել Կ. Ռաֆայէլեանն ու Ա. Յովհաննիսեանը: Նիստը կը շարունակուէր Ապրիլ 21-ին:

ԼՂՀ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ԶՈՅԳ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ դատախազութիւնը Ապրիլ 20 թըւակիր երկու տարբեր հաղորդագրութիւններու մէջ մեղադրութիւններ ուղղած է ԼՂՀ բնակիչ, լրագրող Վարդան Թաշճեանի եւ Հայաստանի «Առաւօտ» օրաթերթի թղթակից Սաթիկ Սէյրանեանի հասցէին: Հաղորդագրութիւններէն առաջինին մէջ ըսուած է թէ Վ. Թաշճեան սերտ յարաբերութիւններ ունէր Ս. Բաբայեանի հետ ու իրազեկ էր Ա. Ղուկասեանի դէմ անոր ծրագրած մահափորձէն, սակայն տեղեկութիւնը գաղտնի պահած է ԼՂՀ ապահովութեան մարմիններէն: Նշուած է թէ այդ պատճառով ալ ձերբակալուած է ու բանտարկուած: Ունի փաստաբան եւ տուեալ գործի նախաքննութիւնը կը շարունակուի:

Ինչ կը վերաբերի Ս. Սէյրանեանի, ըսուած է թէ, ան կրնայ տեղեակ ըլլալ մահափորձին որոշ մանրամասնութիւններուն, որոնք կը նպաստեն յանցագործութեան բացայայտումին. տրուած ըլլալով նաեւ որ պատահարէն առաջ Ա. Ղուկասեանի վերջին այցելուն էր, բազմաթիւ անգամներ հրաւիրուած է ԼՂՀ դատախազութիւն, սակայն ան չէ ներկայացած: Վերջաւորութեան ըսուած է թէ եթէ կամովին չներկայանայ, կը գործադրուի օրէնքով սահմանուած կարգը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ապրիլ 20-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան և Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան յաջորդաբար ընդունած են Ֆրանսա-Հայաստան բարեկամութեան խումբի անդամները, Ժ.-Փ. Պրէթի գլխաւորութեամբ:

Ռ. Քոչարեան բարձր գնահատելէ ետք խումբին գործունէութիւնը, յայտնած է անկէ Հայաստանի ակնկալածները՝ եւրոպական կառոյցներու մօտ Հայաստանի համարկումի հարցերու աջակցութիւն, Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան զօրակցութիւն եւլն.: Նախագահը կարգ մը լուսաբանութիւններ կատարած է նաեւ Արցախի խնդրին կարգաւորման եւ տարածաշրջանի հարցերուն մասին: Ֆրանսայի հիւրերն ալ ընդգծած են Հայաստան ներդրումները խթանելու կարեւորութիւնը:

Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի հետ տեսակցութեան առաջին նիւթը եղած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը եւ պատուիրակութեան անդամները խոստացած են իրենց կարելին ընել հարցը տրամաբանական աւարտին հասցնելու համար: Ա. Խաչատրեան շնորհակալութիւն յայտնած է Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան գծով ցոյց տրուած նեցուկին համար ու բացատրած այդ հեռանկարին կարեւորութիւնը: Հոս եւս վեր առնուած է ներդրումներու անհրաժեշտութիւնը:

Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ Ֆրանսայի դեսպան Մ. Լըկրա, Հայաստանի Փարիզի դեսպան Է. Նալպանտեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Ասլան Մասխադով «Կոմերսանտ» թերթին մէջ, յայտարարած է որ խաղաղութեան ծրագիր մը առաջարկած է Մոսկուայի: Կ'ըսէ թէ հրաժարած է ապստամբներուն որ դադրեցնեն կռիւները: «Համաձայնեցայ նաեւ ազատ արձակելու, առանց նախապայմանի, պատերազմական բոլոր ռուս գերիները» աւելցուցած է Մասխադով:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Շեվարնածէ ընդդիմադիր 279 բանտարկեալներու ներում շնորհած է: Անոնց մէջն են իր գըլխաւոր թշնամին՝ Ճապա Իոսելիանի ու նաեւ անոնք որոնք իրեն դէմ մահափորձի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՉԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի, Ապրիլ 24-ին (Երեքշաբթի, Ապրիլ 25-ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է: Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 26:

ՎԱԼԱՆՍՑԻՆԵՐՈՒ ԻՋԵՒԱՆ – ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ ՅՈՒՇԵՐԹԸ

Զուգորդ քաղաք Վալանսէն (Ֆրանսա) զբօսաշրջիկներու խումբ մը, փոխ-քաղաքապետ Ժան-Մարք Ապաթիւի գլխաւորութեամբ Տաւուշ գացած է: Մեծ Եղեռնի 85-ամեակի հայաստանեան հանդիսութիւններուն ներկայ գտնուելու նպատակով Հայաստան այցելող հիւրերը ընդունուած են Իջեւանի քաղաքապետ Վարուժան Ներսիսեանի կողմէ, որ իրենց ներկայացուցած է հանդիսութեանց յայտագիրը: Վալանսցիներու հինգ հոգինոց խումբ մը -ներառեալ փոխ-քաղաքապետը- Ապրիլ 21-ին կը սկսէր յուշերթ մը Իջեւանէն Ծիծեռնակաբերդ, առաջին փուլին քալելով Իջեւանէն Դիլիջան՝ 34 քմ.: Անոնք անդամ են Վալանսի «Սարգսի ճամբան» հայրենակցական միութեան, որ իջեւանցիներուն այս անգամ նուիրած է 7 համակարգիչ եւ հեռատեսիլի գործիք մը:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
(1874-1915)

Ա.

1929–ի աշնան է, որ Փարիզի մէջ հայ մը մտաւորականներու ջանքով կեանքի կը կոչուի Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ անունով ծանօթ հրատարակչական ընկերակցութիւնը, նպատակ ունենալով հատորներու ձամբով ի մի համախմբել եւ լոյս աշխարհ հանել արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրագէտներու հոս ու հոն ցրուած երկերը: Շարքին անդրանիկ հատորը կը կազմէ վաղամեռիկ գրագէտ – հրապարակագիր (41 տարեկան, զոհ՝ անպորոյն Եղեռնի) Ռուբէն Զարդարեանի Ամբողջական Երկերուն Ա. հատորը՝ Արձակ էջեր եւ հէքեաթներ ենթախորագրով:

Ահա առիթ է խօսելու եւ անդրադառնալու տաղանդաւոր գրագէտի մը մասին, յատկապէս անոր եղերական մահուան 85–ամեակին առթիւ, Ապրիլին:

Ծնած է Սեւերեկ գիւղաքաղաքը, մերձ Տիգրանակերտի (*): Հազիւ երկու տարեկան, իր ընտանիքին հետ կը փոխադրուի Խարբերդ: Մանկութիւն, պատանեկութիւն, ուրեմն հոն: Նախակրթարանի ուսումը տեղւոյն ազգային վարժարանը, ապա ամերիկեան համալսարանին եւ, վերջապէս, կ'աշակերտէ Թլկատինցիի հիմնած Կեդրոնականին: Կը պաշտօնավարէ Մէզրէի Ազգային Կեդրոնական վարժարանը, իբրեւ տնօրէն եւ աւագ ուսուցիչ՝ դասաւանդելով հայերէն, գրականութիւն, պատմութիւն եւ ֆրանսերէն, 1897–էն մինչեւ 1903: Սիմոն Վրացեան անդրադառնալով այդ 5 – 6 տարիներու կրթական գործունէութեան, կը հաստատէ. – Նրա ձեռքի տակից դուրս եկան մտաւոր լայն պաշարով օժտուած գաղափարական երիտասարդներ, որոնք, իբրեւ ուսուցիչ, գրագէտ կամ հանրային գործիչ, արդիւնաւոր դեր կատարեցին ոչ միայն Խարբերդի ու շրջանի մէջ, այլեւ ընդհանուր ազգային կեանքում»: Խառնուածքով յեղափոխական, իբրեւ շրջանի Դաշնակցութեան ղեկավար դէմքերէն մէկը, կը ձերբակալուի Թուրքերու կողմէ 1903–ին: Ձերբակալումներուն մէջ կը գտնուին անոր հոգեւոր – մտաւոր ուսուցիչը Թլկատինցի եւ քանի մը այլ անհատներ: 1904–ին կ'արձակուի անպարտ, տարի մը մնալէ ետք բանտը: Բայց պէտք է մեկնի այլուր:

Փութով ընտանեօք կը մեկնի Իզմիր՝ տեղւոյն ազգային վարժարանի հոգաբարձութեան հրաւէրին պատասխանելով: Իշխանութիւնները կ'արգիլեն անոր կրթական գործունէութիւնը: Հետեւաբար, կը հաստատուի Մանիսա, միշտ տնօրէնի պաշտօնով: 1905–ին Զարդարեան կրկին կասկածելի անձնաւորութիւն կը նկատուի, չէ՞ որ Սուլթան Համիտի մահափորձին նախապատրաստութեանց մէջ Իզմիրն ալ մեղսակից կը դառնայ: Խուզարկութիւն նաեւ իր տունը, եւ երկու շաբաթ կը մնայ բանտ: Ընկերներու թելադրութեամբ կը դառնայ փախստական եւ, կը հաստատուի Ֆիլիպէ, Պուլկարիա: 1906–ին կը ձեռնարկէ «Ռազմիկ» եօրնեայի հրատարակութեան, լրագիր ազգային, գրական եւ քաղաքական: Շնորհիւ անոր հատու գրչին, հրապարակագիրներու ոճին, թերթը շատ շուտով կը դառնայ Պալքաններու Դաշնակցութեան փնտռուած պաշտօնաթերթը: Կը փակուի 1915–ին:

Ձենք ծանրանար անոր կուսակցական հանրային կեանքին վրայ: Բեղուն գործունէութենէն կ'արձանագրենք մէկ – երկու կէտ միայն: Առաջին այն թէ՝ ան կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. Չորրորդ Ընդհ. Ժողովին, ուր Ա. Վռամեանի, Աւ. Իսահակեանի, Սարգիս Մինասեանի եւ ուրիշներու հետ (առ հասարակ արեւմտահայ) կ'ընդդիմանայ կուսակցութեան կովկասեան եւ ընկերվարական գործունէութիւններու առաջադրող կէտերուն (**): 1914–ի ամառն ալ Յուլիս – Օգոստոս Կարինի մէջ կը մասնակցի Ութերորդ Ընդհանուր ժողովին, որ զուգադիպելով Համաշխարհային Ա. Պատերազմին, կը փակուի առանց օրակարգի հարցերը սպառելու:

1909 Յունիսին, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Բիւրոյի որոշումով Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի «Ազատամարտ» օրաթերթը: Բնականաբար Զարդարեանի Պոլիս ներկայութիւնը կարեւոր ազդակ կը դառնայ ասոր: Թերթը շատ շուտով կը հանդիսանայ լուսաւոր երեւոյթ մը հայ մամուլի տարեգրութեան մէջ: Զարդարեան զայն կը վարէ արտակարգ հմտութեամբ թերթին շուրջ համախմբելով ժամանակաշրջանի գրեթէ բոլոր յայտնի գրիչները՝ գրագէտ թէ հրապարակագիր: Գլխու պըտոյտ կը պատճառէ հեղինակներու անուններու յիշատակութիւնն իսկ, – խմբագիրներ եւ աշխատակիցներ կ'ըլլան Ս. Զաւարեան, Ե. Ակնունի, Ա. Վռամեան, Յ. Շահրիկեան, Գ. Խաժակ, Լիպ. Նազարեանց (Լեռնեան), Ռ. Դարբինեան, Գեղ. Բարսեղեան, Հ. Համբարձումեան, Ն. Փափազեան, Զ. Եսայեան, Դ. Վարուժան, Սիամանթօ, Գ. Զօհրապ, Մ. Վարանդեան, Աւ. Ահարոնեան, Աւ. Իսահակեան, Վր. Փափազեան, Արտ. Յարութիւնեան, Մ. Կիւրճեան, Բարսեղ Շահպազ, Մար, Շ. Միսաքեան, Ս. Վրացեան, Կ. Փաշայեան եւ ուրիշներ:

Օսմանեան Սահմանադրութեան առա՛ջ խարուսիկ շունչով վարակուած խմբագրականին մէջ (լեզուէն եւ ոճէն դատելով հեղինակն է նոյնինքն խմբագրապետը) կը կարդանք, ի մէջ այլոց. – Մենք կանգնած ենք աւերիչ իշխանութեան մը պետական աւերակներուն վրայ եւ քաղաքական ու ընկերական դժուարին վերածընութեան մը առջեւ միանգամայն: Բազմացեղ ու բազմամեքենայ կայսրութեան մը եւ տանջահար ու թշուառացած ժողովուրդներու նոր կենսագործութեան մէջ ոչ մէկ տարակոյս, որ ամէնէն պատասխանատու դերերէն մէկն ունի վերցնելիք իր ուսին՝ գաղափարական, շիտակ եւ ժողովրդանուէր մամուլը:

«Ազատամարտ» նպատակ ունի՛ ահա՛ «Ամէն ինչ ժողովուրդին համար եւ ժողովուրդին միջոցով» նշանաբանին ղեկավարութեամբ, ձգտելու օսմանեան ազգերու արդար ու իրաւահաւասար գործակցութեան, երկրին արմատական ու հիմնական բարենորոգման եւ հայ ժողովուրդի մտաւոր ու քաղաքակրթական բարձրացման, մամուլին վերադարձնելով ճշմարտապէս ուսուցանողի, դաստիարակողի եւ առաջնորդողի իր ազնուագոյն կոչումը...:

Օրաթերթին լոյս ընծայումէն տարի մը անց արդէն հրապարակ կ'ելլէ «Ազատամարտ» շաբաթաթերթ – յաւելուածը, գրական, գեղարուեստական եւ գիտական ենթախորագիրով: Կը տեւէ մինչեւ 1911–ի վերջերը: Հիմնական առաջադրութիւնը կ'երեւի անդրանիկ խմբագրականին մէջ: «Ազատամարտ»ի շաբաթական այս Յաւելուածը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ նախափայլ մը դէպի գրական նոր աշխատանք, որուն համար իրենց գործակցութիւնը պիտի բերեն արեւմտեան եւ արեւելեան Հայերու յայտնի գրողներէն մեծ մաս մը, ինչպէս նաեւ նորահաս սերունդի բոլոր լաւագոյն ներկայացուցիչները... Ձեռնարկը՝ համեստ իր սահմաններուն մէջ, նպատակ ունի իրեն՝ միեւնոյն ատեն արձագանգը բերել նաեւ հայ կեանքին մէջ օտար իմացական շարժումներուն, ծանօթացնել ինչ որ Արուեստն ու Գիտութիւնը կ'աւելցնեն, որպէս նոր դրամագլուխ, համաշխարհային քաղաքակրթութեան եւ ընկերական յառաջդիմութեան ի նպաստ:

1911, 13/26 Դեկտեմբերէն սկսեալ, նոյնպէս իբրեւ յաւելուած «Ազատամարտ»ի, շատ կարճ ժամանակով մը լոյս կ'ընծայուի «Բագին»ը: Հոն կը կարդանք, ի մէջ այլոց, – Բագինը հնօրեայ մարդկութեան մէջ, երկրիս վրայ կը խորհրդանշէր Արեգակը, որուն ճառագայթները այնքան ուկեղէն երգեր հիւսած էին վետտայական աստուածային գրականութեան մէջ... Հայոց աշխարհն ալ ունեցաւ իր Բագինները, Ատրուշանները, – կեանքի աղբիւրները՝ Սօսեաց Անտառի հայրենաշունչ սօսափիւնին հետ... Գրականութեան ընծայուած մեր հանդէսը, զոր կը կնքենք այս նուիրական անունով՝ կը սիրենք յուսալ թէ գրական պաշտամունքի եւ փառաբանութեան ճշմարիտ եւ կենդանի տաճարը պիտի ըլլայ մեր մտքի եւ սրտի ուխտեալներուն... (խօսք խմբագրութեան):

Կ'արձանագրենք անցողակի, իբրեւ նըկատելի բացառիկ երեւոյթ, թէ արդէն 1908 Դեկտեմբերին, միշտ Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնէ «Ազդակ» շաբաթաթերթը՝ գրական, ընկերային, քաղաքական բովանդակութեամբ: Կը ներկայացնենք անուններ, հաստատելու համար, թէ որքա՛ն ծաղկուն եւ շքեղ կ'ըլլայ մեր միտքին ոստումը դեռ այդ տարիներուն: Ե. Ակնունի, Աւ. Ահարոնեան, Ե. Եարձանեան (Սիամանթօ), Ռուբէն Զարդարեան, Սիմոն Զաւարեան և Յարութիւն Շահրիկեան, ինչպէս նաեւ ֆրանսացի հայասէր Փիէր Քիյար, բոլորն ալ յիշուած իբրեւ «համակրողներ»: Ասոնց կողքին խմբագիրներ կը սահմանուին Գեղամ Բարսեղեան, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Վահրամ Թաթուլ եւ Շաւարշ Միսաքեան: Այս հոյլին շարքին լոյս աշխատասիրութիւններ, քերթուածներ, մտքի ցոլքեր եւ գրական երեսներ կը պատկերացնեն Եղուարդ Գոլանճեան, Արտաշէս Յարութիւնեան, Վրթանէս Փափազեան, Յակոբ Տէր–Յակոբեան, Դանիէլ Վարուժան, Բարսեղ Շահպազ, Ռուբէն Սեւակ: Անշուշտ կը հանդիպինք թարգմանութեանց, փոխադրումներու եւայլն:

Կարելի չէ աննկատ թողուլ այն բացայայտ իրողութիւնը, թէ գրական ու հանրային աշխատանքներուն տարնթեր, ան Պոլիս գտնուած ժամանակ կը լծուի նաեւ կրթական կեանքին: Այսպէս, Աբրահամ Հայրիկեանի կողմէ հիմնադրուած Արդի Վարժարանին եւ Կեդրոնականին մէջ կը դասաւանդէ հայերէն եւ գրականութիւն: Կ'ընտրուի նաեւ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովի անդամ:

Խառնուածքով դաստիարակ, զանազան կրթարաններու մէջ կատարած դասախօսութիւններով կը ձգտի իր աշակերտներուն միտքերը լուսաւորել: Այս ուղղութեամբ լոյս կ'ընծայէ հայերէնի դասագիրքերու այնքան փնտռուած եւ գնահատուած «Մեղրագետ» շարքը, այլապէս հարուստ իր բովանդակութեամբ, յատկապէս վերջինը՝ ժողովածու հայ եւ օտար գրականութեան մատնանշումով:

Բայց աւելի լաւ կ'ըլլայ, որ խօսի ան: Առաջադրութիւններու, միտքերու յստակութիւնն ու շարունակութիւնը պահպանելու մտօք:

«Մեղրագետներու շարքին առաջնորդող նպատակն է՝ բեղնաւորել մեր մանուկներուն իմացականութիւնը, դիտելու, խորհելու եւ դատելու վարժեցնելով զանոնք. եւ ձեւակերպել անոնց մէջ հայկական ոգին... Հետեւաբար, դասագիրքերու այս շարքին մեթոտն է եղած՝ ո՛չ թէ քարոզել, այլ թելադրել, ո՛չ թէ բարոյախօսել, այլ առաջնորդել որ մանուկը ինքը դիտէ, ինքը դատէ եւ ինքը եզրակացնէ... աշխատած ենք զարգացնել հայկական պաշտամունքը՝ քիւթ, հայ տղոց հոգիին մէջ... Լեզուն, որ ոսկեղէն բանալին է իմացականութեան ու հոգիին, նկատած ենք իր մէջ իսկ խորհուրդ մը՝ դաստիարակութեան և մտաւոր կրթութեան համար. ուստի ձգտած ենք որ ըլլայ անիկա միշտ աշխոյժ, քաղցր ու տաք, մանաւանդ տարրական ու միջին դասընթացքներուն մէջ, լի ժողովրդական բարբառի յոյզովն ու կենդանութեամբը, խուսափելով մատենագրական լեզուի ծանրութենէն եւ ակադեմական լրջութենէն»:

Ձեռքի տակ գտնուող վերջին հատորին մէջ, 1911 Ապրիլ 20, Կ. Պոլիս, կը գրէ. – «Գեղեցկութիւնն ընդունելու համար կայ միայն մէկ միջոց. գալ դէմ յանդիման անոր հետ, զմայլիլ եւ անով լեցնել միտքն ու հոգին: Գրագիտութեան կանոնները գոյութիւն ունեցած են ոչ թէ գրականութեան ստեղծումէն առաջ, այլ անոր ստեղծումէն ետքը, շատ վերջը միայն արուեստի հրաշակերտներուն երեւան գալէն՝ որոնք իրենց կազմութեան ատեն, ոչ մէկ կանոն ու օրէնք ունեցած են իբրեւ ուղեցոյց՝ բացի ստեղծագործ արուեստէն: Գրականութեան ուսուցչին պարտքն է ուրեմն Գեղեցկութիւնը իր զգեցած զանազան ձեւերուն մէջ ցոյց տալ. թէ ինչպէս կրցած են ըմբռնել զայն զանազան Արուեստագէտներ, ինչ միջոցներու դիմած են զայն արտայայտելու համար, որ կողմերէն նայած են Բնութեան եւ կեանքին՝ տեսնելու համար այն, ինչ որ ուրիշներ կամ բնաւ չեն տեսած կամ տեսած են անոր մէկ մասը, քանի որ Գեղեցկութեան դաշտը անհունապէս ընդարձակ է եւ լայն. եւ ամէն մէկ իմացականութիւն կարող է նոր բան մը գտնել եւ նոր բան մը հաղորդել տիեզերական խորհուրդներէն»:

Մեղրագետներու ճամբով ներկայացուցած այս միտքերը, յստակ կը դարձնեն Զարդարեան կրթական մշակին մանկավարժական ըմբռնումները լեզուի, արուեստի ուսուցման ուղղութեամբ եւ, ուրիշ: Յառաջապահ ըմբռնումներ, անկասկած:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

———

Ծանօթ. –

(*) Սեւերեկ, Սեւերակ, Սեւաւերակ: Գիւղաքաղաք Արեւմտ. Հայաստան, Տիարպէքիրի նահանգ, Հայկական Տաւրոսի լեռնաբազուկ Սեւ լեռներու (այժմ Գարաճատաղ) և Եփրատի միջեւ, Տիարպէքիր – Ուրֆա ճամբուն վրայ: Մերձակայ անտառը հարուստ է ընկուզենի, կաղնի, պիստակենի, խնձորենի եւ տանձենի ծառերով: 1895–ին Հայերը հոս ես կ'ենթարկուին ջարդի և կողոպուտի: Մեծ Եղեռնի նախօրէին Սեւերեկ ունէր շուրջ 2.500 հայ բնակիչ: Կը զբաղէին այգեգործութեամբ, պարտիզպանութեամբ, արհեստներով եւ առեւտուրով: Կար եկեղեցի եւ դպրոց: Մեծ մասը կը զոհուի տեղւոյն վրայ: Նաեւ՝ Ուրֆա գացող ճամբուն: Սեւերեկ այժմ Թուրքիոյ Ուրֆա նահանգի Սեւերեկ գաւառի կեդրոնն է: (Քաղ. Հ. Հանրագիտարանէ):

Հր. Աճառեան ստուգաբանելով նշած անունը (Կեսարիայէն ոչ շատ հեռու, Փռիւկիոյ սահմանին վրայ գիւղ մը) կը մտածէ, թէ կը ծագի հայերէն աւերակ բառէն: Նոյն ձեւով Սեւերեկ գիւղաքաղաքը, Տիգրանակերտի մօտ, «ծագում է անշուշտ հայերէն Սեւ Աւերակ ձեւից»:

(**) Չորրորդ Ընդհ. Ժողովը կը գումարուի 1907 Փետրուար – Ապրիլ, Վիեննա, Աւստրիա: Դաշնակցութեան ամէնէն կարեւոր Ընդհ. Ժողովներէն մէկը: Կը որոշուի թրքահայ դատին կցել նաեւ ռուսահայ դատը եւ կ'ընդունուի ընկերվարութիւնը, իբրեւ նպատակ: Կը մշակուի նոր ծրագիր: Կ'որոշուի մասնակցիլ Պարսկաստանի յեղափոխական շարժումին: Նաեւ համագործակցութիւն օսմանեան ընդդիմադիր տարրերու հետ: Այնուհետեւ Հ. Յ. Դ. անդամ կ'ընդունուի Ընկերվարական Միջազգայինի:

Ժ.Մ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԷՈԴԻԿԻՆ

ՎԱՐՈՒԺԱՆԷՆ

Վենետիկ, 1909, Յուլիս 31

Վենետիկ եմ: Նամակիդ պատասխանը պիտի գամ անձամբ տալու համակրական ողջագուրումի մը մէջ. վասն զի նամակը զոր կը գրեմ՝ եզերքէն է իտալական Մոնթէնէկրօ նաւուն որ այսօր ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պոլիս: Անհամբեր եմ որ նաւուն ցռուկը պատռէ ալիքները Յոնիական լուսանուագ կղզիներու ընդմէջէն. հիմակուընէ արդէն կարօտս անոր կայմին վրայ իր դասական առագաստները փքուռոյց կապեր է:

Առ այժմ մնաս բարով:

— ● —

Սվազ, 1910, Սեպտեմբեր 3

... «Մարի» մը կ'ակնարկէիր նամակիդ մէջ: Ուրախ կ'ըլլաս անշուշտ երբ լսեմ թէ այս տողերը քեզ կը գրեմ մեղրալուսնիս առաջին օրերուն մէջ: Օրիորդը որուն հետ ամուսնացայ՝ կը կոչուի Արաքսի: Գաւառի կնոջ բարոյական համեստութեանց յատկութիւններուն վրայ՝ գտած եմ քերթողի ճաշակս եւ մտքի պահանջներս գոհացնող առաւելութիւններ անոր մէջ: Մեր այս միութիւնը վերջակէտը դրաւ տռամի մը, կամ աւելի ճիշդ՝ վէպի մը զոր մենք ապրեցանք ամբողջ վեց ամիս, անցնելով շատ ողբերգական փուլերէ: Վերջապէս յաղթանակը տարաւ մաքուր եւ անկաշկանդ սէրը. եւ հարցուած Սվազը տեսակ մը հետաքրքրութեամբ հանդիսատես ըլլալէ վերջ՝ գիտցաւ գովել ծափահարել այդ ընտրութիւնս, եւ իմ ու ներա կամքի յաղթանակը:

Ալ ասկէ վերջ գուցէ նոր յոյզեր ու նոր

երգեր սպասես ինծմէ. կը խոստանամ տալ, քանի որ Մուսաս երկուք եղաւ:

— ● —

Թօքաթ, 1912, Մայիս 15

Դանիէլ Վարուժանէն իր սիրելի բարեկամին՝

Թէոդիկին ողջո՛յն.

Պարտական եմ քեզի, սիրելիս, պարտական եմ խօսքեր՝ զոր երկար ժամանակ պահեցի սրտիս մէջ եւ պատառ մը Թուղթ գտայ կարծես, զանոնք ծրարելու համար:

... Կը յուսաս գիս այդ տեղ տեսնել այս ամառ. լսի՛ր Թէ: Բայց կաշկանդումներ շատ ունիմ, շատ ցաւեր՝ որոնք գիս հոս կը գամեն դեռ. «Երբոր բացուին դռներ յուսոյ»...: Եւ յուսով կը յուսամ Թէ յուսոյ դռները պիտի բացուին օր մը: Երջանկութեան հաւատքս չէ մեռած տակաւին. սիրտս կը բաբախէ, եւ ինչ որ կը բաբախէ՝ կրնայ խայտալ նաեւ: Ցիրայի հայրենախաղէն վերջ, մարդ կրնայ եղեր Վոսփորախտ ալ ունենալ՝ Եղիայիս պէս: Կարօտցայ ափունքները՝ զորս լուսնակը կը համբուրէ իր ծփանուտ ցոլացումով:

Այս անգամ քեզի մօերմիկ քերթուած մը կ'ղրկեմ, աղջկանս վրայ գրուած, զոր մեզի հաճելի եղած է կոչել Վարուժնակ, հակառակ իր բուն անունին որ Վերոնիկ է: Հայրական առաջին երգս տաքցուցիդ կը նուիրեմ:

Միշտ քուկդ
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ռ. ՍԵՒԱԿԷՆ

Լօզան, 1910, Օգոստոս 10

... Այո՛, Տիկին Թէոդիկ, համակարծիք եմ ձեզի. հացը աշխատողինը չէ հիմա, հացը գողցողինն է. ու մեռնողին իրաւունքը մեռցնողէն հարցնելը՝ եղբայրական անմտութիւն մըն է, ափսո՜ս:

— ● —

Լօզան, 1910, Օգոստոս 18

Սիրելի Թէոդիկս. – Կը ղրկեմ «Վերջին Հայերը» զոր մասնաւորապէս Տարեցոյցիդ համար պատրաստեցի: Ջանացի Աղատ Հայուն փոքրիկ Հանրագիտարանին մէջ բացատրել սոսկ Հայուն մեծ վէրքերը: Աշխատեցայ հոն ցուցադրել մախասահմանադրական շրջանի մեր ողբալին Հայերուն հոգին՝ իր բոլոր ողնող պարզութեանը մէջ: Ձեմ գիտեր Թէ յաջողեցա՞յ. ամէն պարագայի մէջ կը յուսամ որ հրատարակութիւնն օգտակար կ'ըլլայ՝ ժողովուրդը արտաղաղթէ զգուշացնելու տեսակէտէն: Կը վախնամ որ ուշ մնացի քիչ մը, բայց «Արեւուն տակ ամէնո՛ւն ալ տեղ կայ» կ'ըսեն, ու կը յուսամ որ խոշոր գիրքիդ մէջ պզտիկ խնամաւեղծի մը համար անկիւն մը կ'ըլլայ միշտ:

— ● —

Լօզան, 1911, Մարտ 8

Շնորհակալ եմ քեզ՝ բարեկամական անկեղծ գեղեցիկ տողերուդ համար: Ու այս առաջին անգամը չէ որ կը գրես. ես միշտ ծուլացեր եմ գրելու, չեմ ծուլացեր՝ ստիպուեր եմ չգրելու, ու մի՛շտ ալ ցաւեր եմ: Աջ կողմս հիւանդ, ձախ կողմս գիրք, ողջերու հետ զբաղելու ժամանակ կա՞յ որ: Մեղքս հասկցար. գրէ՛ ինծ երկար ու յաճախ. եթէ երբեմն ծուլանամ՝ ներէ՛ ինծ: Եւ որպէսզի ներելուդ առաջուընէ վստահ ըլլամ, կը ղրկեմ քեզի Թոլսթոյի գլուխ – գործոցը: Զըլլա՛յ որ միտքէդ անցընես Թէ սակա պարզապէս փոխարինութեան համար է «Ժամանակ»ի մէկ տարուան նուէրիդ համար. ո՛չ. բարեկամութեան մէջ փոխարինութեան ըղձացումը երբ մտնէ՝ սրտին մէջ վաճառականութիւնը մտած կ'ըլլայ:

... «Վերջին Հայերը»ս շատ գնահատուեր է, կ'ըսես, Պոլսահայերէն. շնորհակալ եմ: Երէկ Եգիպտոսէն եկած Հայէ մը իմացայ որ այդ վատասերած Հայութեան մէ՛ջ ալ պտեր է խանդավառութեան ցոյցեր: – Հոս կ'աւարտեմ նամակս. պէտք է խեղճն հիւանդանոց վազեմ: Ցտեսութիւն:

— ● —

Լօզան, 1911, Մայիս 7

Կը վախնամ որ վշտացար՝ նամակիդ պատասխանն ուշացնելուս համար: Եթէ գիտնայիր որ ես ի՛նչ կրակներու մէջ էի, գիշերս ցորեկիս խառնած՝ ի՛նչ աշխատութեան մէջ, ի՛նչ հեւ ի հեւ ու ջղային ուսմունքի մէջ, վստահ եմ որ պիտի ներէիր: Պիտի ներէիր, որովհետեւ la fin justifie les moyens. Եւ այս վերջաւորութիւնը շատ փայլուն եղաւ, քանի որ բժշկական կաճառին առջեւ շնորհաւորութիւններով անցուցի քննութիւններուս այս շարքն ալ:

Կարօտալի համբոյրներով՝
քուկդ
Ռ. ՍԵՒԱԿ

MESSAGE DE JOSEPH KESSEL,
de l'Académie Française

Je me souviens très bien que, même dans l'horreur de la première guerre mondiale, la tragédie arménienne de 1915 a soulevé en moi une profonde émotion. Le mot génocide n'avait pas encore cours à cette époque, mais j'ai senti alors tout ce qu'il a signifié plus tard. Et c'est de tout cœur que je m'associe à la commémoration de ce soixantième anniversaire tragique.

«Haratch», 24. 4. 1975

ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ ՄԱՅՐԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Տէր Զօր կամ աւելի ճիշդը Տէր Էզզօր, կը գտնուի Եփրատի ձախ եզերքին վրայ, Սուրիոյ հողամասին մէջ: Եփրատի աջ կողմը կը տարածուի Միջագետքը: Ճիշդ Տէր Էզզօրի դէմը, Եփրատի մէջ կը գտնուի բաւական ընդարձակ կղզեակ մը, պարտէզներով ու տուներով: Երկու կամուրջներ այդ կղզեակը կը կապեն ցամաքին: Այսպէս ուրեմն, քաղաքէն Միջագետք անցնելու համար հարկ է նախ անցնիլ փոքր կամուրջէ մը, յետոյ կղզեակէն եւ ապա մեծ կամուրջէն: Երկու կամուրջներուն գլուխը, կղզեակին կողմը, կան պահականոցներ, եւ սուինաւոր ոստիկաններ միշտ կը հսկեն անցորդներուն վրայ: Արաբները ազատօրէն կ'երթեւեկեն այդ կամուրջներէն, բայց Հայերուն բացարձակապէս արգիլուած է առանց վկայականի կամ մասնաւոր արտօնութեամբ անցնիլ մեծ կամուրջէն:

Գերմանները երբ հանգրուան մը հաստատեցին Տէր Էզզօրի մէջ, ուզեցին անմիջապէս անթել հեռագրի կայան մը ունենալ, եւ ատոր համար ընտրեցին Միջագետքի եզրը՝ մեծ կամուրջին մօտ տեղ մը, աւազուտ անապատին մէջ: Ես այդ միջոցին գերման հանգրուանը կը գտնուէի իբրեւ զինուոր եւ իբրեւ Թարգման: Ինծի վիճակուած էր ամէն օր, երբեմն օրը երկու անգամ՝ անթել հեռագրի կայանը բերել ղրկուելիք հեռագիրներու պատճէնը: Բնականաբար անարգել կ'անցնէի կամուրջներէն, քանի որ պահակ ոստիկանները կը ճանչնային զիս եւ գիտէին պաշտօնական դիրքս: Անթել հեռագրի կայանին մօտ կը գտնուէին մէկ քանի արաբական վրաններ: Օր մը, երբ գործս աւարտած՝ կը վերադառնայի կայանէն, այդ վրաններէն կին մը դուրս ելաւ եւ արագ քայլերով մօտեցաւ ինծ:

– «Դուն Հայ ես, այնպէս չէ՞» հարցուց հայերէն: «Այո՛, պատասխանեցի. իսկ դուն ո՞ւր տեղացի ես»:

– Խարբերդցի եմ, ըսաւ կինը. ամէն օր կը տեսնեմ՝ քու հոս գալ – երթալդ եւ դէմքէդ գուշակեցի որ Հայ ես... խընդիրք մը ունիմ, Աստուծոյ սիրուն՝ մի՛ մերժեր:

– «Ըսէ՛ տեսնենք...»: Եւ պատմեց: Հազարաւորներու սովորական պատմութիւնն էր: Խարբերդէն տեղահան եղած էին, ամուսինը ճամբան սպաննած, մանչ զաւակն ալ Քիւրտերը յափշտակած: Հազիւ յաջողած էր երկու աղջիկները ազատել, որոնցմէ մին մեռած էր թիֆիւսէ:

– Մէկ հատիկ աղջիկս մնացած էր քովս, չարունակեց, 12 տարեկան Արշալոյսս. աշխարհի մէջ իրմէ զատ ա՛լ մէկը չունէի... Ջարդէն հրաշքով ազատեցանք. միասին Մարաթ կը գտնուէինք, հոսկէ երկու – երեք ժամ անդին. անօթի մնացինք, ա՛լ ճարս հատաւ, աղջիկս առի՝ եկայ Տէր Զօր երթալու համար ուր կը յուսայի գործ մը գտնել: Կամուրջէն անցայ, երբ միւս ծայրը հասայ՝ ոստիկանները կասկածեցան, մեզ բռնեցին, հարցաքննեցին, եւ երբ տեսան որ Հայ էի՝ աղջիկս ձեռքէս առին ու զիս ետ ղրկեցին... Աստուծո՛յ սիրուն՝ աղջիկս ազատէ՛ այդ մարդոց ձեռքէն. իմ ազուոր հրեշտակս մի՛ ձգեր այդ հրէշներուն քով...

Եւ խեղճ մայրը դառնօրէն արցունք կը Թափէր:

– «Բայց ես ի՞նչ կրնամ ընել» կմկմացի յուզուած ու շուարած: – «Դուն Գերմանացիներուն հետ յարաբերութիւն ունիս. կը տեսնամ կոր, ամէն օր հոս կուգաս – կ'երթաս, անոնց ձեռքով կրնաս բան մը ընել»:

Թշուառ կինը ինծի կը վերագրէր կարողութիւն մը զոր չունէի, ափսո՜ս: Այսուհանդերձ քանի մը յուսատու խօսքեր ըրի եւ հեռացայ քովէն: Հետեւեալ օր նորէն եկաւ քովս:

– «Գերմանացիները չեն ուզեր միջամտել, ըսի, սպասէ՛ տեսնենք, ուրիշ հնարք մը կը մտածենք...»: «Բայց չեմ կրնար սպասել, բացագանչեց, այս Արաբներուն քով կը ծառայեմ չոր հացի մը փոխարէն, եւ մէկ – երկու օրէն վրանը պիտի քակեն ու մեկնին... ստիպուած եմ կա՛մ հետերնին երթալ, կամ...»: Խօսքը չաւարտեց:

Ի՞նչ կրնայի ընել այս Թշուառ կնոջ համար: Վերադարձիս պահականոց մըտայ եւ հարցուցի Թէ 12 տարեկան Արշալոյս անուն աղջկան մը մասին տեղեկութիւն ունէի՞ն:

– «Ատանկ աղջիկ չենք ճանչնար» գոչեց ոստիկան մը կոշտութեամբ, – Ի՞նչ պիտի ընես հարցուց ուրիշ մը, քիչ մը աւելի քաղաքավար: – «Իր մօրեղբայրն եմ, իմացայ որ ձեր քովը կը գտնուի եղեր, կ'ուզեմ քովս առնել»: – «Քեզի սխալ տեղեկութիւն տուեր են» պատասխանեց ոստիկանը:

Հետեւեալ օրը ոստիկաններուն հետ ունեցած խօսակցութիւնս պատմեցի Խարբերդցի կնոջը: Տարտամօրէն երեսս կը նայէր, առանց կարծես հասկնալու ըսածս: Միւս օր երբ, ըստ սովորութեան, գացի անթել հեռագրի կայանը, անյայտ եղած էին արաբական վրանները: Գերման սպան որուն յանձնեցի հեռագիրները, աղճատ Ֆրանսերէնով մը ըսաւ.

– Այս առտու կին մը ինքզինքը գետը նետեց ու խեղդուեցաւ. աշխատեցանք ազատելու, բայց անկարելի եղաւ. կամուրջին ճիշդ մէջտեղէն նետուեցաւ, հո՛ն ուր ջուրը շատ խոր է եւ յորձանքը զօրաւոր:

– Ո՞վ էր այդ կինը, հարցուցի յուզուած ձայնով մը:

– Այն կինը որ քանի մը անգամ քեզի հետ տեսնուեցաւ, ինչպէս նշմարեցի հոսկէ:

Արշալոյսին մայրն էր:

Ce qui demeure, c'est la civilisation arménienne elle-même, ce sont ses cathédrales et ses poètes, ses saints et ses martyrs, sa spiritualité. Et cette spiritualité indestructible, c'est toute l'Arménie.

RENE GROUSSET
de l'Académie Française

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Կարաւանին խառնեցին նաեւ երկու կին եւ տղեկ մը: Պրուսայի հայախօս գիւղերէն պառաւ մըն էր, եւ իր հարսը՝ որուն երկունքի ցաւերը բռնելով, ստիպուած էր ճամբան մնալ ու ծնիլ փոքրոցի մը անկիւնը, պատի մը տակ: Կեսուրը արտօնուեցաւ մնալ տղայկանին մօտ, ինչպէս նաեւ անոր տասնամեայ որդին: Քանի մը օր ետք, երբ հարսը կրցած էր շարժիլ, խառնուած էին պոլսական պանդուխտներու այն կարաւանին որ հետիոտն կ'երթար դէպի Էսկիշէհիր:

Տասն օր քալած էին. բայց օր օրի ոտքերը կը ծանրանային, մարմիննուն քար կը կապուէր: Պառաւը հարսն ու մանուկը հեւ ի հեւ ու տատանելէն կը հետեւէին ազիողորմ Թափօրին: Վերջին հանգրուանին՝ փոխուած պահակը կը զայրանար այս դանդաղութենէն. ուստի ուժ տուաւ խարազանին, ժամ առաջ նոր կայանը հասնելու համար:

Նորածինը անհանգիստ՝ միշտ կը ճչար, կուլար, կը նուար: Հէք մայրն ի զուր կը ջանար լռեցնել զայն: Իր չոր ծիծը բերանը կը դնէր անոր, բայց երախան չէր կրնար ծծել, վասն զի մայրը կը քալէր անդուլ: Այս պատճառաւ սկսաւ ետ մնալ յաճախ:

– «Քաշ, ինչո՞ւ ետ կը մնաս, քալէ՛, կը սատկեցնեմ քեզի հա՛...» կը սպառնար պահակը:

– «Աղա՛» կը պատասխանէր հարսը աղճատ Թրքերէնով մը, «ծայնը չհանելու համա՛ր ետ կը մնամ»:

– «Ատանկ բան չկայ. ա՛րշ...»: Եւ հրացանի բունը բարձրացաւ մօրկան Թիկունքին:

Սակայն ինչ որ ալ ըլլար, անկարելի էր հանել այլակամ քայլերուն: Սիրտը չէր դիմանար մանկան լացին: Պահ մը բարկացած՝ կը սաստէր. բայց անոր ճաթելու աստիճան պռուքէն ստիպուած, ծիծը կուտար անոր բերանը: Այսպէս զարձեալ յապաղած էր խումբէն:

Այս անգամ պահակը, զայրացած, մօտեցաւ անոր: Ցափշտակեց երախան անոր գիրկէն, եւ ինչպէս որ հաւի մը գլուխը պլորելով կը փրցնեն, իր երկու բիրտ ձեռքերովը բռնեց մանկիկին պարանոցը, սեղմեց, լարեց, պլորեց, գլուխը վիզին վրայ գալարեց, խեղդեց ու վերջին շարժումով մը դիակը նետեց քանի մը քայլ անդին: Այս հրէշային գործողութենէն անմիջապէս յետոյ կռուփը հարուածելով մօրը ուսին, ռռնաց. – «Հիմա, հանգիստ քալէ, տեսնեմ...»: Մայրը որ ապուշցած էր այս չանԹարադ ու անկարելի ոճիրէն, կռուփի վերջնական հարուածին տակ ցնցուեցաւ. կուրծքը փլաւ եւ սկսաւ յիմարական լալիւնով մը անիծել պահակը, հայերէն ու Թրքերէն հատակոտոր աւաչներով, մինչ դահիճը մտրակելէն ու աքացելէն զայն կը քշէր, կը հրէր դէպի խումբը:

Հարսին ջայլին խառնուեցաւ կեսրոջ վայինը եւ տղեկին ճուռը, որոնց ամէնուն՝ ծեծով կը փոխարինէր պահակը, պայրոյԹէն կաս – կապուտ եղած:

Սրտակեղէք արարքէն խումբը սարսափահար եղած էր: Ցարդ իրենց քաշածները մանկական խաղ մը կը մնային ասոր առջեւ. նկարին քով ստուեր մը: Ամէնքն ալ սկսան ակռայ կճրցնել եւ քինախնդիր նայիլ դազանին երեսը: Անոնցմէ մին չհանդուրժելով պոռաց «Պէ հէ-բի՛ֆ, բաւ չէ՞ ըրածդ: Գայլն անգամ պիտի խնայէ՛ր այդ մանկիկը խեղդելէ: Դուն գայլէ՛ն ալ վար գազան մըն ես եղեր...»:

– «Վա՜յ կեավուր, դո՞ւն ո՞վ ես որ պաշտօնեայի մը դէմ կը դնես» գոչեց պահակը գերագրգիռ, եւ հրացանին բունը վերէն վար հարուածեց երիտասարդին գլխուն: Ան ճիչ մը արձակեց, եւ երբ ձեռքը ականջին տարաւ՝ տաք արիւնի ժայթք մը զգաց. աչքերը մԹագնեցան ու դանդաչեց:

– «Քեզի կը հասկցնե՛մ հիմա պաշտօնեային դէմ դնելը» ռռնաց պահակը, եւ փամփուշտը զետեղելով հրացանին մէջ՝ զայն ուղղեց բողոքարկուին:

Շուրջէն միջամտեցին, ողոքելով բռնեցին հրացանը եւ սկսան պաղատիլ գազանին որ հանդարտի: Բաւական երկար աշխատանք մը եղաւ սակայն: Վերջապէս դահիճը մեղմացաւ ու յարեց.

– Ես ի՛նչ ընեմ. այդ լակոտը արդէն անօԹի պիտի մեռնէր. մօրը բարիքը խորհեցայ ես. եԹէ ճամբան ձգէի, ով գիտէ ո՛ր աւազակին ձեռքը իյնար ու մորԹուէր պիտի. ես մօրը կեանքը փրկելու համար՝ զաւակը նետեցի...

– «Շատ աղէկ ըրիր, Զավուշ աղա, Աստուած կեանքդ աւելցնէ, Աստուած քեզի պէտները անպակաս ընէ» արձագանգեցին տարարախտ խումբէն ձայներ:

– Փա՜ռք Աստուծոյ, ես ուրիշներուն պէս չեմ. երբ ես ուրիշներուն պէս ըլլայի, հիմա այսպէ՞ս մնացած կ'ըլլայի...: Մարդուս խիղճը մաքուր ըլլալու է...: Փա՜ռք Աստուծոյ...

Այս բառերը դամբանական մըն էին: Բայց յայտնի չէր Թէ դամբանականն էր աշխարհի ամէնէն զազիր մէկ ոճիրի՞ն, Թէ մարդկային ա՛յն իմացողուԹեան որ խիղճ կը կոչուի:

Servir l'Arménie,
c'est servir la civilisation.

GLADSTONE

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Գույումճեան, զաւակները ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յակոբ Գույումճեանի մահուան 21–րդ տարելիցին առթիւ հազար Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Տիկին Ազատնի Խաչատուրեան փոխան ծաղիկի 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Ա. Մանուկեանի յիշատակին եւ 200 Ֆր. ալ Լեւոն Սոփոկլեանի յիշատակին :

(Շար. Ա. էջէն)

դիմած էին : Բոլորն ալ ազատ պիտի արձակուին մինչեւ Յունիս :

ԿԻՆԻՒ շրջանը, Բռովարի մօտ, ռմբափորձ մը գործուած է Ապրիլ 20–ին որու հետեւանքով առնուազն 3 հոգի մեռած է եւ 5 հոգի ալ վիրաւորուած են : Շէնքի մը բազմաթիւ յարկերը փլած են եւ կը կարծուի որ հաշուեկշիռը շատ աւելի ծանր պիտի ըլլայ :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ, իշխանութիւնները դժգոհ են Ֆրանսայէն, Պաշտպանութեան նախարարին բրած յայտարարութիւններուն պատճառով : Արդարեւ, Ալէն Ռիշար դատապարտած է Սուրիոյ քաղաքականութիւնը Միջին – Արեւելքի եւ հարաւային Լիբանանի մէջ, շեշտելով թէ՝ «որեւէ լուծում որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ իր տիրապետութիւնը Լիբանանի վրայ գործին չի գար (Սուրիոյ)» : Լիբանանի վարչապետը կանչած է Ֆրանսայի դեսպանը յայտնելու համար որ այդ խօսքերը «միջամտութիւն մըն են Լիբանանի ներքին գործերուն, ինչ որ Լիբանան չընդունիր» :

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարական տագնապը լուծելու համար, կեդրոն ձախի համախմբումը Ճուլիանօ Ամաթօն կ'առաջարկէ յաջորդելու համար Ալեմայի : Ամաթօ, որ 1999էն ի վեր Ելմտական նախարար է, վարչապետ եղած է 8 տարի առաջ, «Մանի փուլիթէ»ի («մաքուր ձեռքեր») շրջանին : Պերլուսքոնի, որ հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի (Ապրիլ 21) կ'ուզէ որ կանխահաս ընտրութիւններ ըլլան, որովհետեւ, կ'ըսէ, ձախը կորսնցուցած է իշխանութեան : Դէմ է Ամաթոյի գալուն եւ պիտի ընդդիմանայ սահմանադրութեան շրջագծին մէջ :

ՆԻՍԻ թղթատարը վերջ տուաւ 5 շաբաթներու գործադուլին եւ Ապրիլ 21–էն պիտի վերսկսէին ցրումները : 2 միլիոն նամակ, թերթ, ծրար կայ եւ աւելի քան 2 շաբաթ պէտք է որպէսզի ամէն ինչ կարգադրուի :

NOTRE-DAME de Paris

Dimanche 30 Avril à 15 heures 30

Liturgie divine célébrée
en rite arménien

par **Mgr GREGOIRE GABROYAN**
Evêque des Arméniens catholiques de France

pour la commémoration
du 85ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
tués en Turquie en 1915-1918.

L'homélie sera prononcée par
Mgr MICHEL POLLIEN
Evêque Auxiliaire de Paris

[illegible]

Ֆրէնի Երաժշտութեան Ազգ. դպրոցի (Ecole nationale de musique de Fresnes, 41, rue Maurice Ténine) Ապրիլ 28–ի համերգին, ժամը 20·30, իր մասնակցութիւնը կը բերէ դաշնակահարուհի՝ Յասմիկ Սիւրմէլեան : Յայտագրին մաս կը կազմեն Տվորաքի, Ռախմանինովի եւ Մարթինիւի գործերը :

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

Liz SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000

à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Աղօթք վասն Հոգւոցն
1915–ի Եղեռնի Զոհերուն

1915–ի Ցեղասպանութեան զոհ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, «Մեռելոց օր»ուան պատարագ կը մատուցուի :

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ «Հայր Մեր»էն առաջ յատուկ հոգեհանգիստ կը կատարուի Եղեռնի զոհերուն համար :

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT DANS LE PERIGORD

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés en 1985.

Prix : 3.900 F + voyage

Date limite d'inscription : 30 avril

Attention : Places limitées.

Un certificat de test de capacité en piscine est obligatoire.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. :
au **01. 48. 24. 46. 57.**

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին :

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք :

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գօզօրեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10 :

Festival de musique et d'expression artistique

DE L'UNION CHRETIENNE DE JEUNES ARMENIENS
Clamart/Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai 2000

L'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens d'Issy présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.

- Samedi 29 Avril 2000 de 15h à 23h30
- Centre Culturel Jean-Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier — 92140 Clamart (bus 162-190)
- Au programme : Concert exceptionnel du groupe **Nor Yerk**, du Liban, groupes musicaux, théâtre, expositions,...,stands de littérature et de CD, Espace Internet. Restauration possible sur place.
- P.A.F. : 30 Frs
- Site Internet: www.multimania.com/festival2000ucja : qu'est-ce que l'UCJA? historique, photos, programme détaillé, liens, contacts,...
- Renseignements et réservations :
 — Tél : 01 47 36 02 50
 — Fax : 01 46 44 64 04
 — www. multimania.com/festival2000ucja
 — e mail : festival2000.ucja@usa.net

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 26
MERCREDI
26 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.893 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.893

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ

ՇՈՒՐՋ 20 ՀԱԶԱՐ ՑՈՒՑԱՐԱՐ

ԱՊՐԻԼ 23-Ի ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ՀՍԿՈՒՄԸ ՊԱՍԹԻՅԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

Ցեղասպանութեան 85-ամեակի նշումները սկսան Ապրիլ 23-ի երեկոյեան հսկումով որ տեղի ունեցաւ Պասթիյի հրապարակին վրայ: Ժամը 19-էն երիտասարդ – երիտասարդուհիներ լծուած էին բեմ – տաղաւար մը կանգնելու աշխատանքին: Հոն մինչեւ կէս գիշեր երգերով ու պարերով իրարու յաջորդեցին Եղօ, Նաւասարդ պարախումբէն խմբակ մը, Վիգէն, Ռոզին Թաչճեան, նաեւ ոչ հայ խումբեր, իրենց երաժշտութեամբ, նպաստելով զօրակցութիւն բերելու օրուան նշումին: Տաղաւարին առջեւ ու շուրջը խմբուած բազմութենէն զատ որ ուշադրութեան կեդրոնը բաղկացած էր հայ երիտասարդներէ, անցորդներ կանգ կ'առնէին, տարուած՝ երգէն, երաժշտութենէն, մէջընդմէջ բարձրախօսէն տրուած բացատրութիւններէն, օրուան իմաստին նըշումներէն. ապա կը կարդային պատկերազարդ պաստառներու արձանագրութիւնները: Յատուկ հետաքրքրութիւն առթեց երգիծանկարիչ Հովիւին սեղանիկը ուր ան օրուան նիւթով – ցեղասպանութիւն, Ֆրանսական ղեկավարներէ ու Ծերակոյտէն ճանաչումի մերժում – պատրաստուած իր երգիծանկարները կը ծախէր ու Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին ի նպաստ կը փաճառէին անոնք: Ի վերջոյ, հասկնալի է որ յիշելու, ոգեկոչելու, իրաւունքին համար պայքարելու գործունէութիւնն ալ միայն հայով չի կրնար ըլլալ. ոչ ալ միայն լողունգով ու ճառերով:

Ցայտարարուած ժամուն Լիւքսանպուրկի պարտէզին առջեւ Է. Ռոսթան հրապարակն ու դէպի Օտէոն դարձող պողոտան ամբողջովին լեցուած էին ցուցարարներով, մինչ Սէն – Ժերմէնի պողոտային փակուած էր երթեւեկը դէպի Սէն – Միշէլի պողոտան:

Այդ հրապարակին վրայ ու յետոյ Մաթինեոնի առջեւ ներկաներու բազմահազարեայ բազմութեան խօսք ուղղեցին Ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր, – Ժ. Ժամպիւ, Հ. Լիւք, Փ. Ռոչպլուան, Ա. Սանթինի եւ ուրիշներ, ըսելու համար թէ զօրակից են 1915-ի ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին Հայերու պահանջին: Յետոյ թափօրը հետեւելով երկու բեռնակառքերու վրայ հաստատուած բարձրախօսներէ արձակուած հրահանգներուն, Սէն – Միշէլ, Մոնփարնաս եւ Ռասփայ պողոտաներու երթուղինեբով ճամբայ ելաւ դէպի Մաթինեոն: Բոլոր մասնակիցները որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմէին երիտասարդները, պատանիներն ու երախաները, մինչ կային անշուշտ անթացուպերով յառաջացողներ, չարժական աթոռներով եկածներ, իրենց կուրծքին, թեւին կամ գլխարկին վրայ փակցուած էին նարընջագոյն պիտակներ ուր Մարիանի դիմանկարն ու գայրոյթի արտայայտութիւններ արձանագրուած էին: Բազմաթիւ պաստառներ, վանկարկուած լոզունգներ կ'արտայայտէին գրեթէ չօչափելի նոյն գայրոյթը ու ամբողջ երթը մեծ ու փոքր եռագոյններու – ֆրանսական ու հայկական – ծովու մը կը նմանէր:

Շուրջ քսան հազարնոց թափօրը աւելի քան երկու ժամէն հասաւ Վառէն փողոցը ուր եւս եղան ելոյթներ, ապա բազմութիւնը ցրուեցաւ ժամը 19.30-ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 24-ի փարիզեան ոգեկոչումը սկսաւ ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ուր գաւիթ մէջ, Գիտ Արք.ի կողքին տեղ գրաւած էին Հայ կաթողիկէ առաջնորդը՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան եւ Աւետարանականի Եկեղեցւոյ պետը՝ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան: Ներկայ էր նաեւ Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան: Իր խօսքին մէջ Գիտ Արք. օրուան պատշաճ եւ ամփոփ խօսքերով ոգեկոչեց նահատակները:

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐ

Ժամը 15-ին, բազմութիւնը հաւաքուած էր Էթուալ – տը Կօլ հրապարակը, ուր ինչպէս ամէն տարի, Հայ Նախկին Ռազմիկներու կը շնորհուէր Անծանօթ Զինուորի շիրիմին բոցը արծարծելու պարտականութիւնը: Ներկայ էին Գիտ Արք., յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ, Հայաստանի դեսպանը եւ հոծ բազմութիւն մը: Ծաղկեպսակներ դրին Հայաստանի դեսպանատունը, Հայ Նախկին Ռազմիկները, Յոյն – Կիպրացիները եւ ուրիշներ:

Փարիզի ցոյցը մէկուկէս միլիոն զոհերու ոգեկոչումին, մարդկութեան դէմ գործուած ամէնէն սարսափելի ոճիրին 85-րդ տարելիցին նշումին միացուած էր գայրոյթին արտայայտութիւնը: Զայրոյթը, Ֆրանսայի քաղաքացի, «ծագումով հայ» այն փանդուածին որ 1915-ի իրականութիւնը ճանչնալու Ծերակոյտին վերջին խուսափումէն, կառավարութեան խերայօգուրդ ճապկումներէն ի վեր հեղհեղէ կ'աճի:

ԵՐԵՒԱՆ

ԴԷՊԻ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

Ապրիլ 24-ի վաղ առաւօտէն, բազմութիւնը ուղղուած է դէպի Ծիծեռնակաբերդ, ուր ժամը 11-ին ժամանած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ՝ Ա. Խաչատրեան, վարչապետ Ա. Սարգսեան, Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, երեսփոխաններ, նախարարներ, զինուորականներ եւն. եւն.: Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ զետեղուած են յուշարձանին: Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Կաթողիկոսը:

Նոյն օրը, նախագահ Ռ. Քոչարեան իր յայտարարութեան մէջ շեշտած է թէ 1915 Ապրիլ 24-ին հայ մտաւորականութեան ձերբակալութեամբ սկսած է դարասկիզբի առաջին ցեղասպանութիւնը, որ, դժբախտաբար, ցայսօր չէ գտած իր համարժէք գնահատականը: Նախագահը ըսած է նաեւ որ Ապրիլ 24-ը պէտք է ըլլայ պահանջի խորհրդանշական օր:

– ՄԵՏԻԱ –

Ֆրանսական մեդիաները (հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ) բաւական լայն տեղ տրամադրեցին Եղեռնի 85-րդ տարելիցին: Ապրիլ 23-ին, 5-րդ կայանի Ռիփոսթ յայտագրին ընթացքին Արիան Ասքարիտ (Ռոպէր Կէտիկեանի կինը) արտայայտուեցաւ որպէս Ֆրանսայի քաղաքացի որ վրդոված է Ծերակոյտին բռնած ընթացքէն: Կարճ պատմական մը ըրաւ, տուաւ թիւեր եւ այն հարցումին զոր ըրաւ հաղորդավարը՝ Միշէլ Մոտթի թէ ի՞նչպէս կը բացատրէ Ֆրանսայի դիրքը, պատասխանեց թէ չի կրնար բացատրել, կը հաստատէ որ առեւտրական իրաւունքները կը գերազանցեն մարդկային իրաւունքները, որոնց, թէեւ, երկիրն է Ֆրանսա: Ինչ որ կը կատարուի, ըսաւ, նախատինք մըն է Ֆրանսահայ գաղութին նկատմամբ: Մ. Մոտթի այլ հարցում մը ըրաւ՝ ինչո՞ւ այդքան կարեւոր է, ըսաւ, որ ճանչցուի Հայոց ցեղասպանութիւնը, քանի ցեղասպանութիւն մը ցեղասպանութիւն է եւ վերջ: Ա. Ասքարիտ անհրաժեշտ գտաւ ճանաչումը, որպէսզի մեռեալները երկրորդ անգամ մը չմեռնին:

Ապրիլ 24-ի առաւօտուն ձայնասփիւռի զանազան կայաններ ալ վիճարկումներ բրին (Ֆրանս Ընֆօ եւ ուրիշներ): ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ երեսփոխանի մը համար հարցը կը վերաբերէր Հայաստանի եւ Թուրքիոյ, ոչ՝ Ֆրանսայի: Նոյն ցերեկին, հեռատեսիլի Ա., Բ. կայանները, կէսօրուան լրատուութեան ընթացքին անդրադարձան առաւօտեան պատարագին Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ եւ նախքան պատարագը արտայայտուեցաւ Գիտ Արք. ցոյց տրուեցաւ նաեւ պատկեր մը Դպրոցասէր Տիկնաց վարժարանի աշակերտութենէն:

Նոյն իրիկունը առաջին անդրադարձը ունեցաւ «Ֆրանս 3», ժամը 19/20-ի լըրատուութեան տեղական բաժնին մէջ: Շեշտելէ ետք թէ ցոյցը տեղի ունեցած էր (Ծերակոյտէն վարչապետարան ժամը 16.30-էն 19) առանց միջադէպի, կը հաղորդէր անոր նպատակը՝ բողոք Ծերակոյտին ժխտական դիրքին դէմ: Ժամը 20-ի լրատուութեան ընթացքին «Ֆրանս 2» լայն արձագանգ տուաւ Փարիզի եւ Մարսէյլի ցոյցին: Փարիզի ցոյցին մասնակցողներու թիւը 10 հազար նկատեց եւ յայտնելէ ետք թէ այլեւս շատ քիչ են վերապրողները, ներկայացուց անոնցմէ մէկը՝ Կարպիս Յակոբեան, 94 տարեկան: Ինչպէս միշտ ծուռն ու շիտակը իրար կը խառնուին նման պարագաներու, եւ Գլոտ Սերիյոն, բացատրելու համար Ապրիլ 24-ի թուականի իմաստը յայտնեց թէ այդ օրը ձերբակալուած էին Պոլսոյ հայ «անկախապաշտ ղեկավարները» Անգարայի կողմէ...: Ժամը 0.15ին ալ նոր անդրադարձ մը տեղի ունեցաւ, հարցազրոյցով մը Իվ Թերնոնի հետ: Ժամը 20-ին, Ա. կայանի վրայ ալ արձագանգ տրուեցաւ, 6-էն 15 հազար գնահատելով Փարիզի ցուցարարներու թիւը, 100 հազար՝ Երեւան, 10.000 Պարսկաստան, եւ այլն, եւ այլն:

Ընդհանուր ձեւով, Ապրիլ 24-ի ամբողջ օրը, ֆրանսական մեդիաները արտայայտուեցան Ապրիլ 24-ի 85-րդ տարելիցին մասին: Լայնօրէն արտայայտուեցաւ Ռատիօ – Ֆրանս Էնթէրնասիոնալ:

Գրաւոր մամուլն ալ կ'անդրադառնար ցոյցին Ապրիլ 25-ին:

«Իւմանիթէ» կը գրէր թէ հարիւր հազարաւոր Հայեր համախմբուած են Երեւան, 15 հազար՝ Փարիզ: Համայնավար պաշտօնաթերթը կը հաղորդէ նաեւ որ Իսրայէլի Կրթական նախարարութիւնը մտադիր է Հայոց ցեղասպանութիւնը արձանագրել տալ լիսէներու դասաւանդութեան մէջ:

«Ֆիկարօ» "Ցեղասպանութեան ոգեկոչում" խորագիրով կ'անդրադառնայ Երեւանի հանդիսութեանց, 1,2 եւ 1,3 միլիոն է կը գրէ զոհերու թիւը՝ ըստ Հայերուն եւ 250 հազարէն 500 հազար ըստ Թուրքերուն: 3-րդ էջի այս տեղեկատուութենէն զատ, 10-րդ էջին ալ կ'արձագանգէ Փարիզի ցոյցին որու մասնակցողներու թիւը, կը գրէ 6500 է ըստ ոստիկանութեան եւ 15 հազար ըստ կազմակերպիչներուն: Կը նշէ որ Մարդկային Իրաւանց Ֆրանսական կազմակերպութիւններ, սենտիքաներ, ձախ կուսակցութիւններ մասնակցած են ցոյցին:

«Լիպերասիոն»ի կարճ լրատուութեան կ'ընկերանայ նկար մը: Կը գրէ թէ ցոյցը ընդհանրապէս հանդարտ էր, բացի, շուրջ 20 երիտասարդներու ժխորէն որոնք բախած են Գանալի նկարահանողի մը: Կը յիշէ որ Ապրիլ 24-ը կը նշէ Հայոց ջարդերու ոգեկոչումը եւ կուտայ նաեւ ցոյցին խօսք առնողներէն մէկ քանիին անունները, ինչպէս՝ Հելէն Լիւք, Էրիք Ռաուլթ, Փ. Ռոչպլուան, Ա. Կէօվճեան:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԻ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երուսաղէմէն կը հաղորդեն որ Երկուշաբթի, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Ս. Յակոբայ Մայր Տաճարին մէջ, Իսրայէլի Կրթական նախարարը՝ Եոսի Սարիտ յայտարարած է որ վերամուտէն սկսեալ Հայոց ցեղասպանութիւնը պիտի դասաւանդուի Իսրայէլի լիսէներուն մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 21 / 25)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԳՈՐԾՈՎ

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեամբ մեղադրուած Դերենիկ Բեջանեանի, Եղուարդ Գրիգորեանի եւ Վռամ Գալստեանի արգելափակման պայմանաժամը, Ապրիլ 21-ին, երկու ամիս երկարաձգուած է: Մինչեւ Յունիս 29 երկարաձգուած է նաեւ Արմէն Յարութիւնեանի, Աշոտ Կընեազեանի արգելափակումը, խոկ լրագրող Նայիրի Բաղալեանինը՝ մինչեւ Յուլիս 1:

ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ Ի ՆՊԱՍՏ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 21-ին Համայնավար կուսակցութեան նախաձեռնած հանրահաւաքին քանի մը տասնեակ հազար հոգի մասնակցած է, զօրակցելու համար Ռուսաստան-Բելառուս Միութեան անդամակցութեան: Բոլոր ելոյթները շեշտած են թէ երկիրը օրհասական վիճակի մէջ է և համատարած աղքատութենէն ու արտագաղթէն փրկուելու միակ ճարն է թօթափել «կեղծ անկախութիւն»ը և միանալ վերոնշեալ միութեան: Խօսք առնողներէն երեսփոխան Ա. Արշակեան ըսած է թէ նոյն անդամակցութեան կողմնակից 38 երեսփոխան կայ արդէն եւ այդ թիւը վստահաբար կը մեծնայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՒՊԱՅԻ տղեկը յանձնուեցաւ իր հօրը, Ուաշինկթընի մէջ, Ապրիլ 22-ին, շնորհիւ ամերիկեան ոստիկանական ուժերուն որոնք ամերիկարնակ ընտանիքէն բանի առին, ինչ որ մեծ վրդովում ստեղծեց Մայամիի մէջ, ուր ցոյցեր տեղի ունեցան: Դեռ յոյս մը ունին, որ Մայիս 11-ին, ամերիկեան իշխանութիւնները դըրական պատասխան կու տան քաղաքական ապաստանի դիմումին եւ հայրը չի կրնար տղան Գուպա տանիլ: Ոստիկանա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
(1874-1915)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հիմա փորձենք ներկայացնել գրագէտ-հրապարակագրին գրագատի երեսը, մէկ — երկու կարճ պարբերութիւններով: Ունկնդրեցէք Կոմիտասի մասին գրագէտ – լրագրողին այս կարճ հատուածը՝ քաղուած թղթակցական բնոյթ ունեցող գրութենէ մը: Անձն ու անոր ստեղծագործութիւնը, ժողովրդական ակին, միջավայրին եւ յօրինումին անկեղծ տարրերը՝ բարախուն եւ սրտատրոփ երանգապնակը, օրօրն ու շորորը միախառնուած կը գտնէք հոս·

Կոմիտասի երգերը ... ի՜նչ ոգեկոչութիւն բնանկարներու եւ ի՜նչ ծաւալուն հովուական երազանք, այդ խազերուն, այդ ձայնօրօրումներուն, այդ շեշտերուն մէջէն: Եւ մարդ անբացատրելի երանութեան մը զգացումին տակ կը հարցնէ իւրովի, թէ իրա՞ւ հայ գեղջկական հոգին եղած է այնքան քնարական, այնքան հարուստ եւ այնքան զգայուն: Տարօրինա՜կ հակադրութիւն: Արուեստի այս ստեղծագործութիւնը չի գար մեզի հայ ժողովուրդի ազնուական կատարներէն, չի գար մտքի ու գրքի ոսկեզօծ բարձունքներէն, այլ կուգայ վարէն, մտքին խոնարհագոյն ստորոտէն, գիւղէն ու գիւղացիէն: Արօրն ու ակօսն է, որ ստեղծեցին այդ մեղեդիները, հովն ու սարն է, որ դաշնակեր են զանոնք:

Ահա կարճ պարբերութիւն մըն ալ անոր գրախօսականներէն, այս մէկը քաղուած «Ազատամարտ» *շաբաթաթերթի* 1911 *թիւ* 34–*էն, եւ ուր քննութեան կ'առնէ Աւ. Իսահակեանի «Աբու Լալա Մահարի»ն:*

Հայ ժողովուրդին կեանքի փիլիսոփայութիւնը եղած է անսասանօրէն լաւատես, միշտ պաշտամունքը՝ Արեւին, եւ փառաբանութիւնը՝ Լոյսին: Արեւապաշտութիւնը ժամանակաւոր կրօն մը չէր մեր ցեղին համար. անիկա է եւ կը մնայ ցեղական ոգին յատկանշող միակ խոր զգացումը որ չընկճիր ոչ քրիստոնէութեան երկրատեաց շունչին եւ ոչ ալ յոռետես իմաստասիրութեան հարուածին տակ:

Ռուբէն Զարդարեանի գրական գործունէութիւնը կը սկսի երիտասարդ տարիքէ: Նոյնիսկ՝ պատանեկութենէ: Ճիշդ է, որ իր առաջին գրութիւնը լոյս կը տեսնէ 1890–*ին, երբ հազիւ* 16 – 17 *տարեկան էր, Պոլսոյ «Ծաղիկ»ին մէջ, զոր կը հրատարակէր Յովհան Փալագաշեան: Բայց տակաւին անկէ առաջ Թլկատինցիի անմիջական ազդեցութեան տակ եւ յորդորներով գրական նախասիրութիւններ ի յայտ կը բերէ:* 1891 – 1892–*ի տարիներուն կ'աշխատակցի Գրիգոր Զօհրապի եւ Հրանդ Ասատուրի «Մասիս»ին:* 1895–*ին՝ Արշակ Չօպանեանի «Ծաղիկ»ին,* 1900–*էն սկսեալ «Արեւելեան Մամուլ»ին, «Շիրակ»ին եւ դեռ շարք մը արեւմտահայ թերթերու, հանդէսներու:*

Գրագէտին կը մնայ, իբրեւ առանձին հատոր Ցայգալոյսը, լոյս տեսած 1910*ին, «Ազդակ» մատենաշարով: Նոյնպէս ցրուած էջեր, ինչպէս ծանօթ* «Նօթը երգիչներ»*ը (Բագին,* 1911*), նոյնպէս հանրածանօթ* «Ո՛վ որ Սուլթան մը ունի իր հոգիին մէջ» *(Դ. Վարուժանի եւ Յ. Ճ. Սիրունիի խմբագրած Նաւասարդ տարեգիրքը,* 1913*), ապա՝* «Հայրենական սազը», «Բագինին փառաբանութիւնը» 1914–*ին Մեհեանի մէջ՝ տնօրէն – խմբագրապետ՝ Կ. Զարեան, խմբագիրներ՝ Գ. Բարսեղեան, Յ. Օշական: (Ի դէպ բոլորն ալ կը մէկտեղուին Ն. Հ. Գ. լոյս ընծայած Ամբողջական Երկերու Ա. հատորին մէջ, Փարիզ,* 1930*):*

Անոր «Ցայգալոյս»ը կը հրատարակուի նաեւ Երեւան, 1959–*ին:*

«Բլարթէ Նաֆթիւրն» *ընդհանուր խորագիրին տակ, Զարդարեանի գրական ստեղծագործութիւններէն շատեր կը թարգմանուին Արշակ Չօպանեանի, Եղուարդ Գոլանճեանի եւ Գրիգոր Եսայեանի կողմէ: Հատորը լոյս կը տեսնէ* 1913–*ին Յառաջաբանը կը գրէ Կաստոն Պոնէ – Մօրի, իսկ կենսագրականը՝ հայագէտ Ֆրէտէրիք Մաքլեր:*

Ռուբէն Զարդարեան ունի թարգմանութիւններ: Այսպէս շուէտացի գրագիտուհի Տիկին Սելմա Լակերլոֆի Երուսաղէմը Տալէֆարլիի մէջ *հատորը, որ առանձին գիրքով լոյս կը տեսնէ* 1914–*ին, Պոլիս:* 1915–*ին սկիզբները կը ձեռնարկէ Անաթոլ Ֆրանսի* Աստուածները ծարաւի են *վէպին թարգմանութեան, որ դժբախտաբար, կէս կը մնայ ծանօթ պատճառներով:* Ցայգալոյս *խորագիրին ընտրութեան կապակցութեամբ, Զարդարեան կը բացատրէ իր Յառաջաբանին մէջ, թէ ասիկա խորհրդանշանն է պատմական այն շրջանին, ուր բռնադատիչ խաւարը կը ճնշէր Թրքահայ մտքին եւ գրականութեան վրայ: Բանը ոչնչացած չէր, բայց կենսազուրկ ու կիսակենդան, հազիւ կը ճառագայթէր մթաստուեր ու մռայլ հորիզոնի մը վրայ, որպէս տրամութեան անդրադարձ ցայգալուսային աշխարհի մը մէջ:*

Գրականութիւնը, ըստ Զարդարեանի, պատմական եւ ընկերային երեւոյթներու արտայայտութիւն է: Առանց տեղեակ ըլլալու, նախօրօք, ազգի մը քաղաքակրթութեան ընդհանուր պայմաններուն, կարելի չըլլար ըմբռնել անոր արուեստները, որոնց շարքին նաեւ գրականութիւնը, իր բոլոր ստորոգելիներով: Իւրաքանչիւր ազգի գրականութիւն կը բաժնուի տարբեր ժամանակաշրջաններու՝ համաձայն անոր ծնունդ տուող ազգին պատմական հոլովոյթներուն: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, սխալ պիտի ըլլար հետեւցնել թէ ազգի մը գեղարուեստը արդիւնք է ամբողջովին եւ միայն այդ ազգին կրօնական, ընկերային, քաղաքական, կլիմայական, տնտեսական ու քաղաքակրթական ազդակներուն: Ճիշդ է, որ ասոնք բոլորն ալ ի յայտ կուգան անոր մէջ եւ կը բացատրեն զայն: Բայց անիկա գոյութիւն ունի անկախ այդ բոլորէն՝ ներկայացնելով ինքնապատակ մը, որ է արտայայտութիւնը գեղեցկութեան: («Ցայգալոյս», *Երեւան,* 1959, *էջ* 460)*:*

Աշխատանքի եղանակը կը բացատրէ Թէոթիկի Ամէնուն Տարեցոյցին մէջ, 1916 – 1920, *էջ* 46, *ըսելով, թէ նորավէպի, քերթուածի, հէքեաթի, արձակ կամ ոտանաւոր քերթուածի որեւէ գրութեան ժամանակ, նախապէս չափուած, ձեւուած, դասաւորութեան ենթարկուած ոչ մէկ յատակագիծ, ուրուագիծ կը պատրաստէ թուղթին յանձնուած: Գրելիքին ուրուագիծը միշտ իր միտքին մէջ ծփուն կը մնայ: Անոր միտքն է, որ հարցումը կը դասաւորէ, ընդհանուր գիծերու կը բաժնէ նախ եւ առաջ:* «Տպաւորութիւնները», *կը գրէ ան,* անկարելի է, որ իրենց իսկութեամբ կարողանամ անմիջապէս արտայայտել. անհրաժեշտ է որ ժամանակը թաւալի, որովհետեւ ժամանակը կը զտէ, կը մաքրէ եւ առաւել չափով յստակ կը դարձնէ կարծես զանոնք:

Հէքեաթներու կամ հէքեաթօնակ արձակի մեծ վարպետը կ'ըլլայ անկասկած «Ցայգալոյս»ի հեղինակը: Յիշեցինք Թլկատինցին, որովհետեւ ան գաւառին, հայրենի շունչին, տրոփին հուրը կը վառէ իր աշակերտին սրտին մէջ: Թլկատինցի դեռ շատոնց կը բանայ գաւառը հարազատ գոյներով պատկերացնելու շրջանի մասնութեան մէջ: Անվախ կրնանք ըսել, թէ ան գաւառական գրականութեան անդրանիկ ինքնատիպ վարպետը կրնայ նկատուիլ: Յատկանիշները կը մնան գունագեղ, ոճը՝ պատկերաւոր, գաւառին եւ անոր գեղջուկին բարքերու հարազատ պատկերացումով: Ինչո՞ւ այս մանրանշումները: Պարզ անոր համար, որ Զարդարեան կը հետեւի իր ուսուցչին: Արդարեւ, ան գաւառէն կը բերէ բառեր եւ ասութիւններ՝ ճոխ պաշարով: Իր բառերին ալ կը խառնէ ասոնց կոփման եւ յղկման մէջ: Այսպէս, ուրեմն, մասնաւորաբար 1900–*ական թուականներուն մենք Զարդարեանէ աւելի բարձր գեղապաշտ արձակագիր չենք ունեցեր այս մարզին մէջ: Արդարեւ, անոր լեզուն յորդառատ ու վճիտ ակէ բխած աղբիւրի կը նմանի, ճկուն եւ համեղ է միանգամայն: Անոր արձակը բանաստեղծական հրապոյր մը ունի· լեզուական պերճանք, առանց գերբունակ դառնալու:*

Իրապաշտ գրագէտ՝ այն չափով, որ ծանօթ կը մնայ իր «աշխարհ»ին, այսինքն գեղին, անոր համեստ բնակիչներուն, ժողովուրդի շունչին, գաւառի տաք ու կենդանի երակին, ցեղային խառնուածքին, մարդոց առօրեային, այլ մանաւանդ՝ բարքերուն, սնոտի հաւատալիքներուն, աւանդութիւններուն, բնութեան, մէկ խօսքով՝ կեանքին եւ միջավայրին: Այլ սակայն իրապաշտ գիծէն շեղումը կը դառնայ ակներեւ նաեւ այն չափով, որ անոր մօտ երեւակայութիւնը լայնածիր է: Հէքեաթներուն մէջ շատ աւելի են ձգտումներն ու տեսլականները, իտէալական կեանքի մը փնտռտուքն ու սահմանումը: Բարի, մաքուր գիծ մը ցայտուն է հոն: Գոյնի եւ բառի կախարդանքները հմայիչ հանդերձանքներ կը դառնան անոր էջերուն մէջ, մանաւանդ անոր հէքեաթներուն կամ այդ սեռով սահմանուած գործերուն մէջ:

Զարդարեանի գրչին ինքնայատուկ այլ յատկանիշն է պատկերներու տպաւորիչ եւ այլապէս հիասքանչ կազմութիւնը:

Ահա մանրանկար մը.

Երգէ՛, ո՛վ ծառ, որ կը մնաս իբրեւ լարուած տրամադրելի քնար՝ բընութեան արձակ հովերուն, արձակ բանաստեղծութեան առջեւ, երգէ՛ անփութօրէն վշտակոծ կամ ցնծալից եղանակներ, երգէ՛ ինչպէս որ տուն կուտայ հիւսիսի քամին կամ մեղմաթեւ հովիկը, ի՜նչ հոգ, բաւական է որ անկեղծ ըլլան բոլոր ձայներն ու անոնց հաղորդուած յուզումները՝ որ քու սաղարթներուդ, տերեւներուդ մէջէն կ'անցնին ու կը շշնջեն· բաւական է որ դուն արժանահաւատ երգիչն ըլլաս քեզի տրուած կենդանի թելադրութիւններուն, կենդանի կեանքին: «ՄԵՆԱՒՈՐ ԾԱՌԸ»:

Պատկերներու հրավառութիւնը առատ, այլազան եւ գունագեղ կը մնայ՝ առանց անտեսելու միաժամանակ գրագէտին հիւթեղ լեզուն եւ գաւառէն բուրող յոյզը:

Զարդարեան առաւելաբար պատկերներու ճամբով թելադրականութիւն կը ստեղծէ: Ըսել կ'ուզենք, թէ ան ընդհանրապէս կը խուսափի խօսքէ, գրելէ, երկխօսութենէ: Ընթերցողին առջեւ ան նկարագրութեանց ճամբով, շարքով կը բանայ աշխարհ մը, կը քակէ չուեթեան մը ծալքերը, խորհրդածութեանց կը մղէ, եւ հոգիները ալեկոծող տրամադրութիւններու կը մղէ:

Քանդակներ՝ անկասկած: Եւ ի՜նչ քանդակներ: Հայրենի աշխարհն է, որ կ'ապրի անոր տողերուն, էջերուն մէջ: Լայնածիր պաստառներ՝ յաւերժութեան յանձնուող վրձինումներով հայրենի բնաշխարհին մարդուն հոգեբանութիւններուն, պարզ սեւեռումներուն, աչքի հարեացքներուն:

Աւելցնենք, թէ «Գամբռը», «Ո՛վ որ Սուլթան մը ունի իր հոգիին մէջ», «Բագինին Փառաբանութիւնը»՝ *իւրաքանչիւրը իր ինքնայատուկ գիծով հմայիչ է ներգործութիւն մը կատարելու ընթերցողին վրայ՝ ըմբոստութեան, խրոխտ կեցուածքի, լուսաւոր ապագայի գաղափարներու չինուկը ներարկելով: Առանց մէջ հռետորաշունչ ոճը յաճախ կը մարուի, յայտնապէս երբ պատգամ մը կ'ուզէ արձակել կամ միտք մը փոխանցել բաղդատութիւններուն:*

Անոր լեզուն կը հաստատէ, թէ մեր ոսկեղինիկը մեծ բարձունքներ կրնայ նուաճել, անսահման գունագեղութիւններու հասնիլ, երբ գրիչը կը խառնուի, կը միաձուլուի արուեստագէտի խառնուածքին հետ նաեւ լեզուական հոգատարութեան:

Ռուբէն Զարդարեանի գրական եւ հրապարակագրական էջերը վկայ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.– Ռ. Զարդարեանի գրչանուններ կ'ըլլան, – Ռազմիկի մէջ Էժտահար. Գէորգ Զաւուշի կենսագրութիւնը աշխատութեան համար՝ Ասլան: Հայրենիքի մէջ՝ Աչք Եհովա: Նաեւ Հրաչ:

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Շուրջ երկու շաբաթէն կը լրանայ տարին Աշոտ Բլէեանի բանտարկութեան որ Հայաստանեան արդարադատութեան ամէնէն առեղծուածային դրուագներէն է, յատկապէս նկատի առած անկախութեան վերջին տասնամեակը: Կամայականին, խտրականութեան, անհամեմատականին լման տարողութեամբ կը ներկայանայ ան, նոյնիսկ հեռուէն դիտելով: Երկրի մը մէջ ուր ոճիրներով. պետութեան հասցուած ծանրածանր վնասներով ամբաստանուած, նաեւ մեղադրուած մարդիկ ազատ – արձակ կը շրջին, նոյնիսկ պաշտօն կը վարեն մինչեւ պետական դիրքերու վրայ, Բլէեանի մը հալածանքը լաւագոյն կերպով կը խորհրդանշէ «երկու չափ, երկու կշիռ»ի վարկածը:

Ան կրթական ու քաղաքական գործունէութեամբ ծանօթ դէմք է: Խորհրդային շրջանի վերջին տարիներէն (1985) *ստանձնած է ղեկավարութիւնը թիւ* 183 *դպրոցին որ յետոյ վերակոչուած է Մխիթար Սեբաստացի, հոն սկսելով կիրարկել փորձառական մանկավարժութեան ծրագիր մը: Ատով, կրթարանը տարուէ տարի աւելի ու աւելի զանազանուած է դպրոցական ցանցէն, դառնալով ինքնատարաւ համալիր մը, ամէնէն արդիական չափանիշներու պատասխանող:* 1989–*ին Ա. Բլէեան անդամ ընտրուած է ՀՀՇ վարչութեան,* 1990 – 1995 *գրաւած է երեսփոխանի աթոռ:* 1992–*ին հիմնած է «Նոր Ուղի» կուսակցութիւնը:* 1994 – 1996 *գլխաւորած է Կրթական Նախարարութիւնը: Ան որպէս քաղաքական դէմք առաջին շանթերու թիրախ եղած է երբ* 1994–*ին գացած է Բաքու, ելք մը գտնելու նպատակով Ղարաբաղի խնդրին, մինչ պատերազմը կը շարունակուէր: Այդ այցը, ինք քանիցս շեշտած է թէ արդիւնք է իր անձնական նախաձեռնութեան:*

1999 *Մարտ* 23–*ին Ա. Բլէեանի դէմ ձեռնարկուած հետապնդումը եւ Մայիս* 14–*ին ձերբակալութիւնն ու արգելափակումը հիմնուած են անոր կրթական գործունէութեան տնտեսական ոլորտին առընչուած ամբաստանութիւններու: Դատը կը շարունակուի, ենթական լքօրէն պահելու բաւարար տուեալ ճարելու յայտնի ջանքով, ինչ որ կ'երեւի Հայաստանեան թերթերու մէջ տեղ գտած նկարագրականներէ, թղթակցութիւններէ:*

Զուգահեռ՝ Ա. Բլէեանի Պաշտպանութեան Հայաստանեան Կոմիտէին, Փարիզի մէջ ալ կազմուած է կոմիտէ մը. անոր նախաձեռնութեամբ, Ֆրանսահայ իրաւագէտ եւ փաստաբաններու ընկերակցութենէն երկու ներկայացուցիչ՝ վարչութեան անդամ Ռոզ – Մարի Ֆրանկլինեան եւ Նախագահ Ալեքսանդր Գույումճեան Մարտ 19 – 23 *Երեւանի մէջ հետեւեցան Ա. Բլէեանի դատավարութեան, հանդիպումներ ունեցան դատական նախագահին, ամբաստանեալին պաշտպան փաստաբանին, Արդարադատութեան նախարարին, Մ. Սեբաստացի կրթահամալիրէն դէմքերու, Երեւանի Կոմիտէին ներկայացուցիչներու, մարդկային իրաւանց կազմակերպութեան անդամներու եւ մարդկային իրաւանց հարցերով նախագահի խորհրդական Գ. Հայրիկեանի հետ:*

Այս այցին մասին համապարփակ հաշուետուութեան մը համար կազմակերպուած էր մամուլի ասուլիս մը, Ապրիլ 19–*ին, Փարիզի Լիւթէսիա պանդոկին մէկ սրահին մէջ: Հրաւէրին պատասխանած էին հայ մամուլի քանի մը անդամներ միայն ու Ֆրանսականէն երեք – չորս ներկայացուցիչ, ինչ որ տխուր ապացոյց կուտար որ խտրականը, ընդհանրապէս միայն Հայաստանեան բարքերու յատուկ երեւոյթ չէ:*

Կոմիտէին Նախագահ Տիգրան Ճիլերճեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, որով անդրադարձաւ բացակայութեան ու անոր յայտնուած լռելու ակներեւ տրամադրութեան, խօսք առաւ Ա. Գույումճեան: Ամփոփ կերպով ներկայացուց Ա. Բլէեանի ուղղուած ամբաստանութիւնները

...կար նախարարութեան օրէն դասագիրքերու թուղթ գնելու հարցը, դպրոցին տանիքին նորոգութիւնը, աշա- ...կերտներէ գանձուած եւ ուսուցիչներու եղած վճարումներուն ապօրինութեան ...պնդումները, վստահութեան չարաշահումի պարագայ մը:

Իրմէ ետք Ռ.-Մ. Ֆրանկիլեան անդրադարձաւ բանտարկութեան պարագաներուն, ամբաստանութիւններուն անհիմն բնոյթին: Նախ, զարմանք յայտնեց Ա. Բլէեանի բանտարկութեան, համեմատելով ֆրանսական օրէնսդրութեան հետ: Մանաւանդ չշմեցուցիչ գտած էր անոր հետ երկու հաշուապահուհիներուն ալ բանտարկութիւնը, երբ ոչ ծանր յանցագործութեան, ոչ ալ իր խնդրոյ առարկայ էր: Ըստ թէ Բլէեան դատական գաղտնիք կը բերուէր «վաճառակ»ի մը մէջ, ուրպէս վարկաբեկումի ձեւ, խոշտանգուած էր բանտին մէջ (Օգոստոս 18) որպէս «պատիժ» Բաքու կատարած այցին: Բանտարկութեան որպէս արդարացում, դատաւորը իրենց ըսած էր թէ կանխելու համար էր Բլէեանի կողմէ վկաներու վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու հաւանականութիւն մը եւ արգելք ըլլալու անոր երկրէն խոյս տալուն: Այս ...ները արդար քմծիծաղներու պատ... եղան ներկաներէն ոմանց, որոնք ...րական չափով ծանօթ էին վկաներու վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու, երկրէն խոյս տալու հայաստանեան նախընթացներու...:

Երկու ֆրանսահայ իրաւագէտներուն ...օրեայ այցը եւ հանդիպումները, ըմբռնումները բաւարար եղած էին տեսնելու թէ Բլէեանի ուղղուած ամբաստանութիւնները զուրկ էին իրական հիմերէ. դասագիրքերու թուղթին հարցին մէջ խնդրոյ առարկայ 120 հազար տոլարի փոխանցումը պետութեան միջոցներէն չէ կատարուած, այլ քանի մը բարերարներու նուիրատուութիւններով. փոխանցումը կատարողն ալ ինքը չէ եղած, այլ միջնորդ կազմակերպութիւն մը որուն դէմ ոչ մէկ հետապնդումի ձեռնարկուած է: Դպրոցին տանիքի նորոգութեան խնդիր մըն ալ գոյութիւն չունի իրականութեան մէջ, քանի որ երբ պետութիւնը որոշուած յատկացումը չէ ըրած, Բլէեան իր ճարած գումարներով գործը աւարտած է եւ յատկացումներու ...երէն ոչ ոք բողոքած է իր դէմ. ընդհակառակն, անոնք ըսած են որ իրենցմէ ...ումի տակ վկայութիւններ առնուած են: Հոս, բացառութիւն կը կազմէ միայն ...էր Նոյեան կոչուած անձ մը որ չէ ժխտած տուած առաջին վկայութիւնը: Ինչ կը վերաբերի ամբաստանութեան երկու ...ներուն, աշակերտներու ծնողքներուն ...փարելիք գումարները ոչ թէ Ա. Բլէեանի, այլ Ծնողաց Միութեան կողմէ որոշուած են, իսկ վճարումի փոխարէն մը- ...կայական տալու ապօրինութիւնը գործած են համալսարին մաս կազմող դըպ-

րոցներու տնօրէնները եւ ոչ ինքը: Եւ ըսել որ հոս եւս, այդ տնօրէնները ոչ մէկ հետապնդումի ենթակայ եղած են:

Այս հաստատումներէն ետք, հետաքրքրական էր լսել մարդկային իրաւունքներու հարցերու նախագահի խորհրդական Պ. Հայրիկեանի հետ երկու փաստաբաններուն հանդիպումին մասին. Պ. Հայրիկեան ըսած է թէ ինք փորձած է միջամտել նախագահ Ռ. Քոչարեանի մօտ այս հարցով, բայց այս վերջինը պատասխանած է թէ հարցը արդարադատութեան մարզին կը վերաբերի եւ իր խառնուելիք բանը չէ: Խորհրդականը ինք ըսած է նաեւ թէ Բլէեանի դատը սարքովի բան է եւ թղթածրարը եղած հետապնդումը արդարացնելու տուեալ չունի: Ան որոշ վերապահութիւն ալ յայտնած է արդարադատութեան անկախութեան մասին:

Տրուած տեղեկութիւններու լոյսին տակ հետաքրքրական էր գիտնալ թէ ինչո՛վ կը բացատրուէր Ա. Բլէեանը թիրախ առած հալածանքը: Որչափ կարելի պատասխան, Ա. Գույումճեան եւ Ռ.-Մ. Ֆրանկիլեան նշեցին անոր Բաքու այցը որ գայրոյթի հակազդեցութիւններու պատճառ եղած էր, նախագահական վերջին ընտրութեան Ռ. Քոչարեանի թեկնածութեան դէմ բանաձեւած առարկութիւնը եւ Մ. Սերաստացի կրթահամալիրին արձանագրած յաջողութեան յարուցած նախանձի զգացումները:

Ասուլիսին հարցումներու բաժինն ալ գլխաւոր նիւթ ունեցաւ այս կէտը: Անհասկնալի էր որ ապօրինութեան, կաշառակերութեան, պաշտօնական դիրքի չարաշահումի հայաստանեան անրադդատելիօրէն ծանրակշիռ ու ծաւալուն ծանօթ պայմաններուն մէջ որոնք անկախութենէն աղին երկրին ամէնէն հաւատարիմ ընկերակիցները եղած էին, թիրախ ընտրուած էր Ա. Բլէեան: Անոր դէմ ձեռնարկուած հալածանքը ու մանաւանդ ամբողջ դատական ընթացքին խախտ, ոսմէջ բնոյթը վարկաբեկող էր Հայաստանի արդարադատութեան համբաւին համար: Մանաւանդ երբ այժմէական նիւթ էր Եւրոպայի խորհուրդին անդամակցութեան հեռանկարը:

Բլէեանի դատավարութիւնը կը ծառայէ թերեւս անձնական կիրքերու յագեցումին, սակայն այն բարձր գնով որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ մարդկային իրաւունքի, արդարադատութեան, օրէնքի գերակայութեան նման համամարդկային արժէքներու հայաստանեան ընկալումը: Այսուհանդերձ, երկրի մը մէջ որ օրէ օր աւելի սկսած է նմանիլ այն գիւղին ուր չուներ ազատ են ու քարերը կապուած, զարմանալու շատ բան ալ չկայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՅՐՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ Արթին Ամիրա Պէզճեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5-ին Մեծ Պահքի ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է, Խաղաղականի երգեցողութենէն ետք: Հաւաքոյթը առիթ մը եղած է որ համայնքի անդամները միասնական ժամեր անցընեն:

ՊՈԼՍՈՅ Գարագէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5-ին, ներկայացուած է ողբացեալ Արթօ Պէրպէրեանի կիսաւարտ գործը՝ «Քաջ գինոթ – Տոն Նազար» պալէն, բացառիկ յաջողութեամբ: Շուրջ երեսուն երիտասարդներէ բաղկացած խումբը, ամբողջ երկու ժամ, միութենական համեստ բեմի մը վրայ, կրցած է հանդիսատեսներու հիացումին արժանանալ: Խաղին նիւթն ալ, արդէն, ինքնատիպ էր: Անցեալին, օր մը, Ա. Պէրպէրեան հարցուցած է որ արդեօք նմանութիւն մը չկա՞յ Սերվանթէսի Տոն Քիշոթին եւ մեր Քաջ Նազարին միջեւ եւ ատկէ յղացած է նիւթը: Ներկայացման գորէկրաֆն էր Լեւոն Թապէրեան, տարազներու հեղինակն էր Արթօ Պէրպէրեանի այրին՝ Պերճուհի Պէրպէրեան:

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 6-ին տեղի ունեցած է համերգ մը, կազմակերպութեամբ Մխիթարեան Սանուց Միութեան անունով Արա Էլակէօզի կողմէ: Նախատեսուած երեք մասնակցողներէն՝ Գարոլին Էօլչէր, Սերուժ Գարճեան եւ Արա Մալիքեան, վերջինը ականջի անհանգստութեան պատճառով չէ կրցած Պոլիս հասնիլ: Մնացեալ երկուքը (դաշնակ եւ թաւջութակ) յաջողած են գրաւել չգարձնել ջութակահարին բացակայութիւնը:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 11-ին, Երիտասարդաց յանձնախումբի 54-րդ փառատօնին 3-րդ օրը տեղի ունեցած է ասուլիս մը, զոր տուած է Թաքիմի մարմնամարզական Միութեան ատենապետ եւ ֆութպոլիստ՝ Կարօ Համամճեան: Բացումը կատարելով, օրուան հիւրը ներկայացուցած է Մարալ Պալըմօղլու: Կարօ Համամճեան խօսած է ոտնագնդակի պատմութեան մասին եւ յուշեր պատմած իր մարզական կեանքէն: Արտայայտուած են նաեւ ներկաներ: Աւարտին խօսք առած է Կարօ Համամճեանի հայրը:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ լոյս տեսած է «Արտակարգ տեղեր որոնք չատերու անծանօթ են» խորագրին տակ զբօսաշրջութեան հատոր մը հեղինակութեամբ Սեւան Նշանեանի եւ Միժատ Նշանեանի: Մասնաւորաբար կը ծանրանան մեկուսի մոռցուած, անծանօթ մնացած, փլուզումներէ հրաշքով ազատագրուած գեղեցկութիւններու ու պատմական յուշարձաններու վրայ, տալով պատմական հարազատ ու վստահելի տեղեկութիւններ: Գիրքը, կը գրէ «Մարմարա» ընդվզում մըն է զբօսաշրջական պետական պաշտօնական տեղեկութիւններու դէմ, որոնք պատմական որոշ խեղաթիւրումներ ընելով մոռացումի մատնել կ'ուզեն պատմութեան ինչ ինչ անունները ու դէպքերը, որոնք Թուրքիոյ հարուստ խճանկարին ու մշակոյթին մաս կը կազմեն: Օրինակ երբ կը խօսուի Անիի աւերակներուն մասին հետեւեալը գրուած է. – «Պաշտօնական հրատարակութիւններու ու գրութիւններու մէջ դեղծարարութիւն՝ որքան որ կ'ուզես: Անիի թանգարանի պատասխանատուները այն «համոզում»ն ունին որ եկեղեցիներու վրայի հայերէն արձանագրութիւնները «գրուած են անընթեռնլի լեզուով մը»: Ինչ ընեն, ոմանք այդպէս խօսելու հրահանգ ստացած են»: Գիրքը գրի առնուած է թրքերէն եւ անգլերէն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋՈՀ ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆ
Հատընտիր

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Երեւան, 2000, Մատենաշար «Երկ»
Թիւ 4

ՄԱՔՍԱՆԵՆՑ ԱՂԱՒՆԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է

Երեւանի մօտ ուղղիչ – աշխատանքային ճամբարի մը վերեւ թռչելու ընթացքին բռնուած է աղաւնի մը, մագիլներուն մէջ թմրեցուցիչի ծրարիկով: Հայաստանի Ներքին գործերու նախարարութեան աղբիւրներէն առնուած լուրը տարածած է ԻԹԱՌ – ԹԱՍ գործակալութիւնը: Աղաւնին կը պատկանէր Արտաւազդ Մխիթարեանին որ նոյն ճամբարին մէջ պատիժը կրած չրջանին, պարապ ատեններուն մարզած է իր խցիկէն ներս թռած թռչունը. վերջապէս ան սորված էր նոյն խցիկին պատուհանը վերադառնալ, ուր կէ որ ալ արձակուէր:

Ինք թմրամոլ ըլլալով, Ա. Մխիթարեան ազատ արձակուելէն ետք չէ մոռցած նըրսի ընկերները: Երթալով Նուպարաշէն ու մօտենալով բանտին պատերուն, ամէն անգամ արձակած է աղաւնին, անոր ոտքին կապելէ ետք թմրեցուցիչի ծրարիկը եւ պիտակ մը թէ որո՛ւ համար է պարունակութիւնը: Նշած է իր անունն ալ, որպէսզի ստացողը ճանչնայ իր «բարերար»ը: Սակայն, աղաւնին դէպի պատուհան թռիչքը ընդհատած է պահ մը ու նստած հսկիչի մը ուսին...:

Ա. Մխիթարեան ձերբակալուած է Գիւմրիի մէջ. ամբաստանուած է թմրեցուցիչ նիւթ ցրուելու յանցանքով որուն համար օրէնքը 6-15 տարուան բանտարկութիւն կը նախատեսէ:

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Տղուն շիրիմը քանի մը քայլ անդին պէտք էր ըլլար: 17-րդ ծառուղիին մէջ թիւ 33 տապանը: Հոն կը հանգչէր իր ...ակը: Ի՞րը: Այդպէս ըսած էր Տիկին Վիթէ: Բայց եթէ Տիկին Վիթէ կը սխալէ՞ր Անգամ մը եւս իր միտքը պղտորեց անթադրութիւն մը՝ որ գինքը կը շարշարէր երկու օրէ ի վեր: Արդեօ՞ք Գարոլի ...ոսքերը անհիմն էին. արդեօ՞ք չէր ու... պարզապէս իր վրէժը լուծել, չյա... ...ցուած սիրոյ մը առթիւ:

Տարուած այս մտածումներով, շարունակեց իր փնտռտուքը: Գտաւ 17-րդ ծառուղին: Սկիզբէն քանի մը քայլ վեր, ահա թիւ 29: Քիչ մը անդին՝ թիւ 33-ը ... Օլիվիէ Տըկարտէն յուզուած էր. կը գտնուէր առջեւը մարմարով պատած համեստ շիրիմի մը: Ակներեւ էր որ շատոնց այցելու չէր ունեցած: Փոշեպատ էր: Կար սեւ խաչ մը մարմարին վրայ: Աւելի վեր, ճերմակ քարէտախտակ մը, վրան նկար մը եւ արձանագրութիւն մը: Անընթեռնլի: Նկարը եւ գրութիւնը ծածկուած էին փոշիով. չորցած ցեխով:

Օլիվիէ Տըկարտէն պահ մը, անշարժ, դիտեց այս խեղճուկ, երեսի վրայ ձգըւած շիրիմը: Ծռեցաւ, ձեռքը առաւ քարէտախտակը, տարաւ մօտակայ աղբիւրը, լուաց: Կարդաց՝ «Իմ սիրելի մանչուկիս, Անտրէ Օլիվիէի Վէրժէի, զոհ արկածի մը, մեկնեցաւ եւ զիս ձգեց միայնակ, երբ տաս տարեկան էր միայն: Գարոլ»:

Բառերը գիրար կը հրմշտկէին Օլիվիէի աչքերուն մէջ, պար կը բռնէին իր նայուածքին տակ: Գարոլ... Մինակ... Իր յուզումը սաստկացաւ երբ իր աչքերը սեւեռեց մաքրուած նկարին վրայ: Ժպտերես մանչուկ մը կը նայէր իրեն, Օլիվիէ: Ունէր սեւ գանգուր մազեր: «Աստուած իմ, ես այս նկարը տեսած եմ տեղ մը» գոչեց Օլիվիէ բարձրաձայն: Եւ յիշեց անմիջապէս: Այո՛, իր մօրը սենեակն էր այդ նկարը, ոչ ոք դպած էր Տիկին Տըկարտէնի սենեակին կահ կարասիներուն անոր մահէն վերջ: Նկարը միշտ հոն էր, մարմարապատ գզրոցին վրայ: Իր, Օլիվիէի մանկութեան նկարներէն մէկն էր այդ: «Ի՛նչ նմանութիւն, Աստուած իմ» ըսաւ Օլիվիէ, ինքնիրեն:

Ուրեմն կասկած չէր կրնար ունենալ այլեւս: Ճշմարիտ էր Տիկին Վիթէի պատմածը: Ահա կը գտնուէր իր զաւկին շիրիմին առջեւ: Զաւակը կը նայէր իրեն չարաճճի աչքերով: Օլիվիէ նկատեց յանկարծ որ այդ աչքերուն մէջ մեղադրանք ալ կար...:

Արցունքի քանի մը կաթիլներ իջան Օլիվիէի այտերէն վար:

Օլիվիէ չուարած էր. ի՞նչ պէտք էր ընէր հիմա: Մեկնէ՞ր. փախչէ՞ր:

Թաշկինակ մը հանեց գրպանէն, գնաց աղբիւրը, թրջեց զայն եւ թաշկինակով մաքրեց շիրիմը: Մարմարը փայլեցաւ: Մաքրեց խաչն ալ: Քարետախտակը դրաւ իր տեղը: Նորէն կարդաց՝ "Անտրէ Օլիվիէ Վէրժէ...". բայց ինչո՞ւ Վէրժէ. ինչո՞ւ միայն Վէրժէ, ի՛ր ալ զաւակն է, չէ՞: Որոշեց վերցնել տախտակը եւ տանիլ ու վրան աւելցնել տալ իր անունն ալ՝ "Անտրէ Օլիվիէ Վէրժէ Տըկարտէն":

Տախտակը ձեռքը հասաւ մինչեւ գերեզմանատան ելքի դուռը: Անհանգիստ էր Տըկարտէն: Պէտք էր գրել տալ Տկըարտէն Վէրժէ՞, թէ Վէրժէ Տըկարտէն: Կը տատամսէր: Նայուածքը վերստին հանդիպեցաւ տղուն աչքերուն: Անոնք այս անգամ ունէին մեղադրանքէ աւելի խըռովութիւն մը. յանդիմանութիւն:

Օլիվիէ Տըկարտէն պարտուած էր: Շտապեց ետ, դէպի իր զաւկին շիրիմը: Հասկցաւ թէ չէր կրնար որեւէ բան փոխել: Եղածը եղած էր: Զետեղեց տախտակը իր տեղը:

Օլիվիէ վերադարձաւ դէպի ելքի դուռը: Ծաղկավաճառը իր խանութը գոցելու վրայ էր: Օլիվիէ գնեց լեռնավարդի թաղար: Այդ էր միայն մնացած դուրսը: Շտապեց, տարաւ դրաւ թաղարը շիրիմին վրայ, քարետախտակին եւին:

Զգաց թէ ատկէ զատ բան մը չէր կրնար ընել:

Լիոն, 1991

(Շար. 11 եւ վերջ)

ՏԻԿԻՆ
ՀԱՄԵՍՏՈՒՀԻ ՊԵՔՄԵՋԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Շահրիկեան)

ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանէ անոր մահը 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 27–ին, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

NOTRE-DAME de Paris

Dimanche 30 Avril à 15 heures 30

Liturgie divine célébrée
en rite arménien

par **Mgr GREGOIRE GABROYAN**
Evêque des Arméniens catholiques de France

pour la commémoration
du 85ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
tués en Turquie en 1915-1918.

L'homélie sera prononcée par
Mgr MICHEL POLLIEN
Evêque Auxiliaire de Paris

(Շար. Ա. էջէն)

կան ուժերը երկու շաբաթ է կը պատրաստէին գործողութիւնը որ չորս վայրկեան տեւած է: Գասթրօ գոհ է եւ յայտարարեց որ 40 տարիներու փոխադարձ թշնամութիւնը մէկ օրուան դադար մը արձանագրեց: Մայամիի Գուպացիները «Գասթրոյի ծառաները» որակեցին Գլինթընն ու Արդարադատութեան նախարարը, ամերիկեան դրօշակներ այրեցին եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

ՊԱՊԸ, ըստ աւանդութեան, Զատկըւան օրը հսկայ բազմութեան մը առջեւ, տուաւ իր օրհնութիւնը ուրպի էթ օրպի: Քրիստոսի յարութիւնը աւետեց 61 լեզուներով եւ եթէ չենք սխալիր –այս անգամ հայերէնը չլսուեցաւ: Իր ուղերձին մէջ, Յովհ.–Պօղոս Բ., զգալապէս յոգնած, դատապարտեց ցեղապաշտութիւնը եւ օտարատեացութիւնը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ 15 թերթեր փակուած են, որոնց 10–ը՝ օրաթերթ: Բոլորն ալ կը պատկանէին բարենորոգիչ հոսանքին:

ԹՈՒՐՔԻԱ չորս միլիոն տոլարի զինուորական օժանդակութիւն պիտի ընէ Վրաստանի: Այս մասին համաձայնագիրը ստորագրուած է Թիֆլիսի մէջ, Թուրքիոյ ապայակոյտի ներկայացուցիչին ու Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարին մէկ օգնականին կողմէ: Թուրքիա նաեւ պիտի մարզէ վրացական բանակի սպաներ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ ռուս զինուորներ ծուղակ մը ինկած են եւ ըստ Չէչէններու 80 Ռուսեր մեռած են, մինչ Ռուսերը միայն 15 մեռեալ կ'ընդունին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 1 – 1 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Լաւալի հետ: Դասաւորման մէջ նախավերջին է, 19–րդը կը գրաւէ 29 կէտով: Գլուխն է միշտ Լիլ 73 կէտով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

RECITAL
A L'AUDITORIUM DU PARC CHANOT
Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

Vardan Mamikonian
PIANO

Bach, Prokofiev, Babadjanian, Liszt

Concert au profit d'Espoir pour l'Arménie

PALAIS DES CONGRES
PARC CHANOT
Rond Point du Prado — Marseille 8e

Prix des places :
120 francs — Etudiants 75 francs

Billeterie :
Office de la Culture de Marseille
42, La Canebière 13001 Marseille —
Tél.: 04 96 11 04 61
Office du Tourisme de Marseille
4, La Canebière 13001 Marseille —
Tél. : 04 91 13 89 00
Renseignements :
Espoir Pour l'Armenie
31, rue de Calais 13012 Marseille —
Tél: 04 91 93 54 46/Fax: 04 91 77 41 56
— Parking assuré —

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8.30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին:

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոզարեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT DANS LE PERIGORD

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés en 1985.

Prix : 3.900 F + voyage
Date limite d'inscription : **30 avril**
Attention : Places limitées.
Un certificat de test de capacité en piscine est obligatoire.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. :
au 01. 48. 24. 46. 57.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

Tout au Long de l'Apres-Midi
MARTEN YORGANTZ
ESSAï
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Festival de musique et d'expression artistique

DE L'UNION CHRETIENNE DE JEUNES ARMENIENS
Clamart/Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai 2000

L'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens d'Issy présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.

- Samedi 29 Avril 2000 de 15h à 23h30
- Centre Culturel Jean-Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier — 92140 Clamart (bus 162-190)
- Au programme : Concert exceptionnel du groupe **Nor Yerk**, du Liban, groupes musicaux, théâtre, expositions,...,stands de littérature et de CD, Espace Internet. Restauration possible sur place.
- P.A.F. : 30 Frs
- Site Internet: www.multimania.com/festival2000ucja : qu'est-ce que l'UCJA? historique, photos, programme détaillé, liens, contacts,...
- Renseignements et réservations :
 — Tél : 01 47 36 02 50
 — Fax : 01 46 44 64 04
 — www. multimania.com/festival2000ucja
 — e-mail : festival2000.ucja@usa.net

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼ 27
JEUDI 27 AVRIL 2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.894

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75e ANNEE — N° 19.894

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 25 / 26)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Ապրիլ 25-ին Ազգային Ժողովի պետաիրաւական հարցերու յանձնաժողովը ունկնդրութիւն կազմակերպած էր Հոկտեմբեր 27-ի նախաքննութեան մասին: Զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան ժամու մը յապաղումով գալով տեղեկացուցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի նոյն օրուան որոշումը որով անթոյլատրելի կը համարուէր նման ունկնդրութիւններու դատախազի մը մասնակցութիւնը, արգիլելու համար քննիչ մարմիններու վրայ ճնշում բանեցնելու փորձերը: Ապա Գ. Ջհանգիրեան յայտարարած է թէ ինք չի կրնար Կ. Դեմիրճեանի ու Վ. Սարգսեանի սպանութիւններուն թղթածրարին քաղաքական շահարկումին մասնակցիլ, ուստի հրաժարականի դիմում ներկայացուցած է Ռ. Քոչարեանի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՆՏՈՆԻ ԴԵՍՊԱՆ ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Լոնտոնի դեսպան Ա. Սարգսեան Ապրիլ 23-ին ուղերձով մը հրաժեշտ առած է տեղւոյն համայնքէն: Յիշեցնելով որ Հայաստանի նախագահը զինքը պաշտօնէն ետ կանչած է, շնորհակալութիւն յայտնած է Լոնտոնի հայութեան, այն կարեւոր օժանդակութեան համար զոր բերած է դեսպանատան բացումի աշխատանքին: Ապա նշած է թէ Հայաստան դժուարին շրջան մը կը բոլորէ ներկայիս, մանաւանդ Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութենէն ի վեր եւ երկրին տնտեսական ու քաղաքական բարդ հարցերը կապուած են Արցախի կնճիռին արդար լուծումին:

Ա. Սարգսեան մէկն է որ աշխատած է սրտով ու հոգիով. խիղճը հանգիստ է որպէս դիւանագէտ. միշտ զօրակից եղած է ազատութեան ու ժողովրդավարութեան, իսկ անհրաժեշտ նկատած պահուն կառավարական շրջանակին մէջ քննադատած՝ տարուած արտաքին ու ներքին քաղաքականութիւնը:

«Դժբախտաբար, կ'ըսէ, Հայաստանի ու Արցախի ապագային ու անոր հասնելու մասին իմ սեփական տեսակէտներս միշտ համաձայն չեն եղած ղեկավարներու տեսակէտներուն հետ»:

Ա. Սարգսեան կ'աւարտէ ուղերձը, պատրաստակամութիւն յայտնելով իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ աշխատելու ժողովուրդին բարօրութեան համար երբ ժողովուրդը իրեն հարկը զգայ:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՐԿԱԲԵԿՈՒԱԾ Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան դիմած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի որ Ներքին գործերու նախարար Հայկ Յարութիւնեանի պաշտօնին վերջ տայ: Պատճառը հեռատեսիլի հարցազրոյցով մը նախագահին կողմէ Վ. Սիրադեղեանի փախուստին առնչութեամբ իրաւապահ մարմիններու ուղղուած քննադատութիւնն է: Նախագահը մերժած է:

Նոյն նիւթով խնդրոյ առարկայ նախարարութեան լրատուութեան վարչութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է: Հոն կ'ըսուի թէ Վ. Սիրադեղեանի մասին նախարարութիւնը պաշտօնական որեւէ գործողութիւն կատարելու լիազօրութիւն չէ ունեցած:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ ՄԱԿ-Ի ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովի Ժընեւի 56-րդ նստաշրջանին, ազգային փոքրամասնութիւններու խնդիրներու քննարկումին ելոյթ ունեցած է Հայաստանի պատուիրակութիւնն ալ: Ակնարկուած է 1915-ի ցեղասպանութեան որուն հետեւանքով հայկական փոքրամասնութիւններ գոյացան ամբողջ աշխարհի երկիրներուն մէջ:

Այս նշումը պատճառ եղած է որ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը պատասխանի իրաւունքով յայտարարէ թէ Հայերն ալ իրենց կարգին ցեղասպանութիւն գործած են Թուրքերու հանդէպ: Այս սադրիչ պնդումին պատասխանած է ՄԱԿ-ի Ժընեւի գրասենեակի Հայաստանի մշտական ներկայացուցիչ Կ. Նազարեան, Օսմանեան կայսրութեան մէջ իրենց կեանքը կորսնցուցած 1,5 միլիոն Հայերու պատահածին «խեղաթիւրուած այս տարբերակը» դատապարտելով: Ան Թուրք ներկայացուցիչին յայտարարութիւնը վիրաւորանք նկատած է թէ՛ ցեղասպանութեան զոհերու, թէ վերապրողներու, անոնց սերունդներուն եւ նաեւ նման ոճիրներու զոհ այլ ժողովուրդներու համար:

Կ. Նազարեան իր խօսքը աւարտած է ըսելով. «Հայաստանը դատապարտում է Թուրքիայի այս յայտարարութիւնը եւ կոչ անում վերջինիս յարգալից վերաբերմունք ցուցաբերել յանձնաժողովի եւ մասնակիցների նկատմամբ»:

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԱՍ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Ապրիլ 23-ին Երեւանի ցեղասպանութեան թանգարանին մէջ յարգանքի տուրք մատուցուած է Ա. Ֆրանսին, ապա անոր գերեզմանէն տարուած աճիւնը յատուկ արարողութեամբ ամփոփուած է թանգարանին յատուկ բաժնին մէջ: Ելոյթ ունեցողներ ներկայացուցած են 1910 – 1920-ական թուականներու անոր հայանպաստ քայլերը:

«ՈՒՇ ԿԱՄ ԿԱՆՈՒԽ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ԻՐ ՄԵՂՔԸ»

Ռուսաստանի Դումային միջազգային հարցերու Կոմիտէին նախագահը հարցազրոյցի մը ընթացքին անդրադառնալով Եղեռնի 85-րդ տարելիցին, ըսած է. – «Նման ոճիրներ ժամանցումի պայմանաժամ չունին: Հայաստանի նման փոքր երկրի համար Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան հետեւանքով մէկ անգամէն 2 միլիոն հոգի կորսնցնել մահուան դրոշմ է զոր կը կրեն բազմաթիւ սերունդներ»: Դ. Ռոգոզին աւելցուցած է թէ մինչեւ այսօր Թուրքիա ոչ մէկ բացատրութիւն տուած, ոչ իսկ բարեկամեցողութեան արտայայտութիւն ունեցած է: «Սակայն, Թուրքիա պէտք է հասկնայ որ ուշ կամ կանուխ թուրք քաղաքագէտներու սերունդի մը պիտի վիճակի Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները վերականգնել. այդ պարագային անխուսափելի պիտի ըլլայ անհրաժեշտին ձեռնարկել, նաեւ բարոյական տեսակէտէ» ըսած է ռուս քաղաքագէտը:

Un grand bravo à Aznavour

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ «Ո՛Չ»Ը ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

«LE CANARD ENCHAINE»

(26 Avril)

AZNAVOUR REFUSE SA VOIX A PONCELET

Երգիծական շաբաթաթերթը կը տեղեկացնէ որ Ծերակոյտի նախագահը՝ Քրիսթիան Փոնսըլէ յաջողցնելու համար (հանրապետական) կոչունքը զոր կ'ուզէ տալ Յուլիս 14-ին Լիւքսանպուրկի պարտէզներուն մէջ, Ֆրանսայի բոլոր քաղաքապետներուն, Ապրիլի սկիզբը դիմած էր Ազնաւուրի որ ապահովէ օրուան գեղարուեստական բաժինը, երգելով իր ամէնէն փառաւոր երգերը:

Բայց, Ծերակոյտը, կը գրէ թերթը, Շիրաքի եւ Ժոսփէնի ճնշումին տակ մերժած էր օրակարգի արձանագրել Հայերու դէմ Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան ճանաչումը: Գայթակղութիւն է Ֆրանսահայերուն համար եւ Ազնաւուր՝ զօրակից իր հայրենակիցներուն, վճռական «ո՛չ» մը կ'ըսէ Փոնսըլէի: Թերթը կ'աւելցնէ որ Փոնսըլէ, ցաւդ, յաջողած էր գաղտնի պահել այս մերժումը, բայց, մատնոց է: Էռ – Փէ – Էռ-ը սկսած է յաջորդ մը փնտռել...: Կոչունքին համար 15 միլիոն ծախք նախատեսած էր: Ու երգիծաթերթը կ'առաջարկէ որ Փոնսըլէ Ազնաւուրը փոխարինէ հրաւիրելով Լին Ռընոն:

ՄԱՄՈՒԼ

Թրքական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» Ապրիլ 24-25-ի թիւով տուած է երկու մասով յօդուածաշար մը որ նիւթ կ'ընէ 1915 Ապրիլ 24-ը, որպէս Հայերու եւ Ասորիներու ցեղասպանութեան խորհրդանիշ օր: Ասոր զուգահեռ, նիւթին առնչուած հարցազրոյցներ ու լուսանկարներ ալ տեղ գտած են էջին մէջ: Հարցազրոյցներ կան Միջագետքի Շուէտի հիմնարկին նախագահին, Ցեղասպանութեան հակառակորդներու միութեան նախագահին, «Ռատիքալ» թերթի յօդուածագիր Էթիէն Մահչուպեանի, Գերմանիայէն Րաֆֆի Քանթեանի, «Ակօս»ի խմբագիր Հրանդ Տինքի, «Սելամ» թերթէն Սալիհա Իսլիքի հետ: Բոլորն ալ 1915-ին կատարուածը կը դատապարտեն ու փափաք կը յայտնեն որ առանց յետին մտածումի քննարկումի նիւթ ըլլայ, իրականութիւնը ընդհանուր ճանաչում գտնէ, եւլն.: Յաճախակի են զուգահեռները Թուրքիոյ ներկայի հակաքիւրտ քաղաքականութեան հետ:

Հետաքրքրական է կարդալ թէ Միջագետքի Շուէտի հիմնարկին նախագահը Ճան Տիյարպէքիրլի 1915-ի ախտանշանը ամբողջովին անհետացած չի նկատեր, քանի որ «մտայնութիւններու փոփոխութեան ոչ մէկ տուեալ» կը նշմարէ: Մինչ նոյն էջին վրայ Է. Մահչուպեան կ'ըսէ թէ բնաւ չի կարծեր նոր Ապրիլ 24-երու հաւանականութիւն մը ու կը մտածէ որ նման վախեր անտեղի են: Ան կարեւոր ալ չի նկատեր արեւմտեան երկիրներու կողմէ ցեղասպանութեան իրականութեան ճանաչումը, ըսելով որ էականը Թուրքիոյ մէջ Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ առողջ յարաբերութիւններու հաստատումն է:

«Սելամ»ի լրագրող Սալիհա Իսլիքի կարծիքով, անհրաժեշտ է գործուած վայրագութեան բնութագրումը, ապա զայն չկրկնելու յստակ տրամադրութեան արտայայտութիւնը: Սակայն, կ'աւելցնէ որ դիտելով Քիւրտերու դէմ ներկայի պատահածները մեծ յոյսեր չունի այդ ուղղութեամբ:

«Ակօս»ի խմբագիր Հ. Տինք դիմելով Սփիւռքի Հայութեան, կ'ըսէ թէ Ապրիլ 24-ին մեծերը յիշել անհրաժարելի պարտականութիւն է, սակայն անոնց յիշատակը այսօր ապրեցնելու իսկական ձեւը առօրեայ կեանքին մէջ տեղ տալ է անոր: Ան կ'ուզէ որ Սփիւռքի մէջ բազմանան հայկական վարժարանները, հայկական ինքնութիւնը աւելի լաւ իւրացուի նոր սերունդին կողմէ: Հ. Տինք նաեւ անիմաստ կը գտնէ «ներողութիւն»ը եթէ անոր պիտի չընկերանայ գործնականը: Ան հարց կու տայ. «Ինչի՞ կը ծառայէ ներողութիւն խնդրել, եթէ յետոյ 36-ի պէյաննամէով պիտի շարունակէք փոքրամասնութիւններու ստացուածքը առնել անոնց ձեռքէն»:

«LE MONDE»

(26 Avril)

LES MANIFESTATIONS ORGANISEES A PARIS ET A LYON ONT PRIS UNE EMPLEUR INHABITUELLE

Թերթը լայն տեղ կու տայ Փարիզի եւ Լիոնի ցոյցերուն: Կը յիշէ որ այս տարուան ոգեկոչումները մեծ ծաւալ առած են եւ կը նշէն, կը գրէ, «ինքնութեան» (չակերտը թերթինն է) զարթօնքի մը սկիզբը Ֆրանսայի Հայոց մէջ: Այս յաջողութեան պատճառները կը վերագրէ այն շրջարկին, ուր Ֆրանսահայերը տուժեցին եւ կը յիշէ նախ «Վայնըշթայն հարցը», Ծերակոյտի դիրքը: Ապա, մանրամասնութիւններ կու տայ Ապրիլ 24-ի ցոյցին մասին:

Պարզ է որ, հակառակ մեր ջանքերուն, անկարելի է ամբողջական պատկեր մը տալ բերանացի թէ գրաւոր մամուլի արձագանգներուն: Հետաքրքրական է հաստատել թէ այս տարի մետիաները բացառապէս լայնօրէն անդրադարձան 85-րդ տարելիցին: Ֆրանս – Էնֆոյի վրայ, Ապրիլ 24-ին, Ազնաւուր ալ շատ դիպուկ ելոյթ մը ունեցաւ, զարմանք յայտնելով թէ Ֆրանսա այդքան տկա՞ր է որ կը վախնայ Թուրքիայէն:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ տեղի ունեցան յաջորդական ձեռնարկներ համագաղութային մասնակցութեամբ:

ԱՊՐԻԼ 23.– Ամբողջ օրը, «Էսքալ Պորէլի»ի շրջապատին մէջ, վրանի մը տակ, Ապրիլ 24-ի Կոմիտէն տեղեկատուութեան աշխատանք մը կատարեց բաժնելով բացատրական թռուցիկներ, ներկայացնելով հայկական ցեղասպանութիւնը փաստող վկայութիւններ, պատկերներ շնորհիւ Կարպիս Արթէնի Հայկական հետազօտութեան եւ արխիւներու Միութեան աշխատանքին:

ԱՊՐԻԼ 24. – ՋԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՑՈՅՑ 4.000 ՀՈԳԻԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ:

Ժամը 16-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն: Հոգեւոր ճառը արտասանեց, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան: Աւարտին, եկեղեցւոյ բակը, Նահատակաց

(Շար.ը Դ. էջ)

Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ ԿԱՄ ԿՇԻՌՔԻՆ ԱՆՀԱՒԱՍԱՐ ԹԵՒԵՐԸ

Հայաստանեան մամուլին արդար զայրոյթին թիրախ է ԼՂՀ վարչապետը որ լրագրող Վահրամ Աղաջանեանի բանտարկութեան պատասխանատուն կը նկատուի. նկատումին պատճառը այն պնդումն է թէ Վ. Աղաջանեան իր մէկ գրութեամբ զրպարտած է վարչապետ Ա. Դանիէլեանը: Լրագրողին դատավարութիւնը մէկ օրէն աւարտած է ու տարուան մը բանտարկութեան վճիռ արձակուած: Ներողութեան, հերքումի ընդունուած ձեւականութեամբ մը հարցը փակելու տարբերակը նիւթ անգամ չըլլալէն զատ, վարչապետը որեւէ անպատեհութիւն ալ չէ տեսած բորբոքած կիրքերը աւելի՛ չէկացնելու. Երեւանի մէջ, նիւթին առնչուած հարցումներու տէր լրագրողներուն պատասխանած է, յայտարարելով «եթէ ես դատարան դիմէի, ապա պատիժն աւելի խիստ կը լինէր»...: Կ'երեւի ան ալ իր կարգին ապշած է Վ. Աղաջանեանի զօրակիցներուն ապերախտութենէն որ փոխանակ երախտագիտութիւն յայտնելու իրեն որ ձեռնպահ մնացած է դատարան դիմելէ ու աւելի խիստ պատիժէ փրկած լրագրողը, պահանջատէրի շեշտով կը համարձակին բացատրութիւն ուզելու:

Կ'արժէ անդրադառնալ Վ. Աղաջանեանի արգելափակման պայմաններուն ալ որոնք յաւելեալ տարածք մը կը բերեն մարդկային իրաւանց ազատ – արձակ ոտնակոխումի այս դրուագին: Քովի սիւնակին մէջ «Առաւօտ»ի Ապրիլ 18-ի թիւէն Ռուզան Մինասեանի էջին արտատպումը յայնօրէն բաւարար է հարցին այդ երեսակը «լուսաբանելու»:

Վ. Աղաջանեանի զօրակցութեան որպէս գործնական քայլ, ցոյցի դիմելէ, անոր ազատ արձակումին պահանջագիր յղելէ զատ, ուշագրաւ նախաձեռնութիւն մը ունեցած է Երեւանի «Նորաթերթ»ը. Ապրիլ 19-ի թիւով իսկ կիրարկութեան դրած է ԼՂՀ վարչապետին վերջին տարիներու ղրիմեան գործունէութեան մասին ռուսական եւ ուկրանական մամուլէն էջեր հրատարակելու որոշումը: Ինչպէս ծանօթ է, Անուշաւան Դանիէլեան 1993 – 1997 եղած է Ղրիմի Գերագոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահը:

Այդ անցեալը, անոր վարչապետ նշանակումին առթիւ որպէս կենսագրական տուեալ մամուլին մէջ տեղ գտնելէ ետք, առաջին անգամ սեղան եկաւ Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան առընչութեամբ: Գլխաւոր ահաբեկիչ Ն. Յունանեանի կենսագրութեան մէջ ալ Ղրիմը տեղ ունեցած էր. ան միջոց մը հոն ապրած էր, ուսուցչական պաշտօն վարած, եւ այլն: Անկարելի չէր որ ծանօթութեան կապ մը ըլլա՞ր երկուքին միջեւ: Սակայն, Ա. Դանիէլեան այս ուղղութեամբ հարցումներու դրեթէ անվարան պատասխանած էր թէ ոչ իսկ հանդիպած է Յունանեան կոչուած մէկուն:

Ղրիմեան պաշտօնավարութեան Ա. Դանիէլեանի շրջանը այսօր նիւթ կ'ըլլայ «Նորաթերթ»ին արտատպումներով: Անոնցմով կը գծուի քաղաքական գործիչի ու հայաստանեան չափանիշով «ճարպիկ գործարար» որակուած տիպարի խառնուրդ մը որ կարեւոր դերեր ստանձնած է մութ գործարքներու մէջ, ստուար թղթածրար մը ձգելով ետին:

Ուկրանական մամուլէն քաղուածքով մը նախ կը բացուի «Թիթանի գործ»ը: Ղրիմի Հանրապետական կուսակցութեան ղեկավար Ս. Ցեկովի բնութագրումով՝ Ա. Դանիէլեան յայտնի դարձած է որպէս «արկածախնդիր հակումներով քաղաքական անբարոյ գործիչ»: Ըսուածին որպէս փաստ, բաւական մանրամասնութիւններով կը խօսուի Թիթան մետաղի խնդրին մասին: Այդ մետաղը արտադրող գործատան տնօրէնին նամակով մը Ա. Դանիէլեան խնդրանք կը ներկայացնէ անվճար 50 թոն թիթանի երկօքսիտ տալու մարզական ակումբի մը: Տրուած պատճառաբանութիւնը այն է որ այդ ակումբը մարզիկներ կը հասցնէ եւ անոնց մասնակցութիւնը կ'ապահովէ միջազգային մրցումներու: Տնօրէնը կը հրահանգէ մետաղին փոխանցումը որուն պատճառով լուրջ վնաս կը պատճառուի պետութեան, ըստ Ուկրանիոյ Ներքին գործերու նախարարութեան յանցաւորութեան դէմ պայքարի վարչութեան տուեալներուն:

Թիթանի երկօքսիտը հազուագիւտ նախանիւթ է եւ դժուար է հասկնալ Ղրիմի թերթերուն թէ մարզական ակումբի մը ինչի՞ն պէտք էր ան, 50 թոնի նման քանակութեամբ մը: «Քրէական քրոնիկոն»ի 1999 Յունիս 12-ի թիւին մէջ կը բացատրուի թէ թիթանի հետքերը կը տանին Լատվիա. այդ երկրին որոշ գործատուներուն մէջ թիթանի երկօքսիտը դրամի վերածուած է ու հասած ղրիմեան քանի մը ձեռնարկութեան դրամատան հաշիւներուն: Հոդ ալ անյայտացած է թիթանին հետքը: «Պանտիթական Ղրիմ պաշտօնական քրոնիկոն»ը 1999 Յունիս 26-ին կ'արձանագրէ. «շատ յաճախ անձեռնմխելիութիւնը չարաշահելով պատասխանատուութենէն կը խուսափին ամէնէն վտանգաւոր քրէական հեղինակութիւններ: Ղրիմի խորհրդարանի նախորդ նիստի կարելի եղաւ բացայայտել Ն. Սուփրունեուկի, Ա. Դանիէլեանի, Վլ. Շեւյովի եւ այլ երեսփոխաններու քրէական գործունէութիւնը, միայն առանց անձեռնմխելիութեան ջնջումէն ետք»:

Ա. Դանիէլեանի առընչուած աւելի ծանր ակնարկութիւններ ռուսական մամուլին մէջ տեղ գտած են Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութենէն ետք. «Նեզավիսիմայա գազետա»յին մէջ հարց կը տրուի թէ «Երեւանի ահաբեկչութեան մասնակի՞ց է Ղարաբաղի վարչապետը»: Այս խորագրին տակ Վյաչեսլաւ Լեբեդեւ կ'ըսէ թէ Ղրիմ ապրած շրջանին Նայիրի Յունանեան շատ ազդեցիկ անձերու հետ կապեր ունեցած է. ապա, մէջբերելով Ուկրանիոյ Ներքին գործերու նախարարութեան լրատուութիւնը, կը շարունակէ. «Յունանեանը սերտ յարաբերութիւններ ունէր Ղրիմի Գերագոյն խորհուրդի նախկին երեսփոխան Վլ. Շեւյովի ու Գերագոյն խորհուրդի փոխ – նախագահ Ա. Դանիէլեանի հետ որ ներկայիս ԼՂ վարչապետն է: Ղրիմի բնակչութիւնը քաջ գիտէ թէ ինչի՛ յանգեցուց Դանիէլեանի եւ Շեւյովի գործունէութիւնը 1993 – 1997-ին Ղրիմի մէջ: Թելադրուած սպանութիւններ, գնդակահարութիւններ, պայթումներ դարձան ամէնօրեայ: Իրաւապահ մարմիններու աշխոյժ գործողութիւններն առանց կուսակցութեան (Տնտեսական վերածնունդ) առաջնորդները ստիպեցին հեռանալ Ղրիմէն. Վլ. Շեւյով պահուըտած է Հայաստան, իսկ Ա. Դանիէլեան եւս փութով հեռացաւ Ղրիմէն երբ կազմակերպուած յանցագործութեան դէմ պայքարը աշխուժացաւ»:

Աւելի ծանրակշիռ է Ղրիմի ոստիկանութեան վարկածը որ Երեւանի փոխանցուած է Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին առթիւ. Ղրիմի Ներքին գործերու նախարարութեան գլխաւոր վարչութիւնը յաւակնութիւն յայտնելէ ետք, կ'աւելցնէ. «վարչութիւնը հիմնուելով Ղրիմի փախստականներու քրէական հարուստ փորձառութեան, չի բացառեր անոնց մասնակցութիւնը Հայաստանի մէջ ստեղծուած սուր կացութեան»:

Ղրիմի դատախազը Վլ. Շուրա Փետր. 15-ին յայտարարած է թէ ղրիմեան ոստիկանութիւնը Հայաստանի իշխանութիւններէն կը պահանջէ յանձնել Ղրիմի Գերագոյն Խորհուրդի նախկին երեսփոխան Վլ. Շեւյովը որ ծանր յանցանք գործած ու փախած է Հայաստան, հոն ալ Ա. Դանիէլեանի հովանաւորութեամբ քաղաքական ապաստանեալի կարգավիճակ ստացած է:

«Նորաթերթ»ը առաջին օրուան այս «ճոխ» ու պերճախօս հրապարակումներուն աւելցուցած է «Յետ գրութեան» տողեր ուր կ'ըսուի թէ իր տրամադրութեան տակ ունի հետաքրքրական շատ ուրիշ փաստեր ալ որոնք նոյնպէս կը հրապարակուին եթէ անհրաժեշտութիւն ներկայանայ:

ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի ղրիմեան անցեալին մասին այս ամփոփ տեղեկատուութիւնն իսկ չշմեցնող է. ան նաեւ Հոկտեմբեր 27-ին Ազգային Ժողովին մէջ կատարուածը հասկնալու նոր ճամբաներ կը բանայ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ զինուորական դատախազ Ա. Ջհանգիրեան որ կը վարէ այդ գործին հետաքննութիւնը, որպէս լուրջ, նկատառելի տուեալ տեղ տուա՞ծ է Ղրիմի աղբիւրներուն ըսածին ու գրածին:

Ինչ կը վերաբերի զուտ ներհայկական շրջանակին, ղրիմեան լրատուներու հաղորդածին այսքանն ալ լայնօրէն բաւարար է հարց տալու թէ ա՛յս աստիճան ծանր ամբաստանութիւններու, վերագրումներու առջեւ ինչպէ՞ս Ա. Դանիէլեան ձեռնածալ մնացած է, կուլ տալով ամէն վարկաբեկում ու անարգանք, երբ երկու տողնոց «զրպարտութեան» մը հեղինակ հայ լրագրողը միօրեայ դատավարութեամբ մը տարուան մը բանտարկութեան դատապարտուած է: Ղրիմի օրէնսդրութիւնը աւելի՞ անփոյթ է պաշտօնատար մը վարկաբեկող արտայայտութիւններու պարագային ու ԼՂՀ օրէնքը աւելի անզիջո՞ղ, թէ Ուկրանիոյ ոստիկանութեան, Ներքին գործերու նախարարութեան գլխաւոր վարչութեան, քաղաքական դէմքերուն, մամուլի անուններուն համեմատութեամբ շատ տկար կշիռ կը ներկայացնէ մի ոմն Վահրամ Աղաջանեան որ լրագրող է ծովերէ, սարերէ անդին մնացած անկիւնի մը մէջ:

Անկիւն որ անհաւասար պատերազմի մը յաղթանակածի համբաւէն ետք այսօր հանրային կարծիքին մէջ տեղ կը պահէ հանրապետութեան նախագահի մահափորձով մը ու վարչապետին վերջնական թղթածրարով:

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞Ր ԵՐԿՐԻ ՄՐՏՈՒՄ «ՆԵՐՈՒՄ» ԿԱՅ ԱՅՍՔԱՆ,

ԵՒ ԱՅՍՔԱՆ ԿԱԼԱՆԱՒՈՐ Ո՞Ր ԵՐԿՐԻ ՆԵՐՍՈՒՄ...

Ապրիլի 15-ին՝ Շաբաթ օրը, այցելեցինք ԼՂՀ Ներքին Գործերի նախարարութեան մեկուսարան՝ Վահրամ Աղաջանեանին հետ տեսակցելու նպատակով: Տեսակցել, բնականաբար, չյաջողուեց եւ «10-րդ նահանգ» խմբագրակազմին յաջողուեց նրան փոխանցել հայաստանեան վերջին օրերի մամուլն ու սննդամթերք:

Մեկուսարանը գերծանրաբեռնուած է, եւ ամէն մի խցում, ըստ մեր տեղեկութիւնների, 6-7 կալանաւոր է պահւում: Հերթեր կան «տիրոջ»ի մուտքի մօտ... Սննդամթերքը մանրակրկիտ ստուգւում է. անգամ հայրենիքիս ջուրը՝ ջերմուկը, բացւում-փակւում: Սա այն տեղն է, ուր արցախցի լրագրող Բորիս Գէորգեանին («էնքէրփաէս») 3 օրով առաջինն ազատազրկեցին (1993 թ.): Նոյն թուականի Դեկտեմբերին 10 օրով ազատազրկուեց Գեղամ Բաղդասարեանը «Նոր Սպարտա՞, թէ նոր Արցախ» հրապարակման համար: 1994-ին Վահրամ Աղաջանեանին նետեցին մեկուսարան: Սա, փաստօրէն, վերջինիս երրորդ «այց»ն է ազատազրկման վայր: Որքան էլ Արցախցիներն ասում են, թէ իրենց քաղաքական էլիտան այդտեղով է անցել, տխուր է, եւ տխուր է մանաւանդ, երբ լրագրողին ծանակելու համար քրէականների խուց են գցում... գլուխը սափրած...

Վահրամի ընտանիքին այս օրերին անյայտ ստուգաբանութեամբ ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի անձնական օգտագործման լրատուական ծառայութեան պետ Դաւիթ Միքայէլեանն է դիմում՝ «իր պատիւը փրկելու» համար մի-երկու տող գրել, որ ինքը... դատարանում իրեն լաւ է պահել: Երեւի «լաւ պահել» ասելով պարոնը նկատի է ունեցել այն, որ ծանրակշիռ աւանդ ունեցաւ լրագրողին մէկ տարի ազատազրկման դատապարտելու հարցում:

Նոյն մեկուսարանում է գտնւում նաեւ մէկ այլ մտաւորական, կառավարութեան աշխատակազմի նախկին աշխատակից Գարեգին Ղազարեանը, որը Հայաստանից գնաց Արցախում աշխատելու: Եւ աշխատեց ինքնամոռաց նուիրուածութեամբ: Այն ծանր օրերին, երբ անուշաւան դանիէլեանները հայապահպանութեան անուան տակ գրդոնով էին գրպանում: Մինչեւ երէկ, փաստօրէն, Գարեգինին ոչինչ չի փոխանցուել: Գոնէ հիգիէնան ապահովելու համար:

ԼՂՀ դատախազութեան ՀԿԳ քննիչ տիկին Շուրա Օհանեանի գործողութիւնները սկսուեցին նրանով, որ դեռ իրենց անմեղութիւն-մեղաւորութիւնը դատարանով չապացուցուածների բնակարաններում վերցրումներ, «գոյքնետում»-ներ էր անցկացնում: Լիբանանի քաղաքացի Վարդան Թաշճեանի բնակարանը, որը նրան էր տրուել պաշտպանութեան բանակի կողմից, դատարկուեց կէս ժամում: Որոշ իրեր բնաւ տեղ չգտան Շ. Օհանեանի արձանագրութեան մէջ: Եւ Ապրիլի 13-ի «ազգայնացման» ժամանակ (ըստ ականատեսների) Վարդանի համակարգիչը յայտնուեց տիկին քննիչի երեխայի ձեռքում. վերջինս անհոգ «չարիկ» էր գլորում:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ԴԱԴԱՐ

Արցախի միակ ընդդիմադիր թերթը ժամանակաւորապէս դադարեցրեց իր գործունէութիւնը: «Մեզ վրայ այս հինգ ամսում այնքան ցեխ է շպրտուել, որ ոչընչով չենք զարմանում: Չենք զարմանում, բայց յոգնել ենք: Յոգնել ենք զաւից, վիրաւորանքից, զրպարտութիւնից, մեզ սխալ հասկանալուց եւ մեր ասածը դիտմամբ խեղաթիւրելուց, երկրիս բոլոր մեղքերը մեզ վրայ բարդելուց»: Հրաժեշտի համարում Վահրամի պաշտպանութեան յայտարարութիւններն են, «10-րդ նահանգ» շաբաթաթերթի լրագրողներ Ռ. Իշխանեանի «Օրինականութիւնը ուժի օրէնք չէ», Գ. Պաղտասարեանի «Այո, մաքրութիւն ամէնից առաջ», Վ. Օվեանի «Մենք» եւ Լ. Բաղրեանի «Ազատ խօսքի ազատ հետապնդում» հրապարակախօսական յօդուածները: Վերջինիս յօդուածում դատավարութեան լուսաբանումն է. «Նախագահողի կողմից արգելուեց նոյնիսկ դատական նիստի նկարահանումը կամ ձայնագրումը: Ձայնագրման իրաւունք տրուեց միայն դատապաշտպանին՝ իր համար»...

ՓԱՍՏԱԲԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ, ԹԷ...

Քիչ թէ շատ պաշտօն ունեցող, պատասխանատու մարդիկ վախեցած են: Կարող են հետդ զրուցել, յետոյ կանգառներով վազել ետեւիցդ, թէ... «անունս չգրես»: Այդպէս պատահեց, երբ «Արցախմամուլ»ից դուրս էի եկել՝ ճշգելով, որ, այո, Ապրիլի 14-ին ընդհանրապէս որեւէ թերթ Արցախում չի տարածուել: ԼՂՀ փաստաբանական կոլեգիայի նախագահ Էմիլիա Յարութիւնեանի հետ զրոյցից տեղեկացայ, որ ԼՂՀ փաստաբանները գործում են «Փաստաբանական գործունէութեան մասին» (1999 թ. Յունուարի 12) օրէնքով: Կայ ընդամէնը 13 փաստաբան: Չկան փաստաբանական այլ միութիւններ, չկայ յատուկ արտօնագիր ունեցող փաստաբան, եւ դատական համակարգն էլ անհասկանալի է իր կառուցուածքով: ԼՂՀ-ն ունի քաղաքացիաժողովրդական դատարան եւ Գերագոյն դատարան, որն իրականացնում է միաժամանակ երկրորդ, երրորդ եւ սահմանադրական դատարանների ընդհանուր ֆունկցիաներ: Պատկերացնել, թէ այս 13 փաստաբանները հասցնում են իրականացնել պաշտպանութիւն, ինքնախաբէութիւն կը լինի: Կարող եմ վստահ ասել, որ նախաքննութիւն, եթէ կատարւում էլ է, ապա՝ առանց... պաշտպանների:

Է. Յարութիւնեանը նշեց, որ իրենց բոլոր փաստաբանները ներգրաւուած են Մարտի 22-ի «մահափորձի» գործով, սակայն տուեց ընդամէնը 4 փաստաբանի անուն. Կարէն Գարայեան, Վազգէն Հայրապետեան, Նիկոլա Ցակոբեան, Երուանդ Սաֆարեան...

Գաղտնիք չէ, որ իրականում Հայաստանից են հրաւիրւում պաշտպաններ, որովհետեւ արցախցի փաստաբանները [illegible] ունեն եւ իրաւաբանութիւնը փրկելու

ՂՐԻՄԻ ԹԵՐԱԿՂԶԻՆ ՋՐԱՄՈՅՆ Կ'ԸԼԼԱՅ

Ղրիմի թերակղզին բնութեան աւերումին զոհը դառնալու եւ ջրամոյն ըլլալու վտանգը կ'ապրի: Մէկ կողմէն ծովը իր տեւական փոթորիկներով կը մաշեցնէ ցամաքն, միւս կողմէ մակընթացութիւնը: Ամէն տարի թերակղզիէն ջուրի յորձանքներով ծով կը լեցուին հազարաւոր թոն հող ու անհաշուելի քանակութեամբ ժայռաբեկորներ: Տարեցներ որոնք տասնամեակներէ ի վեր կը բնակին ծովափին վրայ, կ'ըսեն թէ իրենց երիտասարդութեան ծովուն ու ծովափի շէնքերուն միջեւ ինկած տարածութիւնը աւելի մեծ էր: Ծովը դանդաղօրէն կը յառաջանայ, քանդելով ու կլլելով յայտնուած բոլոր խոչընդոտները: Կատարուած փոփոխութիւնը ամէնէն լաւ ձեւով կարելի է տեսնել հին բացիկներու վրայ: 1927-ի երկրաշարժին ծովափի ժայռերէն փրթած, ծով ինկած կոյտերը այսօր մեծ հեռաւորութեան վրայ են ծովափէն: Ուշագրաւ է որ տարերային այս կարգի շարժումները վերջին շրջանին աճած են. 1997-ին 56 հողասահք արձանագրուած է, այդ թիւը 1999-ին բարձրացած է 82-ի: Անոնցմէ ամէնէն սարսափելին Սեբաստապոլի հարաւային հրուանդանէն ծովեզերեայ ժայռերու տասնեակ հազարաւոր թոն կշռող զանգուած մը փրցուցած ու ծով քշած է, հետը տանելով մետաղեայ ցանկապատ մը ու Բ. աշխարհամարտէն մնացած ծանր հրետանի մը: Գիտնականներու կարծիքով, թերակղզիին այս կացութիւնը հետեւանք է Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ պատահած երկրաշարժերուն, ողողումներուն: Ծովը այնպէս յամառօրէն կը կրծէ Ղրիմի ծովափը որ ծովեզերքի ժայռերուն վրայ կառուցուած դղեակները լուրջ սպառնալիքի տակ են: Դարասկիզբէն ի վեր հարկ կ'ըլլայ ամրացնել անոնց հիմերը:

Այս դղեակներէն ամէնէն ծանօթն է Ծիծեռնակաբոյն կոչուածը որ կառուցուած է 1911 – 1912-ին: 1927-ի երկրաշարժին թէեւ վնասներ ունեցած է: Բայց այսօր լուրջ ջանքի կը կարօտի, պահելու համար իր գոյութիւնը: 1992-էն ի վեր յանձնուած է իտալեւուկրանական ձեռնարկութեան մը որ 1,5 միլիոն տոլարի յատկացումով նորոգած է շէնքը. բայց ամրացնելու համար վրան գտնուած ժայռերը, մեծ գումարներ անհրաժեշտ են. այդ նպատակով ստեղծուած է բարեսիրական հիմնարկութիւն մը:

Պատմական մեծ արժէքի տէր ուրիշ դղեակ մըն է, նոյն գօտիին մէջ, Լիվատիյան ուր 1945-ին գումարուած է Եալթայի վեհաժողովը: Այդ դղեակը կառուցուած է 1912-ին Նիքոլա Բ.ի կողմէ: Որպէս բանուորներու առողջարան գործածուած է յեղափոխութենէն ետք, մինչեւ որ վերածուած է Ստալինի ամարանոցին: Այդ դղեակին բակին մէջ լուսանկարուած են շրջանին մեծերը Ռուզվելթ, Չըրչիլ եւ Ստալին, աշխարհը իրենց միջեւ բաժնելէ ետք: Այսօր, ծովափեայ դղեակին պատերը բազմաթիւ ճեղքեր ունին: Անցեալ տարի, որպէս պատրաստութիւն Սեւ ծովու երկիրներու նախագահներու վեհաժողովին, ուկրանական կառավարութիւնը մեծ գումարներով նորոգեց շէնքը, ամրացուց հիմերը:

Ղրիմի թերակղզին որ 1995-էն ի վեր ինքնավար հանրապետութեան օրինավիճակով կը գտնուի ուկրանական սահմաններու մէջ, 2,7 միլիոն բնակիչ ունի, 27 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածք: Գիտնականները վստահ են որ երրորդ հազարամեակը երկրագունդին ընդերքին մէջ երկրաբանական լուրջ շարժումներ պիտի արձանագրէ. անոնց հետեւանքով շատ հաւանական է որ ծովը աւելի մեծ արագութեամբ փշրէ Ղրիմի թերակղզին: Անոնք մինչեւ իսկ թերահաւատութիւն կը յայտնեն որ Փիքասոյի կողմէ «աշխարհի կուրծքին վրայ զետեղուած մետալ» կոչուած այդ թերակղզին կը տոկայ մինչեւ չորրորդ հազարամեակ:

ՔԱՂՀԱՆ

առաջ հարկաւոր է նախեւառաջ նրանց վախը բռնել: Այլապէս փաստարան ունեցող երկրում կասկածելի իրերը փողոց չեն շպրտի, կը տրուի յստակ տեղեկատուութիւն, թէ ով ինչի համար է մեղադրւում:

«ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ԼՐԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ»Ի ՄԱՍԻՆ

Վերադառնալով կրկին Վահրամի թեմային, մի հետաքրքիր զուգադիպութիւն նկատեցի. Վահրամն իր «յանցակազմ» պարունակող յօդուածն գրել է 1999 թ. Դեկտեմբերի 12-ին: Ճիշդ մէկ օր առաջ Արցախում ընդունուել է ԶԼՄ-ների (Զանգուածային Լրատուութեան Միջոցներ) մասին օրէնքը: Ու վերամբարձ չհարկել, թէ լրագրողը խախտել է այդ նորածին՝ մէկ օրական օրէնքի այս կամ այն յօդուածը, հասկացէք, ողբերգութիւն է:

Վահրամը պէտք է դուրս բերուի մեկուսարանից մինչեւ գերագոյն դատարանի նախատեսուելիք նիստը: Եւ մտածել «կոմպրոմիս»ի մասին (այն է՝ տուգանքի, հերքման) սխալ է, որովհետեւ ակնյայտ է մի բան. Վահրամը մեկուսարանում է պահւում ապօրինի: Եւ ձեռնաշղթաները միայն նրա ձեռքերին չեն:

ՌՈՒԶԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Ստեփանակերտ – Երեւան

«Նորաթերթ», Ապրիլ 19

ԱԹԷՆՔԻ ՆՈՐ ՓԱՊՈՒՂԻՆ ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԻՐԵՐՈՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՄԸ

— • —

Երկար ժամանակէ ի վեր երթեւեկի խճողումի եւ կենսոլորտի ապականութեան մէջ չարչարուող Աթէնքցիները ի վերջոյ մաքուր օդ շնչելու յոյսը ունին այլեւս, շնորհիւ Աթէնքի փապուղիին ընդարձակումին: Նոր հաստատուած կարմիր եւ կապոյտ գիծերը կը պարփակեն 14 կայաններ, որոնք պատուած են խծիծումի դէմ մարմարով եւ կրանիթով: Պատերուն վրայ զետեղուած են գեղանկարներ եւ արդի արուեստի նմոյշներ: Սակայն ամէնէն աւելի յատկանշական են այն կայանները, որոնց մէջ կը միաձուլուին հնադարեան եւ արդի ժամանակները:

Փապուղին փորելու ընթացքին յառաջ բերուած են յունական եւ հռոմէական արուեստի հազարաւոր նմոյշներ եւ հնադարեան իրեր, որոնք 2002 թուականէն սկսեալ պիտի զարդարեն բազմաթիւ կայաններու պատերը, երբ փապուղիներու ցանցին կառուցումը հասնի իր լրումին:

Աթէնքի փապուղիին կառուցման ընթացքին ի յայտ եկան հնագիտական նոր գանձեր, որոնք նոր լոյս կը սփռեն աւելի քան 3000 տարուան կեանք ունեցող քաղաքին պատմութեան վրայ: Շուրջ 60 միլիոն տոլար ծախսուած է փապուղիին գիծերուն մէջ հնագիտական պեղումներ կատարելու համար, ինչ որ նաեւ երկար ժամանակ խլած է եւ ուշացուցած է շինարարական աշխատանքները: Երեք կայարաններ, ներառեալ Սինթակմայի կեդրոնական կայարանը, պիտի ցուցադրեն շուրջ 30 հազար հնադարեան իրեր, որոնք երեւան եկած են Ակրոպոլիսի շուրջին 7 տարի տեւած պեղումներուն ընթացքին: Ն. Ք. 6-րդ դարէն մինչեւ Ք. Ե. 1000 թուականին պատկանող բազմաթիւ իրեր արդէն կը ցուցադրուին փամփուշտարգել ապակիներու ետին, երեք կայարաններու մէջ, որոնց մօտակայ շրջաններէն յայտնաբերուած են: Յաւելեալ թանգարաններ պիտի բացուին այլ կայարաններու մէջ:

Սինթակմայի կայարանը կը պարունակէ հնագիտական ամէնէն ուշագրաւ գտածոները, որոնց շարքին են փապուղիին շինութեան ընթացքին հնադարեան դամբարանէ մը յայտնաբերուած կմախք մը, ինչպէս նաեւ խճանկարուած գետին մը, որ կը պատկանի 6-րդ դարուն: Ցուցադրուած իրերուն մաս կը կազմեն Ն. Ք. 2-րդ դարէն հսկայական սափորներ, արձանագրութիւններ կրող մարմարէ փոքր ամաններ, Ն. Ք. 4-րդ դարէն կաւէ լամբեր, ինչպէս նաեւ հելլենական եւ հռոմէական ժամանակներէն մարմարէ սիւներ ու տապանաքարեր:

Աթէնքի հնադարեան վայրերը կը դիմագրաւեն կենսոլորտի ապականութեան սպառնալիքը: Կեդրոնական Աթէնքի մէջ բազմաթիւ փողոցներու մէջ արգիլուած է ինքնաշարժի գործածութիւնը: Ելեկտրականութեամբ գործող փոխադրակառքեր կ'երթեւեկեն հոն եւ ամէն օր հազարաւոր զբօսաշրջիկներ քանի մը հարիւր մեթր կը քալեն դէպի Ակրոպոլիսի աւերակները: Փապուղիի նոր գիծերու հաստատումը կը միտի իրարու միացնել հնագիտական վեց վայրեր եւ զանոնք վերածել ինքնաշարժէ զերծ գօտիներու: Փապուղիին շինութեան ընդհանուր ծախսերը պիտի հասնին 2 միլիառ տոլարի: Անիկա պիտի երկարի 19 քիլոմեթրի վրայ եւ պիտի ընդգրկէ 21 կայարաններ, սպասարկելով օրական 450 հազար ուղեւորներու:

ՌՈՒԲԷՆ ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ ԳԾԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Նկարիչ Ռ. Նաճարեանի գծանկարները կը ցուցադրուին Կալերի Մետիանի (*) մէջ, Ապրիլ 27 – Յունիս 24:

Արուեստագէտը աւարտած է ներքին ճարտարապետութեան ճիւղը, մասնագիտացած է նկարչութեան եւ որմնանկարչութեան (art mural) ճիւղերուն մէջ. որպէս աւարտաճառ ներկայացուցած է գոյներու վրայ ուսումնասիրութիւն մը: Տուած է բազմաթիւ աշխատանքներ որմնանկարչութեան մարզին մէջ: Մասնակցած է նկարչական խմբային ցուցահանդէսներու եւ սալոններու. տուած է անհատական ցուցահանդէսներ Փարիզ, Մատրիտ, Լոնտոն: Արժանացած է ենաթիթիւ մը Ֆրանսի նկարչութեան մրցանակին:

Ներկայ ցուցահանդէսով կը ներկայացնէ իր գծանկարներէն շարք մը:

(*) GALERIE MEDIANE,
27, rue de l'Abbé Grégoire, 75006 Paris

ՁԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՑԱՒԻ ՎՐԱՅԻՑ (*)

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Տաքսին երեք հոգի էր տանում: Վարորդը առաջարկել էր, մենք էլ արագ համաձայնել էինք երկուական ռուբլի աւելի տալով՝ թէեւ ճանապարհ ընկել: Ինձ հետ տարիքով մի կին էր ետեւը նստած, եւ այդ վաղ ճաղատացած, կարճլիկ տղամարդն էր, վարորդի կողքին: Երեւանից այնպիսի թափ էինք առել, որ բացառւում էր միանգամից զրոյց սկսելը: Կարծես սպասում էինք մինչեւ շունչներս տեղը գայ: Արագութիւնը կլանել էր ոչ միայն վարորդին, այլեւ ուղեւորներին: Աշտարակն անցանք՝ դարձեալ լուռ էինք: Ապարան չհասած... ճաղատը խայթուածի նման շուռ եկաւ ու գոչեց՝ «Բա սա օրէ՞նք է», եւ չլռեց մինչեւ Կիրովական:

Խօսքն այն մասին էր, որ իր ներկայացրած փաստաթղթերում սխալ են գտել ու իրեն զրկել են ինքնագործ խմբի հետ Բեռլին գնալուց, չնայած ինքն արդէն տասը տարի խմբի առաջին դհոլչին է: Ուրեմն, որ ինքը ժամանակին գլխի չի ընկել կեղծ փաստաթուղթ հանի, հիմա պիտի տուժի՞: Բա տասը տարի՞ն... Բա հիմա որ մինիստրի տեղակալը Ալավերդի է գալիս յուշարձանի բացմանը, շըրջանի՞ սա՞ ով Գերմանիա է գնում, թող նա էլ դհոլ խփի:

Այս վրդովմունքը նրան հանգիստ չէր տալիս, բայց զգացւում էր, որ չի անի: Այդ սրտի տէրը չէր: Ասում էր՝ բռունցքը բաժնի վարիչի սեղանին է խփել, բայց տարբերակներով վերապատմելուց հասկացւում էր, որ չի արել, ներս է գցել ու հիմա մեր քթից է բերում:

Տարեց կինը կարեկցանքի շեշտով նրան հարցեր էր տալիս եւ պարզուեց, որ տղան իմ հայրենակիցն է:

– Ի՞նչ մարդ են Նոյեմբերեանցիք, – հարցրեց կինը:

– Թո՛ւ, մարդ չեն, – ասաց եւ Ապարանից Նոյեմբերեան հողին հաւասարեցրեց Նոյեմբերեանցիներին: Եւ իր ծննդավայրի մասին այդքան թշնամանքով խօսող մէկին ես չեմ տեսել: Նա տասը տարի առաջ էր տուն դրել Ալավերդիում եւ տեղացիներից փոխ էր առել Ալավերդցիների՝ այդ կնոջ ու իր առնելով՝ ատելութիւնը հանդէպ Նոյեմբերեանցիները: Ինչ կայ որ, հարեւանները իրար արեւով չեն երդւում. սրա անասունը նրա հողն է մտնում, սրա շունը նրա հաւն է գցում, մէկը միւսի աչքադրած գործին է տէր կանգնում, մէկը տունը շինում է այնտեղ, որտեղ միւսին թւում էր ինքն էր շինելու... Ուրիշ պատճառ որ չլինի, երէկուայ գիւղացի Ալավերդցին իրեն քաղաքաբնակ է համարում, Նոյեմբերեանցուն՝ գիւղացի, այդ էլ որ չլինի՝ մի քանի Նոյեմբերեանցի Ալավերդու շուկայում դեղձ են ծախում... Հարեւանին չսիրելու առիթ միշտ կայ: Բայց ի՞նչն էր այդպէս դաղել այդ մարդուն: (Ես զգում էի, որ նրա ոտքը պինդ են կոխել, կամ ակամայ են տրորել, իսկ ոտքը բարակ է եղել ու հողին՝ փոքր: Ըստ երեւոյթին նրանց ցեղից էր, ովքեր ոռնում են դեռ ցաւ չտուած եւ ոխը կտակում են որդիներին): Պարզուեց, որ Նոյեմբերեանում ապրող հօր տան ատաղձագործական հաստոցի հոսանքը անջատել են: Կարգ չի, որ տանը հաստոց լինի եւ անջատել են:

Մեզ ուղեկից կինը տասը տարի աշխատել էր Նոյեմբերեանում, եւ նա էլ վստահ էր, որ Նոյեմբերեանցիք մարդ չեն: Նա բժշկուհի էր կամ բուժակուհի:

Ես հպանցիկ նայեցի նրան ու համոզուած մտածեցի, որ նա երիտասարդ տարիներին վատ չի զգացել Նոյեմբերեանում, պարզապէս երիտասարդութիւնն անցնում է՝ փողը մնում, եւ հիմա, որ ամէն ծառայութեան համար ինչ-որ կերպ վարձահատոյց են լինում նրա բնագաւառում, հիմա, այսօրուայ շահերի տեսակէտից այն տարիներին նայելիս (սէրը անցնում է, փողը՝ մնում) այդ տասը տարին իսկապէս կորած է նրա համար:

– Մենակ՝ Նասիրեանը, – ասաց կինը:

– Հա՛, Նասիրեանը:

Այդ կինը այսօր Երեւանից տաքսիով գնում էր Կիրովական յատկապէս մի խանութ մտնելու ու ետ դառնալու:

Չէ, ես Երեւանից Կիրովական պիտի աւտօբուսով գնացած լինէի:

...Մեղրու ճանապարհին ես ճանապարհի ընկեր ունէի տարիքն առած մի գործընկերոջ, եւ նա ամբողջ ճանապարհին հաշտուել չկարողացաւ այն բանի հետ, որ ուղեւորներից մի քանիսը հինգ ժամուայ ճանապարհը գնալու են ոտքի վրայ: Նա ստէպ-ստէպ շուռ էր գալիս նրանց կողմն ու ասում՝ «բա էսենց բան կը լինի՞»: Նրա մտահոգութիւնը ոչ ոք չէր կիսում: Նստածներից մեծ մասը այդպէս ոտքի վրայ գնացած պիտի լինէր: Նոյեմբերեանցուս համար էլ արտառոց մի բան չէր հինգ-վեց ժամ ոտքի վրայ ճանապարհ գնալը: Միայն պատերազմ ու բանտ տեսած այդ մարդը չէր հանդարտւում:

– Բա էսենց բան կը լինի՞:

Արցախցու նրա առոգանութիւնն աւելի սրտառուչ էր դարձնում նրա խօսքը:

Նա Ղարաբաղցի էր, ես՝ Լոռեցի, երկուսով Նախիջեւանը կտրում էինք՝ Մեղրիում Երեւանը ներկայացնելու: Երկուսս էլ այդ ճանապարհն անցնում էինք առաջին անգամ, եւ ինձ թւաց նրա վրդովմունքը վերաբերում էր նախ՝ աւտոբուսից դուրս եղածին: Ցամենայնդէպս, այդ նախադասութիւնը ձեւ էր տալիս նորանցեալ ժամանակներում թափառող իմ մտքերին: Նա՝ եօթանասունն անց, ես՝ քառասունին մօտ, այդ օրը ծանօթացած՝ չէինք խօսում, բայց մեր մտածմունքի առարկան նոյն Արաքսի հովիտն էր: Միայն երկրորդական հարցերում էինք տարամիտ. վերջում ճանապարհը նրան երկար էր թւացել, իսկ ես չէի զգացել ժամանակն ինչպէս անցաւ: Ինձ ոչինչ չէին ասել այդ գիւղերի անունները, որոնց միջով խճուղին անցել էր: Պատմութիւնը չգիտի այդ գիւղերի անունները: Նման է այն բանին, որ ձեռքդ ես առել մի մասունք մատեան, որի գրերը անշնորհքօրէն քերել, նոր գիր են գրել: Եւ կազմն են փոխել: Եւ վերնագիրն է անհեթեթ:

(Շար. 1)

(*) Նոյնանուն հատորէն (2000):

(Շար. Ա. էջէն)

յուշարձանին առջեւ կատարուեցաւ յարգանքի արարողութիւն մը բոյի արծարծումով, ծաղկեպսակներու զետեղումով։ Խօսք առին Ժագ Տօնապետեան՝ Ապրիլ 24-ի Մարսէյլի Կոմիտէի նախագահը եւ Լիւսի Սիմոնեան (հայերէն)։

Ժողովուրդը, որ գունդ առ գունդ կու գար եւ կը բազմանար մանաւանդ երիտասարդ տարրերով, ուղղուեցաւ դէպի ոչ շատ հեռու գտնուող Թրքական հիւպատոսարանը, պաշտպանուած ոստիկանական ուժերով։ Տասնեակ ցուցատախտակներով, անթիւ հայկական եռագոյններով, եւ «Թուրք՝ ոճրագործ» պոռալով ցուցարարները սկսան աղմուկ բարձրացնել, բողոքել ուժգնօրէն։ Հիւպատոսարանին բակը նետուեցան «փիւմիժէն»ներ, որոնք միայն ծուխ բարձրացուցին առանց որեւէ վնաս պատճառելու։ Եղան այլ ցուցական արարքներ – Թրքական դրօշակ մը հրկիզուեցաւ ինչպէս նաեւ ֆրանսական ինքնութեան թուղթերու պատճէններ։ Հիւպատոսարանին առջեւ խօսք առին Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան անունով Ժան Սիրաբեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ Էլիան Գազանճեան։ Ցոյցին իրենց զօրակցութիւնը բերին ու պաստառներով եւ թռուցիկներով մասնակցեցան Թիպէթի Ազատութեան Համակամութիւն շարժումը, ԻՒՆԻՍԷՖ-ը, Մարդկային Իրաւունքներու Լիկան, Սըքուր Գաթոլիքը, Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլը, Պուշ-տիւ-Ռոնի Ժեներասիոն Էքոլոժի շարժումը, եւն...։

Յետոյ, սկսաւ տողանցքը Ռիւ Փարատիէն մինչեւ Պուլվար Փերիէ, ապա Ավընիւ տիւ Փրատօ եւ հուսկ Փարք Շանօ ուր Համագումարներու Պալատին մէջ ժողովուրդը հրաւիրուած էր հանրաժողովի մը։ Տողանցքի ընթացքին մասնաւոր միջադէպ չպատահեցաւ։

Ժողովուրդին կէսէն աւելին չկրցաւ տեղ գտնել Համագումարներու Պալատին մէջ որ կրնայ ընդունիլ 1·300 հոգի։

Ժամը 20-ին, յայտագիրը սկսաւ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի կողմէ արտասանուած աղօթքով մը։ Խօսք առին յաջորդաբար Գիլէր Մուրատեան ցեղասպանութեան յիշողութեան նիւթին շուրջ, մէթր Ֆիլիփ Գրիգորեան ընդլայնեց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնսդրական այժմէականութիւնը, Սիմոն Մնակեան հայերէնով եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անունով դրաւ Ֆրանսան իր պատասխանատուութեան առջեւ, Ժագ Տօնապետեան՝ Ապրիլ 24-ի Մարսէյլի Կոմիտէին նախագահը արտասանեց կուռ ճառ մը չխընայելով ոչ ոքի։ Ապա, սփռուեցաւ կարճ վիտէօ մը Փարիզի մէջ, Ծերակոյտին առջեւ Մարտ 11-ին տեղի ունեցած ցոյցէն։ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը հանդէս եկաւ չորս երգերով, ղեկավարութեամբ՝ Խ. Երլմազեանի։ Կարճ ելոյթներ ունեցան Ժագ Ուլուսեան՝ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի անդամ եւ Ժ.-Գլօտ Քէպապճեան՝ ՍԷ.ԷՌ.ՏԷ.Ա.-ի նախագահը։ Երկուքն ալ խօսեցան եւ ներկայացուցին վերջին բանախօս՝ Ալի Էրթէմի գործունէութիւնն ու անձը (Գերմանիայէն), որպէս նախագահը «Հայկական ցեղասպանութեան ընդդիմադիրներ»ու Միութեան։ Գերմանիա ապրող այս Թուրքը դատապարտեց Թուրք կառավարութեան ժխտական կեցուածքը, հրաւիրեց ձերբազատել Թուրքիան եւ Թուրք ժողովուրդը պատմութեան այս ծանր լուծէն։ Մեր ամօթը պէտք է գիտնանք մաքրել, ըսաւ, Հայութեան եւ համայն մարդկութեան առջեւ։ Ալի Էրթէմ, տասնըմէկ հազարէն աւելի ստորագրութիւններ հաւաքած է Գերմանիա ապրող Թուրքերէն եւ ղրկած Անգարա։

Հանրաժողովին եզրափակիչ խօսքը արտասանեց Միշէլ Կէվիկեան յանուն Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼԻՈՆ

Ապրիլ 24-ին, Լիոնի մէջ աւելի քան 3·500 ցուցարարներ տողանցեցին քաղաքին փողոցներուն մէջ Պէլքուր հրապարակէն մինչեւ Նահանգապետարան։ Շըքերթին գլուխը կը գտնուէին Նորվան Եպիսկ. եւ շրջանի հոգեւորական դասը, գաղութին մշակութային եւ քաղաքական պատասխանատուները, ինչպէս նաեւ կարգ մը Ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր՝ Շառլ Միյոն, Ժիլպէր Շապրու (Վիլէօրպանի քաղաքապետ), Կի Ֆիշէր (ծերակուտական), Ժան-Փօլ Պրէթ (երեսփոխան), Միշէլ Տիւպէրնար, որ կը ներկայանէր Լիոնի քաղաքապետը։ Ցոյցէն առաջ, Պէլքուր հրապարակի յուշահամալիրին առջեւ, յանուն գաղութին ծաղկեպսակ մը կը զետեղուէր։ Բացի սովորական պաստառներէն, այս տարի բազմութիւնը կը կրէր 301 ցուցատախտակներ, անոնցմէ 130-ին վրայ կը կարդացուէին ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջող ծերակուտականներուն անունները, իսկ մնացածին վրայ, ընդդիմացողներուն անունները, «ճէկասիոնիսթ» արձանագրութեամբ։ Առաջիններուն անունները ֆրանսական եռագոյններով եզերուած էին, մնացածներուն անուններուն վրայ Թրքական դրօշակով փէս մը եւ շուրջը սեւ ժապաւէն մը։ Նահանգապետարանին առջեւ ֆրանսերէն խօսք կ'առնէին Փաթրիք Զօպոյեան՝ Վիէնի մշակոյթի տան տնօրէն եւ հայերէնով ալ Վազգէն Խըքիճեան, մինչ պատուիրակութիւն մը կ'ընդունուէր Նահանգապետարան։ Անոնց մէջ կը գտնուէին Նորվան Եպիսկ., Ապրիլ 24-ի Յանձնախումբի պատասխանատուներ եւ շրջանի Թաղապետութեանց մէջ պաշտօնավարող հայազգի խորհրդականներ։

Հաւաքոյթին մասնակցողներուն մէջ կը գտնուէին արուարձաններէն եւ մօտակայ քաղաքներէն (Սէն-Թ'էթիէն, Սէն-Շամոն, Վիէն) եկած բազմաթիւ ցուցարարներ։

Նախապէս, առաւօտեան ժամը 10-ին Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն։ Իսկ Զատկուան գիշերը, Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ երիտասարդութեան կազմակերպած համախմբումը կը ցրուէր ոստիկանութեան կողմէ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԷՐ-ԶՕՐԸ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒԽՏԱՎԱՅՐ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Ապրիլ 24-ի առաւօտուն Տէր-Զօրի մէջ արտասանած խօսքով այդ վայրը հռչակած է ամբողջ աշխարհի Հայերուն ուխտավայր։ Անջատ նամակներով ալ, ուղղուած՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի նախագահներուն, ան հայ ժողովուրդին երախտագիտութեան թարգման հանդիսացած է ճակատագրական պահու մը անոր տրուած հովանաւորութեան, օժանդակութեան համար։

ՊԱԹՈՒՄ

Աճարիոյ Գրողներու Տան մէջ հայ եւ վրացի մտաւորականներու կողմէ նըշուած է Եղեռնի 85-ամեակը։ Ապա ծաղկեպսակ զետեղուած է հայ ժողովուրդի բարեկամ, քաղաքական գործիչ Մ. Աբաշիձէի յուշարձանին։ Ան իր ջանքերով բնաջնջումէն փրկած է հայ բազմութիւններ։ Տեղւոյն Ս. Փրկիչ եկեղեցիին մէջ ալ նահատակներու յիշատակին պատարագ մատուցուած է։

ԿԻՊՐՈՍ

Կիպրահայերը զանազան նշումներով ոգեկոչած են Հայերու ցեղասպանութեան 85-րդ տարելիցը, իսկ Ներկայացուցիչներու ժողովը նոյն օրը վայրկեանի մը լռութեամբ յարգած է զոհերուն յիշատակը։ Նախագահ Աւրամ Անթոնիու դատապարտած է մշակոյթի ու քաղաքակրթութեան դարաւոր անցեալի տէր Հայութեան դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը։

ԹԻՖԼԻՍ

Ս. Գէորգ եկեղեցիին հոգեհանգստեան արարողութեան ներկայ գտնուած են համայնքի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Վրաստանի Խորհրդարանի փոխ-նախագահ Վախթանգ Կոլբայեան, Հայաստանի Թիֆլիսի դեսպանը։ Ներկաները դատապարտելով 1915-ին Օսմանեան կայսրութեան կողմէ կատարուածը, կոչ ուղղած են միջազգային հանրութեան որ պաշտօնապէս ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութեան փաստը։ Վրաստանի հայկական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ նշուած է Եղեռնի 85-ամեակը, մասնակցութեամբ հազարաւոր Հայերու։

– ԱՊՐԻԼ 24 –

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսները գոհունակութեամբ կը տեղեկացնեն, Ապրիլ 21 թուականով, որ իրենց միացեալ աշխատանքին շնորհիւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը որոշած է Ապրիլ 24-ի յաջորդող Կիրակին նշել իր աւելի քան 375 եկեղեցիներուն մէջ «Հայ ժողովուրդի նահատակութեան եւ յարութեան օր»ը։

ՖՐԱՆՍԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Ծերակոյտի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խմբակցութիւնը որու կը նախագահէ Ժագ Ուտէն, Մարտ 28-ին նիստ գումարած է եւ հաստատելով համերձ ցաւ յայտնած է որ Ծերակոյտը մերժած է իր օրակարգին արձանագրել Ռոպէր Պրէթի, Պերնար Փիրասի եւ կարգ մը պաշտօնակիցներու ներկայացուցած օրէնքի առաջարկը, Մարտ 21-ին։ Խմբակցութիւնը կը յիշեցնէ այն դիրքը որ իրը եղած է 1998 Յունիս 17-ին հրապարակուած զեկոյցով մը ուր կը ճշդուէր.– «**La reconnaissance des événements de 1915 ne saurait être éludée, quelles que soient les pressions engagées. Il y va de l'honneur de la France et de sa fidélité à ses idées, à son histoire et à sa vocation**».

Ծերակուտական խմբակցութիւնը կը գտնէ նաեւ, որ արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատուութիւնն ունեցող ֆրանսական իշխանութեանց եւ միջազգային մարմիններուն կ'իյնայ տէր դառնալ թղթածրարին, գտնելով մանաւանդ որ հարցը կրնայ ծեծուիլ Եւրոպական Միութեան ֆրանսական նախագահութեան շրջագօտիին մէջ մղելու համար Թուրքիան որ խորհրդանշական արար մը ընէ ստանձնելու համար այդ ցաւ անցեալը։

Խմբակցութիւնը կը մաղթէ նաեւ որ Հանրապետութեան նախագահը կառավարութիւնը եւ Ծերակոյտի նախագահը համբոյրանակէն աշխատիլ հարաւային Կովկասի տեւական եւ ամուր խաղաղութեան մը հիմերը հաստատելու համար։

ԾԱՅՐԱՅԵՂ ԱՋԻՆ ԴԷՄ

Ապրիլ 24 Կոմիտէն եւ Հայ Դատի Յանձնախումբը (1915-ի Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման Համագումար) զեկոյցով մը կ'այպանէ ծայրայեղ աջ Ֆրանսա Մեկրէ, ապա՝ Մարի - Ֆրանս Սթիրպուա, Ազգային ճակատի ազգային պատուիրակ, որոնք, Մարտ 14-ին եւ Ապրիլ 21-ին Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման ի նպաստ արտայայտուած են։ Կը գտնեն որ նման «նեցուկներ» կ'արատաւորեն իր պայքարը։

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

Le 24 Avril 2000, les Arméniens du monde entier ont commémoré le 85ème anniversaire du génocide de leur peuple dans l'Empire ottoman de 1915 à 1922.

A Paris, dès le 23 Avril, l'ensemble des associations communautaires de la jeunesse a organisé une veillée citoyenne spectaculaire, place de la Bastille, avec toute la symbolique qui s'attache à ce lieu historique, et le lendemain, 20.000 citoyens Français de souche arménienne ont, dans l'union la plus totale, rappelé dans la capitale leur droit inaliénable de mémoire et réaffirmé à l'intention des «autorités» de leur pays le devoir de reconnaissance qui leur incombe aussi envers cette mémoire pour une cause universelle.

Les manifestants ont reçu le soutien d'autres communautés elles aussi victimes de barbaries: Grecque, Chypriote, Assyro-Chaldéenne, Kurde, ainsi qu'une délégation du CRIF. Des délégations porteuses de messages ont également témoigné leur appui émanant des formations politiques nationales —PCF, PS, MDC, LCR, Verts, UDF, RPR, des ONG, telles que la FIDH, la Ligue des Droits de l'homme, MRAP, LICRA, des syndicats SNES, CGT, FO, CFTC...

De nombreux sénateurs, députés, maires, élus régionaux et locaux s'étaient joints aux manifestants qui du Sénat à l'Hôtel Matignon ont clamé avec dignité leur colère à la suite des refus répétés de la majorité sénatoriale d'inscrire à l'ordre du jour de la Haute Assemblée l'examen de la proposition de loi «reconnaissant le génocide arménien de 1915» comme prolongement législatif du vote unanime des élus de la nation à l'Assemblée nationale, le 29 mai 1998.

Les orateurs, mais aussi les slogans et mots d'ordre, repris par une foule très déterminée, ont dénoncé ces blocages consécutifs aux directives émises par le Président de la République Jacques Chirac et le gouvernement. En effet, les 450.000 Français de souche arménienne considèrent que les «autorités» outragent les 1.500.000 victimes de ce 1er génocide du XXème siècle, suscitant leur colère. Pour des motivations mercantiles, nos hommes d'Etat se font les complices objectifs du négationnisme turc, contrevenant aux traditions humanistes de la France.

Approuvés par la foule, les orateurs, les représentants de la jeunesse française d'origine arménienne, quatrième génération, ainsi que le Comité du 24 Avril assuraient qu'ils sauraient se souvenir des négateurs et parjures lors de l'accomplissement de leurs devoirs citoyens.

Les premières informations indiquaient que la mobilisation avait été tout aussi forte et indignée dans de nombreuses villes de province; plus de 50.000 citoyens français en colère recueillant une audience et un soutien de plus en plus large ont manifesté ce jour.

Pour autant, la vérité et l'éthique étant têtues, les organisateurs ne désespèrent pas au terme de ces démonstrations que le gouvernement de la gauche plurielle prendra enfin conscience et fera en sorte que le Sénat examine le texte de loi dans les plus brefs délais.

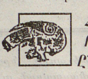
Paris, le 24 Avril 2000

10[EME] CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Վահան Թոթովենց
ՄՈԽՐԱԿՈՅՏ

Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 16-ին
Dimanche 7 Mai à 16 heures

Հայ Ուսանողական Տուն
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14[e]
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Աննա Պետրոսեան
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿԴ...»

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16-ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures

Հայ Ուսանողական Տուն
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14[e]
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտք՝ 30 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 28
VENDREDI
28 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.895

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.895

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Յոյցը որպէս մեկնակէտ

Մէկէ աւելի տեսակէտներով, հայ գաղութին հասարակական կեանքին մէջ նշանակելի հանգրուան մը ըլլալու յատկանիշեր ունէր Ապրիլ 24-ի Փարիզի ցոյցը: Այդ յատկանիշերը մեկնակէտի բնոյթը կուտան անոր, դէպի յետագայ զարգացումներ որոնք կրնան վերջապէս պատասխանել տասնամեակներու սպասումներուն: Ներքին ճակատներու ջնջումին, արդիւնք գործելակերպին, շօշափելի արդիւնքներու կարօտով կ'ամփոփուին այդ սպասումները:

Ապրիլ 24-ի յետմիջօրէին Ծերակոյտէն դէպի վարչապետարան դիմող տպաւորիչ թափօրը ուշագրաւ էր առաջին գոյգ յատկանիշերով. բազմամարդ էր ան, հաւանօրէն շատ – շատերու ակնկալածէն ու նոյնիսկ մաղթածէն ալ աւելի. ապա՝ նոր սերունդը շարժման մղած էր, անսպասելի համեմատութեամբ մը: Երկու պարագաներ որոնք չվրիպեցան լրատուներու եւ վստահաբար նաեւ պաշտօնական շրջանակներու ուշադրութենէն:

Ինչ կը վերաբերի մեր ներքին խոհանոցին, երկակի այս երեւոյթը առաջին հրաշխիք մըն է յաջողութեան յոյսին, քանի որ յամառօրէն կրկնուող ժխտումին, արգացումին դէմ այլեւս անտարբերութիւնը, կամ անարդիւնք խուճապականացումը չէ ընդհանուր հակազդեցութիւնը. նաեւ՝ վերապրողէն, անոր անմիջական յաջորդէն ետք, դատին, դայրոյթին, բողոքին տիրութիւնը ստանձնուած է երրորդ, չորրորդ սերունդին ալ կողմէ: Եւ բնել որ կազմակերպչականէն ապագայի պատրաստութիւն, դպրոցականէն մշակութային կ'երկարի անոնց վիճակած պարտականութիւնը:

Հետաքրքրական էր աւելի քան երկու ժամուան երթին ընթացքին այս գոյգ երեւոյթներուն եւ տխուր անցեալի մը հաւաքականին մղուողներու ափսոսանքով խառն զոհունակութիւնը. աւելի ի՞նչ պէտք ուզէին եթէ՝ ներկայի միասնութիւնը կարելի եղած ըլլար քանի, քառասուն տարի առաջ, փոխանակ տարուէ տարի կարծրացող ճակատներու...:

Ցաւօնապէս, անոնց յիշողութեան մէջ այդ անցեալին դառնութիւնը բաւական ամուր հիմեր ունի ու գրեթէ անօգուտ կ'ըլլայ մտնալու թելադրանքը: Տրուած պատասխանը գրեթէ առանց տարբերակի կը հնչէ, կորուստին հաշիւը հարցնողին չեշտով. «հապա անցած տարիները՞...»:

Փարիզի ցոյցով տրուած ամէնէն լուրջ փաստը, սակայն, քաղաքացիական հասունութեան մը նուաճումին երեւոյթն էր: Վերջապէս, ոչ միայն գաղութը կըրցած էր մէկ – միացեալ դլուխ ու հասցէ ունենալ, այլ նաեւ անցեալին յորդանքն ու փարումը, ներկայէն դայրոյթն ու ընդվզումը կ'արտայայտէր որպէս Ֆրանսայի քաղաքացի, եւ ո՛չ գաղթական, պատսպարեալ զանգուած մը: Քաղաքացի որ կը ներկայանար այս որակումին լման ընկալումով. գիտակից՝ պարտքերուն հետ, օրինակ՝ իր քուէն թումար դառած կերպով գործածելու իրաւունքին:

Այս պէտք ունի յատուկ իմաստ ունի այսօր, երբ արդէն հեռու չեն Ֆրանսայի երեսփ ընտրութիւնները, իրենց անխուսափելի հաշուարկներով: Այս կէտը կ'առնչուի պարագայականին միջամտութեան ալ. օրինակ՝ կարելի՞ է լրատուներու այս տարուան անհամախառնէպ հետաքրքրութիւնը արտաքին քաղաքականութեան թելադրանքներէ ամբողջովին զերծ նկատել: Այսուհանդերձ, ոչինչ կ'արգիլէ Ապրիլ 24-ի ցոյցին վերածուիլ քանի մը ձեռքբերումները յետագայ զարգացումներու դրամագլուխ ընդունիլ. անշուշտ, եթէ լուրջ է այդ ճամբուն հետեւելու որբամադրութիւնը եւ ոչ միայն Ապրիլ 24-ներու վերապահուած պերճանք:

Ա. Թ.

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՆԻՍ

Ապրիլ 24-ին տօնակատարութիւն մը տեղի ունեցած է Փրոմընատ տէ զ'Անկլէի վրայ հարիւրաւոր մասնակցողներով եւ ներկայութեամբ քաղաքական անձնաւորութիւններու եւ համակիրներու: Առաջնորդութեամբ հայկական դպրոցներու աշակերտութեան, թափօրը Ալպէր Ա. պարտէզէն հասած է Մեռեալներու յուշարձանին: Ալփ – Մարիթիմի նահանգէն երկու ծերակուտականներ դէմ քուէարկած էին ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին արձանագրութեան Ծերակոյտի օրակարգին, երրորդ մըն ալ ձեռնպահ մնացած էր, զինուել տուած է Քոթ տ'Ազիւրի հայ համայնքին վարչութեան քարտուղարը՝ Գրիգոր Աժտէրհանեան: Դէմ քուէարկողներէն Ժագ Փէյրա որ ներկայ եղած է արարողութեան բացատրած է. – «Այդ օրը, բացակայ էի Ատեանէն: ԷՌ – Փէ – ԷՌ խումբը բոլոր ծերակուտականներուն «ոչ» քուէարկել տուաւ, չարտայայտուելու համար Հայոց ցեղասպանութեան մասին: Երկու օր ետք, երբ տեղեկացայ այդ քուէարկութեան, ցնցուեցայ: Արդէն, հրապարակաւ յայտարարեցի որ համաձայն չէի ԷՌ – Փէ – ԷՌ-ի խումբին հետ, հարցին մասին («ՅԱՌԱՋ», այս մասին տես «Ապրիլ 24» Կոմիտէի զեկոյցը «Յառաջ»ի Ապրիլ 12-ի թիւին մէջ, Դ. էջ): Քսան տարի է Հայերու կողքին եմ: Երկու տարի առաջ, որպէս երեսփոխան Քրիսթիան Էսթրոզիի հետ, ներկայացուցի օրէնքի այդ առաջարկը ցեղասպանութեան ճանաչման համար: Երեսփոխանը որ էի չի կրնար ուրանալ ծերակուտականը որ եմ այսօր»:

Յուշարձանին առջեւ, խօսք առած է Կարօ Մարտիրոսեան շեշտելով թէ «Թըրքական կեղծ անգիտութիւնը մռայլ խաբէութիւն մըն է»: Ծաղկեպսակներ դըրւած են յանուն քաղաքապետարանին, Շրջանային Խորհուրդին, նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու եւ գաղութին կողմէ: Արարողութիւնը փակւած է Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեանի եւ Հայր Պլանքիի, ներկայացուցիչ Նիսի Եպիսկոպոսին, աղօթքով:

ԳԱՆՆ

Արարողութիւնը տեղի ունեցած է 20 Պուլվար տ'Ալզաս, «Սքուար տ'Արմենի»: 1915-ի դէպքերու ոգեկոչումը կատարած է Գասպար Գայաճանեան, Նախագահ Ալփ – Մարիթիմի համայնական խորհուրդին եւ Գաննի Հայերու Միութեան: Ուղերձ մը կարդացած է քաղաքապետին ներկայացուցիչը, ուր կ'ըսուէր թէ ցեղասպանութիւնը վարպետօրէն պատրաստուած էր եւ բազմաթիւ փաստեր անառարկելի կերպով կը հաստատեն կատարուածը:

Պ. Գայաճանեան խիստ կերպով այպանած է նաեւ, երկար ելոյթով մը, Ֆրանսական քաղաքական դասուն դիրքը:

ԼԻԲԱՆԱՆ

«ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ
ՊԷՏՔ Է ՃԱՆՉՆԱՅ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Այս պահանջով Անթիլիասէն Պուրճ Համուտ տողանցած է Ապրիլ 24-ին 20 հազար հոգի. ցոյցը կազմակերպուած եւ գլխաւորուած է քաղաքական երեք կուսակցութիւններուն կողմէ: Երկրին անգլերէն լոյս տեսնող «Տէյլի սթար» օրաթերթը ուշագրաւ կը նկատէ ցուցարար բազմութեան մէջ երիտասարդներու ջախջախիչ ներկայութիւնը: Անոնք հայկական եւ լիբանանեան դրօշակներու հետ կրած են պաստառներ, «Արդարութիւն չենք խնդրեր, կը պայքարի՛նք» ու նման արձանագրութիւններով: Ցոյցին մասնակցած են երկրին քաղաքական կուսակցութիւններէն ներկայացուցիչներ, կրօնաւորներ, Խորհրդարանի խմբակցութիւններու ներկայացուցիչներ, նախարարներ:

ՇՈՒԷՏ

Շուէտի շուրջ հինգ հազարնոց հայ գաղութէն մօտ հազար հոգի, խմբուելով երկրին բոլոր կողմերէն, նշած են Ապրիլ 24-ը: Իրենց միացած են շուէտացի ակադեմականներ եւ քաղաքական դէմքեր: Խորհրդարանի ձախակողմեան երեսփոխան Թանիա Հէտսթրէմ խօսելով Հայերու ցեղասպանութեան ու մարդկային իրաւունքներու մասին, դատապարտած է Թուրք կառավարութեան ուրացումը: Իսկ պատմաբան Ն. Լէօւ Հայերուն թելադրած է գործակցիլ երկրին քրտական եւ ասորական մեծաթիւ գաղութներուն հետ: Գաղութին պատասխանատուներուն ներկայի գլխաւոր նպատակն է, Խորհըրդարանին կողմէ 1915-ի ճանաչումէն ետք (Մարտ 29), Հայերու ցեղասպանութեան նիւթը ընդգրկել տալ Շուէտի դպրոցական դասագիրքերուն մէջ:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ ԵՒ ԲԵԼԱՌՈՒՍ

Ուկրանիոյ Դոնէցկի մարզին Մակէեւկա քաղաքին հայկական եկեղեցիին բակը Ապրիլ 24-ին բացուած է Մեծ Եղեռնի յիշատակին աղբիւր-յուշարձան մը: Արարողութեան մասնակցած են Հայաստանի դեսպանը, հիւպատոսը, Ուկրանիոյ թեմին առաջնորդը, տեղւոյն քաղաքական դէմքերէն խումբ մը: Ուկրանիոյ մէջ վերջին տասը տարուան ընթացքին Սիմֆերոպոլի եւ Օդեսայի խաչքար յուշարձաններէն ետք այս մէկը երրորդն է:

Մինսկի Ալ. Նեւսկի եկեղեցիին բակին խաչքարին շուրջ ալ նշուած է Եղեռնի 85-ամեակը, Հայաստանի Բելառուսի դեսպան Սուրէն Յարութիւնեանի ելոյթով:

24 AVRIL

Déclaration des autorités françaises

Lors du point de presse du 24 Avril, le porte-parole du Ministère des Affaires Etrangères s'est exprimé sur divers sujets. Voici la déclaration concernant les Arméniens :

«A l'occasion du 85ème anniversaire des événements tragiques ayant touché la communauté arménienne, je vous fait part du communiqué des autorités françaises :

"En ce jour anniversaire, les autorités françaises expriment leur sympathie profonde à nos compatriotes d'origine arménienne, rassemblés dans le souvenir des événements tragiques survenus il y a 85 ans. Elles s'associent à leur recueillement et partagent leur émotion.

La France a accueilli par dizaines de milliers les réfugiés qui avaient échappé aux massacres abominables dont la population arménienne était la victime. Leurs descendants, qui font aujourd'hui pleinement partie de notre communauté nationale, contribuent à la richesse et à la diversité de notre culture commune, et participent avec talent à son rayonnement dans le monde.

Les autorités françaises rendent avec eux hommage aux victimes de la tragédie et s'inclinent aujourd'hui avec tristesse et respect devant leur mémoire"».

**

Il est précisé «qu'il s'agit d'un communiqué des autorités françaises, donc endossé par la présidence de la République, tous les ministres, le gouvernement, l'exécutif... Quand on parle d'un communiqué des autorités françaises, c'est ce que cela veut dire».

**

NDLR. — Faut-il faire des commentaires sur ce genre de texte édulcoré, où encore une fois, on contourne l'essentiel, c'est-à-dire le mot génocide. Le marchandage fait autour de ce mot depuis des lustres ne nous indigne même plus, tant il frise le ridicule.

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Իսրայէլի Կրթութեան նախարարին Հայերու ցեղասպանութիւնը ուսումնական ծրագրին մէջ առնելու մտադրութեան Անգարա բողոքով հակազդած է: «Էսոշիէյթըտ Փրէս» գործակալութիւնը լուրը տալով կ'ըսէ թէ պատահարը երկու երկիրներու միջեւ գոյացած հաղուադէպ ճեղքերէն է: Թուրքիոյ Արտաքին գործերու փոխ-նախարարը Իսրայէլի դեսպանատունէն պաշտօնատարի մը փոխանցած է իր երկրին դժգոհութիւնը, խընդրելով որ նման որոշումի գործադրութենէն առաջ Անգարայի տեսակէտները եւ ակնկալութիւնները տեղեկացուին Իսրայէլի իշխանութիւններուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 26 / 27)

ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ
ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԷՆ ԵՏՔ
ՆԱԽԱԳԱՀ – ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ
ՀԱԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Ժողովին մէջ Հոկտեմբեր 27-ի խնդրին մասին ունկնդրութեան մասնակցելու Ռ. Քոչարեանի արգելքէն ետք զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեանի հրաժարումը անորոշութեան մատնած է Ազգային Ժողովը: Համայնավար խմբակցութենէն կարծիք յայտնուած է թէ պէտք է անվստահութիւն յայտնել նախագահին. «Վերջին ելքը մէկ ամիս յետոյ Ազգային ժողովի ցրումն է» ըսած է ան: Հանրապետական կուսակցութեան եւ Միասնութիւն խմբակցութեան նախագահը առաջարկած է քննարկել Ազգային Ժողովին նկատմամբ նախագահին վերաբերումը. ան ըսած է թէ ճնշում կը տեսնեն Ազգային Ժողովին ու Հոկտեմբեր 27-ի նախաքննական մարմնին վրայ: Վերջապէս Միասնութիւն եւ Կայունութիւն խմբակցութիւններուն կողմէ ղըրփակ նիստի հրաւէր եղած է:

Նոյն հարցին առընչութեամբ ՀՍ. դաշ կուսակցութիւնն ալ Ապրիլ 25-ին, յայ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԵՌԱԲԼՈՒՐԻ ԱՐԱՐԱՏԱՀԱՅԵԱՑ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Օրեր առաջ առիթ ունեցայ լինել նախկին Կիրովական Վանաձորում, ուր վաղուց չէի եղել: Քաղաք մտնելուն պէս զգացուեց, որ երկրաշարժի անհետացող հետքերին աւելացել են անհոգի սեփականաշնորհման հետքերը եւս՝ լքուած արտադրական շինութիւնները: Դրանց շարքում, ընդամէնը տասը տարի առաջ, համամիութենական տեսակարար կշիռ ունեցող գործարաններ կային... Երբեմնի ծխածխուն քաղաքը չգտայ: Բայց ընկերներիս ու բարեկամներիս դէմքին, փառք Աստուծոյ, ժպիտ կար: Սովորական թուացող տրամադրութեան մէջ էին: Վարժուել ենք մի կերպ գոյատեւելուն: Իրար հանդիպելիս, չենք անդրադառնում դրան: Մարդը կա՛յ, ոտքի վրայ է դեռ, դա՛ է կարեւորը, մնացածը «մանրուք» է, «կենցաղային մանրուք»:

Այնպէս որ, իրար տեսնելով՝ գրկախառնւում էինք, ուրախանում, առանց աւելորդ «Ի՞նչպէս ես» հարցի: «Ինչպէս»ը պարզից էլ պարզ է ... Դրա փոխարէն՝ հարցեր առօրեայ եղելութիւնների շուրջ, կարծիքներ՝ արդէն ինքնուրոյն, ինքնատիպ, ազատ մտածողութեամբ: Հին սովորութեամբ, ինչպէս մայրաքաղաքից ժամանածի, տալիս են համահայաստանեան նիւթեր շօշափող հարցեր: Հարցեր, որոնց պատասխանը, չգիտես ինչու, թւում է, թէ մայրաքաղաքում աւելի առոյգ է, յստակ ու համոզիչ:

Երեւի բնական է, որ ծանօթ – անծանօթ ամէնից աւելի հարցեր տուեցին Զօրավար Անդրանիկի աճիւնը Հայաստան տեղափոխելու վերաբերեալ:

– Ի՞նչ է կարծիքդ, կարիք կա՞ր տեղափոխել:

Հարցնողը թոշակի անցած մանկավարժ է, հարցնում է եւ ինքն էլ շարադրում է պատասխանը.

– Ամէն ժողովուրդ կը երազի Փէր – լա Շէզի գերեզմաննոցում ազգային հերոս ունենալ: Էն էլ ի՜նչ հերոս: Նրան տեղաշարժելը ճիշդ չէր: Պէտք է մնար աշխարհի կենտրոնում, որ եկող – գնացողը տեսնէր, իմանար, թէ ով է Անդրանիկը եւ ում դէմ է կռուել...

Համախակցի խրախուսանքով, մէկը կըտրում է մանկավարժի խօսքը.

– Էն ծախսը, որ դրեցին աճիւնը Փարիզից Երեւան բերելու վրայ, եթէ յատկացնէին մեր քաղաքին, էս ձմրանը չէինք փէտանայ... Ինչպէս ձմեռ Կիրովականը չէր տեսել...

– Ծախսը՝ իր հերթին, – խօսքը շարունակում է մանկավարժը, – բարոյական հարցն աւելի կարեւոր է:

– Ես կարծում եմ, ամէն ինչ ճիշդ էր եւ գեղեցիկ: Ափսոս, որ մենք Երեւան գալ չկարողացանք: – Միջամտողը կին է, միջին տարիքի: – Անդրանիկին հեռուից յուղարկաւորեցինք... Երանի ձեզ, որ անձամբ մասնակցել էք...

Համեմատաբար երիտասարդ մի երաժիշտ հարցնում է.

– Եթէ Պանթէոնը անմահների համար է, Անդրանիկին ինչո՞ւ Պանթէոնում չթաղեցին: Նրա տեղը Պանթէոնն էր...

– Եռաբլուրը ի՞նչ պակաս է որ... – Նորից է հակադրւում տիկինը եւ շարունակում, – բայց, եթէ կ'ուզէք, Անդրանիկին առանձին տեղ պէտք էր:

– Լիովին համաձայն եմ, – ոգեւորւում է մանկավարժը:

Միւսները ձայնակցում են.

– Նախօրօք մի առանձին տեղ պէտք է պատրաստէին, ապա՝ բերէին...

... Երբ Երեւան վերադարձայ, սեղանիս գտայ մի նամակ՝ Մոսկուայից: Համալսարանական ընկերներիցս մէկը, որի հետ մէկ – մէկ թղթակցում ենք, կարծես թէ հեռուից լսել էր Վանաձորցիների «բանավէճը» եւ շտապել էր մասնակից լինել: Գրում է. «խիստ զայրացած եմ. դուք հասկանո՞ւմ էք՝ ինչ էք անում: Սփիւռքը զրկում էք ազգային սրբութիւններից: Հիմա Սփիւռքում աւելի շատ հայ կայ, քան Հայաստանում: Նրանց հոգեւոր յենարաններ պէ՞տք են թէ ոչ: Գիտե՞ս, թէ ինչպիսի հոգեւոր յենարան է մեզ՝ Մոսկուայի հայերիս համար, Տիգրան Պետրոսեանի շիրիմը: Եթէ յանկարծ մտքներովդ անցնի նրան էլ տեղահանել, թոյլ չենք տայ»...

Նամակը Յ. Գ. ունի. «Չէ՞ր կարելի Անդրանիկին մայրաքաղաքի տեսարժան մի վայրում ամփոփել: Ոչ թէ Պանթէոնում, այլ մի առանձին տեղում»:

... Այդ օրերին ես մամուլում եւլոյթ չունեցայ, բայց գրաւոր մի քանի տող թողեցի այն մեծադիր հանրային մատեանում, որ դրուած էր Մարզահամերգային համալիրի ընդարձակ սրահում, Զօրավարին վերջին հրաժեշտը տալու հասարակութեան համար: Բնականաբար խիստ յուզուած էի, գրածս չեմ յիշում: Այնքանն եմ յիշում, որ դրեցի «Դու»–ով ... Այդ պահին ես վերապրում էի 1963–ի հոկտեմբերեան այն օրը, երբ Վանայի ծովափնեայ բարձունքին՝ Ղալաթայում, Զօրավարի ձեռքով շինուած տանը, լսում էի Տիկին Նուարդ Օզանեանի յուշերը: Տիկին Նուարդը, թագուհուն պատիւ բերող վեհութեամբ, արժանապատուօրէն, իր փափուկ, խաղաղ, բայց ներքին ուժով լի ձայնով ոգեկոչում էր Նրան, ով իմ սերնդի համար առասպել էր, արգելքի մշուշներից նոր – նոր պայծառող անուն: Անուն, որ ես առաջին անգամ լըսել էի հօրիցս, որը բախտ էր ունեցել մօտիկից տեսնելու Զօրավարին: Հայրս, բոլոր Վանեցիների նման, Նրա անունն արտասանում էր կարծես թէ յատուկ փաղաքշանքով՝ Անդրանիկ...

Բառացի յիշում եմ Տիկին Նուարդի պատմածները: Անդրանիկը նրան յաճախ ասել է.

– Նուա՛րդ, երբ մեռնիմ, աջ ցուցամատս կտրել կուտաս եւ կ'ուղարկես Հայրենիք: Այս մատս շատ աշխատած է Հայրենիքիս համար եւ շատ յոգնած է: Թող հայրենի հողին մէջ հանգստանայ...

Բառացի յիշում եմ Տիկին Նուարդի աւելացրածը.

– Երբ Զօրավարը մեռաւ, ես հայրենի կառավարութեանը հեռագիր տուի՝ անոր այս ցանկութեան մասին յայտնելով: Մինչեւ այսօր պատասխանի կը սպասեմ ... Զօրավարի այդ մէկ ցանկութիւնը կատարելու հնարաւորութիւնը չստացայ...

Այսօրուայ պէս յիշում եմ, որ վերջին խօսքերի հետ ,Տիկին Նուարդի աչքերում չամոքուող ցաւի արցունքներ յայտնուեցին...

Իմ յուշերը ես տարբեր տարիներ հրապարակել եմ Հայաստանի եւ սփիւռքահայ մամուլում:

Այն օրը՝ սրանից 37 տարիներ առաջ, Տիկին Նուարդի մտքով չէր կարող անցնել, որ Զօրավարը հայրենիք պիտի գայ ամբողջ էութեամբ...

Եթէ նա կամեցել է, որ ցուցամատն ամփոփուի հայրենի հողում, ապա պէտք է հասկանալ՝ ԳՈՆԷ այդքանը: Աւելին Զօրավարը համարել է այդ ժամանակուայ համար անհնարին... Կայ նաեւ Զօրավարի կենսագիր Ա. Թէրզիպաշեանի վկայութիւնը, ըստ որի՝ մահից մէկ օր առաջ, 1927 Օգոստոս 30–ին, Անդրանիկն ասել է կնոջը. «Եթէ այս անգամ ցաւը գլխ տանի, մարմինս օտար հողի վրայ չթողն՛ւս ... անպայման Հայաստան փոխադրէք...»:

Անդրանիկի երկրորդ վերաթաղումը ես ընկալում եմ իբրեւ պատմական ընթացքի շարունակութիւն: Նա Ֆրէզնոյից ճամբայ ընկաւ՝ Փարիզի վրայով Հայաստան գալու: Հարկադրուեց երկարամեայ կանգառի՝ Փէր – լա Շէզում դառնալով մարմարէ տեսիլք, իր Ասլան նժոյգով դէպի Հայոց լեռները սուրալով...

Ամէն կանգառ ունի աւարտ. ընթացքը պէտք է շարունակուի մինչեւ կայանը վերջին:

Խոստովանում եմ, ես եւս օրերով հոգեպէս տուայտեցի: Մտքիս մէջ ես էլ ընդդիմացայ Զօրավարի խաղաղութիւնը խռովողներին: Բայց այն, ինչ տեղի ունեցաւ նրա աճիւնները Հայաստան հասնելու պահից սկսած, մի նոր ուժով վկայեց 72 տարիներ առաջ Փարիզում, նրա առաջին վերաթաղման ժամանակ Շաւարշ Միսաքեանի ասածը. «Պարզ դագաղ մը չէ այս, այլ խորհուրդ մը, խտացումը մեր... տառապանքներուն եւ պայքարներուն»: Անդրանիկի Հայաստան գալը կարելի է կոչել վաղուց սպասուած զաւակի վերադարձը մայրական գիրկ: Մօր գիրկը վերադառնալը այնքան բնական է ու մարդկային, որ թւում է, մեկնաբանութիւն չի պահանջում:

Ամբողջ խնդիրն այն է, որ Անդրանիկի պարզագոյն մարդկայինն ու բնականը միաձուլուած է առասպելականին, գերմարդկայինին: Խնդիրը խորապէս զգացական – հոգեբանական է եւ դատողութեան ենթակայ չէ: Կարծում եմ, Անդրանիկի երկրորդ վերաթաղման հարցի առիթով արտայայտուողները բոլորն էլ իրաւացի են, իւրաքանչիւրը՝ իւրովի: Այո, իրաւացի են: Տարակարծութիւններ մէջ ընդհանրութիւններ կան, որոնք «ձայն բազմաց» չլինելով մէկտեղ, անտես առնել չի կարելի: Բայց պատմական երեւոյթներն իրենց ընթացքն ունեն, եւ այդ ընթացքի մէջ միանշանակ ճշմարտութիւն պահանջելը զուր ջանք է:

Թերեւս միայն մէկ հարցի կարելի է միանշանակ պատասխանել: Այդ հարցը վերաբերում է վերջին կայանի տեղին: Արդեօք, ճի՞շդ է որոշուած այն:

Պատասխանելուց առաջ, նշենք, որ Ամենայն Հայոց մայրաքաղաք Երեւանում երբեք չի եղել եւ չկայ որեւէ շիրիմի վըրայ բարձրացած կոթող – յուշարձան: Այդպիսի աւանդոյթ Երեւանը չունի: Փոխարէնը կայ Կոմիտասի զբօսայգու Պանթէոնը: Նշանակում է՝ Անդրանիկը պէտք է ամփոփուէր կա՛մ այդ Պանթէոնում, կա՛մ թէ նրա համար պէտք էր կառուցել մի բացառիկ շիրիմ – կոթող՝ մայրաքաղաքի որեւէ տեսարժան վայրում:

Պանթէոնում դերազանցապէս ամփոփուած են մշակոյթի գործիչներ: Դրանով Պանթէոնի տարբերակն ինքնին վերանում էր: Իսկ որեւէ տեսարժան վայրում շիրիմ – կոթող կառուցելը, մանաւանդ ներկայ պայմաններում, երկար ժամանակ պահանջող խնդիր էր: Ուրեմն այդ տարբերակը եւս իրական չէր:

Մնում էր միակ տարբերակը՝ Եռաբլո՛ւր:

Եւ սա, միակը լինելով, միաժամանակ ամէնաճիշդն էր:

Անդրանիկը հայութեան ազատագրական պայքարի հերոսն է: Եռաբլուրը մերօրեայ այդ պայքարում ընկածների Պանթէոնն է: Զօրավարը միացաւ իր գլխաւորած պայքարը շարունակած քաջերի հոյլին: Այս միասնութիւնը խորհրդանշական է մանաւանդ նոր՝ Ազատ Հայաստանի պետականութեան պայմաններում: Այս վերջին պարագան աւելի է իմաստաւորւում նրանով, որ Անդրանիկը Հայաստանի Վարչապետի կրտսեր քեռին է, Վարչապետ, որը նաեւ Հայաստանի Սպարապետն էր:

Մի՞թէ սա համաժողովրդական եւ պետական սիրոյ, ակնածանքի, երախտագիտութեան ու պատուոյ ամենաբարձր աստիճանը չէ:

Ուրեմն՝ խաղաղութիւն ամենեցուն, եւ ի գո՛րծ:

Քաջաց Քաջի անմահ յիշատակը պանծացնենք՝ նրա պատգամներին հաւատարմօրէն ծառայելով: Ոչ միայն ամէն Ապրիլ 24–ի, այլ նաեւ տարուայ բոլոր օրերին մտքով, հոգով, սրտով, մեր բոլոր գզայարաններով ունկն դնենք մեծ Զօրավարի իմաստադոյն խօսքին.

– Իմ կոչս է հայ ժողովրդին՝ ինչ դաւանանքի ալ պատկանին, ժամանակն է սթափուել, ազգովին քով–քովի գանք...

Այսօր այս կոչը հնչում է Եռաբլուրի Արարատահայեաց բարձունքից:

Ականջալուր լինենք բոլորս անխըտիր...

Ապրիլ 13, 2000

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ԳՈՒՊԱ ԵՒ ՀԱՒԱՆԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հայկական փոքր եւ որոշ ժամանակ գոյատեւած գաղութներէն է Գուպայի գաղթօճախը, ուր հայեր գացած եւ բնակութիւն հաստատած են յետեղեռնեան շրջանին, ազգային կեանք ու կազմակերպութիւններ կազմած են եւ դպրոց բացած են: Սակայն, Բ. Աշխարհամարտէն ետք անոնց մեծ մասը անցած է Միացեալ – Նահանգներ, ինչ որ պատճառ դարձած է գաղութին ստուեմանական նօսրացման եւ ի վերջոյ անյքացման:

Գուպա կղզի մըն է Գարայիպեան ծովուն մէջ: Գուպա արշիպեղագոսը բաղկացած է աւելի քան 1600 կղզիներէ եւ կղզեակներէ, որոնք ընդհանուր 110.861 քառ. քմ. տարածութիւն ունին: Գուպա կղզին առանձինն 104.945 քառ. քմ. տարածութիւն ունի: Միւս գլխաւոր կըղզիներն են՝ Խուվենթուտ (երիտասարդութեան կղզի), Լոս Գոլորատոս, Սապանա – Գամակուէյ, Խարտինէս տը լա Ռէյնա (Թագուհիին պարտէզները) եւ Գանարրէոս արշիպեղագոսը: Գուպա անունը յառաջացած է բնիկներու գուպանական բառէն, որ կեդրոն կը նշանակէ:

Գուպա ընդհանրապէս դաշտային է, բայց ունի նաեւ լեռնային շրջաններ: Գլխաւոր լեռնաշղթաներն են՝ Գորտիլիերա տը Կուանիկուանիքօ, Սիերրա տը Թրինիտատ եւ Սիերրա Մաէսթրա, ուր կը գտնուի Գուպա կղզիին բարձրագոյն գագաթը՝ Ռէգալ տէլ Թուրգինօ. 1.974 մեթր բարձրութեամբ: Գետերը ընդհանրապէս կարճ են. կան նաեւ ջուրի բաղմաթիւ հոսանքներ:

Կղզին ունի գեղեցիկ ծոցեր եւ աւազոտ ծովափներ, որոնք եզերուած են մանգլենիի (ծառ մը, որուն կեղեւէն դեղ կ'արտադրուի) պուրակներով: Ամէնուրեք տարածուած են թագաւորական կոչուող արմաւենիները, որոնք մինչեւ 25 մեթր բարձրութիւն ունին եւ ազգային ծառ կը նկատուին: Իւրայատուկ է նաեւ կապոկենին, որ տեսակ մը բամպակ է, որմէ բարձ կը շինեն: Կղզին նշանաւոր է նաեւ իր վիթխարի քարայրներով: Ամենահռչակ է մանաւա՛նդ Սանթօ Թոմաս քարայրը՝ Գեռամօ շրջանին մէջ, որ բնութեան հրաշալիքներէն մէկն է: Կլիման արեւադարձային է, տեղումներ՝ առատ, մանաւանդ՝ լեռներուն վրայ:

Գուպա շաքարեղէգի արտադրութեան աշխարհի գլխաւոր կեդրոններէն է: Գուպայի կը մշակեն նաեւ սուրճ, կիտրոնային պտուղներ, պանան, աւկատանձ (աւոքա), քնարենի (փափայա. տեսակ մը արմաւենի), սեխի ծառ (ֆրութապոմպա) եւ այլ արեւադարձային պտուղներ, անանաս, գագաօ, բրինձ, գետնախնձոր, քաղցր գետնախնձոր, եգիպտացորեն, ծխախոտ, լուբիա եւ բամպակ: Գուպա հարուստ է արջառով: Իւրայատուկ են պրահման (զեպու) կոչուող սապատաւոր եզները: Ձկնորսութիւնը կարեւոր դեր ունի Գուպայի տնտեսութեան մէջ:

Գուպա 11 միլիոն բնակիչ ունի, որոնց մեծամասնութիւնը Սպանացիներու սերունդներ են. կան մեծ թիւով սեւամորթներ, որովհետեւ Սպանացիք գաղթատիրութեան շրջանին Սենեկալի եւ Կոնկոյի ծովափներէն մեծ թիւով ստրուկներ տարին Գուպա, շաքարեղէգի դաշտերուն մէջ աշխատցնելու համար, եւ անոնց սերունդները մինչեւ հիմա ալ ընդհանրապէս շաքարեղէգի դաշտերուն մէջ կ'աշխատին. կան նաեւ խառնածիններ, իսկ կղզիին հին բնիկները՝ Թայնո-

ները արեւելեան շրջաններուն մէջ կեդրոնացած են:

Գուպացիներու լեզուն սպաներէնն է, որուն խառնուած են բնիկներու կարգ մը բառերը. տարածուած են նաեւ ափրիկեան կարգ մը բարբառներ: Կրօնով կաթոլիկներ են, որուն կողքին ափրիկեան հաւատալիքներ պահպանուած են եւ ներդաշնակուած քրիստոնէական կրօնին:

Քրիստափոր Գոլոմպոս 1492 Հոկտեմբեր 27-ին յայտնաբերեց Գուպա կղզին: Նուահետեւ անիկա սպանական գաղութի վերածուեցաւ: 1895-ին ծայր առաւ գուպացի ժողովուրդին ազատագրական պայքարը՝ գաղթատիրութեան դէմ, որ տեւեց մինչեւ 1898, երբ Միացեալ – Նահանգներ պատերազմ հռչակեցին Սպանիոյ դէմ՝ Գուպայի տիրանալու համար: Կղզին ձեւականօրէն անկախութիւն ստացաւ, բայց գործնապէս 1899-էն մինչեւ 1901 ամերիկեան գրաւման ենթարկուեցաւ: 1902-ին Գուպա հանրապետութիւն հռչակուեցաւ:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԳՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ա. Աշխարհամարտի աւարտին, Արեւմտեան Հայաստանի հայութիւնը, բռնագաղթուած՝ իր պապենական հողերէն եւ տուն ու տեղ կորսնցուցած, ցրուեցաւ եւ բնակութիւն հաստատեց Լիբանանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ:

Գաղթականներէն ոմանք, գործի, ապահովութեան եւ ապրուստի աւելի լաւ պայմաններ գտնելու հեռանկարով կ՚ուզէին Ամերիկա գաղթել, մանաւանդ որ անոնցմէ շատեր հարազատներ եւ ազգականներ ունէին հոն: Սակայն Միացեալ – Նահանգներու կառավարութիւնը այն ժամանակ այնքան խստացուցած էր ներգաղթի օրէնքները, որ որեւէ կերպով հայ տարագիրները չէին կրնար Ամերիկա մտնել եւ միանալ իրենց հարազատներուն:

Գաղթականները, Ամերիկա երթալու համար, այդ կողմերը ուղղուող նաւերը կը բարձրանային Լիբանանի, Յունաստանի, Պոլսոյ կամ Եգիպտոսի նաւահանգիստներէն: Անոնք ընդհանրապէս ընտանիքներ էին, որոնք իրենց ունեցած ամբողջ դրամը իբրեւ ճանապարհածախք տալով ճամբայ կ՚ելլէին: Ոմանք ալ պարտք կ՚առնէին, Ամերիկա հասնելու եւ ապա իրենց պարտքերը հատուցանելու համար: Անոնցմէ շատեր անձնաթուղթ, անցագիր կամ այլ վկայագիր եւ Ամերիկա մուտքի արտօնագիր ալ չունէին, բայց ճամբայ կ՚ելլէին Ամերիկայի մօտիկ տեղ մը, երկիր մը ցամաք ելլելու եւ յետոյ անկէ ձեւով մը Ամերիկա մտնելու յոյսով: Անոնցմէ ոչ ոք նպատակ ունէր Գուպա հաստատուելու, եւ ընդհանրապէս Գուպայի անունն անգամ չէին լսած:

Գաղթականները, մօտաւորապէս մէկ ամսուան ճամբորդութենէ ետք, Ատլանտեանը կտրելով կը հասնէին Ամերիկայի մօտակայքը, բայց անկարելի էր Ամերիկա ցամաք ելլել: Ստիպուած, անոնք Գուպայի մայրաքաղաք Հաւանայի նաւահանգիստը ցամաք կ՚ելլէին, ուրկէ ետեւ հոն պաշտօնական թուղթեր, մուտքի արտօնագիր կամ այլ ձեւականութիւններ հարցնող չէր ըլլար:

Այս ժամանակ Գուպա տակաւին նոր անկախութիւն ստացած, քաղաքականօրէն անկայուն, աղքատ եւ մեկուսացած երկիր մըն էր: Սեւամորթները, Խմարխոթօ Խութենոյի եւ Փետրօ Իվոնէի գլխաւորութեամբ յաւելեալ իրաւունքներ կը պահանջէին, եւ իրերայաջորդ կառավարութիւնները անկարող էին լուծելու երկրին տագնապները եւ բարելաւելու ժողովուրդին վիճակը:

Հայ գաղթականները տեղական լեզուին ու պայմաններուն բոլորովին անծանօթ, ոչինչ ունէին իբրեւ նեցուկ. չկար մէկը, որ օգնէր կամ ուղղութիւն ցոյց տար իրենց. չկար տեղ մը, ուր առժամաբար պատսպարուէին, եւ արդէն բնակարանային մեծ տագնապ կար մայրաքաղաքին մէջ: Հետեւաբար, քանի մը ընտանիք միասին, այսինքն քանի մը տասնեակ հոգի մէկ սենեակ վարձելով հոն բնակութիւն հաստատեցին, կենցաղային ահաւոր դժուարութեան մատնուելով:

Պէտք էր նաեւ գործ ճարել, բայց գործարաններուն մէջ գործ չկար եւ արդէն տեղացիք իրենք անգործ ու անօթի էին: Այնպէս որ, յատկապէս սկզբնական շրջանին, շատեր կօշիկ ներկելով, ոմանք ալ փերեզակութեամբ սկսան իրենց օրապահիկը վաստկիլ:

Գաղթականներէն շատեր Ամերիկայի մէջ հարազատներ ունէին, որոնք օգնութեան հասան իրենց պարագաներուն. բան մը, զոր փրկարար դեր ունեցաւ այդ օրերուն:

Այսպէսով գաղթականները սկսան հաստատուիլ եւ տուն տեղ կազմել, կամաց – կամաց վարժուելով միջավայրին: Առաջին գաղթականներուն յաջորդեցին ուրիշներ, եւ այսպէսով 1920-ական տարիներուն սկիզբը քանի մը հարիւր հոգիէ բաղկացած գաղութ մը կազմաւորուեցաւ Հաւանայի մէջ: Անոնք ընդհանրապէս Արեւմտեան Հայաստանի գաւառներէն էին՝ Խարբերդցիներ, Զարսանճաքցիներ, Մալաթիացիներ, Սեբաստացիներ, Տիգրանակերտցիներ, Բալուցիներ, Կեսարացիներ, Կիւրինցիներ, Աքարկերցիներ, Վանեցիներ եւ Երզնկացիներ. կային նաեւ Պոլսեցիներ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՊԵՐՃ ԶԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Հայրենաբնակ գրագէտ Պերճ Զէյթունցեանի հատորը «Վերջին Արեւագալը» որ լոյս տեսաւ ֆրանսերէնով «1915 ··· Les dernières laudes» խորագրով, թարգմանութեամբ Հրաչ Պետրոսեանի եւ «Cercle d'Ecrits Caucasiens» հրատարակչատունէն, առիթ կուտայ հեղինակին շրջագայութիւն մը կատարել Ֆրանսա, ունենալով հանդիպումներ գրասէր եւ հայ մշակոյթով հետաքրքիր բազմութիւններուն հետ: Մարսէյլի հանդիպումը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 19-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը:

Պերճ Զէյթունցեանի վաղեմի բարեկամը Փրովանսի համալսարանի դասախօս՝ Ռոպէր Տէր – Մերկերեան ներկայացուց գրագէտին կենսագրականն ու գրական վաստակը:

Պերճ Զէյթունցեան ծնած է Եգիպտոս, Աղեքսանդրիա: Բ. աշխարհամարտէն յետոյ ծնողքներուն հետ ներգաղթած է Հայաստան: Գրական ասպարէզ իջած է, կանուխէն, 1950-ական թուականներուն: Առաջին պատմուածքները արժանացած են Հայաստանի Երիտասարդ Գրողներու առաջին փառատօնին (1955) Ա. մրցանակին եւ ոսկէ մետալին: Ռ. Տէր – Մերկերեան տուաւ Պերճ Զէյթունցեանի ստեղծագործութիւններուն երեք հիմնական երեսակները՝ արձակագիրը, թատերագիրը եւ հրապարակագիրը:

Որպէս արձակագիր, Պերճ Զէյթունցեան բազմաթիւ պատմուածքներէն զատ ունի լայնածաւալ վէպեր՝ «Արշակ Բ.», «Ամենատխուր մարդը», «Վերջին Արեւագալը» որոնք կը շօշափեն պատմական նիւթեր, համընդհանուր տեւական գաղափարներ ինչպէս ժողովուրդի եւ իշխանութեան, անհատի եւ իշխանութեան, ամբոխի եւ անհատի միջեւ եղած յարաբերութիւնները: Որպէս թատերագիր, Պերճ Զէյթունցեան հեղինակ է 12 գործերու, յիշենք՝ «Աւերուած քաղաքի առասպելը» (1975-ին), «Աստուածների կանչը» (1981), «Մեծ լռութիւն» (1983-ին), «Անաւարտ մենախօսութիւն» (1984-ին), «Ոտքի, դատարանն է գալիս» (1988-ին), «Վերջին խաղը» (1991-ին) եւ այլն...: Որպէս հրապարակագիր, Պերճ Զէյթունցեանի յօդուածները կ՚արտայայտեն ընդհանրապէս հանրութեան ձայնը, ընկերութիւնը յուզող հարցերը: Իր գրիչը հոսեցաւ ղարաբաղեան ազգային ազատագրական պայքարին համար: Յօդուածները ապա լոյս տեսած են առանձին հատորով մը:

Ապա, Ռ. Տէր – Մերկերեան, խօսեցաւ վաստակաւոր գործիչի, Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան Մշակոյթի առաջին նախարարի մասին: Ըսաւ թէ, Պերճ Զէյթունցեանի գործերը թարգմանուած են շատ մը լեզուներու, սակայն ֆրանսերէնի այս թարգմանութիւնը առաջինն է իր գործերէն:

Պերճ Զէյթունցեան նախ խօսեցաւ իր գիրքի մասին: Բացատրեց նիւթը, անկէ քաղելիք բարոյական դասերը, ձաղկեց գործուած սխալները, եւ այլն...: Զենք մանրամասեր քանի Արփի Թոթոյեան իր յօդուածին մէջ («Յառաջ», Ապրիլ 12) գրած է այս մասին: Յետոյ, Պերճ Զէյթունցեան խօսեցաւ մշակութային եւ ազգային ընդհանուր հարցերու մասին: Հոս եւս, չենք կրկներ Փարիզի հանդիպումին արտայայտած իրադարձութիւնները, միտքերը: Կ՚աւելցնենք հետեւեալը:

Պերճ Զէյթունցեան ըսաւ՝ «Այսօր Հայաստանի մէջ առանց մեկենասի կարելի չէ գիրք հրատարակել. եւ անոնք որոնք կրնան մեկենաս ըլլալ գրական ոչ ճաշակ եւ ոչ ալ մակարդակ ունին: Տպաքանակները նուազած են, հինգ հարիւրէն հազար: Գիրք կարդալու տրամադրութիւն չկայ: Մեր գրականութիւնը այսօր կը տապկուի իր իւղով, պատուհան չունի: Արուեստը պէտք է դուրս ելլէ, նոր ընկալում, նոր շունչ ունենայ»: Ապա, ուժգնօրէն շեշտեց թէ գրականութիւնը, գիրը եւ գիրքը զէնքեր են եւ տուաւ օրինակներ, ինչպէս «La Case de l'Oncle Tom» որ ըսաւ բանակէն աւելի ազդեցիկ եղաւ ստրկութիւնը տապալելու: Հայաստանի վիճակին անդրադառնալով ըսաւ՝ «այսօր պետութեան կեանքը իշխանութեան կեանքն է, մինչ պէտք է ըլլայ հասարակութեան կեանքը: Բարոյականը պէտք է վերականգնի որպէսզի քաղաքացին գիտնայ արժէքը եւ կշիռը իր ձայնին, ըլլայ դերակատարը իր քուէով»: Պերճ Զէյթունցեան խօսեցաւ Հայաստան – Սփիւռք կապերու մասին եւ յայտարարեց՝ «Երէկ կապերը կեղծիքի վրայ հիմնաւորուած էին, այսօր չահի վրայ: Հայաստանը Սփիւռքը չի ճանչնար: Եւ սակայն երկու բեւեռները պէտք է ըլլան իրարու լրացուցիչ եւ իրարմով կենսունակ» իր խօսքը փակեց ըսելով՝ «Ցոյս ունիմ, մենք յոյսով կ՚ապրինք որ մեզ յաջորդող սերունդները աւելի լաւ օրեր տեսնան: Հայաստանը մեր բոլորին մայրն է. մայր մը տկար կամ հիւանդ երբեք չենք կրնար լքել, ուստի ամէն տեղ չդադրինք Հայաստան պոռալէ»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՁԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՑԱՒԻ ՎՐԱՅԻՑ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Նոյն Արաքսի հովիտն էր՝ նոյն աւազուտներով ու չիկահողով, ծիրանի ու խաղողի այգիներով, միայն արտերն էին շատ, մէկ էլ՝ հայեացքի ապաւէն Արարատը չկար:

Կանգառը հարկադիր էր: Աւտօբուսի վարորդը հինգ ժամ տեւելիք ճանապարհի վրայ, երեւում էր, կանգառ տալու տրամադրութիւն չունէր, նրան այն էլ էր շատ թւում, որ անցագիր ստուգելու համար մի տեղ կանգնեցրել էին, մի տեղ էլ պիտի կանգնեցնէին: Բայց շարժիչի փիալար-յուսալի հոնդիւնը սկսեց գիկալ, եւ դադար առանք:

Ճանապարհի ձախին քարակոփ բլուր էր սարքուած եւ քարերի արանքներից ու շաղափած անցքերից ջուր էր ցայտում: Կծնիլի հողին առատ խոտ էր աճել: Բլուրը ովասիս էր կիսաանապատի մէջ, եւ ջուրը զով ու անհամ էր: Ուզեցի հասկանալ, մի քանի անգամ փորձեցի ու հասկացայ՝ ջուրը Վայոց ձորի լեռներից եկող ջուր է, որ դաշտում անհամացել է, թէ ընդերքից է հանուած... Մեքենան չէր շարժւում: Ինձ ճանձրացրեց համը տեղը բերելու իմ յամառութիւնը: Անցայ ճանապարհի աջ կողմը, բարձրացայ այն բլրակի մնացորդի վրայ, որ խըճուղու տակ էր մնացել եւ յորդահոս մի խողովակ ու տակը նով տեսայ: Դէպի հարաւ, չերեւացող Արաքսի կողմ արտեր ու այգիներ էին փռուած եւ հորիզոնը փակում էր ցածր մի բլրաշար: Ըստ երեւոյթին, դա Արաքսից այն կողմ էր ընկնում... Եւ այստեղ էր, որ տեսայ Փոքր Մասիսը Մեծի ֆոնի վրայ: Ես կռացայ նովի վրայ, ջուր չփեցի երեխս եւ ինքս ինձ ասի՝ «Քեզ այսքանն է հասնում Շարուրի դաշտից»:

Ձնայած Արարատը չէր երեւում, մնացեալ ճանապարհին իմ հայեացքը դեռ Արաքսի կողմն էր: Բայց հայեացքս ոչ մի բանի վրայ կանգ չէր առնում, եւ այդ ամայութիւնը աւելի սրտամաշ էր, քան Արարատի գերեւալ պատկերին նայելը: Պարապութեան մէջ նայելուց կսկծացող աչքերս հա՛ ձախ էին դառնում՝ հանդրստանալու Վայոց ձորի, ապա Զանգեզուրի լեռնաշղթայի վրայ... Բայց հեռուում ձգուող լեռնաշղթաների վրայ շաղուող հայեացքիս դէմ յածում էր Զօրավարի առաջնորդած գաղթականութեան խմբակային ուրուականը...

Այն, ինչ բազմաչարչար այդ քարաւանը քաշել էր Արաքսից այն կողմ, դեռ ողջ տառապանքը չէր: Արեւմտեանից պրկուած այդ ժողովուրդը դեռ պիտի Արեւելեան Հայաստանը կտրէր լայնքով ու երկայնքով՝ Ղարս – Ալեքսանդրապոլ – Ջալալօղլի – Դսեղ – Դիլիջան – Մարտունի – Վայոց ձոր – Նախիջեւան – Ջուլֆա – Խոյ-եւ՝ Ջուլֆա – Նախիջեւան – Զանգեզուր – Դարալագեազ – Երեւան:

Ի՞նչ հեղինակութեան տէր պիտի լինէր մարդը, որ կարողանար հետապնդող թշնամու վերահաս գնդակի տակ սովեալ ժողովրդին տանել այդ տանջանքի աղեղով, որի վրայ են ընկնում Հայաստանի բոլոր լեռնանցքները, եւ ճակատ տար այս անգամ Խոյի կողմից ներխուժող Թուրքին, ապա եւս մի ծանր նահանջով զօրքն ու բազմապատկուած ժողովրդին անցկացնէր Զանգեզուրի լեռնաշղթան եւ Զանգեզուրը պահէր մեզ համար: Եւ ի՞նչ ապարախտ պիտի լինի զօրավարը, որ այդքան կաշկանդուած լինի իրեն ապաւինած ժողովրդի ապահովութեան հոգսով ու չկարողանայ իրեն վայել թափով շուռ գայ, իր ծանր ձեռքը բարձրացնի առելի թշնամու վրայ... Թուրք աւարառուի ամէն անգամ բերող բախտից էր, որ տասնութ թուականի Մայիսից յետոյ զօրավարի ձեռքերը կապուած էին գաղթականութեան բախտով:

1985 թուականի Յունիսի վերջերին ես թերթելու եմ այդ օրերի տարեգրութիւնը եւ մի զուգադիպութիւն ապշեցնելու է ինձ. այն օրերին, երբ ես Նախիջեւանի դաշտում, ապա եւ Մեղրու հիրանոցի իմ սենեակում մտածելիս եմ եղել երկու մեծ Հայերի մասին, 67 տարի առաջ այդ մի քանի օրը Անդրանիկը Դսեղում եղել է Թումանեանի հիւրը: Եւս մի զուգադիպութիւն. ինձ այդ խորհրդածութիւններին մղած օրը, որ դուրս եմ եկել Երեւանից, Մայիսի 22-ն է եղել: 67 տարի առաջ այդ օրը հայկական 5-րդ հրաձգային գունդը եւ գնդին աջակցող աշխարհազօր գունդը թշնամուն ջախջախում են Ղամշլու գիւղի մօտ եւ օրուայ վերջին գրաւում Սարդարապատ գիւղը: Դա մեծ ճակատամարտը շահելու առաջին քայլն էր:

... Իսկ Ղարաքիլիսան բաց էր թշնամու առաջ: Բայց Սարդարապատը գրաւելուց երկու օր յետոյ Հայերը այնուամենայնիւ ճակատամարտ են տալիս, որ տեւում է երեք օր: Այդ ճակատամարտում Հայերը փաստօրէն գիտակցուած նահատակութեան գնացին, որովհետեւ Ղարաքիլիսայի բախտը վճռուած էր այն բանից յետոյ, երբ պաշտպանութեան կարեւորագոյն բնագիծը՝ Ջաջուռը, յանձնուել էր առանց մարտի:

... Երբ Լոռուայ սարերից իջել, Կիրովականով դուրս էի գալիս դէպի Երեւան, յիշեցի, որ չորս օր առաջ Կիրովական մտնելիս մոռացել էի այդ օրերին իմ մտքերին իշխող պատմութիւնը: Խանգարեցին յիշել: Եւ խանգարողը դհոլչին էր, որի նմանները միշտ են ջլատել միտքն ու վիժեցրել են մեր միաբանութիւնը:

Իսկ Մեղրու ճանապարհի իմ ծերուկ ընկերն ու ես մի բանում էինք տարակարծիք. վերջում պարզուեց՝ ճանապարհը նրան երկար էր թուացել (այդ էլ երեւի իր յոգնած ոսկորներից էր, կամ՝ կցկըտուր էր եղել նրա ծերունական միտքը – ժամանակն էլ է դժուար անցնում խորգուրորդութիւններով), իսկ ես չիմացայ ժամանակն ինչպէս անցաւ:

Եւ ժամանակը չզգալով հանդերձ, հակառակ ֆիզիկայի օրէնքի, ինձ մեծ էր թուացել Հայաստանը:

Երեւի դա Հայաստանից էր:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

տարարութեամբ մը դիմած է Ազգային Ժողովին, պահանջելով որ ձեռնարկուի Հանրապետութեան Նախագահին պաշտօնանկութեան ընթացքին:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան չէ ընդունած Հոկտեմբեր 27-ի գործին զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեանի հրաժարականը: Ան անթոյլատրելի համարած է այդ թղթածրարին քաղաքականացումը եւ ըսած թէ ինք Ապրիլ 25-ի կարգադրութեամբ այդ կարգի փորձերը կանխելու նպատակ ունեցած է:

ՄԱՄՈՒԼ

«THE JERUSALEM POST»

(Ապրիլ 25)

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹ»

Կ. Հոֆման այս խորագիրով կ'անդրադառնայ Իսրայէլի Կրթութեան նախարար Ե. Սարիտի Ապրիլ 24-ի ելոյթին ուր ան կարեւոր նկատած էր Հայերու ցեղասպանութեան դասաւանդումը Իսրայէլի վարժարաններուն մէջ: Սարիտ այս մասին արտայայտուելով նաեւ ձայնասփիւռէն, ըսած է թէ չի կարծեր որ նման քայլ կ'ազդէ Իսրայէլեւթուրք յարաբերութիւններուն վրայ, ինչպէս օրինակ՝ Արտաքին գործերու նախարարին հանդիպումը Տալայ Լամային հետ, ազդեցութիւն չէ ունեցած Չինաստանի հետ իրենց յարաբերութիւններուն վրայ: Երուսաղէմի Հայկ. Միացեալ Կոմիտէի փոխ-նախագահ Ս. Սահակեան ողջունելով Ե. Սարիտի պատրաստակամութիւնը, յոյս յայտնած է որ ան Իսրայէլի կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին առաջին քայլը կը հանդիսանայ: Ան ափսոսալով անդրադարձած է նաեւ որ փոխանակ Իսրայէլ այդ ճանաչումը ընող առաջին երկիրը ըլլալու, մինչեւ այսօր յապաղած է, Թուրքիոյ հետ քաղաքական նկատառումներու պատճառով:

«ՀԱ'ԱՐԵՑ»

(Ապրիլ 25)

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, Ի'ՆՉ ԱՆՈՒՆՈՎ ԱԼ ԿՈՉՈՒԻ ԱՆ»

Լիլի Կալիլ «վերջին վերապրողը» կը կոչէ Երուսաղէմի բնակիչ 100 տարեկան այն Հայը որ տակաւին ապրող ականատեսն է 1915ին պատահածին: Անդրադառնալէ ետք Ապրիլ 24-ին հայկական նշումներուն, տեղ կու տայ Եբրայական համալսարանի ուսանող հայ երիտասարդի մը՝ Պետրոս Տէր-Մաթոսեանի արտայայտութիւններուն. ան կը շեշտէ թէ իրեն համար բաւարար չեն «կոտորած»ի նման արտայայտութիւններ, որոնք կըրնան սահմանել պատերազմի ընթացքին տեղի ունեցած անցքեր: Մինչդեռ «Ցեղասպանութիւն»ը «Հոլոքոստ»ին նման ծրագրուած ու հետեւողական արարք մըն է եւ ա'յդ է որ կիրարկուած է Հայերու: Ինք մեծցած է վերապրող մեծ-մօրը պատմածներուն շուքին տակ. անոր որ երկու տարի առաջ մահացած է 105 տարեկանին:

Լրագրողուհին կը մէջբերէ ուրիշ հայ երիտասարդի մը՝ Կարօ Պարպառուրեանի խօսքերը, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին մասին. 23 տարեկան այդ երիտասարդը կը շեշտէ. «Ճիշդ այնպէս, ինչպէս ձեր Շոան ճանաչում գտաւ»:

Գրութեան մէջ տեղ տրուած է Երուսաղէմի Հայկական Միացեալ Կոմիտէի փոխ-նախագահ Ս. Սահակեանի ալ խօսքերուն որով կը պահանջուի Իսրայէլի կողմէ 1915-ին ճանաչումը:

Գրութեան վերջաւորութեան կ'ըսուի թէ տեղացի Հայութեան ներկայացուցիչները կը պատրաստուին դիմումով մը պահանջելու որ Իսրայէլ ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը:

«FRANCE-SOIR»

(25 Avril)

85 ANS APRES LES ARMENIENS DENONCENT LE GENOCIDE

Ցոյցէն տպաւորիչ նկարով մը, թերթը կ'անդրադառնայ Ապրիլ 24-ի տօնակատարութեան... Կը յիշէ Ազգ. Ժողովի ճանաչումը եւ Ծերակոյտի մերժումը հարցը

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT DANS LE PERIGORD

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés en 1985.

Prix : 3.900 F + voyage

Date limite d'inscription : **30 avril**

Attention : Places limitées.

Un certificat de test de capacité en piscine est obligatoire.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. :

au **01. 48. 24. 46. 57.**

քննելու: Կ'արձագանգէ Ա. Կէօվճեանի արտայայտութեան որ չի հասկնար Ծերակոյտի դիրքը: Կ'ըսէ նաեւ թէ բազմաթիւ համախմբումներ տեղի ունեցած են Երեւան, Թեհրան, Լիոն եւլն. եւլն.:

Կ'արձագանգէ նաեւ Արտաքին նախարարութեան այս առթիւ հրապարակած հաղորդագրութեան, ուր կ'ըսուի թէ ֆրանսական իշխանութիւնները ցաւով եւ յարգանքով կը խոնարհին ողբերգութեան (թռաժետի) զոհերու յիշատակին առջեւ:

«LE CANARD ENCHAINE»

Երգիծաթերթը արձագանգելով «Փարի-զիէն» օրաթերթի Ապրիլ 22-ի մէկ խորագրին՝ «Կանաչները կ'ուզեն ճանչնալ Հայոց ցեղասպանութիւնը», կ'աւելցնէ իր կողմէ, պէտք է խօսին այդ մասին Վուանէի, անդամ կառավարութեան մը, որ կը մերժէ ճանչնալ այդ ցեղասպանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահ դառնայ, հաւանաբար, Սահմանադրական Ատեանի նախագահը՝ Ահմէտ Նեճտէթ Սէզէր, 59 տարեկան: Առաջարկը եկած է Պ. Էճէվիթէն. անակնկալ ըլլալով հանդերձ կողմերու հաւանութիւնը ստացած է:

ՄԱԼԵԶԻՈՅ 20 զբօսաշրջիկներու առեւանգումին տէր եղաւ փիլիպպեան ապըստամբ կազմակերպութիւն մը՝ Ապու Սայաֆ: Կը պահանջէ ԱՄՆ արգելափակուած երեք մահմետականներու ազատ արձակումը: Կ'ուզեն նաեւ անկախ պետութիւն մը ստեղծել Փիլիպպեաններու հարաւը:

ԻՐԱՆԻ ուսանողները փողոց իջան Ապրիլ 25-ին բողոքելու համար 13 թերթերու փակման դէմ արդարադատութեան կողմէ: Հաւաքոյթներ կազմակերպուած են «արտայայտութեան ազատութեան համար», նախ Համալսարանական Թաղամասը, ուր ծայր տուած էին ուսանողական ցոյցերը անցեալ ամառ:

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ նախագահը մինչ մէկ կողմէն կ'ըսէ թէ իրեն համար հաւասարապէս մերժելի են ռուսական զինուորական խարիսխներն ու ՕԹԱՆ-ը, Անդրարագործնական քայլերու ձեռնարկած է Բաքուի մէջ ՕԹԱՆ-ի տեղեկատուական կեդրոնի մը հաստատումին համար: ՕԹԱՆ-ի Թուրքիոյ մնայուն ներկայացուցիչը դեսպան Օ. Խօյմէն այս նիւթով հանդիպում ունեցած է Ազրբէջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւի հետ: Ըսած է թէ նման կեդրոն մը բացուելու պարագային ան կրնայ Կովկասի մէջ ու մինչեւ Միջին Ասիա գործունէութիւն տարածել: Խօյմէն իր երկրին օժանդակութիւնն ալ խոստացած է նոյն նախաձեռնութեան:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մէջ սպաննուած է ռուս գործարար մը՝ Գէորգի Պոգդնիտակով, գիշերային պարասրահներու տէր: Երրորդ «ապրսպրուած» ոճիրն է քաղաքին մէջ, Ապրիլի սկիզբէն ի վեր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Երեւանի մէջ, Ապրիլ 26-ին, Հայաստանի եւ Վրաստանի ազգային հաւաքականներու բարեկամական մրցումը 0 – 0 վերջ գտած է: 22.000 հանդիսատեսներ ներկայ եղած են:

NOTRE-DAME de Paris

Dimanche 30 Avril à 15 heures 30

Liturgie divine célébrée en rite arménien

par **Mgr GREGOIRE GABROYAN**
Evêque des Arméniens catholiques de France

pour la commémoration du 85ème anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie en 1915-1918.

L'homélie sera prononcée par

Mgr MICHEL POLLIEN
Evêque Auxiliaire de Paris

Cathédrale Apostolique Arménienne
S E R P O T Z T A R K M A N T C H A T Z

la Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre d'une série Rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier **"St Grégoire l'Illuminateur"**)
propose
une CONFERENCE - DEBAT
sur le thème :
SACREMENTS DE L'EGLISE
avec le **Rév. Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
JEUDI 4 MAI de 19h à 20h15
dans la Salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԻՆԷՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21-ին:

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրենկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ 100 Ֆր., Անդրանիկ Յովսէփեանի յիշատակին եւ 200 Ֆր. Սիրանոյշ Գարակէօզեանի յիշատակին:

Կ Ո Չ Ն Ա Կ

K O T C H N A K

ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMENIENNE

C H A N T S E T P O E S I E S
Ե Ր Գ Ե Ւ Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

AU PROFIT DE L'ORGANISATION **TERRE ET CULTURE**
Ի ՆՊԱՍՏ *ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ* ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ

le Samedi 6 Mai à 20 heures 30

S a l l e C o r t o t

78, rue Cardinet, 75017 Paris — Métro Malesherbes

Participation aux frais : 120 F — Etudiants : 80 F

Réservations et renseignements :

☎ **01 42 33 08 98** (le matin)

Festival de musique et d'expression artistique

DE L'UNION CHRETIENNE DE JEUNES ARMENIENS

Clamart/Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai 2000

L'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens d'Issy présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.

- Samedi 29 Avril 2000 de 15h à 23h30
- Centre Culturel Jean-Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier — 92140 Clamart (bus 162-190)
- Au programme : Concert exceptionnel du groupe **Nor Yerk**, du Liban, groupes musicaux, théâtre, expositions,...,stands de littérature et de CD, Espace Internet. Restauration possible sur place.
- P.A.F. : 30 Frs
- Site Internet: www.multimania.com/festival2000ucja : qu'est-ce que l'UCJA? historique, photos, programme détaillé, liens, contacts,...
- Renseignements et réservations :
 — Tél : 01 47 36 02 50
 — Fax : 01 46 44 64 04
 — www. multimania.com/festival2000ucja
 — e-mail : festival2000.ucja@usa.net

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.896 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.896

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Անկախութեան Այդ Ծանր Լուծը...

Յեղափոխութեան 85–ամեակի լուրերու խուճապին մէջ արժանի ուշադրութեան չարժանացաւ երեւանեան տեղեկատուութիւն մը. ան Ապրիլ 21–ի ցոյցին մասին էր որուն ընթացքին Ազատութեան Հրապարակին «ճանի մը տասնեակ հազար»նոց բազմութիւնը պահանջած էր Հայաստանի անդամակցութիւնը Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան («Յառաջ», Ապրիլ 26): Լուրը կ'ամփոփէր յետխորհրդային Հայաստանի տասնամեայ պատմութեան ամէնէն ցնցող դրուագը, Ղարաբաղի խնդիրէն ետք: Այդ քանի մը տասնեակ հազարին հետ հաւանօրէն նաեւ շատ մը քաղաքացիներու եւ զարմի տրամադրութիւնը ուշադրաւ է բազմաթիւ տեսանկիւններէ:

Տեղի՞ն է խիստ զարմանալ որ տասը տարին բաւած է ոչ միայն մոռցնելու ուժին կողմէ ղեկավարուելուն կորանքը, այլ նաեւ մարդիկը հասցնելու վիճակի մը որ այդ կորանքը վերածուի նախընտրութեան: Եւ այլեւս առանց Կարմիր բանակին բռնութեան, նոյնիսկ առանց Երեւանի անդամակցութեան հրաւէրի մը...: Կարելի է, անշուշտ, ցոյցին նախաձեռնող Համայնավար կուսակցութեան մէկ չհարկումը տեսնել հոն, նկատի առած երկրին ծանօթ պայմանները. սակայն, եթէ չըլլային այդ պայմանները, կարելի՞ էր նման արդիւնքի հասնիլ:

Ցուցարարներու այդ բազմութիւնը, ոչ կրնայ կասկածիլ, ուրիշ տասնեակ, հազարաւորներու հետ, նո՛յն հրապարակը բոլորովին այլ միացում մը պահանջով կը թնդացնէր 1988–ին: Տասը տարին պահանջը ստացած է հակադիր պրութիւն: Ղարաբաղի հետ միացումը ժամանակավրէպ է այլեւս, դառնալով առօրեայ շատ երեւոյթներէ. Նոյնիսկ ժամանակավրէպէն ալ աւելի, եթէ նկատի առնուի Պահպանողական կուսակցութեան Ապրիլ 26-ի յայտարարութիւնը. ... է ան, Նախագահ Ս. Ղուկասեանի մահափորձին առընչութեամբ Հայաստանէն լրագրողուհի մը որպէս վկայ, ... բանի ուժով, Ղարաբաղ տանելու ԼՂՀ դատախազութեան մտադրութեան դէմ: Յայտարարութեամբ կը պահանջուի որ Նախագահ Ռ. Քոչարեան հրապարակաւ յայտարարէ թէ «Հայաստանը չի հանդուրժեր «օտարերկրեայ ինչ – որ կառոյցների» կողմէ անպատուութիւնը իր պետականութեան հանդէպ»...:

«Օտարերկրեայ ինչ – որ կառոյց»ով կը բնորոշուի դատախազութիւնը այն Ղարաբաղին որուն օտարացումին դէմ կռուեցան ու ինկան հազարաւոր երիտասարդներ: Քայլ մը միայն մնացած է որ տասնեակ հազարաւորներ որպէս Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան փարումի կրաւական, պահանջեն Ղարաբաղը յանձնել Ատրպէյճանի անբաժանելի մաս...:

Այդ միութեան անդամակցելու գանձուածին տրամադրութիւնը հասկնալի է, նկատի առած՝ արտագաղթին ու ծայրայեղ թշուառութեան դարմանի փնտռտուքը: Մարդիկ 70 տարի վարժուած էին ամէն լուծում Մոսկուայէն, – դուրսէն–, ակնկալելու. ընդունելի չըլլար ան, կամ ...: Ու այսօր, ճարահատութեան ներկայ պայմաններով, ոչ ոք տրամաբանելու ... ունի, մինչեւ իսկ անկախութիւնը «ծեղծ» որակելէ առաջ. ոչ ոք կը մտածէ, կամ կը համարձակի հարց տալ թէ կա՞յ այդ միութեան կողմէ Հայաստանը անդամ ունենալու փափաք. կամ, արդեօք, որքա՞ն ճիշդ է անկախ Ռուսաստան մը նոյնացնել Խորհ. Միութիւնը դլխաւորած հովանաւոր երկրին հետ: Սակայն, ինչ կը վերաբերի ցոյցին կազմակերպիչ կուսակցութեան, նոյնիսկ իր ժողովրդակա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 27 / 28)

ԼՂՀ

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌԸ ԲԵԿԱՆՈՒԱԾ

ԼՂՀ Գերագոյն դատարանը Ապրիլ 27–ին քննած է լրագրող Վ. Աղաջանեանի փաստաբանին բողոքը որ կը վերաբերէր իր պաշտպանեալին տարուան մը բանտարկութեան վճիռը բեկանելու: Գերագոյն դատարանը բեկանած է Ստեփանակերտի քաղաքային դատարանին վճիռը եւ Վ. Աղաջանեան ազատ արձակուած է:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան եւ կառավարական պատուիրակութիւն մը Ապրիլ 27–ին եօրեայ այցի մեկնած են Մոսկուա: Կը սպասուի որ քննարկուին պարտքերու, կազի մատակարարման ու այլ խնդիրներ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ «ՍՓԻՒՌՔ» ԾՐԱԳԻՐԸ

«Հայաստան» հիմնադրամին հոգաբարձուներու խորհուրդը որոշած է «Սփիւռք» անուանումով ծրագիր մը գործադրել: Նիւթը կը վերաբերի Սփիւռքի կրթական համակարգի զարգացումին: Նոյն խորհուրդը որոշած է նաեւ այս տարի հեռատեսիլի համահայկական մարաթոն մը կազմակերպել. Հանգանակուած գումարին 30%–ը կը տրամադրուի աղէտի գօտիին: Նաեւ կը նախատեսուի հեռաձայն – մարաթոն մը որպէս դրամահաւաքի նոր միջոց:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ

«Անահիտ» հրատարակչութեան կողմէ տպագրուած է Էջմիածնի աւետարանը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՅԻՍ 1–ի Աշխատանքի տօնին առթիւ, «Յառաջ» ինչպէս իր բոլոր պաշտօնակիցները լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Մայիս 2–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 3:

նութեան, հեղինակութեան մտահոգութեամբ, կրնա՞յ արդարացուիլ այս շահարկումին մէջ:

Նման հանդրուանի առջեւ բուն հարցը որոշելն է բո՛ւն «յանցաւոր»ը. բազմութեան մօտ յոյսին կարօ՞տն է ան ու կարճատեսութի՞ւնը, կուսակցութեան մը պատեհապաշտ ընթա՞ցքը, թէ անկախութեան տասնամեակը խորհրդային անցեալը փնտռելու վարժընթացի վերածած իրենց հերթայաջորդ ղեկավարներու «յաջողութիւն»ը:

Ղեկավարներ որոնք սկզբունքով երկրին անկախութեան առաջին երաշխաւորներն են եւ որոնցմէ 38–ը այսօր կը դըլխաւորէ անկախութեան լուծը թօթափելու շարժումը...:

Ա. Թ.

ASSEMBLEE NATIONALE

Séance des questions d'actualité
Mercredi 26 Avril 2000

RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

Question

de M. François ROCHEBLOINE,
(Député UDF de la Loire)

Monsieur le Président,
Ma question s'adresse à Monsieur le Premier Ministre.

Le 29 Mai 1998, notre assemblée adoptait à l'unanimité une proposition de loi reconnaissant publiquement le génocide arménien.

Près de deux années se sont écoulées, or celle-ci n'a toujours pas été inscrite à l'ordre du jour du Sénat.

Nous ne pouvons bien sûr que déplorer les refus successifs de la Conférence des Présidents du Sénat, puis des sénateurs eux-mêmes, d'engager un débat sur ce texte.

Le Gouvernement, de son côté, Monsieur le Premier Ministre, après s'être contenté d'observer une neutralité bienveillante, s'est désormais placé dans la logique du refus.

Vous ne pouvez vous retrancher derrière le fait que, s'agissant d'une initiative parlementaire, vous ne pouvez intervenir dans le débat. Sur d'autres textes d'initiative parlementaire, comme le PACS, et bien d'autres sujets peu consensuels, vous n'avez pas hésité, à faire inscrire les textes en urgence.

Dois-je rappeler que vous —et vous seul— êtes maître de l'ordre du jour prioritaire du Parlement, et oserais-je vous rappeler, Monsieur le Premier Ministre, que vous vous êtes engagé personnellement, lors de la campagne présidentielle de 1995, à reconnaître le génocide arménien.

Par ailleurs, les prises de position, au nom de votre Gouvernement, de Messieurs VEDRINE et MOSCOVICI, ne sont plus celles d'hier. Ces revirements sont inacceptables, tout comme d'ailleurs certaines tentatives de récupération politique.

La France sera-t-elle la dernière nation à reconnaître le premier génocide du 20ème siècle?

Certes, il n'échappe à personne qu'en cette période de cohabitation, les responsabilités du blocage actuel sont largement partagées entre Matignon et l'Elysée. Tout comme il n'échappe à personne que la France subit des pressions inadmissibles.

Au lendemain de la commémoration du 85ème anniversaire du génocide arménien, la France a donc le devoir de reconnaître au plus vite une évidence historique; plus largement, elle se doit d'affirmer qu'elle est encore maître de sa politique.

Aussi Monsieur le Premier Ministre, ma question est simple et la réponse devrait l'être tout autant: avez-vous oui ou non l'intention de faire inscrire cette proposition de loi à l'ordre du jour prioritaire du Sénat ? Et si oui, à quelle date ?

Je vous remercie.

(Applaudissements sur les bancs du groupe UDF).

Réponse

de M. Hubert VEDRINE,
Ministre des Affaires étrangères

Je ne crois pas qu'existent dans cette Assemblée, ni entre elle et le Sénat, des différences de sensibilité ni dans la compassion à l'égard des massacres abominables de 1915, que la grande majorité des historiens considère comme un génocide, entre les Turcs et les Arméniens, à l'époque sujets de l'empire ottoman. Personne ne peut se prévaloir d'une émotion ni d'une sympathie plus grandes, et les Arméniens installés chez nous depuis plusieurs générations le savent bien.

La question n'est donc pas là.

Sur l'opportunité d'un texte émanant du Parlement ou d'une autorité française, le Gouvernement s'est exprimé à plusieurs reprises. C'est au Sénat, au sein de la Conférence des présidents où vous comptez des amis, que la décision a été prise, indépendamment, je pense, de toute pression.

La politique que nous menons dans la région est une politique de paix, et l'ensemble des pays concernés —Arménie, Azerbaïdjan, Géorgie, Turquie— souhaitent que nous maintenions cet engagement en faveur de la paix, notamment au Haut-Karabagh, dans le cadre du groupe de Minsk, dont nous assumons la vice-présidence.

(Applaudissements sur quelques bancs du groupe socialiste).

Par ailleurs, le Président du groupe socialiste au Sénat, Claude Estier a estimé mardi qu'il fallait «réfléchir à une initiative afin de trouver une solution satisfaisante» à la question de la reconnaissance du génocide arménien de 1915. Faisant référence à la manifestation de lundi dernier qui a rassemblé 15.000 personnes selon les organisateurs, 6.500 selon la police, M. Estier a, dans un rappel du règlement, déclaré que le Sénat avait été «mis en cause» et que «la situation était préjudiciable à la Haute Assemblée».

NDLR.— La position de F. Rochebloine, et ce n'est un scoop, est claire et nette. Par contre, la réponse de H. Védrine vaut vraiment son pesant d'or ! En effet, que veut dire «...que la majorité des historiens considère comme un génocide, ENTRE LES TURCS ET LES ARMENIENS»? Un génocide réciproque? De qui se moque-t-on? Quant à l'attitude de C. Estier, qui semble surtout troublé par le fait que le Sénat ait été mis en cause, elle est plus qu'ambiguë. Quelle est donc cette «solution satisfaisante» et pour qui ?

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ

Աշխաբադի քրիստոնեաներու հին գերեզմանատան մէջ ուր թաղուած են ԺԹ. դարու վերջին եւ Ի. դարու սկիզբին հոն ապրած Հայեր, նաեւ 1948–ի երկրաշարժին մեծ թիւով զոհերը, սուգի հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է. ներկայ գտնուած են Հայաստանի դեսպան Արամ Գրիգորեան, այլ երկիրներու դեսպաններ, տեղւոյն գաղութէն ներկայացուցիչներ, հայ գործի մարդիկ:

ՓՐԱԿԱ

Շուրջ 200 հոգի հաւաքուած են Փրակայի Ս. Փրկիչ Եկեղեցին, ոգեկոչելու համար յիշատակը ցեղասպանութեան զոհերուն: Այս ներկաներուն ցուցադրուած է պատմական փաստանկար մը, տեղի ունեցած է վիճարկում: Մասնակիցները նաեւ պատմական լուսանկարներու ցուցահանդէսը դիտած են ուր ներկայացուած են Ժ. Սիպրիկի Ի. դարու կոտորածներուն վերաբերեալ լուսանկարները:

ՀԷՔԵԱԹԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

«ՍԻՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԷՍ, ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՉԱՓ»

Ա.

ԽՄԲ. – Ստորեւ լոյս կ'ընծայենք այն գրութիւնը զոր Լեւոն Սոփոկլեան մեզի յանձնած էր տարիներ առաջ, հրատարակելու համար յետ մահու, ինչպէս յիշած էինք իր մահագրութեան մէջ («Յառաջ», Ապրիլ 7)։ Այս յուշագրութիւնը ինք բաժնած էր չորս գլուխներու։

* * *

Ֆրանսական թնդանօթները, վերջին գրոհով մը քարուքանդ կ'ընէին Գարա-Քիլիսէի լեռներուն թրքական թաքստոցները։ Թուրքին վերստին կոտորուելու երկիւղ պէտք չէ ունենայինք այլեւս։ Այդ օրէն Ֆրանսա կը հանդիսանար մեզ հովանաւորողը, մեր պաշտպանը։ Քելէկեան-Սիսուանը, ուրեմն, որբերուն սորվեցուցած էր սիրել Ֆրանսան՝ հայրենիքի պէս, հայրենիքի չափ։ Առանց լեզուն գիտնալու, զոց սորված էինք Մարսէյէզը եւ մանկական բովանդակ եռանդով ու կորովով կ'երգէինք զայն երբ Ֆրանսացի սպաներ այցելէին դպրոց, երբ աղջիկներն ալ ծաղիկներ կը ցանէին անոնց ճամբուն վրայ՝ իրենց երեսները մատուցանելով անոնց համբոյրին։ «Միրահարներու» կատարեալ համերաշխութիւն...

Անմեղ ու թարմ հոգիներու մէջ նետուած սիրոյ այդ կայծը, ժամանակի ընթացքին բոնկեցաւ, վերածուեցաւ հրդեհի, դրաւեց մանուկներու ամբողջ սիրտն ու իմացականութիւնը։ Ֆրանսան այլեւս դարձած էր հեռանկար, նպատակ, իտէալական ձգտում։

Այդ նպատակին հասած, իր խտէալը իրականացուցած պատանին, ամէն անգամ որ մտածէր առաջին օրերու այդ խանդավառութեան մասին, կ'ափսոսա՞ր, կը խղճա՞ր մանկութեան շրջանին իր էութիւնը դրաւած կեղծ զգացումի ծաւալին եւ կ'ըսէր. «Երանի՜ խլացած ըլլայի, չլսէի մեր ուսուցիչներու չափազանցութիւնը կամ զիս հոս բերող նաւը փոթորիկի բռնուէր, կամրջակէն վար իյնայի, չհասնէի հոս»։ Սէրը, մե՞ծ սէրը կը վերածուէր ատելութեան։

Որքա՞ն ճիշդ պէտք է եղած ըլլայ «Շատ մի սիրեր՝ ատել կայ. շատ մի՛ ատեր՝ սիրել կայ» փիլիսոփայական միտքը։

Արդարեւ, եկաւ ատեն մը, որ պատանին խորապէս սիրելէ ետք, նոյնքան ուժով սկսաւ ատել Ֆրանսայէ աւելի, Ֆրանսան սիրել սորվեցուցած ուսուցիչները։

Գուցէ, միամիտներ, տեղեկանալէ ետք դէպքերու ընթացքին, մեղմացնելու համար կաթսայէ ցայտող դառնութեան պղպջակներու ուժգնութիւնը, «ճակատագիր» որակեն զայն. մինչդեռ պատանին չէր հաւատար ճակատագրի։ Օրէնքներու բռնութիւնն է ճակատագիր կազմողը։ Ճակատագիր կը կազմուի տրուած ուսմամբ ու կրթութեամբ։ Կեանքի տրամադրած միջոցներու պարտադրանքին ներքեւ։ Ներքին ուժերու ու ձգտումներու ծաղկումին յատկացուած պայմաններէն, որ պիտի առաջնորդեն դէպի ճոխութիւն կամ թշուառութիւն, դէպի ստորոտ կամ գագաթ, դէպի անկում կամ վեհութիւն։ Պատանին որ, տարբեր պայմաններու տակ, կրնար ժայռերը ճանկռտելով բարձրանալ գագաթ տանող բարձրութեան մը, յանկարծ թաւալգլոր վիժեցաւ ճահիճի մէջ, առանց գտնելու ծառի կոճղ մը կամ հողի թումբ մը ձեռքին տակ՝ որպէսզի կարենայ դուրս գալ իր աւազախրումէն։

Ընկերութիւնը այդ պայմանները չէր ընձեռած իրեն։

Գրական տարազ մը կայ որ ողբերգութիւն կը կոչուի, ուր վէպին հերոսը դատապարտուած է անխուսափելի մահուան։ Բայց նոյն բովանդակութիւնը ունեցող դէպքեր կան, ուր թէեւ հերոսը չի՛ մեռնիր անպայման եւ սակայն ապրած կեանքը այնքան յղի է թշուառութեամբ ու տառապանքով, որ ողբերգութիւն բացատրութիւնն իսկ չի կրնար տալ իրականութեան ուժգնութիւնը։ Երբ արհաւիրքն ու աղէտը, արցունքն ու կոտտանքը, ցաւն ու տառապանքը, չարչարանքն ու յուսահատութիւնը աւելի քան տասնըհինգ տարի խճողուին, դիզուին, բարդուին իրարու վրայ, ենթական այլեւս ինքզինքը կը գտնէ դժոխքի կրակին մէջ, ուր պիտի խարկուի, տապկուի, խաշի յաւիտենապէս՝ առանց փրկութեան յոյսի ու ելքի, ուր այլեւս մահը կը դառնայ երանութիւն, ցանկալի երջանկութիւն։

Այո՛, այդպէս էր պատանիին համար ... ցեղասպանութեան աւարքին շարունակութիւնը։

Անանուն «հերոս»ի մը անանուն պատմութեան 18 տարուան ամբողջ գրքի ծաւալ մը ստանալիք եղերերգութեան այն փոքր գլուխին մէջ պէտք չէ որոնել գութ շարժելու, խիղճերու վրայ ճնշելու միտում, քանի ան անցեալ ու հէքեաթ դարձած յիշատակ մըն է արդէն. այլ ցոյց տալ միայն թէ գաղթականութեան յաջորդող տարիները որքա՜ն տաժանելի, որքա՜ն ահաւոր ու սարսափելի տարիներ են եղած նաեւ բազմաթիւ ուրիշներու տարբեր – տարբեր ձեւերու, անիմանալի դէպքերու, անմարդկային տանջանքներու ենթակայ։

Ոխի եւ ատելութեան զգացում ալ պէտք չէ տեսնել այս տողերուն մէջ, քանի այդ օրերէն ասդին ո՛չ ոխ մնացած է, ո՛չ դառնութիւն. շաղախուած, խմորուած ենք տեղական ալիւրին մէջ եւ տեղական թթխմորով։ Մտերմացած՝ լեզուին, աւանդութիւններուն, մշակոյթին հետ։ Ֆրանսական օրէնքները դարձած են մե՛ր օրէնքները եւ մենք՝ Ֆրանսացի։ Տանջուած ենք նո՛յն ցաւերով, հրճուած՝ նո՛յն յաջողութիւններով։ Նո՛յն զէնքը շալկած՝ պահանջուած պարագային։ Օրուան սաքարինն ու ոսկեթապական գնած նոյն խանութէն, մեր սոխն ու սխտորը բաժնած անոր ժողովուրդին հետ։ Ֆրանսան խորթ աչքով դիտողը պիտի բախէ նաեւ մե՛ր խորթութեան։

Դառնութիւնը, որ կը պոռթկայ այս եւ յաջորդող տողերուն մէջ, հասարակ բողոք մըն է «հնադարեան» վարչական կարգին, բացայայտ թերութիւններու ու կամայականութեանց, որ երէկ, ինչպէս այսօր, կը պախարակուին արդէն պետական եւ դատական պատասխանատու անձնաւորութեանց կողմէ, կը դատապարտուին բարձրաձայն ու ահեղագոչ...։

Արդէն այդ բողոքներն ու քննադատութիւնները չէ՞ն որ, հակառակ չիքակոյական ոճիրներու, Ֆրանսան կը դարձնեն մարդոց Աւետեաց Երկիրը, Հազարան Բլբուլի չքնաղ աշխարհը։

Իրաւունքներու պաշտպանութեան համար տրուած որոշումներն ու մղուած բարենորոգումները չէ՞ն միթէ, որ ժողովուրդները կը համոզեն թէ՝ Ֆրանսան իրենց հարազատ հայրենիքին սիրելի ու նոյնքան արժէքաւոր «լիթոկրաֆին» է, կրկնօրինակը, երկրորդ հայրենիքը։

Ո՞ր երկրին մէջ, աշխարհի ո՞ր անկիւնը կարելի է գտնել հողամաս մը, ուրկէ վարչականօրէն մոռցուած մէկը ապրի 18 տարի՝ առանց ինքնութեան, առանց ապրուստի վաւերական աղբիւրի, առանց սահմանէն դուրս հանուելու, եթէ ոչ Ֆրանսան։

Այդ կեանքը ապրեցաւ պատանին հո՛ս՝ մինչեւ պատերազմի վախճանը։ Եւ այսօր, երբ տառապանքն ու արշաւող տարիները դարձուցած են «փիլիսոփայ», ամբողջ հոգիով կը ծառանայ երկրի բարեացակամութիւնը չարաշահող եղեռնագործներու եւ հրդեհի բոցով հրճուող Ներոնեան կիրքերու դէմ։

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ԳՈՒՊԱ ԵՒ ՀԱՒԱՆԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Հայկական կեանքէն եւ հայ իրականութենէն հեռու, հայութեան համար բոլորովին օտար այս կղզին ապաստան գտած հայութիւնը, իր ազգային գոյութիւնը պահելու եւ համախմբուելու համար սկըսաւ կազմակերպուիլ։ Իբրեւ առաջին քայլ հիմնուեցաւ Գաղութային Միութիւնը, որ համայնքին կազմակերպական կորիզը դարձաւ։

Գաղութային Միութեան ջանքերով եւ Միութեան սրահին մէջ, նորահաս սերունդին մայրենի լեզուն սորվեցնելու եւ այդպէսով զանոնք ձուլումէ փրկելու համար բացուեցաւ դպրոց, որ իր գոյութիւնը սկսաւ պահել տեղացի հայութեան միջոցներով։

Այնուհետեւ տարբեր միութիւններ հիմնուեցան։ Հայուհեաց Միութիւնը կազմուեցաւ 1920-ական տարիներուն, իբրեւ գլխաւոր նպատակ ունենալով համախմբել իգական սեռը։ Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութիւնը ամէնէն աւելի գործօն դեր ունեցաւ հայ կեանքէն ներս, օգնելով մանաւանդ իր հայրենակիցներուն։ Տիգրանակերտի Հայրենակցական Միութիւնը եւ Բալուի Պաղին գիւղի Միութիւնը եւս աշխոյժ գործունէութիւն ունեցան։

Կազմուեցաւ նաեւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն, որ որոշ ժամանակ բաւական գործունէութիւն ունեցաւ, իրեն յատուկ ծրագիր – կանոնագիր կազմեց եւ զայն կառավարութեան վաւերացնել տըւաւ։ Անիկա 1926-ի Շիրակի երկրաշարժին օժանդակութիւններ ղրկեց Հայաստանի աղէտեալներուն։

ՄԱՉԱՏՕՅԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

Գուպայի Հայութիւնը այսպէսով սկըսաւ կազմակերպուիլ, կազմակերպութիւններ ստեղծել, կայուն բնակութեան հիմեր հաստատել եւ տնտեսութիւն կազմել։ Բայց երկրին քաղաքական իրավիճակը եւ դէպքերը այնպիսի ընթացք մը ստացան, որ եկան խանգարելու տակաւին նոր կազմաւորուող գաղութը։

Արդարեւ, 1925-ին նախագահ Ալֆրետօ Զայասի յաջորդեց Ճերարտօ Մաչատօ, որ հիմնովին փոխեց երկրին քաղաքական ընթացքը եւ բացարձակ բռնապետութիւն հաստատեց. իր օրով սկսաւ երկրին տնտեսութեան արագ անկումը։

Ճերարտօ Մաչատօ (ծնած՝ 1871-ին, կղզիին կեդրոնական Գամախուանի աւանը), երկրի անկախութեան պատերազմին (1895 – 1898) մասնակցած էր իբրեւ զօրավար, բայց այնուհետեւ վերադարձած էր ագարակապանի իր աշխատանքին եւ առեւտուրով ալ զբաղած էր, բայց միշտ աշխուժ մնալով քաղաքական կեանքին մէջ։ Նախագահ ընտրուելով, սկզբնական շրջանին ան մեծ խանդավառութիւն ըստեղծեց ժողովրդային խաւերէն ներս, այն յոյսով, որ Գուպան դուրս պիտի բերէր տնտեսական իր ճահճացած վիճակէն եւ պիտի բարեկարգէր ընկերութիւնը։ Յիշենք, որ օտար ներդրողներ եւ դրամատէրեր կը հակակշռէին երկրին տնտեսութիւնը եւ մշակելի հողերուն 75 առ հարիւրը, իսկ շաքարեղէգի արտադրութեան 40 առ հարիւրը օտարներուն ձեռքն էր։

Բայց, հազիւ իշխանութեան տիրացած, միջազգային շուկային վրայ շաքարին գները նուազեցան, ինչ որ մեծ անդրադարձ ունեցաւ երկրի տնտեսութեան վրայ։ Այս պայմաններուն մէջ Մաչատօ ձեռնարկեց տնտեսական բարեփոխումներու եւ պատրաստեց հանրային աշխատանքի ծրագիր մը, որ սակայն ոչինչ փոխեց կացութենէն, այլ ընդհակառակն ժողովուրդին վիճակը աւելի վատթարացաւ եւ դժգոհութիւնները սրեցան։ Իր հակակշիռը պահելու համար, Մաչատօ 1927-ին արգիլեց քաղաքական կազմակերպութիւններու գործունէութիւնը։ 1928-ին ան նախագահ վերընտրուեցաւ, հակառակ ժողովրդային խաւերու ընդդիմութեան եւ աւելի խստացուց բռնութիւնները։

Այս պայմաններուն մէջ հայկական կազմակերպութիւնները եւս որոշեցին գաղտնի շարունակել իրենց գործունէութիւնը, զերծ մնալու համար ամէն հետապնդումէ, որովհետեւ երկրին քաղաքական վիճակը չափազանց փափուկ էր, նուազագոյն կասկածով մարդիկ բանտերը կը նետուէին եւ շատեր առանց դատ դատաստանի մահուան կը դատապարտուէին։ Նոյնիսկ երկրէն դուրս գտնուող ընդդիմադիրները կը հետապնդուէին եւ կ'ահաբեկուէին։

Մինչեւ այդ ժամանակ Հայերը փերեզակութեամբ, կօշիկ ներկելով եւ սեւ աշխատանքով կը շարունակէին պահել իրենց գոյութիւնը, բայց այնուհետեւ ոմանք սկսան հնակարկատութեամբ զբաղիլ, օրական 16 – 17 ժամ աշխատելով, նոյնիսկ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, այդպէսով ապահովելու համար իրենց ապրուստը։

Միացեալ – Նահանգներու մէջ հարազատներ ունեցողները սկզբնական շրջանին բաւական օժանդակութիւն ստացան, բայց յետոյ հոն եւս տնտեսական դժուարութիւններ սկսան։ Ամերիկայի մէջ ալ շատեր անօթի էին եւ սովահարութեան դէպքեր ալ արձանագրուած էին, այնպէս որ շատեր Գուպայի իրենց հարազատներուն ղրկած օժանդակութիւնը դադրեցուցին։

1930-ական տարիներուն սկիզբը Գուպայի տնտեսութիւնը հասաւ յատակին։ Ժողովուրդը գրեթէ սնանկացած էր, իւրաքանչիւր օրուան հետ գաւառներէն հազարաւոր սովահարներ կը հասնէին Հաւանայի փողոցները, հոն սնունդ գտնելու համար։ Թշուառութիւնը համատարած էր։

Այս պայմաններուն մէջ Գուպացի ժողովուրդին մօտ դժգոհութիւնները ծաւալեցան եւ խռովութիւններ սկսան։ 1933-ին Գուպայի մէջ Միացեալ – Նահանգներու դեսպան Սըմնըր Ուէլս, նախագահ Ֆրանքլին Ռուզվէլթի առաջարկով փորձեց միջնորդութիւն կատարել նախագահին եւ անոր ընդդիմադիրներուն միջեւ, բայց խռովութիւնները հետզհետէ աւելի լայն ծաւալ ստացան, տեղի ունեցաւ բանուորական ընդհանուր գործադուլ, որ անդամալուծեց ամբողջ երկիրը։ Նոյնիսկ բանակը ելաւ նախագահին դէմ։ Ստեղծուած անել կացութեան մէջ Մաչատօ ստիպուած տեղի տուաւ եւ 1933 Օգոստոս 12-ին հեռացաւ երկրէն, գնաց Միացեալ – Նահանգներ, ուր մահացաւ 1939 Մարտ 29-ին, Մայամի Պիչի մէջ։

Այնուհետեւ, երկրին քաղաքական իրավիճակը մասամբ բարելաւուեցաւ եւ սկսաւ վերականգնիլ տնտեսութիւնը։ Հայերէն ոմանք աստիճանաբար յաջողեցան բարեկեցիկ կեանքի պայմաններ ստեղծել, եւ այդ ժամանակէն սկսեալ Հաւանայէն դուրս, այլ շրջաններ ալ տարածուեցան. ոմանք ալ սկսան Միացեալ – Նահանգներ գաղթել։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՊՈՒՇ - ՏԻԻ - ՌՈՆԻ ՇՐՋԱՆ

ՍԷՓԹԷՄ - ԼԷ - ՎԱԼՈՆ

Ապրիլ 22-ին, ժամը 10.30-ին, տեղի ունեցաւ Սէն - Թ'Ան Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած կարճ արարողութիւն մը պատարագի շարականներու երգեցողութեամբ Սէն - Թ'Անթուանի Հայոց Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին՝ Հայր Փիէռ Քէոէի: Աւարտին տեղի ունեցաւ Հոգեհանգստեան կարգ: Վարդապետ Քհնյ. Գասպարեան բրաւ օրուան հոգեւոր ճառը:

Ապա, ներկայ բազմութիւնը, շուրջ 250 հոգի, թափոր կազմած քաղաքապետարանի հրապարակէն ուղղուեցաւ 1915 Ապրիլ 24 «Ռոն Փուէն»ը ուր զետեղուած է յուշաքար մը հետեւեալ արձանագրութեամբ՝

ROND POINT DU 24 AVRIL 1915
En hommage aux 1.500.000 Arméniens victimes du Génocide ordonné par les dirigeants turcs de l'époque.

Ծաղկեպսակներու զետեղումէն, վայրկեան մը ամփոփումէն յետոյ խօսք առին Սէփթէմ - Լէ - Վալոնի քաղաքապետը՝ Ժան - Փօլ Մոլինօ եւ սէփթէմարնակ Հայ մը՝ Ժորժ Ներսէսեան: Հուսկ, ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ Ֆէնիան Ռոսպրոյին բակը ուր տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն մը:

Հայկական հետազօտութեան եւ Արխիւներու Միութիւնը ներկայացուց Հայերու ցեղասպանութիւնը պատկերացնող փաստաթուղթ ցուցահանդէս մը:

ԼԱ ՍԻՈԹԱ

Լա Սիոթայի եւ շրջակայքի հայութիւնը, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, նախ ներկայ եղաւ Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած պատարագին զոր մատոյց Մաշտոց Քհնյ. Նաճառեան եւ Հոգեհանգստեան պաշտօնին: Ապա, ուղղուեցաւ եւ համախմբուեցաւ Հայկական ցեղասպանութեան յուշարձանին շուրջ: Ցարգանքի արարողութիւններէն ետք, խօսք առաւ Ա. Կարապետեան՝ Լա Սիոթայի Հայերու բարեկամականին եւ եկեղեցւոյ նախագահը: Ան շեշտը դրաւ Ծերակոյտի վերջին ժխտական դիրքին եւ ըսաւ թէ ի պահանջեալ յարկին Հայերը պիտի պատասխանեն իրենց քուէներով: Ելոյթ ունեցան նաեւ Լա Սիոթայի քաղաքապետը՝ Ռոգի Սանա եւ շրջանի երեսփոխանը՝ Պէրնար Տըֆէսէլ որոնք յայտնեցին իրենց զօրակցութիւնը:

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 11.30-ին, Էքս - Ան - Փրովանսի եւ շրջակայքի Հայերը համախմբուեցան «Place d'Arménie» ուր կանգնած է յուշակոթող մը: Զետեղուեցան ծաղկեպսակներ: Էքս - Ան - Փրովանսի Հայկական Մշակութային Միութեան նախագահը՝ Արտաւազդ Համբարձումեան արտասանեց արարողութեան բացման խօսքը ըսելով թէ 2000 Մարտ 21-ին երկրորդ անգամ սպաննուեցան, ջնջուեցան մէկ ու կէս միլիոն Հայերը: Ժաք Տօնապետեան Մարսէյլի Ապրիլ 24 Կոմիտէի նախագահը խօսեցաւ Ծերակոյտի վերջին դիրքորոշումներուն վրայ եւ բացատրեց թէ ինչո՞ւ այս տարի քաղաքական դէմքերու խօսք պիտի չտրուի: Ժան - Ֆրանսուա Փիշըրալ Էքս - Ան - Փրովանսի քաղաքապետը որ նաեւ ծերակուտական է (ընկերվարական խմբակ) յարգեց որոշումը, խօսք չառաւ եւ միայն հրաւիրեց ներկաները, շուրջ երեք հարիւր հոգի, մէկ վայրկեան լռութեան եւ յարգանքի:

ՎԱՐՏԱՆ

Համաձայն տարիներու աւանդութեան բայց միշտ վերանորոգուած համոզումներով եւ հաւատքով Կարտանի, Պիվէնի, Սիմիանի, Միմէի, Մէրէօյի Հայերը Ապրիլ 24-ի, առաւօտեան ժամը 10-ին, համախմբուեցան Կարտանի գերեզմանատան մուտքին, շուրջ երկու հարիւր յիսուն հոգի: Թափոր կազմած եւ Հայկական ու Ֆրանսական Եռագոյններու առաջնորդութեամբ ժողովուրդը ուղղուեցաւ Հայ Նախկին Ռազմիկներուն նուիրուած յուշաքարին, գերեզմանատան կեդրոնը: Հոն խօսք առին Կարապետ Տալըեան՝ Կարտանի Հայերու Բարեկամականին նախագահը եւ երեսփոխան քաղաքապետ՝ Ռոժէ Մէի: Այս վերջինը որ կը վերադառնար Հայաստանէն (մաս կը կազմէր Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի պատուիրակութեան) իր վճռակամութիւնը յայտնեց Հայաստանի եւ Հայերուն պատմութեան վերականգնումին եւ արդար իրաւունքներու ճանաչման Ֆրանսայի եւ միջազգային հանրութեան կողմէ:

ՊՈՒՔ - ՊԷԼ - ԷՌ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 9.30-ին, Պուք - Պէլ - Էռի Հայերու Բարեկամականին եւ քաղաքապետարանի հրաւէրով շուրջ հարիւր հոգի հաւաքուեցան գերեզմանատան մայր մուտքին ուր յուշակոթող մը զետեղուած է մէկ ու կէս միլիոն հայ զոհերու յիշատակին:

Ներկայ գտնուեցան Պուք - Պէլ - Էռի քաղաքապետը Փ. Մայէ եւ Կարտանի երեսփոխան - քաղաքապետը՝ Ռ. Մէի:

Ծաղկեպսակներու զետեղումէն եւ մէկ վայրկեան լռութենէ մը յետոյ Հայերու Բարեկամականին նախագահը՝ Էրվէ Սէրէքեան արտասանեց միակ ճառը յայտարարելով անդրադառնալով այժմէականութեան:

ՓԼԱՆ ՏԸ ԳԻՒՔԻ ՀԱՅԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). -

Փլան տը Գիւք Մարսէյլի կից քաղաք մըն է, սահմանակից 13-րդ թաղամասին: Կը հաշուէ շուրջ 10 հազար բնակչութիւն: Վերջին քանի տարիներուն հայ ընտանիքներ հող կամ տուն գնած ու հաստատուած են հոն: Անոնց թիւը, այսօր, կը գնահատուի մօտաւորապէս հարիւր յիսուն ընտանիք:

Այս թիւը, որ խորքին մէջ կը նոյնանայ Մարսէյլի հայ գաղութին հետ, սկսաւ կազմակերպուիլ 1988 Դեկտեմբեր 7-ի Հայաստանի երկրաշարժին, լծուելով համակամութեան աշխատանքի մը:

Կազմուեցաւ միութիւն մը՝ «Արարատ» անունին տակ, նպատակ ունենալով օգնութեան գործողութիւններու ձեռնարկումը՝ ուղղուած Հայաստանի աղէտեալ գօտիին: Այսպէս, Միութիւնը կ'օժանդակէ Ալիս Շահմիրեան - Տուրեանի միջոցաւ Երեւանի Զատիկ որբանոցին եւ Մարսէյլի «Ազատագրութիւն» Միութեան ճամբով՝ դարմանատուներուն եւ հիւանդանոցներուն: Նոյնպէս, իր տարեկան մասնակցութիւնը կը բերէ Համազգայինի դպրոցին:

«Արարատ» Միութիւնը կը հաշուէ 20 անդամ: Դիւանին մաս կը կազմեն Մարսէլ Թերզեան՝ նախագահ, Օսքար Սեմերճեան՝ քարտուղար, Իտիլ Յարութիւնեան՝ գանձապահ: Տարեկան իր գլխաւոր ձեռնարկն է պարանցիկ հայկական երեկոյթ մը, ճաշով ու նուագով:

Այս տարի, 8-րդ անգամ ըլլալով տեղի ունեցաւ Փլան տը Գիւքի քաղաքապետական սրահը, Շաբաթ, Ապրիլ 15-ին: Սրահը լեցուեցաւ ծայրէ ծայր, չորս հարիւր հոգի: Միութիւնը ստիպուեցաւ մերժել անձեր, տեղի, սեղանի եւ աթոռի չգոյութեան պատճառաւ:

Նախագահ Մարսէլ Թէրզեան արտասանեց բարի գալուստի խօսքեր: Հանդիսավարը՝ Օսքար Սեմերճեան բեմ հրաւիրեց Փլան տը Գիւքի քաղաքապետը՝ Ժան-Փիէր Պէրթրան եւ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետը՝ Կարօ Յովսէփեան (որպէս հարեւան), որոնք արտայայտուեցան Միութեան, այսօր Հայերը յուզող հարցերու եւ ձեռնարկին մասին:

Ամբողջ իրիկունը, ժամը 21-էն մինչեւ ուշ գիշեր մթնոլորտը եղաւ տաք, խիտ բազմութեան պատճառաւ, տրամադրութիւնները՝ բարձր եւ խանդավառութիւնը՝ տեւական: Կարելի է մտածել թէ շատ շատեր ամբողջ տարին կը սպասեն այս ձեռնարկին զուարճանալու, պարելու, խանդավառուելու համար: Երգիչ Վարդան Առաքելեան եւ իր նուագախումբը անշուշտ կ'օգնեն մթնոլորտի ջերմութեան:

Ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերաւ Փրովանսի յունական պարախումբը ստարելով նոյնպէս երեկոյեան ժողովրդական յաջողութեան:

Գնահատելի է տարուած աշխատանքը: Չորս հարիւր հոգի ընդունիլ, ճաշ պատրաստել դիւրին գործ չէ: Անդամները ծըպիտով եւ պատրաստակամութեամբ ըսպասարկեցին, մասնակցեցան ընդհանուր խրախճանքին: Հայկօ Ժամկոչեան եւ Եղիսաբէթ Նշանեան քոյրերը չսակարկեցին ոչ իրենց ժամանակը, ոչ ալ աշխատանքն ու շունչը, հաղորդ ըլլալով բոլորին հետ:

«Արարատ» Միութիւնը տարուէ տարի կ'ամրապնդէ իր ներկայութիւնը եւ կ'ընդլայնէ իր շրջապատը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Իտալահայ նամականի

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). -

Այս տարի Գամփոնկարայի մէջ (Վենետիկի արուարձան) տեղի չունեցաւ աւանդութիւն դարձած ցեղասպանութեան զոհերուն նուիրուած ձայնաւոր պատարագը, որ Ս. Ղազարի միաբանները կը մատուցէին. ոչ ալ հանդիսութիւն՝ նոյն քաղաքապետարանի դահլիճին մէջ. անոր փոխարէն Նախկին Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի նոր վարձակալները, որոնք հիմնած են նոյնանուն ընկերութիւն մը, - ագնիւ գաղափարն ունեցած էին կոչ ուղղելու հայ եւ իտալացի բարեկամներու եւ վարժարանի նախկին սաներու, որոնք Վենետիկի նահանգին մէջ հաստատուած են, միասնաբար ոգեկոչելու համար մէկ ու կէս միլիոն զոհերուն յիշատակը:

Առաւօտեան ժամը 11-ին, Միաբանութեան աբբայ Հ. Վարդան Վրդ. Քէշիշեան, պատարագած է հանդիսարահին մէջ, յատուկէն պատրաստուած խորանի մը առջեւ եւ իմաստալից խորհրդածութիւններ կատարած նուիրուած օրուան յիշատակին: Նոյն ժամուն, նոյն քաղաքին մէջ, Եւրոպայի հայկական ամէնահին եկեղեցիին Սուրբ Խորանին առջեւ, միաբան մը կը մատուցանէր պատարագ, մէկ հաւատացեալի ներկայութեան, շրջապատուած միջնադարեան հայ դամբանաքարերով եւ հայատառ խաչանկարներով ... որքան աւելի պատշաճ պիտի ըլլար որ այս նուիրական օրը սրբանար դարեր շարունակ խունկ, աղօթք եւ շարական ծծած այս պատմական սրբատեղիին մէջ, որ հազիւ երկու մղոն անդին կը գտնուի վերոյիշեալ դահլիճէն:

Աբբային պատարագէն վերջ, ճոխ սեղան մը կը սպասէր ներկաներուն եւ ժամը ուղիղ 3-ին, պաշտօնական բացումը կը կատարուէր տաղանդաւոր, երիտասարդ քանդակագործ՝ Մուշեղ Կիւլոյեանի ստեղծագործութեան «ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ» տիտղոսով, պղնձեայ նուրբ, արտայայտիչ եւ խօսուն երկ մը, որ ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ:

Ժամը չորսին ներկաները հրաւիրուեցան դահլիճ, գեղարուեստական բաժին մը վայելելու: Օրուան գլխաւոր բանախօսին, Իտալիոյ Խորհրդարանի աջակողմեան երեսփոխաններէն մին, անակնկալ բացակայութիւնը (արկած) պատճառ դարձաւ որ բեմ հրաւիրուի ներկայ Մխիթարեան միաբան մը եւ հակիրճ պատմականը ընէ Եղեռնին եւ Հայ Դատին. որմէ յետոյ ներկաները ունկնդրեցին բժիշկ Յարութիւն Քէօշկեանի յօրինած «Կեցցէ Հայաստան» (իտալերէն Վիվա լ'Արմէնիա) երգը, իտալական բառերով եւ եղանակով, ապա հիւրաբար հանդէս եկաւ դասական երգչուհի մը (գերմանուհի) դաշնակի ընկերակցութեամբ Պր. Ժորժ Մենչակեանի եւ հուսկ բեմ հրաւիրուեցաւ Սօնիկ Զաքըրեան, միջազգային չափանիշով ջութակահարուհին, որ ներկաները գիւթեց իր կատարողական բարձր մակարդակով: Ան գրեթէ ամբողջ մէկ ժամ, անդադար նուագեց, արեւմտեան երաժշտութիւն, զարմանալիօրէն առանց հեռուէն իսկ հպելու հայկական նօթայի մը որ իրմէ կը սպասուէր, գոնէ այսպիսի նուիրական օրուան մը առիթով:

Այսօր Վենետիկի մթնոլորտին մէջ տարօրինակ տխրութիւն մը կայ, չես գիտեր ինչո՞ւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԻՐՈՒՆԻ

ՍՈՒՐԷՆ (ՍԵՐԺ) ՍԱՍՈՒՆԻ

Ցաւով իմացանք, որ Ապրիլ 20-ին, Լոս - Անճըլըսի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Սուրէն Սասունի, որդեցեալ Կարօ եւ Լէոլա Սասունիի անդրանիկ զաւակը:

Սուրէն ծնած էր Երեւան 1920-ին, նորանկախ առաջին Հանրապետութեան փոթորկոտ օրերու: 1921-ին սակայն, ծնողքը պոլշեւիկեան հալածանքներու եւ ճնշումին տակ, կը լքէր Հայաստանը եւ Սուրէնին հետ կ'անցնէր Պարսկաստան, յետոյ Պուլկարիա, շրջան մը Զուիցերիա, հուսկ՝ Փարիզ ուր կը մնար մինչեւ 1934, Պէյրութ անցնելէ առաջ: Սուրէն սակայն կը մնար Փարիզ իր մեծմօր եւ մօրաքրոջ Մաննիկ Մեծատուրեանի մօտ: Կը յաճախէր Սեւրի երբեմնի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը որպէս գիշերօթիկ: 1939-ին, սակայն, ինք ալ կը միանար ծնողքին՝ Պէյրութ: Հոն, 1944-ին կ'աւարտէր Սէն - Ժոզէֆ համալսարանը, շինութեան ճարտարապետի վկայականով: Այդ շրջանին անդամակցած է Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութեան եւ կարճ ժամանակ մը շինարարական աշխատանքներ տանելէ ետք, կը վերադառնար Փարիզ եւ 1951-ին որպէս ճարտարապետ կ'աւարտէր Գեղարուեստից վարժարանը (Էքոլ տէ պօ զ'Ար): Այդ տարիներուն յաճախելով Սէն Ժերմէն տէ Փրէի համբաւաւոր նկուղները (գաւ), կը տարուէր գրօսավայրերու եւ ճաշարաններու ճարտարապետութեամբ, որ կը դառնար իր մասնագիտական ասպարէզին թեման: Իր շինութիւնները անմիջապէս կ'արժանանային միջազգային գնահատանքի: Անոնց կարգին Լէ գաւ տիւ ռոա Պէյրութի մէջ 1955-ին, Լոս - Անճըլըսի մէջ 1958-ին, Սէն - Թրոփէզի մէջ՝ 1967-ին: 45 տարիներու երկայնքին շինութիւններ կերտած է Ռիօ տէ Ժանէյրօ, Լոնտոն, Նիւ - Եորք, Սան - Ֆրանսիսքօ եւ Լիբանանի Գազինօն: 1979-ին այցելած է իր ծննդավայրը՝ Երեւան խորապէս տպաւորուելով հայկական ճարտարապետական կոթողներէն:

Ընկերական ջերմ նկարագրի տէր, Սուրէն Սասունի անոյշ յիշատակ մը կը թողու իր հարազատներուն եւ բարեկամներուն մօտ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 28-ին:

Մեր ցաւակցութիւնները իր կրտսեր եղբօր՝ Բագդէնի եւ ընտանիքին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂԻՆ ԳՈՐԾԻՆ

Պոլսահայ մշակոյթի օրերու շրջանակին մէջ, Ապրիլ 21-ին, Երեւանի Գրողներու Տան մէջ տեղի ունեցած է գրող Մկրտիչ Մարկոսեանի «Տիգրիսի ափերէն» գիրքին յատկացուած երեկոյթ մը: Ելոյթ ունեցողները հոն ներկայ գիւղագիրին ստեղծագործութեան ինքնատիպ բնոյթը ընդգծած են, նաեւ գունաւոր պատկերները եւ երգիծող շեշտը:

ԻՏԱԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՒԷՐԸ

Գիտութեան Ակադեմիային կողմէ կազմակերպուած «Անաթօլ Ֆրանս եւ Հայերը» գիտաժողովին մասնակցելու համար Հայաստան գացած պատուիրակութիւնը գլխաւորած են Յակոբիկ Մանուկեան եւ Պետրոս Քիւչիւկեան. Ապրիլ 21-ին պատուիրակութիւնը Ակադեմիային յանձնած է Իտալիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան արխիւներուն մէջ պահուած 1870-1923 շրջանի Հայերուն եւ Հայաստանին վերաբերող փաստաթուղթերու երկու հատորնոց հաւաքածոն:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

1994 Ապրիլին, 62 տարեկանին, իր բնակարանին մուտքին սպաննուած էր գրող ու հրապարակագիր Վարդգէս Պետրոսեան: Ապրիլ 22-ին ընկերներ ու հարազատները այց մը տուած են Աշտարակի անոր գերեզմանին. ելոյթ ունեցած են քաղաքապետը, գրողներ, աղջիկը Արմինէ Պետրոսեան եւ ուրիշներ: Ներկայ եղած ու խօսք առած է Պէյրութէն լրագրող Ժիրայր Նայիրի եւս:

(Շար. Ա. էջէն)

(989) ։ Ան Սփիւռքի մէջ գրի առնուած է գրիչ Յովհաննէսի կողմէ, Ստեփանոս Քահանայի պատուէրով։ Հրատարակութիւնը ծրագրուած է 1989–ին, մատեանին հազարամեակի տարին, բայց կարելի չէ եղած։ Հրատարակութեան ապաքանակը 700 է. լոյս տեսած է եռալեզու –հայերէն, ռուսերէն, անգլերէն–։

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Համաշխարհային դրամատան 35 միլիոն տոլարի յատկացումով մայրուղիներու նորոգութեան աշխատանքը կը շարունակուի։ Արդէն նորոգուած է 630 քմ. ճամբայ, գլխաւորաբար Հայաստանը Վրաստանի եւ Իրանի կապող։ Ծրագիրը նախատեսուած էր 1996 – 2000 շրջանին համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՀՄԵՏ ՆԵՃՏԷԹ ՍԷԶԷՐ, Թուրքիոյ կառավարութեան եւ ընդդիմութեան հասարակաց թեկնածուն նախագահութեան համար, չընտրուեցաւ Ա. շրջանին (Ապրիլ 27)։ Հարկ եղած ձայները չստացաւ Խորհրդարանին մէջ եւ Բ. շրջան մը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 1–ին։ 550 երեսփոխանի վրայ միայն 281 ձայն առաւ, մինչ 2/3–ի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ է։ Ծանօթ է որպէս անձ մը որ աւելի ազատութեան կողմնակից է եւ դըրական դիրք ունի Եւրոպական Միութեան նկատմամբ։ Ջերմ պաշտպան մըն է նաեւ աշխարհական սկզբունքներուն։

ԵՒՐՕ–Ն կը շարունակէ իր անկումը եւ իր ամէնէն ցած սակին հասաւ Ապրիլ 27–ին, իյնալով մինչեւ 0,9094 տոլարի, ինչ որ տոլարը կը տանի 7 ֆրանք 20–ի։

ԻՐԱՆԻ պահպանողականները երկու թերթ եւս փակած են, որոնցմէ մէկը կը պատկանի նախագահ Խաթամիի եղբօր։ Այս նոր արգելքով, 16 թերթեր են, կողմնակից բարենորոգումներուն որոնք լռութեան կը մատնուին երեսփոխանական ընտրութեան Բ. շրջանի նախօրեակին։

ՄԱԼԵԶԻՈՅ պատանդներու համար, բանակցութիւններ կը տարուին նախկին դեսպանի մը եւ Ապու Սայաֆ խումբին խալամապաշտներուն միջեւ։ Այս խումբը առեւանգած է 21 զբօսաշրջիկներ (2 Ֆրանսացի) Ապրիլ 23–ին ծովեզերեայ կղզիին վրայ, Փիլիփփինեաններու հարաւը։

150 ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐ վտանգաւոր կացութեան մատնուած են, ըստ փաստաբաններու հաւաքականի մը։ Ասոնք ապօրինի կերպով արգելափակուած են Իսրայէլի կողմէ։ Առեւանգուած են Լիբանանի եւ բանտարկուած առանց դատ – դատաստանի։

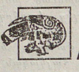
ՊՈԼԻՍԸ վտանգուած է, կ'ըսուի անգամ մը եւս գիտական պարբերականի մը մէջ։ 60%–ի հաւանականութիւն կայ որ երկրաշարժ մը պատահի Պոլսէն 50 քիլոմեթր հեռու եւ 32%–ի հաւանականութիւն որ ան պատահի այս տասը տարիներու ընթացքին։ Այս նոր ազդարարութիւնը լոյս տեսած է Մարտ 16–ի «Նաթիւր» պարբերականին մէջ։

10ÈME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Վահան Թոթովենց

ՄՈԽՐԱԿՈՅՏ

Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 16–ին

Dimanche 7 Mai à 16 heures

Հայ Ուսանողական Տուն

Maison des Etudiants Arméniens

57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

M° Porte d'Orléans /

RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրաքեանի եւ զաւակներուն, Պր. Վանիկ Միրաքեանի եւ զուկին, Այրի Տիկին Նունուֆար Պարէեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի մօր, մեծ – մօր, քեռկնոջ եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՅՐԱՆՈՒՇ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Սարգիսեան)

մահուան առթիւ։

Այս տխուր առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է. – Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրաքեանէ, Օր. Նաթալի Միրաքեանէ 500–ական Ֆր., Տիկին Նունուֆար Պարէեանէ 250 Ֆր.։ Օր. Անահիտ Հացագործեանէ 100 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր հերոսամարտի տօնակատարութեան առիթով՝ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։ Տիկին Լիլիզ Զրբաշեանէ 2000 Ֆր., Պր. Կարպիս Զրբաշեանէ (Փարիզ) 1000 Ֆր., Պօմոնի Եկեղեցւոյ Թաղականութենէն, Պօմոնի Կապոյտ Խաչի վարչութենէն, Պուրվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչի վարչութենէն 500–ական ֆրանք։

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

la Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre d'une série Rencontres
"Loussavortchi Lessaran"
(Atelier **"St Grégoire l'Illuminateur"**)
propose
une CONFERENCE - DEBAT
sur le thème :
SACREMENTS DE L'EGLISE
avec le **Rév. Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
JEUDI 4 MAI de 19h à 20h15
dans la Salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

FRANCE-CULTURE
93.9 FM

Jean-Varoujean Guréghian présentera son livre **Le Golgotha de l'Arménie Mineure — Le destin de mon père**, édité chez l'Harmattan, préface d'**Yves Ternon** — **Dimanche 30 Avril à 8 heures** Emission radio sur France-Culture — **Foi et Traditions** avec pour invités Anahid Ter-Minassian et Kégham Torossian.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է խղճմտանքի հետեւեալ նուէրները. –

Ե. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՑԱՆԿ

Պր. Դանիէլ եւ Նորա Արթինեան իրենց հօր յիշատակին 6000 Ֆր., Պր. Միրիճան Ալթունեան, Պր. Ֆրանսուա Մէթին 100–ական Ֆր., Տիկին Մանուկ Ունանեան, Տէր եւ Տիկին Ճէմս Զամիչ, Բժիշկ Խաչիկ Մարգարեան 200–ական Ֆր., Տիկին Սիմոն Նագիկեան 150 Ֆր., Տիկին Մարի – Լուիզ Լըրուա – Ագապէկեան 2000 Ֆր., Աճէմեան ընտանիք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքպիլէն 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան, Լօրան եւ Շաղէլ Դուրթիւն 1000–ական Ֆր., Տիկին Արփինէ Նիկողոսեան 200 Ֆր., Տիկին Անահիտ Քափթան 250 Ֆր., Օր. Մաալէն Բարէրթեան 500 Ֆր., Տիկին Ֆրէնօ 100 Ֆր., Տիկին Սէսիլ Հայթայեան 200 ֆրանք, Տիկին Մարգրիտ Ալթունեան 150 Ֆր., Օր. Նատիա Ֆէնէրճեան 200 ֆրանք, Տիկին Սիմա Քարտաշեան, Տիկին Վարդենի Մաթէոսեան 100–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պիւքէր 3000 Ֆր., Տիկին Վերժին Արթինեան 150 Ֆր., Տիկին Թագուհի Նոտուրկութեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պէկոյեան 300 Ֆր.,

(Շար.)

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ 06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 1?

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose
un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE
et au KARABAGH
du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai)
à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX : 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ալէն Ռիւիշհէրթ, ծնած 1945 Յունուար 20–ին Սէն – Վալէրի սիւռ – Սոմ կը փնտռէ իր հայրը՝ Ագիգ Մկրտչեան, որ 1944 Մայիսին կը գտնուէր Շաթօ Լանչէու (Սոմի նահանգ) խումբ մը հայ գինուորներու հետ։ Հայրը որպէս բարեկամ ունեցած է Յակոբ Յակոբեան անունով մէկը, այժմ մեռած, բայց որու կինը՝ Սեռաֆին կրնայ ողջ ըլլալ եւ Պանեէօ բնակիլ։ Մայրը փորձած է հօրը միանալ Շէպուր, բայց պատերազմական վիճակը արգելք եղած է։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել զաւկին՝

Alain Ruysschaert
4, Résidence des Primevères
80132 BELLANCOURT
Tél. : 03. 22. 24. 68. 96.

PARIS 2000

HERMINÉ YERISSIANS soprano
ROUBEN ELBAKIAN ténor
ZEMFIRA BARSEGHIAN piano

Récital chant et piano

Airs et Mélodies de Compositeurs Allemands, Arméniens, Français, Italiens, Polonais, Russes

Mercredi 10 Mai 2000 à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT 78 rue Cardinet Paris XVII

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE ET HAMASKAÏNE

RÉSERVATIONS : 01 48 78 02 99 / 01 48 24 63 89 LES APRÈS-MIDI

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935